

וידים אחדים ממנו, ואחר חרל מעבודתו עד היום הזה.
 אולם לא נכחד ממנו, כי לא יצליח כל מתרגם בעבודתו
 אם אמר יאמר לתרגם את כל ספורי רעקקענדארף כמו
 יבלי הוסיף וגרוע מאומה, — כמו שעשה המתרגם ההוא
 "לתו" — כי נמצאים בהם גם ספורים כאלה המלאים
 להאמת ההסתורית ושגיאות בדברי הימים לבני ישראל;
 גם ספורים רבים אשר יהסר להם כל יפי ותן, והמה
 מעשים הסתוריים יבשים, בלי כל שירה ורגש, בדרוש
 ממין זה, ולא ימשכו אפוא את לב הקורא; וגם תחסרנה
 ספוריו תקופות נכבדות בדברי ימי ישראל אשר פסח עליהן
 לנמרי. וכחפצנו אפוא להוציא מתחת ידנו דבר מתוקן
 מצאנו לטוב לנו, בנשתנו אל הוצאת הספר הזה בעברית
 עורך ומתרגם את הסופר המהיר והמליץ הנודע לשון
 פריעדבערג, בדעתנו כי מומחה הוא לדבר הזה ויודע
 לפניו; ואמנם תוחלתנו לא נכזבה, כי ידע הסופר
 והשכיל: איזה ספורים מקבוצת הספורים האלה ראויים
 כמו שהם, ואיזה דרושים להשנות ולהערך מחדש,
 הדרוש — לעזוב כלה את החמר אשר לפניו ולערוך
 חדשים בתכלית, אם כי נקראים הם בשמות אשר נקב
 דארף לספורים ההם; וגם לחבר ספורים חדשים בדברי
 תקופות החסרות בהאריניאל לנמרי. והספורים שערך
 יפי ותן נעים ומביעים רוח העם והיו הפנימיים כימים
 כאשר תהוינה עיני הקוראים מישרים בספור הראשון
 השלישי וברוב ספורי הקובץ הזה שהם הדישים מעיקרם.
 דבר שפת המתרגם אין מן הצורך לנו לדבר, כי כבר
 האנו גברא בספרותנו, ומעטים הם בין הסופרים העברים
 גלו להתהרות אתו בטהרת השפה, יפיה ונעמה. ושפת

הספורים אשר לפניכם עוד מצטיינת ביהוד בצחותה וקדושתה, והיא נוהה ונעימה והולכת כמי השלוח ההולכים לאט.

את הספורים המקוריים שערך המתרגם נצונו בכל פעם בפנים הספר, להבדיל מן הספורים המתרגמים.

ובתוה דברי הימים עם יצורי הדמיון מעורבים בספורים האלה ביהוד, מצא המתרגם הנכבד לטוב לפניו לצץ את כל הדברים ההסתוריים, ברשמו את המקורות אשר שאב אותם מהם, וידעו הקוראים להבדיל בין המעשים האמתים ובין יצורי הדמיון, הערוכים עם זה לפי רוח הימים ההם.

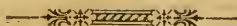
את עבודת תרגום השירים הבאים בקרב הספורים האלה פה ושם מסרנו למשוררים אמנים, היודעים את אשר לפניהם, ונקרא את שמותיהם בפנים הספר, כל אחד על מעשי ידיו, וגם המה הצליחו, לפי טעמנו ודעתנו, בעבודתם ושיריהם נהמדים ויפים מאד.

הספורים יודפסו בפורמט גדול וגם באותיות גדולות כראוי להיות בספורים הנועדים ביהוד למקרא בני הנעורים.

כל הקובץ הזה יצא בהוברות, הוברות — הוברת בכל שני שבועות — עד תם כל הקובץ הזה לצאת.

רשימת הספורים תבוא בסוף הספר.

והננו מציעים אפוא את הקובץ הזה אל כל בני הנעורים בקרבנו הקוראים עברית ותאבים לדעת חיי עמנו ההסתוריים מני אז ועד היום, בתקנתנו כי יהי להם למקור ענג ותועלת כל הימים.

1007 211CN 12

Harry Kaplan

PT

2452

R574G49

1893a

V.1

CKET

RY

1

פתח דבר.

ויהי בחדש סיון שנת ה"א תקצ"ט, ברפות ידי עבד-אל קהר שלטן אלגיר במלחמתו עם הצרפתים אשר עלו כשואה על ארצו, ויקרא לעזרה את מוליי עבד-אל-רחמן שלטן מארוקה, לעמוד לימינו ב"מלחמת הקודש" ולשום מעצור לממשלת הגיאורים¹⁾ ההולכת ומתפשטת בארץ. קנאת הדת וחפץ הקיום עוררו את עבד-אל-רחמן לעמוד גם הוא בקשרי המלחמה ההיא—פן יגברו הצרפתים על רעהו באלגיר, ופשטו ידם גם על ארץ ממשלתו לכבשה לפניהם. כן דרך בני האדם, באחוז אש בבית האחד, תגדל מדת החמלה בלב השכנים הקרובים וימהרו לכבות הבערה—פן תגדל האש והיו גם משכנותיהם לבער . . .

העת הרעה לארץ ויושבי בה הכבירה עליהם את המלחמה ותלאותיה. השמש בערה כאש לוהט והחם גבר עד בלתי נשוא. השמים כלאו מטל ומטר לא היה, הבארות יבשו והמעיינות חרבו, ועל כל אלה עלה ארבה כבד מאד על הארץ ההיא ויאכל את כל יכולה. וידי העם רפו, אוצר הממלכה כבר הורק, — ואיך תמצא יד השלטן לאסוף חיל וצבא ולנהלם בלחם ולתת להם כל מחסורם? אך עצה אחת נשארה, בה בקשו ומצאו מלכי מארוקה עזרתם בכל עת צרה וצוקה, והיא — לשום מצור על עיר היהודים ולסגור עליהם שעריה לבלתי תת יוצא ובא,

(*) שם גנאי אשר בו יכנו המחמדים את הנוצרים.

גורל יהודי מארוקה רע ומר מגורל כל אחיהם באשר הם שם. גם בארצות אשר אין להם משפט אורח לא ימנעו מהם משפט אדם, והיו חקי הממלכה גם להם למחסה עז. לא בן בארץ ההיא — איש יהודי כי יומת לעיני השמש, וענשו את הרוצח עונש כסף, עשרה שקלי זהב, והיה זה כפר נפשו ונקה; איש מעם הארץ כי יזכיר שם יהודי לפני אחד השרים, או יירק בשאט בנפש ויבקש סליחה מאדוניו על תועבת שפתיו. היהודים מחייבים לשאת צניף ירוק על ראשם, להבדל בזה מכל יתר התושבים. אל כל משמרת פקודה בממשלה לא יגיעו גם בחיל הצבא לא יוכלו לבוא, ולעמת זאת יגדל עליהם עול המסים מנשוא. לאיש יהודי אסור לרכוב ואף לשאת נעלים על רגליו בצאתו ברחובות עיר, ואם יפגש בדרכו את איש מחמדי, אוי עליו לעמוד על מקומו בכובד ראש עד עבור המחמדי על פניו, ואם לא יעשה זאת, והיתה מנת כוסו חרפה ומכות ומכאבים אין קץ. לאיש יהודי אין המשפט ללון בבית איש מחמדי, אף לא לאסוף את המחמדי אל ביתו. לרופא יהודי אין המשפט לבקר את איש מחמדי בחלותו — כי היהודי טמא הוא לכל נפש. חקים קשים כאלה וכאלה קבועים ושמורים עד היום לאחינו היושבים למעצבה בארץ החשכה ההיא. ועל כלם יגדל לחצם ומצוקתם מאת מלכי מארוקה, לעת יחסר להם הכסף הדרוש לחפצם — כי אז ישימו מצור על רבע עיר מושבם, לבלי תת להביא אכל ומוזון מן החוץ, וכן יענו ברעב נפשם עד כי ילחצו לתת להמלך את מכסת הכסף ככל אשר ישית עליהם. אמנם בכל הלחץ אשר המלך והעם לוחצים את יהודי מארוקה רב, עשרם לאין קצה — כי כל סחר הארץ בידם הוא, ובעוד אשר המחמדי מכלה עולמו ברבצו על יצועו כל הימים באפס מעשה, הנה היהודי שוקד על עבודתו ומסחרו, קובץ על יד ומרבה הונו ועשרו. אך על ידי העברות והשפלות, שאליהן הסכינו זה מאות בשנים, נמעו בלבם

גם מדות רעות: צרות עין ואהבת בצע ומרמה. רוב יהודי מארוקן הם צאצאי היהודים שגורשו מספרד בשנת ה"א רנ"ב. אבל אין זכר לאצילות אבותם והשכלתם, שבהן עשו להם יהודי ספרד שם צולם אשר יכרת, וכל לבם ונפשם נשואים רק אל המסחר והנשך. — כה תשפל נפש האדם בהשפל כבודו ללא משפט ובהרכאו בשער לבלי חק!

רחובות היהודים במארוקה צרים וחשכים מלאי רפש וזמן, גם רצפתם רעה מאד ואדמת המקום מלאה תלולים והדורים. כמעט כל הבתים בתי עץ בעלי קומה אחת, וככל אשר יגדל עשר היהודי שם, כן יגדל מראה העוני אשר למקום משכנו הוצה — להנצל בזה מעין השלטן הרעה. לעמית זה רב כבוד הבתים בחדריהם פנימה, ובתוכם יש כאלה אשר יוכלו להתחרות את היכלי שרים ורוזנים.

זה שני ימים אשר הושם מצור על רבע היהודים ההוא. השלטן דרש מהם להביא אל אוצרו מאת אלף שקלי זהב, וכל הקהל נשבע לאמונה כי לא יוכל תת יותר מעשרים אלף שקל. כל העת ישבו היהודים הנצורים בבית הקהל, ויתוכחו ביניהם על אדות החלק אשר ישא כל אחד מהם במס הזה. איש איש מהם התעמף בענותנותו בהכירו את רעהו כי עולה הוא עליו בעשרו, וברוב דברים לא חדלו ריבות ומהלומות. האמות וילדיהן צעקו מרה מפחד רעה ומרעב, כי באה עליהם גורת המצור לפתע פתאם כשוד משדי. נוסף על זה הגה יום השבת קדש עומד מאחרי כתליהם — ומה רב היגון ליהודי כשר, בהבצר ממנו לכבד את היום הקדוש בדגים ובשר ויין וכל מיני מטעמים!

עבר היום השני לימי המצור והשבת באה, ור' יהודה אברבנאל, הנכבד בתורתו ועשרו בכל יהודי העיר ההיא, שב

מבית הכנסת אל ביתו בנפש נענה ונדכאה, והוא זקן בן חמש ושבעים שנה בעת ההיא. גבה קומתו, הוד פניו, זקנו הלכן היורד עד האבנט אשר על מתניו, קווצות תלתליו הלבנים ועיניו הנוצצות כאבני אקדח, כלם יחדו אומרים כבוד וחסן לבעליהם. הוא היה חסר מגזע השר הנודע דון יצחק אברבנאל, אשר בצאת הגזרה על היהודים לעזוב את ספרד, מאס במשמרת כבודו בחיכל המלוכה ויבחר לצאת בראש גולים ולהתענות ככל יתר אחיו. ור' יהודה היה נין ראוי לאבותיו—כי היה גם הוא עדי תפארת לעדתו בעשרו וכבוד תורתו, ישר לבו ונדבת רוחו. כל איש מצוק ומר נפש מצא בו נחמתו וישועתו, וכל מבקש עצה מצא בו יועץ פלא אשר נחתו לבטח בחכמתו ותבונתו. אכן התגאה ביחסו, בהיותו מצאצאי אברבנאל, מזרע המלוכה לבית דוד; אבל גאותו זו היא הורתהו לעשות אך טוב וחסד ולהיות שוה על פי מעשיו לכבוד אבותיו הגדולים אשר בהם ישראל יתפאר.

לר' יהודה היו ארבעה בנים ושתי בנות, יחדו פארו את זקנתו בהודם והדרם וחסן ערכם. אשתו מתה עליו זה שנים אחדות. בניו גשאו להם נשים מקרב קהלתם; בתו הבכירה נשואה לאיש עשיר מיהודי אלגיר, ובתו הצעירה ארשה זה כשבוע לעלם עשיר מיקירי מארוקה, וליום השבת הזה התעתדו לחג את חג ארושיהם כמנהג היהודים יושבי הארץ ההיא.

כבוא ר' יהודה הביתה נגשו אליו בניו וכלותיו ובתו, וינשקו את ידיו וישחו ראשיהם לפניו, והוקן שת ידיו עליהם ויתן לאיש איש ברכתו כמשפט. אז נגש אליו החתן הצעיר אשר עמד עד כה מרחוק ויען ויאמר:

„דון יהודה, התשית לכך גם אלי לאמצני כבן לך ולתת עלי היום ברכה?“

„בכל לבי אברכך, בנימן אהובי! — ענה הוקן באהבה — הן

זאת הפעם הראשונה ואולי גם האחרונה אשר אאצול ברכתי לך".

"מה זה תדבר, אבינו היקר! ומדוע פניך זועפים?"

"הוי צאצאי הטובים — השיב ר' יהודה אמריו להם — הן אחרית אבי, מנוחתו עדין, לנגד עיני היא. הוא היה עשיר ועושה חסד ואהוב לכל. ויהי בעת מלחמה ויתגולל המלך עליו ויאסרהו ויענהו עד מות ואת כל הוננו החרים לו. ועתה הטוב טוב אני מאבי, כי ישא המלך הזה את פני ולא ישית עלי כפיו? היש במארוקה עון גדול ליהודי מעשרו והוננו? — אמנם קדמתי פני הרעה ככל אשר מצאה ידי: רוב עשרי הפקדתי בידים אמונות בארצות נכר, בהשאירי לי אך מעט, די צרכי. ואת צואתי לביתי הנחתי בשבוע הזה בירי "החכם", הרב אשר בקהלתנו; תקראוה ותרעו הכל. אמנם היה עם לבבי לנוע ולהאחו בארץ אחרת; אבל לא אוכל לעזוב את אחי בני עדתי ואת קברות אבותי. ובכן אשאר פה, וכדון יצחק אברבנאל, אבינו הנערץ, הנני נכון לשאת בעמל אחי ולהתענות בכל אשר יתענו המה, ולהשליך יהבי על ה' אשר בידו נפש כל חי".

לשמע הדברים האלה נתנו כל בני הבית בבכי קולם, ור' יהודה שם פניו אל החתן ויקרא לאמר:

"השבעה לי כיום, בני, כי תהיה לבתי לאב ואלוף נעורים באחר, כי תתן לה מגן ישעך בהפקד ממנה אביה, והיתה זאת נחמתה ושמחתה. הבטיחה לי כי תעזוב את הארץ הזאת, מקום הרשע והעבדות! הן יש ארצות בעולם, שבהן לא יחשבו בני האדם כבהמת הארץ וכחית השדה; שם לא ישמע קול נוגש, כי מלכיהם לצדק ימלכו ושריהם למשפט ישרו; יש ארצות שבהן חקה אחת ומשפט אחד ואהבה אחת לכל תושביהן גם יחד. השבעו לי, בני, כי אחרי מותי תעזבו כלכם את האדמה הזאת אשר רותה מדם אבותיכם זה כמה!"

"אנחנו נשבע!" — ענו כלם פה אחד.

„ועתה רב לנו לדבר מזה עוד — אמר האב — כי אמנם לא יתכנו דברי לעת הזאת, בהופיע אלינו שבת קדשנו, הנתונה לנו מאת ה' לנחמנו מעמל חיינו, למלא בתינו אורה ונפשנו — שמחה וגיל. לכן נסירה דאגה מלבנו ונתענג על ה' לכבוד השבת ונקדש שביעי כראוי לו“.

כל בני המשפחה ישבו אל השלחן. מראה פני ר' יהודה הזקן אשר כלו אומר כבוד והדר, מראה צאצאיו כשתילי זיתים וגפני ברכה סביב לשלחנו, החדר וכל כליו המלאים הוד ותפארת, המנורות הגדולות בעלות שבעה הקנים המפיצים בנרותיהם נגה רב כאור יומם והשלחן הכבד ממשא כלי הכסף אשר עליו במערכה — כל אלה היו למחזה נהדר בקדש המלא ברכת ה', מחזה היקר ממצוא עוד בתוכנו בימים האלה ובזמן הזה.

ור' יהודה נשא כוס יין נבחר ויקדש את השבת בקול רם, וכל בני המשפחה לחשו אחריו את הדברים בקול דממה דקה. עיני הזקן מלאו דמעה, אבל קולו לא נתן בבכי; פניו הפיקו עצב ומנוחה כאחד, בהיות לבבו נכון עם ה' כי כל הבא עליו מידו הוא ולו נתכנו עלילות. ויהי עודנו מגיש את כוס הברכה לכל המסבים לפניו, והנה קול רעש ומהומה נשמע ברחוב, והוא הולך וקרב אל ביתו. ור' יהודה קם ממקומו ויאמר: „שמעו, בני האהובים! הן לבי אומר לי כי עת פקודתי הגיעה; הנה אבי רומז לי מזמרו לבוא אחריו — הנני ואלכה. ואתם, בני, שמרו את דברי ועשו ככל אשר אמרתי לכם והיו שלום!“

על דלת הבית נשמע קול דופק בחזקה, ור' יהודה ירד במעלות וישאל: „מי פה?“

„בשם השלטן, פתח יהודי דלתיך!“ — נשמע קול מציה עונה אותו מתוך.

הדלת נפתחה, והגי, ראש סריסי המלך, בא הביתה ועשרת אנשים חמושים אחריו.

„מה דורש „מושל המאמינים“ ממני?“ — שאל ר' יהודה.

„עוד מעט ותדע — ענה הגי בלעג — בבואנו אל חדר משכיתך נגיד לך הכל“.

ר' יהודה בא החדרה וסריסי המלך אחריו. כל אנשי ביתו כתרוהו ויעמדו נכהלים מסביב, והגי אמר: „המלך צוה להביאך אליו ולחפש כל חדרי ביתך. קרא את הפקודה הזאת!“

ור' יהודה קרא את דבר המלך ויאמר: „אנכי מראש ידעתי זאת“. ובדברו פנה אל ארון הבגדים ויוצא סתוכו את מעיל המשי הירוק וילבשהו ויאמר: „הבה נלכה!“

„אל נא תעזבנו, אבינו! — קראו הבנים — כל עוד נפשנו בנו לא נתנך לנפול ביד צר“.

„הרגעו, בני! — אמר הזקן — הן פקודת ה' היא כי אחלק נורל אבי, ופקודתו תשמר רוחי, ברוך אלהי המשפט!“

והגי פנה אל הסריסים ויקרא: „אתם שלשתכם, חסאן, יויד ועלי, תוליכו את היהודי לאדוננו. שמרוהו — כי בנפשכם הוא! ואנחנו נשאר פה לחפש את הבית ולמשש חדריו“.

בצאת ר' יהודה עם שומריו פנה אל צאצאיו ויפרוש כפיו למעלה ויקרא: „היו ברכה; שם במרומים עוד נשוב נהראה!“

כאשר הובל דרך הרחוב נהפכו כל פנים לירקון, ועדת צעירים לימים, אנשי לבב, התאספו סביביו והיו נכונים להלחם עם שומריו להצילו מידם. אך הוא השיב אמרו להם: „אל תרגזו, ידידי, כי כן נגזר עלי במרומים, ותהי נא מיתתי כפרת עונותי ועונות כל בית ישראל. קוו לה' ובטחו ביצועתו כי לא תרחק, ועוד תחזינה עיניכם ימים טובים מאלה“.

וכל הנאספים בכו בכי גדול וקול ענות נשמע מעפרים: „נפלה עמרת ראשנו, אוי מה היה לנו!“
ור' יהודה הורד אל בור השבי אשר מתחת לארמון המלך;
שם נשאר למעצבה עד אשר תעלהו רוח המושל לחיים או למות.

בלילה ההוא נדרה שנת המלך. אבל נרדיו לא הביאו ישועת ישראל בכימי אחשוורוש, אך ענוים ויסורים קשים לאיש יהודי אחד ובכי ומספר לכל קהל עדתו. זמן רב התהפך המלך על צדיו מכלי מנוח, ובהתגעשו כי חרה לו צלצל בפעמון ושומר הסף בא.
„יבוא הגי הנה כרגע!“ צוה השלטן.

עד מהרה בא הגי אל חדר המלך וישתחו לפניו אפים ארצה.
„השמת לבך אל דברי? העשית כמצותי?“ — קרא המושל אליו.
„אדוני הגדול, מושל המאמינים! פקודתך שמרה רוחנו, ובעוד אשר שלשה מעבדיך הוליכו את היהודי אל בור השבי, חפשנו את ביתו. שם מצאנו כלי יקר ומצעות ובגדי הפארת לרוב מאד — אבל כסף רק מעט מוער. בקשנו בכל הארונות, גם את קרשי הרצפה העתקנו ממקומותם; אבל כל עמלנו היה לשוא. הגענו אל דלת סגורה בכריחי נחושה — פה, דמיתי בנפשי, נמצא את האוצרות אשר נבקש; ויהי כאשר נפתחה הדלת לפני, וארא והנה החדר ריק אין בו מאומה, וולתי שלחן ארוך ועליו צבורים המון מגלות ודברים אין חפץ בם. עזבתי את גל האשפה ההוא ואלך הלאה בחמת רוחי. ועתה שמע נא אדון החסד את הדבר הנפלא אשר קרני! הן בבואי אל בית היהודי מצאתי ראיתי את בתו, והיא נערה כלילת יפי מאין כמוה, ואומר עם לבבי: „היפהפיה הזאת ראויה לפאר את הרמון אדני — וחי הנביא אם אסור מזה עד הביאי אותה אל מלכי“. ובטרם נצא את הבית צויתי לעבדי לקחת את הנערה ולהוליכה אחרי. אז ראיתי את אשר לא פללתי! משפחת היהודי הזה, אשר עמדה

מנגד בנצלי את ביתו ובהוציאי ממנו את כל כליו היקרים, התיצבה כצר לי בהואילי לאחוזו בנערה ההיא. ביותר התמרמר אלי עלם אחר אשר התאמר כי ארשה היא לו. המלחמה כבדה בינינו, וכאשר עיפה נפש כלם וידיהם רפו, וירא העלם כי כל עמלו ונכורתו לא יעמדו לו להוציאה מידי, קפץ פתאם אל אחד מעבדי ויגזול ממנו את חרבו וידקור את הנערה, בקראו אליה: "מותי בת מלכים ושובי אל אבותיך בעודך בתומתך!" ואחרי כן הביא את החרב גם בלבו וימת אתה יחדו. ואנחנו עזבנו מקום ההרגה, ועודנו נבהלים ומשתוממים מכל מראה עינינו שמה".

"יקחהו אפל! — קרא המושל על ר' יהודה מבלי שית לב לאחרית בניו — היהודי הערים עצה לטמון הונו במקום נסתר; אבל אני אפתח סגור שפתיו ואגלה מסתוריו".

אחרי חשבו מעט אמר להגי: "הביאה את היהודי הנה, וצו לההורג לבוא הלום כרגע ולעמוד עם כלי משחתו מאחרי המסך הזה!"

"כרצון אדוני כן יהי" — אמר הגי בשאתו כפיו אל לבו וישתחוה לפני המלך, ויפן ויצא לעשות כדבר אדוניו.

על משכבו בחדר כלאו חלם ר' יהודה חלום נעים — כי נראה לו אביו בדמות מלאך ה' מן השמים, וירחף על פניו ממעל לו ויאמר לו כדבר הנביא: "כי תעבור במים אתך אני ובנהרות — לא ישטפוך; כי תלך כמו אש לא תכוה ולהבה לא תבער בך". צחוק נעים רחף על שפתי ר' יהודה, ושנתו ערבה לו על יצועו הקשה משנת המלך על מרבדי ערשו הרכים. רוחו כמו כבר הרקיעה לשחקים ונפשו כמתהלכת בין נשמות צדיקי עולם בעדן גן אלהים, רק גופו עודנו חי ומרגיש ככל בני תמותה בעוד בחיים חיתם.

והגני בא ויקימיהו בידו הקשה וירגיוהו בקראו אליו : "לך אחרי, יהודי !".

בלב נכון ואמיץ צעד ר' יהודה בחדר השלטון, ויבט אליו במנוחה כגבר העשוי לבלי חת.

השלטן חשב רגע ויאמר : "ידעתי, יהודי, כי לא צפון משכל לך. הלא תחפוץ להאריך ימים בקרב בני ביתך יוצאי חלצך, — לכן אל תרגיוני בדבר שקר והודיעני את עשרך וכל הנמצא באוצרך !". ויען ר' יהודה ויאמר : "אדוני המושל ! הן תומתי וישרי ויראתי את אלהי הם אוצרי הטוב, וששת צאצאי הנאהבים והנעימים הם כל מבחר עשרי בחדר. ובלעדיהם דל אני מכל עניי ארץ וחלקם בחיים".

"יהיו המה לך לבדך — ענה המושל בלעג — עיני רק אל כספך ונפשי אותה לדעת איהו ; הלא ידוע אדע כי עשיר אתה מכל יהודי מארוקה ועתה הבה לי את אוצרך כי בו חפצתי".

"אם שם טוב וכבוד נבחר מכסף, אזי אוכל להתפאר בחדר אלהי כי אנכי העשיר בכל קהל עדתי ; אולם אם הכסף והזהב הם כל עשר האדם, אזי יש בעמך עשירים בעלי אוצרות אשר כמוני כאין נגדם".

"לשוא תתחמק בדברך, יהודי ארור ! — קרא המושל באפו — אזכי את כסף אדרוש, ואתו גם את הון כל עשירי עדתך, — כי כהיותך ראש לכלם הלא תדעם בשם. ועתה הגידה לי הכל ואל תכסה ממני דבר, כי בנפשך הוא".

"כספי אין אתי, כי נתון הוא במסחרי מעבר לים, ואת עשירי עדתי לא אדע אכנם — כי עיני ולבי רק לעניינו הרבים, שהם רוב אנשי עדתי, ולו ידעת רישם ומחסורם כמוני, כי עתה חמלת על עבריך האמללים ולא שמת עליהם מצור לשית על צרותם נוספות".

„ומה לי ולענייכם? אנכי על העשירים אשאלד, ואותם תגיד לי כרגע!“

„אחת אמרתי, לא אדע אכנס“.

„אתה לא תדע אותם? אבל אותי הלא תדע. — הן יש לאל ידי לא לצד להתודות לפני על כל עשיר ואף לקרוא לי את כל עשירי עדתך בשמותם“.

השלטן צלצל בפעמון והנה הורם המסך בחדר ההוא מרחוק. „הידעת את האיש הזה ואת הכלים האלה?“ — אמר לו המושל בעברת זרון, בהראותו על ההורג ועל כלי משחתו אשר על ידו. „נקל לדעת פעלו ומעשהו אם מעושי רצונך הוא — שכן ר' יהודה לשונו — ואולם נכון אני לכל אשר תעשה בו, כי אמנם בשרי בידך הוא, אבל נפשי שמורה בידי אלהי צורי ומגערך ועברתך לא אחת; אך את גופי תמית ולא רוחי אשר תחייני“.

למרומת עיני השלטן צוה ההורג למשרתיו לאסור את ר' יהודה בחבלים ולמתחהו על העמוד לעונתו. ור' יהודה נשא הכל בדומיה ככבש אלוף יוכל לטבח, וכמו נרעבה כבר רוחו מארץ החיים. אך למותר יהיה לתאר לעיני הקורא את הענוים הקשים אשר נעשו בר' יהודה בפקודת המושל האכזרי. די לנו לדעת כי כברו היסורים על הזקן מנשוא; נפשו יצאה בענויו ותשב השמימה, אל המקום אשר היו עיניו נשואות כל העת ההיא.

כל היהודים יושבי מארוקה לבשו אבל בהגיע אליהם השמועה הרעה הזאת, בחוצותיהם כלם יללו ידרו בבכי — כי היה ר' יהודה אהוב וחביב ונכבד מאד על ישרו ותומתו ורוח נדיבתו אשר תמכתם מעודו. ברביעי לימי המצור מהרו כלם להתרפס לפני המושל ולתת מאוייו, אף שתו על המס שהוא נוספות — למען יתרצה אליהם וישיב להם את גופת ר' יהודה להביאה אל קבר ישראל. למחרת

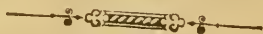
הבקר הובל ר' יהודה לקברות וכתו וחתנו אחריו. המון רב מכל חבורות הקדש התאספו לפני הבית לפני כולם עצובים וזועפים. בהגיע נושאי המת מחצר השלטן אל הבית ההוא, הניחוהו על המטה, והחכם, רב הקהלה, הספידהו כהלכה, בנשאו מדברותיו על קינת דוד המלך, בנפול אבנר לפני בני עולה: „הלא תדעו כי ישר וגדול נפל היום הזה בישראל“. והעם בכה בכי רב וימר עליו כהמר על יחיד. ככלות הרב לספר בשבחי המת, בהגידו לפניו צדקותיו ומעשיו הטובים, קרא באזני כל העם את דברי צואתו — כי כן הוטל עליו על פי ר' יהודה בעודו בחיים — בה נמצא חשבון הונו וחלוקתו בין יורשיו, ונדבותיו הגדולות לכל הדברים שבצדקה ולכל חבורות הקדש, ולאחרונה נמצא דבר נפלא כתוב בה לאמר: „מאז נחרב הבית הראשון היה במשפחתי לחק עולם,

כי כל אחד מאבות המשפחה לדורותם יכתוב דברי ימיו לזכרון, ויפקידם על יד האיש אשר יבחר לו מקרב בניו, אף ישיביעוהו לשמור החק הזה גם הוא לעשות כמהו. והאל הבוחר ברוד עבדו היה למנן לבניו אחריו לכל יאבד נירם מקרב עמם, וזכרונותיהם הנה הם שמורים מדור לדור עד היום הזה. כל הדברים כתובים עברית במגלות עפות, הצבורות יחדו בחדר סגור אשר הקדשתי להן למשמרת. נכון לבי בקרבי כי גם בעלות עלי רוח המושל לעשוק הוני, לא ימצא חפץ במגלות ההן וידו לא תהיה בהן. והנה אבותי שקדו על משמרתם להיות המגלות אוצר נחמד בקרב משפחתם בלבד. לא כן אנכי עמדי; וכל ישעי וחפצי כי תהיינה סגולה לכל בני עמי — כי מלבד זכרונות המשפחה יש בהן דברים הרבה הראויים להזכר בקורות עמנו. ועל כן אחלה פני חכם עדתנו, כי אחרי מותי יקח את המגלות אליו, להעתיקן בכתב הרגיל ולהדפיסן בחוברות קטנות, למען יקל הדבר לחלקן

ביעקב ולהפיצן בישראל. וכל המגלות אשר תשלם העתקתן תושבנה אחת אחת לידי יואל בני הכבוד. ואל בני זה אצוה לשמור ולעשות כמעשה אבותיו, ולהוסיף עליהן חלקו גם הוא בכל הקורות אשר תקרינה אותו ואת עמו בימיו. הצואה נכתבה ונגמרה בששה עשר לחדש סיון שנת חמשת אלפים וחמש מאות ותשעים ותשע לבריאת עולם. ממני יהודה בן לוי בן מאיר אברבנאל, חמר מזע דון יצחק אברבנאל,

ממשפחת דוד בן ישי מלך ישראל".

אחר הקבורה אשר היתה להמת כמשפט, הביא הרב את המגלות אל ביתו, לעשות כרצון המת. ההעתקות בכתב הרגיל נעשו בידים אמונות והמגלות הושבו לידי בעליהן. אבל הצרות הרבות אשר הוסיפו למצוא את היהודים יושבי מארוקה, הניאו את הרב מהביא הדברים כדפוס. בין כה וכה ומשפחת ר' יהודה אברבנאל נסעה יצאה ממארוקה ולא נודע עוד מקומה איהו. גם הרב הלך בדרך כל הארץ, והחוברות נשארו בכתובים ועברו מיד ליד עד שהגיעו לידי אחד התרים מאחינו האשכנזים, בנסעו למסעותיו בארצות ההן — ודברי המת הנם מתקמים עתה, בצאת "זכרונות בית דוד" בחוברות לאור עולם כיום הזה.

מגלה ראשונה

בן הפידים.

(ספור מקורי)

(בשנת שלשת אלפים ומאתים וארבעים ושמונה לבריאת עולם)

בשנה הרביעית להבנות הכית השני, בשנת הששים לימי
חיי, אני זרובבל בן שאלתיאל בן יהויכין מלך
יהודה, כותב המגלה הזאת לזכרון דברי ימי והעתים אשר
עברו על משפחתי ובני עמי חליפות. והגני מפקידה בידך.
משלם, הבן יקיר לי, והיתה בידך ובידי בניך הבאים
אחריו למשמרת עולם לדורותם.

בן שמונה עשרה שנה היה יהויכין אבי בעלותו למלוכה
אחרי אביו יהויקים בן יאשיהו. ובלכתו אחרי עצת נחשתא אמו,
לא נכנע מפני נבוכדנצר מלך בבל, אשר הכביר עלו על כל ממלכות
ארץ הקדם. ויעלו עבדי נבוכדנצר על ירושלים, ותבוא העיר
במצור. אחרי כן בא גם נבוכדנצר ויחן עם כל חילו על העיר

הנצורה. ועיני יהויכין כלו מיחל לעזרת מצרים, והרעב חזק בעיר, וכראות המלך כי נגעה הרעה עד הנפש ויצא הוא ואמו עם שריו ועבדיו להתרפס לפני נבוכדנצר ולהכנע לפניו. אבל המלך האכיר הזה לקחהו בשבי, ויגל אותו ואת כל הנמצאים עמו, וגם את נשיו וסריסיו ואת אילי הארץ ואת כל אנשי החיל והחרש והמסגר הוליד גולה בבלה, וגם את אוצרות בית ה' וכית המלך לקח עמו⁽¹⁾. ואת צדקיהו בן יאשיהו, דוד יהויכין, המליך תחתיו וישביעהו בשבועת האלה להיות לו למס עובר⁽²⁾. או חדלה ירושלים מהיות עוד משובש כל הארץ, ונאסף שמחה וגיל מהרריה ומכל מקראיה — כי יצא ממנה כל הדרה, מבחר יושביה בגולה הלכו, עולי לרגל חדלו מהסתופף בשעריה, היו חוצותיה שוממין והיא כאלמנה חיה ענונה ושבולה לא נחמה.

כאשר הובא יהויכין אבי הוקן בבלה, הושיב נבוכדנצר אותו עם כל נשיו וסריסיו באחד הארמונות אשר בקצה העיר, גם את רוב שריו הושיב שמה. ואת כל אנשי החיל ויתר השבויים העביר בארץ ממשלתו, ויפורס במדינותיו, ויתן להם שדות וכרמים, לעבדם ולאכול פרי עמלם, למען יאחזו בארצו ולא יוסיפו עוד לשאת עיניהם ולבם אל ארץ מולדתם.

מעטים ורעים היו ימי מלכות יהויכין, כי רק שלשה ירחים ועשרה ימים ישב לכסא, ומקץ מאת הימים נפל בידי אויב וילך שבי לפני צר⁽³⁾. ויהי בבואו אל מקום גלותו, וכראותו כי באו דברי הנביא ירמיהו ככל אשר חזה לו מראש, וינחם על כל הרעה אשר עשה לו ולעמו, ויגרש את נשיו אשר הטוהו מדרך ה'. ויבחר לו את בת אוריהו בן שמעיהו מקרית יערים, אשר הומת בחרב יהויקים,

(1) מלכים כ"ד. (2) דהייב ל"ו י"ג. (3) שם, ט'.

והיא לקחה בילדותה אל בית המלך, וכאשר גדלה היתה לשפחו במעון נחשתא, אם המלך יהויכין — ובדעתו תומתה ויראתה או האלהים לקח יהויכין אותה לו לאשה. ומקץ שנתיים ימים לגלות ילדה לו בן ויקרא שמו אסיר — כי כאסיר אל בור נחשב יהויכין בהיות עיני שומריו עליו נטויות כל הימים, לשמור צעדיו ולבלתי תת לו לבוא בדברים עם אנשים מבני עמו. ואחר נולד לו הבן השני, הוא שאלתיאל אבי, אשר היה לו לאות כי שָׁתָּלוּ אֵל ויסר ממנו קללתו על פי ירמיהו, אשר אמר בשם ה' "כתבו את האיש הזה ערירי" (1).

דודי הזקן אשר מלך בירושלים לא הרע לעשות כמלכים שהיו מלפניו, גם לא הכביר אונו משמוע לתוכחות ירמיהו, אשר העיד בו השכם והעד, לשמור בריתו את מלך בבל. אך שרי יהודה וקציני ירושלים משלו בו ויתנו עליו מוראם כל הימים (2), והם נמו אחרי מלכי הארצות הקרובות, אשר שמו שכם להתקומם על נבוכדנצר ולהשבית גאון עזו, וכן השיאוהו גם יכלו לו ומקץ תשע שנים מרד במלך בבל ויחלל שבועתו. אז עלה חיל נבוכדנצר כשאה על ארצו, וירושלים באה שנית במצור. כל מלכי הברית עזבו את מלך יהודה לנפשו ויעמדו מרחוק בימי אידו. לאחרונה קם מלך מצרים לעזרתו, וישלח חיל גדול נגד מחנה נבוכדנצר (3), אבל כבר העביר המועד, — ידי אנשי יהודה כבר עיפו מפני כבד מלחמה, ובהעלות הכשרים מעל חומות ירושלים לשים פניהם אל החיל העולה ממצרים, שמחו הנצורים כי היתה להם הרוחה וישארו שקטים במכונם. אך שמחתם היתה עד ארגיעה — כי הִקָּה חיל מצרים אחר, והכשרים שבו ויצורו על ירושלים לכבשה. שנתיים

(1) ויקרא רבה פ"ו. (2) ירמיה ל"ח י"א — כ"ה. (3) שם ל"ז ה' — י"א.

ימים ארכו ימי המצור וגבורי יהודה נצמתו בחרב וברעב ובדבר
 אשר חלה ה' בהם. העיר נבקעה, וצדקיהו עם כל משפחתו בא דרך
 נן המלך במערה ארוכה הנמשכת משם עד ערבות יריחו, בצפיתו
 להגיע אל מעברת הירדן ולהמלט מעבר לנהר. אך לא כן חשב
 ה'! כי בעצם העת ההיא רדפו אחדים מגבורי בבל אחרי אחד
 הצביים אשר נס מפניהם אל המערה ההיא, ובהגיעם שמה⁽¹⁾ פגשו את
 הבורחים ויתפשו ויביאום רבלתה, ויעמידום למשפט לפני נבוכדנצר
 אשר ישב אז בעיר ההיא. והוא עשה בהם משפטים בחרות אפו: את
 בני צדקיהו שחט לעיני אביהם, ואחר כן עָנָה את עיניו ויאסרהו
 בנחשתים ויביאהו בבלה לעצרהו בכלא עד יום מותו. אז עלה
 נבוזראדן רב טבחים עבר מלך בבל על ירושלים, וישרוף את בית
 ה' ויחרב את העיר ויתן את חומותיה, ואת כל השרים ויתר העם
 הגלה בבלה⁽²⁾. ובטרם יעזוב נבוכדנצר את רבלה הובאו לפניו⁽³⁾
 שריה כהן הראש וצפניה כהן-המשנה ורואי פני המלך והזקנים מורי
 העם, ויצום לסדר לו את דברי התורה, ובהגיעם לפרשת נדרים
 שאל את פיהם אם יכול איש להפר את נדרו אשר נדר. ויענו הם,
 כי על פי דין תורתם ילך לחכם ויתירנו. "ובכן התרתם גם למלך
 צדקיהו את שבועתו לי!" — קרא המלך בחמה שפוכה — ובפקודתו
 נקשרו בשערותיהם אל זנבות סוסיו, ועבדיו דפקו את הסוסים
 ויריצום ברחובות העיר. והאמללים נסחבו אחריהם על העצים ועל
 האבנים עד לא נשאר בהם מתם⁽⁴⁾. נפש הגולים יצאה בהכיטם אל
 הלליתם אלה, אשר נפזרו כדומן על פני הישדה, ולבם צעק אל ה'
 בתפלת דוד אבינו: "קומה אלהים, ריבה ריבך, זכור חרפתך מני
 נבל כל היום".

ובכל אלה לא שב אפו, ועוד חמתו כאש נתכת על הבגד

(1) דרשת חז"ל במ"ב כ"ה ד' ויחזקאל י"ז כ'. (2) ג"א קע"ד. (3) ירמיה נ"ב

ג"ד. (4) מדרש איכה רבתי ב'.

אשר בגדו בו. ויהי כשזכו בבבלה עם הגולה אשר לרגליו, וישיאהו ודון לבו להתעלל בעם חרמו. ויצו לכל בני הגולה הנמצאים בעיר ממלכתו מימי גלות יהויכין, לצאת לקראתו לבושים כגדי חג, ולקדם פניו בשירים והלולים על הגבורות אשר עשה. רוב הגולים נאנסו לעשות כדברו, — ועל לבושיהם השחורים אשר שמו עליהם, בהתאבלם על תבוסת עמם ועל חרבן עיר קדשם, התכסו מלמעלה כבגדים לבנים, ואת ראשם המכסה באפר חבשו בפאר כיום מועד, ובהריע כל דוהמון בקול עז „מלכנו נצח!“ קוננו מרה „אוי מה היה לנו!“⁽¹⁾. והמלך יהויכין התאבל במעונו, ולא יצא לקדם פני המלך כאשר צוה. ובהודע הדבר לנבוכדנצר ויחר אפו, ויצו ויתפשו את יהויכין ויתנוהו אל בית הכלא עד יום מותו — כי כה היה משפט המלך האכזרי הזה: „אסיריו לא פתח ביתה“ וכל הכלואים על פיהו היו כיורדי חיים שאולה, לבלי שוב עוד לראות אור עד עולם.

ושאלתי אל אבי נלקח בילדותו אל היכל המלך, כי היה דבר מלכי בבל, לקחת מזרע המלכים ומן הפרתמים, אשר הוליכו שבי אל ארצם, ילדים יפי תאר ונבונים דבר, וללמדם ספר ולשון כשדים, ולהעמידם אחרי כן לפניהם לעבדם ולשרתם⁽²⁾. ויראהו אויל מרדך, בן המלך נבוכדנצר, וייטב בעיניו לקחת את הנער אליו, וישימהו בין הסריסים המשרתים את פניו.

עשר שנים אחר זה בא דבר דניאל על נבוכדנצר, כחלומו אשר פתר לו — כי בעודנו מתהלך על חומת היכלו ומתנשא בלכבו על הדר עיר בבל קרית תפארתו, השתולל לפתע פתאם ויצא מדעתו. וישנה את טעמו ויתהולל וישתגע, ויברח מבני האדם ויתבודד ביערים, ויחי בין חיתו יער ויאכל חציר כבהמה, ושערותיו וצפרניו גדלו פרע⁽³⁾. ויבקש המלך בכל רחבי ארצו ולא נמצא,

⁽¹⁾ פתיחתא ראיכה רבתי. ⁽²⁾ דניאל א'. ⁽³⁾ שם ד'.

וכראות השרים ורבי הממלכה כי אבד מלכם ואיננו, ויושיבו את אויל מדרך בנו על כסאו תחתיו. אך כסו הדבר מהשמיעהו בשערים, פן ישמעו העמים הרחוקים, אשר מפני שם נבוכדנצר חתו ונמוגו, וקשרו יחדו קשר ופרקו על בבל מעל צואריהם!

ושאלתיאל אבי נשא חן וחסד מלפני המלך הצעיר ויתנהו בין נערי שרי המדינות רואי פניו. אבל לשוא נסה אבי אליו דבר להוציא את יהויכין לחפשי — כי לא נתנהו אף לבוא ביתה האסורים להתראות עם אביו בחדר כלאו. אולם לו גם היה לו הרשיון, גם אז אברה ממנו עצה למצאהו בין המון האסירים, הכלואים בחדריהם לאין מספר — כי כל השומרים הנמצאים שם, כלם אלמים כרותי לשון וגם קרוא וכתוב לא ידעו. והאסירים המובאים שמה לא יוכלו צאת מכלאיהם כל ימי חייהם, גם שר בית האסורים לא ידעם בשמם, ורשימותיהם שמורות רק בארכיון המלך, ובהן שמותיהם מצוינים על פי מספר החדר אשר נועד לכל אחד מהם לשבתו עד בוא חליפתו. והיה במות האחר מהם, והודיע שר בית האסורים כי הגה הורק החדר הנסמן במספר פלוני, וידע המלך על פי הרשימה את שם המת, — ואם הוא מכסה דבר, לא ידעו עוד איש זולתו עד עולם. כן נבצרה מזמה מכל קרובי האסירים האמללים ולא יכלו דעת אם חיים הם או כבר מתו לשחת. אמנם גם בחייהם כמתים נחשבו, ואשר הורד אל בור השבי היה כיורד שאל ולא יעלה, ויהי לו כלאו כמבוא פתוח אלי קבר.

והעיר בבל רחבה ונסכה בימי נבוכדנצר, ותגדל בבנותיה ופרנריה, שהיו מושבות לגולי העמים אשר הובאו שמה מכל קצות ארץ. ותהי בנויה לתלפיות לשני עברי הנהר הגדול, נהר פרת, וקו המדה סביביה ארבע מאות ושמונים רים שהם ששים וארבעה מיל. רחובותיה ארוכים וישרים וכל בתיהם משלש ועד ארבע קומות.

והנהר עובר בה מקרן צפונית מערבית לקרן דרומית מזרחית, וחומות אבנים עם שערים ומעלות לשני עבריו, וכן לעברי התעלות הרבות הנמשכות ממנו לכל קצות העיר, להעביר בהן את מימי הנהר הגדול כאשר יגאו, ומעברה רחבה בנויה בלה מאבני גזית מאחדת את שני חלקי העיר. בה בתוך היתה עיר המלך, הבנויה גם היא לשני עברי הנהר, והיא מלאה ארמונות גדולים והיכלי חמדה למלך ולנשיו ולכל השרים הקרובים למלכות. בה נמצאו הגנים התלולים, אשר עציהם נטעו במעבה האדמה המכסה על ארמונות גדולים ונשאים הבנויים על עמודים וקשתות, והמלאכה נפלאה מאד עד כי נחשבה בין שבעת פלאי התבל. מסביב לעיר המלך שלש חומות גבוהות, ועליהן מפתחים מעשי מלכי בבל וזכר גבורותיהם בציד החיות ומלחמותיהם בעמי הארצות. מחוץ לחומות ההן נבנו חלקי העיר האחרים, בהכנס בה הכפרים וערי המצער שנמצאו בקרבתה; שם היו גם שדות וכרמים לרוב. רבים מחלקי העיר הגדולה הזאת נחשבו לקריות מיוחדות המוקפות חומה, ובכל אחת מקדש מיוחד לאחר אלילי בבל או לאחת אלילותיה. בתוכן הכי נהדרה קרית בורסיף, אשר בקצה העיר הרומה-מערבה; בה נמצא מקדש האליל גל. על ככר קדוש המוקף חמה בנוי הוא בגבה שלש מאות רגל, בתבנית שבעה מגדלים גבוהים הבנויים זה על זה, וכל אחד מצבע אחר, ומקדשים הם לשבעת כוכבי הלכת. במגדל התחתון היה צלם האליל בדמות מלך גדול יושב על כסא רם ונשא, והצלם והכסא זהב מהור. ובלולים יעלו במעלות מסביב עד המגדל השמיני, ושם שלחן זהב עם יין הגסך ויצועי הקדש הערוכים להעלמות הקרשות, המכהנות שם לשם האלילה גלית, היא "סכות-בנות", אשת גל, והן לנות ומתהוללות שם בכל לילה חליפות. מספר יושבי העיר היה אז במאתים רבוא, וסביביה חומה בצורה מאתים אמה גבהה ורחבה

חמשים באמה, ולה חמשים ומאתים מגדלים ומאה שערי נחשת ליוצאים ולבאים. ותעלה עמוקה על פני החומה חוצה, ורבה התכונה למלאותה מים מפני צר ואויב כי יקרב אל העיר להלחם בה⁽¹⁾.

בין העיר הפנימית וקרית בורסיף נמצאה בקעת דורא. ובה השוק הגדול לסחר הארץ וגם למקח הנערות וממכרן לאשר ירבה במחירן — כי כן היה החק לאנשי בבל מקדם קדמתה, להביא את בנותיהן אל בקעת דורא ולהציגן על הבמה הגדולה לראוה בהן. ופקירי הממשלה עסקו בממכר הבנות היפות לאשר ירבה במחירן, והיה הכסף שמור באוצר הממשלה לנשואי הבנות הכעורות, ולהאבות לא היה המשפט להשיא את בנותיהם כרצונם. רק ממכר השפחות והנשים השבויות היה חלק הבשרים, איש לפי שללו אשר עשה במלחמה.

בשנה הראשונה לממלכת אויל מרדך ואבי או בן שבע עשרה שנה ולו שם בשרים הצעירים רואי פניו. בעת ההיא שב חיל הכשרים מן המלחמה שעשו במצרים, ויביא אתו שלל ומלקוח לרוב מאד, והעיר ככל צהלה ושמחה. באחד הימים ההם יצא שאלתיאל אבי לשוח בבקעת דורא ולראות בשמחת הגוי המר והנמהר, האוסף ארצות בחפניו ומוריד עמים תחתיו. ובקרבו לתומו אל הבמה הערוכה לממכר השפחות, וירא והנה היא מלאה נערות ונשים משבי מצרים; כלן עומדות ערומות עד המתנים, והן זועקות ומיללות ויורדות בכבי. ועל ידן עומדים שוכיהן ומחשבים ומתוכחים עם קוניהן, המבקרים אותן כאשר יבקר איש את צאנו ובקרו. והנה בראש מרומים מצבה נערה כבת שש עשרה שנה והיא רבת

חן וכלילת יפי ומראָה ועור בשרה יעידוה כי לא מבנות צען היא. והמון קונים מתבוננים בה ומשתאים על ספיר גזרתה, והמה מתהרים יחדו ומרכים איש על רעהו במחירה. העלמה לא השמיעה במרום קולה בבכותה תמרורים, רק דמעותיה נגרות בלי חשך, עיניה דלו למרום ואמרתה שחה מעפר, בהוציאה מפיה מלים: „אלי, אלי, למה עזבתני!”

על שבר בת עמו נשבר לב אבי בקרבו ומעיו המו עליה מאד. וימהר ויקרב אל איש החיל העומד על יד שבויתו, וישקול על ידו מחירה שבעתים על כל אשר אמרו הקונים לתת לו. וכאשר הקשו אחרים מהם להוסיף עוד על המחיר אשר אמר, קרא אליהם באפו: „גשו הלאה, כי בשם אדוני המלך הנני בא!” — ודברו הראה להם את טבעתו אשר על ידו. אז הרפו כלם מעליו, והעלמה לבשה בגדיה, ואבי ירד עמה מעל הבמה, ויעל אתה על אחת המרכבות, ויקרא לרכב: „הכינה הסוכך אשר למרכבה, והפך יריך אל הרחוב העולה לקרית פותא!” הרכב עשה כדברו, ויט את סוסיו צפונה מערבה, והמרכבה עפה בעל עב קל, להביא את יושביה אל מחוז חפצם. כמעט נעה המרכבה ממקומה, ואבי פנה אל העלמה הבוכיה, ויאץ לנחמה, וידבר אליה עברית לאמר: „הנחמי, בת יהודה, כי אחיך אני וחפשיה תשבי בתוך עמך מעתה והלאה וכל מחסרך עלי!” הדברים יצאו מפי אבי ועיני העלמה ארו רגע באור יקרות; אך פניה חורו מאד, כי קצרה רוחה מושמחת פתאם, ובנשאה ידיה אל לבה צנחה ממושבה ותתעלף. ואבי נבהל מאד, וימהר ויושיבנה על מקומה, ויעירנה ויעוררנה עד שוב אליה רוחה, ולא נתנה בַּגָּר עוד עד הביאו אותה אל בית אמו, אשת יהויכין האחרונה. אז נודע הדבר כי עצמם ובשרם היא, אחת מבנות צדקיהו, המלך האחרון למלכי בית דוד אבינו, אשר לקח יוחנן בן קרח עמו, בברחו עם שרי החילים ועם כל שארית יהודה ארצה

מצרים⁽¹⁾), וחרב הכשרים אשר יראו ממנה השיגה אותם גם שם, ככל אשר נבא עליהם ירמיהו בשם ה'.

ובת המלך צדקיהו נחמה באם אבי, הטובה והישרה, אחרי אחיותיה אשר גועו ברעב וכדבר, בצור חיל הכשרים על תחננחם אשר במצרים. ונפשה דבקה מאד בגואל ומציל נפשה וכבודה, וגם נפש אבי נקשרה בה, וכעבור חרש ימים היתה לו לאשה ויחדו ראו חיים וידעו אהבה בתענוגיה. ולתקופת הימים ילדה אותי, ותקרא את שמי זרובבל, לאמר: כי האל אשר זרה אותנו בבבל הוא עוד יקבצנו וישוב יעלנו ממנה לעת קץ, וכאשר באו דברי נביאינו עלינו לרעה, בן יקים ה' את דברו אשר נתן בפייהם לגאלנו למועד אשר יעד לנו.

אבל ימי שלומם ושלותם לא ארכו—כי כאשר תמו שבע שנות הגדודים לנבוכדנצר, שבה בינתו אליו, וישב אל עירו הבירה ויעש משפטים בכל השרים אשר נואשו ממנו, ואת אויל מדרך השליך אל בור השבי, וגם כל עבדיו וסריסיו אשר עמדו לפניו לשרתו הורדו עמו. בתוכם נלקח גם אבי מבית תענוגיו ויובא אל בית הכלא, מקום אשר אסירי המלך אסורים שם.

הנה כן באו שכול ואלמון כתומם על שתי נפשות אשר לא כביר ראו בטובה! אם אבי לא נתנה פוגת לה, ולשוא התאמצו בניה האחרים⁽²⁾ לנחמה ולדבר אל לבה—כי מאנה הנחם על בנה בחירה. לבה ידע מרת נפשה, כי כבעלה כבנה ירדו אל המקום אשר לא ישובו ממנו עוד לעולם, ויגונה המשנה דבא כחלל רוחה. אבל אשתו, היא אמי התמה, שגבה באמונתה באלהי מעוזה, אחרי רואה את הישועה אשר עשה לה להפליא ואת הפרות אשר ישלח לה

(1) ירמיה מ"ג ו' ג'. (2) דהיא ג' י"ח י"ט.

בהיותה שבויה חרב וצפויה לחרפת עולם, ותצפה לחמלת ה', גי גם עתה ישלח עזרתו מקדש וישיב לה ששון ישעה.

ברדת אויל מדרך אל בור השבי, לא הכביר נבוכדנצר נחשתו, כי יחיד היה לו ויורש עצר. אך אסר אותו שמה, לבל יוכל להתפרץ מפניו ולגזול ממנו שבט מלכותו בעודנו חי. ויתהלך אויל מדרך חפשי בחצר בית האסורים עם שריו ועבדיו אשר הורדו אחריו אל המקום ההוא, וכמהו כמהם התנחמו בלבבם, בצפיתם ליום ישועה. אך שאלתיאל אבי הלך קודר ביגונו, בכלות נפשו לאשת נעוריו היקרה לו מחייו, ונחם נסתר מעיניו.

מכל חמורותיו בחיים נשארו לו שני דברים אשר לא שָׁדְרו ממנו גם בכואו ביתה האסורים—הוא קולו הנפלא, אשר בו לקח לבבות בזמרו משכיל, וכנורו הנעים, בו המתיק פיהו וישם לרעיוניו לזית חן וקסם מאד נעלה. רוח השירה והזמרה נשארה במשפחתנו ירשה מבן ישי אבינו. גם כי לא יציץ עלינו נזרו, הנה מתנת אלהים זו תשגבנו בכל עת—כי אמנם השירה היא שפת המלאכים, בנשאים שבח ותהלה ליוצר הכל, והזמרה היא סגלת כל נפש עדינה, המתרוכמת ומגיעה עדיהם בשוא רגשותיה. גם אנכי מדי אזמרה בכנור אזכרה דוד אבי אבותי וכנורו, אשר בהשתפך עליו נפשו מצא בו נחמתו וישועתו.

ביום השלישי לשבת אבי בכית בלאו התעורר מעט, ולבו נשאהו לשפוך שיחו לפני אלהיו. עיניו קדמו אשמורות, כי שנתו נהיתה עליו מיגון נעבר, ובהעירו שחר העיר כנורו ויפרוץ על מיתריו לאמו עד צלחה עליו הרוח, והנה עברו אצבעותיו עליהם כמופה והקולות התרוצצו יחדו ברעם ורעש כשטף עובר. מהם התחוללה נגינת עצב, אשר מפניה קם סער הכנור לדממה, אך מעיו המו לקול בעליו, קול אבי האמלל בהשתפך עליו נפשו באחת

שירות דוד אשר היתה כלכבו, הלא הוא "מומור לבני קרח, משכיל להימן האורחי" (1):

מה רבו צרי, מצמיתי עצמו!!
ולרגלי טמנו פחים על כל צעד,
במעט קט גוי יטחנו ויעצמו,
נגדי תמיד יראת מות ורעד!

ובך, אל ישעי! אבטח לך אוחילה,
משפך מר שיחי רנע לא אהדלה.
יומם אהימה, מר אצעק אילילה,
נגדך שועתי יללתי בלילה!

קומם ורצה נפשי עלי תשובה!
ושמע ממרום בסאך אוית שבת,
לתפילתי אענה לך במרי רוח,
ולרנת בכיי הט און קשבת!

איבי השקוני לרויה כוס רעל.
עודני וברעות נפשי השביעו.
מוקשי מות שתו לי על כל שעל.
לרנעים הנה! חיי לשאל הגיעו!

ובחיי, רוחי חבלו, תיי שסו.
צר כחי, אחלש, הייתי בגבר
לו אין איל, לחה ולשהו גסו.
נה שבתתי עם ירדי בור שגני קבר!!

(1) תהלים פ"ח.

(*) השיר הזה וכן תרגום יתר השירים במגלה הזאת המה מעשי ידי המזמורר
מ' ישכר בערוש הלוי איש הורוויץ.

פתאם נדמה לו כמו נשמע קול ממרום, קול כבי אדם מתאונן כמהו על מר נפשו! ויחרד אבי תחתיו, כי נבהל מאד ממשמע אוניו, אך עד ארגיעה נדמה הקול, ויחשוב אבי כי אך חולם הוא בהלך נפשו וכח דמיונו הוליכתו שולל. ויוסף לשפוך שיחו ורוחו שבה ותזכירהו נגינתו ומלבו הוציא מלים:

נִמְשַׁלְתִּי בְּמַתִּים מֵלֵב גִּשְׁכָּחוּ.
בְּחִלָּים נִקְבְּרוּ לֹא עוֹד נִזְכְּרוּ,
וּכְסוּרִים מִמֶּנֶּה, אֵל! סְרוּ, נֶאֱלָחוּ,
וּבְעֵז אֶפֶד הֵם מִיָּדָה נִגְזְרוּ!—

קִצְפָּת, וּבְבוֹר תַּחְתִּיּוֹת שְׁתַּנִּי,
אֵיךְ שִׁפְטִי מוֹסֵרָה לִי תַפְלִיא תִקְרָב!
וּבְמַחֲשָׁבִים בְּמַצְלוֹת . . . !

והנה החרידהו דמיונו שנית בהשמע לו קול מתחת, בקול אדם מתיפח ומיליל משבר רוח! דבר השנות הקול בשני המקומות ממעל ומתחת הגדיל מכוכת אבי, וכמעט השיאהו לבבו לבחש למשמע אוניו ולחשוב גם הפעם כי משגה הוא. אבל פתאם נשמע לו עוד הפעם הקול השני בבכי תמרורים, כמו ישנה אחריו את המלים "במחשכים במצולות".

"אם לא התולים עמדי?" — חשב אבי במבוכתו — כי בארץ כשדים רבה האמונה ברוחות ושדים, המלאים פני תבל והנספחים על האדם בכל מדרך כף רגלו. אמנם עד ארגיעה שב אליו זכרונו ויפג לבו, — וימהר ויקפוץ אל שבכת הברזל אשר בפתח החלון וישא קולו ויצעק צעקה גדולה: "הוי, אבי! הוי, דודי!",

משני המקומות אשר יצאו הקולות ראשונה נשמע קול המולה כקול הד העונה אמריו ממנו, בו נחבאו המלים לבלי הבין. לשוא שנה אבי וישלש קריאותיו בלב נפעם מאד — כי לא יכלה אונו

לבחון מלים מפני קול ההר ההומה ממעל ומתחת, נבהל ומשומם קפץ אבי מחדרו וירץ אל מעון אויל מרדך אדניו; אך הוא עודנו ישן שנתו בחדר משכבו, והעברים שומרי הסף שבו עליו דרכו ולא נתנוהו בוא אליו. כמשנע אשר רוח רעה תבעתהו רץ אבי הנה והנה, פעם אל חדרו ופעם אל מעון בן המלך, עד עלות השמש בצל המעלות והגיעה העת אשר יתעורר אויל מרדך משנתו. ויתנפל אבי לפניו ויבך ויתחנן אליו עד אשר נעתר לו, לקרוא את שר בית האסורים לבוא לפניו, ועד אשר נאות השר לפקודת בן המלך, אחרי דעתו כי בנפשו הוא אם יודע לנבוכדנצר הדבר אשר הוא עושה.

והשר בקש ומצא צרור מפתחות כבדים, המוכנים לטור חדרי המחלקה ההיא. וילך בלי חמדה עם אבי, ויעל במעלות דרך מבוא ארוך וצר, עד הגיעם אל הכלא אשר ממעל לחדר אבי בקומה השלישית. רבות עמלו גם יחד לפתוח את המסגר אשר העלה חלודה מרוב ימים. — כי רק פעם אחת בשנה, ביום הולדת המלך, יבקרו את האסירים בחדריהם, לרחצם ולגלחם ולחלף שמלותם לעורם. וביתר הימים לא ידרוך איש על המפתח, — כי את האכל יורידו אליהם בעד החור אשר במעלה הקיר, ולצרכיהם יש להם פנה מיוחדת איש איש בכלאו אשר הוא יושב בו, וצנורות המים העוברים תחת האדמה אל כל קצות העיר ועולים ומגיעים במעשה חרשים עד הגנים התלולים ועד המגדלים הרמים והנשאים, סובבים עוברים גם מתחת לבתי הכלא; אלה ישלחו קשותיהם אל החדרים, להשקות את יושביהם, ואלה בוקעים ויורדים מטה, להדיח מהם חלאתם.

כאשר נפתחה הדלת נסג השר לאחור, כי חזקה עליו פקודת בן המלך, לבלתי עמוד על האסירים בהתודעם איש אל אחיו. ואבי קפץ החדרה, ויעמוד משמים ועפעפיו בחנו את האיש הכלוא בו.

ברגע הזה קם האסיר ממקומו ויעמוד על רגליו ויקרא :
 „האתה זה אחי, בן עמי, אשר עוררני משנתי בנגינות דוד
 אבי ?”

„ומה שמך : אדוני ?”

„שמי יהויכין בן יהויקים, אשר היה מלך ביהודה”.
 „אוי לא אחיך אני כי אם בנך, שאלתיאל, אשר לא
 ראה את פניך זה שבע עשרה שנה !”
 ובדברו נפלו איש על צוארי רעהו, וישאו את קולם ויבכו
 בכי גדול יחדו.

בקום סערת רוחם לדממה, ספר אבי לאביו את כל המוצאות
 אותו ואת ביתו ואת אשר הגיע לו מאת ה', כי הקרה לו את בת
 גילו, בת צדקיהו דודו, בדרך פליאיה. ובדברו ברעיתו אהובת נפשו
 מרד בכי, וגם אביו הרבה לבכות, בזכרו את אמו, היא אשתו
 החמורה, אשר הגדילה חסדה עמו בהשיבה אותו אל דרך ה'.
 כהתימם לבכות זכרו את צדקיהו, אשר לא ראה יהויכין את פניו זה
 עשרים ושמונה שנה, ואבי ידעהו רק לשמע אֶזֶן — כי בן שבע שנים
 היה בהביא נבוכדנצר את צדקיהו בבלה. ויספר לאביו, כי בשפכו
 שיחו נשמע לו קול עונה ממעמקים, ולבו אמר לו כי צדקיהו הוא
 אשר ענהו בקול מחדר התחתון. ויהויכין נרעש מאד בשמעו זאת,
 ויאץ באבי לסור אל דודו וחותרו, אם כמו שער בנפשו כן הוא,
 ולנחמהו גם אותו ולשמחהו מיגונו. וימהר אבי לעשות כדבר אביו,
 ויצא אל שר בית האסורים אשר חכה לו, וירד עמו אל הקומה
 התחתונה, אשר אישיותיה במעמקים ורק חורי הקיר הם כאמתים על
 פני האדמה. בהגיעם עד חדר הכלא ההוא, פתח השר את הדלת
 ברוב עמל. או בא אבי החדרה, והוא שב על עקביו, כמעשהו על
 יד הכלא הראשון.

בכלא יהויכין היה חשך, ובכלא התחתון אפל וצלמות. מעט

מעט הסכינו עיני אבי גם אל האפלה ההיא, וירא והנה איש נדכה ושחוח כורע באחת הפנות ומתפלל אל אלהיו. ויתאפק אבי וישאר רומם על יד הפתח, לבלתי הפריע את האיש בצקון לחשו, ולבו הסיתו בספק: הוזה הוא צדקיהו חותנו, אשר במבחר שנותיו הוא כעת, אם עוד בחיים חיתו, כי בן שלשים ושתים שנה היה בהתפשו ואך שבע עשרה שנה ישב בכלא — והאיש הזה כבן שמנים שנה, קומתו כפופה כאגמון, שער ראשו וזקנו כלו הפך לבן וידיו הפרושות למעלה רועדות מרפיון אָנוּש! אך ככלותו להתפלל ויפן ממקומו ויקרב אל המקום אשר עליו יציץ אור כהה בעד חור הקיר, אז ראה אבי את שתי עיניו הקמות אשר נקר נבוכדנצר באפו, וידע אבי כי הוא זה ומעיו המו עליו מאד, והאיש פתח פיהו, ויאמר:

„מי הוא זה הבא אלי לעת הזאת? אם מלאך האלהים הוא, אשר קולו נשמע אלי בבקר הזה ממרומי שחקים, או חרש משיחית, הבא אלי מטעם המלך לעשות לי כלה — יהי בואו ברוך!“
 „בנך אני, הבא לחפש לעצבותיך!“ — ענה אבי בלב נשבר ונדכה.

„העוד נשאר לי בן בחיים? ואויבי האכזר הלא שחט את כלם לעיני בטרם לקח ממני אורח!“
 „אם לא בנך היוצא מהלצריך, אזי חתנך אני, בעל קציעה בתך אהובת לבבי“.

„אמנם נשארו הכנות בשחוט הרשע את בני; ומה היה להן ולאמותן? ומה אחריתן עתה?“

„את נשיך ובנותיך המליטו שרי החילים ארצה מצרים, וה' הקרה לפני את קציעה בתך והנה קרובה אליך — כי בבבל היא יושבת, בבית דודתה, אשת יהויכין בן אחיך“.

„ומי אתה, בני, ומה מולדתך כי אדע?“

אז נודע לי אבי בשמו ויספר לו קורותיו, אך העלים ממנו

דבר שבי קציעה ואת הרעה אשר מצאה את שארית ביתו בבוא הקרץ במצרים. גם אמר לו כי יש תקוה, כי מעתה והלאה יקל מאסרו ולא יהיה עוד בודד וערירי כאשר עד כה.

עוד ביום ההוא הובאו שני המלכים האסירים אל מעון נרחב, אשר נועד להם בבית האסורים על פי אויל מדרך, בתתו לאבי את שאלתו. נפלא היה המחזה בהפגש שני השבויים יחדו! בשבתם על מכונם בירושלים עיר תפארתם, היו עוינים איש את רעהו ולא יכלו דבר לשלום; אך שברם הגדול יחד לבבם ואהבת אבי חֲבֵרָתָם כאחד. עינים היה יהויכין לדודו העֵזֶר, ידו לא משה ממנו בכל עת, ויחדו הצדיקו עליהם דין שמים, כי לא שמעו אל ירמיהו נביא ה', ויאמינו לדברי נביאי השקר, אשר הוליכום שולל ויתעום תהו לא דרך. ותהי נחמתם בענים, כי מקץ שבעים שנה יפקוד ה' את עמם והשיבהו אל ארץ אבותיו בדרך אשר בא, ואם לא תראינה זאת עיניהם, הלא יראוה בניהם אחריהם. ואבי היה הולך ובא במעון אויל מדרך אדניו, ויעמוד לפניו לשרתו כבימי מלכותו בארץ אביו, ומדי התפטר ממשמרתו אצלו שב אליהם, וישא אתם בשיחו וינחמם ככל אשר מצאה ידו. וגם הם שלמו נחומים לו ויחזקו לבבו בה', אשר עשה עמו אות לטובה, בתתו אותו לחן ולחסד בעיני בן המלך — כי בן ירחמהו ה' לעת קץ וישמחהו כימות ענהו.

בשיחות אלו היה צדקיהו המדבר. הראש, — כי מעודו לא רחק לבו מה', וענשו הגדול מנשוא צרף כליותיו ולבו, ובאין אור עיניו אתו היה כל מעבדהו לחשוב ולהגות במפלאות אל, ולהעמיק חקר בדברי ירמיהו ונבואותיו אשר נשא על כל העמים. לא כן יכניה אבי אָבִי — כי היתה לו נחשתא אמו לפח ולמוקש, בהעותה דרכו מנעוריו, להרחיקהו מעל מנהגי אבותיו ותורת עמו. אך צדקיהו העור היה לו

לעינים בשותחם יחד, כי הורהו לצדק ויבינהו הליכות אלהי עולם ודרכו בקדש.

עוד חבר טוב נמצא לצדקיהו מאן בא אבי אל בית כלאו — הוא כנורו הנעים, אשר היה שעשועים לעור הזה ויתן לו תנחומות אל. בו זכר לו נגינות עמו מלפנים, ובהן חיתה רוחו כמו שב לימי עלומיו; בו גם הערה נפשו בשפכו שיחו לפני אלהיו, וקולו הרועד וידיו הנעות שפכו על נגינתו רוח חן ותחנונים, עד כי תדמע עין כל שומע וקירות לבו יהמו לו.

פעם אחת התהלך אבי עם אויל מרדך בחצר בית האסורים, וכלבתם כה וכה קרבו אל הבית אשר היה למושב לשני מלכי יהודה האסורים בזה, והנה נשמע קול הכנור והמיתו לנגינת צדקיהו, אשר שפך עליו שיחו ב"מזמור לאסף" (1).

בְּאוֹרֵגוֹם אֵל ! נִחַלְתָּךְ רָמְסוּ ,
הִיבֵל קִדְשֶׁךָ טָמְאוּ וּבְרִשְׁעַת זָעַם ;
מִירוּשָׁלַיִם יִשְׁמָחַת וְגִיל נָסוּ ,
צִיּוֹן נִקְמְתָךְ תִּתְּהַרֵּב בְּחִזּוֹי רָעַם !

נִבְלַת הַסִּידִיךָ לֹא תִמָּצֵא קָבָר ,
וּלְמֵאֲכָל הֵם לַחֲתִית וּלְעוֹף שָׁמַיִם ,
דָּמָם דָּם קִדְשֶׁךָ נָגַר אֶל כָּל עֶבֶר
יִשְׁבֵּר צָמְאוֹן צָר יִשְׁתֶּה דָם בְּמָיִם !

לְשִׁבְגֵינוּ תִינֵנו חֲרַפַּת נֹצֶחַ ,
אִיבֵי עֲמֶךָ עָלְיוּ יִשְׁחָקוּ יִלְעִינוּ
מִסְבִּיבוֹתֵינוּ אֶסְפוּ עֲזֵי מִצְחַ ,
וּבִכְרֶךָ יִשְׁפּוּ עָרֶם יִצְיָנוּ .

(1) תהלים ע"ט.

עם הַבַּחַר הַאֲהָב וּבִשְׁמֶךָ נִקְרָאוּ,
 עַד אֲן הָאֵנָּף בָּם וְהַמֶּתֶּךָ בְּעֶרְתּוֹ?
 עַל עַמִּי אֵל זֶר שְׁמֶךָ לֹא יָדְעוּ,
 תִּשְׁפֹּךְ נָא אֶפֶס בְּנִקְמָה מִמֶּאֱרַת!

כִּי הֵם יָדְעוּ יַעֲקֹב טָרְפוּ שְׁפִלוּ,
 בְּזִדּוֹנָם יִגַּךְ עִם שֹׁב לֹא הָדְרוּ,
 גִּוֶּה הִשְׁמוּ, מִקְדֹּשְׁךָ חִלְלוּ,
 בְּמִקּוֹם שֵׁם שִׁירֵי "תִּלְלוּ יְהוָה" הוֹשִׁירוּ

וַיִּשְׂכַּח נָא אֵל חֲטֵא הֲרִינוּ אֲשָׁמוּ!
 וְזָכַר לַחֲצֵנוּ לְמַרְזָמִים יִגִּיעַ!
 וַיִּבְאֵנוּ רַחֲמֶיךָ וַיִּקְדָּמוּ,
 וּבִשְׁתֵּר אֶהְבֶּתְךָ לָנוּ תוֹפִיעַ!

וּלְשִׁמְךָ כִּי רַב עֲצָךְ כָּל הַזְנוּיִם!
 וּבְקֶדֶם יְהוָה לָנוּ צוּר מוֹשִׁיעַ!
 וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים אֶפֶס תִּשְׁכַּח!
 וּבִישׁוּעָתְךָ הָיִט גִּישׁוּר גְּרִיעַ!!

וּפְדָאִים גּוֹיִם לָמָּה יִלְעָנוּ הַפֶּת?
 גַּי צוּר יִשְׂרָאֵל עַל יִשְׁעוֹ בָּטָחוּ?!"
 הָיִט וּלְעֵינֵינוּ אָנָּה אֵל בִּקְמָה!
 דָּם עֲבָדֶיךָ הִרְפִּיךָ שְׁפָכוּ!

אֵלֶיךָ אֵל סֶלַח עֲבַר עַל פִּשְׁעֵי!!
 אֲנִקֶּה אֲסִירִים מִקְצוֹת אֶרֶץ תַּעֲלֹ
 גִּדְּחִי יִשְׂרָאֵל גָּפְלוּ בִיְדֵי רָשָׁע,
 תִּתְמַךְ נָא שֵׁם בְּיָמֶיךָ יִשְׁעֶךָ מִפֶּעַל!

כָּל חֶבֶל גָּמְרִין צָרִינוּ חֲבָלוֹ,
 הֵן נִסְבַּל בִּי הִרְבִּינוּ חֲטָא וְסֻלָּף,
 אֵךְ הִרְפַּת יִשְׁמֹךְ בִּישָׁחַק כּוֹז נִבְּלוֹ,
 הִתְנַקֵּם גַּא אֵל תִּנְקָמוֹת עַד הִר אָלָף !!

וְאַנְחֵנוּ צֶאֱן עֶדְרֶךְ רָעֵנוּ אָתָּה !
 יוֹם יוֹם עַז יִשְׁמֹךְ נוֹדָה וְנִתְלַלָּה,
 וּכְיוֹם אֵיד כְּכִיּוֹם רַב טוֹב לָנוּ תִתֶּה,
 יִמְלֵא פִינוּ יִשְׁרֵי הַלֵּל סָלָה !

ואויל מרדך השתאה למשמע אוניו. אמנם היו הדברים זרים לו, כי שפת עבר, שפת לא ידע, שמע, — אבל הנגינה הנוגה לקחה את לבבו, ובראותו את עיני אבי המלאות דמעה נרעש בן המלך מאד, ויבקש את אבי להגיד לו פשר הדברים. ויגד לו אבי כי היא אחת מזמרות דוד, הראשון למלכי יהודה, ויבאר לו הדברים ככל אשר מצא נכון להגיד לו. ויואל אויל מרדך לראות את שני המלכים האסורים ולשחר פניהם, וכבוא אבי אתו הביתה הציג לפניו את אביו ודודו ויתנם לחן ולרחמים בעיניו, והם השכילו דבריהם עמו עד כי כבדם מאד וידבר אליהם טובות וישבע להם לאמונה, כי כאשר יקרבו ימי אָבֶל אביו, ועלה הוא על כסאו תחתיו, והשיב להם בעל כל הרע אשר מצאם מידי נבוכדנצר עד כה.

מאז והלאה היה אויל מרדך הולך ובא עם אבי אל בית יהויכין וצדקיהו, וגם נקראו לפעמים אליו לבקרהו במעונו. אך טוב היה בעיניו לראות את יהויכין מראות את צדקיהו — כי עיניו הקמות היו לו למוכיר עון, רשעת נבוכדנצר אביו, בדבר אשר קצרה יד כל מושל ארץ להשיבו עוד. גם צדקיהו השתמט מפניו, באמרו, כי הנה רחוקה נפשו מכל חיי בשרים, כי טוב לו מותו מחייו, ולמה זה יהיה עוד עליו למשא ?

ויהי היום ואבי שב עם יהויכין אביו ממעון אויל מרדך, ויראו את צדקיהו והנה פניו ועפיו, וישאלוהו שניהם יחדו: מה זאת? וצדקיהו נאנח ויאמר: „לא אכחד מכם כי טובת בן המלך תעציבני ותדכא רוחי“.

לדבריו אלה תמחו שניהם איש אל רעהו, ויהויכין אמר: „הטוב לך כי יהיה לכו כלבב נבוכדנצר אביו?“

„אם לאחרית עמנו נשית לב, אזי טובה לו רשעת נבוכדנצר מחסדי אויל מרדך — כי בצר לעמנו יזכור את אלהי אבותיו ונפשו תערוג אל ארץ מולדתו, והיה לכו נכון עם דבר ה', לשוב אליה לעת קץ ולהיות לעם יושב על אדמתו כבראשונה. לא כן אם ייטב לו בארץ גלותו, כי אז יאמר להתערות בה כאורח רען, והיא לא תצלח כל עוד יהיה עם בודד לו ושומר אמונת אבותיו — כי כמעט תעלה על אחד מהם חמת אחד הסריסים אשר למלך, והקים על כלם את העם השליט בארץ, או רוח המושל תעלה עליהם, וכברה עליהם ידו, וישבו לימי ענים ומרודיהם כבתחלה. או אז יצר לעמנו לעזוב את הארץ אשר כבר שרש בה גזעו, ועזב מפניה את תורת אלהיו, וכעט בנחלת אבותיו, והיתה אחריתו כשבמי ישראל אשר גלו בימי שלמנאסר מלך אשור — כי בהזרותם בעמים שכחו כלה את אלהיהם ואת ארצם ויתערבו בגוים ויבלעו רובם בתוכם ולא טדע עוד כי כאו אל קרבם“.

„ובמעל הזה היה תהיה יד שרינו וסגנינו ראשונה! — אמר יהויכין — אנכי היודע ועד כי גם בימי נבוכדנצר זה הרע רבה המכשלה בקרבם. הן אחת עשרה שנה גרתי אני ורוב שרי עמנו בעיר הממלכה, וכמעט הונח להם במקום גלותם, החלו לבקש קרבת הכשרים שודדיהם, ולהדמות אליהם בכל מעלליהם. את לשון קדשנו כבר עזבו והנם מדברים רק כשדית, ורבים מהם מתנכרים לעמם, למען העלים מעיני עם הארץ כי ממעי יהודה יצאו. בכנות נבוכדנצר

מקדשו החדש בעיר כותא לנרגל אלהי עזו, והכשדים קראו נדבות השמיעו ביניהם לפאר את בית אלילם, נמצאו רבים משרינו ללא בקשום, ויהי מספר נדבותיהם גדול ורב מנדבות עשיריהם המה! ולולא גאות הכשדים וגאונם נגד העם אשר כבשה ידם, אוי כבר נבלעו בתוכם וזכר לא היה להם עוד בתוכנו".

"אם זה דרכם כסל למו בעוד שוט המלך נבוכדנצר לנגד עיניהם, בטרם ירפאו מן המכות אשר הכם באפו, מה תקותנו אפוא כי ניחל לעת ישב מלך חסד לכסא בבל? הלא אז כל אח בגד יבגוד ויחדו יתנו שכם להתערב בעם הארץ, ושכחו את אלהיהם ואת ארצם ולא יזכרו עוד בשמם!"

"לדבר הזה סלחו לי אבי ורורי אם לא כמחשבותיכם מחשבותי — השיב אבי אמריו להם — הן בוגדים היו שרי יהודה וקציני ירושלים בעודם על אדמתם, ובוגדים המה כתוכנו גם עתה, ולא להם תענן אדמת מולדתנו, כי לא מהם תבנה אחרי השמה. לא כן העם כלו אשר יצא אחריכם בגולה, כי לעולם יזכור את ארצו וירושלים כחותם על לבו. עוד ירמיהו נביאנו וברוך בן נריה סופרו הנאמן הולכים ובאים בעמנו ומכינים לבבו לדרוש את ה', לשמור חקיו ומצותיו, לזכור את ציון ולהעלות את ירושלים על לבבם. ועל נהר כבר, ששם רוב הגולים נחתים, קם להם עוד נביא, יחזקאל שמו, והוא מרבה חזון לעמנו, מעיר למוסר אונו ומעוררהו להחזיק בדרך ה'. ריב לנביא הזה עם רועי עמנו, שרינו וקצינינו; בס ישלח לשונו כאש אכלת, ואל העם הוא כצרי מרפא; לו יטיף עסים, בשלמו נחומים לו ולאבליו ובחזקו לבבו בישועת ה' הצפויה לו לעת קץ".

"בצדק יקראו נביאינו את שרינו וקצינינו בשם „רועי העם" — ענה יהויכין — כי אמנם עמנו כלו אך עדר הוא, הנמשך לתמו אחרי כל תופש שבט, לנהלהו אל אשר יחפוץ. רגע ילך אחרי הנביא הרועה לאמונה, ומשנהו ישוב ויפנה אחרי אלופיו רועי האליל, המתעים

אותו בישמון דרך. העם מחזיק באמונתו את שריו וקציניו, אליהם ישא נפשו ולעזרתם ייחל סלה — ואם אלה יבגדו בו, מי יודע אם יקום עוד אחרי נפלו!"

"גם באלה לא אברה תקוה — ענה אבי — כי הנה קם בתוכם דור חדש, המכין לבבו לדעת את ה' ולהחזיק בכל הקדוש לעמם מאז ומקדם, והנם בעיני כדור החדש, אשר קם אחרי דור המדבר ואשר בו בחר ה' להעבירם את הירדן ולהוריש לו את ארץ קדשנו. יש בתוכנו מבני הנעורים היושבים בחצר המלך, והם דבקים בכל לבם בעמם, ארצם ואלהיהם. ארבעה מהם אני יודע, והם: דניאל, חנניה, מישאל ועזריה, נערים יודעי דעת ומשכילים בכל חכמה, והם עברים נאמנים היראים את ה' אלהינו ושומרי מצותיו לעשותן. וכבר הובאו במסה, נבחנו על ידי נבוכדנצר ושריו בכל תחבולות אונם להעכירם מדרך ה', והם עמדו בנסיון וישליכו נפשם מנגד ויקדשו שם אלהים ברבים, וה' היה עמם ויצילם מכל רע כיום הזה".

"ברוך אתה לה', כי החייתני בבשורתך זו! — קרא צדקיהו אל

אבי ופניו הלבנים אורו באור ה' — הן ארבעה קראת בשם, ואת החמישי אני יודע — הלא אתה הוא, הבן יקר לי! לכו צעירי עמי בכחכם זה, אספו לכם עוד אנשים כגילכם, והושעתם את ישראל ברצות ה' את דרככם! יהי נא משה רענו לכם למופת, שגם הוא גדל בהיכל מלך, ובכל זאת יצא אל אחיו לראות בסבלותם — ועל זאת נתן ה' בידו את גאולת עמו. ועתה אך אחת אני שאל מעמך, בני יקירי! הלא מודעת לך נבואת ירמיהו חוזנו, כי מקץ שבעים שנה לגלותנו ירחם ה' את עמו, והקים לו את דברו הטוב להשיבהו אל ארצו. הן עיני לא תחזינה זאת, גם אוני לא תשמענה עוד שירת עמנו בשוב ה' את שבותו, כי הנה זקנתי שבתתי, שבתתי זה כמה באפלה ובצר מעון קצרה את ימי, והנני כצל נהלך, גם לחי, פס כחי, עוד מעט ואינני, גם יהויכין זה אביך מי יודע אם יאריך ימים

עד העת ההיא — גם כי ינוב בשיבה לא יעצור עוד כח לעמוד בראש עמו ; העבודה הרבה הזאת צפויה היא רק לבנינו אחרינו . ועתה הנה נתנך ה' לחן ולחסד בעיני יורש העצר , אשר לו תהיה הממלכה הגדולה הזאת באחרית הימים ; בעת ההיא יגדל כבודך , גם יתר בני גילך יעלו מעלה , ובטוב לכם פה מי יודע אם תואילו אז לעזוב מקומכם וללכת לנוע על הארץ השוממה , אשר גלו ממנה אבותיכם זה כמה ועיניכם לא ראוה ! לכן השבעה נא לי , כי כבוא העת ההיא לא יעצרך כל הטוב אשר ימצאך פה , ועזבת את משמרת כבודך והיכלי תענוגך , ושבת עם קהל הגולים העולים שמה לנחם חרבותיה ולקומם שוממותה !".

"בשם ה' אלהינו הנני נשבע לעשות כדברך ! — ענה אבי כנישאו כפיו אל לבו — גם אם כל הממלכה הזאת תנתן בידי , לא אמיר בה את ארץ הריסותי , וטוב יהיה לי לשבת באהל רעה על אדמת אבותי , מגור בהיכלי מלך בארץ לא לנו !"

"לו ירבו בישראל בנים נאמנים כמוך ! — קרא יהויכין בחבקו את בנו באהבה רבה — אבל דאג אני את עמנו , פן ימעט מספר העולים מקרבנו — ואיך יעצרו כח להשיב להם את נחלתם אשר נהפכה לזרים ?"

"אמנם כן — השיב אבי אמריו לו — רבים מעמנו יבחרו להשאר בארץ גלותם מעלות אל ארץ אבותם , כי יכבד מהם לעזוב את האדמה אשר עבדו והכרמים אשר נמעה ידם והכתים אשר בנו לשבתם . ואולם , שאר ישוב", דבר ישעיהו נביאנו בקדשו , שאר יעקב לא יוסיף להשען על מכתו ונשען על אלהי אבותיו באמת , ונחל חלקו על אדמת הקדש וכבודו ומלא הארץ . כי אמנם הכרב עם יודע גאון ישראל בלאמים ? הן כל גבורתו זו כחו לאלהיו ; אמונתו הרבה היא אשר תתן לו אמן ותשגבהו ישע . הרב היה מחנה גדעון בהושיעו את ישראל מיד מדין ? אם כביר היה מחנה שאול בהכותו את

הפלשתים? לו הוציא משה אך את העשיריה מכל העם והערב הרב אשר עלה אתו ממצרים, כי אז לא נכתם עון הדור ההוא לפני ה' ולא נעצר ארבעים שנה במדבר עד כלותו! אכן טוב מעט ביראת ה' מהמון רב ומהומה בו, ויד ה' לא תקצר לתת את המעט לשארית בארץ ולהרבותו ככוכבים לעולם ועד. והלא זה דבר ירמיהו נביאנו: "כה אמר ה' הנני שב שבות אהלי יעקב ומשכנותיו ארחם, והרביתים ולא ימעטו והכבדתים ולא יצער, והיו בניו בקדם ועדתו לפני הכון!".

"אמן כן יעשה ה'!" — קרא יהויכין במעל ידיו.

וצדקיהו קפץ ממקומו ועיניו המנקרות מלאו דמעות גיל: "שישי ירושלים ועלוי קרית משושי — קרא בעליצות נפשו — כי עוד ישובו אליך בני שכוליך, עוד תבני ונבנית בתולת בת ציון וכבוד ה' עליך יורח!".

ברגשת קדש זו תפש אבי את הכנור בידו, וירעיש מיתריו לקול צללו שפתיו בזמרת דוד, "שיר למעלות" (1).

כִּי שָׁב יָשִׁיבַת צִיּוֹן אֶל עִשָּׂה פָּלֶא
אִז כְּחִלּוֹם יִשְׁכְּרֶנּוּ וּכְחִלָּמִים גָּתִי.
שִׁירֵי יֵשַׁע וְגִיל פִּינוּ וַיִּפְּלֶא,
עֶצֶב כָּלִיל יַחֲלֶף, אֵין עוֹד קוֹל גָּתִי!

עַל עַם יַעֲקֹב קוֹל גִּשְׁמֵעַ מְכַל עֶבֶר
"גִּזְרָאוֹת תִּגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהֵי"
בֶּן בָּרֶעַ בֶּל גְּמוּג, נֹאֲשִׁים מִשְׁכָּר.
אֵל אֵל נִתְפַּלֵּל, וְלִיחַל כָּל גִּלְא!

פת ציון חן אל ולחסדך תזכר
ולנהלנו לנהל הרינו חוששה!
באפיקים שטפים מאין למו שֶׁכֶר,
אל ארץ מולדתנו היש נמושה!

בן בכבי בארץ יזרע הזרע,
גורל זרעו לא ידע מה יהרין?
וקרב-בר בקציר גרנה נסע,
וירגן לבו על ברכות הארץ.

בדמעות אפר ילך ובפיק בָּרֶךְ,
נשא זרע מִשֶּׁךְ על תבתיים,
זרעו נעמלו ירץ אל ויברך,
ברננה יָשָׁב בֵּיתָה בְּמֵלֶא הַפָּנִים!

כנבואה יצאה מפי צדקיהו בשיחתו האחרונה, כי אמנם
כצל נהלך. הטוב אשר הניעהו באחריתו אחר לבוא, כי לא יכל
עוד להתחזק, וחיתו דעכת כפשתה כהה, כמנורה אשר אפס ממנה
שִׁמְנָה, ויהי רק זאת נחמתו, כי נמצאו לו גואלים אשר יעצמו
את עיניו בצאת נפשו ויקברוהו כמשפט לבני ישראל. ותוחלתו
זו באה ככלות שש שנים לשבתם עמו יחד, כי חלה את חליו
ובאפס כח תם לגוע. ויהויכין ואבי ספרוהו ויקראו עליו: „הוי אדון
והוי הודו!“ ויקברוהו בחלקת השדה אשר על יד בית הכלא בפנים
לחומה, ושם נמצא קברו עד היום הזה. בשנה ההיא מת גם
נבוכדנצר — — —

עד כה העתקתי לך את אשר שמעתי מפי שאלתיאל אבי
ועתה הסכת בני ושמע תולדותי אני.

נבוכדנצר מת ויקבר במקדש מרדך, במערה אשר כרה לו בהיכל קדשו, וחורי בבל העלו את אויל מרדך מבור השבי, וגם שריו ועבדיו וסריסיו עלו עמו. ותגדל השמחה במשפחתנו, כשוב אבי עם יהויכין אביו אל מעון משכננו בקרית כותא אשר לעיר בבל צפונה מערבה. בככי באו וכדמעות גיל נפגשו את כל מחמדי עיניהם, ואבי שש עלי מאד, כי עזבני בעודני ילד וימצאני בן שלש עשרה שנה, בריא וטוב, נער את יהושע בן יהוצדק בן שריה הכהן הגדול בירושלים, הוא שריה אשר הומה מות אכורה על פי נבוכדנצר בהיותו ברבלה, אחרי נפול צדקיהו בידו. אני ויהושע חברי גדלנו יחדו בבית אמי, ונקח תורה מפי יהוצדק אביו, אשר יצק מים על ידי ירמיהו ויחזקאל הנביאים קדושי ה'. ובעוד אשר בני השרים והסגנים מבני עמנו השפיקו בילדי נכרים, וילמדו אל דרכי הכשרים וידברו בשפתם, ולא הכירו עוד לדבר יהודית, דרשנו אנו מעל ספר ה', ונחגה בתורת משה עבדו, וזמרות דוד אבינו ונבואות נביאנו הגדולים היו שגורות על שפתינו ושעשעינו בכל עת.

בצאת אויל מרדך מבית האסורים למלוך בארץ, היה עוד פחד אביו לנגד עיניו, וירא לשית עליו נזרו, פן ישוב נבוכדנצר שנית והכביד עליו ידו מבראשונה. ויקומו בני השרים אשר נגזרו מיד אביו בשובו אל נוהו, ויוציאו את נבוכדנצר מן המערה ויסחבוהו ברחבות עיר וישליכוהו לפני בנו ויתקלסו בו לעיניו⁽¹⁾. ואנכי ויהושע חברי עמדנו על יד אבי בראש מרומים, ונתבונן אל המראה, ונזכור נבואת בן אמוץ לאמר: „כל מלכי גוים שכבו בכבוד איש בביתו, ואתה השלכת מקברך כנצר נהעב". גם זכרנו את אשר

(1) מ"ר ויקרא י"ח.

עשה לכהני עמנו ווקנו בהיותו ברבלה, ונתפלא על מעשי ה' וגמולו אשר ישלם לבני אדם כפעלם.

ואויל מרדך נשא את ראש יהויכין אבי הוקן, ככלות שבע ושלשים שנה לשבתו בבית האסורים, וכבדהו לעיני כל ויתן את כסאו ממעל לכסא המלכים אשר אתו, ויהי תמיד בראש הקרואים אל שלחנו, גם יער לו משאת כסף מאוצרו לכלכל שיבתו ⁽¹⁾, רק את המלוכה לא השיב לו. ואת אבי הפקיד על כל אחינו בני הגולה וישימהו לפחה בארץ ממלכתו, וגם אותי ואת יהושע חברי לקח אחרי כבוד, וישימנו בין נערי השרים והפרתמים העומדים לפניו לשרתו. אך שוא קוינו לקץ, כי בימיו תושע יהודה — כי עוד לא בא המועד, ולשוא העתירו אליו יהויכין ושאלתיאל אבי להשיב עמנו מארץ שבין, — כי בדבר הזה הקשה לבו, ולאחרונה נפל ברעה — כי כשנתים ימים אחרי עלותו למלוכה קשר עליו נרגל-אסר, בעל אחותו, וימיתוהו. אז החלו ימי המהומה בארץ — כי החלו הפרסים לעלות על בבל ולקצות בעמה. אחרי שלש שנים נפל נרגל-אסר בהלחמו עם פֶּרֶשׁ, ותהי המלוכה לנבוסרחד בנו הקטן, ואחרי תשעה ירחים קמו עליו עבדיו וימיתוהו, וימלוך תחתיו אחר מורע המלוכה ושמו נבונד, הוא בלשאצר, אשר הרבה לעשות רע, בהכבירו עלו על בני עמנו הרבקים באלהים, ובהאירו פנים רק לבוגדי און אשר רבו אז בתוכנו.

דבר אחר קרה בימיו והוא היה בעוכרינו, כי בראשית מלכותו שלח את שבויי צור לחפשי, וישב אליהם ממלכתם ⁽²⁾. ישועת הצורים נתנה תקוה כלבבנו כי גם ישועתנו קרובה היא ומידו תהיה לנו. בעת ההיא מת יהויכין, ואבי היה יוצא ובא לפני המלך הזה, בהיות המשרה על שכמו לעמוד בראש אחינו בני

(1) מ"ב כ"ה כ"ז. (2) יוסיפון לרומיים, בספרו „נגד אפיון“.

הגולה. ויעתר אבי אליו לחונן גם את נדחי יהודה ולהשיב שבותם, ויתעבר בו המלך למענם וירחיקהו מעליו ולא נתנהו עוד ראות פניו. ויהי בהודע הדבר לבני הגולה, אסירי התקוה, ויחר להם מאד, ויקנאו לעמם וארצם וישבעו שבועת אמונים לזכור את ירושלים בכל עת ולהעלותה על ראש כל שמחותיהם. ויוסיפו להתחזק בעד אמונתם ואלהיהם, ולהתנחם בדברי הנביאים אשר הגידו חזות קשה על ארץ כבל ועל הכשדים יושביה, ויהיו הדברים שמורים בלבותם וערוכים על שפתיהם. אך מיראתם פן ילשינום הבוגדים בעם, החליפו את האותיות על פי סדר „את בש״, ויהי להם שם „ששך״ תחת כבל ואת יושביה הכשדים כנו בשם „לב-קמי״ ⁽¹⁾.

ושרינו וקצינינו הוסיפו סרה וירבו לפשוע, בהתמכרם כלה אל העם השליט בארץ. ויהי המעט מהם עזבם את דרך אלהינו, בהדבקם בחקות הכשדים לכל שקוציהם ותועבותיהם, כי עוד הפכו פניהם אל אלהיהם הנאמנים את אלהיהם ועמם, לרדפם כאפם ולהביא דבתם רעה אל מושל הארץ, כי מקללים הם את כבל ומלכה, והנם מנשאים את נפשם לעלות מארץ שבנם ולשוב אל אדמת אבותם. שמע בלשצר ויתעבר, ויצו להפוש את המתאוננים והמתנחמים אשר בעמנו, וייסרם קשה. ועל כל העם הכביד עלו מאד, מבלי תת לו חנינה.

בשנת שש למלכו מלאו שש עשרה שנה להדסה בת פד'יה דודי, היא אמך, אשר נועדה לי מילדותה. יום חתונתי בא, אך מתי מעט מקרבנו נקראו אל המשתה; קול מנגנים נחבאו ובמחולות לא יצאנו — כי עת רעה היא. ובהיות לנו לחק ולא יעבור, להעלות את ירושלים על ראש שמחתנו, קם בתוכנו

⁽¹⁾ תרגום יונתן ירמיה כ"ה כ"ו, נ"א א'.

יהושע בן יהוצדק חברי ויתן לאבל כנורנו, בזמרו לנו „על נהרות בבל“, והערב לנו נגינת יגונו מכל שירות היכל, ובחום לבבנו קמנו יחד ממקומנו ונען אחריו בקול :

אם אִשְׁכַּחַךְ יְרוּשָׁלַיִם, הַנְּשַׁכַּח יְמִינִי!
הַדְּבַק לְשׁוֹנֵי לְהַפִּי, אִם-לֹא אֶזְכְּרֶנִּי,
אִם-לֹא אֶעֱלֶה אֶת-יְרוּשָׁלַיִם עַל רֹאשׁ שְׂמֹחֹתִי!

אז הוסיף יהושע וישמיענו נחמות, בקראו לפנינו דבר ישעיהו הנביא על אדות ברש משיח ה', אשר החזיק בימינו „לרד לפנינו גוים, למען עבדו יעקב וישראל בחירו“ — וכמו חלב ודשן שבעה נפשנו מתנחומות אל אלה, ויחדו ענינו אחריו בקול :

”וְנִתְּתִי בְּצִיּוֹן הַשְׁוֹעֶת, וַיִּשְׁאַל הַפְּאֲרָתִי!”

אך נשף חשקנו הושם לנו לחררה! כי עוד בלילה ההוא, במרם נפרד איש מעל רעהו, סבו שוטרי הכשדים על הבית ויתפשזנו. כלנו יחד אָסַרְנוּ בכבלים ובבתי כלאים החבאנו, רק הנשים נשארו עוזבות לנפשן, נבהלות ושוממות, מבלי דעת מה היה לנו.

ירחים אחדים ישבנו במשמר, והשופטים ישבו על מדין ויוציאו עלינו משפט מאת, להתלות על העץ, ואת יהושע בן יהוצדק דנו לשרפה⁽¹⁾. ובהודע המשפט בשערים היתה תאניה ואניה בכל מושבות אחינו הנחלים על שבר עמם, אך משנאינו מקרבנו נשאו ראש וישמחו לאירנו. בעת ההיא עוד חיה אמתית המלכה, אשת נבוכדנצר, אשר הטתה לפנים חסד לקציעה אמי, אף הואילה למנותה בין שרותיה היושבות עמה בהיכל מלכותה; אך בהיות אמי עגונה אל שאלתיאל אבי, אשר ישב בבית האסורים

עם אויל מדרך, נעתרה הנבירה לה להשאירה בודדה לנפשה, הרדק משאון החיים בהיכלי תענוגיה. ובראות אמי כי כלתה הרעה מעם בלשצר להכריתנו, החישה אמי פעמיה אל המלכה ההיא, ותפול לפני רגליה, ותבך ותתחנן לה, ותזכור לה את חסדי שאלתיאל אישה, הנאמנים לאויל מדרך בנה. ותחמול המלכה עליה, ותפל תחנתה לפני בלשצר להשיב חמתו מהשחית. והמלך לא יכל להשיב פניה, וישנה משפטנו לטובה, ויקל מעלינו דיננו, בנזרו אמר: כל בעלי השמחה והקרואים, וכתובם גם יהושע בן יהוצדק, יאסרו שנות מספר לעבודת פוך בחומה הכצורה הנבנה על גבול מדי בין נהרי פרת וחדקל, ועל אבי נזר להגרש בלה מארצו; אך לא אל עבר ארץ מולדתנו, כי אם להעבירנו לעבר מזה, אל גבול פרס, בהתפארו עליו לאמר, „יען אשר שם בכרש מבטחו, לכן תהי לו חסותו בצלו לכלמה, וגם את בבל ארצי לא יראה עוד עד עולם”.

ודבר המלך נעשה. בכבלים על רגלינו הובלנו אני ויהושע ואחי אבי ועוד אחדים מקרובינו עד גבול מדי, לעבוד בחמר ובלבנים, לבצר את החומה הנעשתה בימי נבוכדנצר¹⁾. ואבי שלח מעבר לגבול, אחרי הגלח חצי זקנו ואחרי הכרת מדויהו עד החצי להבלימו. וגם נשינו נלוו אלינו: אמי יצאה אחרי אבי אל עיר אחמתא, בירת מדי ופרס בעת ההיא, ואשתי הנוה והמעגנה הלכה אחרינו, אחרי הנתן לה הרשיון להכין לנו אכלנו מכספה אשר עמה, ולא נתגאל בפת-בג האסירים אשר לא יאכלו ממנו בני ישראל החרדים על רתם. במשך הימים הסכנו עם עבודתנו הקשה, ונסר דאגה מלבבנו, ונחכה בלב נכון לגאולתנו ופדות נפשנו, בהנחמנו בלבבנו, כי לבעבור זאת הותירנו ה' לטובה,

¹⁾ M. Dunker, Cesch d. Altterth. II 470.

לבל יאכר ניר לדוד עברו ולא תכרת הממלכה מזרעו אחריו .
 וגם יהושע התפאר בישועה אשר עשה ה' עמו להפליא , כי על
 כן מלט נפשו מיד להבה , למען תשוב הכהונה הגדולה אל בית
 שריה הכהן האחרון בירושלים—וכלנו נענינו לו , בראותנו בזה
 אצבע אלהים , ונקרא עליו : „הלא זה אוד מצל מאיש" (1) . בעת
 ההיא נדרתי נדר לאמר : אם יהיה ה' עמדי והשיבני בשלום אל
 ארץ אבותינו ואל ירושלים עיר קדשנו , ועמדותי יהד עם אחינו
 הבונים חרבותינו , וכף הסידים אשר בידי לבצר את חומת
 ארץ הכשדים , שמורה תהיה לי למועד אשר אחכה , לרפא בה
 את חומת ירושלים הנהרסה !

ושם כרש מלך פרס גדל מאד בעת ההיא , ושמעו הלך בכל
 המדינות . ואלה (2) תולדות המלך האדיר הזה אשר ממנו היתה
 תשועת ישראל :

אֶסְטִיגֶס מֶלֶךְ מְדֵי חֶלֶם חֶלֶם , וְהִנֵּה מַחִיק מְנַדְנָה בְּתוֹ צִמַּח
 עֵץ , אֲשֶׁר כִּסָּה בְּצִלּוֹ אֶת כָּל הָאָרֶץ וְאוֹר חֹשֶׁךְ מִמֶּנּוּ גַם בָּאֵהָלוֹ .
 וַיְהִי בְּבִקְרָת וּתְפִעָם רוּחוֹ , וַיִּקְרָא לַחֲכָמָיו יוֹדְעֵי הָעֵתִים וַיִּסְפֹּר לָהֶם
 אֶת חֲלוּמֹו . וַיִּפְתְּרוּהוּ לֵאמֹר : הִנֵּה בֶן יוֹלֵד לְבֵיתוֹ , אֲשֶׁר יִמְשֹׁל
 עַל כָּל הָאָרֶץ וְגַם לוֹ יִהְיֶה לְמוֹקֵשׁ . וַיַּחֲרֵד הַמֶּלֶךְ מְאֹד , וַיִּמְהַר
 וַיִּשְׁלַח אֶת בְּתוֹ אֶל מְדִינַת פֶּרֶס הַקְּטָנָה , וְשֵׁם נָתַןָהּ לְאִישׁ אוֹהֵב
 מְנוּחָה וְשָׁלוֹם , קִמְבִּיזִם שְׁמוֹ ; כִּי בָטַח לָכֹו כִּי מִבֵּיתוֹ לֹא תֵצֵא
 רָעָה עַל מִמְּשַׁלְתּוֹ . וּלְתַקּוּפַת הַיָּמִים יֵלְדָה מְנַדְנָה בֶן וְתִקְרָא אֹה
 'שְׁמוֹ כֶרֶשׁ' (3) . וְהִנֵּה חֶלֶם אֶסְטִיגֶס חֲלוּמֹו שְׁנִית , וְתִגְדֹּל חֲרָדְתּוֹ
 מִכְּרָאשׁוֹנָה . וַיִּצֹו לְהַבִּיֵא אֶת הַיֹּלֵד אֵלָיו , וַיִּתְּנֵהוּ עַל יַד אֶחָד
 מִשְׂרָיו וְשְׁמוֹ הִרְפָּגוֹס , לְהַנִּיחָהוּ עַל אֶחָד הַהָרִים עַד אֲשֶׁר יָמוּת

ברעב ובקור. אבל לב הרפגוס לא נתנהו לעשות כדבר הרע הזה, ויחליפהו בילד מת וימלטהו בערמתו.

והנער כרש הלך וגדל בין ילדי הרועים, ובהיותו חכם ויפה מכלם התנשא עליהם לראש, ומדי צחקם יחד היה הוא להם למלך. ויהי היום ויבוא בן אחד השרים לשחק בתוכם, וכרש המושל בהם כפעם בפעם, נתן לאיש איש את פקודתו כמשפט. וימאן בן השר לעשות כדבר המלך-הרועה, ויבהו כרש הכה ופצוע. וירץ הנער בכבי אל אביו, ויספר לו את אשר קרהו. ויחר אף השר ויבוא לפני אסטיגס מלכו, ויבקשהו לענוש את הנער הרועה, אשר נועז בנפשו להכות את בן האיש אשר המלך חפץ ביקרו. ויצו המלך ויביאו את הנער לפניו. אבל בעמדו למשפט השיב על תוכחתו בלב נכון וברוח חכמה ודעת, הנשגבה מבינת ילדי רועים. ובהתכוננו אל מראהו זכר אסטיגס את מנדרנה בתו והנה הוא בצלמה כדמותה! וישתומם המלך מאד ויחקר את הרועה אשר גדל הנער בביתו, — אז נודע הדבר כי הפקד בידו מאת הרפגוס. ויצו ויבהילו את השר ההוא אליו, ובראות הפרגוס את הרועה והנער עומדים לפני המלך, הניין כי נגלה סודו, ויפול לרגלי המלך ויודה לפניו על כל אשר עשה. ויהאפק אסטיגס, ויעמיד פניו כמו שיש הוא עתה על אשר לא ישקר בעת ההיא לעשות פקודתו. ויקראהו אל המשתה אשר יעשה לשם נכדו אשר נמצא לו בזה, גם בקשהו לשלוח לו את בנו הקטן, לצחק עם נכדו ולשעשע לבבו. וישמח הרפגוס בלבבו, וימרהר לעשות כדבר המלך. ויהי אחר המשתה וישאלהו המלך, אם יודע הוא את בשר הציד אשר ממנו אכל לשובע נפשו? ועל פי פקודתו הביאו העבדים סל מִכָּסָה, והרפגוס הסיר את מכסהו וימצא בו—את ראש בנו וידיו ורגליו! למראה הזה נשפר לב האב בקרבו, אבל לא נועז להוציא הגה מפיהו, מיראתו את

חמת המלך האכזר, ובלבו גמר אמר לקחת ממנו נקמתו לעת המצא ידו ¹⁾ .

ואסטיגס שאל את חכמיו שנית על אדות חלומו, וינחמוהו כלם לאמר: כי חלומו הנה זה בא, בהיות כרש למלך על ילדי הרעים, ועתה יוכל לשבת לבטח לבלתי ירוא את הנער—כי לא ישוב עוד למלוך כאשר יגדל.

כסור פחד החלום מעליו, שמח אסטיגס באמת על בן בתו כי נשאר בחיים, ויקרבהו אליו באהבה, ויביא אליו גם את בתו וחתנו, וישישו יחדו בשמחה, ואחר כן שלחם לשלום ארצה פרס. שם גדל כרש והיה לאיש חיל, חכם לבב ואמיץ כח. אז שלח לו הרפגוס דבר בלאט, ויסיתהו למרוד באביו הזקן ולהשיב לו את הרעה אשר אמר לעשות לו בעודנו ילד. ואנשי פרס נלאו זה כמה נשוא עליהם את עול מדי, והיה הדבר להם לרצון, וישימו את כרש למלך עליהם. וישמע זאת אסטיגס, וישלח את הרפגוס בראש חילו לעלות על פרס ולהשחיתה; אבל הרפגוס זכר את אשר עשה לו, ויתן את חילו ביד כרש. אז חרה אף אסטיגס עד להשחית, ויכל חמתו בחכמיו אשר הרגיעו לשוא נפשו, ויעיש חיל גדול מן הראשון, ותמש המלחמה על יד העיר פור-גרה, מושב מלכי פרס מלפנים. שם הבה חיל אסטיגס, והוא נפל שבי ביד נכדו, אשר עצרהו אתו ויכלכלהו בכבוד עד יום מותו, ואת ארצו לקח לו.

מאז והלאה גדל שם כרש במלחמותיו אשר עשה, כי היה ה' עמו ובכל אשר פנה הצליח. בעת ההיא החל להחריד את ארץ בבל ולהשיג גבולה. ויכרות מלך בבל ברית את מלך לוד ואת מלך מצרים, לבצור רוח כרש ההולך וחזק בארץ. וכבר זז מלך

¹⁾ Herodot.

לוד, בעל אחות אסמיגס, לא חכה עד אשר יתחברו מלכי הכרית אליו, כי היה מלך כביר ורב אוצרות, וממשלתו הגיעה עד הגהר חלית אשר על גבול פרס, ובהיותו העשיר מכל מלכי ארץ, ערה גאון וגבה ויאמר בלבו „אני ואשסי עוד”. ויהי היום ויבוא אליו החכם היוני, סולון האתוני, הנודע במחוקקי העמים, ויראהו המלך את כל אוצרותיו, ויתפאר עליו בעשרו, וישאלהו: הנמצא בעולם איש מאשר ממנו? ויענהו סולון בחכמתו, כי לא בעשר יאשר האדם תחת השמש, כי רבות חליפות בתבל ואין אדם בארץ אשר יבטח בחייו וישחק ליום אחרון. הדברים האלה לא היו לו לרצון, ויבו את סולון בלבו ולא נתנהו עוד ראות פניו. אבל עד מהרה נוכח חמלך האדיר הזה כי דברי החכם היוני צדקו יחרו—כי מת בנו יורש העצר בלכתו לצוד ציד, וישאר לו רק בנו השני, והוא חרש ואלם מילדותו. אבל איד גדול מזה הוכן לצלעו מאת כרש מלך פרס. כרוזם אסף לו חיל גדול ורב, ובטרם יצא ממקומו שלח מנחה גדולה לכהני דלפי, המקדש הגדול אשר בארץ יון, לשאל באורים ולהגיד לו אם יצלח במלחמה אשר הוא חושב לעשות. ויהי דבר האורים לאמר: „אם יעבור כרוזם את נהר חלית ושבתה ממלכה גדולה מהיות בארץ”.

בדבר הזה בטח לב כרוזם, וימהר ויעבור עם חילו את הגהר ההוא ויפרוץ בגבול פרס. שם נפגש את חיל כרש, ותהי המלחמה כבדה מאד, ואיש לא גבר על רעהו כל היום, אך חשבת חלילה הפרידה ביניהם. כלילה ההוא שב כרוזם בדרך אשר בא, ואת חילו שלח איש לאהליו, ובלבו גמר אמר לחדש את המלחמה בשנה הבאה ביתר שאת ויתר עז. אבל כרש לא חכה לו עד העת ההיא, כי כמעט שב כרוזם אל סרדס עירו הבירה, והנה עלה כרש עליה ברכבו ובפרשיו, ויבקיע לו דרך ויפרוץ שער

ויעבור. העיר נכבשה ⁽¹⁾, ואנשי חילו פשמו על יושביה, ויהרגום באפם ויבוסום בחמתם, ואת כרוזם תפשו חי ויביאוהו לפני כרש, ובעברתו כי קשתה צוה כרש לשרפו באש חיים. עד מהרה ערכו את העצים, וכרוזם העמר עליהם והוא נבוכ ונדהם כל עוד נפשו בו. ויהי כקרוב אנשי החיל להעלות אש המערכה, ויתעורר פתאם ממהומת ה' אשר נפלה עליו ויקרא בקול גדול; "הוי, סולון, היום הזה הוכיח כי צדקת ממני!".

כשמוע כרש זאת צוה להורירו משם ולהביאהו לפניו. ויספר לו כרוזם בלב נשבר את הדברים אשר שמע מאת סולון, בהתפארו לפניו בכבוד עשרו וגדולתו. לדברים האלה נרעש כרש מאד, ויזכור כי גם הוא אך אדם ולא אל ומי יודע מה ילד יום! ויחמול על כרוזם וישאירהו אתו וישש עליו להטיבו באחריתו, ויהי לו כרוזם לאוהב ויועץ נאמן כל ימי חייו. וכרוזם שלח לכהני דלפי את הכבלים אשר היה אסור בהם בהעלותו על עצי המערכה, ויצו לשאל אותם: למה רמוהו? ויענו הכהנים ויאמרו: "הלא אך אמת דברנו. כי אמנם נשבתה ממלכה גדולה מהיות בארץ, ולא פשענו הוא כי נשא כרוזם לשוא נפשו ויפתר הדברים כחפצו" ⁽²⁾.

כבלות כרש דברו עם כרוזם, נגש אליו שר צבאו, דריוש בן היסטספס, ויגר לו, כי אחד מראשי גבוריו נפצע במלחמה בהשליכו נפשו מנגד, ומכתו אנושה מאד, ועתה אך אחת הוא שואל מאת המלך: לראות את פניו לפני מותו, כי דבר נחוץ לו אליו. וימהר כרש וילך עם דריוש לעשות בקשת איש החיל ולתת לו ברכה.

(1) ג"א רי"ח. (2) Xenophon, Cyropediae VII, 2.

האיש ההוא, אשר נפצע למות אחרי הראותו גבורתו במלחמה,
היה — אבי !

מאז בא לעבוד בחיל כרש חכה לעת אשר תעלה בידו
להתיצב לפני המלך האביר ולהגיד לו את כל לבבו. והעת ההיא
באה, בקרוב אחריתו לבוא !

כבוא כרש ודריוש אליו, התחזק אבי לשבת על יצועו, ויגר
לו כי משבווי יהודה הוא, מורע ממלכת בית דוד, וכי בגלל
הנבואה על מלך פרס שֶׁלַח מבבל בחרפה ובוז, ובנו וכל אנשי
משפחתו והנלוים עליה עובדים עבודת פרך על יד החומה אשר
על גבול מדי .

וכרש השתומם למשמע אוניו וישאלהו פשר דבר .
אז הרים אבי את הבר למראשותיו ויוציא משם מגלה עפה
כתובה עברית, ויתננה אל המלך ויאמר לו : „צוה לאחר מבני
עמי היושבים בסדרם, וקרא באוניך את הדברים הכתובים בזה
על אדותיך, דברי נביאי ישראל הקוראים לך בשם ה' לעלות על
בבל ולכבשה, כי נתן יתננה ה' בידך, וממך תבוא גאולה
לעמו" .

וכרש לקח את המגלה וישימנה בחיקו, ואבי חש כי קרב
קצו, וישביע את כרש ודריוש לשמור חסדם לו ולשלם לבנו את
גמולו אחריו .

יותר לא יכלו להוציא מפיהו דבר, כי נאלם רומיה מכאבו
האנוש, ועוד ביום ההוא יצאה נשמתו .

כבוד גדול נעשה לו במותו, וכרש וכל שריו וגדוליו
הובילוהו לשרה הקברות אשר לעדת ישראל בעיר ההיא .

שנתיים ימים אחר זה עבר כרש עם חילו את נהר חדקל,
מעבר מזה לקיר החומה המכרלת בין בבל ומדי. ותהי המלחמה

הראשונה על יד העיר אֶפְדֹּ, אשר בבקעת שנער צפונה. שם
הכה חיל בבל מכה רבה. אחר כן לכר כרש את העיר ספרוים,
אשר על נהר פרת, ומשם הפיל חתיתו על בבל המעטירה.
בהגיע כרש עד ספרוים, נכבשה לפניו כל ארץ בבל הצפונית,
ויקרא דרור לכל האסירים העובדים בחומת מדי. ובצאתי לחפשי
היתה ראשית מחשבתי ללכת ארצה פרס להראות את אבותי
היקרים — והנה הבהילוני אנשי חיל פרס ללכת אל שר הצבא!
כבואי לפניו שאל לשמי ולמולדתי, ובהגידי לו מי ומה אני,
צוני ללכת אחריו, ואעש כדברו, ולבי השתומם בתוכי בראותי כי
הולכים אנחנו וקרבים אל מעון המלך.

ודריוש העמידני לפני כרש, אשר האיר פניו אלי וישם לפני
מגלה כתובה עברית ויצוני להגיד לו פשר הדברים. התבוננתי
אל המגלה, והנה היא נבואת ישעיהו על אחרית בבל, העתידה
לבוא מידי כרש משיח ה'. ואעתיק לו הדברים בלשונו. וכרש
שמח בי ויאמר: כדברים האלה הגידו לי היהודים בהיותי בעיר
בירת לור. ועתה דע לך כי המגלה הגיעה אלי מאת אביך, אשר
עמדני לאמונה ואשר חרף נפשו למות בעדי על מרומי שדה
סרס.

„ומה שלום אבי עתה?“ קראתי בחלחלה.

„הוא מת כגבור נערץ ונקבר בקברות בני עמו בעיר בירת
ממלכת לור“.

לשמועה הזאת נשבר לבי בקרבי. לשוא התאמצתי למשול
ברוחי ולהבליג עלי יגוני, כי לא יכלתי להתאפק ועיני ירדו כנחל
דמעה. וכרש ודריוש הביטו אלי בחמלה רבה. אחר כן אמר המלך
אלי:

„מנע עיניך מדמעה, כי לא נאה לבן מלכים להתיפח
כאשה מצרה. אור כגבר חלצִיך ובואה לעבוד בצבא חילי, והיית

לי במקום אביך גבור החיל, או אהיה לך לאב תחתיו — כי אמנם חושב אני טובה עליך ועל עמך, בהכיני לבבי לעשות כדבר אלהים, אם יקים את דברו ויתן את בבל בירי".

"לדבר הזה יסלח נא אדוני המלך — השיבותי במחותי דמעה מעל פני — כי לא אנכי ולא כל איש מאחי בני הגולה ירים ידו על העם אשר בתוכו ישב ועל הארץ אשר כלכלתהו זה עשרות בשנים. אמנם רבות מלאנו חמת מלך בבל ושריו, כי אכלונו הממונו וכתנין בלעונו; אבל גואלנו חזק, ה' צבאות שמו, — הוא יריב ריבנו כי לו המשפט, ואנחנו נחריש — כי אחת דבר אלינו נביאנו בקדשו: "לדרוש את שלום המקום אשר אליו נגלינו" — ממצות שפתיו לא נמוש.

לדברים האלה רעמו פני ברש, ויקרא ויאמר: "יודע אני נאמנה כי לו היה אביך הגבור עומד לפני כעת תחתך, אזי בלשון אחרת דבר אלי. אך העבודה הקשה אשר עבדך צורריך תרכה את לבך, ועל כן אתה אמר אלי כזאת. ראה הנני מפקיד בידך כל טוב עמך, ועתה עשה כחפצך, ובוה נקי אני משבועתי אשר נשבעתי לאביך בצאת נפשו".

הדברים האלה הרעישוני מאד, ורבות נלחמתי בנפשי, התהפכתי מסבות בתחבולותי ולאחרונה התחזקתי לאמונה ואקרא: "לא, אדני ומלכי! אם כדבר הזה אעשה והפרתי מצות אלהי, והבאתי רעה גדולה על אחי הנאנחים תחת עול מלך בבל, פן ישמע כזאת וכלה חמתו במ ולקח מהם את נקמתו בי".

הדבר יצא מפיו וכרש קם ממקומו ויפן ממני בהמה. אך דריוש השיב חמתו, כאמרו אליו: "אם כן דרך היהודים עם צורריהם מנדיהם, מה תגדל אפוא אמונתם לדורשי טובתם! עם כזה יסכון לך, אדני המלך, בהשיבך אותו על ארמתו —

כי היה יהיה לנו לצור מעוז במלחמתנו עם מלך מצרים, בהיות ארצם עומדת בין ממלכתך ובין הארץ ההיא" —
 „שלחני נא, אדני ומלכי, אל אשר תשלח, העמידני אל מזל פני כל מלחמה אשר תעשה באויבך, וראית אם רך לבבי ואם נופל אני מאבי בגבורתי ואמונתי לך, משיח אלהי ישענו! אבל להלחם בבבל ובעם הכשדים—לא ימלאני לבבי. לך, אדוני, המלחמה, ומאתך תבוא ישועתנו, כדבר ה' הנתון בפי נביאנו, אתה תלחם לך—וגם לנו, ואנחנו נחריש, כי „לא בחיל ולא בכח" נחיש קץ גאולתנו, „כי אם ברוחו, אמר ה' צבאות".
 „אשקמה ואראה מה דרך הרוח, ואז אדע מה לעשות לך ולעמך" — היו אלי דברי המלך באחרונה.

לפני צאתי מאת פניו נתן המשרה על שבמי להיות לו לגזר במדינת בבל הצפונית, בחלק הארץ אשר לכד, ויעד את העיר ספרוים למושב לי. שמה באתי לשבת עם כל בני משפחתי, וגם את אמי האלמנה הבאתי אלי, ויחרו חיינו לבשורה אשר תבוא אלינו ממחנה כרש, השם מצור על העיר בבל לכבשה — כי בה תלויה ישועת עמנו וגאולתו מארץ שביו.

פעמים הרבה נסה המלך כרש לפרוץ את חמת בבל הבצורה ולא יכול לה. ובראותו כי עמלו זה לשוא, גזר אמר לצור עליה עד אשר יחזק הרעב בעיר ואז תנתן בידו. אבל גם תוחלתו זו נכזבה — כי מלבד הישדות והגנים אשר היו בעיר למכביר, היה כמבצר בורסיף אסם רב מלא לחם וצדה די כלכל את החיל והעם עד עשרים שנה. ובהודע הדבר הזה לכרש נפל לבו, ויתהלך משמים בחדרו, מבלי תת לאיש לבוא לפניו. כל היום חשב מחשבות, בקש תחבולות, אולי יצלח לבצע מעשהו, ולא יהיה מצור בבל משאת עליו חרפה. אז זכר את המגלה אשר העתקתי לו בלשון פרס, „האמנם שוא דברו נביאי ישראל — השב עם

לבנו — ולתהו והבל כליתי כחי בהקשיבי לקול דבריהם? —
 „לא בחיל ולא בכח כי אם ברוח” — היו דברי בן שאלתיאל אלי,
 אמנם דבריו הראשונים נאמנו מאד, כי אך לשוא אכלה כחי
 להבקיע אלי את בבל הבצורה והיא לא תצלח — אבל מה איפוא
 דרך הרוח, אשר תסכן לי למצוא בה מבוא אל העיר? הבה!
 אקרא נא המגלה עוד הפעם, אבינה בדברים, אולי יוצק עלי
 מרוחם!“. ובדבריו הוציא את המגלה מאוצרו ויניחנה לפניו, ויהגה
 בה ויתבונן בדבריה, ופתאם קרא: „האח, מצאתי את אשר בקשתי!
 אכן גדול אלהי ישראל ונאמנים דברי נביאיו!“.
 לקול המלך הקורא חש דריוש אליו החדרה, וכרש הראה
 לו את הכתוב במגלה ההיא לאמר:

„תֹּאמֶר לְצוּלָה חֲרָבִי, וְנִתְרוֹתֶיךָ אוֹבִישׁ.
 תֹּאמֶר לְכוֹרֵשׁ רֹעִי, וְכָל חֶפְצֵי יִשְׁלִים“⁽¹⁾.

ובלשצר יושב בעיר ממלכתו לבטח, לבלי חת מפני האויב
 החונה עליה כדור, וכמלך כעם היטיבו לבם ויחגו חגיהם ויצהלו
 מיין משתיהם. רק חלק אחד מיושבי העיר צפונה נמוגו בעת ההיא
 מעצר רעהו מתוחלת מקשכה — הם גולי יהודה, אשר חתו מכרש
 מבטם, ותהי להם תקותם בו למכשול ולפוקה, כי הכביר המלך
 עליהם עלו, ושנאת הכשדים אליהם הלכה ורבה. בעת ההיא
 אבדה גם תקות הבוגדים בעמם, נכזבה תוחלתם לקנות להם לבב
 הכשדים באחוזם בדרכיהם — כי בזו אותם אדוני הארץ וישביעום
 בחרפה.

בששה עשר לחדש מרחשון ⁽²⁾ עשה בלשצר משתה גדול
 בהיכל כבודו, משתה אשר לא היה כמוהו מימי סרדנפל מלך

⁽¹⁾ ישעיה מ"ד כ"ז — כ"ח. ⁽²⁾ ג"א רכ"ב.

אשור ועד היום ההוא, כי בשרוהו הוברי השמים לאמר: „היום הזה ישוב כרש ממחשבתו לצור על העיר עד רדתה, והשבית המצור ממנה וחדל לעולם". ובלשצר וכל שריו וגדוליו עמו הסכו נסכים וידרו נדרים לאלהי ארצם ומגניהם, וישתו וישכרו ויתהוללו. כל נשי המלך ופלגשיו באו לפניהם ערומות ותצאנה במחולות לקול כל כלי שיר, ותשתובבנה משוכה נצחת לשם האלילה מול־קֶה, אשר בידה נפש כל חי — ברכת פרי הבטן. וזה החק בבבל, כי כל אשה כשרית, מהגבירה היושבת ספונה בהיכלה ועד השפחה אשר אחר הריחים, תבוא פעם אחת בשנה אל היכל מולדתה, וישבה שם עטופה על מפתן המקדש עד קרוב אליה אחד הנכרים, הסוחרים אל הארץ, והשליך בחיקה מתנת כסף, והיה הכסף לאתנן בית האלילה והיא — לאיש אשר חשק בה ⁽¹⁾.

בלילה ההוא יצא דבר המלך אל כהני בית האלילה ההיא, לרשום שמות כל הנשים היהודיות אשר בבבל, ולאכופ עליהן לעשות כמנהג הזה, ולא יוסיפו עוד היהודים לאכול משוב הארץ ולהתעלל בחקיה ולעשוק הכנסותיה אשר בקדש יסודתן. הכתב נכתב בשם המלך ונחתם בטבעת המלך לבלי השיב. ובלשצר קרא בחום לבו: „מהיום הזה והלאה אשים קץ לדתי היהודים, ולא יוסיפו עוד להיות לעם בודד במועדיו, ואם לא ישמעו לי אז אסיר משפטם והיו לי לעבדי עולם, וידע כל הגוי, הזה כי ארץ כשרים לכשרים היא, ולזרים אין חלק בה. כי אמנם עד מתי ינאצו היהודים האלה את שם כבודנו, בהאמינם באל האחד, אשר צר כחו לעמוד מפני אלהינו הרבים והעצומים? הן עיר מלכותו שִׁמְמָה, היכל קדשו חרב, עמו כגולה הלך ואתו גלה גם כבודו וכל כלי כספו וזהבו שהיו לו. הבה, הגישו נא כלי קדשו הנה,

⁽¹⁾ G. F. Kolb. Culturgeschichte I, 78.

כל גביעיו ואגניו וספיו ומזרקותיו, כי למה זה יאצרו בבית המשכית לבלי הועיל? יובאו נא הנה ונמלאם יין; מהם נשתה לרויה וננסך בשמחה לשם כבוד אלהינו האדירים אשר חזקו ממנו!"

הסריסים מהרו לעשות כדבר המלך. כל כלי בית ה' מלאו יין, ובלשצר נשא על כפיו אגן מלא ויקרא: "יחי בל! יחי מרדך! יחי נבו ונרגל ואדר וענו וגד ומני וננה וכלית ודילבת ומולדתה וסכות-בנות וכל אלהי קדשנו ושגליהם, וברוך שם כבודם לעולם!" ובקראו כן הניח את האגן על השלחן וישח ראשו להגיוחו אל קרבו. וכל הקרואים שקדו למלא אחריו; אבל פתאם חרדו נבהלו למראה עיניהם! כי נראתה פס יד גדולה אל מול פני המנורה ותכתוב על הקיר בכתב לא ידעו ומלים לא יכלו הבין. והמלך התחלחל מאד ואימה חשכה נפלה עליו.

פשר המלים הודיע איש יהודי, דניאל איש החמודות; חזות קשה הגיד לבלשצר בשם האל האחד אשר התל בו: כי בא הקץ לו ולממלכתו.

כמעט יצא דניאל מאת פני המלך והשרים מעבר מזה, וקול המולה כקול מחנה נשמע מן מדרגות ההיכל, הפוגות אל עבר הנהר — — —

כלילה ההוא העביד כרש עבודה רבה את כל מחנהו הרבו העצום: להטות את מי הנהר העובר בעיר פנימה אל היאר הנמצא בסוף התעלה הגדולה, הסובבת את קיר העיר מחוצה לה. ואז עבר החיל דרך הצולה החרבה ויבוא אל תוך העיר על נקלה, ויגיע עד ארמון המלך ויעל שמה דרך המעלות היורדות ממנו אל הנהר, וישת קציר לכל השכורים הסופקים שם בקיאים¹⁾. בלשצר וכל

¹⁾ Xenophon VII 5.

שריו וגדוליו ועבדיו וסריסיו נפלו לפי חרב, והעיר נכבשה באפס יד, וממלכת בבל נפלה בידי כרש כנפול עלה נבל בשלכת, לא בחיל ולא בכח כי אם ברוח ה' אשר נוססה בו.

בעבור חיל פרס בצולת הנהר מצאו בקבוק חתום וקשור אל אבן. ויפתחוהו וימצאו בו מגלה כתובה בכתב לא ידעו, ייתנוה בידי דריוש והוא הביאה אל כרש — והנה היא דומה למגלה אשר הגיעה אליו על ידי אבי, ואשר היתה לו לעינים בבקשו לו דרך אל בבל הבצורה! הרצים יצאו דחופים להביאני אל כרש, וכבואי לפניו הראני את המגלה, והנה היא נבואת ירמיהו אשר השלכה אל תוך פרת על ידי שריה בן מחסיה לפני המשים שנה כבואו בבלה ⁽¹⁾! בקראי לפני כרש ודריוש את דברי הנבואה הזאת, בשמעם המלים: „חרב אל מימיה וייבשו“, „והשכרתי שריה וחכמיה, פחותיה וסגניה וגבוריה וישנו שנת עולם ולא יקיצו“ ⁽²⁾, תמהו איש אל רעהו, ויהללו את שם אלהי ישראל, ויקדשו שם נביאיו, ויספרו לי את המוצאות אותם על ידי המגלה הראשונה — כי על פיה באה עצה בלכב כרש להטות את מי הנהר, בהתבוננם אל שכל מליה: „האמר לצולה הרבי, ונהרותיך אוכיש“. אז מצאתי את לבבי להזכיר אל המלך את סוף דברי הנביא:

„הָאֵמַר לְכוֹרֶשׁ רֹעִי, וְכָל חֲפָצֵי יִשְׂרָאֵל,
וְלֵאמֹר לִירוּשָׁלַם הַנִּבְּנָה וְהַיִּקְל הַתְּסֻדָּה.“

עוד בשנה ההיא, הראשונה למלכו על בבל, העביר כרש קול בבל מלכותו וגם במכתב לאמר: „כה אמר כרש מלך פרס: כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים, והוא פקד עלי לבנות

(1) ירמיה ג"א. (2) שם.

לו בית בירושלים אשר ביהודה. מי בכס מכל עמו יהי אלהיו
עמו ויעל ⁽¹⁾!"

ובכן באה הגאולה לאחינו בני הגולה, נתן להם הרשיון
לשוב אל ארצם! ובכל זאת היה מעט מאד מספר העולים — כי
רוב אחינו התערו בארץ גלותם, וימאנו להשליך טובם מנגד ולנוע
אל הארץ הנשמה לבנות הריסותה. ויהי מספר העולים משבי
הגולה רק ארבעים ושנים אלף ושלוש מאות וששים נפש. לעמת
זה רב מספר המתנדבים מקרב הנשארים, לנשוא את אחיהם
העולים בכסף ובוזהב וברכוש ובבהמה, ואף במגדנות, עם
הנדבה לבית האלהים. וכרש הוציא את כלי בית ה' אשר הביא
נבוכדנצר מירושלים, ויתנם במספר להשיבם אל מקומם, ואותי שם
לפחה ולנשיא ביהודה, למשול ולעצור בכל העם העולים ובכל חבל
הארץ אשר יושבו בה כמלפנים. ואני בחרתי ביהושע בן יהוידק
הכהן ובעוד עשרה נכבדי עמי, מראשי האבות, להיות לי לסגנים,
ויהי מספרנו שנים עשר כמספר נשיאי ישראל בימי משה איש
האלהים, ועם יהושע עלו הכהנים מבני אהרן והלויים המשוררים.
בחדש האביב, למועד צאת אבותינו ממצרים, יצאנו עם
קהל השבים. בראש המחנה הלכו מקהלות שרים עם נוגנים
ויזמרו: „הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו!" . ואלף איש חיל
ופרשים נתן לנו כרש להיות לנו למשמר מפני השבטים השודדים
השטים בארץ, לבל ירגיזונו בדרך ⁽²⁾. בשמחה יצאנו ובשלום
יכלנו דרך מאה וחמשים פרסה, ומקץ חמשה ירחים דרכו כפות
רגלינו על אדמת אבותינו. שבטי העמים אשר נאחזו בה בימי
גלותנו, השומרונים צפונה והאדומים נגבה, נסגו אחר מלפנינו—
כי היתה חתת כרש עליהם, ולא נועזו להתקומם לנו ולתגר בנו
מלחמה. אחינו, יושבי ערי השדה, התנחלו מהרה על אדמת

⁽¹⁾ עזרא א', ב'—ג'. ⁽²⁾ עזרא האפוקריפי.

אבותיהם, ואנחנו עלינו ירושלימה. ויהי בקרבנו אל עיר קדשנו
והפארתנו ונרא את חמותיה המפורצות ובתיה ההרוסים, ונקרע
את בגדינו, ונשק עפרה ונחונן אכניה, ונבך בכי גדול מאד.
אחרי כן שבנו נחמנו בישועת ה' ונזכור לנו את דברי הנביא:
„שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה, שישו אתה משוב כל
המתאבלים עליה (1)!” — ויהיו לנו לתנחומות אל, ונחזק איש את
רעהו בדברי ה', עד כי נהפך אבלנו לששון, ונשר משוב לב.
ותתעורר בי הרוח ואקח את כנורי ואזמר שיר המעלות (2) 1

מת־יתענג לבי, וכבודי יגל!!
אל קול האמרים: בית אל גֵּלָה גֵּלָה!
ופעמי היש ארים, שם אריץ רגל,
שם להשי עליה אל יצר מפעל!

ונדרים ציון! שבענו ופעצב,
עתה עמדות רגלינו בִּשְׁעָרֶיהָ!
ונברכה יחד, ונגיל אין קצב,
בנעימותיה יחד בקדוש מְרֻאָה!!

וכיום שְׂבִיטֶיהָ הִלְכוּ נִסְעוּ,
לְקַטִּיר עֲלוֹתָם לַאֲדָנִי הִבִּיאוּ,
אז צִלְצְלִי תִידֵד סָבִיב לָהּ נִשְׁמָעוּ:
וּמִירוֹת שִׁשׁוֹן בְּפִרוֹמִים הִבְקִיעוּ!

כֵּן תִּיּוֹם שִׁיר הַתּוֹדָה בְּרַחֲבֵיהָ,
יִרְעַשׂ מִפִּי אֶתְבִּיטֶיהָ לָהּ תִּרְדּוּ
וּבְאַתְבֵּת־אֵם תְּחִי בִּפְנֵי בְּנֶיהָ,
אֵם לֹא כָלָם פֹּה עַל בְּרַכָּה נִזְלָדוּ,

(1) ישעיה ס"ו י'. (2) תהלים קכ"ב.

וּמַלְכִים בָּךְ יַעֲקֹב הִנָּחוּ בְּשֶׁבֶט,
 דִּין־יָדָהּ דָּגוּ מִכְסָּאָם בְּזָבֶה,
 הֵם נִיר. דְּוִיד בּוֹ בֵּיתוֹ עַד יִבְכֶּה,
 מֶלֶךְ הַכְּבוֹד וּמִשׁוֹרֵר אֱלֹהִים ! !

וִירוֹשָׁלַיִם הִתְחַדְּשִׁי בְּנִשָּׂר !
 תִּשׁוּבִי תִהְיֶי לְאֶרְצוֹת הַתְּפָאֶרֶת !
 וּבִאֲהַבְתָּ קִדְּשׁ בָּךְ יַעֲקֹב יִקְנִשָּׁר,
 יָבִיא שָׁלוֹם לָךְ וּבִרְכָה עֲתִידָת ! !

וּשְׁלוֹם אָמַת בָּךְ אֵל שָׁלוֹם שְׁלַח !
 בָּךְ עִיר הַקִּדְּשׁ ! שְׁלֹחַ יָרֵב יִפְרֹ,
 אֵל עוֹד בָּךְ מְדוֹן יִבְעַר יִתְלַקַּח,
 מִחֲרִיב הַפֶּךְ אֶרֶץ לְעֶרְמַת אִפְרָי !

וּלְמַעַן אֲחֵי שָׁלוֹם מֵאַפְסִים,
 לָךְ מֵאֵל אֲבִיקֶיךָ לֹא אֶתְפַּלֵּלָהּ,
 בִּרְכָתִי יִרְץ, וּבְמַלְכוֹת שָׁמַיִם,
 פֹּה בִּקְדֶּשׁ עַל כְּסֹאוֹ יִמְלֹךְ סֵלָה ! !

עד מהרה קרבנו אל העבודה, ובאין לנו בתים לשבת נטענו
 לנו אהלים, ונט שכם אחד להסיר ערמות העפר מרחבות העיר
 ולבנות אותה מחרבותיה.

עד כה וכה הגיע החדש השביעי, קרבו ימי חגיגנו ומועדנו,
 ובטרם יוסר ההיכל בקרבנו שמנו לבנו לבנות מזבח לה', להעלות
 עליו עלות ולהקריב קרבנות כמשפט. וזקני הכהנים אשר עלו
 עמנו בקשו ומצאו את מקום המזבח מלפנים, בעמוד הבית הראשון
 על תלו, ונכן את המזבח על מכונותיו, להעלות עליו עולת תמיד
 ולחדשים ולכל מועדי ה', ובעלות עשן המערכה נשאנו לבבנו אל

כפים, אל אֵל בשמים — כי זה חמשים שנה חסרנו כל אלה
יתונח משלום נפשנו.

וחג הסכות הגיע, ונחג את מועדנו בששון ובקול תרועה,
לא היתה לנו כשמחה הזאת מעת גלות ישראל מעל אדמתו.
ובעבור ימי החג החלונו להביא עצי ארזים מן הלבנון, ונרב התכונה
ככל אשר השיגה ידנו, ואז החלו הלויים לנצח על מלאכת הקדש,
לעשותה כמשפט. ובהוסד בית ה' עמדו הכהנים בחצוצרות והלויים
במצלתים, להלל את ה' בזמירות דוד אבי אבותי, וכל העם הריעו
תרועה גדולה. הצעירים פצחו ויצהלו בגאון ה', והוקנים
אשר ראו את כבוד הבית הראשון נתנו בבכי קולם, ולא נָפַר
קול השמחה מקול בכי העם. אז יצא הגי הנביא במלאכות ה'
וישא אלינו מדברותיו: כי עוד אחת מעט ויגדל כבוד הבית הזה
מן הראשון, כדת ה' שלום אל המקום הזה ואל יושביו. ונשב
אל המלאכה לבנות החומה הפרוצה ולחזק שעריה. נפלא היה
המראה, בעמוד כל נפש מישראל, ואף נשינו ובנותינו, לעשות
בחמר ובלבנים ובכל עבודה קשה, גם הילדים והוקנים חגרו בעז
מתניהם ויעזרו על יד עושי המלאכה. גם אני הוצאתי את כף
הסידים, אשר בה עבדתי בחומת מדי, בהשפך עלינו חמת
מלך בבל על ידי מלשני בסתר אשר קמו עלינו מקרבנו, ואמלא
ידרי אשר נדרתי בצר לי, ואעבוד שכם אחד עם כל אחי העושים
במלאכת הקדש.

אז נגשו אלינו השמרונים, בני העמים אשר הושיב שלמנאסר
בערי שמרון במקום בני ישראל אשר הגלה אשורה, ויהיו יראים
את ה' אלהי ישראל ועובדים את אליליהם כמשפטיהם הראשונים⁽¹⁾,
ובראותם כי ה' עמנו, באו אלינו ויאמרו לנו: „נבנה עמכם, כי
ככם נדרוש לאלהיכם⁽²⁾!”. ובהועצנו יחד להשיב להם דבר,

(1) מ"ב י"ז. (2) עזרא ד' ב'.

זכרתי את דברי צדקיהו המלך, אשר אמר אל אבי בשבתם יחד בבית הכלא: „טוב מעט ביראת ה' מהמון רב ומהומה בו“. גם העליתי על לבי את מעשי העשירים והחורים הנמצאים בקרבנו, אשר גם בעלותם אתנו בשם ה' היתה עינם רק אל בצעם ולבם לא כן... ואם אלה לאלה יתנו יד, הלא יהיה כל עמלנו לריק ואחריתנו מי ישורנה! ואדבר על לב חברי הנשיאים להשיב פניהם, ויהושע בן יהוצדק החרה החזיק על ידי, ונשב אליהם דבר: „לא לכם ולנו לבנות בית לאלהינו!“⁽¹⁾. מאז והלאה שמרו השמרונים עברתם לנו, ויחלו לצרור לנו בנכליהם, לרפות ידי אחינו, ולהטות לב הפחות המושלים סביבינו להניא אותנו ממעשינו. וכרש נאחו בעת ההיא בסבך מלחמותיו בארצות הרחוקות, והפחות משלו במדינותיו כאות נפשם. ובמות כרש וימלוך קמבזוס בנו תחתיו, והוא איש מלחמות כאביו, ועל כן נבצרה ממנו מזמה להעזר על ידו, וכאשר כתבו אויבינו עלינו שטנה, שבתה עבודת הקדש כל ימי ממלכת קמבזוס בפרס. מקץ חמש עשרה שנה מת קמבזוס ובן לא היה לו אשר יירש כסאו אחריו, ויבחרו כל שרי פרס ומדי בשר צכאם החכם בעז, דריוש בן היספספס. אז זכרתי את כל חסדיו הראשונים, בעודנו נוהג בחיל כרש, ואעזוב את ביתי, ואטוש את נחלתי, ואקום ואלך בכלה. ובבואי לפניו שמח לקראתי ויצגיני לפני שריו, האחדשרדפנים והפחות, ויהללני לפניהם, ויעש לכבודי משתה גדול כיד המלך.

ויהי כטוב לבו ביין ויאמר אל עדת קרואיו⁽²⁾: „אחודה נא לכם חידה, ומי מכם אשר ימצא את חידתי אעטרנו חסד וכל אשר ישאל ממני יתן לו“. ויענו כלם ויאמרו: „חודה חידתך ונשמענה!“ וישאל המלך לאמר: „מי הגבור והעצום מכל?“.

(1) עורא ג'. (2) בעקבות עורא האפוקריפי.

וחכמי השרים התחרו יחדו ויהיו נדונים ומתוכחים לפני המלך. האחד אמר: „הגבור מכל הוא היין, כי הוא מתנשא לראש שותהו ומכריעהו תחתיו“. השני אמר: „המלך — כי הוא מושל בגבורתו עולם“. השלישי אמר: האשה — כי באהבה ישגה כל גבר, וגם המלך ילוד אשה הוא“. לאחרונה עניתי אף אני חלקי ואמר: „הגבור והעצום מכל הוא הזמן, כי הוא משפיל אף מרום; הוא מחיה כל והוא גם מבלה כל“.

כל השומעים נענו לי ויתנו צדק לדברי. ואנכי הוספתי שאת משלי ואמר: „אבל גם הזמן כאין הוא נגד האמת, כי היא בת הנצח וחתם יסון אלהי אמן, ואשרי המלך עו לו בה, כי יכון לעד כסאו וזכרו לדור דורים“.

לדברי אלה הריעו כלם לקראתי וימחאו כף. ודריוש חבקני באהבה ויאמר: „עתה הגידה לי משאלות לבך ואהנה!“.

או נפלתי על פני ואקרא: „אך שאלה אחת לי אליך, מלך רב חסד, צוה נא ויהרשו לבני עמי הרשיון שהיה לנו מאת כרש המלך, לבנות בית אלהינו בירושלים! כי זה חמש עשרה שנה נשבתה המלאכה בשטנה אשר כתבו עלינו אויבינו על שקר“.

והמלך העמיק מחשבותיו ויאמר: „את דבר השטנה ידעתי, והיא כתובה בידי כל ראשי העמים הקרובים אליכם ומקימה על ידי המעתיק והסופר אשר על כתבי הממלכה; אך דבר יצא מפי ולא אשוב ממנו — ועל כן יהי כן כאשר דברת: אני אצוה ויבקשו בגנזי המלוכה את כתב הדת אשר נתן המלך כרש, ואם המצא ימצא בו הרשיון על דבר בנין הבית כדברך, אז אמלא גם אני אחריו“.

ימים הרבה בקשו סופרי המלוכה את כתב הדת בגנזי הכתבים אשר בבבל ולא מצאו, ולבי נפל בקרבי וכמעט נואשתי מתקוה. אך בישע אלהים נמצא לאחרונה בכתבי-המלוכה הישנים, השמורים באחמתא בירת מדי מלפנים. ודריוש קים את דברו

ויחדש את דבר הרשיון ביתר שאת — כי צוה להוציא כסף מגנזי הממלכה לבנין המקדש ולקרבתות ומנחות ונסכים דבר יום ביומו . ואשר יזיר להפריע אותנו ממעשינו יענש קשה .

שמח ועלו בישועת ה' שבת ירושלימה . גם זכריה הנביא עלה עמי , וגם חגי הנביא נספח אלי וליהושע בן יהוצדק , ויחדו התחזקנו בשם ה' להשלים בנין הבית ולכנות חרבות ירושלים . בעמל נפש ויגעת בשר שקדנו על עבודתנו כי עוד רבה המכשלה : השמרונים לא חדלו להפריע אותנו ממעשינו , גם החורים והקצינים אשר בתוכנו הרפו ידי העם , באמרם כל היום : „לא עת בית ה' להבנות ⁽¹⁾ !” . אך הנביאים חתרו בעז לאמץ לבב כל ובשם ה' קראו בלי חשך : „תחזקנה ידיכם ⁽²⁾ !” . כבוגדים אשר בתוכנו דברו משפטים , ויחשפו שוליהם על פניהם ויגלו קלונם בשערים , ולהשיב אהור צוררנו מחוץ היתה ידנו האחת עושה במלאכה והשנית מחזקת בשלח , וכלילה החזקנו משמר , פן יפלו עלינו אויבינו פתאם ויהרסו את אשר בנינו .

מקץ ארבע שנים ⁽³⁾ נשלם בנין הבית , ובשלישי לחדש אדר חגנו חג חנפתו . כל שבי הגולה נקבצו באו ליום ההוא ירושלימה , לראות כבוד ה' ביקרו . הכהנים עמדו על עבודתם והלויים בשירים וזמרים , ועיני כלנו ראות ושמחת עולם על ראשנו ויחדו קראנו בקול : „זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו” . — שלשה שבועות אחר זה הגיע חג הפסח , מועד מזכיר גבורת ה' כגאולתנו הראשונה . ונחג אותו על טהרת הקדש וחדות ה' היתה מעוזנו . וקול מבשר נשמע בכל קצות ארץ , כי הושיע ה' את עמו וכבודו עליו יראה כבראשונה . כיונים אל ארבותיהם נהרו אלינו אחינו האבדים והנדחים , ותבנינה החרבות והארץ הנשמה תחלה

(1) חגי א' ב' . (2) זכריה ח' ט' ; י"ג , (3) ג' ז' א' רמ"ד .

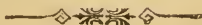
להעבר. אז מלאו שבעים שנה לזמן גלותנו, ודבר ה' בא ככל אשר דבר ביד נביאיו, ויראו כל העמים את ישועת אלהינו.

שנים אחדות עברו, ועיני כל העם היו נשואות אלי, ונפשם כלתה לראות את זרע דוד בן ישי יושב בתוכם לכסא. אבל רוח אחרת היתה אתי, בדעתי נאמנה, כי התורה והדעת את דבר ה' נחוצה מכל משפטי מלוכה לעם הקטן והדל, אשר זה מעט שב מארץ שביו — כי „לא בחיל ולא בכח" יגדל כבוד עמי לעת הוואת, „כי אם ברוח ה' צבאות" אשר תניחנו. ומיראתי פן יהיה מושבי בעיר הקדש למכשול לב לאחי החפצים ביקרי, ומצאו אויבינו הואנה להתעולל עלילות ברשע ולהצדיק שטנותיהם מאז, בכתבם עלינו תמיד: „היהודים חושבים למרוד" (במלך פרס!) — נתתי את לבי ליאש על פרי עמלי ולהנזר מכל מחמדי נפשי. ועצת שלום היתה ביני ובין יהושע בן יהוצרק הכהן הגדול, ואמלא את ידו למשול בארץ תחתי, ולהרבות לו חכמים וסופרים אשר יורו את העם להבין בדבר ה' מפורש ושים שכל, ויעצרוהו מלכת אחרי חוריו וקציניו, הנותנים ידם בסתר להשמרונים, והחותרים לשוב אל מעלליהם הראשונים. אם לא עשיתי את הטוב בעיני ה', במנעי טובה מבני אחרי, לבלתי הנחילם את כסא דוד אביהם — הלא אלהים יחקר זאת, כי רק כבוד שמו, טובת עמי ושלוש ארצו היו לנגד עיני; ולבעבור כל אלה הרחקתי נדוד ואשיב ואלך בבבלה. והמלך קדם פני בכבוד וישימני לראש כל אחי היושבים בארץ ממשלתו, ובמשרה אשר על שכמי זה ארבע שנים הייתי עוזר לא מעט לכל קהל הגולה, וגם לאחי בני עמי יושבי ארץ הקדש חמדת נפשי. זכרה לי אלהי לטובה!

בני יקירי! הנני מפקיד בידך את המגלה הזאת יחד עם כף
 הסידים אשר החזקתי בידי, בעברי עבודת פרך בחומת מדי ובעשותי
 מלאכת הקדש בעיר האלהים — והתבוננת אליה וזכרת את אשר
 עשה אביך לעמו וארצו. כי למענם עזב מקום מנוחתו ומשמרת
 כבודו לנוע אל ארמת אבותיו, ולמענם עזב גם אותה, לנוע אל
 ארץ אחרת ולבלות בה שארית ימיו כיום הזה. והיה ברצות ה'
 דרכנו להרים קרננו ולהושיבך על כסא דוד אבינו, וקראת את
 דברי המגלה הזאת, וידעת את הקרות אותנו בשנות ראינו רעה,
 והשבות אל לבבך כי אך בידנו טובנו, כי אל גמולות ה' וכפעלנו
 ישיב לנו. ואם גם בימך לא תבוא העת מעם ה' לעטרנו רצון
 ולשומך מושל בעמו, ושבת וקראת את דברי המגלה הזאת, ולמדת
 בינה למשול ברוחך, לבלתי העפיל לעלות אם ה' לא צוה. ומכל
 משמר נצור את נפשך ממוקשי עם, ממחשבות קשר ומרד, כי
 „לא בחיל ולא בכח" תשוב המלוכה לבית דוד מעתה והלאה, „כי
 אם ברוחי, אמר ה' צבאות", צור ישראל וגואלו. ולעת מצוא
 תעשה גם אתה כמני, וכתבת את כל הקרות אותך ואת עמנו
 וזרון בספר, והוספת אותן על המגלה הזאת. וגם לבניך אחריך
 תצוה — ראה השבעתיך! — לעשות זאת לחק עולם ולא יעברוהו —
 עד בוא עת רצון מאת ה', להביא לעמו גאולה שלמה ולהצמיח
 קרן למשיחו, והיתה המלוכה לאחר מזרע דוד עבדו — או אז נקי
 יהיה משבועתי זו, כי אז הלא תכתבנה ידי אחרים את קרותי
 ואת מעשיו בספר דברי הימים לזכר עולם.

תמו דברי אביך,

דָּוִד בֶּלֶל.

זר הרפנים⁽¹⁾

.....

(בשנת שלשת אלפים ארבע מאות וחמשים וחמש לבריאת עולם)

אני עזריה בן טוביה, בן פריה, בן אביהוד, בן חמוש,
מצאצאי זרובבל הנשיא לבית דוד, אשר עלה⁽²⁾ עם
עזרא הסופר מן הגולה לשבת בארץ אבותינו, כיתב
המגלה הזאת לזכרון דברי ימי, והנני מפקידה בידך,
אלישוב בני, למשמרת עולם לדרותינו.

בעלות אבי אבותי מארץ כשדים, היו חומות בבל מפורצות
על ידי דריוש וארתחשסתא מלכי פרס, אשר כלו חמתם בה בקום
יושביה לפרוק עולם מעל צואריהם, ותהי אחריתה קרובה לבוא
ככל אשר חזו עליה נביאינו בימי גאונה, בעודנה מפץ כל הארץ.
אבל גם בארץ הקודש עוד לא באו ימי השלום והישע הרב אשר
נבאו עליה נביאינו באחריתה, כי בעת ההיא עוד נחשבה בגבול
פחת סוריה, אשר הוציא חלבה ושמנה באכלו ממנה לחם חקו,
הוא „לחם הפחה" הנועד לו כדת המלך, ובהיות עיני פקידיו
משוטטות בכל הארץ, שמרו אבותי פקודת זרובבל אביהם, ויזהרו
מהתערב בעניני המדינה, פן יאמרו צרינו, כי צאצאי בית דוד
מתנשאים למלוך, על כן בחרו שבת בכפרים, בתוך יער וכרמל,
חרק משאון קריה, ויהיו אכרים עובדי אדמה מגעוריהם, ותהי

⁽¹⁾ Lorberkranz . ⁽²⁾ עזרא ה' ב' ,

נפשם קשורה בחבל ארמתם, מבלי שעות אל חי העולם וחיל תמורותיהם. רק חליפות עתות השנה, חליפות העבודה בחריש ובקציר והמנוחה השלמה אשר מצאו בין הזמנים ההם, הן היו משוש דרכם כל ימי חייהם עד בוא חליפתם. לעמת זה ראו החליפות והתמורות בימי חלדי אני — ואותן אני כותב לך לזכרון.

בעודני נער ראיתי ברעה אשר מצאה את עמנו בגלל קנאת אחים, יוחנן וישוע בן יוֹרָה הכהן הגדול בירושלים. הראשון ירש את הכהונה הגדולה, כמשפט הבכורה, ויקנא בו השני, ובהיותו רע אהוב לבגוזים שר צבא פרס ופחת סוריה, בטח לבו בו כי יהיה עזר לו להדיח את אחיו הבכור משאתו, והיתה לו הכהונה. ויהי כאשר גדל הריב ויקם יוחנן על ישוע אחיו בהיותו אתו בבית המקדש ויהרגהו. על העון הזה התעוררו רבים, כי את מקדש ה' חלל הרוצח בשפכו בו דם אחיו. ובהגיע השמועה לאזני בגוזים ויקנא לירידו המומת, ויתאמר לנקום נקמת ה' על כבודו כי חלל במקום הקדש, ויבוא בחיל גדול ירושלימה, ויואל לבוא אל היכל הקדש, ויניאו אותו הכהנים והעם, בהגידם לו דבר התורה: „והזר הקרב יומת“. ויתר אף בגוזים ויקרא: „האם טמא אני בעיניכם מגופת החלל אשר נמצאה שם על ידיכם?“. ויפרוץ אל בית ה' בחוקה, וישם על היהודים מס ככר, לשלם לו חמשים אדרכמונים דבר יום ביומו לפני הקרב הכהנים את קרבן התמיד, ואת הבסף הרב הזה הוציא מידי היהודים שבע שנים תמימות. יתן ה' והיה המקרה הזה האחרון בדברי ימינו, אשר בגלל קנאת אחינו איש מרעהו, ימצאו להם אויבינו פתחון פה להתערב בענינינו ולשית ידם על כלנו!

בעודני צעיר לימים נשאתי רוחי לעזוב את אִתִּי ומחרשתי ולשומ בארץ לארכה ולרחבה, בחשבי עם לבבי: הלא בן מלכים אני ולא לכבוד הוא לי להדבק ברגבי אדמתי ולהתבודד במועדי.

אמנם שבעתי לחם, כדבר שלמה אבינו על כל עובד אדמתו; אבל לא על הלחם לכוו יחיה האדם ונפשי כלתה לנוע במרחביה ולראות עולם ומלואו, תכל ויושבי בה. כן דרך בני האדם: רוב המתאוננים על גורלם וחלקם בחיים הם אלה אשר לא ידעו מחסור ולא יראנו דאגת מחר — וכמהם הייתי גם אני. נפש האדם תקוץ כגורלה, תבקש יותר ותמצא מעט, ואז תשמח בשוכה אל מנת חבלה כבתחלה.

מברתי את חלקת שדי ונחלתי, ואתנן בכסף ואשים לדרך פעמי. עברתי ארצות ערב, פרס והודו; ראיתי היכלי חמדה ואהלי עזי, ראיתי שרי מלוכה אצילי-עולם וגם פראי אדם אשר כחיתי יער נדמו — ואמצא כי נפלאו אלה מאלה רק כפניהם ומראיהם, בעוד אשר בתשוקותיהם ומומותיהם לכל פעליהם יחדו נשתוו, גם שמחתם גם תוגתם אחת היא לכלם. פה יאבקו בעד אגוז אחר ושם ילחמו בעד כדור הארץ. המחשבות והמעשים דומים הם, ונבדלים כמה רק בערך המטרה אשר אליה ישאו נפשם.

לאחרונה הגעתי אל מלכך, המדינה אשר בקצה ארץ הודו דרומה; הערב נתן קרה נעימה משיבת נפש אחרי חם אשר להט כאש להבה, ואנכי באתי אל כפר נחמד דרך שדרות תמרים גבהים כאדוים, ועמקים מלאי תנובה, שדי ברכה וגני עדנים מימיני ומשמאלי. עיני לא שבעו מראות את הכבר ההוא המלא ברכת ה' ואת מראה הטבע הכלול פה בהודו והדרו, ובעליצות נפשי קראתי דברי דוד אבי אבותי: „מה רבו מעשיך ה', כלם בחכמה עשית, מלאה הארץ קנייך!“ „אשרי יושבי העדן הזה — חשבתי עם לבבי — ואשרי העם שככה לו — כי הגהו רואה פה עולמו בחייו, חיי שמים עלי אדמות!“ —

בבואי אל הכפר שבתי השתוממתי למראה עיני. הרחובות

רחבים ונקיים והבתים בנוים בטוב מעם ומשוחים בששׁר, והוד ויפעה להם בשלל צבעיהם. לפני כל בית נמצא יצוע דשא ירקרק ועל פתחיהם כתובים דברים משמחי לב הארח, בקראם אליו לחסות בצל קורתו לאמר: „ברוך אתה בבואך!“, או „ברוך הבא בשם ה'! או „פה ינוחו יגעי כח“, וביותר עלץ לבבי על הדברים ההם, כי כתובים היו עברית, לאות כי בתוך אחי בני עמי אמצא לי פה מנוח.

גגות הבתים היו שטוחים ומעקה להם מסביב, כמנהג ארץ הקדם. שם מתענגים בעליהם אנשי הכפר על נעם הערב וקרת רוחו. האבות יושבים איש בקרב משפחתו ומספרים לצאצאיהם רזי עולם ושמועות מני קדם, ועיני הילדים נשואות אליהם באזן קשבת ולב מבין. בהיותי עיף ויגע מאד קרבתני אל אחד הבתים ואשב על יצוע הדשא לנוח ולהרגיע, ואקשיב לשיחת בעליו היושב לנגדי. התבוננתי אליו וארא והנה הוא איש הדור במבחר שנותיו, עיניו מפיקות חכמה ונדיבות ופנו מלאים זיו ירידות ותבונה, צדק ומישרים. על זרעותיו נטל ילד קטן אשר עיניו כעין התכלת ושערותיו צהובות. הילד פשט לרגעים את ידיו הקטנות אל פני אביו וישתעשע באחוזו בוקנו השחור ובמשכו קווצותיו אליו. לימינו יושבה רעיתו נות ביתו היפה ובחיקה ילדה נחמדה בת חמש שנים; ממולו יושבה בתו הבכירה, נערה בת שש עשרה שנה, אשר פור הטבע עליה את כל חמדותיו והנה כלולה בהדרה. -שערותיה תלתלים שחרות כערב, עיניה יונים על אפיקי מים, לחייה שושנים פורחות, במצחה הגבוה ילין הוד, אפה מלא חן, פיה קטן ועל שפתיה הארמדמות מרחף שחוק תוס ונעימות, חלקת צוארה וערפה כעשת שן וגוה וכל יצוריה מלאים וכלולים כזית רענן. מפניה נשקפה נפש עדינה ורוח נשגבה ובהופיע הירח אל עבר פניה מן הצד אשר ישבתי התרוממו כל מעלותיה אלו לנגד עיני בקסם נפלא.

פתאם הביטה אלי ותתכונן בי ותרוזם בעיניה אל אביה. והאיש פנה ויאמר אלי בלשון עברית צחה: „שלום לך, ארח, והיה ברוך בבואך! הדברים הכתובים על פתחי בתינו הם יורוך לדעת כי לא לאנשי סדום הובילוך רגליך”.

על זה השיבותי לאמר: „אמנם עובר ארח אני הבא מארץ רחוקה, ארץ הקדש. זה כמה נכספה וגם כלתה נפשי לנוע למרחקי ארץ, לדעת תבל ויושבי בה, והנני נוסע זה שלש שנים בארצות אסיה ומדינותיה, וזה מעט באתי הנה ונפשי תשמח למצוא פה את אחי בני עמי. ועתה הגידה נא לי היש לי בביתך מקום ללון?”

„מארץ הקדש באת? — צהל קולו אלי — האח, כפלים לשמחה אמצא בבואך בצל קורתיו! זה קרוב לארבע מאות שנה לא הקשבנו מאומה על דבר אחינו אשר נשארו בארץ אבותינו, — ורבות תשמענה אוני הפעם מפיו על אדותיהם. האין זאת, אחי?”

בדברו ירד מעל הגג ויקרב אלי וישחרני בכבוד ללכת אחריו. עליתי עמו הגגה, ובבואנו שמה התחרו כל בני הבית לפנות לי מקומם לשבת תחתם, וכלם הביטו באות נפש אל הפנים החדשים אשר נראו בזה בהגיעי אליהם מארץ מרחקים.

„רבקה בתי — קרא אדוני הבית בפנותו אל בתו הבכירה — לכי והכיני ארוחה לאורחנו היקר, והוא ישב פה לנוח”.

ותמהר רבקה ותלך, ובעברה על פני האדימו פני שנינו ועינינו שחו מבלי דעת למה זה ועל מה זה.

והאדון אמר אלי: „לא אצתי להביאך אל חדרנו, כי רוח הערב קר ונעים ומשיב נפש, ואל נכון ינעם לך שבת פה במרחביה. ועתה הגידה נא לי מה שלום אחינו הרחוקים? התשבו לבטח בארצכם?” —

"מאז שבנו אליה שבנו למנוחתנו ואיש לא ירגינו עוד ממקומנו".

"אתם שבתם אליה? האם גרשוכם ממנה?"

"הנני משתומם לראות לפני איש יהודי אשר לא ידע קורות עמו! האם לא שמעת דבר שבתנו בגולה בארץ בבל?"

"לא יהודים אנחנו כי אם בני ישראל, צאצאי עשרת השבטים אשר הגלה שלמנאסר מלך אשור. ומאז יצאנו מארצנו לא שמענו מאומה על דבר שבט יהודה ולא ידענו מה היה לו".

"ואיך הרחקתם לבא הנה, ארץ מלכר?"

"שמע נא ואספרה: הלא ידעת אם לא שמעת כי שלמנאסר הושיב את אבותינו בחלח וחבור, נהר גוזן וערי מדי. שם נשאו עמל ותלאה מהגויים יושבי ההרים עד כי קצו מפניהם. ויהי בנפול מחנה סנחרב בצורו על ירושלים, ובנפול המלך בידי בניו אשר הכוהו בחרב והמהומה רבה בארץ, עזבו הגולים את מקומם, אך אל ארץ אבותיהם מאנו לשוב, בדעתם כי נושבה מעמים אחרים אשר הביא מלך אשור שמה, והם לא עצרו כח לעשות מלחמה ולהשיב להם ארצם ביד חזקה, וינועו אל הארצות הקרובות והרחוקות ומהם הגיעו עד המקום הזה. והננו יושבים פה כשלש מאות שנה הרחק מכל שאון עמים והמונם; פה גראה בטובה ונתענג על רוב שלום".

"אכן טובה הארץ מאד מאד, ואדמתה כגן עדן אלהים!" — קראתי לתומי.

"כן בטובה תחוינה אותה עיניך עתה — השיב האיש ושחוק גראה על שפתיו — לא כן היתה הארץ לפנים. כבוא אבותינו הנה היתה כלה מלאה יערים באין מוצא ומוכא; מבחר צמחיה גדלו פרא ותחתיהם רבצו כל חיתו טרף ונחשים ועקרבים לרוב מאד, ורע מכלם היה העם היושב בה — כי אמנם פרא אדם גרוע

הוא כפראי יער, כי אלה יגורו מפני האדם המעלה ויתרחקו מן הישוב, וזה ישטמהו באפו וכל מחשבותיו אך להרסו ממצבו ולהפוך עולמו לתהו. ועל כן רבות שבעו אבותינו עמל ותלאה עד הגיעם אל המנוחה ואל הנחלה. את רוב היערים כרתו, וביתרם בראו להם דרכים לעובר ושב. את חיתו היער המיתו או הניסו מפניהם; אך בדבר האנשים הפראים נחלקו לדעותיהם: הכהן אשר הביאו אבותינו אתם, והוא כהן לאל עליון—כי בגולה שבו אבותינו אליו בכל לבבם, צוה בקנאתו לעשות להם כאשר עשה יהושע לכנענים ולהוריש אותם כלה מפנינו, פן יהיו לשבים בעינינו ולצנינים בצדינו. איש אחר יעץ לעשות להם כאשר עשה יהושע לגבעונים, והיו לנו לעבדי עולם. אז יצא מתוכם איש זקן ונכבד ויקרא בעז לאמר: „אל תאבדו את האמללים האלה ואל תעבידום כבהמות שדי! כי בצלם אלהים נבראו כמנו ומעשי ידיו פלנו, ואם הם הפכו הודם למשחית, הלא בזאת עוד תגדל חובתנו לתת לה' כבוד ולהשיב לבני האדם תפארת אדם. נלמדס דרך ה', בהכיננו אותם כי טוב לעבוד את אלהים היושבי בשמים מעבוד את הקופים הנמצאים אתם בשדי יער; נראם לדעת כי טוב לשבת בבית נרחב משבת על ענפי העצים וכי לחם אפוי ינעם לחיך ממלוח עלי שיח עם שרשי רתמים. אבל כל זה יצלח לנו אם נשא פניהם ונקדמם באהבה וחמלה. אם נקרא עליהם מלחמה, אז יהיו לנו לאויבי עולם אשר יארבו לנו ממחבואיהם ולא יתנו לנו מנוח; לא כן אם בשלום ובמישור נלך עמם—כי אז יהיו אנשי בריתנו אשר יעזרונו בכל אשר נפנה”.

דברי הזקן היו לרצון לכלם. והכהן חוה דעו לאמר: „אם שלום הואילו לעשות להם, אזי קומו ועשו את אשר אצוה: המול להם כל זכר והיו לעברים כמנו!”.

„לא!—השיב הזקן אמריו לו—בראשונה נעשה אותם

לאנשים ואחר כן נראה ונדע אם יש לעשותם גם לעברים. יהי נא לבנו תמים עמם באהבת אמת, או ימלו המה את ערלת לבכם ועיניהם תפקחנה לראות טוב. גם ה' האיר פניו לאברהם לפני המולו את בשרו — כי בראשונה נראה לו באל שדי ואחרי אשר הכיר אברהם אותו הקים ה' את בריתו אתו וילמדהו חקיו ומשפטיו".

לדברים האלה חרה אף הכהן ויחרף את הזקן ויהנהו כבוזה אלה להפר ברית, ובכל העם העיר כי אם ישמעו לקול הזקן הרשע הזה, אזי יעזבם ולא יהיה להם עור איש מקריב קרבנות ומעלה מנחה ומקטיר לבונה לרית נחוח לפני ה', אך כל העם נטה אחר עצת הזקן ויברכו את הכהן על דרכו ואיש לא התעצב בצאתו מהם ובעזבו אותם לנצח. את הפראים קדמו במתנות ידם ובאמרי נעים ורצון, ובחמם נמס הקרח מעל לב האנשים ההם, ויתקרבו אל אבותינו גם המה וילמדו מהם ארחות חיים, ויסכנו לאכול וללבוש כבני אדם ואחרי כן המירו את לשונם הנלעגה בשפת אבותינו היפה והנעימה, ויהיו לעזר להם בכל עבודתם ומעשיהם. וה' האיר פניו לאבותינו ויברך את כל מעשי ידיהם וטרם תעברנה עשר שנים נהפכה הארץ השוממה לעדן גן אלהים, וכעבור חמשים שנה לא נכרו עוד הפראים מפני התושבים מבני ישראל — כי התאחדו ויהיו לגוי אחד כיום הזה.

הדברים האלה שמעתי ולבכי פחד ורחב. הפצתי להוסיף שאלה והנה רבקה באה ותאמר: „ארוחת הערב נכונה".

„עתה נרדה נא מזה — אמר האב — וכאשר תסעד לבבך ואכלת לשוכע נפשך אשוב אדבר בך, כי כלתה נפשי לדעת קרות אחינו בני יהודה בארץ הקדושה".

ירדנו מן הגג ונבוא בחדר הנחמד לא על פי יקרת כליו כי אם על פי מהרם ונקיונם וסדורם היפה. הארוחה היתה ערוכה

בטוב טעם מאין כמיהו, גם כלי האכל והמשתה לא היו יקרים אבל זכים וכחירים. כל המשפחה ישבה סביבי וכלם הביטו אלי ונהרו, בראותם כי היה לי מאכלם למשיב נפש. כהתמי לאכול אמר בעל הבית אלי: „עתה, אורחי, תספר לי את קרות אחי בני יהודה במרם נעלה על ערש יצוענו“.

ספרתי להם הכל, ממצור ירושלים, מגלות בבל ועד ריב הכהנים בהיכל הקדש בשוב ה' את שבותם.

„העוד יש לכם כהנים עובדי עבודה בבית ה'?“.

„כן“ — עניתי לתומי ואנח*).

„בזה הנה חכמנו מכם. כעוזב אותנו הכהן ההוא לא הפצרנו בו להשאיר אתנו, כי היה לנו אך למותר. — ידינו היו מלאות עבודה לכרות את היערים ולהפוך אדמתם למוצאי פרי. ככלות העבודה הקשה הזאת היתה ראשית פעלנו לקבוע לנו חקים ומשפטים על פי תורת משה מקור חיינו מאז ומקדם. אחרי כן שמנו לבנו אל דתנו. רבים אמרו לשלוח מלאכים ארצה יהודה להביא לנו כהנינו משם, אבל הזקן ההוא אשר ישר אל הכהן הראשון ויוכל לו, הורנו דרך האמת בקראו אלינו לאמר: „אחי ועמי! מה לישראל ולכהנים? הלא ה' אמר אלינו בקדשו: „ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש“ — שימו לב לדברים האלה וידעתם היום והשבותם אל לבבכם כי אין לישראל חפץ במלאך מליץ אשר יעמוד בינו ובין אלהיו, אך צדקתנו וישר לבבנו הם יעמדו לנו לקחת רצון ממנו ולשאת ברכה מאלהי ישענו. לכן שמעו לי אחי ורעי וישמע אליכם אלהים! הן גאלנו ה' בחסדו מיד שובינו, —

(*) ריב עולם היה למשפחת המלוכה והכהנים כל ימי הבית הראשון והאחרון, בהתאמן כל אחד להסב את הממשלה העליונה אליו, וגם לנביאים לא היו הכהנים לרצון, בראותם כי תעו מני דרך והנם רודפים רק אחרי הכבוד והממשלה.

שאר נא חפשים לנפשנו כיום הזה ולא נקנה אדנים לעצמנו לעבור שארנו! כי רעה ממשלת כהנים מכל ממשלת עריצים — כי אלה לאדם דרכם והרבה עמם פדות, ואלה מתאמרים לבוא בשם ה' קנאתם אש אוכלת עד אברון תאכל".

"אבל מי מאתנו יקריב קרבנותינו לה' וישם קמורה באפיו?" — שאל אחד מבני ההמון.

"הלא זה דבר שמואל הרמתי — ענה הזקן ואמר לו — החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה'? הנה שמוע מזבח טוב, להקשיב — מחלב אילים". גם הנביא בן אמוץ דבר בקדשו: למה לי רוב זבחים? ואמר ה', שבעתי עלות אילים וחלב מריאים דם פרים וכבשים ועתודים לא חפצתי; וגם מיכה המורשתי אמר: הירצה ה' באלפי אילים, ברבבות נחלי שמן?"

"ובמה איפא נעבוד את ה' אלהינו?" — שאל איש אחר מתוכם.

"גם זאת הורנו נביא אלהים זה: "הגיד לך אדם מה טוב ימה ה' דורש מנך, כי אם עשות חסד והצנע לכת עם אלהיך" — לכן זה הדבר אשר נעשה: אנחנו נתפלל לאלהינו בכל לבב, נשלמה פרים — שפתינו" ולעתים מזמנים נקרא בספר תורת ה' ינבין במקרא מפורש ושים שכל".

כלם שמעו לעצת הזקן, כי יחדו נוכחו לראות כי גם בלעדי הכהונה והקרבנות נוכל לעבוד את ה' אלהינו. עד היום הזה הננו שומרים "לעשות חסד ולהצנע לכת" — ויהי ה' אלהינו עמנו ועם בנינו אחרינו כאשר היה עם אבותינו עד כה".

"הנה אמרת לי כי תבינו במקרא "מפרש ושים שכל" — ומי המה המבינים אותו לכם באין כהנים שומרי משמרת ה' ומשמיעי תורתו בריבים?"

"כלנו מבינים את התורה וכלנו משמיעים אותה לעדתנו —

ענה האיש — כל ראש בית אב בתוכנו הנהו מקדיש עתותיו הפנויות לו להורות וללמד תורה לבניו ולכל אנשי ביתו. כל בן זכר בתוכנו מבן שתים עשרה שנה ומעלה יודע אותה על פה, וכל אחד מאתנו יודע ומבין להשמיע תורת ה' ולשאת עליה מדברותיו בתוך קהל ועדה. ועל פי הגורל יכבד איש ואיש לדרוש ברכים בשבת או במועד הבא."

„ומה ענין דרשותיכם?"

„מוסר ומדות טובות; אותם נמצא בספרי הקדש ונשמיעם בדברים היוצאים מן הלב, דברים ברורים ונאמנים, בלי כל חכמה יתרה ודיוקים דקים הנעלמים מן העין. מבינים אנו את התורה לפי רוחה וטוב טעמה הגלוי לעין — כי כן היה דבר משה רוענו נותן תורתנו: „הנסתרות לה' אלהינו, והנגלות לנו ולבנינו" — „ומה התפלות אשר תשאו לאלהים?"

„תפלותינו אינן קבועות ומסדרות לנו, כי איש ישפוך שיחו כפי אשר ישאהו לבו בעמדו לפני אלהי צורו. וזה דרכנו מעודנו מדי נועד יחדו לעבודת הקדש: בראשונה יקרא לפנינו סדר אחד מספר התורה, אחר ישא אחד מדברותיו על הענין ההוא ויט למוסר אונינו לאהבה וליראה את ה' אלהינו ולשמור מצותיו לעשותן, ובהתעורר לבנו ובהתנשא רוחנו ישא איש איש את תפלתו לה' מקרב ולב עמוק, רק שפתינו נעות וקולנו לא ישמע. אולם מלבד עבודתנו את ה' ברכים יש תפלות אשר יסדרן כל אחד מאתנו לבני ביתו, תפלות הראויות לשעתן, לכל ענין ומקרה אשר יקרה בחיים."

„ואיזה מקום הקדשתם לעבודת האלהים?"

„ביום צח תהיה עבודתנו קדש בשדי יער — כי היש לנו מקדש אדיר ונאור מהטבע? התמצא יד אדם לתאר מעשי ה' כתכלת השמים, ירק עשבות שדי וצבעי הפרחים למיניהם? או

התדמינה כל שירות היכל לרננת צפרי היער בזמרון משביל? רק בימי סגריר נאסף יחדו בבית אשר הקדשנו לזה, והבית איננו בנוי לתלפיות, אך ערוך הוא בהדרת קדש וכלו אמר כבוד לאלהינו".

"ומה מעשיכם ומשלח ידכם?"

"מעשינו — עבודת אדמה ומרעה צאן, ומשלח ידנו — ממכר העודף מתוצאות אדמתנו ועדרינו, אשר במחירן נמלא מחסורנו ויתרו נחשוך אתנו לעת מצוא בו חפץ".

"ומה משפט ממשלתכם?"

"כמשפט עמנו מלפנים, בימי שפוט השופטים. בכל מקום מושבנו תבחר לה העדה את האיש הזקן והחכם מכלם והיה הוא לשופט וראש, ועבודתו עבודת חנם כל ימי חייו. ובעסקי כל המדינה יתאספו נבחרי העם ממקומותם ויועצו יחדו ואחרי רבים להטות".

"ומה מעשיכם בעתות מנוחתכם, בהפנותכם מעבודתכם וממשלח ידכם?"

"מעשינו אז — למוד התורה לבני הנעורים וחנוכם לכה ולגבורה וגם למליצה ושיר. כמעט נכלה מעשינו בעבודת היום, יאסוף כל אב ואב את ילדיו סביבו ויורם לדעת את ה' ולעברהו לאמונה ולשמור מצותיו וחוקיו ומשפטיו, וכאשר ינמו צללי ערב נצא כלנו השדה; שם יאבקו הנערים לעינינו, יחדו יתחרו במרוצתם אף ילמדו מאתנו לירות בחצים ובאבנים, לנמות בכדון ולהטיל חנית למרחוק. בדברים האלה תורה ימינו נפלאות — כי כל אחד מאתנו קולע אל השערה ולא יחטיא, ואוי לעם אשר יהבל בחפזו לעלות עלינו למלחמה! כי יעלה בדרך לא ישוב עוד ואחריתו עדי אבד. אך שלמים אנחנו עם שכנינו וגם הם השלמו לנו ועל כן נשקט במכונונו. כאשר ניפץ וניגע דיינו נשוב אל בתינו, נאכל ארוחת הערב, ואז נעלה על גגותינו ונשתעשע בספורים לוקחי

לכב ובשירים חדשים גם ישנים. אדמת מושבנו הברוכה ומפלאות מבעה ותכונתה תרנן את הלב ותרומם את הרוח לתועפות השירה, ואף אמנם הגברנו בה חילים וזאת תהלתנו ותפארתנו. וחק שמנו לנו, כי מדי שנה בשנה בימי שמחתנו ומועדנו, בחג הסוכות, יועדו כל צאצאינו על הכר הנרחב אשר יעדנו להם, והנם מתאבקים לעינינו ומתחרים יחדו בכח גופם וברוח שירתם, והמנצחים ינחלו כבוד ותהלה בשימנו לראשיהם זרי דפנים לצבי תפארת. בשנה העברה גברה רבקה בתי לרוח שירתה — ולא היה קץ לשמחת כל משפחתי. מלבד כל אלה הנה זה דרכנו ומנהגנו בהתנגש אחדים מבחורינו לאהבה את אחת העלמות, והועדו ביום אחד להתחרות יחדו במליצה ושיר, ואשר יגבר על רעיו, ונגשה העלמה "אליו לעיני כל הקהל ושמה על ראשו זר דפנים לאות רצון, וארש אותה לו בידירות נצח והיתה לו לאשה".

„האח, מה נחנת ארץ חמדה ומה מאשרים יושביך כלם! — קראתי בעליצות נפשי — מי יתן ישבתי אתכם ואשרתי גם אני בחיים!"

„עשה כרצונך, ידידי. הן ביתי פתוח לפניך כל ימי היותך פה, כי כרבות הידים העובדות כן תרב ברכת הבית. אבל הלא עיף ויגע הנך מדרכך ונפשך מבקשת מנוחה, גם עבר הערב ואשמורה בלילה. נלכה נא לישן וביום מחר כי יבוא נשוב נדבר דברינו".

בדברים האלה אחו בידי ויביאני אל עלית הקיר, וכמעט שכבתי — ואישנה ושנתי ערבה לי.

בחלומי ראיתי והנה דוד המלך, אבי אבותי, נגש אלי וכנורו בידו, וישם זר דפנים על ראשי ויאמר: „הזר הזה יתן לך

שנות חיים ושלוש, בו יחברו שני מטעי חמד משרשי יהודה וישראל לתת פרי ולהיות ברכה".

קרני השמש לפנות בוקר העירוני משנתי. בבית קס שאון אשר לא נתנני עוד לישן. קמתי ממשכבי ואפתח את החלון, והנה הוא פונה אל השרה, ורוח צח נשב בשבלים המלאות והנה הן מתנוססות כזהב לעיני השמש. קול רננת צפרים נעלמות נשמע ממרומים ומכל העברים. השמש נראה כמו עמף עתה את כל חמודותיו להגדיל הדר הבריאה בהוד תפארתו. חרדת קרש נפלה עלי ועיני מלאו דמעה. כרעתי על ברכי ברגש ואשפוך שיחי לפני ה' מקרב ולב עמוק, ובקומי מכרוע ומהשתחוות לפני אלהי צורי שמעתי את הדלת סובבת על צירה וכל אנשי הבית יצאו החוצה, איש ומגלו בידו.

"ברוכים אתם, ידידי!" — קראתי להם בעד החלון.

"יברכך ה', ארח! — ענה אדוני הבית — ומדוע זה קרמת

להקיץ? האמנם לא נעמה לך מנוחתך בביתי?"

"מי גבר יעצם עיניו מראות מחזה אלהים כהלו נרו על

ראשו? — השיבותי אמרי לו בהראותי בידי על השמש הזורחת

בהורה — אבל אתם משכימי קום לעבודתכם בשרה".

"הן זה היום הראשון לקצירנו. ומה נעים לאדם מאסוף

ראשית פרי עמלו? אם יהיה עם לבבך, ויצאת אחרי כן גם אתה

השדה לראות בקוצרים. ואת שפחותי צויתי להכין לך ארוחתך,

ארוחת הבקר, ולהורות לך את הדרך אם תאבה לצאת אלינו.

יעתה היה שלום!"

כה דבר האיש ויפן וילך עם בני ביתו ועבריו ומשרתיו. זמן

רב הבטתי אחריהם, וביותר נמשכו עיני אחרי רבקה, הלבושה

באחת האכרות ומגלה על שכמה, והיא הולכת בצעדי און

ישערתיה הארוכות מתעופפות לרוח היום. אסור כבחבלי קסם

עמדתי על מקומי, מבלתי יכלת למוש ממנו. כאשר נעלמה מעיני מהרתי ואלבש את בגדי, וארד ואבוא הביתה ואכל ארוחתי ואקום ואצא, והשפחה הורתני דרך זו אלך.

כבואי אל מחוז חפצי היו כל הידים מלאות עבודה. איש איש שקד להצטין על חבריו בתבונת כפיו. למראה הזה לא יכלתי עוד להתאפק ונפשי התעוררה אל החפץ לאחוז בעבודה זו אשר אליה הסכנתי מנעורי, ואנקש גם לי מגל ואקצור קציר השדה ביד חרוצים.

והאב התבונן אלי ויאמר: „כהביטי אל תבונת כפיך הנני ראה כי לא בפעם הראשונה תאחו במגל ירך“.

„לעבודת האכרים הרגלתי מילדותי“ — עניתי.

„ומי יתן והיו לי עשרה פועלים חרוצים כמוך!“.

הוספתי לעבוד בחשק נמרץ, בתקותי להיות בזה לרצון לפני הנפש אשר אליה אשא נפשי.

פתאם חדרנו כלנו לקול ענות אשר שמעה אוגנו — כי נסתה רבקה במגלה על השל ותפצע את ידה פצע עמוק. כחץ מקשת מהרתי אליה ואקרע כנף מעילי ואטבלנה בכד המים ואחל לשום חתול להבוש פצע העלמה היפהפיה. כל יצורי רעדו בנגעי בכף ידה הרכה והנעימה; אבל עד ארגיעה אמצתי לבבי ואכונן כפי בתבונה, וככלות מעשה החבשים לבכתני רבקה בעיניה ותרהיבני באור פניה כי רצתני. גמולי זה הרב לא נעלם מעיני האב, ובעיני נדמה כי היה הרבר לרצון לו. „הנך לא רק קוצר חרוץ, כי גם חובש טוב ומפליא לעשות“.

„הלא כחובש כקוצר גורל אחד להם — השיבותי — עמל האחד לחיים והשני — להציל ממות. אך טוב היות חובש לבתך מעשרה קוצרים לך, כי אמנם יקרה לי תודת רבקה מכל ברכות טוב“.

„הבן אתה דובר? — קרא האב ויעמד פניו כמו משתומם
הוא למשמע אוניו — אולי תחפוץ להיות כיעקב אבינו... אבל
אנכי אינני לבן הארמי, חי נפשי!“

לדברים האלה חרדתי תחתי, כי לא הבינותי לבבי לשיחה
כזאת. הוספתי לעשות עבודתי דומם. בשעה העשירית בבקר
הובא לחם וחמץ, כמנהג, וכלנו אכלנו ושתינו כברכת ה' עלינו
וננוח מעבודתנו כחצי שעה.

לעת הצהרים שחרני בעל הבית להשאיר אתו. ואנכי נענית
לו בשמחה רבה.

כן עברו עלי שבועות אחדים בעבודה וענג חליפות, ועד
מהרה הסכנתי אל המקום ויושביו, ואשמח על חבלי אשר נפל לי
בנעימים.

ויהי היום לפנות ערב והנה עלה על לבבי לצאת לשוח ולראות
את סביבות המקום אשר בחרתי לשבתי, ואלך ואבוא אל חרש
מצל. מבעד לסבכי העצים נראה אור כהה, אור הירח העולה
מאחרי הגבעה, ודומית השקט שררה מסביב, גם צפרי שמים
נאלמו דומיה וכל הבריאה נדמתה כמו נמה שנתה. בחרתי לי עץ
אחד לשבת תחתיו ואהי חלם בהקיץ. עשתנותי לא רחפו על
קרותי בימים העברו, כי אם על עתידותי בימים יבואו. לבי הגה
בחלום אשר ראיתי בלילה הראשון לבואי הנה. עוד לא דברתי
עם רבקה מאומה, אך עיני שנינו כמו נדברו חרש מדי הפגשן
יחד, ויערב עלי שיחן ונפשי מלאה חזיונות נעם אשר הרוזה דשן
ויאזורני שמחה. פתאם הקשיבה אוני קול כנור נעים בהגיון עלי
עשור, ואחריו נשמע קול ערב בהשתפכו בזמרה נעימה עד כי
נדמה לי כמו ירד מלאך ה' מן השמים לנסות את הור קולו ולנצח
בנגנותיו ביער הבורד הזה. קמתי ממקומי ואקרב לאמי אל המקום

ההוא, ואשמע שירת הוד, אשר בהסגר דלתי החרוז ענתה בת-קול
אחריו במלותיו האחרונות.

הַאֲהָבָה וְהַהֲדָרָה *

מפגעי חלד וישאון הבלי קרת
ברחה האהבה אל חביון תיער;
שם תשקט רגע רוחה הסוערת,
ולבבה תנדבה רוח עז תער:
נוחי, אל תהמי, נפשי הנפעמה,
ושאי מר גורלך תמיד בדממה! (בדממה)

"בדממה" אשא כל צוקות צלמות
ותלאות אין קין כי רבת אשבעה;
מאז אף בדאגה ונעמל עצבת
מאויי לבא האהבה מצאה...
על כן עת צר לך, רוחי, אל תפלי,
ובמר גורלך אף דמי וסבלי! (סבלי)

"סבלי"? תאח! מתזה אזני מזינה?
קול אל הוא אלי הוזר משמים;
כן, אבטח באלהים, אסכל, אאמינה,
ובצוף ומתקו לי ממרורי תחיים;
אם אנוש מכאובי בעצמי רצח,
לא תעזבני תקותי לנצח. (נצח)

(*) תרגום השירים במגלה הזאת וכן במגלות הבאות הוא מעשה ידי
המשורר מר נח פינס.

"נִצַּח" על הַרְבֵּי בִי תִתַּמֶּךְ תוֹחֶלֶת :
 הִיא תִמְחָה דְמָעָה מֵעֵינֵי נִגְרָת .
 הִיא שָׁמֶן מִרְפָּא בַּפְּצָעֵי מְזֻלָּת
 וּתְחִיָּה לֵב נִדְכָּא , רוּחַ נִשְׁכָּרַת ...
 הִתְעוֹדְדִי , רוּחִי , אֵל קִרְבִּי תִפְלִי
 אִם בְּגִדְל־עֲנִיָּה תִדְמִי וּתִיחַלִּי . (יִחְלִי)
 כֵּן ! עַתָּה תַעֲמֹד רַגְלִי עַל יִרְכְּתִי בֹר מֶזֶת
 וְאַנִּית תִּקְנֹתִי הַשָּׁבֵר הוֹשָׁבֶת ,
 אֲזִי תִמִּיד אֶזְכֹּר מַלְאִים לִי תִבְיַע
 יְהִי קוֹל אֵל עֲלִיּוֹן מִמְּרוֹמֵי רָקִיעַ :
 "בְּדִמְמָה סְבֻלִּי
 נִצַּח יִחְלִי !" —

בעליצות נפש הקשבתי לשירה הזאת אשר ערבה לי כזמרת
 יה . הקול נחבא , ואנכי יצאתי אחריו ואקרב אל כר גלוי בתוך
 החרשה ואשתומם אל המראה ! שם ישבה רבקה מחמור עיני
 והיא תפושה ברוב שרעפיה בקרבה . ידה האחת נשואה אל רום
 מצחה והשנית אל לבבה והכנור לימינה . דומם עמדתי על מקומי ,
 עיני נשואות אליה , קול לבי דופק , אזני שומעות הלמות עורקי
 ונשמת אפי עצורה בקרבי לבלתי הפריע את המשוררת ממחשבותיה
 אשר היא חשבת בהלך נפשה . פתאם פתחה פיה ותאמר באנחה :
 "הוי , ארח רע , מה עשיתי לך כי גזלת מנוחתי ?"
 כל עצמותי רחפו , חפצתי לגשת אליה ורגלי כמו לנחשתים
 הגשו .

"כי מאז באת אל ביתנו לא אמצא מרגוע לנפשי ותדר
 שנתי מעיני" — הוסיפה ותאמר לאמה .

אמצתי לבבי ואצעד הלאה, ואתחפש כמו נקריתי אליה לתומי, ואקרא: „עלמה עדינה, למה זה תאחרי שבת פה?“ . כהרימה עיניה נשערה ממקומה בקול פחדים ותאבה לנוס. אבל אנכי עצרתי בה ואקרא: „אל נא תחפוי לברוח מפני! הן לבי לא ידע רע, כי לתומי התהלכתי ביער. ובשמעי את השירה הנעימה הלכתי אחרי הקול ואבוא עד הלום“.

„הוי כי נחפשתי, נבעו מצפוני!“ — קראה במבוכה. „באשרי כי הקלות לי לפתוח שפתי עמך. ואת אל נא תבושי בהגלות לבך — כי אננם היכלת לדעת כי ימצאו דברך אונים קשובות? אולם את גרעת שיחה לפני עצי היער ואנכי אשפוך שיחי לפניך, עדינה, ומי יתן ויבואו דברי אל לבך כאשר מצאו דברך מסלות בסככי החרשה הזאת. אכן אהבתיך, עלמה יקרה; מאז ראיתיך דבקה נפשי אחריו ותמונתך לנגד עיני תמיד. ועתה אם רע בעיניך כי נבעו מצפוניך, המיתיני נא כרגע וסורך עמי יחד על עפר ינחת“.

ורבקה העמידה פניה כמשתוממת ותאמר: „חידות לי דברך ולא אבינם“.

ואנכי אחזתי בידה ואמר: „הן כל שמעה אוני“ . היא חשבה מעט, ומבלי השיב דבר פנתה אלי ותושט לי גם את ידה השנית. ואגיענה למו פי ואשקנה בשפתים דלקות. כרגע התעוררה ותאמר: „הן מדר ערב ועלינו לעזוב את המקום הזה. אל נכון ידאגו לי בבית, כי יבקשוני ולא ימצאוני“ . „צדקת בדברך“ — עניתי ונפן לשוב, ובהגיענו עד קצה החרשה אמרה לי: „נפרדה נא כזה, ונשוב הביתה איש מעברו, ולא נמשוך עלינו עיני רואים“.

עשיתי כדבריה.

כשוב רבקה הביתה שאל אביה אותה: „איפה היית, בתי?“.

„הלא תדע, אבי, ארחותי — השיבה אמריה לו — הייתי ביער ואחשוב מחשבות“.

„ומחשבותיך עמקו מאד?“ — אמר אביה בהתבוננו אליה בשחוק נגלה.

פני רבקה האדימו כתולע, והאב מהר וישיחנה לענין אחר. אחרי ארוחת הערב עלו כלם הגנה כדרכם, ובעלותי אחריהם בחרתי לי לשבת הרחק ממקום מושב רבקה, לבל תפגשנה עינינו להגדיל מבוכתנו.

פעם אחת בערב המני מנוח, אבי רבקה, הצדה וישאל את פי אם טוב לי שבת בביתו. ואנכי השכלתי פי ואען לאמר: „בדרך ידוני לעשות ביתך לעדן לי או לתפתה ערוך“.

„באר לי דבריך, כי לא אבינם“.

„החיים והמות ביד לשונך — עניתי בכרעי לפניו — אם תואל בחסדך לתת שאלתי, אהיה מאשר בבני אדם, ואם לא — אזי טוב איפוא כי תצוני לעזוב את ביתך כרגע“.

„ומה שאלתך, ארחי?“.

זרם דמעה פרץ מעיני, ואחבק את ברכיו ואקרא בבכי גדול: „הנה נא אהבתי את רבקה בתך!“.

„נחפזת לעשות, ידידי! הן תמול הנך עמנו ועוד לא למדת דעת אותך; ופה הנה שנים מבחירי בחוריני מבקשים אהבת בתי, וכבר נועדו להתחרות יחדו בחג האסיף הבא. ואתה הלא שבתך אתנו זה מקרוב וכמעט לא אדעך בשם. אולם אם היה תהיה אהבתך לרצון לבתי, לא אשיב פניך גם אני, וגם כי זר אתה בתוכנו לא אמנעך מהתחרות את בחוריני. אם נכון לך לדבר הזה ובטחת כי יש תקוה, ואם לא — אזי אין טוב לך כי אם לצאת מביתי, כי לא יכירך עוד מקומך עמנו“.

אז עדיתי גאון וגבה ואשיבהו לאמר: „אם חפץ אתה לדעת אותי בשם, דע לך כי מזרע מלכות בית דוד אנכי, ואם אמנם לא נסיתי במסותיכם, בטוח אני באהבתי כי תורני נפלאות ותשגבני בישועתה".

„אם כן הדבר, אזי תוכל לתת מרגוע לנפשך, כי יש תקוה לאחריתך. אך שמור פיך ולשונך ואל תוסיף דבר מזה עד המועד הנכון לבוא".

הבטחתי ואקימה.

לפני חג הסוכות קרא אליו את רבקה ויחקור לבבה על אדותי, ובראותו כי נפלאתה אהבתה לי דבר על לב אחיו אנשי עדתו, לרשום גם אותי בין הבחורים הנועדים לקרב. ואנכי צפיתי לקרב ההוא בלב חרד, כי מעודי לא התחריתי בגבורה או במליצה ושיר, אבל חלומי בליל בואי מלברה חזק את לבבי ויאמץ תקותי. יצאתי יום יום לשוח בשדה, ואבקש במפעלות אלהים מיטב הגיון לשירתי. גם מראה פני רבקה אהובת נפשי הרחיב בנפשי עז. האהבה והטבע, שני מלאכי אל אלה, איתני הארץ, עודדו רוחי ואקו לישועה כי תשגבני ביום מסה.

וחג האסיף בא. על כל הגגות נעשו הסכות כמשפט, ותוצאות הגנים והשדות נתנו למענן את מבחר עדיהן, עד כי נדמה מראה כל סכה פנימה כגן מלא ברכת ה'. פרי כל עץ וכותרות כל פרח יחדו נאספו לפאר אותה בהדר תפארתם. מקלעות פרחים ופטורי ציצים כסו את הקירות מסביב ובין הפרחים והציצים מסב קלע פתוחי כרובים ותמורות מצפים כסף וזהב, והם מתמרים ועולים עד הספון, ששם התלכדו כמסגרת מסביב למכסה הסוכה הקלוע מענפי עצים הנושאים פרים הגמול תאוה לעינים. בתוך למכסה מנורת כסף צרוף או נחושת ממרמ

וכפתוריה וגביעיה זכוכית וברלח, ולעת הערב, בהעלות נרותיה, יתנוצצו בה כל הדרי הסוכה ופאריה כבראי קצק והיה למחזה קסם אשר לא תשבע העין לראותו.

ביום הראשון לחג ההוא לפני הצהרים יצאו כלם השרה, ושם במה ערוכה הסבוכה מבחר כל פרח ומכסיה אדמת דשא, ועל שלשת קצותיה ארבעת המינים: פרי עץ הדר, כפות תמרים וענפי עץ עבות וערבי נחל. אל הקצה הרביעי קרב אחד העדה ויקרא מעל ספר התורה פרשת היום כמשפט, ואחר כן נשא מדברותיו על אדות החג וערכו הקדוש. אז השתפכו נפשות כלם בצקן לחש ואחרי כן ברכו איש את רעהו ויתפרדו איש לביתו ולסכתו.

היום השני נועד להתחרות הבחורים. עיני כלם קדמו אשמורות ואחרי התפללם כדת היום סעדו לבגם וכל העם נאסף על הככר העשוי לדבר, והוא כר נרחב מכסה חול ומסביב לו מדרגות רחבות למושב הרואים. למעלה מכלן הוכנו שלשה מושבות כבוד לוקנים השופטים במשחק הזה. כלם נרמו והחשו בקום האחד ממושבו ובקראו בשם את הבחורים המתחרים, ומספרם שלשה: אלעזר, ראובן ועזריה—לבי היה הלם פעם בשמעי את שמי נמנה בתוכם, וכמעט חפצתי לסגת אחור ולאמר נואש; אך עיני רבקה הרחיבוני, ואתאמין ואבוא המעגלה.

בראשונה יצאו להאבק יחדו. השופטים הואילו להפיל גורלות מי מאתנו יצא ראשונה, — אך אנכי השכלתי פי ואשיב, כי אחרי אשר גר אני בתוכם, הנני נותן משפט הקדימה לשני הבחורים האזרחים; ובלכי אמרתי: ייעפו נא הנערים ויגיעו בהאבקם יחד, כי אז אולי יקל לי להתגבר על שניהם כאחד.

אז התנגשו שני הבחורים יחדו. אלעזר היה גבה קומה וחסון כאלון, וראובן היה קטן מדה אבל מהיר בתנועותיו ורוב

עצמיו איתן. זמן רב התמודדו יחדו, ויאהו ויעזבו איש רעהו חליפות. המלחמה ארכה ואיש לא יכל להתגבר על רעהו. ויהי בהנפשם מעט ויטילו הגורל מי מהם יצא ראשונה להאבק עמי, ויצא הגורל על אלעזר. ואנכי ידעתי כי לבח אמיץ הוא ממני, על כן שמתי אל הערמה פני, אף חכמתי עמדה לי.

הוא אמיץ ורעותיו וירביקני אליו בחזקה, וישם מועקה במתני, ובעודו מחויק בי מטה הכביד עלי אכפו בחצי גופו העליון וידחקני אחרנית להכריעני תחתיו. אמנם נטיו רגלי כמעט ואחשוב לנפול—ופתאם צעקה רבקה בהחפזה. לקולה זה נבהל אלעזר ויסר עיניו מנגדי, וברגע זה הרימותי ידי ואך אותו אל הכסלים מכה אחת ולא שניתי לו, כי נדהם מעצמת המכה ויהי הנקל לי להפילו ארצה. וכל העם הריעו לי ותשואות חן נשמעו מסביב.

או נגש אלי ראובן. אמנם נדמיתי לו בכח אבל לא במהירות. זמן רב נאבקנו ואיש לא הכריע את רעהו. לאחרונה הערמתי עצה ואתחפש כמו עזבני כחי וארבץ תחתי; אבל שמחת ראובן היתה עדי רגע! כי כהרף עין תפשתיו ברגליו בכל מאמצי כחי וארימהו ואפילוהו ארצה. וכל הרואים צהלו קולם מבראשונה ויקראו „היורד!“.

המרוצה ברגלים נועדה לעת הערב.

היום פנה לערוב והמון אדם רב עמד מסביב למסלה רחבה, חמשת אלפים רגל ארכה, ובסופה שלחן קטן ועליו קערת כסף— אותה יתפוש המנצח המגיע שמה ראשונה ויביאנה אל הזקנים השופטים. לאות הנתון לנו החלוננו שלשתנו לרוץ ארח. צרי נחפזו לרוץ בכל כחם ובלי סדרים ואנכי רצתי אחריהם במנוחה וברגל ישרה. אלעזר, איש כבר בשר, יעף בחצי הדרך וירבץ תחתיו וישאף רוח כתנים. ראובן גם הוא נלאה באחריתו ויעצור

מרוצתו ככלות כחו. ואנכי הרביתי עצמה ואשוה רגלי כאילות ואקדים לבוא אל מחוזי חפצי וארים את הקערה מעל לראשי — וכל העם מחאו כף וימלאו פיהם תהלתי. המרוץ בסוסים נועד למחרת הבקר והתחרות בשירה ביום ההוא לעת הערב.

ויהי ממחרת ונועד כלנו על כבר הרוכבים. שם בקצה הדרך הוכנה טבעת זהב, תשורת כבוד להמנצח. שלשת הסוסים אשר הוכנו לנו היו דומים בשנותם, גדלם וצבעם. לאות הנתון החל המרוץ. ראובן קרמנו והמרחק הלך ורב בינו ובינינו; אך בדפקו סוסו בחזקה החל הסוס לעבט אחרו ולאחרונה התקומם על רגליו האחרונות ויפל רוכבו אחור, ובעודנו מתנער מעפרו וישב לעלות על סוסו כבר עברנו שנינו על פניו. ואלעזר קרמני מעט במרוצי, ויהי כקרבתו אל המטרה ואקפוץ על סוסו מאחריו ומשם קפצתי מעל ראשי הסוס ורוכבו אל מקום המועדה והטבעת עלתה בכפי! „יחי הארץ! — הריעו כלם מעבריהם — אכן אין דומה לו בגבורתו וחכמתו!“.

כשובנו הביתה חבקני מנוח אדני ויברכני, ורבקה הביטה אלי באהבה וחקן.

אבל הקרב הראשי עודנו לפני, הוא התחרות בכח השירה. פה לא תועיל כל גבורה ומרמה כי אם רוח נעלה ולב מתנה. אבל נצחונותי הראשונים אמצו תקותי ויכיני לבי למוצאי הערב.

לעת הערב נאספנו יחדו על כר נרחב, ושם בתוך כמה ערוכה למשוררים אשר ישרו במשא. גם הפעם נתתי לצרי משפט הקדימה. על פי הגורל עלה אלעזר ראשונה וישר שירו, שיר קוצרים, לאמר:

שִׁירַת קָצִיר.

עֲלֵי שְׂדֵמַת בָּר, שְׂדֵה־קָמָה מְצַהֲבֶת,
 לְבָרֵק קִנֵּי נֶשֶׁמִישׁ מִפֶּאֶת קְדִימָה,
 הַפְּשִׁי מִדְּאָגָהּ וּשְׁעָפִי עֲצָבָת
 יֵצֵא הַקּוֹצֵר לְעִבּוֹדָתוֹ הַנְּעִימָה...

וּבְרוּחַ צוֹהֶלֶת
 הַמְּלֵאָה תוֹחֶלֶת
 כֹּה יַעֲמֹל כָּל הַיּוֹם בְּזַעַת אַפָּיִם
 לְנִיחַ אֵל בֵּיתוֹ בְּרָכוֹת שָׁמָיִם.

וּבְמֹזַעַל קָמָתוֹ יִנְחַת הַזֶּרֶעַ
 וְאֶלְמוֹת שְׁבִלֵי־כֹז אֶרֶצָה יִנִּיחַ,
 יַעֲזוֹר בּוֹ רוּחוֹ לִפְנֵי אֵל לְכַרֵּעַ
 וּבְדַמְעוֹת שִׁשּׁוֹן לֹז תוֹדָה לְשִׁיחַ...
 אֵתוֹ בְּמִקְהֵלָה

חֶבֶר קוֹצְרִים סֵלָה
 יִשְׂאוּ קוֹל רִנָּה, וְעַדֵּי לִשְׁמִי מַעַל
 שִׁירַת תוֹדָה וְגִיל בְּקִטְרֶת הָעֵל!

הֵיטֵב יִין חֶמֶר יִמְלֵא הַנְּבִיעַ,
 וּמִיָּד עַל יָד כּוֹס יִשְׁלֹם סוֹבְבָת,
 וּלְקוֹל הַהִידָד בְּמַעְגָּל יִרְיעַ
 יִשְׁכַּח כָּל עָמַל, הַנּוֹס עֲצָבָת.

אִזּוּ בְּמַחּוֹל מִחְנִיָּם
 לִשְׂאוֹן הַמְּצֻלָּתִים
 לְחוֹל יֵצְאוּ יַחְדָּו זָקֵן וְנָעֵר,
 עַד יַעֲלֶץ שְׂדֵי, וִירְנֵן הַיָּעֵר!

גם חיי-אָרץ בשָׁדָה נִמְשָׁלוּ,
 זָרַע כָּל פֶּעַל בְּנֵי-אִישׁ פֹּה יִפְיִצוּ,
 וְלִפִּי מַעֲלִיָּהֶם שָׂכָר יִנְחִלוּ
 עַת מִשְׁנֵת מָוֶת לְחַיֵּי-עַד יִקְיִצוּ...
 קָצָרִים הֵם הַחַיִּים
 תַּחַת הַשָּׁמַיִם,

אֲשֶׁרֵי אֵל יִשְׁאַף טוֹב בָּמוֹ יִזְרְעוּ.
 מִבְּרֹם נָצַח בְּמִרְוֹמִים יִשְׁבְּעוּ!

בְּמַעַט יבֹּא מָוֶת, יִנְחַת תִּזְרֹעַ
 עַל רֹאשׁ צַדִּיק תָּמִים צֶדֶק יִזְרַע,
 חֵיל יִשְׂרָפִי קִדְּשׁ מִמְּעוֹנֵי שָׁמַיִם
 יֵצְאוּ לִקְרֹאתוֹ בְּמַחֲוֹלַת מַהֲנִיִּם.

וּבְזִמְרוֹת עֶדְנִים
 קוֹל אֶלְפִי יִשְׁנֹאֲנִים
 בְּמֵלֶאכֶת רַחֲבֵי יִשְׁחַק יִקְרָא בְּפֶתַח:
 "בְּרוּךְ יְהוָה לָנוּ בָאֵף, אוֹרֵחַ!" —

העם החשה. דומיה מסביב.
 אחריו עלה ראובן וישא קולו במשא קדומים, בקינה
 אשר שם בפי בת יפתח, לאמר:

בֵּת יִפְתָּח .

תִּרְחַק מֵעִיר מוֹשָׁב וְתִשְׁוֹאוֹת קָרַת,
 בְּמִרְוֹם תִּהְיֶי נִשְׁפָּה הָעוֹטִים צִיָּה,
 בְּמִקּוֹם נָפֶשׁ כָּל הִי לֹא מִתְּנוּרָתָה,
 אֵף סוּפָה תִּלְיִל, וְשִׁמְמָה בּוֹכִיָה, —

שם זה ימים רבים בודדה, נעצבת
 בת יפעתה תיקרה לה מתהלכת,
 ולקול יללתה כמים נהבת
 רק תשימון יטה און קשבת.

”הה, גלעד המדתי ומשכן נער,
 איך מנאות עדנה לנוד כה הרחקתי!
 שוא אכסף לך לעוף על בנפי סעו,
 אל תרי חישך אל לעד רחוקתי!
 הרחק מביתי, מארץ מולדת
 נצח פה אתה עוזבה, בודדה;
 ערפלי שמים הם בגדי חפתי,
 סלעי צלמות – מרבדי מטתי! –

”היום יט לערב, אל שולי רקיע
 בלבוש ערפל השמש צועדת;
 על תרי גלעד היא עתה תופיע
 ובגבבי תירדן לרחץ יורדת.
 שם עתה רעותי עטופות שנים
 יחדו תצאנה במחלות ורגנים,
 בחורי חמד להן כף ימחאו
 ובקול מצחלות וגיל ”הידד” יקראו...”

”ואני פה, שוממה, עם בא השמש
 חיש אהפש לי מסתור מבלות אביש;
 בדרך אנה ראשי בין חגוי סלע
 ובדמעותי אמסת משכבי סלה!

הָהָה, אָבִי, אָבִי, מִתְּלִבֶּךָ הִקְשִׁיחָהּ
וּבְגִדֶיךָ לֵאל בִּתְּךָ לֹא טָבַחָהּ
וְהִשְׁמִינִי פֹה, בֵּין הָרִים שׁוֹמְמִים,
לִשְׁאֵת עֲנֹת נֹצֵחַ, הַמִּגֵּת עוֹלָמִים?!

עוֹרָה, מִלְּאֶךָ מָוֶת, וְחִמְלָנָה אֶתָּה
עַל סוֹעֶרֶת עֲנִיָּה, מִכָּל נַעֲזֻבָּת;
הִנֵּף עַל רֹאשִׁי חֶרֶבֶךָ הַמְּמַרְטָה,
נִמְקַח חוּט חַיִּי הַמְּרִים מִמָּוֶת.
הָהָה, הֵן זֶה רַבּוֹת מִיָּדְךָ נִשְׁחָהוּ
שׁוֹשְׁנֵי עֲדָנִים עֵת כִּי יִפְרָחוּ,
וְכֹה, אֲבִיר לֵב, אֵךְ נִפְשֶׁךָ הוֹמָלֵת
עַל פֶּרֶחַ יְבֵשׁ, שׁוֹשְׁנָה נֹזֶכֶת? — —

אֲזֵן שִׁיר מָוֶת קוֹל בְּכִיָּה הֶאֱזִינָה,
וּלְבָבוֹ הֶאֱכֵן מִלֵּא חֲנִינָה;
בְּכִנְפָיו הִשְׁחִירוֹת מַחֲשַׁבֶּת לֵיל
בִּסָּה בְּצַעֲרִי עַל פְּנֵי בֵּת הַתֵּיִל,
וּבָנוֹת יַעֲיִנִיָּה מִדְמָעַת נִגְרוּ
בְּתַנּוּמַת נַעַם חֵיט יָדָיו סָנְרוּ...
יוֹם יָבֵא, יוֹם יִחְלַף — הִעֵת עוֹבְרָת,
בֵּת יִפְתָּח מִשְׁנֶתָּה לֹא מִתְּעוֹרְרָת! — —

כלם הודו להמשורר באור פניהם, כי נגעו הדברים עד
לבם. בשמחת נצחון ירד ראובן מעל הבמה ואנכי עליתי תחתיו
בלב נפעם—כי לא אחד הוא העומד לקראתי ואתקפנו, כי לבב
כל העם עמו; ובכל זאת אמצתי רוחי ואפתח גם אני בשיר מני
קדם, שיר הסליחה, לאמר:

הַסְּלִיחָה.

בְּמַעוֹנֵי תַּפְתָּה, בְּמַצְלוֹת תְּשֻׁחָה,
 בֵּין הַמְּרוֹת עֶשֶׂן וְאֵשׁ מִתְּלַקַּחַת,
 מִכַּף רָגֶל עַד רֹאשׁ כָּלוּ פְּצוּעַ
 צֶלֶם בְּלָהוֹת יִתְנַוֵּד, יָנוּעַ;
 חוֹבָלִים בְּכָל־מָוֶת נוֹו יִרְעֻצוּ,
 מִנְּשִׁיכוֹת צַפְעוֹנִים דָּמִיו יוֹרְמוּ...
 וּלְקוֹל שְׁאֵנוֹתָיו מִחֲבָלָיו עֲצֻמוּ
 כָּל חֲדָרֵי הַשָּׂאוֹל יִרְגְּזוּ יִתְפַּלְצוּ. --

קִין הוּא! אֲרוּר־יָהּ, רֹאשׁוֹן הַמְּרֻצָּח,
 זֶה שֶׁפָּךְ דָּם אָחִיו מִקְנֵאת רֹצֵחַ;
 לֹאֵל הַפִּיץ לְבִיא מִנַּחַת גִּיחוּחַ
 וַיִּבֶּא עָלָיו קָלִילַת עֶנֶשׁ נָצַח;
 עֲתָה הוֹשֵׁם בְּכוֹר, בִּיקוֹר שְׁלֵהֶבֶת
 לְרֻצּוֹת עֹנֵו וּלְהִתֵּם תַּפִּישֵׁעַ, —
 שְׂוֹא יוֹעֵק, יֶאֱנַח, יִקְרָא לַיִּשָּׁע,
 אֵין רַחֲמִים וַחֲנִינָה בְּזוֹבֹל תַּפְּנוֹת!

הַשָּׁטָן הָאֲכֹזֵר — מֶלֶךְ הַתַּפְּתָה,
 וַגְּדוּדֵי עוֹזְרָיו לַעֲנוֹתוֹ יִשְׁחָקוּ;
 וּפְלָגֵי נְחָלֵי אֵשׁ, גִּפְרִית וּזְפַת
 שֵׁם עַל הַמְּדוּרוֹת יוֹסִיפוּ יִצְקוּ.
 אֲךְ כָּל מוֹקְרֵי שְׁחַת נִחְשְׁבוּ כְּאֵין
 מוֹל אֵשׁ הַנַּחֵם בְּלִבָּבוֹ לוֹהֶטֶת
 עַת מִבְּגִית אָחִיהוּ אֵלָיו נִבְטָת
 מִפָּה, פְּצוּעַ וּדְמָעוֹת עַל עֵין. —

"היה, אחי, אחי, חוסה-נא וחמלה,
 עיניך הטהרות הסבה מני;
 המעט חבלי ישרי בשאול אסבלת,
 גם אתה אחי תבוא ותעניני!
 הנה! הן אך רגע סבלת בתיים
 ומאז תשבוע תענוגות עדנים,
 ואני פה אענה זה רבות ימים,
 אם כי תקמתי גם שם שבועתים!" —

מדי מר שיחתו גפשו שפכה
 ובאמרי נואש ענותו תביע,
 גיש אל תחלון ובעד תשבכה
 מראה גן העדן נגדו הופיע:
 רבבות עצי-חמד ישנו יציצו,
 ובזיו-חן ינאו פרחי רקמתיים;
 ונגהות אור נפלא, אור שבועתים
 שמשות עולמים משמירום יפיצו.

פה תחת צאליים, בינות טורי בשם,
 עלי ספות זהב הרבודות ימים,
 במעילי ארנמן ובעטרות כתרם
 כל צדיקי אל ינוחו שאננים;
 גתרי צוף ואפרסמון תחתם יצופו
 על מרצפת תרשיש, בין חפישתם:
 סביב בצפרים בשאון צפצוף נעים
 זבים משלג ברובי-חן יעופו.

זֶרֶה דַּפְּנִים

בְּנוֹה שְׁלוֹם זֶה וּמְנוּחַת עוֹלָמִים
כָּל פְּנְעֵי חֵלֶד תִּישָׁרוּם יִשְׁכְּחוּ,
מִתְּנוּה שְׂדֵי יַחְזוּ, חוֹד שׁוֹכֵן רָמִים
וּבְמֵאוֹר פָּנָיו יִתְעַנְּנוּ, יִשְׁמְחוּ...
פֶּה נֶצַח יָנוּבוּ, יִפְרָחוּ כְּהֶמֶר
רַעֲנָנִים וּדְשָׁנִים כְּבָעֲדָנַת גֶּזֶר,
וּבְקוֹל צוֹף גָּעִים, בְּשֹׁחוֹק מְלֶאכִי־טְהוֹר
זֶה לָזֶה לְרַנְּעִים יִבִּיעַ אָמַר:

”אֲשֶׁרִי אִישׁ שְׁכַחְתִּיו מִבְּלִי מְנוּחַ
אֵךְ טוֹב וְהֶסֶד יִתְאַמֵּן לִזְרַע
וּבִיעַת יָבֵא יוֹמוֹ אֶרֶץ לִזְנוּחַ
שֶׁאֵנָּה יִתְיַצֵּב לִפְנֵי כֶסֶם אֱלֹהִים...
אֵךְ אוֹי לִגְבֹּר עַל חִילוֹ בּוֹטַח
וּפְנֵי שׁוֹפְטוֹ יֵרָא מְלֵא רַב־פֶּשַׁע,
לֹא זֶת־בְּחֻמָּסִים וְהֶמּוֹן אוֹצְרוֹת רָשָׁע
כִּפֹּר נֶפֶשׁ אִישׁ אֵל זַעַם לֹקֵחַ!” —

צִלְצִלִי הַזְמֶרֶה וּמֵרֵאוֹת הַצֶּבִי
בַּעֲזוֹן קָסֶם לָקְחוּ לֵב קִין שְׂכִי...
אֵךְ מֵה־פֶּתַע אַחֲוֹר גִּשׁוֹג בְּרַעְדָּה
כָּל גִּזּוֹ הַתְּחַלְחַל, נִפְשׁוֹ חֲרָדָה?
גַּם פֶּה תְּמוּנַת אֲחִיו נִבְּחוּ נִשְׁקָפַת,
וּמִבְּטָיו יִגְזְרוּ לְבוֹ כְּחֶרֶב;
וּבִזְרוֹעַ עֶז מוֹשֵׁל הַתֶּפֶת
יוֹסִיף עֲנוּתוֹ וּמִצּוֹקָתוֹ יִרְבֵּה. —

מִמְכוֹן שִׁבְתּוֹ הָבֵל בְּדָמִי עֲצָבָת
 רָאָה עֲנֹת אָהִיו בְּשֹׁאֹל מִתַּחַת;
 וּלְחַלְצוֹ מִצָּר, בִּרְכוּב אִישׁ לַחֲבֵת
 טִישׁ מוֹעֵף כְּבָרֶק לִנְוֹת הַשָּׁחַת.
 אֲכֻרוֹתָיו נִחְפוּ בִּשְׁלָל צְבָעֵי קֶשֶׁת,
 בְּזֹהֵב הַלְתָּלֵיו יִצִּיץ זֶר קֶרְנִים,
 רְאוּתוֹ בְּנֵי תַפְתָּה, סָגְרוּ עֵינִים
 וּלְאוּרוֹ בָּרְחוּ, לֹא יָכְלוּ לַגִּשָּׁת!

וּבְקוֹל צִפּוֹר עֵדֶן, קוֹל הַמֵּית מִיָּם
 בִּירֶק דִּשְׁאֵי שְׂדֵי הָרֵשׁ יוֹלוּ,
 בְּנַעֲמוֹת סוֹד שִׁיחַ שְׂרָפֵי שָׁמַיִם
 צִפְצָפָה אֲמָרְתוֹ וּשְׁפָתָיו מִלְלוּ:
 "קוֹם, אָהִי, עֲלֵה מִעַמְּקֵי אֲשֻׁמִּינִים,
 וּבְכֹר כְּכֶסֶף פֹּה נִפְשֶׁךָ צִרְפָּה,
 נִרְצָה עוֹנֶךָ, הַטְּאֲתֶךָ הַלָּפָה, —
 עָתָה חַיֵּשׁ אֲתִי עֲלֵה גֵן עֵדֶנִים!"

כֹּה דִבֶּר הָבֵל וּבִזְרוּעַ כַּחַ
 הַתְּדַבֵּק וַיֵּךְ עָלָי הַדִּלְתִּים...
 אֵךְ פֹּה הַשָּׁטָן לִקְרֹאתוֹ תַּגִּים
 וַיִּפְעֵר פִּיהוּ בְּלוֹזֹת הַשְּׁפָתִים:
 "שְׁוֹא טֶרֶפִי מִשְׁנֵי לְצִיל תַּעֲמִלָּה,
 וּבְמִשְׁבְּנוֹת עֲזִי לָרִיק בֹּא תִתְפָּרֵץ —
 אִם עַל גִּבְתָּ בְּשִׁמְי־רוֹם וְאָרֶץ,
 עַל רַחְבִּי תִשְׁאֹל אֲנִי אֵךְ אֲמַשְׁלָה!"

אז מהר הכל לפרש הכנפים
ובמעוף עין לישחקים הרקיע,
בתפלה זכה ובדמעות עינים
לפני אל חנון ותחנוניו לביע.
דרך שערי שחק ופתחי מעל
פלים לו רגע נתיב לשימי רמה;
ובהדרת קדש וברוח נפעמה
עד משכן אל נאזר כה עף ויעל!

שם על פסא כבוד, נזרא מראהו,
בנאון הדרת עזו יושב אלוה;
וערוכות במישטר עומדות עליהו
מחנות אלפי שגאן, צבאות גבורה.
מקלעות פרחי עדן, שושני בישם
מחלפות ראשימו בעטרות הכתרנה,
ובאפודות קשת על ירך תחננה
בגורו פז נוצצים ומזרחות פתם.

ובעת נראה הכל במבוא השער
נעלי רצפת שחק בגליו דרכו
שילפו כלמו בלי-זמרם מהער
ובתרועת הידר רנה פצחו...
אך במעט נגיש ויכרע ברבים,
הפס אל שדי וכרגע נאלמו:
ידעו שתפלות בר לב לו ינעמו
מתהלות שרף, רן גרי שמים... —

דמעות הקל עוררו רחמי אלוה
 על אהיו האמלל, תמהלל מפשע,
 ואחוזי תרבות אש משמי גבוה
 מחנה צבא רב שלח לו לישע;
 הם את השטן בימינם הכריעו
 ומבצרי משגבו גדעו לארץ...
 אז חפשי מפלאו קין התפרץ
 ובאהבה נפל בזרעות אהיו...

בנאות העדן בין הישאי נחות,
 בשדרות המר בחדר יפרחו,
 בזרעות שלובות ונעמות מנוח
 האחים האהובים אט יתהלכו.
 כענן היש הלפו יגון ופחד,
 שמחות עולמים על ראשם יופיעו,
 וברבים למו בזמירות יריעו:
 "מה טוב, מה נעים שבת אחים יחד!"

"האח! מה טוב! מה נעים! מה נפלא! — קרא כל העם
 קול אחד — יחי הארץ! יחי המנצח!"
 ברדתי מעל הבמה השלכו עלי פרחים מכל עבר ופנה
 ובעלותי אל מושב הזקנים להורות להם על חסדם ואמתם נגשה
 אלי רבקה ובירה זר דפנים ותשימהו על ראשי, גם נכברתי ללכת
 אתה ולהובילה הביתה,
 בבואי שמה חבקני האב ויברכני באהבה ויאמצני כבן לו.

וכעבור שבועות אחדים אשרתי מאת ה' בנפול לי חבל בנעימים—
אשה תמה וברה, טובת חן ורבת חסד מאין כמה.

שש שנים עברו עלי במנוחה שאננה בבית חותני. העת
עברה בנעימים כיום אביב נחמד; עבודת האדמה, קריאת ספרי
הקדש והתחרות בגבורה ובשירה היו שעשעי יום יום. להוסיף
שמהה אלי גיל ברכני ה' בשני ילדים נאהבים ונעימים, שמהם
הנך, אלישרב, בני בכורי.

אולם נפש שבעה תבוס נפת ובכל מותר יהיה עצב. לו
היה לי מחסור כמעט, כי עתה היה אשרי שלם—כי רק תקות
האדם ליום מחר כי יבוא, למצוא בו את החסר לו ביום אתמול כי
יעבור, היא תאשרהו ותעיר בו תמיד התשוקה לחיים, והאיש אשר
לא יחסר כל הלא הוא כאלו חסר הכל.

החיים השקטים אשר אין חליפות להם החלו להיות עלי
למשא, ולאחרונה כהתה רוחי ואלך אט ועצב, גם חסרי חותני גם
אהבת רעיתי הטובה והנעימה גם אור פני ילדי היפים והנחמדים
לא הצליחו להסר מעלי נגעי לבבי. לאחרונה לא יכלה עוד רבקה
להתאפק, ובהתרפקה עלי העתירה לי לגלות סודי ולהגיד לה
מה חרל אני. הגדתי לי קשט אמרי אמת, כי כלתה נפשי לשנות
ארח חיי, ולו אבתה שמוע לי כי עתה עזבנו את המקום הזה
לנוע אל ארצי ומולדתי.

ורבקה נבהלה למשמע אוניה, אך עד מהרה השיבה אל
לבה ותחבקני ותאמר לי באהבת עולם: „אל אשר תלך אלך“.
לא כן היה חותני עמדי, כי השתומם ויקרא: „מה יחסר לך
פה עמי כי תואל לעזובני? הלא רבות כבר היית נע ונר בארץ
ועליך לשמוח כי באת אל המנוחה ואל הנחלה. אל נא תבקש

אשרך במרחקים, כי מקומו רק בלבב האדם פנימה, וכאשר ירהיק האדם לבקשהו חוצה כן יאבדו עקבותיו ולא ימצאהו".

אבל אנכי עמדתי על דעתי, ובראותו כי כל דבריו ללא הועיל נפתה לאחרונה לבקשת רבקה, אשר הרבתה לדבר על לבו לבל יניאני ממחשבתי, כי חפצי קדוש לה וממנו לא תמוש. מסענו נועד לראשית ימי האביב, וכמעט החלה השמש להחם ארץ ולהעיר הבריאה לתחיה קמתי ללכת עם משפחתי הנאהבה ונשם לדרך פעמינו. וכל קרובינו וידידינו ומכירינו שלחנו בברכות ובדמעות שליש. גם אנחנו בכינו רב בכי, כי קשתה עלינו פרידתנו. ונפן ונסע לדרכנו, ונעבור ארצות הודו ופרס ונגיע עד בבל, ששם נטה מלך פרס שפרירו בעת ההיא, וכל שריו וגדוליו עמו.

הדרך מלאה צבאות חיל עוברים ותכונה רבה לנשק ואכל המובא בבלה, כי משם הכין דריוש קודומנוס מלך פרס בעת ההיא צאתו למלחמה על אלכסנדר הגדול מלך מוקדון המושל בגבורתו עולם.

עינינו לא שבעו מראות הפארת העיר הגדולה הזאת, הבנויה לה משני עברי נהר פרת, וקו שתים עשרה פרסה במדה לה מסביב. חומותיה החיצונות פרוצות והרוסות מימי דריוש הראשון, אך עוד נשאר לה הודה והדרה פנימה, עוד ישתאה כל איש למראה הגנים התלולים, הנודעים והנחשבים בפלאי עולם, ומי הגהר יעלו אליהם דרך משאבים, מעשי חרשים כלם. סרנו לראות את ארמון המלך, ונתפלא על בניני הודו ועל כל שכיות חמדתו. כשובנו אל מלוננו התבוננו ראינו והנה אחד מסריסי המלך הולך בעקבותינו; כפנותנו אליו לשאלהו מה זאת, שב אחרנית, אבל כמעט שבנו ללכת והנה גם הוא הולך אחרינו בצל. השתוממנו על המראה אשר לא חלף מאתנו עד בואנו אל עלית הקיר אשר בחרנו למעון לנו. ויהי בחצות הלילה והנה קול צעדים

כבדים החרידנו משגתנו אשר ערבה לנו, והם עולים במדרגות וקרבים אל דלת חדרנו. והנה קול דופק וקורא בכח: „בשם המלך הנערץ פתח בן אדם דלתיך!“.

מהרתי ואפתח את דלת חררי. והנה פקיד צבא ואתו עשרה אנשים חמושים בא החדרה ויאמר: „האתה זה הארח אשר הגיע היום עם משפחתו הנה?“.

„כדברך בן הוא“.

„הנה מלכנו האדיר והנאור ראה אותך ואת אשתך עוברים על פני ארמוני, והנה יקדמך חסדו לאסוף את רעיתך ההרמונה ולמנותה בין נשיו, כי מצאה חן בעיניו“.

„תן תודה רבה למלכך האדיר והנאור כרוב חסדו, והגידה לו בשמי כי אין את נפשי לכבוד הרב אשר יאמר להנחילני, כי האשה אשר נתן ה' עמדי לי היא ואתי תהיה, ואוי לאיש אשר ישיאהו ודון לבו לגזול אותה ממני“.

„הרף, ידידי, מדבר תעה, ושמע לעצתי לטוב לך! הן חק הוא לנו כי האיש אשר יכבד בעיני אדוננו המלך לקחת את אשתו רצון מירו, יכף למלך הכבוד ויודה לו על חסדו — ואם לא יעשה כזאת, תקצר קומתו במדת ראשו. התבין לשכל מלי?“.

„אינני איש פרס מעבדי מלככם, כי יהודי בן חורים אנכי, אשר אימת מלכים לא תבעתנו, ועד אשר תקצר קומתי במדת ראשי, לא ישאר אף ראש אחד על שכם מתקוממי. התבין אתה לשכל מלי?“.

„אם בדברי חכמה לא תוסר, תושע ידנו לנו“.

ויפן וירוזם לעבדיו, והם התנפלו עלי לאסרני. ואנכי התיצבתי בפניהם ואאבק עמם בזרוע עז, אבל לשוא כליתי כחי, כי אמצו יחדו ממני ויכבשוני ויכריעוני ויאסרוני.

ברבי עם צוררי התעוררה רבקה משנתה, אך בשמעה אותנו

מדברים פרסית לא הבינה ולא ידעה מה זאת. במהומת המלחמה נבהלה נפשה מאד ועד אשר שבח רוחה אל קרבה גברו צוררי עלי וישימו פניהם אליה. אז הבינה לאחריתה ותואל להשליך נפשה בעד החלון, אך אנכי הזכרתי לה את שני ילדיה ואבטיחנה בשם ה' כי במשך שלשת ימים אצלת להצילה מכף שואפיה ולהשיבה אלי. כלביאה נלחמה אשת נעורי בעמדה על נפשה, ואש עברתה הוסיפה עליה חן והוד עד כי עוד לא ראיתיה ככה ליופי. אך הצרים גברו ממנה ויאסרוה גם אותה ויקחוה וישארו אתם. והפקיד פנה אלי ויאמר: אלו היית יליד פרס, כי אתה מתה מידי מות נבל, ואולם זר אתה ולא תדע חוקינו, ועל כן חמלתי עליך מהשחיתך, גם נכבדת בעיני על אמץ לבבך וגבורת ימינך".

זאת דבר וילך, ואנכי נשארתי משכב לארץ. רבות התפתלתי בחבלי בהתאמצי לנתקם ולא יכלתי, ואנהם ואזעק ואבך מרה. בין כה וכה ואתה ואחייך התעוררתם משנתכם ותקראו לאמכם. לקולכם נשבר לבי בקרבי, כי לא יכלתי אף לבוא אליכם ולהשקיטכם תחת אמכם השבויה והאמללה.

צעקתי מנהמת לבי בקראי לעזרה. ובעל הבית בא ויגער בי בחמת רוחו על הרגיוזי את ביתו באישון לילה. ובספרי לו את האסון אשר קרני ענה ואמר: "מקרים כאלה הם בארצנו מעשים בכל יום, ולבעל העשוק דנם תמיד למות תוצאות—ועליך איפא להנחם ולשמוח בחלקך בחיים".

בדברו הסיר מעלי אסורי ויתאמץ לנחמני. ובראותי כי איש מוב הוא העתרתי לו לתת לי עצה ותחבולה להשיב אלי את אשתי האבדה. והאיש השתאה אלי ויענני: "אך שוא תבקש עצות כי לא תמצאן, גם חלילה לך לבוא לפני המלך כי בנפשך הוא. הן מלכינו חושבים להם לצדקה, כי חסד הם עושים עם האיש אשר יאספו את רעיתו אליהם, כי גדול כבודו באהבתם את אשת היקו. נוסף

על זה הנה מרוד מלכנו במערכת המלחמה עם אלכסנדר המוקדוני. ואין בידו עתותיו לתת לך לבוא לפניו ולדבר דברך עמו".
 „אולי יעלה בידי לגנוב אותה מקרב ההרמון ולברוח עמד בהחבא?”.

שחוק גדול פרץ מפי האיש, ויען ויאמר: „היוכל איש לנמות ידו על השמים ולגזול השמש ממכון שבתה? כי כן הדבר הזה. דע לך כי מקום ההרמון הוא בהיכלי המלך פנימה. עד אשר יגיע האדם שמה, עליו לעבור דרך עשרה שערים סגורים אשר לפנים עומדים חיל וצבא תמיד למשמר. ובכן נבצרה ממך מזמה לגנוב את אשתך דרך המבוא. וחלזני ההרמון פנוים אל גן מוקף שתי חמות גבוהות ובצורות ויתדות ברזל חדות נטויות עליהן מלמעלה. ומאחרי החומה הקיצונה עובר נהר פרת ומימיו עמוקים שם מאד".
 עוד לא אבדה תקוה — חשבתי עם לבבי, ושביב תוחלת התנוצץ בקרבי ויגיה חשבי.

כמעט העיר השחר הפקדתי את ילדי בידי בעל המלון, ואפן ואלך אל עבר הנהר אשר ממול ההרמון, ואבוא אל אחת הגבעות אשר עליה שן סלע נטוי אל פני הנהר. עליתי שמה והנה לפני מראה ההרמון ובו חלונות למאות, ולפני כל חלון גן קטן וחוכה מברלת בינו ובין יתר הגנים אשר לפני החלונות מזה ומזה, ונשי המלך מתהלכות לרוח היום אחת אחת בגנה הבודד, שני ימים התהלכתי על שן הסלע לפני רבקה לא ראיתי. ויהי ביום השלישי ואראה והנה תמונת אשה הולכת וקרבה אל החלון אשר ממולי. התבוננתי אליה והנה היא רבקה מחמל נפשי! פניה נפלו מאד ועיניה אדומות מבכי, שערותיה פרוצות ולבושיה עליה בלי סדרים. הרימותי מטפחתי האדומה ואניף אותה תנופה לפני למשוך עיניה אלי. כראותה אותי חרדה תחתיה ותחפוץ לצעוק. ואמהר ואהם

אותה בשומי ידי למו פי, ואצא מחיקי גליון קמץ ואכתוב עליו דברים אחדים ואקשרהו באבן קמנה ואשליכנה אליה באשרי — כי קלעתי אל המטרה והאבן נפלה בעד החלון אל תוך חדרה. ורבקה הרימה את האבן ותפתח הגליון ותגש אל החלון ותתן לי אות כי תבינני וכי נכונה היא לעשות כדברי.

ביום ההוא קניתי לי חבלים הרבה ככל אשר מצאה ידי, ואקשרם אחד אחד. ויהי בלילה ואקום ואלך אל חסלע ואתקע בו יתר עץ חזקה ואקשור בה את קצה החבל, ואל הקצה השני קשרתי אבן, ואעמוד ואחכה עד אשר תתן לי רבקה אות, כאשר הוריתיה במכתבי. והנה נפתח החלון בחדר רבקה ומטפחת לבנה התנוססה לפניו. ואמהר ואתפוש באבן אשר בקצה החבל ואשליכנה בכח אל מול פני החלון. האבן הגיעה החדרה, ורבקה קשרה את החבל ברגלי מטתה ותאסור במטפחתה את ידיה על פני החבל, לבל תפול ממנו כרפות כחה, ובהיותה כה אחוזה בחבל צנחה מן החלון לאטה מטה מטה עד הגיעה אל שן הסלע, עוד מעט והנה היא אחוזה בורעותי!

„לי את, רעיתי היקרה!“ — קראתי בחרוה וגיל.
 „לך אני בתומתי כאשר הייתי — השיבה אמריה לי — אנכי התחפשתי לאמר כי החליתי, ואבך ואאנה כל העת, למען הרחיק מעלי את המלך, אף אמנם לא ראיתי את פניו עד כה“.
 אז הלכשתיה בגרי גבר אשר הכינותי לה לבל יכירוה עור, ונקם ונלך עד בואנו לפני שער העיר. שם יעדרתי לה מקום לשבתה עד שובי אליה עם הילדים. אז הלכתי אל חדר מעוני ואעורר את הילדים, ואלבישם חיש מהר, ואקח עמי את כל אשר לי, ובמרם יעלה השחר עזבתי את העיר, ואבוא אל רבקה. נקל לך לתאר בנפשך, בני, מה גדלה עליצות אמכם בשובה לראותכם, בחבקה את שניכם ובאמצה אתכם אל לבה הסוער.

ובכן ברחנו. ראשית דרכנו עברנו בשלום; אך בשעה השמינית כנכון היום פגשתנו להקת שרים רואי פני המלך, כשזכרנו לפנינו מן הציד אשר עשו. בתוכם היה גם הכרים אשר גול את רבקה בלילה ההוא. ויכירני האיש כרגע ובהביטו אל פני רבקה השתאה ויתכונן בה ויבחנה בעיניו, ופתאם קרא אלינו: „עמדו, עמדו, כי דבר לי אליכם!“.

ואנכי לא השגחתי אל דברו ואעבור הלאה. או רום אל עבריו והם מהרו ויאחזו ברסן סוסנו ויעצרונו.

„מה לך כי תעצרונו על דרכנו?“ — שאלתיו.

„חפץ אני לדעת מי זה העלם היושב לימיןך“.

„אין לך כל צדקה לעצור בעוברי ארח אם אין להם חפץ לדעת חפצך“.

אבל מענה פי עוררהו עוד יותר אל החפץ. ויקרב אל העגלה ויוסף להתכונן אל רבקה ויקרא: „חי הורמיו אלהינו, הלא זאת היא האשה אשר נהגנו לפני ימים אחדים ההרמונה! — עתה שוב תשוב עמנו בבלה. שם ישפטך מלכנו על אשר נועזת בזהונוך לגנוב את אשתו מקרב היכלו“.

עוד אנו מדברים והמלך הגיע וישאל מה זאת, ובשמעו את אשר נעשה צוה להוליכנו העירה.

וגרוד אנשי חיל סבב את עגלתנו וינהגוהו כשבויי חרב, וכמעט הובאנה בבלה הוצגנו לפני המלך.

„איכה נועזת בנפשך לגנוב את אשתי?“ — קרא המלך בחמה שפוכה.

אמצתי לבבי ואען לאמר: „אנכי עשיתי את אשר יעשה כל בעל בעמיו להשיב לו את רכושו אשר גולו ממנו“.

„פה בארצי אין רכוש לכל איש זולתי, כי לי כל הארץ וחיי עבדי ורכושם בידי הם“.

„אמנם היום הנך מושל עליון בארץ פרס הגדולה; אבל מי יודע אם לא בעוד חרש ימים לא ישאר מכל ארצך אף ארבע אמות לחצוב לך בה קבר! מי יודע אם מכל שריך ועבדיך ישאר אתך אף אחד להשיב נפשך במעט מים בסור אליך מר המות! גור לך מפני צפיר העזים המגריל עצומיו!“.

„ומי הוא זה הצפיר אשר בו תאמר להחרידני?“.

„נביא אחד היה בין אחי ושמו דניאל. ויהי בכבוש מלך בבל את כל הארץ, ותהי על נביאנו רוח ה' וירא בחזון והנה איל בעל קרנים מנגח לכל רוחות השמים ועשה כרצונו והגריל. והנה צפיר עזים בא מן המערב ויתמרמר אל האיל, ויכהו וישבר קרניו וישליכהו ארצה וירמסהו. ומלאך אלהים הבין לו את המראה, כי האיל בעל הקרנים—מלכי מדי ופרס והצפיר השעיר הוא מלך יון“.

„בן מות אתה פעמים, כי גנבת את אשתי גם שלחת פיך ברעה בעודי לנגדך, — אך אחשך לי את מותך ליום אשר תרום ידי על צרי. בעצם היום ההוא אשר ישבר כח הצפיר מפני האיל בעל הקרנים אצוה למשוך בזפת אותך ואת אשתך גם יחד ובערו בכס אש והייתם לשתי אבוקות אשר תאורנה לפני אהלי כל הלילה“.

אחר הדברים האלה הובאתי עם רבקה וילדי אל בור השבי. ביום השני בבקר השכם העלו אותנו מן הבור ויאסרונו בכבלים זה לזה וישימונו בכלוב ברזל גדול ויעמיסונו על אחת העגלות העוברות אחר המחנה.

והנני מתאר לפניך את כל המראה (*) אשר ראיתי והיה לך לזכרון:

קול חצוצרה נשמע לפני אהל המלך לאות המסע. מעל האהל התנוססה תמונת השמש אלהי הפרסים, במראה כדור זהב בעל קרנים ומסגרת כדלח לו מסביב. לפני המחנה נשאו מובח כסף ועליו אש התמיד, אש הקדש⁽¹⁾, ואחריה הלכו הכהנים המהגים וישוררו שיר עז. אחריהם — שלש מאות ושישים והמשה נערים לבושי ארגמן, אחריהם מרכבת האליל יופיטר רתומה לסוסים לבנים בשלג; אחריה סוס אחד גדול מאד — הוא סוס השמש, וקרבי הסוסים כלם לבושים לבנים ושוטי זהב בידיהם. אחרי הכבודה הזאת עברו עשר מרכבות מצופות זהב וכסף ורוח הושם בינה ובין המרכבות, ואחריהן כל חיל הרוכבים — בני עשרת עמים שונים הנפרים על פי לבושיהם וכלי נשקם השונים. ראשונה יצא חיל הגבורים, בני האל-מות, ומספרם עשרת אלפים איש⁽²⁾, כלם לבושי מכלול, עדוים שרשרות זהב ובגדיהם משבצים זהב ואבני חן. אחרי הכבודה השנית יצאו השרים והשועים הקרובים אל בית המלך ומספרם המשה עשר אלף, ורוח הושם בינה וכיניהם; אחריהם שומרי ראש המלך ולהם כדוני זהב האחוזים בנצכי שן. לאחרונה יצאה מרכבת המלך — בה נראה דרוש על מושב רם ונשא, המרכבה כלה משבצה אבנים יקרות אשר בצבעי מושביתן הראו תמונות אלהים שונים, בתוכם הכי הופיעו תמונות כל ונין⁽³⁾, ועליהן נשר זהב ארך כנפים ורב נצה. המלך לבוש בגד ארגמן אחוז בחבלי בוז ועליו מעיל משי וכו רקמת זהב מעשה חשב — תבנית שתי דיות ופיהן פעור אשה לקראת אחותה.

⁽¹⁾ להפרסים היו שתי רשויות: הורמיו ואחרימון. הורמיו הוא מקור הטוב ויתארוהו במראה האור, ואחרימון הוא מקור הרע; אותו תארו במראה החשך. לכבוד אלהי האור יקרה במקדשו אש תמיד, ובעתותי מלחמה נשאו את אש התמיד עמם, למען יהיה אלהי הטוב מגן בעדם.

⁽²⁾ המספר הזה נתמלא תמיד, ועל כן נקראו בני-אלמות.

⁽³⁾ שמות שני מלכי בבל, אשר נחלו כבוד אלהים אחרי מותם.

משני עברי המרכבה רכבו מאתים ישרים הקרובים למלכות, ואחריה עשרת אלפים איש חמושים נשק כבד וחניתותיהם רצופות כסף; אהריהם שלשים אלף איש רגלי ומאחריהם ארבע מאות סוסי המלך. אחרי רִנַח אַסְמֵדִיה (*) אחת נסעו שתי מרכבות, באחת ישבה אִם המלך ובשנית אשתו הנבחרה; אחריהן כל שרות ההיכל ואחריהן חמש עשרה מרכבות ובהן כל ילדי המלך ואומניהם וסריסיהם; אחריהן כל נשי המלך במספר שלש מאות וששים נפש, ואחריהן שלש מאות עִזִּים ושש מאות גמלים נושאי אוצר המלחמה והציד וכל הכבודה, וחיל גדול סובב אותם למגן. בין יתר הכבודה נמצאה גם עגלתנו. בעבור כל המחנה על פנינו, השתוממנו למראה עינינו ונשבח כמעט את מצבנו לעת ההיא ואת גורלנו העתיד לנו אם תגבר יד המלך במלחמה כדברו.

בהגיענו אל גִּרְנִיקוֹם, הנהר אשר באסיה הקמנה צפונה מערבה, פגשנו במחנה חיל המוקדני; בו לא נראה זהב וכסף ושן וכל שכיות החמדה כי אם — ברזל; כל המחנה נראה מרחוק כיער צומח כידונים, ואלכסנדר בחר לו מקומו על גבעה נשאה אשר ממנה יכול לראות את כל המערכה, ולתנועת ידו נעו כל צבאות חילו כמכונה אחת. המלחמה החלה ואחרי שעות אחדות כלתה. הפרסים קִבּוּ מכה נצחת וינוסו מנוסת חרב איש אל אשר נשאוהו רגליו, ובמהומה ומבוכה הזאת קפץ דריוש מעל מרכבתו ויעל על אחד הסוסים אשר נקרה לו במרוצתו וינס גם הוא להמלט על נפשו, וכל משפחתו יחד עם האוצר והכבודה וכל אשר לו נפלו בידי האויב המנצח.

לעת ערב התהלך אלכסנדר במחנה הפרסים אשר עזבו בהחפזם וישמח לראות את השלל הרב אשר נפל בידו. ויהי בעברו

(*) אלף צעדים.

על פני כלובנו התפלא למראה עיניו — ואמחר ואשתחזה לפניו ואחר כן קמתי כפי אשר נתנוני כבלי ואפתח פי ואמר :

„מלך רם ונשא! הנה אלהי השמים והארץ היה בעורך, הוא הרים ימינך על צריך וישימם הדם לרגליך. הן איפא תודה לאלהי עורך ושים לו כבוד במעשה צדקה וחסד אשר תעשה לשם קדשו בערב היום הנכבד הזה, אשר בו נגלה אליך חסדו וישועתו! אמנם כבוד ועז לגבור המנצח, אבל תהלה ותפארת לגבור העושה חסד. אנכי נסעתי עם משפחתי דרך העיר בבל; והנה מצאה אשתי חן בעיני דריוש ויצו לגולה ממני ולהשליכה ההרמונה, וכאשר נסיתי להצילה חרה בנו אף דריוש ויצו לאסור את כלנו בכלוב הזה, להיות עתידים בידו ליום רע למות מות אכזרי. ועתה אדני המלך, יגרל נא חסדך עמנו וקרא לנו דרור, כי נוכל לשוב אל ארצנו ומולדתנו. כה ישיבך ה' בשלום אל ארצך ומולדתך אחרי כלותך מעשיך בכל אויבך הקמים עליך, ונודע בעולם חסדך וענו ואמרו כל שומעי שמעך כי כגבורתך כן רבו רחמין והיא תפארתך ותהלתך!“.

פלגי מים ירדו עיני בהעתירי עליו דברי, והדברים נגעו עד לבו.

„מאין אתה ומה מולדתך?“.

„מארץ יהודה עבדך“.

„היהודים! — קרא אלכסנדר בעקשות פה — אין נפשי אל הגם הזה. בעברי דרך אסיה הקטנה שלחו כל העמים ציריהם לקראתי לקדם פני בהכנעה רבה, רק היהודים מאנו להכירני למושל עליון עליהם. אבל עוד מעט וידעו את ידי“.

„מלך כביר ורב חסד ואמת! תנה עז לעבדך להשיבך דבר: הן לא מאשר קטנת בעיניהם מנעוך מכבוד, כי אם מאשר גדלה תודתם לאחד אבות דריוש, אשר נתן הרשיון לאבותינו גולי בבל לשוב אל ארצם וגם נתן להם מכספו לכוון מקדשם כבתחלה,

על כן נחשב בעיניהם לעון לא יוכלו כפרו אם יבגדו ביוצא חלציו ויעיבוהו בקרב צרה לשית ידם עם אויבו עז. אנחנו היהודים הננו עם אשר יחרות חסדי אחרים עמו על לוחות אבן להזכרם עדי עד, ורעותיהם — בחול ימים, לשכחן כמים עברו. ואולם נסה נא ועשה עמנו אות לטובה, ויהי נא לבך נכון ובטוח כי זכור נזכור חסרך לך ולזרעך אחריו עד העולם".

לדברים האלה שככה חמתו, ויצו לפתוח את כלובנו ולהסיר מעלינו את כבלינו. כמעט יצאנו לחפשי נפלנו לפניו על אפינו ארצה ונברכתו בתודה. והוא צונו לקום, וירמוז לי ללכת אחריו אל אהלו.

כבואנו שמה הואיל בחסדו לכבדני ולהושיבני אל שלחנו. בהרימי עיני להתבונן אל האהל פנימה, השתוממתי לראות כי קטן ודל הוא עד כי צעיר פקידי הפרסים ימאס לשבת בו; שם לא נראה כל מעשה רקמה וכל מעשה חשב, לא כסף ולא זהב ולא כל יקר, וכמעט חסרו בו גם הדברים היותר נחוצים לכל אדם פשוט — ואף כי למלך גדול כמהו! ואלכסנדר קרב את כסאו אלי ויאמר: „הנה הצדקת את עמך בעיני, ולך הצדקה כי כן דברת; ובכל זאת עלי לכבשם ולהכניעם תחת, כי מלך כמני לא יוכל עבור על פשע. הם הכעיסוני במעשיהם ולחרפה גדולה תחשב לי לעיני כל באי עולם, אם אסלח לעם אשר נועז להכלימני ולהשיב פני. אמנם נקל הוא לכבוש עם נועז, אבל כבד לעצור בו ולדבקהו אל דגל מנצחהו. לכבשהו נוכל בנשק ברזל, אבל להדביקהו אל ממשלתנו נוכל רק ברוח חכמה ודעת. ועל כן נחוץ לי לדעת דרך העם הזה ומעשיו ומנהגיו, וממך אדרוש להורותני דרכו וכל תכונתו אחרי רואי כי לא צפון משכל לבך. וראשית דבר הגידה לי החזק כח חילו וצבאו במלחמה?"

„אנחנו העם היותר חזק והיותר רפה ככל עמי העולם".

„באר לי דבר־ך!“

„בשימנו לב אחד להיות לעם אחד העובד אלהי אחד, או אין עם בעולם אשר יגבר עלינו בכחו; אך בהחלק לבנו ובבגדנו באמונתנו, או גם הנקלה בעמי הארץ יגבר עלינו ויכבשנו. דמיונו לשבטי עין, אשר בהיותם קשורים יחד תקצר יד איש לשברם, ובהפרד אנודתם, אז אחד אחד ישברו על נקלה.“

„ומה הנכם עתה?“

„עתה הננו אגדה אחת וזו כחנו לאלהינו.“

„ומה לי לעשות איפא?“

„מלך רם ונשא! הן חיים וחסד עשית עם עבדך, ותקטן עוד זאת בעיניך ותקחני אחר כבוד להתייעץ עמי על צפוניך. ועל כן דע לך כי עוד לפני דעתי אותך כבדתיך ואוקיר שמך מאד. וזה הדבר: עוד לפני מאתים שנה היה בתוכנו נביא ה' ושמו דניאל אשר נבא טוב עליך, בבשרו כי מלך אדיר יבוא מארץ יון ויחזק על מלך פרס, והרס כסאו ומשל ממשל רב בעולם — ועל כן האמינה בו כי אך טוב איעצך. ועתה שים נא דברי על לבך: הן יש לנו היכל בירושלים, הוא בית המקדש אשר עיני כל העם אליו נשואות, כי כבוד ה' חופף עליו. גם יש לנו כהן גדול שהוא גם נשיאנו ומושלנו. והיה אם תתן כבוד למקדשנו והוד להכהן הגדול המכהן בו לפני ה' אלהינו, אז תמשוך אחר־ך לבב כל העם, ולך יהיה בלי חרב וחנית ובלי כבד מלחמה — כי אך בזה ישמח עם אם יכבדו אחרים אמונתו; לא כן אם יקלו בה לעיניו — כי אז יבער כאש אפו ועכרתו שמרה נצח.“

כהתמי דברי אלה נענה אלי, אלכסנדר בראשו, כי היה דברי לרצון לו, וישם ידו על שכמי ויאמר: הן בידך עתה לשוב אל ארצך בכל עת, אך אם תאבה לו שמעני: לבה עמדי ואיטיב לך, וידעת כי שלום אהלך וכל רעה לא תאנה לך ולכל אשר לך.“

שמעתי לעצתו ואעש כדברו .

נפשנו ימים אחדים ואחרי כן עברנו על פני סוריה , ונכבוש את ערי דמשק וצידון וצור ועזה , ואחר כן שמנו פנינו אל ירושלים הבירה .

בהודע לאחינו יושבי ירושלים כי המלך אלכסנדר הולך וקרב עם חילו , נבוכו כלם , ותהי זעקה גדולה ומרה בכל העיר . והכהן הגדול ידוע קרא צום ויקדש עצרה והעם התענה יום תמים ויקרא אל האלהים בחזקה . ויבוא מלאך אל ידוע בחלום הלילה ויאמר : „השמר והשקט אל תירא , כי אלכסנדר לא יעשה לכם רעה . מחר תצא אתה וכל הכהנים והעם היושב בירושלים לקדם בכבוד את פני המלך הגדול אשר אצל ה' עליו מהודו , ואז יתן לכם את בריתו שלום" . ויהי בבקר ויקרא הכהן ידוע אליו את כל ראשי העם ווקניו ושופטיו ויספר להם בלב שמח את דבר ה' אשר היה לו במחזה . כלם שמעו לדבריו ויעשו כעצתו . הוא לבש את בגדי הקדש אשר בהם יכהן פאר , אחריו הלכו כל הכהנים בלבושי הכהונה , במדבר , ואחריהם כל העם לבושי בגדים כביום מועד , ובבואם לפני שעיר העיר פגשו בחילנו . ויהי כראות אלכסנדר את הכהן הגדול ההולך לקראתו , וירד מעל מרכבתו ויברע לפניו על ברכיו . ובראות זאת פרמניה ידידו ושר צבאן השתומם ויקרא : „איך תשפל בעיניך , אדוני המלך , לכרוע ברך לפני כהן יהודי !" ואלכסנדר ענהו לאמר : „לא לפניו אני כורע ומשתחוה כי אם לפני מלאך ה' , אשר נגלה אלי בחלומי בשומי פני ארצה פרס ויבשרני כי תעזו ידי במלחמה וכל הארץ לי תהיה , ובהתבונני אל הכהן הזה ואמצאהו בצלמו כדמותו" . והעם הוביל את אלכסנדר בשמחה ובצהלה העירה (*) . שם

הביא קרבנות במקדש ה', ויצו לקרוא לפניו את נבואת דניאל מעל הספר, וישמח על הדברים שמחה גדולה. ביום השני קבלו היהודים עול מלכותו עליהם, והוא לא הכביד עליהם ידו ויפגמם ממם השנה בכל שנות השמטה, ויתן להם להכנס ולבוא בצבא חילו מבלי אשר ידרשו להפר בגלל זה חקי דתם. ובעבו את העיר ברכוהו כלם בשם ה' והכהנים נדרו לו נדר כי כל הבן הילוד להם בשנה ההיא יקרא „אלכסנדר" על שמו, וכן היה.

ואנכי נשארתי מאז והלאה בעיר מולדתי, ואקן לי חלקת שדה וברם, ובהם מצאתי חית ידי לי ולכל נפשות ביתי עד היום הזה. כל עוד אלכסנדר הגדול היה חי, התענגו בני עמנו על רוב שלום ולא נפקרו רע. אבל ימי המנוחה לא ארכו. אמנם כבר לאדם לשאת במתון את שלומו ואשרו מאידו ואסונו. אלכסנדר אשר הסכין לחיות במדה ולהשתפק במעט, עזב את דרכו זו אחרי כבשו את פרס, ויתן את נפשו לחמדות בשרים אשר הרסוהו כלה ויורידוהו בדמי ימיו שאולה, וימת בבבל בשנת השלשים ושלש לימי חייו. ומאשר לא היה לו בן אשר יירש את כסאו אחריו פרץ ריב בין שרי צבאו בקרוע כל אחד חלק ממלכתו אליו. ותלמי לאגי שהיה למלך במצרים כבש את ארצנו במרמה, כי בא ירושלימה ביום השבת, בהתחפשו לאמר: כי נכספה גם כלתה נפשו לראות את בית אלהינו, ואנחנו לא יראנו רע ונפתח לפניו שערינו. אבל כמעט בא העירה העמיד את אנשי חילו בה למשמר, בדעתו אל נכון כי לא נחלל את קדושת היום לקרוא עליו מלחמה, וכאשר הכרנו ערמתו כבר עבר המועד — כי התחזק במעווינו ויכבש אותנו לו, ורבים מאתנו הוליך עמו שבי ויושיבם בארץ ממלכתו, והננו עד היום עבדים נושאי מנחה למלך מצרים.

בני יקירי! בטרם אכלה את דברי, עלי לספר לך עוד דבר

אחד על אדות אלכסנדר הגדול, וראית ונוכחת כי באמונת אמן יצלה עם ובבגד בוגדים יפרע.

הלא ידעת ממגלת זרובבל בן שאלתיאל אבינו, כי בשוב ה' את שיבת ציון רבו צרי עמנו אשר שמו מוקשים על דרכיו. הצרים ההם לא חדלו להרעימנו גם אחרי כן; בתוכם הכי הגדיל סנבלט החורני קצין שמרון. והוא ומרעהו טוביה העמוני, בני הנכר אשר התנחלו על אדמתנו בהיות עמנו בגולה, התחתנו בקציני יהודה, „כי היתה יד השרים והסגנים במעל הזה ראשונה” להתערב בעמים האחרים. שכניה בן אָרַח נתן את בתו לאשה לעמוני, ובן טוביה לקח את בת משלם בן ברכיה לאשה לו. מנשה בן הכהן הגדול יודע נשא לו לאשה את נִיקְסָה בת סנבלט החורני, מהם ראו יתר העם וכן עשו, ובכן התערבו זרע הקדש בעמי הנכר, ויהיו ילדיהם תעי רוח באמונת האל, בהיות מעשי אמותיהן הנכריות בידיהם. והמכשלה הגיעה עד בית ה'—כי על פי הכהן אלישיב היה לקרובו טוביה העמוני לשכח בהיכל ה', היא לשבת כלי הקדש והמעשר והתרומה. ומנשה חתן סנבלט שרת לפני ה' גם אחרי חללו כהונתו, ואתו יד גדולה מיתר הכהנים אשר התערבו בעמי הנכר וישחיתו ברית הלוי ויבשילו רבים בתורה בבארם אותה על פי דרכם. ויהי כבוא נחמיה בן חכליה ירושלימה ויקנא לה' ולעמו קנאה גדולה, ויגרש את טוביה העמוני מלשכת הקדש, ויעבר את אלישיב מפקודתו, ואת מנשה הכרית מעליו. אז יום סנבלט עצה להקים על היהודים את הרעה מתוך בית קדשו, לאסוף אליו את מנשה ואת יתר הכהנים המגורשים ויקם להם בית אחר לה' על הר גרזים אשר על יד שכם, להיות לשמן לבית השני אשר הוקם על מכונו בהר הקדש בירושלים. השמרונים בהתאמרם לשומרי תורת ה' דמו למשוך לבב כל העם אחריהם; אך שומרי חמת ציון, החכמים הסופרים, עמדו בפרץ ויגדרו גדרים ויעשו

סיגים למשמרת הקדש. מאז והלאה היו השמרונים פוסחים על שהי הסעיפים: אם הוטב ליהודים ואמרו כי בקהל ישראל יחדו גם חמה, ובימי רעה התבכשו להם וישיתו ידם עם אויביהם.

ויהי כעלות אלכסנדר הגדול למלחמה על דרוש מלך פרס, וישמרו היהודים אמונתם לממלכה אשר הפליאה חסדה להם וימאנו תת חיל וצדה לצבא האויב, והשמרונים שקדו לעשות בדבר מלך יון ויתנו לו את כל חפצו וגם שלחו שמונה מאות איש חיל לעזר לו. ובהגיע השמועה כי גברה יד אלכסנדר במלחמה וכי עולה הוא עתה לעשות נקמות ביהודים, שמחו השמרונים שמחה גדולה ויתנחמו בלבבם כי המלך האדיר הזה ישית קציר לעם חרמם, ובהם יבחר להושיבם ראש בארץ הצבי. וישלחו להגיד להמלך כי לא ליהודים חמה כי אם לצריהם. וכאשר בושו משברם והמלך האיר פניו ליהודים וכבד מקום מקדשם לעיני כל, שבו ויגידו לו, כי גם חמה יהודים כאחיהם — ויהיו בעיניו כמתעתעים, ולא שת אליהם לבו.

אז חרה אפם עד להשחית וכבוא אליהם הנציב אשר הפקיד אלכסנדר על כל ארץ סוריה לשבת בשמרון, ויתקשרו השמרונים עליו וישרפו את ביתו עליו באש. אז עלה אלכסנדר על שמרון ויבקיענה אליו ויעש משפטים בהקושרים ויושב בתוכם את בני עמו, אף קרע חבל ארץ מעל גבולם ויתנהו לבני יהודה לנחלת עולם.

בני! הנני מפקיד בידך את המגלה הזאת יחד עם זר הדפנים אשר שמה אמך על ראשי ביום מסה, והנחת אותם אל המגלה והזכרונות אשר השאיר לנו זרובבל אבינו הזקן, והיו לך יחדו למשמרת עולם. תמו דברי אביך

עזריה.

הַקְוָצָה

(כשנת שלשת אלפים חמש מאות ותשעים ושבע לבריאת העולם)

אני עמיהוד בן אלידע, בן שמוע, הדור החמישי
לאבינו הזקן עזריה בן טוביה, שהיה בימי אלכסנדר
הגדול, כותב המגלה הזאת, והיתה לך אלעזר בני
למשמרת עולם.

עצת שלום היתה בין זרכבל אבינו ויהושע בן צדוק הכהן
הגדול, כי תהיה הממשלה בירושלים עיר קדשנו נתונה בידי
הכהנים מורי העם ומדריכיו בדרך ה'. ועל זאת השביענו אבינו
שבועת עולם לדורותינו, לבל יעזו איש מאתנו לקחת המשרה על
שכמו, עד בוא עת רצון מעם ה' להרים קרן משיחו ולהביא
גאולה שלמה לעמו, בהקימו את בית דוד על מכונו. אבל עת
הרצון לא באה עד היום, ועצת השלום הופרה בידי צאצאי יהושע
אשר כהנו אחריו — כי מהם יצאה הרעה לחלל כל קדש ולהשבית
כל מועדי אל בארץ, ותחת היותם כהנים לאלהי ישראל, נזרו
לבשת, וישחיתו ויתעיבו עלילה, עד כי העמד צלם בהיכל ה'!
רק הסופרים שהעמיד עזרא וכניסתם הגדולה והחכמים המורים

שיצאו ממנה הם עמדו בפרץ ויצילו את העם ואת תורתו מכליון
חרוץ כיום הזה .

במות אלכסנדר הגדול, חלקו שרי צבאותיו ממלכתו ביניהם .
מהם נוסדו על גבולנו שתי ממלכות גדולות, ממלכות הצפון
והנגב, סוריה ומצרים. ובפרוץ ריב בין האיתנים מלכי שתי
הארצות האלה, היתה ארצנו להם ולחילם למרמס, אבל עוד
רעה גדולה מזו הגיעה לנו משתי הממלכות גם יחד — כי ברשת
שרי צבאות אלכסנדר את ממלכתו אחריו, ירשו גם את רוח העם
אשר ממנו יצא, ותהי שפת יון שלטת בארצות ממשלתם, ואתה
נקבעו גם מנהגי העם היוני לכל חקיו ומשפטיו ודתיו ומשחקיו —
כי הדת והמשחק בלולים הם אצל העם הזה ; תורתו היא שעשעיו
ותענוגות בשרו הם המה מדות אלהיו עליוי תאותו — ומה נקל
לאדם ללכת אחרי יצרו ולעשות בזה גם חפץ יוצרו ! אמנם נקל
היה לדתי היונים למצוא מקום בין עמי מצרים וסוריה, אשר
אליליהם נשתנו רק בשמותיהם בעוד אשר במעשיהם ודרכיהם
יחדו נשתנו . לא כן חלק יעקב, אשר מצותיו וחקותיו הן ההפך
מחקות הגוים האלה, ועל כן רבה המהומה בעוזב כהניו ושריו
את משמרת אלהי אבותיו, ויגדל הריב, וירב שאון המפלגות
בצרון אשה רעותה, עד כי גברה יד אנשי האמונה ונצדק קדש ,
ודת אלהים הושבה על מכונה .

שמעון בן יוחנן הכהן הגדול היה צדיק מושל ביראת אלהים,
ושם כבודו נמנה בין אנשי כנסת הגדולה ⁽¹⁾, ובמותו חדלו הסימנים

הטובים אשר נראו בבית המקדש לאות כי כבוד ה' עליו חופף⁽¹⁾. בתוך היתה נשואה לכהן עשיר ונכבד ושמו טוביה, ובנו יוחנן, הוא חונניו השני, ירש אחריו את הכהונה הגדולה כמשפט. בעת ההיא נחשבה ארץ הקדש על גבול ממלכת תלמי השלישי, מלך מצרים. וסיליקוס השני מלך סוריה חשב מזמות לספח את הארץ אליו, וישלח מלאכיו אל חונניו להניאיהו משלוח לתלמי את מס השנה הנועד לו מאז. וכראות מלך מצרים כי הכהן הגדול יאחר מועדו, וישלח מלאכו ירושלימה להאיץ בו לעשות חובתו. ויעד השר בו כי אם יקשה ערפו וחרה בו אף המלך וכלה חמתו בעמו וארצו. עוד חונניו מכביר לבו בדבר המס לבלתי שלחו, והנה קם בן אחותו, יוסף בן טוביה, וידבר אתו קשות נגד זקני העם, ויתנדב ללכת מצרימה לכפר פני המלך ולהשיב חמתו מהשחית. והוקנים מלאו אחריו וימלאו את ידו לבצע אמרתו. וילך יוסף אלכסנדריאה, ובהבמתו וערמתו מצא חן בעיני המלך והמלכה, ויחברו לו מסי כל הערים והמדינות אשר בין סוריה ומצרים. גם חיל אלפים איש נתנו לו, להכביד אכפו על יושביהן לשלם לו את המס אשר ישית עליהן⁽²⁾.

עשרים ושתים שנה התחזק יוסף בן טוביה על משמרתו זו⁽³⁾. כל ימי תלמי השלישי (אורגטיס) והרביעי (פילופטר) היה הוא השליט בארץ, ויצבור לו הון עתק, גם כל אנשי פקודתו והנלוים על ביתו עשו חיל ויעשירו עשר רב. אבל כגדול עשרם כן גם גבה לבם, ויעזבו את דרך ה', וישפיקו בהכלי נכר, ויוסף היה להם לעינים, כי בהיותו הולך ובא לרגלי עסקיו לאלכסנדריה בירת מצרים, למד אל דרכי היונים ויביא את מנהגיהם עמו ירושלימה, וממנו ראו כל קרוביו ומיודעיו וכן עשו, וכל יתר

(1) יומא ל"ט. (2) ג"א תק"ל. (3) יוספון, קדמוניות XII.

קציני ירושלים למדו מהם לעשות כמהם, ותהי חטאת האנשים האלה הולכת ורבה.

בקטנות החלו עשירי העם אלה לשנות טעמם, ובגדולות כלו. בראשונה שמו לבם להשתוות אל בני יפת ביתרון הכשר אשר מצאו בהם לחכמת חרשים ולטעם הנעם והיפי, ובהיות שפת יון שלמת בכל גבולות ארצם ועולה על לשונות העמים האחרים בחץ ערך מליצותיה ושיריה, בחרו לדבר ולהתהדר בה בשערים. בהתעשרם חדרלו לעשות בחפץ כפיהם ולאכול מפרי עמלם, וישימו זהב כסלם ויסחרו אל הארץ. לרגל מסחרם באו אל ערי העמים אשר מסביב להם, ובראותם כי רבה שנאת העמים ליהודים שכניהם, על רתיהם השונות מהם, התאמצו להדמות אליהם ולאחזו במנהגיהם, עד כי לאחרונה החלו גם לחג חגיהם. כן הנהג חג דיוניזום, הוא בכוס אליל היין, בבתי ישראל יושבי ירושלים. המנהג הזה היה קדש להיונים בכל ארצות מושבותיהם, וזה להם לחק, כי מדי שנה בשנה לעת האביב, בפרוח הגפן, וביין המשמר ביקביו תחל התסיסה השניה, הנותנת לו את חריפותו, וחגו שני ימים חג לדיוניזום, הוא „חג הכדים“, בשלחם איש לרעהו כדי יין למנה, ולהתרוועע אחרי כן במסבת רעים ולהתחרות יחדו בגבורה אשר בשתי ¹⁾. יחד עם משתה השכרון באה החמדה והתאוה לפרוץ גדר התם ולהשבית מדת הצניעות מקרבם. כן למדו עשירי ישראל להתעלם בשמחות הגוים, לבוא בסוד עליונים ולהתמכר לחמדת בשרים, ויהי כנור ונבל תף וחליל ויין משתיהם, ועלמות תופפות ומחוללות הביאו להם מקרוב ומרחוק, ויתהוללו עמהן לעיני כל ולא התבוששו, כי הלא כמעשי היונים הנאורים המה עושים, והיא תפארתם ותהלתם.

¹⁾ H. W. Stoll, Handb. der Religion und Mythologie, 146.

או יחלק ישראל לפלגות. היראים את ה' דבקו בחכמי התורה האחרים בלמודי אנטיגנוס איש סכו ככל אשר קבל משמעון הצדיק, ובראותם כי רבה המכשלה, התעודדו לעשות כעצת אנשי הכנסת הגדולה, ויהיו מתונים בדבריהם עם המתנגדים להם, לבלתי הרחיב הפרץ בעם ה', ויתאמצו להגדיל כבוד התורה בהעמידם תלמידים הרבה ובעשותם גדרים וסיגים מסביב לחקיה, להיות לה למשמר בפני מהרסיה⁽¹⁾. והפריצים בעם פרצו את הגדרים ויהרסו אל הקדש ויעברו חק ביד רמה. אליהם נספחו צדוק וביתוס, שני התלמידים הרעים, אשר טעו בדברי אנטיגנוס רבם, בהורותו אותם דרך ה': כי עבודת האדם לאלהיו ראויה להיות מאהבה תמה ולא בתחבולת מסחר למען יגיע לו שכר טוב באחריתו. ובשמעם דבריו אלה חזקו בלבם דבר מר: כי אין כל שכר וגמול לעולם הבא—ומה בצע איפוא לאדם כי יזכה את ארחו וכי יתם דרכיו? ויעזבו תורת רבם⁽²⁾ ויטו אחרי למודי עפיקור היוני, אשר מצאו להם מסלות באלכסנדריה ומשם הגיעו ירושלימה. מבית טוביה הבהן, חתן שמעון הצדיק, יצאה הרעה והגיע עד בית ה'—כי רבים מהכהנים עזבו דרך וילכו תעה לעשות כמעשי קרוביהם הרשעים. כן גדלה מפלגת הפריצים בהספח עליה רוב עשירי העם וכהניו וגם הרבה ממשכיליו יודעי חכמת עולם. ובהתפארם בחכמת יוון, קראו לנפשם בשם „הילנים“, על שם אבי כל שבטי בני יוון, השם אשר נתן בעת ההיא למשכילי העם היוני, יודעי שפתו וספרותו.

שני דורות היה הפרץ הולך ורחב ביושבי ירושלים, עד מות חוניו השני ושמעון בנו אשר היה לכהן גדול תחתיו. בעת ההיא עברה ארץ ישראל מידי התלמייים, מלכי מצרים, ותהי

(1) אבות פ' א' . (2) אבות דר' נתן פ"ה.

לנחלה להסיליקים, מלכי סוריה. כי במות תלמי הרביעי ⁽¹⁾ היה בנו תלמי החמישי ילד בן חמש שנים, ובשרי הממשלה לא נמצא איש אשר יצלח לעצור בעם ולשמור על הממלכה לבל ישיגו אחרים גבולה. אז עלה אנטיוכס הגדול מלך סוריה ויכבש את ארץ הקדש ויבוא עד שערי ירושלים, והכהן הגדול עם כל זקני העיר יצאו לקראתו ויקדמו פניו בכבוד ⁽²⁾. ויט אנטיוכס חסד ליהודים וייטב ליושבי ירושלים את כל הרעה אשר הגיעה להם מאת סקפס שר צבא תלמי החמישי, אשר הצליח לירחי מספר להחזיק שם מעמד ולתת נקמתו בעיר ויושבי בה על אשר נטו אחרי מלך סוריה. גם נשא משאות מאת פניו לבדק הבית ולכל צרכי היכל ה', והנחה עשה לחכמים ולזקנים ולכהנים וללויים ולכל עובדי עבודת הקדש. גם אסר על בני הנכר לבוא אל הקדש או להביא ירושלימה כל דבר הטמא ליהודים על פי דתם. וכל הטוב והחסד אשר עשה ואשר צוה גם לבניו אחריו לעשותם, הכל רשם בכתב אמת, בספר אשר נתן לראשי עמנו, ואת פתשגן הכתב שלח לשר צבאו, נציב סוריה, לשמור ולעשות ככל הכתוב בו. אחרי שלש עשרה שנה נשתה גבורת אנטיוכס הגדול, כי הכה מכה רבה מאת הרומאים במלחמה על יד העיר מגנויה ⁽³⁾, וכל המדינות אשר כבש בארץ יון ובאזויה הקטנה נסבו ובאו בידי הרומאים. גם כל אניותיו נתן להם, אף נטל עליו להביא לאוצר רומה כסף ענושים חמושה עשר אלף כבר זהב מדי שנה בשנה. אך ארץ ישראל נשארה בידו כבראשונה, ובימיו ראה עמנו מנוחה כי טוב ויתענג על רוב שלום.

גם בהמיר ארץ מושליה היתה יד המפלגות בתוך לסכסך

(1) ג"א תקנ"ד. (2) ג"א תקנ"ח. (3) ג"א תק"ע.

סוריה במצרים ומצרים בסוריה, וזה הדבר: ליוסף היה בן זקונים ושמו הורקנוס, אשר ילדה לו בת שלום אחיו, בהיותה לו לאשה מבלי הדעת. כי בשבת יוסף באלכסנדריה ובהסתופפו בחצר המלוכה חשקה נפשו באחת העלמות המחוללות המשחקות לפני המלך כמוב לבו ביין משתהו. וכראות אחיו כי נטה לכו לדבר רע, לחלל כהונתו וכבוד משפחתו בחיק אשה זרה אשר תצודנו למרחפות, וידבר אליו בערמה כי נכון הוא לתת לו כל חפצו ולהביא את המחוללת אל סתר חדרו באישון לילה, רק אל ידע איש מזה ואל ינסה דבר בלעדיהו. אף מלא שלום דברו; אך לא את המחוללת הביא לו כי אם את בתו הבתולה, אשר לקח אתו בלכתו אחרי יוסף אחיו מצרימה. אחר הדברים האלה הכה לב יוסף אותו על מעשהו הרע, גם ירא חמת המלך פן יענישהו קשה בקנאתו בו. וכראות שלום אחיו כי פניו זועפים וינחמהו ויספר לו את אשר עשה, להציל נפשו מרעה וכבודו מחרפת עולם. וישמח יוסף מאד, ותהי בת אחיו לו לאשה, ולתקופת הימים ילדה לו את הורקנוס. ובאשר גדל הנער אהבהו יוסף כנפשו, כי היה חכם לבב וגדל עצה ורב עליליה. וכראות אחיו כי אהב אביהם את „בן התמורה“ שכס אחד על כלם, ויקנאו בו מאד וישנאוהו תכלית שנאה, וקנאתם קשתה כשאל בבחור אביהם בו לשלחו תחתיו אל המלך תלמי הרביעי, לברכהו בשמו לבן הוילד לו לעת זקנתו⁽¹⁾. כבוא הורקנוס אלכסנדריאה, הוציא הון עתק מידי הסכן אשר על אצר אביו בעיר המלוכה, ויקן בו מאתים עבדים ושפחות צעירים ויפי תאר, ויהן על ידי כל אחד ואחת כבר זהב אחד, וכן הובלו שי מאה נערים נושאי מצא ככר למלך ומאה נערות נושאות מאת ככר למלכה. במנחה היקרה הזאת

יוביש פני כל מלאכי העמים אשר באו כמהו לברך את המלך המלכה ביום שמחת לבבם, ועוד הוסיף לו אהבה וכן בהתגלות חכמת לבו על המשתה אשר עשה המלך לעדת קרואיו. ויהי בשוב הורקנוס בכבוד גדול אל אביהו, ויארבו לו אחיו בדרך ויתנכלו אותו להמיתו; אך בעמדו על נפשו גברה ידו עליהם, שנים מהם נהרגו לפי חרבו והנשאים נפוצו וינוסו. במות יוסף¹ הכיר מלך מצרים את הורקנוס לטובה ויבכרהו על פניו אחיו ויתן לו את משפט החכירה, ויהי הורקנוס הולך וגדול. מקץ שנתים ימים מת תלמי הרביעי — ואז מצאו בני יוסף להם ידים להדוף את הורקנוס ממשמרתו, בחשבם מזומה למרוד בממלכת מצרים, ויסיתו את אנשיוכס הגדול לעלות בחיל וצבא על ארצם, ויפתחו לפניו שערי העיר ירושלים, גם היו לו לעזרה לגרש את חיל סקופס ממצודת משגבם בעיר דוד, היא אקרא אשר בחלק ירושלים צפונה מערבה. ומאז גבר חסד מלך סוריה על היהודים נשארו כלם נאמנים לו באהבת אמן ולא עלה עוד על לב איש לשאת עין אל ממלכת מצרים, אשר מעודה הכבירה עליהם עלה במסים אשר כבדו מנשוא.

אבל אך לשנות מספר נהדף הורקנוס משאתו — כי התחתן אנשיוכס הגדול בתלמי החמישי בעורנו נער, ויתן לו את קליאו-פטרה בתו לאשה, ויתן לה שלוחים את מסי הארצות אשר משני עברי הירדן, סוריה-תחתית וכנען. ותשב חכירת המדינות אשר מעבר לירדן לידי הורקנוס, ויהי איתן מושבו במצודת תירס, אשר בנה לו על סלע מעוז בקרבת עיר חשבון, ובחיל וצבא אשר עשה לו מהיהודים יושבי המקום הכניע לו את בני נביות, יושבי חשבון ומידבא, אשר התנשאו למרוד במלך מצרים, על הקימו

איש יהודי עליהם לשר ומושל. שם הוסיף הון על עשרו הרב ; בו כלכל את חילו ואת כל רעיו וידידיו הנאמנים בבריתו , ויתרו שלח ירושלימה למשמרת באצר בית ה' — כי היה לבבו שלם עם ה' ושמו נמנה בין חסידי עמנו החרדים על דת .

ומצודת תירס היתה ליושביה למעו וערן גם יחד . הארמון כלו אבני שיש לבן בנוי מעשי חרשים ומחטב תבנית היכל . המעונות גדולים והחרדים מרוחים , גם גנים נטעו מסביב לו מלאי בל צמחי תפארה וכל עצי פרי למיניהם . בחצר הפנימית המקפת את הארמון הנהדר נמצאה גלה גדולה היוצקת מימיה למעלה והמפיצה קרה נעימה בחם קיץ לשובב נפש . וחומת המצודה מקפה תעלת מים עמוקה ורחבה ומבואיה צרים מאד , לבל יוכלו שנים אנשים להכנס ולבוא בהם כאחד — כי היה הורקנוס נזהר על נפשו מפני בני העמים הנושאים עליו , אשר שמרו לו עברתם ויצפו ליום נקם . לעמת זה הגדיל חסדו ואמתו לאוהביו ולכל יראי ה' המחזיקים בבריתו . בראשם נמנה חוננו השלישי , אשר היה לכהן גדול אחרי מות אביו שמעון השני . אשתו היתה בת אחד קציני ירושלים ושמו רציץ בן רגש , חתן הכהן העשיר אלעזר בן חרסם הנודע לשם , כי עזב את נכסיו ואת אוצרותיו הרבים , ויסתפק בנאד קמח אשר נשא אתו , וינוע כל הימים ללמוד וללמד תורה בעמו ⁽¹⁾ , וכאבותיה הנדיבים כן פורה נתנה שלומית אשת הורקנוס מהונה גם היא לתלמידי שני החכמים , ראשי המורים לתורה ולתעודה בעת ההיא , יוסי בן יועזר איש צרדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים .

ורציץ בן רגש , חתן אלעזר וחותן הורקנוס , יסד בעת ההיא עדת „חסידים“ , לסכל עצת ה„פריצים“ ולהפך כל מחשבותיהם .

(1) יצא ל"ה :

בתוכם נמנו מתתיהו בן יוחנן הכהן לבית חשמוננה, שני חכמינו ומורינו אשר נקראו בשם יוסי, ועליהם נלוו רוב תלמידיהם ובהם הכי נכבדו חמשת בני מתתיהו, אשר האחד בהם, יהודה המכבי, היה חברי ורעי מאז עזבתי את נחלתי בעין גדי ואבוא ירושלימה לצקת מים על ידי מורינו אלה, והוא הנחני לפני גדולים ויתן לי מהלכים בין ראשי נכבדי עמנו. ואנכי עודני אז בבחרותי, כי עוד לא מצאתי לי אשה כלבבי, ובהיות לי הון ועשר ונחלה גדולה בעין גדי, רבו עשירי ירושלים אשר בקשו להתחתן בי; אך הוא הביאני ביתה רציץ בן רגש, אשר בנוי גם המה היו מתלמידי ישיבתנו — ושם מצאתי אשר בקשתי.

בנות יהודה יפות הן, ובנות ירושלים עלות על כלנה; אבל לא ביפי לבד ילקח לבב גבר, כי עוד יש קסם נעלה ממנו העושה נפלאות בכחו. נשים יפות יש גם בבנות יון, ולהן גם טוב טעם ודעת להרבות קסמיהן ולמשוך אבירים בכחן; אבל דעתן זו היא שובבתן, ותומת בנות יהודה היא תפארתן ותהלתן — כי מי ימלל את החן הנתון על העלמה התמה אשר בצניעותה לא תדע יתרה בה! עלמה כזאת היא אצר בלום בנוה אבותיה, אשר כל טובה וטיבה יגלו בעצם תומם בבית האיש אשר תפול לו חבל בנעימים. דמיונה כשושנת העמקים, המרהבת לבב כל בהודה והדרה וריחה איננו נודף עדי תקטף ביד הבוחר בה לענדה לו לצפירת תפארה. שושנה נעימה ונחמדה כזאת היתה שושנה אמך, אשר מאז ראיתיה דבקה נפשי אחריה, אבל לא ערבותי את לבבי לגלות סודי, כי רבו אז הבחורים מבני מרום העם אשר בקשו אהבתה, עד בוא היום שקויתיו; בו נגלה לי לעליצות נפשי כי גם היא קרובה לי בלבה ומישרים תאהבני. אך אנכי כסיתי מאווי נפשי במשאון, והיא בתומתה גלתה הגות לבה בקהל רב.

ואנטיוכם הגדול מת⁽¹⁾, ובנו הבכור סיליקוס הרביעי ירש כסאו אחריו; ויהי לבו טוב לנו כלב אביו, ובשמעו כי העם היושב בירושלים חלק לפלגות הצוררות אשה רעותה, שלח גדודים אחרים מחיל צבאו לשמור על העיר והארץ ולעמוד לימין ראשי העם נגד מחרחרי הריב משביתי השלום מקרבה. הגדודים באו ירושלימה, ויהי מושבם בבירה, היא מצודת אקרא אשר בעיר דוד, ומשם היו פקידיהם יוצאים ובאים בשאר חלקי העיר. ועד מהרה נמצאו להם מקרב אחינו אנשים כגילם, הם „ההילנים“, אשר חשבו להם לכבוד להיות להם דבר עם שרי חיל יון ופקידיהם, ויהיו תמימי דעים עמהם, ויתחקן על כל מעשיהם ומנהגיהם, ויתאמצו להשתוות אליהם עד כי בושו להקרא בפניהם בשמות עברים אשר תהלתם או סופם שם „יה“ או „אל“, ויבחרו תחתיהם לכנות בשמות חדשים אשר מוצאם מבני יפת. וגם „במעל הזה היתה יד החורים והסגנים ראשונה“. יהושע, הוא ישוע, אחי חונוי הכהן הגדול לבית צדוק, המיר שם קדשו בשם „יוון“; אליקים, בן אחות יוסי בן יועזר מורנו, קרא את שמו „אלקימוס“. ויש אשר לא השאירו להם אף אות אחת משמם הראשון, — כן קרא יוחנן אחי שמעון השר אשר על בית ה', את שמו „מנילאוס“ — שם אחד מלכי יון הנודע לחרפה בדבריו ימיהם, בעוזב אותו אשתו המנאפת ללכת אחרי מאהבה אל ארץ אחרת. וגם נשים בציון פרצות יצאו, ותשנינה את שמותן — ואת טעמן. מרים בת בלגה, ממשפחת הכהנים העומדים בבית ה' על משמרתם לבית בלגי⁽²⁾, בושה בשם נביאתנו הראשונה, אחות משה ואהרן, ותבחר לה שם „פריני“ — שם זונה פרוצה שהיתה בעיר אתונה, אשר זאת תהלתה, כי פעם אחת, בחג

(1) ג"א תקע"ג. (2) נחמיה י' ט'.

עליוזי¹), התפשטה ערומה לעיני כל העם היוני, להתראות במראה אפרודיטה²) ברדתה הימה לרחוץ את בשרה. כאלה רבים היו עמנו, ואנכי קראתי לך בשם רק את אלה, אשר כל עמלנו ותלאותינו בימי הרעה מהם היו לנו — כי בשנוי השם העברי החלו ובבגד בוגדים באלהי העברים והעם העברי כלו.

מדאגה מדבר פן יהיו פקירי היונים שכס אחד עם ההילנים אשר בתוכנו ומכחם ישחרו בעדם לרעתנו, גמרו הסירינו אמר, להתקרב אל הפקירים גם המה ולפתוח בתיהם לפניהם לרוחה — מפני דרכי שלום. ויהי באחד מימי התמוז, יום הולדת את סיליקוס, ויעש רציץ משתה גדול ויקרא לכל אוהביו ומיודעיו הקרובים והרחוקים, ויקרא גם לפקירי החיל לבוא אליו בראש קרואיו, וכלם נאספו באו אל בית הקיץ אשר לו על יד נחל גיחון בקצה העיר נגבה; בתוכם היו: אפולוניוס, פיליפוס, סירון, גורגיאש, קליסטנס ואפֶלס — אנשים אשר שמותיהם יעמדו לזכרון בדברי ימינו עד העולם. ויאכלו כלם וישבעו, וישתו לחיי סיליקוס מלך חסדם, וישנו וישלשלו, וכטוב לב השרים ביין, החלו לדבר הות נפשם ככל העולה על רוחם.

„לא אכחד מכס, אדוני — אמר אפולוניוס שר האלף — כי בהגיגי בוז העיר ירושלים, קרית גאונכם, יעלה על לבי זכר העיר נא-אמון³) אשר במצרים העליונה; אך לא העיר מאת השערים, אשר על נהר נילוס מזרחה, שהיתה הומיה ומלאה שאון החיים, כי אם העיר אשר מעבר הנהר מערבה, עיר החנומים⁴), אשר אך תמונת בני אדם להם, והם מתים לא יחיו, רפאים בל יקומו”.

¹) Eleusis — מקום על חוף הים בארץ יון במהו אתונה, והמקום היה קדוש לאליליהם. ²) Aphrodite — היא ווענוס, אלילת היפי.

³) Theben ⁴) Strabo, Diodor. etc.

שחוק לעג נראה על שפתי ההילנים אשר ישבו בתוכנו ,
 וחסדינו המו און לשמוע אנה פני השר מועדות .
 „אבל אשמים אתם — הוסיף השר אמריו לנו — באמונתכם
 זו בחרתם לכם , לשנותכם מכל העמים אשר על פני האדמה .
 היא נתנה לכם אֵל מסתתר , אשר פחדו ומוראו יעברו שארכם
 וילבישוכם רוח כהה תחת מעטה גיל , וישכיחוכם כי אך פעם
 אחת יחיה האדם עלי אדמות , ואם לא יראה חיים בעודנו חי —
 אחרי מתי עוד ? סורו אל ערי מושבותינו וראו , הביטו אל קריות
 מועדינו וקחו מוסר ! לא אדבר עוד מאנמוכיה ואלכסנדריה , ערי
 הבירה בסוריה ומצרים , ששם רבה התכונה לרוות נפש האדם ענג
 ודשן בכל פנה שהוא פונה , — די לכם להתכונן אל הערים אשר
 על גבולכם : כמה שעשעים ותענוגים נכוננו על כל מדרך כף רגל
 ליושביהן הקטנים עם הגדולים ! כמה אַפִּיבאות ⁽¹⁾ לילדים ,
 גימנויות ⁽²⁾ לנערים ונערות , תיאטראות וקרקסאות לגברים ובאי
 בימים ! שם משתה תמיד ושמחת עולם לטובי לב , שם יין ישמח
 חיים והאהבה משחקת לפנייהם בכל עת להשקותם לרויה מנחל
 עדניה ; שם נערים ונערות ישקון , גברים ונשים יתחבקו , יחדו
 יכהנו פאר במקדש התולדה , יתקדשו קדש בעבודתם הנעימה
 בבית חרשת הטבע , אשר לעולם לא ישובת ולא ימיש מעשות
 פרי ... זאת להם מאתנו , בעבדם את אלהינו , עליוי שעשעינו ,
 כי כאלהינו כמונו חפצי חיים . המה , אוהבי ימים לראות טוב .
 הם חלקו ביניהם את הטבע לכל תכונותיו ופעולותיו , והטבע הלא
 הוא המעיין הנובע מקור החיים . ולכן זאת תורת האדם וזה כל
 פרי עבודתו את אלהיו : לשנות מן המקור הזה הפתוח לפניו

⁽¹⁾ מוסדות להתפתחות כח הגוף על ידי הגשוש וההתאבקות. Gymnos
 בלשון יוון פירושו ערום ועריה , ויען שגשושיהם עשו בהיותם כלם ערומים , לכן
 נקראו בתי חנוכיהם אלה בשם גימנויות .

לרויה, ולשבוע שמחות ושעשעים ככל אשר יוכל שאת, וכל המזיר את עצמו מתענוגי החיים הוא חוטא לפני האלהים, בבעטו בטובתם, משחית נפשו הוא יעשנה".

לדבריו אלה קמו ההילנים איש ממקומו וישתחוו אל אפולוניוס בתשואות חן. ופריני, היא מרים בת בלגה, אשר ישבה ממולי, שמה בי עיניה הבערות באש זרה. אך עיני נמשכו ברגע הזה אחרי שושנה החמודה, אשר קמה ממקומה בקרוב אליה אמה, ויחדו הרחיקו לאטן במשעולי הגן. החסידים רגזו תחתיהם למשמע אוניהם, ואנכי הואלתי להשיב אמרים להיוני ולסתום פה דובר נבלה; אך יהודה רעי רום אלי לעצור ברוחי, כי הנה קם השר ממקומו שנית וגחלים בערו ממנו בכלותו דבריו לאמר:

"כי אראה את פניכם וכי אתבונן עליכם יושבי יהודה וירושלים כתוכי ישתומם לבבי: הן אצל לכם הטבע מכל חמדותיו שכם אחד על כל בני שם; רוב עצמותיכם איתן, בחוריכם כארזי לבנון ובתולותיכם כתמר מקשה. רבים מאלה הלא ידמו בחסנם לארס⁽¹⁾ מעונו ולאפולון⁽²⁾ מגן ישענו, ומאלו—לאפֶרודיטה משוש לבנו וחריוטותיה⁽²⁾ חמדת נפשנו, — ומדוע איפוא יעלימו בני הנעורים האלה את חמדותיהם, כמו היו משאת עליהם חרפה? למה זה יתעטפו בסחבות שלמותיהם כפגרי מתיכם? צאו וראו בבני עמנו, הנבונים כמכם והעולים עליכם בטוב טעם ובדעת חקי הנעם והיפי: מה נהדר המחזה במשחקי קדשנו, בהאבק בחורינו ובתולותינו יחד בשער עמם והם ערומים כפסילי אלהינו המלאים כל ערי ארצנו! שם יראה עליהם הודם, ספיר גזרתם; שם תחוינה עינינו נפלאות הבריאה בכל יצורי גום המלאים הדר

⁽¹⁾ Ares — הוא מאַרס. אליל המלחמה. ⁽²⁾ Apollo — אלהי האורה והשירה. ⁽³⁾ Charitis — הן הגרציות, אלילות החן והנעימות, המשרתות את פני אלילת היפי.

העלומים; שם יתפתח בנין גופם להגדיל כח ולהרבות אונים; שם תמתחנה הצלעות, ישרגו הגידים וכל עצביהם ינגשו; שם — מראות החיים בכל תעצומות עזם: הדם רותח, העינים בוערות כלפידים והלב מתדפק לקפוץ כצפור מכלובה; שם אדיר הטבע לנו, גם שב גם ישיש בנו הוא יתעורר בכח לכל מראה עיניו וישוב לימי עלומיו!"

קול מצהלות תרועה נשמע מההילנים, אישר בלעו דברי השר בעורם בפיהו. ופריני מהאה כף ותלבבני בעיניה, אך בראותה כי כמסתר פנים אני ממנה נגשה אל מנילאוס ותאחו ביד ימינו; אבל גם הוא השתמט ממנה בנשאו עיניו למרחוק, אל המקום אשר שושנה מתהלכת שם עם אמה — וברגע ההוא התנשא רציץ ממקומו ויפן אל השר היוני וישב אליו אמרים לאמר:

„הגדלת עלינו חסדך, איש טוב, בהואילך ללמדנו ארחות עמך. אבל לשוא שחת דבריך הנעימים, כי כאשר לא יתרצה עמך לנו לעזוב את האלהים אשר יצרו ידיו למענהו, כן לא נאבה ולא נשמע לסור מאחרי האלהים אשר יצר את כלנו ואשר בחר בנו להיות לו סגלה כיום הזה. הן לכם חלק ה' בחכמת חרשים; בה גדל כחכם והיא תהלתכם בכל הארץ ובכל הגוים, ולנו אצל ה' מרוח קדשו, והיא אשר תניחנו ותנהלנו עד יכירו כלם מעבדנו וידעו כי אך בנו אלהים, אפס זולתו. גם זאת לך לדעת, כי לא תמיד שמרנו אמונתנו לו; פעמים הרבה מרדו בו אבותינו ולא אבו בדרכיו הלוך, ויעבדו את אלהי העמים אשר רק בשמותיהם נשתנו מאלהיכם אתם, בעוד אשר בתכונותיהם נשתוו גם יחד, — כי כבעל כציום¹), כתמוז — כדיוניזוס וכעשתרות-כאפרודיטה דרך

¹ Zeus — הוא יופיטר ראש כל אלילי יון.

אחת להם, דרך אשר לא יתכן לנו; בה עברו אבותינו ונפלו ונשברו ונוקשו ונלכדו. ועתה הנך אומר לנו לשוב ולבגוד בה' אלהינו ולעבוד לאלהי נכר — הדבר הזה לא יקום ולא יהיה עוד בתוכנו. שמחו וגילו לכם באלהיכם אשר עשו לכם ידיכם ואשר תולדותיהם ומעשיהם מתאימים עם טבעכם ומדותיכם, ואותנו הניחו נא לעבוד את אלהינו אשר אך אותותיו ראינו ודרכו פליאה ממנו, כי הוא אל מסתתר בחביון עזו, לא יראנו האדם וחי".

ההילנים לעגו לדברי רציץ, וגם היונים התלוצצו בהביטם איש אל רעהו. ואפולוניוס ענה בשחוק על שפתיו:

"אם אלהיכם מתעלם מעורו מעיני בשר, מאין תדעו איפוא מה חפצו ומה הוא שואל מכם?"

"וזאת הגידו מלאכיו לאבותינו בימי קדם ונביאיו שהיו בתוכנו מאז מעולם, ודבריהם הלא כתובים בספרי קדשנו לזכרון עד דור אחרון".

"מסרות קדומים כאלו יש לכל עם ולשון, ובאלה רבות גם עמנו, והן ההפך מכל הכתוב בספריכם אשר קרש תאמרו לדם".

"הלא על כן אמרתי: יהי נא לכם אשר לכם! אנחנו לא נעמוס אמונתנו על אחרים, עשו זאת איפוא גם אתם, והלכנו איש בשם אלהיו ושלוש אמת יהיה לכלנו".

לדברים האלה לא יכלתי עוד תת מעצור לרוחי, ואשא קולי ואמר:

"יסלח נא האדון בעל המשתה אם לא כמחשבותיו מחשבתי, ויסלח נא גם האדון השר אם אקשה אליו בדברי. אם נניח את שתי האמונות על הקו השווה, אז נחטא לקלי הדעת אשר בתוכנו — פן ישיאם יצרם לעזוב את יוצרם וללכת אחרי אלהים אחרים אשר ימצאום כלבבם. עלינו איפוא לעזוב לשון ערומים ולהראות לעין את היתרון אשר לאמונתנו על דת האדון הזה,

המתפאר בה עלינו לעיניהם. כי אמנם לא ישוה האלימפוס⁽¹⁾,
ההר אשר חמדו אלהיכם לשבתם, בעפר רגלי הר סיני, אשר
עליו נגלה כבוד אלהינו אך פעם אחת בעולם, בתתו לנו את
עשרת הדברים, שהם ההפך מכל אשר הורוכם סופריכם בשם
אלהיכם. הן השוית אדוני את מסרות קדומים אשר לעם יון להכתוב
בספרי קדשנו, ועל זאת אענך, כי אין דמיון וערך בין הדברים
המסורים מנביא אל כמשה לענו לדברים הכתובים על ידי
משוררי עם כהומירוס והסיוד — כי זה עשה אותנו לעם
בדבר האל, ואלה עשו לכם אלהים בדבר העם⁽²⁾. ועל כן
נפרדנו ככה בדרכינו: אנחנו משעבדים את הגוף לרוח ואתם
משעבדים את הרוח להגוף; אנחנו נדבקים במדות אלהי קדשנו
להרבות עשות טוב וחסד כמהו⁽³⁾, ואלהיכם נדבקים במדות בני
האדם ומשקעים בתאותיהם שכם אחד עליהם; לאלהינו אין כל
תולדה ומשפחה ומקרה וסבה — כי הוא אלהי קדם מרום מראשון
ונעלה על כל דמיון ומחשבה, ולאלהיכם יש כל אלה ואף אכילה
ושתייה ושנה ותמורה כלבני תמותה אשר בעפר יסודם. הבה,
נתכונן נא אל חקר יחושם, לתולדותם למשפחתם לבית אבותם —
כי אז נבוא עד תכלית ערכם⁽⁴⁾. אלה תולדות ציוס: על ההר
אלימפוס הוליד החאאס את געיא, וגעיא ילדה לו את אוראנוס,
ואחר היתה לאשה לכנה זה ותלד בנים ובנות, והצעיר בהם, הוא
קראאנאס, סרס את אביו, ויורדו מכסאו וימשול תחתיו. ותהי לו
רעיא אחותו לאשה ותלד לו בנים ובנות, והצעיר בהם, הוא
ציוס, נלחם באביו עד רדתו וימשול תחתיו. וציוס נשא את
הערא אחותו, ותלד לו שני בנים ובת אחת; אך הוא כגד בה

⁽¹⁾ Olympos — הר נשפה בארץ יון המכוסה תמיד בעננים; אותו פנו
היונים לאיליהם לשחק שם. ⁽²⁾ Herodot 53, 2. ⁽³⁾ שבת קל"ג; סוטה י"ד.
⁽⁴⁾ H. W. Stoll etc.

בגד כוגדים ויבוא גם אל דַמְטָר אחותו ואל דיונה ותמים ומנמוזינה דורותיו, ואל אַגִינָה ולעטא ומאיא ואירונימה שארות בשרו, ותמעטנה לו כל אלו, וירד ארצה, ויגנוב ויגזול ויפתה את בנות האדם, את אלקמינה ואירופה ודַנְעָה ולעדא ומלָה, וגם את הנער היפה גַגִימֵד לקח לו ציוס לַצַחֵק בו. והמון נשיו אלו ילדו לו את כל האלהים למיניהם. אבל גם ציוס בכבודו ישב על האַבְנִים, ותהי אתונה ילדת ראשו ודיוניזוס יוצא ירכו — כי זמלָה אם דיוניזוס מתה על ידי ציוס בערמת הערא אשתו אשר נתנה קנאתה בה. ויחמול האב על פרי בטנה, ויוציא את העבר ויתפרהו בירכו, וישאֶהו בקרבו עד כי מלאו ירחיו ויצא ממנו לאור עולם — הוא אבי השכרון והתאווה עד היום הזה. הנה ספרתי לכם קצות דרכי ציוס, אלהי כל אלהיכם, האוסיף לספר לכם תולדות המשפחה הנכבדה הזאת? האגיד לכם דרכי אַפְרוֹדִיטָה, אשר מלאה פני תבל ומה? — ובכבוד אלילים כאלה עוד תתימרו ופניכם לא יחורו בדברכם בם?"

החסידים החשו לדברי אלה, כי היה לבם חרד, פן יחר להשרים היונים, בשמעם מפי חרפת אמונתם, ועיני החילנים מלאו זעם, גם אחדים מהשרים חרקו שן; רק אפולוניוס לא שנה פניו, ובגאות לבו ענה לאמר:

„הן הראיתני לדעת כי יודע אתה. תולדות אלהינו, אבל לבך טפש מהבין כי כל הדברים האלה הם רק חידות ומשלים לכחות הטבע, אשר אלה באלה נלחמו ואלה באלה התאחדו עד אשר נוסדה הארץ על מכונה ונקבעו ארחות העולם כיום הזה".

„כמוך ידעתי זאת גם אני — השיבותי אמרי לו — אבל למה זה תעלימו סודותיכם אלה מכל המוני עמכם? למה זה תעמיק

עצה ולא תחשפו „מסתריכם“⁽¹⁾ נגדה נא לכל בני האדם? הלא יסוד כל סודותיכם אחד הוא: יסוד שני ההפכים אשר עליהם העולם קים: יסוד הקפאון והצמיחה, או חליפות החרף והקיץ. לפי אמונתנו עשה ה' את שניהם, והכל יפה בעתו — והנה באתם אתם ותגשימו את המעשה הזה באלהיכם בעצמם, ותאמרו כי עת ופגע יקרה את דמטר ואת פרויקונה, את אדונים ואת דיוניזוס, כי מות ימותון או מרף יטרפון ואחרי כן יקיצו לחיים חרשים — ובכן ישמחו השמים ותגל הארץ ובני האדם יהרו עם בנות האדם יבואו אחרי האלהים האלה לעשות „ארגיותיהם“⁽²⁾, ובעליצותם ישתובבו נשובה נצחת ויעשו מעשים אשר אבוש להעלותם על דל שפתיי. „אתה לא תדע — השיב אפולוניוס — כי בחגים האלה כמום גם סוד חיי הנפש וקיומה וגמול האדם אהרי מותו“.

„הסודות האלה הלא חרשים הם מקרוב באו לכם על ידי חוקריכם האַרְפִיִּים“⁽³⁾, אשר החלו לזכך את מושגיכם המגשמים ולהכניס בהם רעיונות לא שיערום אבותיהם. אבל עוד הפעם אעמיק שאלה: למה זה תסתירו את הסודות האלה מכל המון העם? למה זה ישמרו כהניכם חקם, לבלתי גלות אותם כי אם לצנועים, בעוד אשר כל העם יהבל וישתולל כמלפנים? כמה מחבמיכם ופילוסופיכם נגזרו מידכם על אשר נועזו לחשוף תעלומה ולחות דעם על האלהים האלה אשר עשו לכם ידיכם חטא! את סוקראטוס השקיתם סף רעל, את פרודיקוס המתם בחרב, אנקסגורס ודיוגורס נאנסו לברוח מאתונה, את פרוטוגורס גרשתם מקרבכם ואת ספריו העליתם על המוקד. וכמה אורחים הומתו מידכם באתונה על אשר קצצו בנטיעות היער הקדוש לאלהיכם!

⁽¹⁾ Orgien (2. Mysterien) — המנהגים המזורזים וההשתובכות וההפקרות העצומה האתונה במ בחגי העכו"ם. ומוה הונח השם על כל משתה שכרון המהולל במשובה נצחת והפקירות רבה. ⁽³⁾ Orphaici

והלא גם ילד תמים הומת מידכם על אשר נגע לתומו בעלה אחד מור הזהב אשר לא־טמים ¹⁾ ! וכל זאת באתם מידי כהניכם, המתאמצים להוליך את ההמון שולל ולחזק בו אמונתו מלפנים, כי בם שמן חלקם ועם לא יבין ילבט".

"שים קץ לריבות שפתוך ! — גער בי רציץ, והכרת פניו ענתה בו כי שמח בלבו על דברי — הן למלחמת מגן יצאנו, ואתה הפכת אותה למלחמת תגרה, ולמה זאת לנו ?"

בשומי פני אל רציץ המדבר בי, נפעמתי עד ארגיעה ולא יכלתי להשיב דבר — כי ראיתי את חנה אשתו ושושנה בתה עומדות מאחוריו ועיניהן מפיקות לי רצון ותודה.

"הלא בן מות הוא האיש הזה ! — קרא מנילאוס בקנאותו — כי חרף מערכות אלהי האלימפוס, אלהי היונים האדירים אשר כבודם מלא עולם".

"לאט לו, אדוני, המקנא קנאת אלהי נכר — ענה מתתיהו החשמונאי — כי בתוך עמו הוא יושב ולשם דתו הנהו מתוכח, ולשניהם היה יהו מושלינו מלכי סוריה למחסה עז, בדבר האמור בספר האמנה, אשר נתן לנו אנטיוכס הגדול בהיותו פה עמנו".

"לא מלבי בדאתי מלים — השיבותי דבר — כי אם את הכתוב בספרי משורריהם יוצרי אלהיהם אותה שמרתי להגיד. ומה יענו חוקריהם המה ? הלא זה דבר קסינופֶנוס לאמר : "בני תמותה מדמים את אלהיהם אליהם, והנם רואים אותם בצלמם בדמותם. הכושים עובדים לאלהים שחורי מראה וחרומי אף, והתרכים — לאלהים אשר עיניהם תכלת ושערם כלו הפך אדום. ולו היו ידיים לבהמות שדי, לעשות להם ציורים כבני האדם, אזי תארום גם הנה כמראיתן לכל תכונותיהן". הוא היה אומר : "כל הנחשב

¹⁾ S. F. Kolb. Culturgeschichte I, 163.

לבני אדם לחרפה ולתועבה, טפלו הומירוס והסיוד על האלהים, בספרם מהם מעשים אשר לא יעשו". גם הוא הכיר את אחדות הבורא, אך בהיותו יוני תאר אותה על פי דרכו, באמרו: "אכן יש אלהים אחד בעולם והוא — החכמה, ההגיון והנצח".

"נשימה נא קנצי למלים — קרא רציץ לאחרונה — כי הנה פנה היום והדרך רב לשרינו, הדרושים לשוב אל מעונותיהם בבירה".

כל הקרואים קמו ויברכו איש את רעהו לשלום. ושרי יון יצאו בפנים נזעמים, אך כסו חמתם במשאון. בקומם ללכת ראו והנה נפקד מקום אחד הצעירים בפקידי חילם ושמו קליסמנס. ויבקשוהו וימצאוהו והנה הוא מתעלם באחת פינות הגן עם פריני, היא מרים בת בלגה. ואפולוניוס אשר נדכה מאד מריבות שפתי חפץ לשפוך עליו חמתו, ויגער בו על אשר יאחר מועדו. אך פריני שתה לו בחלקות, ועל פיה נאות אפולוניוס לתת רשיונו לקליסמנס להלות עליה ולשלחה עד ביתה. כלנו הבטנו במנור ראש על בת כהן זו המסלפת דרכה ומחללת כבוד אבותיה, ובקרוב ההילנית הזאת אל חנה ושושנה לברכן לשלום, ענוה בשפה רפה ובחמה נסתרה. בצאת השרים מאת פנינו נלוו ההילנים אליהם להטיב לבם ולבלות עמם את הערב ההוא במשתה ושחוק כדרכם. ואני ויהודה ועוד אחדים מחברינו נשארנו בחברת שושנה, אשר ערכה אלי מלים ותשלם תודות לי על ריב שפתי, בדברי משפטים עם השר היוני אשר התל בנו וברדתנו. ומנילאוס קרב אל שושנה ויאמר:

"אם נא מצאתי חן בעיניך, עדינה, הואילי נא והטי אלי אונך. כי דבר סתר לי אליך והדבר נחוץ מאד".

"אם דבר סתר נהוץ לך, אדוני ההילני — שננה שושנה

כחרב לשונה — הגידה אותו באזני השרים היונים, שהם אנשי שלומך ומתי סודך, וממני הרף, כי לא אחפוץ לדעתו".

"ובמה חטאתי לך כי כה סמכה עלי חמתך?"

"האמנם כה נשחת לבך עד כי לא תדע עוד ולא תחוש חטאת שפתיך? — ענתה שושנה בתוכחת חמה — הלא זה מעט הראית לעיני כל כי לצרינו אתה ולא לנו, ולו למשפטך עמדנו היום, כי עתה נעשה משפט מות בידינו זה, על אשר נועז לדבר סרה באלהי נכר הארץ".

ובדברה זאת הראתה באצבעה עלי ופניה האדימו בתולע. "ומי זה לא יבין — קרא מנילאוס — כי רק למען השלום דברתי דברי!"

"אין שלום אמר אלהי לרשעים" — ענתה חנה אמה בדברי בן אמוץ — ובטרם תשמיע לבתי דברך הנחוץ, אשמיעך דברי אני באזני כל ידידינו הנצבים עמנו בזה: רב לכם הילנים בוגדים להתערב בתוכנו ולבוא בחברתנו! "יהי נא לכם אשר לכם" כדבר אישי אל השר היוני, ומאתנו הרפו — כי לא לנו אתם כי אם לצרינו. ואתם ידידי, הואילו נא ובואו אתנו הביתה — אמרה האשה בפנותה אלינו — כי ערב עלינו שיחכם וחברתכם נעמה לנו מאד".

עוד מלתה על לשונה ושושנה בתה נפלה על צוארה ותשקנה בעליצות נפשה, ומנילאוס יצא מאת פנינו בחרי אף. כרגע הזה שב אלינו רציץ, אחרי שלחו את השרים בכבוד עד שער הגן, ויחדו כאנו אל ביתו ונשיח בדברי היום ההוא עד הלילה. אז ברכנו את רציץ ואת אשתו ובתו בשם ה' ונשב איש איש לביתו.

אחר הדברים האלה הגיעו ימי האבל אשר בין שבעה עשר בתמוז ותשעה באב, שלשה השבועות הקבועות בעמנו לכבות בהם ולהתאבל על חרבן העיר והמקדש וגלות אבותינו מלפנים, ולהתענות בראשם וסופם, בצום הרביעי ובצום החמישי. הימים האלה עוד לא נהפכו לנו לששון ולשמחה כדבר הנביא ⁽¹⁾, ואם אמנם שב ה' את שבותנו וגם ההיכל שב על מכונו, עוד לא הונח לנו מעמלנו, והננו עבדים נושאי עול ומגישי מנחה לאדונינו הזרים המושלים בנו. כל העת ההיא עברה עלינו באבל ויגון כמשפט, עד אשר באו ימי הנחמה, ובתוכם היום הטוב והנעים לצעירי ישראל, יום חמשה עשר באב, אשר בו כנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים, והבחורים באים לראות באשר יבחרו ולכרות להן ברית עולם ברצון אבותיהן. רוב הזוגים יקבעו בתוכנו ביום ההוא, וממנו פנה ממנו יתד לבתים חדשים אשר יוקמו בתוכנו כברכת ה' עלינו. ולמען תהיה הבחירה שלמה וגאמנה, ולא תכלמנה הבתולות העניות מפני העשירות שבהן, הנהיגו אבותינו מימים ימימה להיות ביום ההוא כל בנותיהן שוות בלבושיהן. אין משי ורקמה, אין עדי עדיים, אין כחל ופוך ואין כל סימן עשר נראה עליהן להבדיל בין אשה לרעותה—כי כלן יוצאות בבגדי לבן פשוטים, וגם אלה אך שאולים הם אתן, לבלתי הכלים את מי שאין לה ⁽²⁾. ועשירי אחינו הנאמנים עם עמם מכבדים את החג הזה מהונם; בו יפתחו את גניהם וכרמיהם לרוחה ויעמידו שרים עם נוגנים גם יערכו שלחנות מלאי עסים וממתקים לבתולות המחוללות, ויין ומגדנות לבחורים ולגברים הבאים לראות או להתענג על המראה. לחג הזה בא גם הורקנוס בן יוסף עם שלומית אשתו ממצודת תירס וירושלימה, וגדוד עשרים איש מבני

(1) זכריה ו' י"ט. (2) תענית פ"ד ח'.

חילו הרוכבים היו שומרים לראשו מדי בואו אל עיר קדשנו — פן יפגעו בו אחיו הרעים המתנקשים בנפשו.

בגן הגדול אשר לרציץ, מאחרי בית הקיץ אשר לו בקצה העיר נגבה, נקבצנו באנו יחדו, לראות במחולות הבתולות היושבות בהר ציון, בהיות הגן ההוא קרוב להן מכל הגנים והכרמים אשר ביתר חלקי העיר וסביבותיה. עינינו לא שבעו מראות את המראה הנהדר, בהקבץ כל חמדת ציון אל מקום אחד; כלן לבושות לבנים ותכנית אחת לכל בגדיהן: השמלה שמלת בד דק לבן כשלג והיא תפורה ככתנת רחבה, ורבוסה מעל הכתף השמאלית. פי הצואר שפל מן הגרון עד כי גם חלק מהכתפים גלוי לעין. בתי הידים רחבות למעלה וצרות למטה ומגיעות רק עד חצי קנה היד. ארך השמלה עד רבע באמה ממעל לכפות הרגלים, ואזור בד רבוק עליה במתנים; על ידו תדבק השמלה אל הגו והיתה כמדו. וצעיף תכלת ארוך ודק כערפל מקפל ועובר מעל הכתף השמאלית אל המתנים ימינה, ששם יחבר בעניבה¹) יפה ושני קצותיו מתפשטים ויורדים מטה עד קצה השמלה. הנעלים הם מעור דק וארום, המכסה את פרקי האצבעות, ושתי רצועות תכלת יוצאות מעברי הנעל ומתרכסות בתוך, לבל יוח הנעל מעל הרגל — ובוה תמה התלבשת הפשוטה והיפה והשוה ביום הזה לכל בנות ישראל כאחת.

ובנות עמנו אלו כלן יפות ונעימות. עור פניהן לבן כשלמה אשר עליהן; הלחיים מתאדמות כשושנת העמקים. העינים גדולות ובערות כעיני היעלה, וגבותיהן ושמורותיהן שעירות ומשליכות צל נעים די הגדיל הלבן הנפלא הסובב את בבותיהן השחורות. האף דק וארוך מעט ולו גב קטן ממעל, לאות על מהר הגזע כי

¹) Schleife, узелъ

מוצאו מבני שם. המצח רם ומתנשא מעט לשתי פאותיו מעל משקע הרקה — לאות השכל והכשרון, שבהם יכר מוצא ישראל, — ושער הראש שחור כעורב וקלוע בשתי קוצות עבות וארוכות הנירדות מאחריו ימינה ושמאלה, ובקצותן ללאות תבלת מקבילות אשה אל רעותה. ובכל אלה אין כסף וזהב ופנינים נראה ביום הזה, רק שושנה אחת תקועה בשמלת כל אחת מעל החזה ימינה — זה העדי האחד הלקוח חנם מארמת קדשנו, העשירה מאד בפרחיה.

כחבצלות חיות התנוססו המון העלמות בהתהלכן בגן לרוח היום, ובצאתן יחדו במחול התעופפו קצות צעיפיהן על פני רוח ויהי דמיונן כמקלעת כרובים פורשי כנפים לעוף אל מכון שבתם במרומי שחקים

בקרבי עם אחות מרעי אל הכר הנרחב אשר בו תצאנה הנערות במחולות מחנים לא הכרתי בראשונה אף אחת מהנה — כה נדמו כלן אשה לרעותה. והנה יצאה מהן שושנה בת רציץ, והיא מאירה כאילת השחר בין כוכבי הרקיע, ותברכנו לשלום ותשחרנו בירידות לקחת חלק במשחקי שעשעיהן. כלנו נענינו לה ויחדו התיצבנו כמערכה בשתי שורות, הבחורים לבד והבתולות לבד, ופנינו מִפְּנֵים אִישׁ אֶל אָחוּתוֹ, ומרחק עשרים צעדים מבדיל בינינו. אז לקחנו לנו כדורי עור ממלאים במוך, ואיש איש מאתנו השליך כדורו למעלה, ובהשליכו שכל ידו כי יפול לפני אחת העלמות העומדות ממולו, והיא חטפתהו בידה ותשליכהו אל אחד הבחורים אשר תבחר, למען יחטפהו הוא וישוב ישליכהו אל העלמה אשר תפק ממנו רצון, ואשר לא הצליח להשליך או לחטוף כיאות, היה לשחוק, גם חושם עליו ענש קל אף נעים, כפי אשר בחרו לו השופטים והשופטות הנבחרים לזה מראש.

כאשר הרגענו מעט מהמשחק הזה עמדנו כלנו יחדו

במעגלה גדולה, כל בחור במרחק אמה אחת מהבתולה אשר מצא כלבבו, ונחדש שעשעינו במשחק „הסובב”¹⁾, וזה דבר המשחק: לכל אחד ואחת ינתן מקל קטן כאמה ארכו, ועל אחד המקלות נתון סובב עץ אשר מדת קוטרו כחצי האמה, והוא דק ועגול ומעלף עלים ופרחים הקשורים סביבו. הבחור אשר בידו נתון הסובב ישליכוהו במקלו למעלה; אך עליו לשפל ידו כי יפול ימינה על יד המעגלה פנימה, ובנפלו תושט הנערה הקרובה את מקלה ותחמפהו בו, ואז תמסרהו להבחור העומד על ידה, והוא ישוב ישליכוהו כמשפט הראשון — ואשר יעשה משגה, והענישוהו השופטים והשופטות כטוב בעיניהם.

אודה ולא אכחד כי בעמוד שושנה לימיני נתקו מזמתי, ועל בן נבוכותי ואשגה הרבה מאד. גם לכבה תעה, ומדי עבור הסובב על פניה לא שקדה לחטפהו, ובכן נפל ארצה, והעון כבד מנשוא. ובעמדנו למשפט נגזר עלינו לכפר על שגגותינו במשחק „העיט והיונה”. במשחק הזה יאחזו הבחורים והבתולות איש ביד רעיתו ופניהם מפנים החוצה, והעלם-העיט העומד מחוץ למעגלה, יהרום להבקיע בין הזוגות ולהגיע אל העלמה-היונה העומדת בתוך המעגלה פנימה. אך מדי קרבו אל אחד הזוגות יורידו ידיהם המשלבות המורמות למעלה ויחסמו עליו את הדרך. וכה יתפתל העיט בשקדו על צידו עדי יצלח לעבור בין אחד הזוגות אשר לא הספיק לשום לו מעצור. אולם כמעט בא אל המעגלה מעבר מזה והיונה כבר חשה מפלט לה מעבר האחר דרך הידים המורמות, ועד אשר יגיע רודפה אליה, כבר שבה באה אל המעגלה פנימה. וכן ירוצו העלם והעלמה רצוא ושוב עד כי יעלה בידו לתפשה — ואז יוטל הענש הזה על הזוג אשר חטא על השל בפעם האחרונה.

¹⁾ Reifen, обрычъ.

המשחקים האלה יקרבו את הלבבות וברבים מהם תמצא האהבה יד לה לחברם יחד והיו תוצאותיה ברכת הורים וחתונת דורים כדת משה וישראל.

בענש הנעים אשר הוטל עלי העירותי כחי ולבבי להגיע אל משאת נפשי, אף חכמתי עמדה לי לקפוץ הצדה לפתע פתאם ולהבקיע ולעבור דרך אחד הזוגות אשר לא ידעו להזהר. אבל תחת שהיה ליונתי לחוש ולנוס מן המעגלה החוצה, נשארה על מקומה בשחוק על שפתיה, ובקרבי אליה כמרוצתי אחזה בידי ותבט אלי בידירות וחקן. הזוג השונה נענש למלא מקומו, ואנחנו יצאנו שנינו מן המעגלה ונאחו דרכנו באחד שבילי חגן.

רעדה נעימה עברה בכל עצמותי ותעורר כל חושי בי עד כי נפעמתי ולא יכלתי להוציא הגה מפי. לאחרונה הבלילה היא על סערת רוחה, ובעוד עיניה שחות ארצה מללו שפתיה לאמר: „ומה יהיה גורל היונה אשר בנפשה התמכרה אל העיט בשאפו אליה לתפשה?”

„כל עוף למינהו ישכון — התחזקתי להשיב אמרי לה — ובשאפו ליונה יעלת החן נתן אותותיו כי בן מינה הוא.”
ובאמרי זאת נקמותי בפני, כי לא השכלתי להביע לה רוחי ולגלות לה אהבתי בעצם תומה. והיא הבינה למבוכתי ותשכיל פיה ותסב אמריה על אדות ההילנים, העופות הטמאים, אשר רבו בבני הדור הזה והם תועבת נפשה. אחר כן-זכרה למוכה את ריב שפתי עם השר היוני ובהללה אותי ככה בפני הערימה להוציא מלבי מלים, מי מהעלמות קנתה לבבי ביום הזה לאהבה. אז הערמתי גם אני ואדבר במליצה חידות וברמזים, למען תכיר ותדע את שאהבה נפשי זה כמה. פתאם נשמע קול תרועת המנגנים לאות כי הגה באו הזקנים אל חגן והזווגים יחלו להתחבר בשם ה'. ואנחנו לא משנו ממקומו, כי ערבה עלינו שיחתנו

והיא הולכת ומקרבת אותנו אל מגמת פני שנינו — להתגלות
הלבבות באהבה נצחת. והנה קול חלילים ומצללים נשמע בנגינה
הלא־מית, המשתפכת כנחל אש בעורקי בני הנעורים, בשומה
מלים בפי הבתולות המחוללות, לאמר:

בְּחֹר, בְּחֹר, יָאֵא עֵינֶיךָ,
רְאֵה מָה אֶתָּה בֹּחֵר לָךְ!

הנגינה הנעימה הזאת עוררה לבבנו ובל חושינו בנו. מבלי
דעת חברו ידינו יחדו, ובחם לבי קראתי:
„מי יתן ואֲשֶׁרְתִּי לשמוע הדברים האלה מפי רעיתי תמתי
היפה בבנות!“

ושושנה שחקה אלי בנעימות וכן, ובלבבה אותי בעיניה
הנעימה קולה בנגינה הנשמעה לאמר:

„אַל תִּתֵּן עֵינֶיךָ בְּנוֹי! . . .“

ואנכי שסעתי אמריה ואקרא ברגשת לבבי:
„ואיככה לא אתן עיני ביפיה וחיך ערכה בעוד תמונתה
לנגדי, והיא כלה כלולה בכל המעלות אשר חלק לה האלהים
בירו הנדיבה! אם ליפי — הלא את היפה בבנות ציון; אם
למשפחה — הלא גדל כבוד בית אביך בעמנו ותהלתו מלאה
הארץ, ואם ביראת ה' טהורה — מי כמני יודע תומתך וענותך
ויראתך את ה' אלהינו ואהבתך ואמונתך לעמו ולתורתו ולכל קשט
סלה!“

„קטנתי מכל התהלות אשר פורת לי ברגע אחד. ואולם
זאת לכם גברים כי גם באהבתכם תבקשו חשבונות רבים; לא כן
אנכי עמדי, כי מאז ראיתך אהבתך ותדבק נפשי אחרך“.

„מה רבו חסדיך ה'! — קראתי ממעמקי לבי — כי אשרתני בדרך טובים ותתן לי אשר לא פללתי“.

„ואהבתי זו לא צפנתי בלבי — הוסיפה שושנה אמריה לי — כי הגדתיה זה כבר לאמי הטובה, והיא גלתה את און אבי, ושניהם נאותו לי, — כי אמנם נכבדת בעיניהם מאד ומישרים יאהבוך. ועתה נקומה איפוא ונלכה אליהם לקחת מהם ברכה. הנה הם יושבים בקרב הוקנים אשר נאספו לברך את הזוגות. נקרכה אליהם בעת רצון זו וברכנו בשם ה'“.

שוניו רגלניו כאילות ונצא מאת המשעול ונבוא אל הסכה הגדולה אשר בנן. והנה שם יושבים זקני ירושלים ונכבדיה: שני מוריני הגדולים, הנקראים בשם „יוסי“, הכהן הוקן אלעזר בן חרסם, רציץ חתנו, חוניו הכהן הגדול, מתתיהו הכהן החשמונאי ושלשת בניו הגדולים, הורקנוס בן יוסף ושמעון השר אשר על בית ה'. והנה אשת רציץ ועל ידה אחותה הצעירה, שלומית אשת הורקנוס, שתיהן יהיו מנצחות על עבדי הבית לערוך השלחנות ולכבד את הקרואים בכל הטוב אשר הוכן מדיהן ליום הנכבד הזה.

בהגיענו שמה כבר עמדו זוגות אחרים לקחת מהוקנים ברכה, ויהיו פנו לנו מקום, ונקרב בראשונה אל אבות שושנה, אשר חבקנו באהבה ויברכנו לעיני כל בשם ה'. והנה הרבתה לבכות על צוארי שושנה בתה, ושושנה בכתה גם היא; אך נעמו להן דמעותיהן הנובעות ממקור הברכה. ושני מורי ברכוני גם המה; האחד שגן לי מאמרו מאז, כי הבית אשר אקים לי, בהיותי תלמידו החולך בעקבותיו, יהיה „בית ועד להכמים“¹, והשני ענה חלקו אף הוא, כי יהיה „ביתי פתוח לרוחה“ לעניי עמי, ואחרי

¹ אבות פ"א ד'.

אשר נמצאה לי האשה אשר הוביח לי ה', יהיו נא מעתה דברי אליה מעטים, לבלתי הרבות שיחה עמה . . .⁽¹⁾

באמרי חן ונעם כאלה שעשעו הוקנים נפשנו בשבתם אל כוסות הברכה. והנגינה הנעימה עודנה נשמעת מן הגן, ולרגעים לוקחת נפשות חדשות המתדבקות יחד באהבה המה לקול החלילים והמצלתיים אשר זכרו לא יסוף מהם עד העולם. פתאם נשמע רעש חצוצרות וקול תפים, והנגינה נגינת חיל היונים למסע המחנות; לקולה נדמו החלילים ותחתיהם קם שאון לא ידענו שחרו! כלנו חרדנו ממקומנו ומבהלים יצאנו אל הגן — והנה כל העלמות נסות בבהלה ממקומות שעשעיהן, כלן רצות בהרדה, ובבגדיהן הלבנים נדמו כיונים עפות אל ארבותיהן, והבחורים עומדים בתמהון ומשתאים איש אל רעהו, — כי הנה הגיע המון רבה משרי חיל יון ומאחינו ההילנים אל תוך הגן, ובהגיעם אל הככר השליכו מעליהם את מעיליהם וישארו ערומים כחולדם. גם רבים מההילנים התפשטו את מעיליהם אך לא נכרו במראיהם, כי הערימו לשים מסוה על פניהם. ומראה כלם כסוסים מיוונים, איש אל רעהו יצהלו, והנם מתחרים במשחקיהם על פי דרכם: אלה רוקדים למעלה איש מול אחיו ואלה נאבקים יחדו; ידי אלה אחוזות ב„ריסקוס“⁽²⁾, ואלה ירוצו במעגלה, בהתאמצם להקדים איש את רעהו. וההילנים שמו עמו אל משעולי הגן להדביק את הנערות הנסות ולהשיבן על עקביהן, ובתוכם נשמעה קול פריני, הקוראת אליהן לשוב אל מקומן ולראות בשעשעי הגוים, אשר אין בהם כל רע.

הוקנים נבהלו יחדו ממראה עיניהם וממשמע אוניהם, ויקרעו את בגדיהם, ויקראו הוי והי על התועבה הנעשתה. והורקנום

⁽¹⁾ אבות פ"א ה'. ⁽²⁾ גלת נחשת עבה וכבדה באמצעיתה; בה התחרו היונים להראות כחם, בהפליגם להשליכה לרום או למדחק.

חגר המות ועיניו בערו כלפידיו אש, ופתאם שם יד לפה וישמוע קול שריקה מזורה, והנה קפץ אליו אחד מאנשי לזיתו ויקשב וישמע לפקודת אדוניו, וימהר וירץ הלאה וברוצו שרק בשפתיו גם הוא, ועזת אנשים ובידיהם שוטי סוסים התלקטו אליו וירוצו אחריו בסבכי הגן עד אשר נעלמו מעיניו. אז נתן הורקנוס קולו אל הבחורים, ויצום להתיצב במערכה ולעשות ככל אשר יאמר להם, והוא עם רציץ ומתתיהו החשמונאי עמדו בראשם וילכו ויקרבו אל המקום אשר יזן משחקים ומתהוללים כמשפטם. ויהם רציץ את מנגניהם ויתן על השרים בקולו לעזוב את גנו כרגע, כי במראה הזה לא יכירם פה מקומם, ואם לא יחישו כדברו אז יחיבו את ראשם למלך, — כי דם ישפך במקום הזה, בעיר ובארץ אשר המלך דובר שלום ליושביה, ואך להגן עליהם העמיד חילו בתוכם ולא להעציבם בדברים אשר זרה להם רוחם. השרים השיבו אל לבם כי צדק בעל הגן מהם, ותפול עליהם אימת מלכם, ויתאפקו וילבשו את מעיליהם ויצאו דרך שער הגן נכלמים ובושים. השער נסגר אחריהם ואז הפכו הבחורים פניהם וילכו אחרי הורקנוס הנוהג בם, עד קרבם אל הכבר אשר לפני הסכה — והנה המון ההילנים רצים לקראתם בנוסס מפני אנשי חיל הורקנוס הרודפים אחריהם בשוטים אשר בידיהם. כשבויי מלחמה נשארו ההילנים בין הבחורים מעבר מזה ואנשי החיל מעבר מזה, אשר על פי פקודת הורקנוס בתרום מסביב עדי יפורש מפי הזקנים מזה יעשה להם.

ושושנה ואמה וכל הנשים הכבודות עזבו את הסכה ותחישנה לבוא אל בית הקיץ ולהסתתר שם, לבל תראינה עיניהן במשפט אשר יעשה לבוגדים הנתפשים. והם הובאו אחד אחד אל הסכה והדלת נסגרה אחריהם; שם הוסר המסוה, הורמה המסכה — והנה נמצאו בתוכם גם קרובי הזקנים היושבים על מדין: יוזן הוא ישוע, אחי הכהן הגדול, אלקימוס הוא אליקים בן אחות יוסי בן

ויעזר ; מנילאום הוא חוננו , אחי שמעון השר אשר על בית ה' ,
 וליסימכום אחיו הצעיר , ועוד רבים מבני הכהנים ונכבדי העם ,
 ובתוכם איש זקן ושמו חורן , אחי-הורקנוס הגדול , וגם פריני
 נתפשה עמהם . והזקנים חרצו משפטם לאמר : ההילנים אשר לא
 פשטו מעליהם בגדיהם יפטרו בנויפה בלבד , ואלה אשר נתפשו
 ערומים , ילקו ארבעים , על עברם חק , בלכתם בחקות הגוים
 עובדי האלילים , ואחר כן יושבו להם מעיליהם , גם יושם המסוה
 על פניהם , לבל יכרו בחוץ ולא יקלו בעיני כל . הנה כן נצולו
 יוזן וחורן מענש הגוף , כי נמצאו לבושים בבגדיהם ; לעמת זה
 קבל אלקימוס ענשו על פי דודו , אשר בצדקו ובתומו לא חסה
 עינו על עצמו ובשרו , וגם מנילאום וליסימכום נוסרו כחטאתם ,
 על אף שמעון אחיהם , אשר התמרמר מאד על השופטים , ויהי
 ריב ומדון בינו ובין חוננו הכהן הגדול , אשר עמד על דעתו כי
 בני הכות הם הנערים השובבים אשר התיצבו על דרך לא טוב .
 ובראות שמעון כי כל עמלו לא יועיל להציל את אחיו מחרפה
 וכאב אָנוש , קצף על כלם ויקללם קללה נמרצת ויצא מאתם בחרו
 אף . אז הכירו כלם וידעו כי גם הוא שותף ידו עם ההילנים , ויצר
 להם מאד על כבוד המקדש פן יחלל בידי רשע . ועל משפחת
 בלגה יצא הקצף , על תתה למרים , היא פריני , לצאת לחרבות
 רעה , באמור עליה הזקנים כי „דברי אבות בבית הם שיחת ילדים
 בחוץ” ⁽¹⁾ , ולו שמרו אבותיה את דרך ה' , אזי לא עותה גם היא
 נתיבותיה .

וזקנינו וחסידינו לא החשו בקנאתם לדת קדשם וישלחו

⁽¹⁾ סוכה ג"ו :

מלאכיהם לסליקום, להתאונן לפניו על מעשה השרים, פקדי חילו, כי תחת שהיה להם לשמור את שלום עיר הקדש, הנה הם משביתי שלומה, בשלחם מרנים בין אחים על דברי אמונה ודת. ויקצוף המלך מאד, ויתן צו להסיר את השרים מפקודתם ולהעתיק את החיל מירושלים אל ערי הגבול. וימלא יד הכהן הגדול למשול בשמו בירושלים ואגפיה ולשמור על דת ישראל ככל אשר יורוהו החכמים מורי העם. ותגדל השמחה בבתי החסידים, ההרדים על דבר ה', ופני ההילנים חפו. בעצם ימי הטובה האלה הוחג חג חתונתי עם שושנה אהובת לבבי, ואחר כן נסענו יחדו עם הורקנוס גיסנו אל מעון כבודו במצודת תירס, לראות בטובה ולהתענג על כל מנעמי החיים אשר מצאנו ערוכים ושמורים לפנינו שמה.

כצאת חיל סוריה מירושלים, נעלמה פריני מבית אבותיה ועקבותיה לא נודעו. והקול יצא כי הלכה אחרי מאהבה, הפקיד היוני אשר נשאה אליו נפשה, ותכם קלון על בית אביה ומשפחתו, אשר נמנתה בארבע ועשרים משמרות הכהונה, שנקבעו בימי עזרא לעבודת בית ה'. זה פרי הקרבה, אשר מצאו פריצי עמנו לטוב להם, להתרועע את בני הנכר וללמוד מעשיהם! הם נשאו עיניהם אל החפש, ומעט מעט שלחו רסן מעל פניהם עד כי תעו מני ארח ויאבדו דרך.

וחונוי הכהן הגדול לבש קנאות, וירדוף באף את כל פורעי מוסר ומרשיעי ברית, ועל שמעון אחי מנילאוס סמכה חמתו, על אשר שת ידו עם פועלי האון, ובכח הממשלה אשר נתן המלך בידו, חיבהו חובת גלות, אותו ואת חורן אחי הורקנוס ועוד אחדים מבני טוביה שעמדו בראש ההילנים, ויגרשם מארץ הקדש—ובזה נתן פחדו ומוראו על הפריצים היושבים בירושלים, ויזהרו מעשות עוד זר מעשיהם לעיני כל. אך במורא לא יוסר לב

עקוב, וכאשר כבדה יד החסידים על פריצי עמם, כן הכבירו הם לבבם, וכליותיהם השתוננו לחמום מזמות להפר יראה ולבצע מחשבות אונם.

כל ימי חיי סיליקום הרביעי¹ היתה יד החסידים תקיפה בממשלה — כי היה לסיליקום רצון אביו לקו ומשקלת, וייטב לישראל במהו. ושם חוננו הכהן הלך וגדול, כי היה לבבו שלם עם ה' אלהיו וישם פקודתו שלום וישע רב לעיר ויושביה². ובית רציץ חותני היה לברכה בעמנו, כי גדל כבוד עשרו ונדיבותיו רבו מאד. ויתחרו שני הגדולים, נכבדי קרת, חוננו הכהן הגדול ורציץ בן רגש, במעשי הצדקה והחסד לתלמידיו חכמינו ולעניי עמנו; האחד — בהון האצור בידו מאת הורקנום גיסי, והשמור בבית ה' בלשכת הקדש, והשני — ברכוש הרב אשר אצל לו חותנו, אלעזר בן חרסם, להרבות לו צדקה ולהפליא תושיה. ואנכי עזרתי על ידם, — כי היה גם לי הון ועשר רב, ולי רק בן אחד, אשר ילדה לי שושנה אהובת לבבי ככלות חמש שנים אחרי חתונתנו. הבן האחד — אתה הוא אלעזר יקירי, אשר נשאר לי לפלטה מכל מה שהיה לי בימי אורי ושלומי, אשר נגזו עברו יחד עם הטובה שהיו לעמנו בעת ההיא.

עשר שנים ישבנו בשלום ושלות השקט היה לנו בחסותנו בצל סיליקום, אשר לבו היה אך טוב לנו, ואיש מבני עולה לא נועז בתוכנו לעשות דבר אשר לא כרת — ופתאם הגיעו ימי רעה ותזנח משלום נפשנו.

אפולוניוס, שר החיל אשר היה בירושלים, שב ועלה

¹ תקע"ג — תקפ"ה. ² חשמונאים II, ג' א'.

לגדולה ויהי לנציב בארם וצור. הדבר נודע לשמעון, השר המוסר, וימהר וילך אליו ויגל את אונן, כי הון עתק שמור באצר בית ה', והעשר הזה שמור למלכי סוריה לרעתם — כי בו יהיה הנקל לראשי העם לעשות חיל ורכב ולפרוק על סוריה מעל צואריהם. שנים רעות חשב שמעון לעשות במזמתו זו: לרושש אוצר הורקנוס אויבו בנפש, ולהבאיש ריח חונו ומתי סודו בעיני המלך והשרים. ויזכור אפולוניוס את אשר עשו לו חסידיו ירושלים, כי השביעוהו בחרפה ובגללם הורד משאתו בימים העברו, וימהר ויגד הדברים לסיליקוס, והוא אבד עצות בעת ההיא, באין לאל ידו לשלם לזקני רומה את מס השנה הנמול על ממלכתו מימי אנטיוכס אביו. וישלח המלך את השר היליודורוס, לקחת את כל הכסף הנמצא בבית ה' ולהביאו אל אוצר המלוכה באנטוכיה הבירה.

ויהי כבוא השר הזה עם גדוד חילו ירושלימה, ובהגידו לחונו את פקודת מלכו, וירגז הכהן הגדול תחתיו, ויתאמץ להניאו מעשות כדבר הרע הזה, כי כסף פקדון הוא, האצור למעשה הצדקה, למחית יתומים ואלמנות, ומי זה יערב לבו לשלוח יד באצר בית ה' ונקה! אך היליודורוס לא שעה אליו, כי חזקה עליו פקודת המלך, ויהי נכון לפרוץ ולבוא אל הקדש ביד חזקה. ותגדל המהומה בבית ה', ויהי ההיכל נמוג והעיר נבוכה, כל לבב נמס ובחוצותיה יליל ונהי, והכהן הגדול פרש כפיו השמימה ויקרא אל ה' בחזקה. ויהי פהגיע היליודורוס אל היכל הקדש, והנה מראה גורא לנגד עיניו, מראה פרש אביר המריץ עליו סוסו ברב כח ושני בחורי חמד לבושי בדים ופניהם כמלאכי אֵל נופלים עליו משני עבריו ומכים אותו בעברת זעם. ויפול היליודורוס ארצה ויתעלף, ובהקיצו נראו לו הבחורים לבושי הקדים שנית, ויצוהו להתרפס ולרבה את הכהן הגדול, כי לולא

הוא שהתפלל בעדו אזי כבר שכנה רומה נפשו. ויעש היליודורום כדברים, ויקרב קרבן וידר נדר, ויברך את חוניו ויקח את חילו וישב אל המלך. ויספר לו את אשר קרהו ויאמר: אם יש לך אויב אשר תבקש לשאה נפשו, שלחחו להרום אל הבית הקדוש בירושלים, כי נורא אלהי המקום הזה וכל הפוגע בו לא ינקה⁽¹⁾. אבל שמעון לא נתן דמי לו, וישב וילך אל אפולוניוס ויגד לו, כי בתחבולות ערמה עשה הכהן הגדול מעשהו בהיליודורום להפר עצתם. וישב אפולוניוס ויגד הדברים לסיליקוס, וימאן המלך שלוח עוד מלאכים לנסות את אלהי ישראל, אך נשא פני הנציב בדבר שמעון להשיב שבותו ולהשיבהו על כנו, ואפולוניוס נתן לו מגן ישעו לחזק ידי ההילנים נגד חוניו למרות עיני כבודו, ותהי ראשית מעשהו להשיב גם את בני מוכיה ירושלימה. ומאז והלאה שבו פריצי עמנו להרים ראש ויהי ריב המפלגות הולך וגדול מבראשונה. וכראות חוניו כי ההילנים יוצאים ביד רמה ונציב ארם וצור מחזיק בידם, ותבוא דאגה בלבו פן יש גם המלך אחריהם, ויבחר לו אנשים מקרב עדת חסידיו, וישם פעמיו לאנמוכיה, להתיצב לפני המלך סיליקוס ולחלות פניו, לקים את דברי אגרת אנמיוכס אביו. ולפני צאתו נתן משמרת קדשו ביד ישוע הוא יוזן אחיו, להיות סגנו ולמלא מקומו עד שובו ירושלימה.

וחוניו בא לפני המלך ויתאונן רע באזניו על השערוריות הנעשות בירושלים על ידי שמעון ואנשי חברתו. וכשמוע המלך את הדברים האלה ויחר אפו, ויצו להביא את שמעון בכבלים לאנמוכיה, ליסרהו כדי רשעתו, ועל אפולוניוס סמכה חמתו ויפקוד עליו לבוא לפניו ולהגיד לו מה ראה על ככה להחזיק בירי.

⁽¹⁾ תשמונאים II ג'.

מרעים, משביתי שלום מעיר אשר המלך חפץ ביקרה. ויהי כבוא אנשי החיל לעשות דבר המלך, וידע שמעון כי מרה תהיה אחריתו, וישלח יד בנפשו וימת. ואפולוניוס נשא רגליו וילך אנטוכיא להעמוד לפני סליקוס ולהצטרק על נפשו — והנה היתה שערורה בהיכל המלך! כי הומת סליקוס בידי אחד משריו אשר השקתו סף רעל, ואנטיוכוס אחיו הצעיר עלה למלוכה⁽¹⁾, הוא אנטיוכוס אשר היה לערבון ביד זקני רומה בהעתרם אל אביו לעשות שלום לו, ואשר שב בעת ההיא אל ארצו, בשלוח סליקוס את דימטריוס בנו לערבון תחתיו. לרגל התמורה הזאת גמר חונוי אמר להשאר באנטוכיה ולשחר פני המלך החדש, לקים דברי האגרת אשר נתן אביו אנטיוכוס הגדול לטובת עמו וארצו, אבל אפולוניוס קדמהו בדברים, ובבואו לפני אנטיוכוס דבר רעה על הכהן הגדול ועל כל חסידי ירושלים, כי בוזים המה את אלהי העמים ומלעיכים בם בשאטן בנפש, ובקנאתם העזה הם מכבידים ידם על כל איש יהודי אשר לא כדרכיהם דרכיו. ויעד לו עדים את פקידי החיל אשר היו עמו יחדו בעמדם בירושלים למשמר. ויצו אנטיוכוס על חונוי להשאר באנטוכיה, לכל יצא מגבול העיר וחוצה, עד אשר יחקר משפט עמו. הדבר נודע בירושלים ותרב המבוכה בקרב החסידים יראי ה', וההילנים שמחו על השמועה ויצהלו בראש כל חוצות, וישלחו ציריהם חרש לאנטוכיה, לשית יד עם השרים מיודעיהם מלפנים ולהטות לב המלך אחריהם. ובראות חונוי כי רבו צריו, ויירא לנפשו פן ישלחו האויבים יד בו להמיתו, ויחש מפלט לו אל דפנה, עיר המקלט אשר לפני העיר הבירה⁽²⁾, והעיר קדש היא בעיני הסורים — כי בה נמצא

⁽¹⁾ ג"א תקפ"ה. ⁽²⁾ חשמונאים II, ד' מ'.

תֵּר עֲצֵי דַפְנִי , הַקֹּדֶשׁ דֶּהֱיֹכֵל אִפּוּלוֹן , וְכָל הַנִּמְלֵט אֶל הַמָּקוֹם
הַהוּא בַטּוֹחַ הוּא כִּי לֹא תִגַּע בּוֹ עוֹד יָד אָדָם לְרַעָה ⁽¹⁾ .

בַּעֲוֹלָה הַכִּיִּן אֲנִטְיוֹכָס כִּסְאוֹ , כִּי הָיָה מִשְׁפַּט הַיְרוּשָׁה
לְדִימִטְרִיוֹס בֶּן סִילִיקוֹס וְלֹא לוֹ , וּבִרְשָׁע כִּסֵּל נִהַג מַמְלַכְתּוֹ עַל
אֶרֶץ רַבָּה . הוּא קָרָא לְנַפְשׁוֹ „אַפִּיֶּנוֹס” , לֵאמֹר : הַנְּאוֹר ,
וְהַחֲכָמִים יוֹדְעֵי הָעֵתִים כִּנּוּהוּ בִשֵּׁם „אַפִּיֶּמְנוֹס” , לֵאמֹר : הַמִּשְׁגָּע⁽²⁾
כִּי הָיָה הַפֶּכֶפֶךְ וּזְרָבָל בָּבֶל מַעֲשִׂיו — וּבְחִיק אִישׁ כִּזָּה דּוֹמֵל גּוֹרֵל
עֲמָנוּ לַעֲשׂוֹת בּוֹ כְּרִצּוֹנוֹ ! וּפְרִיצֵי עֲמָנוּ מִצְאוּ בּוֹ חֶפֶץ , וַיִּתְּלֻקְמוּ
אֵלָיו וְאֵל שְׂרָיו לְדַבֵּר בְּאֻזְנֵיהֶם רַק רַע עַל אַחֵיהֶם „וַתְּהִי עֵת צָרָה
אֲשֶׁר לֹא נִהְיְתָה מִהְיוֹת גּוֹי עַד הָעֵת הַזֶּה” ⁽³⁾ . מֵאִזּוֹ יֹשֵׁב אֲנִטְיוֹכָס
לְכִסֵּא , „הָעֵרָה כָּחוּ וּלְבָבוֹ עַל מֶלֶךְ הַנֶּגֶב” ⁽⁴⁾ , לְרַשֵּׁת אֶת אֶרֶץ
מִצְרַיִם . וַתְּהִי רֹאשִׁית מַעֲשָׂהוּ בַּמִּדְיָנוֹת אֲשֶׁר מַעֲבֵר לִירְדֵן , אֲשֶׁר
נָתַן אֲבִיו שְׁלוּחִים לְקִלְיָאוֹפְטֶרָה בָּתּוֹ . וּפְרִיצֵי עֲמָנוּ גָּלוּ אֶת אוֹנּוֹ ,
כִּי מַעֲבֵר לִירְדֵן , בְּסִבִּיבוֹת חֲשִׁבוֹן וּמִדְבָּא , יוֹשֵׁב נֶגֶשׁ יְהוּדִי וְהוּא
שֶׁר מִסִּים לְמַמְלַכַת מִצְרַיִם , וְלוֹ מִבְצָר מִשְׁגָּב וְגַם חֵיל וְעוֹ , וְכָל
הַיָּמִים אֲשֶׁר הָאִישׁ הַזֶּה חָיָה , לֹא תִכּוֹן מַמְלַכְתּוֹ שֵׁם , אֶפֶס לֹא יוֹכֵל
לְבַצֵּעַ מַעֲשָׂהוּ בַּמִּצְרַיִם — כִּי הָיָה יְהִיָּה הוֹרְקָנוֹס לְשִׁטָּן עַל דְּרָכָיו .
וַיִּמָּהֵר אֲנִטְיוֹכָס וַיִּשְׁלַח חֵיל גָּדוֹל בִּיד אִפּוּלוֹנִיוֹס לְהָרוֹס אֶת הַמִּבְצָר
וְלַעֲשׂוֹת כָּלָה לְיוֹשְׁבָיו בּוֹ . וְאִפּוּלוֹנִיוֹס אֲשֶׁר שָׁמַר עֲבָרְתּוֹ לְהוֹרְקָנוֹס
מֵאִזּוֹ , עָלָה כְּשֵׂאָה עַל מִצְוֹדֵת תִּירָס , וְהַהִילִינִים מִבְּנֵי טוֹבִיָּה גָּלוּ
לוֹ אֶת מִסְתָּרָיו , וַיִּכְבְּשֵׁהוּ בְּאַפָּס יָד . וְכִרְאוֹת הוֹרְקָנוֹס כִּי אֲבָרָה
כָּל תְּקוּהָ נָפַל עַל חֲרָבּוֹ וַיָּמָת . וַיֵּךְ אִפּוּלוֹנִיוֹס אֶת כָּל הַנִּמְצָא
בְּתִירָס , וְלֹא הִשְׁאִיר בּוֹ נִשְׁמָה , וְאֵת כָּל הַרְכוּשׁ אֲשֶׁר בּוֹ הַחֲרִים

⁽¹⁾ Strabo 16, 750 . ⁽²⁾ Polibius etc. ⁽³⁾ דְּנִיָּאֵל י"ב א' .

⁽⁴⁾ שֵׁם י"א כ"ה .

לאנמיוכם מלכו, ואת המצודה והארמון הרם בלה. כן כלתה
הרעה רגע יום אחד להורקנום ולביתו ולכל אשר לו,
והשמועה הגיעה לירושלים, ויתאבלו כל ישרי לב על
אחרית הורקנום, כי היה האיש הזה ירא אלהים ושומר מצוה
ועשה צדקה בכל עת. ויגדל המספר בביתנו על הרג הרוגינו;
אך ההילנים שמחו כי חזו נקם. וישוע-יוון לקח את יתר הון
הורקנום הנמצא בבית ה', וישלחו מנחה לאנמיוכם, להעביר את
חוננו ממשמרת קדשו ולתת את הכהונה הגדולה בידו לצמיתות—
ויהי כן. אז יסד יוון על פי ההילנים, פריצי עמנו, את משחקי
היונים בעיר קדשנו⁽¹⁾, ותהי אֶפֶסֶבִּיה לילדים וגימנויה לנערים,
ולכל יפריעום החסידים ממעשיהם, קבעו להם מקומם בבירה,
וזו אקרא הבצורה, אשר לנכח פני המקדש צפונה מערבה. שם
הלכו הנערים ערום מבלי לבוש, ויתגוששו ויתפתלו יחדו כמנהג
היונים, והמכשלה רבתה עד כי השליכו הכהנים עבודתם בקדש
ויעשו זר מעשיהם בבירה. ורבים מההילנים העמיקו שחתו להפר
ברית, ויחדלו למוֹל את בניהם לבל ישאו עליהם חרפה כאשר
יגדלו, ולא יכירום רואיהם במשחקיהם כי זרע אברהם הָמָּה.
ורבים מהעם נתעו אחריהם לעשות כמהם, ועיני החסידים ראות
וכלות, כי לא ערבו את לבבם לעמוד בפרץ, פן תעלה עליהם
חמת המלך, העומד לימין הבוגדים מרשיעי הברית.

והבוגדים הוסיפו עשות הנף ליונים, ובשמעם כי בעיר צור
יוחג חג גדול (להירקלוס⁽²⁾) מעוזם, ובי גם אנמיוכם יבוא שמה
לפאר את החג בכבודו, ויהי דברם אל יוון, לשלוח שמה מלאכים
ומנחה בידם, שלש מאות אדרכמונים, לזבוח זבח לכבוד אלילם,
להראות כי הנה גם היהודים מכבדים את האל הזה מהונם, והנם

⁽¹⁾ תִּקְפֹּיו. Herakles ⁽²⁾ — אליל הגבורה.

נכונים להתערב בשמחתם ולקחת חלק במשחקיהם⁽¹⁾. אך לב
 יוון לא מלאהו להתכחש ככה למשמרת כהונתו ולשלוח זכחים
 ועולות לאלהים אחרים. ויצו אל מלאכיו להרים את הכסף נדבה
 לבנין האניות אשר הכין לו אנטיוכס בחוף העיר ההיא. ויחר הדבר
 לפושעי עמנו, ויועצו להדיח גם את יוון משאתו, ולהעמיד תחתיו
 כהן מתוכם, אשר לא מזרע אהרן — כי גם להיונים אין משפט
 הכהונה ירשה מאבות לבנים, כי אם האיש אשר יבחרו בו הוא
 יהיה להם לכהן אשר יעמוד לפני אלהיהם לשרתם⁽²⁾. ויבחרו
 במנילאוס אחי שמעון ורע יוון, אשר על ידו שלח יוון את מס
 השנה להמלך אנטיוכס כמשפט. וכבוא מנילאוס לפני המלך בפעם
 ההיא הבטיח אותו להוסיף על המס שד'ש מאות ככר זהב לשנה,
 אם יבחר בו לשימו לכהן גדול בעמו, כי אז נקל יהיה לו לשום
 מנהגי יוון לקו בירושלים וביהודה, כי גדול כבודו בעמו וכאשר
 יגזר אמר כן יקום וכן יהיה. והמלך נאות לו על נקלה⁽³⁾, וישלח
 עמו חיל וצבא, לחזק ידו לקראת יוון הכהן המוסר ולעזור לו
 לאסוף את המס כמכסת הכסף אשר אמר. על ידי החיל ההוא
 אשר שם מושבו בבירה, נהדף יוון משאתו אף גרש ממקומו.
 כן הושב לאיש הזה כמפעלו; הוא בגד בחונו אחיו אשר בגד
 בו, והנה בא רעהו ויבגוד בו, וירדפהו באפו ולא נתן מנוח לו
 עד נוסו מפניו אל עבר הירדן, ויבוא ארצה בני עמון וישב שם.
 הדבר הזה העציב מאד את רוח העם, כי לא היתה כואת
 בישראל כי יבוא זר יהיר לכהן בקדש, והוא גם איש זר, אשר
 לא מבני הכהונה, כי למטה בנימין. אך יראת החיל העומד
 בבירה היתה על פניהם, על כן החרישו עד אשר גבר הזעם ולא
 יכלו עוד להתאפק. כי כאשר קצרה יד מנילאוס להביא אל גנוי

(1) תפ"ח. (2) Rotteck I, 472 (3) תפ"ח.

המלך את פרשת הכסף אשר אמר, גול את כלי הכסף והוזהב מהיכל בית ה', וימכור מהם לבנעני צור, וילך לאנטוכיה לכפר פני המלך בכסף אשר לקח אתו, ואת ליסימכוס אחיו — אנוש בערכו — השאיר על מקומו בירושלים. בעת ההיא לא היה אנטיוכוס בעיר מלכותו, כי עלה על קיליקיה אשר באזיה הקטנה, ואנדרוניקוס השר היה עוצר בעמו תחתיו.

וחוניו הכהן הגדול עודנו עצור במקלט דפני. ויהי בהודע לו הנבלה אשר עשה מנילאוס בכלי בית ה', ויוזעק חמס בשערים על שד ההיכל וגול הקדש, הנחשב גם בעיני היונים לעון פלילי. ויירא מנילאוס פן יהיה הדבר הזה לו למוקש, ויתן מכלי הקדש מתנה לאנדרוניקוס ויש בשחד לכו להמית את חוניו. ויקרא השר לחוניו לבוא אליו, וישבע לו כי לא יעשה לו רעה, וחוניו נפתה להאמין בו. ויהי בצאתו אליו מגבול המקלט ויפגע בו וימיתו⁽¹⁾. על הרצח הזה שממו גם היונים, ובשוב אנטיוכוס לעיר הבירה גדלה צעקת כלם על הדם הנקי אשר נשפך, עד כי לא יכל המלך להשיב פניהם, ויצו ויוליכו את אנדרוניקוס אל המקום אשר שפך דמי חוניו ויעשו בו משפט מות.

ומנילאוס ידע כי רק בכסף ובוזה יצלח להפיק רצון מאנטיוכוס, ויצו לליסימכוס אחיו לקחת עוד כלים ויקרות מהיכל ה' ולשלחם אליו. אז עלתה חמת העם עד להשחית, ורבים מיושבי ערי השרה, בשמעם את התועבה הנעשתה, באו להמוניהם ירושלימה לנקום נקמת היכלם. וליסימכוס אסף אליו את כל אנשי עדתו הרעה, והפושע הזקן, הוא חורן⁽²⁾ בן יוסף, אחי הורקנוס, עמד בראשם, וגם החיל העומד בבירה נלוה עליהם ותפרוין מלחמה ברחובות העיר. והעם לא חת מפני הנשק אשר בידי

(¹ תקפ"ט. ² חשמונאים II, נ"ב) (בנוסח האלכסנדרוני).

האויבים, ויפול עליהם במקלות ובאבנים ויזרוק אפר בעיניהם ויהמם ויכם וימיתם ויניסם מפניו, ואת ליסימכוס תפשו חי וימיתוהו מות נבל. ובכל המלחמה והשערורה הזאת היתה רק יד העם בלבד, כי החכמים תופשי התורה והחסידים שומרי מצוה ראו את הנולד ויזהרו מהתגרות ברע. אך בדעתם כי מנילאוס לא יחשה, ובבואו לפני אנטיוכס ירבה כזבים להעלות חמה, שלחו מתוכם שלשה אנשים מוקני העדה, להתאונן לפני המלך ולחלות פניו לעשות משפטם ודינם. אבל אנטיוכס עות משפט ויצדיק את מנילאוס ואת הזקנים הרשיע ויורד שיבהם בדם שאולה.

אחרי הדברים האלה התעולל אנטיוכס על מצרים ויביא מלחמה בשעריה, ויך את חילה, ויכבוש את מבצריה, רק אלכסנדריה הבירה שגבה ממנו ולא יכל לה. ובראותו כי צר כחו להבקיע אליו את העיר הבירה עלה מן הארץ, ובלבו גמר אמר לחדש את המלחמה בחיל גדול מן הראשון. ושמועת שוא הגיעה ליושבי ירושלים כי במלחמה ירד אנטיוכס מצרימה ונספה, וישמח העם מאד. ולשמע הדבר הזה עזב ישוע-יוזון מפלמו בארץ בני עמון ויאסוף לו חיל כאלף איש ויעל על ירושלים. ומנילאוס התבצר בעיר, ותהי מלחמת שערים בין שני האנשים הרשעים, ובהיות מספר הנוטים אחרי מנילאוס מעט מאד, גברה יד ישוע ויפרוץ שער ויעבור, ומנילאוס ברח מפניו וישגב במצודת אקרא. ובהודע לאנטיוכס כל אשר נעשה, ותצת כאש חמתו, ויעל על ירושלים עם חיל צבאו וילכדה ⁽¹⁾, ויעש זבח גדול ביושביה. ובעוד חילו מכה בעם ושולח ידו בכזה ובשלל אדם, פרץ אנטיוכס אל היכל הקדש ויוציא משם את יתר כלי היקר אשר נשארו משד מנילאוס ולימימכוס, את השלחן והמנורה ומזבח הזהב ואת

(1) הקצ"א .

שארית הכסף הנמצא באצר בית ה'. ולמען הצדיק מעשהו בעיני העמים, דבר על ה' תעה, ויוציא קול, כי מצא בקדש הקדשים פסל זהב, תבנית ראש חמור, אשר אליו ישתחוו היהודים ואליו יתפללו, וגם מצא שם איש יוני, אשר עתד לזבח מאת היהודים, כי זה דרכם שנה שנה, לגנוב את אחד היונים ולעצרהו במקדשם ולהאבילהו ולפטמהו ולהקריבהו אחרי כן על מזבח אלהיהם, ולהשבע על דמו לנמור איבת עולם לגויי עולם ולבלתי שוב מהם עד בלותם¹). — ובכל המעשים והדברים האלה היה מנילאום לו למנהל ומורה. וישוע-יוזן נרדף על צואר מאת אנטיוכס, ויהי נע ונר ימים הרבה עד בואו ארצה שפרטה, ושם מת בעוני וחוסר כל.

בשנה השנית הוסיף אנטיוכס לעשות מלחמה במצרים בכח גדול וביד חזקה, ובהודע הדבר בעיר רומה, ויבואו אליו שלשה אנשים מוקניה ויאיצו בו לעזוב את הארץ. אז היתה מבוכתו — ויבקש לו מהם זמן להמלך בלבו; אבל אחד בהם, ושמו פפיליוס ליגס, עג עגה במטהו מסביב לו ויאמר כי לא ימוש ממקומו עד אם ישמע ממנו דבר ברור. מעו פני הצירים האלה נכנע לבבו, וימהר וישב בבשת פנים אל ארצו.

בחמה עצורה בכליותיו שב אל עירו הבירה; שם הגיעו לו דברים מאת מנילאום, כי כבד לו לגבות את המס מבני עמו, כי מכבירים הם לבם ונותנים לו כתף סוררת. האיש הנקלה הזה לא מצא נכון להגיד על אחיו דבר אמת — כי רשו וידלו מאד מחמם המלך וחילו בשנה העברה, ויחפא עליהם דברים אשר לא כן. ולאנטיוכס היו הדברים כפחם לגחלים, ותתך כאש חמתו על היהודים, ויבחר לו איש צר ואויב, את אפולוניוס שר צבאו,

¹ יוסיפן נגר אפיין II, 3.

וישימהו לשר מסים וישלחהו בחיל כבד ירושלימה. כבוא אפולוניוס שמה, התחפש בנכלי מזמיותיו וידבר שלום לבני עמנו, וביום השבת והמנוחה העמיד את חילו במרומי העיר במערכה, והעם השוקט ובוטח נאסף להמונים להתענג על המראה. פתאם נתן אפולוניוס אות, והחיל התנפל על העם ויכהו מכה רבה, ומשם פשט בכל רחובות העיר ויהרוג ויאבד וישחת ויבו בז וישב שבי רב, שבי נשים וילדים, למכרם בערי יון לעבדים ולשפחות ולהביא מחירם לאנטיוכם¹). ובכל זאת לא שב אף המלך, כי כלה ונחרצה ממנו להעביר את היהודים על דתם. וישלח ספרים ביד הרצים אל ירושלים ולכל ערי יהודה, לעזוב את תורת אלהיהם ודת אבותיהם, ויגזור עליהם לבלתי המול להם כל זכר, להפר את השבתות והמועדים ולאכול כל דבר טמא, ולעבוד לאלילי הגוים וללכת בדרכיהם ולהיות כמהם — ואשר יזיד לעבור על מצות המלך אחת דתו להמית²).

בעת צרה זו נעזבה ירושלים ממבחר בניה. רוב חסידיה יצאוה, מפני עקת רשע נדרו, וימלטו נפשם אל מדבר הרים, וישבו במערות ומחבואים, ושם אספו אליהם כל אשר נגע אלהים בלבם, ומשם יצאו אל ערי השרה, לאמץ רוח העם, לשמור דתם מהללה. הכהן מתתיהו החשמונאי ובניו התמלטו אל העיר הקטנה מודעים; שני המורים: יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן, עברו מעיר לעיר לחזק לב אחיהם בדבר ה', וכן עשה גם רציץ חותני וכל יתר יראי ה', אשר נואשו מירושלים, העיר החללה בידי הבוגדים הפריצים והיונים העריצים — לא נשאר בה כי אם אלעזר בן חרסס, אבי חתנתי, כי עזבהו כחו משיבו. וגם אנכי הואלתי לעזוב את העיר ולשוב אל נחלותי בעין גדי; אך בעוד שושנה

¹ חשמונאים II, ה' ל"ב — ל"ג. ² שם I, א' מ"ה — מ"ח.

עשה כה וכה להכין לנו דרכנו, הדביקתנו הרעה ותבואנו שאה לא ידענו.

למלא פקודת המלך בא השר פיליפוס בראש חיל חדש לחזק ידי אפולוניוס. אליו התלקטו כל פקידי הצבא אשר בירושלים בימי סיליקוס הרביעי, אשר שמרו עברתם מאז לחסידי עמנו בצאתם ממנה בחרפה, ועליהם נלוה כהן זקן ושמו אפוסטמוס, אשר נשלח מטעם המלך להנהיג עבודת האלילים בעיר הקדש וסביבותיה. ותהי ראשית מעשהו במקדש אלהינו, לממאו ולהסב שמו: „בית-אל יופים אלימפיוס“⁽¹⁾. וישקץ את המזבח ויזבח עליו חזיר⁽²⁾, ויו מדמו על ההיכל ועל קדש הקדשים, ויתנו מבשרו לאכלה למנילאום ולאחות מרעיו, וימשחו מרק פגוליו על ספר התורה הנמצא בבית ה' לממאהו, ואחרי כן שרפו את הספר באש⁽³⁾. אז העמידו צלם בהיכל⁽⁴⁾, ויתנו שקוץ משומם במקדש אלהי הצבאות. הדבר היה ביום שבעה עשר בתמוז⁽⁵⁾, יום השמור לעמנו לרעתו; בו נשברו הלוחות במעשה העגל, בו גם נבקעה העיר ירושלים על ידי נבוכדנצר⁽⁶⁾, ובו הנה חלל הקדש בידי רשע ורבים מבני עמנו עוד עזרו לרעה.

על יד גרוד החיל אשר עמד לפני אפוסטמוס בחללו את הקדש, עמדה אשה עבריה מזרע היהודים ממשפחת הכהונה, היא — מרים בת בלגה, מוסבת שם פריני, שהמירה דתה בלכתה אחרי קליסטנס מאהבה ותהי לו לאשה. וקליסטנס היה פקיד הגרוד ההוא. וכראות פריני את כל הנעשה על מזבח הקדש,

⁽¹⁾ Jovis — הוא ציוס ראש אלילי האלימפוס. ⁽²⁾ החזיר הוא אחד סמלי ההפראה במסחרי עבודת האלילים, ועל כן נבחר לזבח תמיד (ועיין ס' „מסחרי העכו"ם“ להר"ש רובין בהערות לצד 38). ⁽³⁾ תענית פ"ד ו'. ⁽⁴⁾ שם, ⁽⁵⁾ ג"א תקצ"ב. ⁽⁶⁾ תענית כ"ח;

בעטה בו ותך עליו בסנדלה ותקרא : „הוי לוקום, כמה כלית ממונם של ישראל, ואיך לא תעמוד להם בעת צרתם ? !”⁽¹⁾.

ודבר מנילאום היה אל אפולוניוס ופיליפוס לפרוש רשתם לרגלי החסידים והיראים שומרי הברית, לחפשם בכל אשר ימצאום ולאכוף עליהם לעבור על דת אבותיהם, והיה אם יכנעו כלבכם, ונטה כל העם אחריהם, ואם ימאנו וימרו, ומתו בעונם כדבר המלך, ולא יחיו עוד לשטן על דרך עמם. וייטב הדבר בעיני השרים ויעשו כן. אז הוכן מטבח לשומרי אמונים, אשר רובם ככלם החזיקו בדתם מאנו לעבור. והעם בכה למשפחותיו, והזעקה הקיפה את כל ערי יהודה, אך מכלן הכי גדלה בחוצות ירושלים — כי רבו בה פריצי עמנו מלשני אחיהם בסתר ובגלוי.

באחד הימים ההם, בבקר השכם, יצאתי מביתי אשר ברחוב דוד, ואלך אל רחוב העמק מקום מעון אבינו הזקן, אלעזר בן חרסם, לקחת ממנו ברכה לפני צאתי את העיר. ויהי בקרבי אל ביתו וארא שם המון רבה, וגרוד צבא סובב איש שיבה הנשען על זרעות שני אנשי חיל. הבטתי אל מראהו ולבי נתר ממקומו, בהכירי אותו, כי הוא אלעזר⁽²⁾ אבי הזקן! בלב נפעם התכוללתי בין ההמון ההולך אחרי החיל, והם הוליכוהו אל הככר אשר לפני מצודת אקרא, ששם חכה לו פיליפוס לדבר אתו בשער. אל מראה פני איש השיבה אשר כלו הפך לבן הוטל היוני האכזרי, וידבר אליו רכות : למעום מעט מבשר החזיר לעיני העם במצות המלך, והיתה נפשו לו לשלל. וימאן הזקן ויאמר : „הרף ממני, כי לא אעבור על מצות אלהי, ויעבור עלי מה !”. ויוסף השר

⁽¹⁾ סוכה נ"ו : ⁽²⁾ איכה רבה ב' ב' (ועיין ערכו בסדר הדורות).

לפצר בו, ולאחרונה להש באזנו ודבר לאט עמו. אבל הזקן הצדיק ענהו בקול: „ראה אתה אומר אלי לאכול בשר בשר אשר יובא לי מידך — והלא בזה עוד אחטיא את הרבים, בחשבם כי אכלתי מבשר זבחכם, וענו ואמרו: „אם זה אלעזר הזקן, בן תשעים שנה, אכל טרפה לעיני כל, למה זה איפוא נצדק ממנו?“ — לכן חדל נא ממני, כי עצתך לא תקום ולא תהיה“. או חרה אף פיליפוס עד להשחית, ויצו ויכו את הזקן מכת בלתי סרה, וימרטו בחרפה לחייו, ויענוהו וירבו פצעיו, והוא נשא מכאביו דומם, וכאשר לא קמה בו עוד רוח, חגר שארית כחו ויקרא בקול גדול: „שמע ישראל, ה' אלהינו, ה' אחד!“ — ובקריאתו זו יצאה נפשו ⁽¹⁾.

בלב נשבר יצאתי מן המקום ההוא. מעי רתחו כל העת ההיא, וקצפי השיאני להתנפל על היוני הצורר ולמרוף נפשו באפי; אך רוח מבינתי הורתני כי אך לשוא אשליך נפשי מנגד בהיות ימין האויב רוממה. אז זכרתי את אשתי ונבהלתי — כי אחרתי עד הצהרים, ואנחנו נדברנו ללכת יחדו עוד בבקר הזה אל בית אבותיה, להראות את אמה ואחיה בטרם נסע ונלך לדרכנו, והנה היא דאגת לי מבלי דעת מה היה לי! שאפתי אל ביתי, אך יראתי לרוץ, פן יבלע לי במשכי עלי עיני רואים. ואתאפק ואלך לאטי עד בואי אל רחוב מעוני. נשאתי עיני וארא והנה המון אנשים רצים ונסבים על ביתי! ראיתי ויצא לבי, וארוץ כמשגע אל דלת ביתי ואפתחה —

בעשרת אנשי היל חמושים עמדו למשמר באולם הבית, זמן ההדר הגיע לאזני קול שחוק גבר העונה עברית על קול בכי שושנה אשתי בדברים כמתלהמים לאמר:

⁽¹⁾ השמונאים II, ו' כ"א — ל"ח.

„אך זאת העצה האחת אשר תציל נפשך ונפש בנך הילד מהמכר ממכרת עבר ושפחה בערי הגוים. ואם לא תאבי שמוע לי, והוספתי ליסרה אותך, ונמכרת את לבדך במקום אחד ובנך לבדו במקום אחר, ועיניך לא תשובנה עוד לראותו עד העולם”.

קפצתי אל איש החיל הקרוב לי ואוציא חרבו מתערה ואחפון לרוץ החדרה; אבל אנשי הצבא שבו את דרכי ויתפשנו ויגולו החרב מידי ויעצרוני בחוקה. במהומה הזאת יצא האיש אל האולם — והנה הוא בנילגום עוכר ישראל! חרקתי שני בועם אפי ואבך בחמת רוחי מקצף אין אונים; אבל הוא לעג לי ויאמר: „ההיטב חרה לך? לא כן אנכי עמדי — כי חמה אין לי, ולבי חושב אך טוב עליך. הן נקל לי להמיתך, אבל יקרו לי חיך — כי איש בריא אתה וחסון כאלונים, ובעבד כזה אבחר לי להעמידו לפני לשרתי, ומאד ינעם לי לקחת הכוס מידך בהושימך אותה לי — ולשושנה אשת חיקי”.

עיני מלאו דם וקצפי הרב שם מחנק לנפשי ולא יכולתי להוציא הגה מפי. והוא הוסיף לשנן כחרב לשוני ויאמר: „הן אשתך זו אותה חשכתי לי בעודה בבתוליה, אך היא בחפזה בחלה בי ותבחר בך תחתי. עתה הנה תחכם ותדע לתקן את אשר עושה. כי הנה דת היהודים במלה ועברה, ואתה גם נשואיה כלל היו יהיו, וחפשיה היא לגפשה ללכת אחרי האיש אשר יקחנה אחר כבוד להושיבה בצלו. וגם בנה הילד ימצא בי אב ומורה אשר ידריכהו בארח עולם ולא יהיה חסיד שומה כאביו” —

בדברו דבריו אלה קם שאן חדש מהמון אנשי חיל אשר התפרצו אל הבית, ובראשם — קליכטום ופריני. וכשמוע פריני את דברי מנילאוס האחרונים חרה אפה ותקרא: „גש תלעה,

חמור נוער! כי אנשי הבית הזה לנו הם ובירינו נתנו; מאת השר אפולוניוס היתה זאת, למען תמצא ידי לעשות נקמות באנשי חרמי".

ומנילאוס מאן לעיוב מרפו, וינסה דבר אליה; אך הפקיד קליסמנס שלף חרבו וישימנה על שכם ימינו כמפקד צבא מלחמה, ויקרא לאנשי חיל מנילאוס בקול מושל ומצוה: "עמדו ברגל ישרה!" — ויעמודו; "הפנו שכם!" — ויפנו; "צאו ולכו אל מעונכם!" — ויצאו וילכו לבוא אל מעונם. ומנילאוס נשאר לבדו ועיניו מפיצות אש פלדות,

כמשמר החיל אשר יצא בן היה החיל החדש עלי למשמר ולא יכלתי למוש ממקומי. והנה יצאה שושנה מחמל נפשי מן החדר אל האולם בברכים כשלות ופנים חורים ועינים מזרות אימה, ולפניה הילך הקמן בן חמש שנים, אתה בננו היחיד, החובק ברכיה ומסתיר פניו בהיקה — מפחד אנשי החיל אשר נפל עליו. ושושנה בראותה אותי פשטה זרעותיה לנפול על צוארי, אך אנשי החיל הרפוה לאחר עד כי כשלה וכמעט נפלה לארץ. ופריני העיפה עיניה בה ובי ותפן אל מנילאוס שנית ותקרא אליו עברית:

"צא מזה, נבל! הלא אמרתי לך כי האנשים האלה לנו הם. את האשה הזאת אקח לי לאימה, ועבדה אותי וגם — את בעלה מלפנים, אם יחכם ויבין לאחריתו..."

ובדברה זאת לבבתיני בעיניה ותשחק אלי.

כמוני כשושנה עמדנו מרעידים ושוממים ויחדו נאנקנו דם. וקליסמנס בשמעו את פריני מדברת את מנילאוס שפת לא ידע, גער בה ובמנילאוס ויאמר:

„למה זה תדברו יהודית? האינכם יודעים כי לשון היהודים אסורה היא מטעם המלך?"¹⁾

ופריני ענתה אותו יונית:

„אמנם אסורה היא ליהודים, ולא לנו, השוקדים על דברי המלך לעשותם ולבצע חפצו" —

אבל מנילאוס שמע דבריה ויען בלזות שפתיו לאמר:

„פריני יודעת כי הדברים אשר היא מדברת בזה לא ינעמו לאון בעלה, כי לאיש הזה תשוקתה, ואליו היא נושאת את נפשה".

ובדברו הורה עלי באצבעו. וקליסמנס רגז תחתיו ויפן אל פריני ואלינו וישאלנו לאמר: „הכנים הדברים אשר היהודי הזה אומר?"

פני פריני האדימו כתולע ולא השיבה דבר, ואנכי שאפתי רוח ואקרא יונית לאמר:

„אם לעשות בנו שפמים באת הלום, איש יוני, קום ועשה כחפצך! כי אמנם נאמנים נחנו לה' אלהינו וכל עוד נשמת שדי תחיינו לא נעזוב תורתו ולא נסור ממצותיו; אבל למה זה יתעללו בנו כל בוגדי און אשר מעמנו יצאו, המתאמרים לעשות דבר המלך ובלבם — זמה?"

„שים נא מעצור לרוחך ואל תדבר רע בפריני לעיני בעלה — התחננה אלי שושנה בדברה עברית בחרדת קולה — הן הארם אשר כסה פניה יעידה כי עוד לא צפון מישר לבה, ואך קלות דעתה ופחזותה מאז היא שובבתה".

„הסי, יהודיה! — קראה פריני יונית בסערת רוחה — כי אין את נפשי לשמוע צדקתי מפוך. הן את אשר עם לבבי לא

¹⁾ Grätz II, 316

אבחד גם מבעלי, כי אימתו לא תבעתני. אמנם כלכם סבותם בנפשי; אך מכם הכי הגדיל הונו-מנילאוס הנבל הזה להרע לי. תמה הייתי ועקשני ויפתני ויחלל כבודי ויחשק בבת רציץ ויעזבני ויתנכר אלי ולא יסף עוד לדעתי. ואשא עיני אל עמיהוד — והוא לא שת אלי לבו בבחרו בבת רציץ תחתי. אז התחולל בקרבי רוח סערות ולבי נמלא מחשבות נקם ושלם — והיום שקייתיו הנה זה בא!"

"אי לזאת איפוא — החניף לה מנילאוס עברית — אם האבי לו שמעיני: נקם נא נקם אחד משני אלה, והיה הוא לך והיא לי — וסרה קנאתנו גם יחד ואיש על מקומו יבוא בשלום!"

ופריני התבוננה בי ובשושנה ובילד חליפות, ותחשוב מחשבות ותענהו יונית לאמר:

"אם מלבך יצאה, אין זאת כי אם עצת שאל היא — וחלילה לי ללכת אחריה ולהיות כמך; אולם בטרם אנקם מהם אראה נקמתי בך, איש נתעב ונאלח, המסכסך גוי ואדם יחד. בי קליסמנס, אם נא מצאתי חן בעיניך, שלוף הרבך ומותתהו, והאמינה לי כי דבר טוב תעשה מאין כמהו, כבערך את הרע הזה מקרב הארץ!"

"אני פי מלך אשמור — ענה קליסמנס — ולא אעשה את אשר לא צוית י".

"אם אין עם לבבך לעשות חפצי, תושע ידי לי" — קראה פריני בהוציאה מאכלת חדה מתחת למדיה, ותקפוץ על מנילאוס כלביאה להכותו נפש; אבל הוא התחמק מפניה בקפצו בין אנשי החיל עד קרבו אל פתח הבית וימהר וינס החוצה.

ופריני שאפה רוח כתנים ופניה האדימו והלבינו חליפות, לאחרונה פנתה אל בעלה ותאמר: "הן שאלתי לא נתת לי,

הואילה נא עתה ועשה בקשתי: הרף מן האנשים הנקיים האלה, הנרדפים על בלי פשע, וצוה לאנשי החיל ויצאו את הבית!"
 „גם בזאת לא נעניתי לך — ענה קליסמנס — כי אשר צויתי זאת חובתי ואעשנה”.

„אם כן איפוא — קראה פֶּריני במרירות — קחני ואסרני גם אותי עמם, כי לא טובה אני מהם”.
 „גם זאת לא אעשה, כי על ככה לא צויתי — ענה היוני המתון.

ופֶּריני רקעה ברגליה ותקרא:
 „השיבה אל לבבך, איש חדל הרגש כפסילי אלהיו! הלא צוית לאסור את היהודים האלה בנפשם, על כי נכון לבם באמונתם, ואנכי אחת אמרתי לך: לא טובה אני מהם! וכאסרך אותי הלא תעשה איפוא את אשר צוית. אכן צדקה האשה הזאת ממני; היא היתה חברתי מלפנים, בטרם חללתי נזרי ואשבית מטהרי, בהחפזי להקשיב לדברי מגילאום הבליעל, עובר נפשי ובשרי — על כן תדעני היא יותר מאשר אדע נפשי. אמנם שובבתי משובה נצחת, בהתאמצי להחריש את הנחש הצפעוני היושב בסתר לבבי ושולח בי חמתו זה כמה; אבל לנחש הזה אין לחש ואין תרופה, כי אִיבתי את אשר לא אוכל לשנוא, בחשתי וחרפתי בפי את אשר הכרתי וכבדתי בלבבי, ובהכותי סביבי הרביתי פצעי בעצמי ובשרי. ומאז שבתי ראיתי את מגילאום עובר נפשי ועמי, נהפך עלי לבי ואכיר מה עצמה משובתי” —

פתאם נפתחה הדלת ופקיד צבא בא ויאמר לקליסמנס:
 „אפולוניוס שר צבאנו שלחני אליך להודיעך, כי הנה הגיעה פקודה חדשה מאת מלכנו: לשלוח את כל נפשות בית רציץ „אבי היהודים” אנמוכיאה, והיו אתו למשמרת ליום הולדתו,

לפאר בהם את שם יופים אלהינו, בעשות החסידים האלה לו זבח, או בהעשותם זבח לו".

עוד מתנינו מלאות הלחלה למשמע הפקודה הזאת, בה נתבה החמה על כל נפשות משפחתנו לעשות להן כלה, והנה נראו פני מנילאום בפתח הבית, בקראו אלינו יונת בלעג לשונו לאמר:

"התבשרו נא, ידידי, כי הנה מת אלעזר אביכם הזקן על כבר אקרא בידי מעניו, וגם חנה אמכם יחד עם שבעה בניה הנה נאסרו ונשלחו בשלש עגלות אנמוכיאה, ועתה הננו מחפשים את רציין אביכם המסתתר בהרי יהודה, וכבר יצא חיל וצבא לגלות מסתריו ולתפשהו חיים. אם לא תאמינו, שאלו את פי הפקיד הזה ויגרדכם!"

"כנים הדברים!" — אמר הפקיד לתומו, ומנילאום פער פיהו בשחוק בליעל ויעלם.

"אוי לי כי נדמיתי! — זעקה שושנה מקורות לבה ופניה הלבינו כשלג — אויה, אבי הזקן! הוי אמי! אחי! אבי! ... הוי אישי! ילדי! ..."

בקריאותיה אלו הלך קולה ורפה, ופתאם קמו עיניה בחריהן, כי אבדה נשמת אפה, ובנשאה כפיה אל לבה נעה ממקומה ותפול על פניה ארצה —

הילד הרים קול זועות, ואנכי נדחקתי כרגע בין חיל המשמר ואניע אליה. ופריני גם היא קפצה אליה ויחד כלינו כחנו להעירה ולעוררה מעלוף נפשה; אבל כל עמלנו היה לשוא! קול שאגתנו לא שמעה עוד, רק פעם אחת התפלצו כל יצורי גוה ואחר נחו שקטו ויקפאו לעינינו.

שושנה המודתי מתה!
לבבות לא יכלתי, כי נסתם מקור דמעותי מעקת לבב,

אך קולי הרימותי ואצעק צעקה גדולה ומרה, והילד האמלל בכה בכי גדול בעמדו לפני גוית אמו מבלי דעת מה היה לה. ופריני כרעה לפני שושנה רעותה מקדם, ותמתחנה. ותפשוט ידיה ורגליה, ותשוה עליה מפלי לבושיה. אז השתמחה עליה ותשקנה מנשיקות פיה, והשר ואנשי החיל לא כהו בנו כל העת ההיא, כי נגע המראה עד נפשם. פתאם נראה זרם דם יוצא ממקום משכב רעיתי והנהו שוטף ועובר על פני הרצפה! וקול ענות חלושה נשמע מפי פריני בהשתרעה על יד שושנה לאמר: „תהי מיתתי כפרתי לפניך, ה' אלהי אבותי, ותהי נפש רעויתי התמימה הזאת מגן בעדי בעמדי למשפט!“ —

התבוננו אל פריני, והנה המאכלת תקועה בבטנה! ואחרי רגעים נפחה נפשה.

כמעט עלתה על דעתי לתפוש את המאכלת ולעשות לבני ולי ככה, אך קליסמנס הקרימני ויחתפנה וישליכנה הרחק אל אנשי חילו, והוא נשאר על מקומו ויתבונן דומם אל האשה הזאת, אשר היתה רעיתו זה כמה והוא לא ידע נפשה. לאחרונה התעורר וירק אל עבר פניה ויצו לאנשי חילו לאסוף את כל הגמצא בביתי בזהב ובכסף ובכלי חפץ ולשאתם אל מצודת אקרא. וככלותם מעשיהם הקיפני עם מתי מספר מאנשיו ויאץ בי לצאת אחרי הכבודה העוברת לפנינו. אך נעתר לתת לי לנשק את רעיתי המתה בשרם אפרד מעליה לנצח, גם עשה את בקשתי ויגזור קוצה אחת מתלתלי ראשה ויתננה בידי להיות לי למוזכרת — ואז נמלתי ילדי על זרועי ואצא מביתי בבכי תמרורים. המון העם אשר נאסף על ביתי נתן בבכי קולו, ואנכי התאמצתי ואקרא אליהם עברית:

„שלום לכם, אחי! יאמץ לבככם באלהי הצבאות, כי לא לנצח ישכחנו. ועתה עשו נא חסד ואמת עם אשתי המתה ועם

האשה העבריה השוכבת על ידה — ואלהי הגמולות ישלם לכם כפעלכם! ואני הנני הולך בדרך אשר מי יודע אם אשוב עוד ממנה".

בכי העם גדל מאד, ואנכי נשאתי עיני בפעם האחרונה אל ביתי, מעון השלום והברכה לי ולשושנה רעיתי זה שנות עשר, — אז הרימותי פעמי ואלך בתוך החיל עד הגיעי אל מצודת אקרא. שם שמו כבלים ברגלי וישלחוני עם משמר אנשי חיל מזוינים דרך שער שכס לחובילני עירה גבעה, ששם אָספו כל האסירים להוליכם בדרך שמרון עד צור ומשם יוכאו בדרך המלך אנמוכיאה.

משמים הלכתי במר נפשי ונערי על שכמי, לבי המה בהמות ים לגליו ועיני נגרות מאין הפוגות על שברי הנורא אשר השברתי. הכבלים אשר ברגלי לא נתנוני להחיש דרכי, וכן הלכנו לאטנו עד בואנו אל משעול צר העולה בין רוכסי ההרים, שם עמדנו לנוח מעמל הדרך. אנשי המשמר ישבו סביבי ויאכלו לחם, ואנכי ישבתי בתוך ונפשי מאנה לנגוע אף בלחם היבש אשר שמו לפני, גם כי לא אכלתי זה יום תמים — כי היתה תמונת שושנה רעיתי לנגד עיני, בה הגיתי בעטוף לבי ותשתפך עלי נפשי. „אם לא חלום נורא הוא?" חשבתי עם לבבי בזכרי את כל אשר עבר עלי ביום הזה; אבל הכבלים אשר ברגלי, מראה בני היתום הנרדם בחיקי, ומראה אנשי החיל השאמים אותי מסביב הזכירוני כי כל זאת באתני בהקיץ: שושנה חמודתי גועה לעיני, כי חלל לבה מדברי בלע אשר הרגיזוה וכרגע נדעכה נפשה ממקומה מהשמועה הנוראה אשר דכאתה לפתע פתאם. ואני הנני הולך למות בארץ נכריה בידי אויב אכזרי אשר מבשרנו

לא ישבע. אכן לא אירא מות, והנני מחכה לו בלב נכון; אבל מה תהי אחרית בני הקמן, היתום העוזב? ! — — — בהגני זאת אחוזני חיל ורעדה, הכרתי בלחות צלמות ותכסני פלצות — פתאם נשמע קול כרעם מראשי ההרים, הקורא בכח „לה' הישועה!“ , וחצים מעופפים על כנפי מות רעשו כארבה ונחתו באנשי הצבא החונים עלי כדור, ובטרם ימצאו ידיהם ורגליהם נפלו עליהם אורביהם ויבתקום בחרבותם ולא השאירו מהם עד אחד. עודני משתומם על המקרה והנה אנכי אחוז בזרועות חברי מנעורי, יהודה המכבי, בן מתתיהו הכהן לבית חשמונאי! עד מהרה הוסרו הככלים מעלי ואחד מגבורי עמי אלה נשל את הילד על שכמו ויחדו האיצו בי למהר ולעזוב אתם את המקום ההוא. ולפני לכתם מזה לקחו אתם את נשק אנשי החיל וחליצותם, וישליכו את הפגרים בחגוי הסלע, ואז שבנו לדרך פעמינו ונעל על ראש ההר ומשם ירדנו בערוץ נחלים וכן הלכנו בין הרי יהודה הלך ועלה, הלך וירד, עד בואנו בחצות לילה אל נקרת אחד הצורים, ונרד במערה גדולה אשר בה נמצאו כמאה נפש, אנשים ונשים ומפ; שם הושכנו לתת מנוח לנפשי.

בחולם הייתי בעיני עוד הפעם בהעלותי על לבבי את כל הקורות אותי ביום ההוא. זכרתי את אחרית אלעזר הזקן ואתנודד, את חנה חתנתי ושבעת בניה — ושמה החזיקתני; זכרתי את שושנה רעיתי האמללה — ויצר לי על התשועה אשר היתה לי ללא עת, ואמרר בבכי ואקרא: „מי יתן מותי כשושנה מחמל נפשי והיתה אחריתי כמוה!“

ויהודה וכל עדתו ידעו את כל אשר נעשה, כי היו להם חברים חרוצים אשר השכילו להתחפש ולבוא ירושלימה, לראות ולדעת ולשוב ולהשמיע את כל הקורות אותה וזאת יושביה. אכן קצרה ידו להציל את חנה ובניה, — כי היה אז בעיר מורעים,

בסורו לדרוש שלום משפחתו, ובשובו משם נודע לו כל אשר קרני, וישוה רגליו כאילות ויחש לעזרתו. ובראותו בצרת נפשי ובשמעו כי אבחר מות מחיים, נחמני בדברים ויט למוסר אוני, כי בעת צרה כזאת אין אנחנו שליטים בנפשנו לבחור בטוב לנו, כי כמונו ככל נפשות בתינו נתונים נתונים נחנו לתכלית גבוהה ונעלה מעל כל חפצי בני האדם — לקדש שם אלהי אבותינו ולהציל תורתו מחרפת צר. הוא גם ספר לי כי נחלתי בעין גדי היתה לבזה ולשמה, ולו קדמתי לברוח שמה, אזי נפלתי עם אשתי ובני בידי האויב ותהי אחרית כלנו להכרית.

בדבריו החוצבים להכות אש החם לכבי ותשב רוחי אל קרבי. ואקדיש חיי גם אני למלחמת הקדש, להתחזק בעד אמונתנו ובעד עם אלהינו, ואם צר כחנו לעת הזאת, נחכה למועד אשר תמצא ידנו ברבות מספרנו, ולה' הישועה!

אחרי שלשת ימים נפגשתי עם רציץ חותני. גם הוא ידע את הכל, ויהי לי למופת באמין לכבו, בקבלו לטובה את כל הבא עליו, עד כי שש כמעט לקראת המסות הגדולות אשר ינסהו ה' — כי בהן הלא יזכה לקרוא על נפשו בדברי בן אמוץ לאמר: „הנה אנכי ואשתי והילדים אשר נתן לי ה' לאותות ולמופתים בישראל!“ אכן ידע חותני את נפש אשתו ובניו, ודבריו נאמנו מאד — כי כל בניו נגזרו מיד אנטיוכוס לעיני אמם הרחמניה, אשר אמצה לבבה ביום מסה ותקרא לצאצאיה הנאהבים והנעימים לאמר: „לכו בני ואמרו לאברהם אבינו: אתה עקרת מזבח אחד ואמנו עקרה שבעה מזבחות!“ — ואחר כן נפלה גם היא על חלליה, בקראה על נפשה: „אם הבנים שמחה — הללויה!“⁽¹⁾. בעצת יהודה המכבי וברצון רציץ חותני נלקחת אז ממני,

(1) גטין ג'ז: והמעשה היה בימי אנטיוכוס, כמסופר בס' חשמונאים II, ז'.

בני יקירי, ואנשי בריתנו הוליכוך ויביאוך ארצה מצרים, להיות
אמון אצל הכהן חוגניו הרביעי, אשר בנפול אביו הכהן הגדול
חלל באנמוכיה, ירא את ההילנים פן יתנקשו גם בנפשו, ויברח
ויבוא מצרימה, ויעש חיל ויצליח ויהי שמו הולך וגדול.

ויהי בהורע לאפולוניוס את אשר נעשה לאנשי חילו בדרך
העולה גבעתה, ויצו את פוליפוס להחליץ חושים ולחפש עקבות
הנעלמים ולגלות מסתריהם, ואחינו הבוגדים היו לו ולחילו למורי
דרך. ומערה אחת נגלתה בקרבת העיר ירושלים, אשר בה
הסתתרו חסידי עמנו למשפחותיהם עד אלף נפש, והבוגדים
הקריבו שמה את החיל ביום השבת. ולא הרימו החסידים אבן
לסתום את פי המערה או להשליך על האויב, לבלתי חלל את
היום הקדוש. ויהי כי יראו האויבים לרדת אל תוך המערה וישימו
עצים במבואה ויציתו בהם אש, וכל היושבים בה כלו בעשן מיד
להבה ⁽¹⁾.

ופוליפוס שלח את פקידיו לעבור עם אנשי חילם בכל ערי
יהודה ומושבותיה, ולאכוף על היהודים להקים מזבחות לאלילים,
להקריב להם חורים ולאכול מבשרם ולשתות יין נסבם. ובכל
מקום בואם הרסו את בתי התפלה, קרעו את ספרי התורה או
משחום בחלב חזיר ויתארום בתמונת אליליהם לממאם. אך
היהודים יושבי ערי השדה אמצו לבבם, כי יצקו החסידים מרוחם
עליהם. רובם הערו למות נפשם או קדמו לברוח המדברה ולבוא
בנקרות הצורים ובסעיפי הסלעים, ואף המעטים בהם, רכי הלבב,
אשר עשו כמצות היונים עליהם, שבו ויעברו את ה' באין פחד

⁽¹⁾ חשמונאים I, ב' ל"ב—ל"ח.

האויב לנגדם. שמע פיליפוס ויתעבר, וישב וייסרם באכזריות
 חמה ויקשיח לבו מהמלתם, גם על נשים וילדים לא חסה עינו,
 ובהודע לו כי נשים יולדות נתנו את בניהן הילודים להן למול
 בשרם כרת, צוה ויוציאון מערש דותן, ויתלו את העוללים על
 צואריהן, ויעבירון ככה ברחובות עיר ואחר כן השליכו אותן מעל
 החומה, ועצמותיהן נפזרו לפי שאל¹.

הנה כן הגיעה הרעה עד מרום קצה, ורבים מהנלהבים
 בנו נלאו לשאת בשרם בשניהם, וידרשו בחוקה להחליץ ולצאת
 לקראת האויב ביד רמה, כי בשל כח הסבל. עודנו מחשבים
 דרכנו זה נבחר לנו להחיש ישועתנו, ומבשר בא להגיד, כי אחד
 הפקידים, אפלס שמו, עולה במתי מספר מאנשי חילו על העיר
 מודעים, מקום מושב מתתיהו ומשפחתו, להקים בה מזבח ולעשות
 גם לה כמעשהו בכל הערים אשר עבר. ויתנער יהודה כארי
 מרבצו, ויתעורר רציץ חותני כרב שכול, וכלנו יחד במספר
 ששים איש אמיצים לבח ומלאי חמת ה' חשנו עלינו אחד אחד
 עירה מודעים, איש וחרבו תחת למדיו. שם נאספנו בבית מתתיהו
 ונתיעץ על צפונותינו.

הבקר אור וקול חצוצרה ותוף נשמע מקצה העיר, כי הנה
 בא אפלס עם גדודו, ויעמוד על הכבר אשר לפני בית ה'. ויצו
 לאנשיו ויקימו שם מזבח אבנים, ויאספו את יושבי העיר אל
 המקום ההוא. וכראות אפלס את מתתיהו הכהן הזקן בקהל העדה
 הנאספה, קראהו אליו וידבר על לבו לעשות מצות המלך, כי
 הלא נכבד הוא בעמו, והיה הוא מופת לאחרים לעשות כמוהו ולא
 ידעו רע. ומתתיהו השיב פניו וישם לאל אמריו. עודם מדברים
 יחד, וחורן הפושע, מראשי מרשיעי ברית יושבי ירושלים, קרב

¹ חשמונאים II, ו' י"א,

אל הבמה לזבוח ולהקטיר ליוֹפִים ראש אלילי יון. וכראות זאת מתתיהו ויחר אפו ויוציא חרב מרוטה וירץ בחמת כחו אל הבוגד הזקן וימיתוהו ברגע, ובניו וכל אנשי בריתו שלפו חרבותם ובקול קורא „לה' הישועה!" השתערנו באף ובחמה על אפלס וגרודו, ויפלו כלם חללים לפנינו. וכל יתר אחינו ויושבי העיר הרסו את המזבח ולא השאירו אבן על אבן. או קרא מתתיהו על ידי אנשיו קריאה גדולה: „מי לה' אלי!" — ויאספו אליו כל אנשי בריתו, כל פליטי חסידיו הנחבאים מחרב היונה, ובאין לאל ידם לעמוד במערכת מלחמה, תקעו יתדם בהרי אפרים; שם למדו קשת ומשם ארכו על הגרודים הקמנים השטים בארץ ויכוס ויכתום עד חרמה. מעט מעט מצא מתתיהו יד לו, לפשוט על הערים הקרובות, להכחיד גרודי המשמר, לשום שפטים בבוגדי עמנו ולמול את הילדים אשר מפחר אויב לא הובאו עד כה בברית ה'.

ומתתיהו זקן מאד בעת ההיא, והרגו והגרדו ועמל המלחמות הקטנות הבשילו כחו. ויהי כי קרבו ימיו למות, ויצו את בניו אחריו וישם את יהודה בנו לשר צבא מלחמות ה', ויער רוח כלנו לעמוד על נפשנו ולהתחזק בעד אלהינו ועמנו, וימת מות צדיקים⁽¹⁾, ויאסף אל אבותיו בהר המודעית, וכל ישראל עשו לו אבל כבוד⁽²⁾.

ורוח גבורה ועז לבשה את יהודה המכבי, ותורה נוראות ימינו, ויהי חילו הולך ורב. ורבים מאחינו הבוגדים אשר קצה נששם בעלילות צורריו לכל תועבותיהם, שבו אלינו בכל לבבם בראותם כי ה' עמנו. ואז מצאה ידנו להשמיר את כל הגרודים החונים בערי יהודה, גם לעמוד במערכת מלחמה עם אפולוניוס

⁽¹⁾ תקצ"ג. ⁽²⁾ חשמונאים I, ב' ג' ע"ג.

אויבינו האכזרי, אשר בשמעו דבר גבורות האחים החשמונאים, יצא לחפש דרכיהם ולשדר רבצם. ויעזוב רוב חילו במצודת אקרא, להיות למשמר על ירושלים, ויאסוף אליו את הגדודים אשר בשמרון ובערי הגוים. ויהודה ארב לו עם חילו עד הגיעו אל המקום אשר בחר לו לעמוד נגדו במערכה — ושם נתנהו ה' בידיו. בקול קורא "לה" הישועה!" השתערנו על אויבינו ונכב מכה רבה, ונשלול שללם, וגם אפולוניוס, הצר הצורך לנו מאז, נפל על חלליו — כי הדבקתיהו בהפנותו לנוס ורציץ חותני חש בא אחרי, ונעש נקמות באויבנו זה אשר מידו באו עלינו שכול ואלמון כתומם יחד, ונכהו ונמיתוהו ונביא את חליצותיו אל ראש צבאנו. ויהודה חגר את חרב אפולוניוס, אשר רותה עד כה מדם אחינו, ותהי לו לחרב נוקמת כל הימים (1).

וסירונו שר צבא ארם, בשמעו מפלת אפולוניוס, אסף צבא רב להנקם ביהודה וחילו. אך יהודה לא נחת מפניהם, ובמעט החיל אשר לרגליו נפל עליו פתאם במעלה בית חורון ויך אותו ואת חילו לפי חרב.

שמע אנטיוכס ויתעבר, ובגבה אפו גמר אמר להכחיד ישראל מגוי ולתת ארצו לנחלה לבני עמים אחרים אשר יושב תחתם. אך "שמועות רעות בהלוהו ממורח וצפון" (2) — כי הפרתים והארמים ויושבי ערי צור גם המה פשעו בו. ויחץ את מחנהו, ויצא בראש החיל האחד להלחם בעמים אשר מעבר לנהר פרת, ואת ליוזיאש קרובו שם לנציב על ארצות ארם, יהודה וכנען. ויצו אותו להעלות כל יתר חילו על ארץ יהודה ולשים כלה לעם היושב בה. ובחמתו ואש עברתו גזר לבלתי תת חנינה גם להדילנים אשר בקרבנו, לבל ישאר שם ושארית

(1) חשמונאים I ג' י"ב. (2) דניאל י"א מ"ד,

ליהודים על פני כל האדמה. כארבעים אלף איש אסף אליו ליוזאש, חיל רגלי ופרשים, נהוגים בידי שני שרי צבא: ניקנור וגורגיאש. עליהם גלו גם צרינו מאו, הפלשתים והשמרונים, ויחדו היו על יהודה. כלם חשבו כי הנה בא קצנו, ורבים מהגוים הסוחרים בנפשות אדם נקבצו באו אל מחנה האויב לקנות לעבדי עולם את היהודים אשר יפלו שבי בידו.

ויהודה אסף את חילו אל העיר מצפה, ויהי מספרם כששת אלפים איש. ומהם שלח את הנחשלים ורכי הלבב איש למקומו, וישאר לו רק החצי. ואחרי התענותם והתפללם אל האלהים, חוק יהודה לבבם וינהגם מנגד לצמה¹⁾, אשר בין בית חורון ויבנה. שם עמד גורגיאש שר הצבא עם חיל החלוץ: חמשת אלפים רגלי ואלף פרשים. ובראותו לפניו את חיל היהודים המעט, היה לבו נכון בטוח כי עתה תמצא ידו לעשות להם כאשר צוה. ויהודה השכיל להעתיק חילו באישון לילה ולהעמידהו מאחרי האויב. בלילה ההוא הסיע גורגיאש את חילו אל המקום אשר ראה את היהודים נחתים, ובראותו כי אין איש חשב בלבו כי נסוגו מפניו לאחור, ויאץ בחילו לרדוף אחריהם בהרים. אז נגש יהודה אל מקום מחנהו ויצת אש באהליו, וכראות גורגיאש את האש הבוערת במחנהו ואת חיל היהודים אשר מאחוריו נבוכ מאד, בחשבו כי עוד מעט והיתה לו המלחמה מפנים ומאחור. וימהר לברוח עם כל חילו הנגבה, ארצה פלשתים, ובהחפזם לנום השליכו מעליהם את כלי נשקם ובגדי תפארתם. ויהודה והילו רדפו אחריהם בקול ענות גבורה, ויכוס עד כי יגעה ידם. ואחרי כן עמו אל השלל הנשאר במחנה, וימצאו שם כסף וזהב ושמלות ואבני חפץ, וגם צרורות הכסף אשר הביאו עמם הסוחרים

¹⁾ Emmaus .

לקנות נפשותינו מידי שובינו, ואשר נמלטו גם המה על נפשם
בנוס האויב מנוסת חרב מפנינו. בשלל ההוא מצאה ידנו לנו
להוסיף חיל ולהרבות עצמה, עד כי הגיע מספר צבאנו עד
עשרת אלפים איש. בחיל הזה היינו נכונים לקראת ליויאש אשר
עלה לתקופת השנה על ארצנו בחיל גדול ורב מן הראשון. ותמש
המלחמה על יד בית צור אשר מנגב לירושלים. וה' היה בעזרנו
וחיל האויב נגף לפנינו גם בפעם הזאת. אז נפל לב ליויאש
בקרב וישב בבשת פנים לאנמוכיה. ותשקוט ארצנו מפחד אויב,
ותמהר מוגלולי יון ומוקשי עם, ומכל אויבינו מבית ומחוץ לא
נשאר איש בלתי אם במצודת אקרא, ששם עוד עמד חיל יון
למשמר ואתו מנילאוס ומתי מספר ממרשיעי הברית, אשר ידעו
הות נפשם, כי שאל חטאו ועונותיהם גדלו מנשוא.

שלוש שנים ומחצה עברו עלינו מאז הטמאה ארצנו ובית
מקדשנו חלל ביד צר. ויהי כנוח לנו מאויבינו מסביב ונעל יחרו
ירושלימה⁽¹⁾, ובקרבתנו אל מקום קדשנו ותפארתנו קרענו בגדינו
ונבך בכי רב למראה העוובה הרבה בהיכל ה' ובחצרות קדשו.
ולוי ולרציץ חותני היתה הבכיה בכפלים, במצאנו את בתינו הרוסים
ושוממים ובזכרנו את הנפשות היקרות אשר נעדרו מאתנו בימי
הצר והמצוק אשר מצאנו. ויהודה ואנשיו הסירו את השקוץ
המשומם ויוציאוהו הוצה לעיר ויתצוהו ויפזרו עפרו לכל רוח, ואת
אבני המזבח הסיעו ממוקמן ויסתירון באחת לשכות בית המוקד⁽²⁾,
לבל תשורן עוד עין. שלשה שבועות עבדו עבודה רבה לבנות

(1) ג' כסליו תקצ"ה (עיין מגלת תענית). (2) מדות פ"א ו'.

הנהרסות בחצרות אלה־נו, לעשות את כלי הקדש במקום אלה אשר שָׁדְרוּ ואשר הטמאו — ואז הושבה העבודה על מכונה, ובחמשה ועשרים לחדש כסלו שנת שלשת אלפים וחמש מאות ותשעים וחמש עשינו חג חנוכת הבית, הוא „חג האורים“⁽¹⁾, ויהונו אותו שמנת ימים, ויהי החג בישראל לחק עולם ולא יעבור.

ובכל אלה לא הונח לנו, וכמעט עלה חיל אויב על ארצנו שבו הבוגדים בתוכנו להרים ראש. אך האחים החשמונאים היו לנו למופת, ונעש נוראות לא קוינו. והאלהים אשר היה עמנו להצילנו מכף שואפינו, עשה נקמות באויבינו. אנטיוכס הבה אחור במלחמתו עם הפרתים, ובלכתו סר וזעף לשוב אל ארצו, שמע למפח נפשו כי כשל כח לזיויאש מפני היהודים אשר אָמְצוּ ממנו — והשמועה הזאת רכאתהו עד העפר, ויחלה בדרכו ממכשול לב וימת⁽²⁾ בתחלואים רעים ונוראים ויקבר באדמת נכר⁽³⁾.

ואאופטר, בן המלך אנטיוכס, ולזיויאש אומנו אספו את שלומם מההילנים, וכאשר נפלה גם מצודת אקרא בידנו, ויחש מנילאוס מפלט לו אל המלך הצעיר, ויחל פניו לעמוד לימינו כאנטיוכס אביו. אבל לזיויאש גלה את און אאופטר כי מעם הבליעל הזה היתה נסבה ליהודים למרוד באביו, ויצו המלך להוליכיהו אל העיר חלבון ולעשות בו משפט מות כחק למחללי קדשי עמם⁽⁴⁾. וישליכיהו במגדל מלא אָפֶר ורשן ויחנק שם, וגם קבורה לא היתה לו⁽⁵⁾.

(1) קדמוניות ליוסיפון י"ב, א'. (2) תקצ"ו. (3) Polybius; חשמונאים א', ו'. (4) תקצ"ו. (5) חשמונאים II, י"ג ד' — י'.

הננו כלנו נאספים כעת לקראת החיל החדש העולה עלינו
 מקצות ארץ, ומבלי דעת אחריתי הנני מפקיד רוחי ביד ה' ואת
 המגלה הזאת — ביד חוננו אמנך. והיה כי אספה באחת מלחמות
 עמי ברצון אלהי צורי, ונתנה חוננו בידך כאשר תגדל. לבי אמר
 לי כי הפעם תכבד המלחמה עלינו, ובעמדי אל מול פניה,
 כדרכי תמיד, הנני נכון לקראת כל הבא עלי, ותקותי תאמצני
 כי סוף סוף תרום ימין עמי על צריו, ותגבר על אויביו מבית
 ומחוץ, ושלוש אמת יהיה לו באחריתו. ועתה קח מאתי את
 ברכתי, הבן יקיר לי, ויחד עם המגלה הזאת שמר לך את הצרור
 הקטן הזה, בו טמונה קוצת אמך חנאהבה והנעימה אשר מתה
 לעינינו בדמי ימיה משאת פתאם כי באה. אמנם ראויים שמה
 וזכרה להחשב בקרשי עמנו — כי אחוזים וקשורים הם בקורותיו
 הרעות וצרותיו אשר השיגוהו בימים אשר הו עינינו. מי יתן
 והימים האלה לא ישובו עוד כל ימי עולם!

תמו דברי אביך

עמיהוד.

שבעת הקידושין

(בשנת ג' ש"ת אלפים ושבע מאות ושלושים ואחת
לבריאת עולם).

אני שבנא בן מתן, בן אליאב, הדור הרביעי לאבינו
הזקן עמיהוד בן אלידע שהיה בימי יהודה המכבי,
כותב המגלה הזאת, והיתה לך שמעון בני למשמרת
עולם לדורותינו.

רק מאה ושלושים וארבע שנה עברו מאז נכתבה המגלה
שלפניה ועד זמן הקתב המגלה הזאת — ומה רבו החליפות
והתמורות שהיו בתוכנו מאז ועד הנה! עיני עמיהוד אבינו הזקן
ראו את ערש המלוכה החדשה בישראל, בהחל משפחת החשמונאים
לעשות לה שם בעמנו, ועיני ראו את קברה, בהפרת שמה
מישראל; בימיו הכתה המשפחה הזאת שרש בארצנו, אשר הוציא
גוע וישא ענף ויהי לעץ אדיר לכבוד ולתפארת, ובימי הנה
נקמפו יונקותיו בידי עריצים ואחריתו עדי אבד. עתה שבנו ראינו
מה נאמנו דברי זרבבל אבינו, כי לא בחיל ולא בכח תשוב
המלוכה לנו כי אם ברוח ה' אשר תסמכנו, — כי רק ביד חזקה

ולא ברוח ה' התאמרו מלכי החשמונאים האחרונים לכוֹנֵן כסא כבודם, והנה גברו עליהם ידי זרים וימגרו לארץ כסאם, ותסב כמלכתם לעבד מושלים, להורדוס האדומי, השליט בארץ לא בחסד אלהים כי אם ברשעת עם נכר, עם רומא, הגוי המר והנמהר אשר פרש ידו על ארצנו לעשות בה כרצונו, ואחריתה מי ישורנה !

גם במות אנטיוכס המלך הרשע ומנילאוס כהן האון עוד לא שבתה הארץ מריבי עם מבית ומחוץ, ורבות רעות באו על צדיקינו וחסידינו ועל פליטת סופרינו. דמיטריוס אחי אנטיוכס עלה מרומא ויהרוג את אאופטר וליויאש גם יחד, ובכוננו כסאו בסוריה ראה ראשית לו לחדש את המלחמה בארצנו. אז שבו עזבו האחים החשמונאים את עיר הקדש, ויוסיפו לעשות היל וצבא במקומות משגבם. עוד הפעם באה ירושלים ביד צר, ואחד הפושעים ההילנים אשר נגאלו זה מעט מן הכהונה, הוא אלקימוס בן אחות יוסי בן יעזר איש צרדה, היה לכהן גדול בהיכל ה'. הבוגד הזה גלה את און המלך, כי כל עוד יהודה המכבי חי לא יפגעו היהודים מפניו. ויצו לשרי החילים, ויפרשו שחת רשתם על ראשי עמנו בירושלים, להכביר עליהם אכפס לגלות להם מחבואי יהודה המכבי ולהסגירהו אליהם. והיו כעלות גדוד האויב על בית רציץ בן רגש, „אבי היהודים“, לאסרהו ולענותו, ויבחר מות מחיים וישלח יד בנפשו⁽¹⁾. כן כלה אלקימוס רעתו בששים איש מוקני ישראל ומוריו וסופריו, וישיא מות גם על דודו יוסי בן יעזר, בהנקמו בם על המכות אשר הכה הוא ועדת מרעיו בסכת רציץ בימי חרפו⁽²⁾. והיה ביום המשפט, יום השבת, וירכב אלקימוס על סוסו לראות בעדת הצדיקים הנחוגים אל גיא ההרגה, ולפניהם

(1) חשמונאים II י"ד מ"ו. (2) הקוצה צד 151.

העצים הערוכים לצליבתם. וכראותו את דודו הזקן, „החסיד שבבהונה“⁽¹⁾, ויתעלל בו ויאמר: „ראה דודי את הסוס אשר הרכיבני עליו. אדני המלך, והבימה אל סוסך אשר ירכיבך עליו אלהיך!“.

ויענהו יוסי בצדקתו: „אם כה ייטב למבעיסי ה', ואף כי לעושי רצונו!“.

„ומי שקד לעשות רצונו יותר ממך?“ — שאלהו אלקימוס בלעג.

„הפוך בדברים — ענה יוסי — ואז תבין לאחריתך: אם עושי רצונו לא ינקו ביום דין, מה איפוא הגמול הצפוי למבעיסיו!“.

והדברים האלה נחתו כחצים שנונים בלב אלקימוס ויענהו בלי חשך עד כי קצרה רוחו וישם קץ לחייו⁽²⁾.

והחשמונאים התאזרו עז ויכונו לקראת האויב. ותמש המלחמה על יד בית זכריה⁽³⁾. וחיל האויב רב מאד ולו פילים מלמדי מלחמה אשר מפניהם יחתו כל גבורי עם. וירא אלעזר בן מתתיהו, אחי יהודה, והנה אחד הפילים עדוי משי ורקמה, ויאמר בלבו: „אכן זה הפיל אשר ירכב עליו המלך“. וישלך נפשו מנגד ויבקיע בין גרודי האויב ויגזור על ימין ועל שמאל ויבוא עד הפיל וידקרהו בחרבו, למען תמצא ידו לרוכבו; אך בנפול הפיל קרא אלעזר תחתיו מפֿכֿר משאו וימת⁽⁴⁾. במלחמה הגדולה על יד העיר ליש⁽⁵⁾ התאמץ יהודה המכבי במעט החיל אשר אתו להכות אחור את חיל האויב הרב והעצום, ויעש גבורות ותורה נוראות ימינו עד כי יגעה ידו, אז גבר האויב

⁽¹⁾ חגיגה ב'. ⁽²⁾ בראשית רבה ס"ה. ⁽³⁾ תקצ"ז. ⁽⁴⁾ חשמונאים I ו' מ"ה-מ"ח. ⁽⁵⁾ ת"ר.

ויהודה נפל חלל על מרומי שדה⁽¹⁾, וגם עמיהוד אבינו הוקן היה בנופלים במלחמה הקשה ההיא.

ויקם יונתן, האח הצעיר תחתיו, ויהי מגן לעמו. ובהיות כל הדברים יגעים ויד האויב חזקה, הסתתר עם חילו בערבות הירדן, ואת נשי הנלחמים ומפם ורכושם שלח על יד יוחנן הבכור, להעבירם את הירדן ולהביאם אל שבט ערבי מבני נביות אנשי בריתו⁽²⁾. ויהי בהיותם בדרך ויפלו עליהם בני עמרי היושבים במידבא, והם בעלי ברית האויב, ויהרגו את יוחנן ואת כל הנפש אשר אתו⁽³⁾. ויותר ליונתן רק אח אחד ושמו שמעון, ויחדו אורו חיל ויחרידו את האויב מקצהו, ויתחזקו נגדו משך שמונה שנים. ועד כה וכה ותהפוכות סוריה היו להם לישועה גדולה, כי בהחליפה כלבוש מושליה החליפו קוי ה' כח, ובפרוע פרעות בארץ אויב היתה הרחצה לארץ הקדש. ויונתן השכיל לכלכל מעשיו בתבונה וה' עמו. וירחיב גבול ארצו ויחזק מבצריה, ויבער עשי רשעה מקרבה ויהי כהן גדול ונשיא בעמו תשע שנים. והנה קם עליו חרש רעה מקרב שרי צבאות סוריה, וימשכהו בחבלי שוא לבוא אליו עם מתי מעט מאנשי חילו עירה עכו — והגבר החכם בעז נתפש במצורתו⁽⁴⁾, ותהי אחריתו להכרית, וגם שני בניו נהרגו עמו⁽⁵⁾.

אז קם שמעון, האח האחרון, לנשיא בישראל, והוא זקן בא בימים בעת ההיא. בימיו באה גאולה שלמה לעמו עד כי חדלו למנות מספר השנים למלכי סוריה כי אם לנשיאיהם ואחר כן למלכיהם מבית החשמונאים. וראשי העם כתבו אמנה ויחרתו הדברים על לוחות נחשת אשר חברו אל עמודים בחצר בית ה' לאות עולם: כי בזכור העם את חסדי החשמונאים הנאמנים, בחר

(1) שם ט' י"ח, (2) ת"ר. (3) שם ט' ל"ה. (4) תר"ז. (5) שם, י"ג כ"ד.

בשמעון הכהן הגדול ובורעו אחריו לתת בידם שבט מושלים, עד יקום נביא אמת בישראל", לבשר בוא המלך המשיח לבית דוד⁽¹⁾. ויהי לו ארבעה בנים, ושלשה מהם נודעו בשמותם, והם: יוחנן, יהודה ומתתיהו, ומהם הכי נכבד שם יוחנן הזכור, אשר עשה גבורות במלחמה על יד עקרון עם קנדיביוס ההורקני, שר צבא אנטיוכס השביעי, אחי דימיתרוס — ועל כן נקרא שמו יוחנן-הורקנוס. ויהי בראות אנטיוכס השביעי כי כשל כחו לכבוש את ארץ יהודה ביד חזקה, וישת אל המרמה פניו, ויקם על שמעון את הרעה מקרב ביתו, ויסת בו את תלמי בן אבוב חתנו, המושל בשמו ביריחו וסביבותיה, להכרית את בית חותנו למען יירש הוא ממשלתו אחריו. ויהי כעבור שמעון בארץ, בשנה השמינית לממשלתו, לדרוש בשלום העם ולבקר מעשי שופטיו כפעם בפעם, וישחרהו חתנו באהבה לסור אליו. ויבוא אליו עם אשתו ובניו הצעירים, וכטוב לבם במשתה אשר עשה להם, קם תלמי עליהם ויהרגם⁽²⁾. רק את חותנתו, אשת שמעון, השאיר בחיים, להיות בידו לערבון. ואחר כן שלח מלאכים חרש להמית גם את יוחנן, אשר ישב במקום משמרתו בגזר, אך השמועה על דבר הרצח הקדימה לבוא, ויבן יוחנן-הורקנוס לקראת אנשי הדמים, ובכואם אליו שלם להם כפעלם — ואז חש בא ירושלימה. העם התאבל מאד על מות שמעון נשיאם, ויבחרו ביוחנן-הורקנוס למלא מקום אביו. אך בטרם ישב לכסא שקד לעשות נקמות בגיסו הרוצח, אשר בראותו כי הופרה עצת רשעתו וישגב במגדל דגון אשר למבצר יריחו, וישלח צירים למלך סוריה לחוש לעזרתו. ויוחנן-הורקנוס שת מצור על המבצר. ויהי בהשתערו עליו להשחיתו ויעל תלמי את אמו על ראש המגדל, ויעד בהורקנוס

(1) שם י"ד מ"ה, (2) תרכ"ה.

כי אם לא יסור מעליו וענה אותה לעיניו והשליכה אליו מעל המגדל. האשה החשמונאית העתירה אל בנה לאמץ לבכו ולעשות נקמות ברוצח אביו ואחיו; אבל חמלת הבן על אמו גברה על תאות נקמתו, ויסר משם בנפש מרה. ויהי בעלות הורקנוס מעל העיר וימת תלמי את חותנתו ויברח וימלט, ומאומה לא נשא בכל הדם אשר שפכו ידיו⁽¹⁾.

בן עשרים ותשע שנה היה הורקנוס לכהן ונשיא, ושליש ואחת שנה משל ביהודה. הוא הגדיל לעשות בימיו, בבצעו מחשבות אבותיו שהיו מלפניו. הוא הוציא את עמו מתחת עול המלכים הסורים, בהוקת יד הרומאים, אשר זכרו לו את בריתם עם שמעון אביו, ויסירו את סוריה מגבירה על יהודה. את בני אדום הכניע כלה ויאלצם להתגיר ולבוא בברית ה'. ועל הכותים הכביד ידו, ויחרב את שבם ויהרוס את מקדשם על הר גרזים ואת העיר שמרון החרים ויאבד כל זכר לה. אחרי כן שם פניו אל בני הנבר יושבי בית שאן ועמק יזרעאל עם כל הערים אשר בחבל ארץ הכרמל, ויאלצם לעשות במעשה האדומים ולהיות לעם אחד עם היהודים או לעזוב כלה את הארץ⁽²⁾.

כנוח לו מסביב שם לבו להגדיל תפארת העיר ירושלים בבניי הוד אשר בנה בה. על גבעה נשאה, מערבה להר הבית, בקצה העיר העליונה, עיר ציון, צפונה מזרחה, במקום שעמד היכל המלך שלמה מלפנים, הוקם ארמון נהדר, בנוי לתלפיות, מעון למושלים החשמונאים. על הכר הנרחב המשתרע מן הארמון עד עמק החרוץ, הוא גיא עושי הגבינות⁽³⁾, המפריד בין הר ציון להר הבית, הוקמו טורי עמודי שיש מעשה חרשים כלם, ועליהם גג נטוי למסך, הוא האילם⁽⁴⁾, מקום המועדה לאספות העם.

(1) יוסיפון קדמוניות XIII ו' (2) תרל"ז—תרנ"א, (3) Tyropäon

(4) Xistos

ולקצה הכר גישר נמוי לעבור בו מעל לעמק אל השער המערבי בקצה העזרה אשר למקדש ה'. ובנין גדול ונשא נבנה במרומי עיר ציון לבית המועצה, ובו מחלקה לארכיון, הוא אצר הכתבים העתיקים אשר לממלכת יהודה. בימיו נוסדו גם הסנהדרין, הגדולה בת שבעים ואחד איש והקטנה בת עשרים ושלשה מחכמי ישראל וסופריו. הם הגדילו כבוד התורה בלמודיה, גם שמו סדרים בחיי העם לכל המעשה אשר יעשה בקדש ובחול.

אך מקרה אחד קרה את הורקנוס באחרית ימיו ובגללו הרם את אשר בנה. וזה הדבר: עוד בדור אשר היה מלפניו החלו אנשי הדעת בישראל להפרד לפלגות. רובם נתנו נפשם לתורה המסורה, כפי אשר הבינום המורים הסופרים שנקבעו מימי עזרא והלאה, ונקראו בשם פרושים; אך נמצאו גם רבים קטני אמנה, ממרומי העם, אשר רק בזה נפלאו מההילנים שהיו מלפניהם, כי לא כפרו בתורת משה ולא בגדו בעמם, אך הקלו בדברי סופרים ויבחרו בחיי שעה מחיי עולם—הם נקראו בשם צדוקים, על שם צדוק, תלמיד אנטיגנוס איש סכו⁽¹⁾. ועוד היתה מפלגה שלישית, אשר אנשיה נזרו כלה מאחיהם, ויבחרו להתבודד במועדיהם הרחק מתשואות קריה ויושבי בה—הם נקראו בשם אסירים. המפלגה האחרונה היתה המעטה, והראשונה המרבה מכלם. אמנם כבוד לראשי אלופי ישראל, אשר דברים להם תמיד עם מושלי עמים קרובים ורחוקים, לחיות תמיד על פי דרכי הפרושים ולשמור כל גדריהם וסיגיהם מבלי גרוע מהם כמלוא השערה. זאת ידעו גם הפרושים, ועל כן התירו הרבה דברים לאלה „הקרובים למלכות“⁽²⁾. אבל אשר יתכן לנשיא העומד בראש עמו בהליכות עולם, לא נכון לכהן גדול העומד לפני ה' לשרתו.

(1) אבות דר"נ פ"ה. (2) סוטה מ"ט;

בקדש, — ויהי הדבר רע בעיני זקני הפרושים, חכמי הסנהדרין, נשיאי הדת בישראל. אף נמצאו נרגנים להפריד את האלוף הזה מן הכהונה על ידי שם רע אשר הוציאו עליו. ויהי היום, כשׁוב הורקנוס למלחמה אשר עשה בעבר הירדן, ויעש משה גדול לכל חבמיו ושריו. וכטוב לב כלם ביין קרא הורקנוס לאמר: „מי בכם אשר ימצא דפי במעשי, יוכיח נא על פני דרכי, ואם אֶון בידי ארחיקהו!“. לדברים האלה קם אחד הזקנים, יהודה בן גדידיה שמו, ויקרא: „רב לך כתר מלכות, והנח כתר כהונה לזרעו של אהרן!“(1). ויפלא דבר הזקן מהורקנוס, כי הלא גם הוא היה מורע אהרן, ממשמרת יהויריב⁽²⁾ — והנה נגלה לו, כי הוציאו עליו קול, כי אמו היתה שבויה בימי אנטיוכס, ונולד איפוא מ„אסורי כהונה“. ויבקש הדבר ולא נמצא — ויהי הקצף על כל החכמים הפרושים, וירחיקם מהסנהדרין ומכל משמרות הממשלה ויושב צדוקים תחתיהם, — ובוה הרחיק לב עמו מעליו ומעל משפחתו וירב המכשלה בקרב הארץ לדורותיו אחריו.

להורקנוס היו חמשה בנים. ויהי כאשר קרבו ימיו למות⁽³⁾, וינחל את כהונתו ליהודה הוא אריס תובל בנו הבכור ואת הממשלה נתן ביד אשתו. ובעלות אריס תובל לכסא ויהדוף את אמו מלפניו ויתננה עם שלשת אחיו הצעירים אל בית הכלא. רק את אנטיוגנוס אחיו השאיר עמו, לחלק אתו את הממשלה, כי אותו אהב מכל אחיו. הוא היה למלך ביהודה, — ויהי הדבר למדת רוח לחסירי עמו, אשר חכו לראות בתר המלוכה רק על ראש המלך המשיח אשר יקום להם מבית דוד. גם הקריב אליו את הצדוקים שכס אחד על אביו. בשנה הראשונה למלכו יצא עם אחיו למלחמה על בני ישור והשבטים החונים על גבול ארצו

(1) קידושין ס"ו. (2) חשמונאים I ב' א', (3) תרנ"ד.

צפונה מזרחה. אך בעודנו עושה חיל ומצליח דרכו, תקפתהו מחלה עזה ותאלצוהו לשוב ירושלימה. ואנשיגנום כלה מעשהו, ויכניע את היטורים ויאכפם לבוא כברית ה'. וכקרב ימי הגשמים שב גם הוא ירושלימה, ויבוא בה ביד רמה ועטור בפאר נצחון. ותקנא בו אשת אריסתובל ותשלח מדנים בין אחים, ותט לבב בעלה לשלוח מרצחי חרש להמית את אנשיגנום. אחר כן נחם אריסתובל מאד על מעשהו, ומכשול לבו ומוסר כליותיו הכבירו חליו לאין מרפא, וימת⁽¹⁾, כתום השנה הראשונה למלכותו. וימלוך יונתן, הוא אלכסנדר-ינאי, אחיו השני, תחתיו.

בן עשרים ושלש שנה היה במלכו ושם אשתו שלומית, אחות שמעון בן שטח⁽²⁾, ועל פי גיסו, ראש הפרושים, נדחו הצדוקים אחד אחד ממקומותם בסנהדריה, ויבואו זקני הפרושים תחתם. ואלכסנדר ינאי עשה חיל ויגר מלחמות את העמים הקרובים. ויהי בשנה העשירית למלכו, כשבו ביד רמה ממלחמתו בעיר עזה לחג את חג הסכות בירושלים, ויעל על המזבח ויעבור עבודת הכהונה הגדולה כמשפט. אך בנסך המים עבר חק הפרושים, ויחר אף כל העם עליו וישליכו אתרוגיהם בפניו⁽³⁾ ויחרפוהו וישביעוהו קלון מכבוד. וחמת המלך תקפתהו, ויקרא אליו את שכירי חילו מבני הנכר, והמה חשו באו בחצרות בית ה' ויכו בעם מכה רבה⁽⁴⁾. ותהי מלחמה ארוכה בינו עם הצדוקים העומדים לימינו ובין הפרושים אהובי רוב העם. וכן עברו כל ימיו במלחמות וקרבות מבית ומחוץ. אמנם ירחיב גבולות הארץ כספחו לה ערי חבל הים; אבל נפש העם נקזה מעליו, גם כי שחרם לשלום לא אבו עוד סלוח לו הדם הרב אשר שפכו ידיו. במלחמתו האחרונה בארצות עבר הירדן חלה את חליו אשר ימות

(1) תרג'ה. (2) ברבות מ"ח. (3) יומא כ"ו: (4) תרס"ה.

בו, ויצו אל ביתו, וימלא יד שלומית אשתו לעשות שלום להפרושים ולעצור בעמו תחתיו. וימת בן ארבעים ותשע שנה, בשנת העשרים ושבע למלכותו⁽¹⁾.

שלומית היא אלכסנדרה אשתו היתה אשה טובה ויראת ה', ותשע שנות מלכותה היו שנות מנוחה וברכה ושלות השקט לארץ ויושבי בה. בצל חסו הפרושים ויגבירו לתורה, ותקנות הרבה נתקנו בידי ראשיהם, שמעון בן שמח וחברו יהודה בן טבאי. ולה היו שני בנים: הבכור יוחנן הוא הורקנוס היה איש ישר הולך בתומו, ותשימהו המלכה לכהן גדול, והשני אריסטובל, היה איש נלבב אזור בגבורה. הוא היה מנן להצדוקים כאשר קשתה עליהם יד הפרושים בהנקמם בם על כל התלאה אשר מצאתם בימי אלכסנדר ינאי. והי כאשר קרבו ימי המלכה למות, וידע אריסטובל כי עתה תהיה המלוכה לאחיו הבכור, ויעזוב את ירושלים ויאסוף אליו חיל מהצדוקים, ויכבוש ערים ומבצרים. ובשמוע הפרושים את אשר אריסטובל עושה להסב אליו את המלוכה, ויתפשו את אשתו ואת בניו ויתנום במשמר לערבון.

כאשר מתה המלכה⁽²⁾ פרץ ריב בין האחים, ותמש המלחמה על בקעת יריחו, וינגף הורקנוס מפני אחיו וינס ירושלימה, ואריסטובל עלה על העיר וילכדה. אז נכנע הורקנוס מפניו, ויתרצו האחים בחלקם הכתרים ביניהם: הורקנוס החזיק בכהונה הגדולה ואריסטובל ישב לכסא המלוכה. ויקימו את דברי חברית בשבועת האלה ויחזקו הקשר בהתחתנם יחדו, בנשוא אלכסנדר בן אריסטובל את אלכסנדרה בת הורקנוס לו לאשה.

כשלש שנים ארכו ימי השלום — והנה קם איש ערום פסה מזמות ויעורר מדנים להפריד בין אחים ולהשיב אותם ואת עמם

(1) תרפ"ה. (2) תרצ"א.

עד דבא למען הגדיל כבוד ביתו! הוא אנטיפטר בן אנטיפס מן האדומים אשר התיהרו בימי הורקנוס הראשון. האיש הזה התרועע אל הורקנוס השני, ויחרחר ריב ויצת בלבו אש קנאות וחמה עזה על אחיו הצעיר אשר גזל ממנו את ממלכת ירשתו. ויהי לו ליועץ בליעל להפך ברית ולחלל שבועה ולברוח עמו יחדו אל אריטס מלך בני נביות יושבי סלע-ערב, אשר נאות להיות להם לעזרה, להוריד את אריסתובל מכסאו ולהושיב את הורקנוס תחתיו, כי אז ישיב לו את הערים אשר קרעו אבותיו החשמונאים מעל גבולו. ואריטס מלך מושל בעז וממלכתו השתרעה מדרמשק ועד ים סוף. ויעל בחיל חמשים אלף איש על ארץ יהודה, וינגף אריסתובל לפניו וינס עם שארית חילו ירושלימה, ויתבצר בחומותיה⁽¹⁾ ותבוא העיר במצור⁽²⁾.

וממשלת רומה היתה בעלת ברית למושלי יהודה. עוד מימי שמעון בן מתתיהו ואחריו בימי הורקנוס הראשון הוקם דבר הברית ועל פיה הוסרה סוריה מגבירה על יהודה. ויהי כי ארכו ימי המצור, וישלחו שני האחים מלאכיהם לסקוירוס ציר פומפיוס שר צבא רומה החונה בסוריה, ויביאו לפניו משפטם. ותיטב בעיניו מנחת אריסתובל ממנחת הורקנוס ויצדק את הראשון בריבו. ויצו על אריטס לעלות מעל ירושלים ולצאת מיהודה—ומיראתו את הרומאים עשה אריטס כדברו. ויהי בשובו אחר לעבור את הירדן, והורקנוס ואנטיפטר עמו, וידבק אריסתובל את חילם ויכם מכה רבה. אך אנטיפטר לא אמר נואש, ויעש מזמות להטות אליו לכב סקוירוס, עד כי כבוא פומפיוס לסוריה דבר עליו טובות לפני המושל הבכיר ויט לבבו אחריו. אמנם חש אריסתובל לקנות לבבו בתשורה יקרה אשר לקח מבית ה': גפן אדרת אשר היא ושריגינה

(1) תרצ"ד. (2) סוטה מ"ט.

ואשכלותיה זהב מהור⁽¹⁾. אבל פומפיוס ראה ויבן כי ריב האחים יהיה לו סגולה להגדיל כבוד שמו, ויקח את התשורה וישלחה לפניו רומאה, ועל שני האחים פקד לבוא אליו דמשקה ולהניש לפניו עצמותיהם. ויהי כבואם לפניו ויבר את הורקנוס על פני אחיו ויבחר לתת הממלכה בידיו הרפות, למען יקל לו לבצע מעשהו בה לעת מצוא ולהרים נס רומה על הרי יהודה. ואת נפש אריסתובל האריך בתוחלת ממשכה עד כי הבין למזמתו ויעזבהו בחמת רוחו. אז עלה פומפיוס על ארץ יהודה ויבוא עד ירושלים, ואנשי הורקנוס פתחו לפניו שערי העיר. ואריסתובל חש עם הנאמנים בכריתו וישגב במבצרי הר הבית, ויהרוס את הגשר המאחד אותו עם העיר. שלשה ירחים צר פומפיוס על הר בית ה' עד אשר נבקעה החומה תחתיה⁽²⁾. והרומאים פרצו אל המקדש בחמה שפוכה, ויערכו שם מטבח נורא, ויבתקו בחרבותם גם את הכהנים אשר לא משו ממשמרתם ולא חדלו מעבודת קדשם עד אשר נשפך דמם על דם זבוחיהם. ויהי מספר הנופלים בחצרות בית ה' ביום ההוא שנים עשר אלף איש. ופומפיוס פרץ אל קדש הקדשים, וישתומם לראות כי אין שם כל פסל וסמל ותמונה ותכנית לאלהי ישראל — ואז נגלה כבוד היהודים לעיני הגוים, כי אך שקר נחלו להם אויביהם, בהאמינם לדבת אנטיוכס הרשע, כי עובדים הם לראש חמור. וישב פומפיוס ידו מהמקדש ולא נגע בכליו, אף לא שלח ידו בהון הרב הנמצא באצר הבית — ויהי לנס.

אך גאון ישראל נשבת מאז והלאה וממלכתו נעקרה. להורקנוס נתן רק שם כהן גדול ונשיא בעמו⁽³⁾, על העם הושם מס כבד מנשוא, גבולות הארץ הסגו, כל הערים אשר לכדו

(1) מדות פ"ג ח' ; יוסיפון קדמוניות XIV. (2) סיון תרצ"ו. (3) Etnarch.

החשמונאים מלפנים לקחו ממנה, אלה הוישבו לבעליהן, אלה הושמו לערי חפש ואלה נספחו על ממשלת נציב רומה בסוריה. את אנשי חיל אריסתובל שם פומפיוס לקושרים, ויעש בראשיהם משפט מות ויתרם נהג בשבי, גם את אריסתובל ושני בניו, אלכסנדר ואנטיגנוס, ושתי בנותיו הוביל אחריו לפאר במ מרכבת כבודו בבואו בפאר נצחון רומאה ⁽¹⁾.

לא ארכו הימים ואלכסנדר בן אריסתובל, חתן הורקנוס, הצליח לברוח מרומה ולשוב לארצו. ויעש לו חיל רב ויעל על ירושלים ביד חזקה, והורקנוס ואנטיפטר לא עצרו כח לעמוד נגדו וינסו מפניו. ויהי אלכסנדר למלך ביהודה ⁽²⁾, וישגב חומות ירושלים ויחזק את מבצר אלכסנדריון אשר בהר אפרים, ותהי הממלכה נכונה בידו. אבל אנטיפטר בתחבלותיו העלה עליו את גביניוס, נציב רומה בסוריה, אשר הכה את חילו במלחמה, ואלכסנדר נסג מפניו ויתבצר באלכסנדריון. וגביניוס צר על המבצר ימים הרבה עד אשר נבקע לפניו ואלכסנדר נפל בידו, ויואל לחרוץ עליו משפט מות; אך תחנוני אמו ודמעותיה הרכו את לבו, וישלחהו שבי רומאה. כזה היה גם גורל אריסתובל אביו בברחו עם אנטיגנוס בנו השני מרומה, ובבואו אל ארצו שמח העם לקראתו, בתקותו כי בו תמצא ידו לפרוק מעליו את העול אשר שמה עליו רומה פתאם. אך לא עצר כח לעמוד מפני חיל רומה, ואריסתובל ואנטיגנוס הובאו שנית לארץ שבץ ⁽³⁾. עד כה וכה יצא אלכסנדר לחפשי בחמלת פומפיוס עליו, וכשובו ארצה יהודה התאזר עז וישב ויהי למלך בעמו — ועוד הפעם נגף לפני סקוירים זיכה מכה רבה ⁽⁴⁾. ובכל אלה היתה יד אנטיפטר, בסכסכו את

(1) תרצ"ט. (2) תש"ב. (3) תש"ד. (4) תש"ה.

הדברים לקנות לו אהבת הרומאים, והיה מהם עו לו וברצונם
וה' ז' קרנן.

כשר משדי באו שרי צבאות רומה כפעם בפעם להכביד
ידם על עם יהודה. כרסוס עלה על ירושלים ויקח פפר רב ואחר
כן שדד את אצר בית ה' ⁽¹⁾. אך בעלותו משם על הפרתים
היתה תבוסתו שלמה, כי נפל הלל במלחמה ⁽²⁾ וצבאות חילו נסו
משם מנוסת חרב. אז התעורר אחד מגבורי ישראל, פיתוליוס
שמו, ויאסוף את בני עמו להכרית את שאריתם. ותגבר עליו
יד קסיוס אשר מלא מקום כרסוס, ועל פי אנטיפטר אשר היה
להרומאים למשען עו, נעשה בפיתוליוס משפט מות ושלישים אלף
בני יהודה גמברו לעבדי עולם ⁽³⁾.

ברוב האיתנים מושלי רומה היתה לעם יהודה תקוה להחליץ
מרעה, כי הפין יוליוס קיסר להדיח את פומפיוס משאתו בסוריה,
ויוצא את אריסתובל לחפשי וימנהו בין שרי צבאו ויתן בידו שני
לגיונות להעלותם אל ארצו ולתגר מלחמה עם פומפיוס עובר
נפשו ועמו. אך אוהבי פומפיוס ואנטיפטר התנכלו לו ובטרם יצא
מרומה השקוהו סף רעל וימת ⁽⁴⁾. בעת ההיא כלה פומפיוס חמתו
באלכסנדר בנו הבכור — כי בעצת אנטיפטר נתפש ויובא לפני
פומפיוס לאנטוכיה, ושם נעשה בו משפט מות. — ואשת
אריסתובל ואנטיגנוס בנה הצעיר ושתי בנותיה החישו מפלט להם
אל תלמי מושל בוחלית ⁽⁵⁾ אשר במורד הר הלבנון צפונה.
ופילפיון בן תלמי נשא את בתה הבכירה לאשה. ויקנא בו אביו
וימיתו ויקחנה לו ⁽⁶⁾. בה הורד גאון החשמונאים בצר להם, ויהי
המעט כי נשאה אחת בנותיהם לאחר הערלים, כי עוד התמכרה
לתועבה ותהי לאשה לחמיה, אבי בעלה ורוצחהו נפש!

(1) תש"ו. (2) תש"ו. (3) תש"ח. (4) תשי"א. (5) Chaleis. (6) יוסיפון
קדמוניות XIV ו' ד'.

ואלכסנדרה בת הורקנוס שבה אל בית אביה, אחרי מות בעלה אלכסנדר בן אריסתובל, ואתה שני ילדיה אשר ילדה לו : בתה מרים, בת שבע שנים, ובנה אריסתובל, בן שנתיים ימים בעת ההיא. אל שני הילדים האלה היו עיני כל העם נשואות, כי הם הפלטה הנשארה לבית החשמונאים, גואליהם מלפנים, אחרי אשר נפשות בית אריסתובל עוו דרכן, בהתחתנן בבני הנכר. ואלכסנדרה השכילה להגדיל אהבת העם לילדיה, בחנכה אותם על פי דרכו, ברוח הפרושים הנסוכה עליו. על כן בהגיע התור ללמד את מרים לשון יונית, כמשפט למדומי העם, הקרובים למלכות, בקשה לה מורה עברי מיושבי אלכסנדריה, שהם ראשי המדברים בשפת יון ויודעי חכמת חכמיה, ובעצת בני חנניה בן חוניו הכהן הגדול לבית ה' אשר בנה בעיר השמש¹⁾, נהנה המשרה הזאת על שכמי. ואנכי אשר זה כבר נכספה גם כלה נפשי לעזוב את מצרים, אשר בה ישבו אבותי מימי אנטיוכס הרביעי, ולהסתופף בחצרות ה' בעיר הקדש בירושלים; שמחתי במקרה הזה, ואחי אמן את מרים בת אלכסנדרה, ואחר כן גם את אריסתובל בנה כאשר גדל. אמנם דבקה נפשי בילדים ההם, הנאהבים והנעימים, אשר כיפם ותפארתם כן רב טובם וחין ערכם; אבל לא ישרה בעיני דרך אמם, אשר גם במוות בעלה לא חדלה מהתערב בעניני המדינות, ותלמד לשונה דבר שקר, ותעש חנף לאנטיפטר הערום, ותשת בחלקות לו, בעוד אשר בסתר התקוטטה תמיד בהורקנוס אביה התם, המשליך יהבו על "העבד האדומי", אשר השיא מות על חמיה ובעלה, שהם אחיו וחתנו. אכן כנגע נראה גם לי האיש הזה בבית החשמונאים, אבל גם מחשבות אלכסנדרה לא נבחדו

¹⁾ Heliopolis.

בזמני — כי חכמה לימים אשר יגדלו ילדיה. והיו לכלי חפץ בידה לבצע מזמורתיה בם — ובהביני אל דרכי האיש הזה והאשה הזאת, חשבתי ומצאתי כי לו שקל ישקלו ערמת האחד ומזמורת השנית במאזנים ישאו יחד. זאת שמתי אל לבי ואדאג מאד לאחרית הילדים, כי מי יודע מה יהיה להם!

והאיש אנטיפטר הלך וגדל, כי היה פומפיוס לו לצור מעוז, וגם הוא היה זרוע לו, בשלחו אליו חיל יהודה לעזרה במלחמתו עם יוליוס קיסר. אבל כמעט נפל פומפיוס ברעה, השכיל אנטיפטר לשית ידו עם יוליוס ולקנות כליותיו ולבו, ויהי גם הוא לו משך חסד. לשוא העתיר אנטיגנוס, הבן האחד הנשאר לבית אריסטובל, אל הקיסר, לזכור לו חסדי אריסטובל אביו ואלכסנדר אחיו, אשר כלו גם שניהם מתגרת יד פומפיוס אויבו בנפש; לשוא עוררהו על אנטיפטר והורקנוס, אשר היתה ידם עם פומפיוס במלחמתו עמו — כי ידע אנטיפטר למשוך לבב יוליוס קיסר אחריו, ועל פיהו הכירה רומה את הורקנוס לכהן גדול ונשיא ביהודה, ואותו — לאב ומושל בארץ¹). ואת הממשלה הזאת הנתונה לו עתה בכח הרומאים, חזק לו ולביתו, בתתה איתה בידי בניו, וישם את פזאל בנו האחד לנציב בירושלים ואת הורדוס בנו השני לנציב במדינת הגליל.

ובגליל התגודדו בעת ההיא הרבה מהנשאים מחיל אריסטובל, אשר מאנו להכנע לפני הורקנוס ואנטיפטר הרודה על ידו, ויחכו ליום אשר יצלח לעמם לנער מעליו את הממשלה התלויה ברצון רומה. ובשנאתם לעמי הנכר המתחזקים לשבת בערי הגבול, נמשו עליהם לפעמים ויפרעו פרעות בתוכם למען יקוצו מפניהם ויעלו מן הארץ. על הקנאים ההם סמכה חמת

¹ תשי"ג.

הורדוס, ויעש לו חיל ויתפשם במחבואיהם ויכריעם כצאן טבחה וישמידם מקרב הארץ. ובהודע הדבר בירושלים חרה אף העם והוקנים העומדים בראשו — כי לא נשמע כזאת ביהודה לעשות משפט מות באנשים מבלי חקור דינם ומבלי העמידם לדין לפני הנשיא והסנהדריה כחוק. ויתאוננו כלם מרה על הורקנוס, אשר נתן את הארץ והעם בידי המשפחה האדומית לעשות בהם כטוב בעיניהם. ואלמנות ההרוגים ואמותיהם השכולות לא נתנו דמי לו מדי עלותו בית ה', ותצעקנה אליו בחזקה לעשות משפטן ודינן ברוצח נפשות בעליהן ובניהן. מפני צעקת כל העם נחת הנשיא חסר הלב וימלא יד הסנהדריה להועיד את הורדוס למשפט. ואנטיפטר שלח בסתר ציר ממהר להודיע הדבר לנציב רומה בסוריה, ולהורדוס בנו יעץ לבוא ירושלימה בלוית מבחר אנשי צבאו ולעמוד לפני השופטים לבלי חת. ויעש הורדוס כעצת אביו. ויהי בהקרא הורקנוס לשבת ראש במשפט אשר יעשה לאיש הדמים, והנה הגיעו דברים מאת נציב סוריה לאמר: „אתה תערב לי את האיש הזה!“ והורדוס בא בגאות עז לפני הוקנים היושבים על מדין, והוא לבוש בגדי ארגמן, חרבו על מתניו וגבורי חילו עמו. למראהו חתו השופטים כלם וילמו יחדו. והנה קם שמעיה הזקן, נשיא הסנהדריה, ויוכיחם על מרד לבבם ויגר להם חזות קשה, כי אם יכירו פני האיש הזה במשפט, והיתה ידו גם כן להרוג אותם ולכלותם לעת תמצא ידו. או התעוררו כלם בחמה ויהיו נכונים לחרוץ על הורדוס משפט מות. זאת ראה הורקנוס ויירא ויצר לו מאד — ועל פיהו נדחה המשפט ליום מחר, ובעצתו עזב הורדוס את העיר עוד בלילה ההוא, ויברח דמשקה אל נציב סוריה, אשר קדמהו באהבה וכבוד וישימהו לפקיד ומושל בארם, היא סוריה התחתונה⁽¹⁾. שם אסף לו חיל רב

(1) תשי"ד.

ויאבה לעלות על ירושלים ולהנקם בזקני הסנהדריה וגם בהורקנוס, על אשר נועזו להשפיל כבודו ולהעמידהו במשפט; אך אביו ואחיו מנעוהו מבוא בדמים, כי עוד לא בא מועד.

ואנטיפטר ובניו הרחיבו ממשלתם בארץ הקדש, ורבים משרי יהודה העידו בהורקנוס כי עוד מעט והדיחוהו כלה מפניהם והיתה להם המלוכה. זאת ראה גם הורקנוס, אך כבר עבר המועד, אף אברה ממנו עצה מרפיון ידים. ואחד השרים הקרובים לו ושמו מליך, איש נכבד בעמו ורב עלילה, קנא קנאתו, ובהיות אנטיפטר על המשתה אשר עשה הורקנוס, שם מות במטעמים אשר הובאו לפניו, ויאכל אנטיפטר מהם וימת ⁽¹⁾. ומליך התחפש ויבך על מותו להזנות את בני אנטיפטר ולא ישאו עליו עון אשמה. אבל הורדוס הבין למזמתו, ויהי למועד אשר יעד לו, ויצו עליו אנשי חילו הרומאים וימיתוהו. והורקנוס התעלף בשמעו את דבר הרצח הזה. אך מיראתו את הורדוס התכחש לאוהבו המת ויצדיק עליו דינו.

והעם התאבל על מות מליך, ורבים קמו ויהיו זרוע לאחיו, לגרש את האדומים מקרב הארץ. אך פואל החזיק מעמד מפניהם עד בוא הורדוס עם חיל הרומאים אשר לקח עמו מסוריה, ויכניע שאון קמים ויכריעם תחתיו.

אז קם אנטיגנוס בן אריסתובל, ובעזרת בעל אחותו, תלמי מושל כוחלית, עשה לו חיל ויעל על ארץ יהודה לכבשה. ויחרד הורקנוס מאד, פן תגבר יד אנטיגנוס על הורדוס והיתה גם אחריתו להכרית. על כן שמח לשמועה כי הכהו הורדוס מכה רבה ויניסוהו מגבול יהודה ⁽²⁾. ובשוב הורדוס ירושלימה ביד רמה, יצא הוא וביתו לקראתו, וישם זר נצחון על ראשו ויעטרהו

(1) תשי"ז. (2) תשי"ח.

כבוד והדר נגדה נא לכל עמו. ואלכסנדרה גם היא שמחה לקראתו ותעש לכבודו משתה גדול.

על המשתה ההוא ראה הורדוס בפעם הראשונה את מרים בת אלכסנדרה, נכדת הורקנוס. —

בת חמש עשרה שנה היתה מרים בעת ההיא, ודמיומה כפרח נעים אשר זה מעט החל להתפתח ממסגרותיו. מבנה גוה רם ובריא לפי ערך שנותיה, פניה קמנים ועגולים, אפה ישר ונחיריו דקים, לחייה שושנים פורחות בשלג ובהן גומות החן הנשקפות לעין מדי תפתח סגור שפתיה הקמנות והאדומות כחוט השני; עיניה תכלת כרקיע השמים ומפיקות נגה וחם כשמש בצאתה. מצחה זך וישר ועורו דק ורך עד כי נראו בו לשני קצותיו העורקים הדקים המשתרגים כחומי תכלת מבעד לרקותיה, ושערותיה כזהב טהור קלועות וסובבות לראשה, כמו שת לו הטבע עמרת פז, בשושו משוש על מבחר יצוריו בתבל. כמשבצות זהב לאבני חן כן היה הגו היפה הזה מעון לנפש עדינה ורוח נדיבה. היא היתה דבקה באלהיה ואוהבת את עמה אהבה תמה ונאמנה, כמו יצקו החשמונאים הראשונים עליה מרוחם לעשותה פרי ישוה להם. על כן זרה לה רוח אמה, המתהפכת מסכות בתחבולותיה וכל חפצה רק להשתרר ולהיות שלטת בארץ. לעמת זה הוקירה מאד את אביה, ואת קדושים נמנה בעיניה, כי הערה למות נפשו בעד עמו וארצו, אף נדה מאד להורקנוס אביה הזקן, אשר לא יצלח לעצור בעמו מרפיון ידים, ובגלל זאת מצאו „האדומים" יד להם לקחת להם ממשלתו ולעשות בה כרצונם. את פני הורדוס לא ראתה מעודה, אך שנאתהו בנפש על פי הדברים אשר לקחו אזניה מפי אמה ולפעמים גם מפי אביה הזקן, ומדי דברה בו זכרה לו חרפת מולדתו ותקראהו

בשם "עמיודאיוס"¹⁾ — השם אשר כנהו בו אנטיגנוס בן אריסטובול בדברו עליו רעות לפני יוליוס קיסר לאמר: חצי-יהודי .

הורדוס היה בן עשרים ותשע שנה בעת ההיא , וחזותו כלה הוכיחה על תערובת מולדתו , כי בו התבוללו דמי יעקב ועשו , ישראל ואדום יחד . הוא היה בעל קומה ממצעת , איתן במבנהו והדור במראהו . עור בשרו כהה , פניו ארוכים מעט , אפו עקול , שפתיו מלאות , שער ראשו וזקנו חום כערמונים , ובהתעורר לבבו ברגשת עזו , ירחבו נחיריו , יתקמט מצחו ברום גבותיו , ועיניו האמוצות מאורות זקת ומבריקות כגפרית בוערה . הוא איש בכיר כח ולב , רגשותיו עצומות לבלי חק , גם אהבתו גם שנאתו לא ידעו גבול ; אך למד לשלוט ברוחו ולטמון עשתנותיו בחבו , ובגרמיו כן חפצו כמטיל ברזל לבלי שוב מפני כל עד עשותו ועד הקימו מזמנות לבו . תכונתו זו קבל מהרומאים , אשר למד אל דרכיהם בהיותו אמן אצלם בימי חרפו . — בעודנו ילד נבא עליו אחד האסיים ושמו מנחם , כי עתיד הוא להיות מושל בארץ ועליו יציץ נזר מלוכה . בנבואה חזאת האמין אנטיפטר אמונה אמן , ולבעבור זאת עזב את ארצו ומולדתו ויבוא לשבת בירושלים ולמצוא נתיבותיו בבית החשמונאים , למען תמצא ידו להרסהו ולהקנות מהרבנו . והיא אשר הוסיפה אמן בלבב הורדוס בראותו כי דבר הנביא האסיי קרוב לבוא , עוד מעט וכסא יהודה נכון לפניו כשחר נכון מוצאו . אך לבו ידע כי כל עוד יש נצר משרש החשמונאים לא יעזוב העם חסדו ואמתו מבית גואליו מלפנים , ועל כן יעיץ מזומה להתחתן בהורקנוס , למען יקרא שם המשפחה גם עליו וסרה קנאת העם בו ובביתו וחדלה לעולם . מחשבה כזאת עלתה גם על לב אלכסנדרה , בדעתה כי

¹⁾ Emioudaios .

רפו ידי אביה ולא תעצורנה כח להחזיק בממשלה עד אשר יגדל אריסתובל בנה, וידיים אמיצות פשוטות אליה להוציאה מידיו, ידי הורדוס האדומי מעבר מזה וידי אנטיגנוס גיסה מעבר מזה. ומאשר גדלה איבתה לאנטיגנוס משנאתה את הורדוס, גמרה אמר למשוך אליה את הגבור האדומי בחבלי אדם, בעבותות אהבה — כי אמנם היתה אשה יפה מאד בעודה במבחר שנותיה, ונפשה קותה לה כי על נקלה תמשכהו ברשתה. ובקראה את הורדוס לבוא אל המשתה אשר עשתה, שתה עליה עדייה ותתהדר לפניו מאד למען יתאו יפיה. אבל אשר לא פללה בא לה! כי נמשכו עיני הורדוס אחרי מרים בתה, התמה והנעימה, ואשר הואיל בראשונה לעשות בחשבון, אותה בקש עתה לעשות בלב ונפש — כי העלמה הזאת, רבת החן וכלילת היפי, עוררה בו אהבה רבה, ויחשק בה בכל עז חושיו, ובסערת רגשותיו השתער על הורקנוס אביה הזקן לתת לו את שאלתו וליסד את האגדה הזאת לטובת כלם.

ומרים התפלאה לתכונה הרבה אשר היתה מאת אמה לקבלת פני הורדוס, ובראותה כי מרבה היא להתיפות במבחר עדייה ותמרוקיה, ועף עליה לבה, כי הבינה למזמותיה — והחשד הזה עוד חזק בקרבה בראותה בעיניה את „העבד האדומי“, אשר שמעה שמעו זה כמה. זאת הפעם ראתה עינה פני איש היל, גבר חכם בעז ומושל כביר, אשר יפי ואמץ בו התאחדו, ולולא הסכינה לשמוע חרפתו כל הימים כי עתה סלחה לאמה על חפץ לבבה — כי לבה כבר ראה חכמה, כבר ידעה להכיר את הכח הנעלם המושך לבב הנשים לגבורי החיל, כגפן סורחת כרוכה אחרי עץ עבות להיות לה למבטח עז — ומה השתוממה לשמוע כי לא אל אמה כי אם אליה הוא נושא את נפשו! אמנם נעתרה אמה על נקלה לדברי הורקנוס אביה, ופאות לתת

להורדוס את בתו תמורתה ; אבל לא כן היה עם לבב מרים — כי בבוא אליה אמה ואביה הזקן להגיד לה את אשר עם לבבם , הכירה בלהות צלמות וכמעט יצאה נפשה בדברם . וכשוב אליה רוחה התרגזה אליהם מאד ותדבר קשות בחמת רוחה ותשם ותשאף יחד . לשוא הרבו לדבר על לבה בספרם לה תהלה הורדוס , וגבורות ישע ימינו — כי החזיקה בדברים אשר הסכינה לשמוע מפיהם בכל עת , ותוכיחם על פניהם , כי את האיש אשר חרפו תמיד בשם „עבד אדומי“ , שהוא רק „חצי יהודי“ , ואשר מאת אביו היתה שומה להוציא אביה אל הורג , אותו יחפצו להרכיב עתה אלוף לראשה , למען החזיק בגאונם ולעזו בהותם ! כאלה וכאלה דברה הנערה רתת בחם לבה ובכיה תמרורים , עד כי חדל הזקן ממנה ויאנח וישב אחור ; אבל אמה לא הרפתה ממנה בכל זאת , ותעתר עליה אמריה ותוכיח בדברים כי לא לבת מלכים ללכת אחרי לבבה , ועליה לשמור ולעשות ככל הנחוי לטובת מולדתה ועמה . גם דתה דורשת כזאת מירה , כי לא לאמונה יגבר הורדוס בארץ , ואשה משכלת תדע למשול ברוח בעלה ולשמור עליו לכל יחלל קדש ולא יהפוך לבב עמו לבגור באלהי אבותיו .

לדברים האלה הנאמרים ברעת נעניתי גם אני , ואהיה להם לעזר לא מעט , ואורנה ואגיד למרים ככל אשר עם לבבי , עד אשר נעתרה לנו בבכי ותחנונים , כי היה לבה חרד מאד מיראתה את האיש אשר בחיקו יומל גורלה . — ואז הודענו הדברים להורדוס ותחי רוחו . ובאהבתו את מרים מאד גרש מפניה את האשה הראשונה אשר לקח לו בנעוריו מבנות עמו , ויארש לו את מרים כרת ⁽¹⁾ , ואת חתונתה יעדו לעת ימלאו ימיה .

(1) תשי"ח .

בהוסד האגדה הזאת היה הורקנוס להורדוס לישועה גדולה. כי בעת ההיא קמו שלשה אבירי רומה וינקמו דמי יוליוס קיסר מידי רוצחי נפשו ויחלקו הממשלה ביניהם, ואחד בהם, הוא מרקוס אנטוניוס, שם משמרו בארץ הקדם. ויבואו לפניו מלאכים מנכבדי ירושלים ויתאוננו רע באזניו על „האחים האדומים“, כי בחוקם לקחו להם קרנים להשתרר על העם בשם הורקנוס ולרדות בו למורת רוחו. אך הורקנוס הכזיבם על פניהם ויהלל את האחים כי להם חכמה עם גבורה, והורדוס הרבה לו מתנות וימצא חן בעיניו. אז גרש אנטוניוס את המלאכים מלפניו וירב כבוד האחים וישימם לנציבים בארץ¹). ואצילי ירושלים הוסיפו עוד שלוח מלאכים רבים ונכבדים לגלות אליו ריבם, ואף אנטוניוס חרה בם וישלח בהם חיל רוכביו ויהיו להם למרמס.

פתאם באה סופה על הורדוס והורקנוס גם יחד ותשערים ממקומם, — כי התקוממו הפרתים על רומה ויכו צבאותיה אחר ויפשטו על ארם ויבבשוה. ואנטוניוס לא שת לבו לזה, כי נאחו בחבלי אהבתו לקליאופטרה מלכת מצרים, אשר צוד צדתהו כצפור ברוב יפיה ובעצמת קסמיה. וישמע זאת ליוניאס בן תלמי הכוחליתי, ויבוא לפני פקורים בן מלך הפרתים ויחל פניו במנחה להציל את ארץ יהודה מיד הרומאים, להכרית ממנה את האדומים בעלי בריתם ולהוריד את הורקנוס מכסאו ולהושיב תחתיו את אנטיגנוס דודו. ויעלו הפרתים על הארץ, ואנטיגנוס נספח עליהם בחיל גדול ויגיע עד ירושלים, ורבים מיושביה שתו ידם עמו ויפתחו לפניו שעריה. העיר נכבשה²) והורקנוס והאחים האדומים שגבו בהיכל החשמונאים ובמעוזי הר הבית. ושר צבא הפרתים חשב מזומה לתפשים חיים, וידבר על לבם ללכת אל מחנהו

(¹) תשי"ט, (2) תש"ך :

ולדבר שלום בפקורים בן המלך ולהטות לבבו אליהם. וישמעו הורקנוס ופואל לעצתו ויצאו אל המחנה; שם נתפשו שניהם ויאסרו בכבלי ברזל ויובאו אל בור השבי. פואל בחר מות מחיים וירוצץ את גלגלתו בקיר בית כלאו, והורקנוס נפל ביד אנטיגנוס בן אחיו, אשר כלה חמתו בו וישך בשניו את אזנו לעשותו בעל מום, למען אשר לא יצלח עוד לכהונה, ואחר כן נתנהו בידי הפרתים אשר הוליכוהו שבי אל ארצם. רק הורדוס נצל מכף שואפיו, ויהי בלילה ויקח את אמו ואחותו ואת מרים ארושתו ואת אלכסנדרה אמה, וימלט אל מבצר מסדה אשר על שפת ים המלח. שם עזבן למשמר ביד יוסף אחיו והוא ברח ארצה ערב לבקש עזרה מעם המלך מלוך, ירד אביו מלפנים. אבל מלך ערב הובישו משברו ויגרשוהו מעל פניו. אז שם הורדוס פעמיו מצרימה ויבוא לאלכסנדריה. וקליאופטרה מלכת הארץ קדמה פניו בכבוד ותשחרהו להמנות בשרי צבאיה, אבל הוא בגבה אפו לא שעה אליה, ובשמעו כי אנטיגנוס יושב ברומה ירד באניה לבוא גם הוא שמה.

ואנטיגנוס היה למלך וכהן גדול ביהודה ויבטח בלבו כי לעד יכון כסאו. אבל לבב חכמי העם וזקניו רחק ממנו—כי לא אבו סלוח לו רשעתו אשר עשה להורקנוס דודו, גם זכרו לו חרפת אחותו, כי בת מלכים וכהנים מבית החשמונאים הללה כבוד אבותיה ותהי לאשה למושל נכרי ועובד אלילים. והי אנטיגנוס עוין את החכמים הפרושים, ושנאתו אשר כסה במשאון נגלתה לפעמים בקהל רב. פעם אחת יצא מבית המקדש ככלותו עבודתו בהיכל ה', וכל העם יצא לכבודו אחריו. והי בדרך ויראו את שמעיה ואבטליון הולכים בפאת הרחוב, ויעזבו את

מלכם וכהנם וילכו אחרי מוריהם אלה, שהם ראשי הסנהדריה. וימאנו החכמים בכבוד הזה, לבלתי הכעים את המלך, ולכפר פניו נמו גם הם ללכת אחריו עד בואו אל היכלו; אבל הוא שמר הדבר בלבו. ויהי בגשתם אליו להפרד ממנו ולברכהו לשלום, ויקרא להם בלעגי שפה: „לכו לשלום, בני עממים!“ — זאת דבר למען הזכיר להם חרפת מולדתם, כי שניהם בני גרים היו, מצאצאי סנחריב מלך אשור⁽¹⁾. על זה השיבו המה: „טוב היות בני עממים ולרדוף שלום כאהרן הכהן, מהיות בן אהרן ושונא שלום בעממים“⁽²⁾. על זדונות כאלה הוסיפו החכמים להתרחק מעליו, אבל הוא לא שת לבו להם — כי היו עיניו נשואות אל מבצר מסדה, ויער כחו ולבבו להבקיעהו אליו ולהוריד עו מבטחו.

מבצר מסדה נוסד על ידי יונתן בן מתתיהו, והוא בנוי על ראש הר סלע המתנשא על שפת ים המלח, וסביביו בקעות עמוקות מאד, ורק משעול אחד לו, המטה עקלקלותיו מסביב להר עד הגיעו אל מרום קצו. על יד המצודה ישתרע מישור גדול ורחב אשר אדמתו פוריה מאד, והוא מלא שדות וכרמים וכל פרי עץ למינהו, וכל אכל ומשקה האצור באסמיו לא יבאש ולא ירקב לעולם. שם גם בורות חצובים למקוה מי הגשם, די הרוות המוני אדם ובהמה רבה. אל המבצר ההוא הניס הורדוס את הנפשות הקרובות לו, ואת יוסף אחיו הפקיד עליו ועליהן, וחיל שמונה מאות איש אתו. וגם אני נספחתי על המחנה ההוא, כי על בית אלכסנדרה נחשבתי, וילדיה דבקו בי ויכבדוני כאב להם. בשבתי שם הכרתי דעת את משפחת הורדוס, את שני אחיו הנותרים ואמו ואחותו. קפרון אמו היתה אשה כבודה לפי ערכה, קרובה ושאת בשר לשרמלה הגדול בעשירי ישראל

(1) גיטין נ"ז. (2) יומא ע"א.

יושבי אנטוכיה. כמה ביום פ בנה הצעיר היו רחוקים מהתפוכות ולשון שקר. לעמית זה היה פרוך בנה הגדול ושלומית בתה הצעירה והיחידה ערומים כנחשים ורעים ואכזרים כחיתי מרף. אמנם את פרורס ראינו רק לעתים רחוקות, כי הוא ישב על נחלותיו בארץ אדום; אך שלומית היתה יושבת בית הורדוס, והיא נשואת בעל לאחד מקרוביה ושמו גם הוא יוסף. ובהיותה אשת מרדנים וכעש בחר בעלה לנוע ולנוד עם הורדוס מהשאר עמה במסדה. ותהי רוח רעה בין הנשים האלה, כי אלכסנדרה וקפרון התנאו והתפארו אשה על אחותה מדי דברן יחד, ושלומית התעברה על ריבן ותרב לסכסך אותן אשה ברעותה, ועל מרים חרה אפה, בקנאתה ביפיה והדר גאונה, ותכעיסנה תמיד למען הרעימה. אך מרים השכילה למשול ברוחה, ובראותה אותה בצננים בצדיה ותרחק מעליה דרכה.

ואנטיגנוס ידע כי כל עוד ינוח שבט האדומים על גורל משפחתו לא יוכל לשבת על כסאו לבטח, כי היה יהיה הורדוס לו למוקש, בהחשבו גם הוא על בית החשמונאים. וישלח מלאכים בסתר אל אלכסנדרה לדבר על לבה ולפתותה, לעזוב עם צאצאיה את מצודת משגבה ולשוב ירושלימה, אף נתן תקוה בלבה כי יקח את מרים אחר כבוד להושיבה עמו לכסא. ולב אלכסנדרה נפתה על הכבוד הצפוי לה ממנו, וכמעט סלחה לו את הרעה אשר עשה לאביה, ותנסה דבר אל מרים להטות לבבה אחרי אנטיגנוס שארה הקרוב לה. אבל מרים רגזה תחתיה למשמע אונה, אך עצרה ברוחה בדעתה את נפש אמה, ותשב אמריה לה כישר לבה, כי אמנם לא מאהבה נתנה ידה להורדוס; אך יהי אשר יהיה, אחת נשבעה לשמור לו אמונתה ולא תמר. אולם לו גם היתה חפשיה לנפשה, לא נקלה עוד מזאת לתת ידה או אף

לדבר שלום באיש אשר הרים ידו באביה הזקן, שהוא גם עצמו ובשרו, לעשות בו מעשים אשר לא יעשו.

כראות אנטיגנוס כי בדרך שלום לא יצלח להניא לב מרים מאחרי הורדוס, גמר אמר להשתער על מסדה בחזקה. אבל לשוא הריק כחו, כי לא יכל לה. ויהי כי ארכו ימי המצור והמים אולו מן הבורות, ויצמא העם מאד, וילונו על הורדוס וביתו כי בשלו באה עליהם הרעה הזאת. וכראות יוסף כי רבו המתאוננים בעיר, ויתן אל לבו לקחת מחצית החיל עמו ולהבקיע לו דרך בין מחנה האויב, ואז אבוא אנכי עם יתר החיל ועם כל נפשות ביתו אחריו, ויחרו נסע ונלך ארצה ערב. אבל שוא היתה תקותו—כי הבה עם חיל החלוץ מכה נצחת וישב על עקביו במפח נפש. בעת הרעה ההיא הראתה מרים נפלאות בנדבת לבבה, כי כל ימיה פנו בדאגתה ועזרתה לרעבים ולצמאים, לחולים ולנגפים, ותתן להם מחסורם מאוסמי המצודה ויקביה, ותחבש לעצבותם. ויהי שמה לברכה בפי כל, כי נדבות פיה גברו גם על נדבות ידה—והיא שעמדה לה ולכל נפשות בית הורדוס כי לא חשו אנשי העיר להסגירן אל אנטיגנוס, עד אשר נלאו הכיל—כי גדל הצמא מנשוא.

הרעה הגיעה עד הנפש ולב העם הולך וסוער, גם ירי אנשי החיל רפו ופניהם נועמו. אז העירותי את לב יוסף, כי אם נוסף להחזיק במעונו, ובגדו בנו אנשינו וסגרנוו ביד צר. ותהי העצה היעצה לנסות עוד הפעם כחנו וגבורתנו במלחמה. אבל כמעט ירדנו אל העמק ונגיע עד קצה המחנה, ורבים מאנשי חילנו הפכו פניהם וישיתו ידם עם אויבינו אשר הקיפנונו מסביב, ואנטיגנוס ורוכביו שות שתו אל הכבודה אשר מאחרינו, לכבוש את הנשים ולשבותן שבי. במהומת המלחמה נפצתי ואפול ארצה, ואנטיגנוס שלח ידו לאחוז במרים ולהעלותה על סוסו. עוד מרים

מתאמצת בשארית כחה להשמט מפניו, ופתאם נשמעה תרועת מלחמה מעבר השני, ועד ארגיעה נפור חיל האויב כגלגל לפני סופה, ופני הורדוס נראו ברכבו על סוס אביר וחרבו שלופה בידו, ואתו חיל גדול ורב אשר כסה פני כל העמק. ואנשיגנום עזב טרפו ויריץ את סוסו כאילה שלוהה, ויברח וימלט על נפשו.

בגפו בא הורדוס לרומה ובגאון מלוכה יצא ממנה אחרי שבתו בה רק שבעה ימים. כי דבר אנשונים עליו טובות לפני אוקטבינוס רעהו ויחדו הציגוהו לפני זקני העם, ויוכיחו לדעת את הטוב הצפון לרומה אם יהיה ירדס, הגבור המשיכיל הזה, מושל ביהודה. וישמחו כלם בו מאוד ויקראו לו „יחי המלך!“, ויכתירוהו בהיכל הקפיטוליום ויכתבו הדברים בספר זכרון. ואת אנשיגנום נתנו לחרם, על אשר התחזק בעזרת הפרתים אויביהם מאז ⁽¹⁾.

אז חש הורדוס לעלות על ארץ ממלכתו, ושרמלה קרובו ואוהבו פתח לפניו את אוצרו ויתן לו כסף וזהב די עשות חיל וצבא מבני הנכר ומאנשי הגליל אשר נספחו על דגלו ⁽²⁾. ותהי ראשית דרכו אל מבצר מסדה לראות את שלום ביתו, ולאשרי היה בואו אלינו דבר בעתו. עוד ביום ההוא זורמו עבות שחקים ויהי גשם גדול ומטר סוחף, וכל הבורות במסדה מלאו מים. וישובו כלם אל המבצר שמחים וטובי לב, וגם אותי ואת יתר הפצועים העלו בשלום ההרה. ומרים חלתה מן הבלהות אשר בעתה ביום ההוא, אך עד מהרה שבה לאיתנה לעליצות לב הורדוס אשר אהבה כנפשו, ולשמחת אמו ואחותו אשר השלמן

(1) תש"ך. (2) יוספון, מלחמות I י"ג ה'.

לה וגם לאמה בימי טובה אלה. גם אני נרפאתי מן המכות אשר הכיתי, ויוסף הגיד עלי תהלתי לפני אחיו, וישחרני הורדוס בכבוד להמנות בשרי חילו ולצבוא על ירושלים לכבשה. אך אנכי מאנתי להרים יד ברצח על אחי ועמי, ואשיב פניו בתודה ואומר לו, כי טוב לי לעמוד על משמרת, משמרת מנוחה ושלוה, מהגדיל שמי בגבורה על מרומי שדה.

אחר הדברים האלה ברך הורדוס את כלנו ויצא בראש חילו לעלות על ירושלים ולכונן בה כסאו כיד הרומאים הטובה עליו. אבל לא על נקלה הצליח להרוץ את אנטיגנוס מפניו — כי היתה יד העם עם מלכם החשמונאי, וירי הרומאים מלאו עבודה במלחמותיהם את הפרתים בסוריה. גם השכיל אנטיגנוס לקנות בכסף את שרי צבאות רומה, ותהי עזרתם להורדוס לאכזב. וכראות הורדוס כי כל הדברים יגעים, וירא ראשית לו להוציא את נפשות ביתו ממבצר מסדה ויושיבן לבטח על נחלותיו בשמרון, אשר נבנתה מחרבותיה בימי פומפיוס על יד גבניוס, נציב רומה בסוריה. ואת יוסף וחילו העביר ארצה אדום, והוא שם פעמיו אל אנטוניוס החונה על נהר פרת, ויהי לו לעזר במלחמותיו. ובחכמתו וגבורתו הוסיף לקנות לבב הרומאים ולמשוך אליו חסדם, עד כי שלח אנטוניוס עמו את סוסיוס שר צבאו וחיל גדול עמו להלחם בירושלים עד רדתה ולהמליך בתוכה את הורדוס יריד הרומאים הנאמן בבריתם.

כעלות הורדוס עם חיל הרומאים התקוממה לו כל ארץ יהודה. ויוסף אחיו נפל במלחמתו עם אנטיגנוס על יד העיר יריחו. ותהי ראשית מעשהו לנקום נקמת אחיו מאת יושבי הערים אשר בסביבות המקום ההוא. ואחר כן פרץ עם חילו כנחל איתן על פני כל הארץ ויכבשנה ביד חזקה, ואז עלה על ירושלים

ויביאנה במצור. וברעתו כי לא על נקלה תפול העיר בידו. השאיר את סוסיו וחילו לצור עליה מסביב, והוא שות שה שמרונה, לחג הג התונתו עם מרים משאת נפשו. ליום ההוא קוֹתָה גם נפש מרים, לא מאהבתה את הורדוס כי אם בתקוּתָה, כי בהקרא שם משפחתה על הורדוס יכירוהו בני עמה לטובה וישפתו שלום לו, אז תשקוט הארץ ולא ישפכו עוד דמי אחים בקרבה למורת רוחה. על ראש שמחתנו נקרה אלינו מנחם האסיי, אשר בא מקצה ים המלח מערבה, המקום אשר אוו האסיים לשבתם מאז⁽¹⁾. והורדוס זכר לו את נבואתו בעודנו נער, וישאלהו באזני כלנו עד כמה יארכו ימי מלכותו, — וימאן מנחם להשיבהו דבר. אז החל הורדוס למנות לפניו מספר השנים. עד שלשים ושבע שנה נענה לו המתנבא הזה, ואז בטח לב הורדוס כי יארכו ימי מלכותו עד זקנה ושבה⁽²⁾.

ויהי כי הקיפו ימי המשתה והשמחה, וישב הורדוס אל חילו, ולרגליו הלך צבאו ורב עד מאת אלף איש. ואחרי שני ירחים⁽³⁾ נבקעה העיר לפניהם מפאת צפון, ממקום אשר פרץ פומפיוס לפני עשרים ותשע שנה. העם הנצור בעיר נלחם כאריות, אך לב חכמיו הלק בעת ההיא: שמעיה ואבטליון יעצו להדיח את אנמוניוס משאתו, כי בן רצון ה', ובבא בן בוטא, מקרובי אנטיגנוס, הקשה אליהם להחזיק בידי המלך החשמונאי, ובניו מלאו אחריו ויתנו אמץ בלב העם לעמוד לימין מלכם. אבל יד הרומאים גברה, ובחמת אפם ערכו מטבח נורא בעיר, ובהר הבית, ורק מרים עמדה בפרץ בהפילה תחנתה לפני בעלה, והוא לא יכל להשיב פניה, וברב כפר הצליח הורדוס להשיב

(1) Plinius. Hist. natur. V, 17. (2) יוסיפון קדמוניות XV י' ה'.

(3) סיון תשכ"ג.

חמתם מהשחית. ולב אנטיגנוס נפל בקרבו ויפול לרגלי סוסיוס ויתחנן על נפשו. אבל סוסיוס בעט בו בשאט בנפש ויקראהו בשם אנטיגוניה, שם אשה, לאמר: כי רך לבבו כאשה מצרה — ויאסרוהו בנחשתים וישלחוהו אל אנטוניוס אנטוכיאה. והורדוס העתיר לאנטוניוס לבלות חמתו באיש חרמו, ויצו אנטוניוס, ויפשטו בגדי אנטיגנוס מעליו, ויאסרוהו אל עץ וידושו בשרו בשוטים כעבר נפשע, ואחר כן המיתוהו מות נבל, בהסירם את ראשו בקרדוס. ואת אחרית המלך האחרון לבית החשמונאים! והימים אשר היה אנטיגנוס מלך וכהן גדול בעמו שלש שנים וחצי.

כעלות הורדוס על כסא מלכותו גלה רשעתו בקהל רב, וגם תחנוני מרים לא הועילו עוד להניח רוחו. וישם משמרות על שערי העיר לתפוש את כל היוצא ממנה, ויעש משפטים באוהבי אנטיגנוס וארבעים וחמשה איש ממרומי העם הגיר על ידי הרב ואת כל רכושם החרים לו⁽¹⁾. אז זכר לזקני הסנהדריה את הרעה אשר חשבו לעשות לו לפני שנים עשרה שנה, בעמדו לפניו לדין על הרצח אשר עשה באנשי הגליל. ויעש בהם נקמות, ורק את שמעיה ואבטליון החיה, בדעתו כי יעצו עליו טובה, להדוף את אנטיגנוס מפניו⁽²⁾. ואת עיני בבא בן בוטא עור⁽³⁾, אך בניו נצולו מידו, כי הסתירם שר צבאו, קוסטובר האדומי, מפניו. וכנח לו מסביב החל לבנות הנהרסות ולפאר את העיר בידי חרוצים. ואז עזבנו את שמרון ונבוא ירושלימה מקץ החדש הששי, בתום קיץ. ועד אשר ישלם בנין הארמון החדש אשר בנה הורדוס בקצה העיר מערבה, ישבנו יחדו בהיכל החשמונאים,

(1) יוסיפין קדמונות XV ז' ו'. (2) שם XIV ט' ד'. (3) בבא בתרא ד',

אשר היה עתה נחלה לאלכסנדרה ואריסתובל בנה .

.....

הגיע ירח האיתנים⁽¹⁾, והעם אשר הסכין זה מצאת שנה לראות את החטמונאים מכהנים פאר במקדש ה', ראה למורת רוחו איש פלוני וכהן, אשר היה מוצאו מבבל ומושביו במצרים, עומד תחתם לשרת בקדש, הוא חנמאל המצרי⁽²⁾, אשר העלתו הורדוס ירושלימה וישימהו לכהן הראש. גם זכר העם את מוריו וזקניו, חכמי הסנהדריה, אשר הרבו תמיד לשמח נפשו בחג הסכות, בשמחת בית השואבה, ואשר רבים מהם נספו זה מקרוב כויד הורדוס בלא משפט, ויהיו כלם נוגים ממועד הבא. ובהודע למרים מרת נפשם גמרה אמר לשלם נחומים לעמה ברוח נדיבתה, — ובדברים כאלה מהר הורדוס תמיד למלא משאלותיה ויתן לה את כל חפצה. ותועץ עמי כדת מה לעשות, ואורנה פרשת החג, ואהיה לעוזר לה בכל אות נפשי להרבות כבודו ולהגדיל שמחת העם במועד ההוא.

בארבעת הימים אשר בין צום העשירי לחג הסכות הוקמו חמשה עשר עמודים גבוהים בעזרת הנשים פנימה, במקום אשר יועדו כל העם לשמוח בשמחת החג, והעמודים מעלפים מקלעות עלי זית וכפות תמרים, ורצפה קמנה בראש כל אחד מהם, וחמשים ושבעה סלמות מצבים ארצה וראשיהם מגיעים אל הרצפות, ארבעה ארבעה לכל עמוד, חוץ מהעמוד התיכון, אשר לו רק סלם אחד רחב ויפה מכלם. וחמשים וששה נערים, פרחי כהונה, יפי תאר ויפי מראה, הוכנו לדבר, לעלות ולרדת קל מהרה בסלמות הזקופים. והמעשה אשר יעשה בהם היה סוד

(1) תשכ"ד. (2) פרה פ"ג ה'.

כמוס, לא ידעו איש זולת הכהן הגדול ושני ראשי הסנהדריה וראש הממונים, מחזיקי המשמר בהר הבית. והעם היושב בירושלים ורכבות הארחים באי מועד, להראות את פני ה', השתוממו אל המראה, ויתגודדו שמה כל העת ההיא. כלם ידעו כי אוצר שמן לרוב מאד הובא מהיכל החשמונאים אל לשכת בית השמנים אשר בעזרת הנשים מערבה דרומה¹, כלם חשבו וישערו שער ואיש לא ידע פשר דבר.

ויהי בערב החג, לעת הצהרים, וכבודה רבה יצאה מהיכל החשמונאים ותעבור על פני הגשר העולה אל הר בית ה'. ועבדי ההיכל נשאו ארבע עשרה מנורות גדולות, וארבעה ספלים לארבעת הקנים העולים מכל אחת, ומנורה אחת גדולה מכלן ולה רק ספל אחד גדול מאד, והוא מלא קשות לפתילות הרבות המושמות בו, והמנורות והספלים זהב טהור, וחמשים וששה כדי כסף בני שלשים לוג וכד אחד זהב הובאו אחריהם. המנורות הוצגו בראשי העמודים והכדים נאספו אל אחת הלשכות אשר לאצר בית ה'. אז ידעו כל העם כי מאת המלכה מרים היא שומה, להוסיף אורה ויקר על האורים הרבים אשר בהם הסכינו להאיר את הר הבית בשמחת בית השואבה, וישמחו על זה מאד.

כפנות היום הראשון לחג הסוכות והכהנים כלו להקריב את קרבן התמיד, מנחת הערב, כסה המון אדם רב את הר הבית ואת החצר הפנימית, את החיל והחומה וכל עזרת הנשים עד חומת עזרת ישראל. הנשים עלו על מעקה הגגות הסובבים לאמצע החומה פנימה, והאנשים עמדו מתחת. ומשרתי הקדש הדליקו את האורים, ולהקות משוררים ומנגנים בכל כלי שיר החלו להשמיע זמירותיהם בכל עבר ופנה, והנה אורה ושמחה וששון ויקר בקריה

¹ מדות פ"ב.

העליוה ועל כל מקראיה. וקול מצהלות העם ברעה נשמע מהר הבית, בעלות פרחי הכהונה על הסלמות מעלה מעלה להגיע אל המנורות; ידם האחת נושאת בד השמן להריקה אל הספלים, והשנית מנופפה את האבוקה להדליק את הפתילות. עוד רגע אחד וכל המנורות האירו ממעל באור יקרות עד כי מלאו חצרות העיר ממנו¹), וכל הרואים פצחו רנה ויצהלו בראשי הומיות. „הם כל בשר!“ — נשמע פתאם בקרב העזרה, כי הנה באו הורדוס ומרים וכל בית המלוכה ויעמדו על הבמה הערוכה אל מול העמוד התיכון, ובתוכם נראה נער אדמוני עם יפה עינים, הדור וגעים כמלאך אלהים ושערות ראשו ככתם פז, והוא לבוש משי ורקמה וחגור אפוד בד כפרחי הכהונה. הנער קרב אל הסלב המצב על הבמה וחיש מהר עלה על שלביו, באחזו בידיו את כד הזהב ואת האבוקה, ויגיע אל ראש המנורה התיכונה, ועד ארגיעה עלתה להבת שלהבת שחברה לה מכל הפתילות הדולקות בספל ההוא, והאור הלך וגדל עד כי גדל מאד.

וכל העם התלחשו יחד: „בן מי הוא זה הנער הנחמד הפורח כשושנה בין פרחי הכהונה אשר כגילו?“.

והיודעים ענו לאמר: „הלא זה אריסטובל בן אלכסנדרה, נכד הורקנוס המלך והכהן, השבוי בארץ הפרתים“.

„הוא איננו שבוי עוד — ענה איש אחד אשר ממוצא שפתיו נכר כי מעולי בבל הוא — כי קרא המלך פּרַעְטִים לו דרור, והנהו יושב בשלוה בעיר נהרדעא בקרב אחיו אשר שמוהו עליהם לנשיא וראש“.

דבריו נאמנו מאד — כי כן בשר הורקנוס את אלכסנדרה והורדוס באגרת שלומים אשר הגיעה ממנו אליהם זה מקרוב.

¹ סוכה פ"ה ג'.

ופרחי הכהונה ירדו מן הסלמות, וגם אריסתובל ירד מסלמו וישב אל הבמה וישב על יד אלכסנדרה אמו.

„התבוננו נא! — קרא אחד העומדים בקרבת הבמה — התבוננו נא אל מראה הנער הנחמד הזה ולמרים אחותו המלכה, כי הם כמים הפנים לפנים! שניהם כתאר פני הכרובים בעלי הכנפים; יפים הם כלבנה המאירה עלינו עתה במלואה, ברים כחמה ברקיע השמים, ונגה להם ויפעה להם עד כי כל רואיהם יכירום כי בני מלכים המה, זרע ברך ה'!“

„לא לחנם יתגעגע הורקנום הזקן על שארית משפחתו — קרא הארח הבבלי — כי ילדי הן כאלה עמרות תפארה הם לראש בית אבותם“.

„כל עוד יש שריד לבית החשמונאים — ענה השלישי — עוד יש תקוה כי גם הכהונה גם המלוכה תשוב אליהם במקדם“.

„מי יתן וזכינו לראות זאת בעינינו, וידענו כי פקד ה' את עמו וישב לו כבודו מלפנים!“

לדברים האלה אשר הגיעו לאזנינו נהרו פני אלכסנדרה, ומרים הורידה ראשה ועיניה מלאו דמעה. ושלומית אחות הורדום אחזה בכנף מעילו ותמשכנה להעירהו על דבר; אך הוא לא שעה אליה — כי גם בלעדיה הטה און לשמוע ולהקשיב ולשמור הדברים בלבם. — ברגע הזה נדמו המשוחחים והמשוררים גם יחד — כי הנה יצאו הלויים משתי הלשכות הפתוחות מתחת עזרת ישראל לעזרת הנשים ובדיהם כנורות ונבלים ומצלתיים וחצוצרות וכל כלי שיר, ועל כלם החליל הנעים המנצח עליהם, אשר בו יחלו זמירותיהם ובו יכלו. הלויים התיצבו במערכות על חמש עשרה המעלות העולות לעזרת ישראל, וקול שירה וזמרה נשמע

מהמקהלה הגדולה הזאת, היא שירת ההיכל, שיר-המעלות הראשון⁽¹⁾.

רוח כהה לבשה את העם לנגינת העצב הערוכה לשיר הזה, שבו התאונן עם ישראל על אויביו אשר הקיפוהו מסביב בשובו מגלות בבל, עת שלחו בו חצי לשונם בשפת שקר, כל שון רמיה, ומדי דברו לשלום קמו עליו חפצי קרבות ויהיו למלחמה. עוד דומיה מסביב, וכל שמחי לב נאנחים לשמע הנגינה — והנה שב החליל לראשית נגינתו הנעימה, המלאה נחמה בישועת ה', עת שרו הלויים לאמר: „בצרתה לי קראתי ויענני". וכמעט נדמה הקול ועדת חסידים ואנשי מעשה יצאו מקרב העם, איש ואבוקתו בידו, ויצהלו כלם בהודות לה' כי טוב „כי לעולם חסדו", ויחלו לרקד ולפזז בשירות ותשבחות לצור ישראל וגואלו: אלה יצאו במעגלה במחולות מחנים; אלה כרכרו שנים שנים בשום איש ידו על שכם רעהו, ואלה רקדו לבדם בשעשעם עיני העם באבוקות האורה אשר אספו להם איש איש לנפשו במספר ארבעה או שמונה⁽²⁾, וישכלו ידיהם להשליך את האחת למעלה ולקבל את השנית בנפלה מטה, „ולזרוק את זו ולקבל את זו" בידים מהירות עד כי נדמו האבוקות לגלגלי אש הסובבים על מקומם הלך וסבוב בלי חשך. וזמירות הקדש היו הלך ורב ונגינות המחולות הלכו וגברו, וכל העם צהל קולו מים. ההמון רקע ברגליו על הרצפה והנשים מעל הגגות מחאו כף עד כי „בל אשר לא ראה את השמחה הזאת לא ראה שמחה מימיו⁽³⁾.

באחת הפנות, הרחק מהחכמים והזקנים המרקדים לאור המנורות והאבוקות, נראה איש דל ורוזה לבוש בר עב בעובדים שכירי יום, איש עני ואביון אשר פניו קמטו מעמל החיים —

(1) תהלים ק"ך. (2) סוכה נ"ג. (3) שם פ"ה א'.

וגם הוא שש ועלו בשמחת עמו והנהו צוהל בראש כלם, בקראו בקול אדיר וחזק:

„אם אני כאן, הכל כאן,

ואם אין אני כאן—מי כאן?”

לקול דבריו אלה עקש הורדוס שפתיו ויפן אלי ויאמר: „מי הוא הדל הגאֹה הזה?”

מבלי דעת מה להשיב ירדתי מעל הבמה ואקרב אל המקום ההוא, ואחקור ואדרוש עד אשר נודע לי כי הוא הלל הבבלי, אשר מאהבתו ללמודי התורה ומאין לו לשלם את הפרוטות, חק השומר בית מדרש שמעיה ואבטליון בביאה, עלה וישכב על פי הארבה לשמוע משם תורתם. בלילה ההוא ירד שלג רב ויכסהו כלו, והוא לא קם ולא יע ממקומו עד כי קפאו כל יצוריו משכבת השלג אשר עליו, וברוב עמל השיבוהו לחיים⁽¹⁾, ואז נודע כי הוא אחד מטובי תלמידיהם. הוא גם יודע לשונות הרבה ואין חקר לתבונתו⁽²⁾, ובחכמתו כן רבה ענותו, מתינותו וסבלותו⁽³⁾. הגדתי הדברים להורדוס ויצו להביאהו לפניו. וכבואו אמר

המלך אליו: „מדוע אתה ככה דל ומראך כגל עצמות?”

—ומה יתרון לאדם בעשותו פימה עלי כסל? — ענהו הלל — הלא בזה אך יכין שאר לתולעתו אחריו, כי „מרבה בשר — מרבה רמה”⁽⁴⁾.

„שמעתי אומרים עליך כי איש חכם גתה — ולמה זה לא

תבקש לך ענין ומעשה אשר יתן לך עשר ונכסים וכבוד?”

—ומה יסבנו לי כל אלה? „מרבה נכסים — מרבה

דאגה”⁽⁵⁾ ו„נגיד שמא — אבד שמה”⁽⁶⁾. אין טוב כי אם לעסוק

⁽¹⁾ יומא ל"ה: ⁽²⁾ מסכת סופרים פ' ט"ז. ⁽³⁾ שבת ל' — ל"א. ⁽⁴⁾ אבות

פ"ב ז'. ⁽⁵⁾ שם. ⁽⁶⁾ שם פ"א י"ג

בתורה, כי „מרבה תורה — מרבה חיים“⁽¹⁾.
 „ואם חפץ חיים אתה, איך לא תדאג ליום מחר?“
 — באלהים שמתי מבטחי ו„ברוך ה' יום יום“⁽²⁾.
 „הן בפך אמרת כי בורח אתה מן הכבוד ואיככה תתנשא
 לאמר: „אני ואפסי עוד“?

— ומתי אמרתי כזאת?

„הלא בן קראת: „אם אני כאן הכל כאן“.
 — לדבר הזה יסלח לי אדני המלך, כי לא נתת לבך למצוא
 חירתי הגלויה. הלילה לי מהגר עלי כזאת, כי „כשאני לעצמי —
 מזה אני?“⁽³⁾, כי אם על יוצר הכל אשר מידו הכל. בשם הזה
 הלא נקראהו בחג הזה⁽⁴⁾, ואותו אזכירה בתוך אחי עליו
 שמחתנו, למען דעת כי כבוד ה' נמצא בתוכנו, וממנו הכבוד
 והתפארת למקום הזה הנקדש בשמו. יזכרו נא זאת ויגילו
 ברעד, ברעתם כי המקום אשר חמה עומדים בו קדוש הוא
 והיה גם מחניהם קדוש“⁽⁵⁾.

השיחה הזאת תמה כשוב הלויים לתת קולם בשיר למעלות⁽⁶⁾.
 והלל ברך את המלך ויפטר מפניי וישב אל מקומו.
 ככלות הלויים לשיר קר הורדוס וביתו וירדו מעל הבמה
 ויכוננו צעדיהם לשוב אל נויהם. ההמון פנה לפניהם דרך;
 אחדים מהם קראו „יחי המלך!“ ואחרים הסו אותם ויקראו בקול
 גדול: „תחי מרים המלכה החשמונאית! יחי אריסתובל העתיד
 לכהונה גדולה ויהי בית החשמונאים ומלכותם לעד!“.

שית גאווה עמיתה לה אלכסנדרה בצאתה עם קפרון אם
 הורדוס; פני שלומית נהפכו לירקון, ומרים נבוכה מאד בלכתה

(1) אבות ז' פ"ב. (2) ביצה ט"ז. (3) אבות פ"א י"ד. (4) תוס' סוכה
 ט"ה בר"ה: אני והו. (5) ירושלמי סוכה פ"ה ד'. (6) תהלים קכ"א.

לימין הורדוס, המדבר אליה במנוחה על אדות החג הנהדר בקדש, אך עיניו נדמו לי כגפרית כוערה ומהן פחד לבי. ואריסתובל היה שש ועלו, כי חנכוהו בלילה הזה לעבודת הקדש, ובשמעו כי נכון אני עוד לשוב להר הבית, חלה פני כלנו לתתו לשוב עמי ולהתעלם בשמחת העם. ואלכסנדרה נאותה לו, אך מרים מאנה בזה, ואנכי בינותי הגיגה ואניא גם אני את הנער מהלוך עמדי. שלחתי אותם עד הגשר ואז ברכתני את כלם לשלום ואשוב למקום הקדש ואחפש את ה' לל, בכלות נפשי לשוב ולדבר עמו, ואמצאהו במקום אשר היה שם בתחלה. בדברנו יחדו נודע לי לשמחת לבבי כי אך עצמי ובשרי הוא, כי גם הוא מבית דוד מוצאו, ובדבריו הנעימים קנה כליותי ולבי עד כי דבקה נפשי אחריו, ואדר נדר לקחת תורה מפיהו. והוא שש על זה מאד ויעוררני לבל אדחה למודי למועד מועדים, וישמיעני חקו לאמר: „אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה" (1).

עברה חצות לילה ושמחת העם הגיעה למרום קצה, בהגיע הלזים אל השיר השלשה עשר, בזמרים בקול: „כהניה אלכיש ישע וחסידיה רנן ירננו" (2). ושני כהנים נראו מעל ראשי הלזים העומדים על המעלות, ויתיצבו בשער העליון, שער ניקנור, מזה אחד ומזה אחר, וחוצצרות כסף בידיהם, ויעמדו הכן על משמרתם עד כלות הלזים לשיר ועד קרוא הגבר. אז תקעו והריעו ותקעו—והנה נראה כהן שלישי ובידו צלוחית זהב ומאחריהם עמדו כל הכהנים העומדים לשרת בקדש. הלזים והעם התחלקו לשני מחנות ויפתחו הדרך בינותם, והכהנים החלו לרדת מן המעלות. בהגיעם למעלה העשירית שבו עמדו והכהנים תקעו והריעו ותקעו, וכן עשו בהגיעם אל העזרה. משם החלו הכהנים

(1) אבות שם. (2) תהלים קל"ב.

לעבור בסך, אחריהם הלויים בשירים ובזמרים, אחריהם כל ראשי העם וחכמיו וזקניו ואחריהם כל העם. בהגיעם אל שער המזרח, הפכו כלם פניהם מערבה, אל מול המקדש וההיכל, והלויים נתנו בשיר קולם לאמר:

כָּל גִּזְיֵי אֶרֶץ אֶף יַעֲבֹדוּ
לְפָסִילִים אֱלֹמִים עֵץ וְאֶבֶן,
לָהֶם יִתְפַּלְלוּ אֶף יִסְגְּדוּ,
כִּי הָבֵל הֵם לֹא לִבָּם יִבֶּן;
אֶף אֲנַחְנוּ נַעֲבֹד יְהוָה —
אָנוּ לַיהוָה וְעֵינֵינוּ לַיהוָה!

גַּם אֲבוֹתֵינוּ סִלְפוּ דָרָךְ
וּכְטוּב לָהֶם אֵל זֶר אָחָבוּ.
לְצָבָא שָׁמַיִם פָּרְעוּ בְּדָרָךְ,
וְאֵת אֵל מוֹשִׁיעַם אֹז עֲזָבוּ;
אֶף אֲנַחְנוּ נַעֲבֹד יְהוָה —
אָנוּ לַיהוָה וְעֵינֵינוּ לַיהוָה!

הָיוּ עֲתִים וְגַם אֲנַחְנוּ
עֲזָבָנוּ טוֹב וּבְרָע בְּחִרְנוּ,
שֵׁם אֱלֹהֵינוּ הָהָא שָׁכַחְנוּ
וּמִצֻּת פִּיהוּ לֹא שָׁמְרָנוּ;
אוֹלָם עֲתָה נַעֲבֹד יְהוָה —
אָנוּ לַיהוָה וְעֵינֵינוּ לַיהוָה!

וכל העם ענו לקולם ויוזמרו יחד לשם ה' בשוררם קול

אחד :

אָנוּ לַיהוָה וְעֵינֵינוּ לַיהוָה

עֵינֵינוּ לַיהוָה, וְלַיהוָה הִנָּנוּ !

והלויים שנו וישלשו והעם אחריהם עד אשר האירו פני שחר, אז החלו לרדת בהדרת קדש מהר בית ה' עד הגיעם אל מעין מי השלח, שם שרו הלויים במקהלה: „ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה“. והכהן מלא את הצלחית מים, ואז החלו כלם לשוב ההרה ויעלו בהמון חגג בדרך העולה אל שער המים, בהגיעם אל השער תקעו והריעו ותקעו, ואז קדשו המים בכלי לנסכם עם היין בעת נמילת ארבעת המינים כמשפט⁽²⁾.

כמעשה הזה נעשה כל שבעת ימי החג, והעם שבע שמחות ותגל נפשו באלהי ישעו. אך פני הורדוס ומשפחתו לא נראו עוד על הבמה הערוכה להם, גם אריסתובל נעצר מבוא שמה. לשוא בכה הנער ויתחנן לתתו לראות בשמחת החג — כי חזקה עליו פקודת מרים, אשר מנעתהו מן הענג הזה למרות רוח אלכסנדרה אמה — מטעם כמוס עמה.

הדברים אשר הגיעו לאוזני הורדוס בהיותו על הבמה ובשוכו משם הביתה לא שבו ריקם — כי מאז והלאה יסד לו עדת שומרי חרש, אשר פרשו שחת רשתם על כל המתאוננים בעם, הנוטים אחרי החשמונאים, מלכיהם מלפנים, — ובלי דין ומשפט נכחדו מן הארץ ורכושם היה חרם לאוצר המלך. ובהודע מעשהו זה למרים

⁽¹⁾ סוכה פ"ה ד'. ⁽²⁾ שם.

התגעשה מאד כי חרה לה, ותדבר עמו משפטים. אבל הוא הקשה אליה מראשית דרכה ויען אותה קשות, ויצו עליה מהתערב עוד בעניני המלוכה, פן תנחם באחריתה. „הן לבי ונפשי לך הם, באהבתי אותך מאד — אמר לה בשפת אמת, כי אמנם אהבה כנפשו — גם כל הוני ועשרי לך הוא, להשלכיהו בין עניי עמך כצות נפשך, גם כבוד מלכותי אחלק אתך באמת ובתמים; אך רסן הממשלה לא אֶנַח לעולם, וכל אשר יערב לבבו להחזיק בו, לא ינקה מירי כל עוד נפשי בי!"

בדברים כאלה הזהיר גם את אלכסנדרה, בבואה לפניו בבקשתה לתת את הכהונה הגדולה ביד אריסטובל בנה, וישיבנה ריקם מלפניו.

קשי הורדוס בעניני המלוכה דבא כחלל רוח מרים. היא הכירה את האיש הזה כי אין מעצור לרוחו ולא ישוב מפני כל. כל תחבולותיה ומועצותיה גם כח יפיה ועצמת אהבתו לה היו כקש לפני רוח המושל העריץ הזה, אשר בכל הנוגע בדברי המרינה שם לבו כאבן וערפו כנחושה. בחפצו הכביר הציב גבול עולם בין האהבה והממשלה, לבל תגע האחת בשנית כמלוא השערה. באהבתו את מרים לבלי חק התרפס לפניו כעבד נכנע ויהי הרום לרגליה, ולהגה אחד כי יצא מפיה בדבר הממשלה התחפש לבו ויהי כסלע כצוק וכעין הקרח הנורא. גם זאת ראתה מרים, כי המעט לו אשר לא ישא פניה, כי עוד יקשה תמיד לעשות תהפך מכל אשר שאלה, ודבריה איפוא לא ייטיבו כי אם ירעו. זאת שמה אל לבה ותבך במסתרים נפשה — כי הנה נכובה גם תוחלתה האחת: להיות להועיל לעמה בהיותה לאשה לאיש הזה, נבצרה ממנה מזמה למשול ברוחו ולהטותו אל אשר תחפוץ, והיא איפוא רק שפחה נחרפת לעבד מושלים הרודה באף עמה. ותהי בעיניה כמו בפתוה לפני ארי ויתנוה בידי לא תוכל

קום. ובכל זאת לא אבדה תומתה, ותשמר חסדה ואמונתה לבעלה זה אשר זרה לה רוחו, כי אחת נשבעה לו לפני ה', ושבעתה זו קדש היא, לא תחללנה כל עוד נשמת שדי תחיינה.

לא כן אלכסנדרה אָמה; היא לא נתנה דמי לה, ובראותה כי אין תקוה להבנות ממרים ולבצע מחשבותיה על ידה, חבלה מזמה להשלים חפצה בלעדיה. ותשלח דברים בסתר אל קליאור-פטרה מלכת מצרים, ותרב אליה תחנונים, לדבר על לב אנמוניוס אוהבה, להסב את הכהונה הגדולה לאריסתובל בנה, כי מורשת אבות היא לו, ואך בעשק ובגזל נתן הורדוס נחלתו לאחר, וקליאופטרה אשת המזמות נמצאה דרושה לחפצה, לא מחמלתה על אלכסנדרה ובנה כי אם באותה לסכסך את אנמוניוס בהורדוס ולהעלות עליו חמתו — כי אז יהיה נקל לה לרשת את ארצו ולספחה על ממלכתה. בעצם העת ההיא בא אחד מידידי אנמוניוס, דליוס שמו, עירה ירושלים, ויסר אל בית הורדוס לשאול לשלומו, וישתומם למראה מרים רעיתו, כי לא ראה כמות ליופי. ותשחררהו אלכסנדרה בכבוד לבקרה במעונה, ובבואו אליה הציגה לפניו את אריסתובל בנה. ודליוס הביט אל יפי הנער ואל ספיר גזרתו וישב ויתפלא בו — כי נדמה לו כמו רואה הוא לפניו את מרים המלכה לבושה בגדי גבר! ויהלל את שניהם בפניה, כי לא נמצא כמהם בכל הארץ, וידבר נכבדות באמם היפה, כי אליה נדמו גם יחד. ותבך אלכסנדרה בדברו, ותגל לפניו נגעי לבבה, כי בצר נחשב הורדוס חתנה לנער הזה, אשר על פי מולדתו יאתה לו המלוכה והוא מונע ממנו גם את הכהונה, שגם היא נחלת אבותיו בעלי ברית רומה מאז מעולם. ותהי עצת דליוס לה, לתת על ידו תמונות בנה ובתה, להראותן לפני אנמוניוס, אשר כל יופי יקח לבבו וכל מחמד עינים ישבהו שבי. ואלכסנדרה אצה לעשות כדברו, ובשמעה ממנו כי פניו מזעדות

אלכסנדריואה, כי שם יושב אנמוניוס בהתעלסו באהבים עם קליאופטרה ידידות נפשו, הגידה לו כי כבר נסתה דבר אל המלכה הזאת, ולבה בטוח בה כי גם היא תחוש לעזרתה ומשניהם תבוא תשועתה ולא תאחר.

הדברים האלה נשארו לסוד כמוס, לא ידעם איש זולתם.

.....

פתאם נמצא הורדוס ללא בקשהו — כי התעורר לחמלה על הורקנוס הוקן, אשר התעוהו אויביו מארצו ומולדתו ובית אבותיו וצאצאי מעיו. ויכתוב אליו אגרת מלאה אהבה ותורה על כל הטוב והחסד אשר עשה לאנטיפטר אביו, ויעתר לו לעזוב ארץ שבותו ולשוב אל כל מחמדי נפשו, והיה לו לאב וליועץ, וחלק עמו את הממלכה אשר נכונה עתה בידו. ואלכסנדרה ומרים ידעו כי דבר בליעל יצוק בזה, — כי בימים ההם הָבו הרומאים מכה נצחת במלחמה עם הפרתים, ומה נקל עתה לפרעטס מלכם לעלות כשאה על סוריה ולשלוח ידו בארץ יהודה, למגר לארץ כסא הורדוס ידיד הרומאים ולהושיב תחתיו את הורקנוס החשמונאי הנמצא בארצו! ועל בן מהר הורדוס לקדם את הרעה אשר נגד פניו, וישלח דבריו ביד שרמלה קרובו, גם נשא משאת מאת פניו למלך הפרתים, לתת להורקנוס לעזוב את מקומו ולשוב אל ארצו ומשפחתו. והורקנוס האמין להורדוס בכל לבבו, כי הלא חתן בתו ובעל נכדתו הוא כעת — ולא שמע לעצת אוהביו ומכבדיו בבבל, אשר העתירו לו להשאר בקרבם ולראות בטובה ולבלות שארית ימיו במנוחה ושלוה. וימהר וישב אל ארצו, ובבואו ירושלימה¹ קדמהו הורדוס באהבה

¹ תשכ"ד,

רבה, ויכבדהו כאב לו נגד כל העם, ויושיבהו ראש נם בביתו גם בסוד המועצה. והוקן שמח מאד על כל אלה ותתענג בדשן נפשו.

והורדום הוסיף לתת אותותיו אותות כי הוא שש להיטיב עם בית החשמונאים אשר על משפחתם הנהו נחשב — כי נשא את ראש אריסתובל ביום הולדת אותו, בהמלא לו שבע עשרה שנה, וישימהו לכהן גדול⁽¹⁾, ואת חנמאל המצרי העביר מפניו בלי דין ומשפט. גם בפעם הזאת ידעו אלכסנדרה ומרים שרש דבר נמצא בזה — כי הגיעו להורדום דברים מאת אנמוניוס, לשלוח לו את הנער אריסתובל וישם עיניו עליו. ויירא הורדום פן יגדיל אנמוניוס חסדו עם הנער והשיב לו את מלוכת אבותיו! על כן הערים עצה וישימהו לכהן גדול — למען הרחיקהו מעל אנמוניוס. אז התעוררה אלכסנדרה אל החפץ, לסכל עצת הורדום ולברוח עם בנה מצרימה אל קליאופטרה אשת חסדה. ולכל יודע להורדום דבר צאתם, צותה לעבדיה להכין לה שני ארונות מתים ולהניחם במקום סתר. והי כלילה ותתגנב שמה עם בנה בלאט, וישכבו בארונות, והעבדים התחפשו וישאום על כתף להביאם אל חוף יפו, ששם עמדה אניה הכן לרדת עמם מצרימה. אך עוד כלילה ההוא נשמע קול צעדי העבדים על רצפת אבן, ואחר כן על רצפת עץ, ופתאם עמדו מלכת, והארונות נפתחו — לעיני הורדום ומרים והורקנוס הזקן! כי נגלה סודה להורדום על פי מרגליו אשר ארבו לה, וכמעט נחבאו האשה ובנה בארונותיהם קרחקו עבדיה מהם, ועבדי הורדום באו תחתם וישאום בדרך ישרה אל מעון הורדום ויעמידום בחדר משכיתו.

האם והבן קמו עמדו נכלמים ובושים, בכשת גנב כי ימצא.

(1) תשכ"ה.

והורדוס מלא פיהו תוכחות, ויקט באלכסנדרה המבקשת רעתו תחת רדפו מוב והחותרת בחשך כסאו לבלע גם את בתה בעד בנה אשר כמוה הלא יאהבהו גם הוא ויגל כן משכחו חסד. — ויבך אריסטובל בדברו, ויחל פניו לסלוח לו, כי לא במרד ובמעל עשה זאת, אך חזקה עליו פקודת אמו ולא יכל למרות רוחה. ואלכסנדרה נשבעה לו לאמונה, כי לא עלה על לבה לעשות רעה לו ולבתה, אך שבעה רגז לבלי הכיל, בראותה כי כשבוית חרב היא יושבת בבית אבותיה — כי הקיפוח מרגליו חרש, השומרים עקבותיה וכל צעדיה יספורו, ולו היה לבבו תמים עמה, כי עתה היתה בריתה נאמנת לו ותאהבהו כבן בטנה. ומרים והורקנוס העתירו לו להסיר כעס מלבו. ויעתר להם הורדוס ויעש שלום עם אלכסנדרה וישק לאריסטובל, ועד מהרה נשכח הכל, בשובם זה לזה בלבב שלם, ואיש לא זכר עוד את הדברים שהיו ביניהם בגלוי ובסתר עד כה. —

עוד הפעם עבר קיץ, הגיע החדש השביעי המרבה בימי הקדש, והעם זכה לראות את אריסטובל נכד הורקנוס החשמונאי משרת לפני ה' בכהונה הגדולה¹) ותרב שמחתו מאד. אך בימי הזכרון, ימי התרועה, וביום הכפורים, יום ענות כל אדם נפשו, כלאו רוחם מהביעה בקהל רב, עד אשר באו ימי שמחתם ומועדם, בהג הסכות, כעלות העלם היפה על המזבח להקריב קרבן ולהסך נסך, והוא נחמד למראה והדור בבגדי הכהונה, וציץ הזהב, נזר הקדש, על מצחו, והוא עושה הכל בידים אמונות כזקן ורגיל בעבודת האלהים — אז לא היה קץ לגילת העם ועליצותו. רבים מהם בכו מרוב שמחה, בצאת חמר מגזע החשמונאים לפרוח בחצרות קדשם, והריחו ביראת ה' כאבות אבותיו מלפנים; רבים

¹ (תשכ"ו)

נשאו אליו כפים, כי דמו לראות מחזה אלהים, בהופיע עליהם מלאך שלום מאת ה' מן השמים לקחת זבחיהם לרצון, וכלם הריעו ויצהלו לקראתו כבלותו עבודת ה', בעמדו בראש כל הכהנים וכפיו פרושות על פני העם לברכהו כמשפט. בצאתו מן הקדש ברכוהו כלם בקול גרול וילכו אחריו ברגש וישלחוהו עד היכל אבותיו בכבוד ותפארת.

אך מכלם הכי גדלה גילת אלכסנדרה ומרים בשובן עמו אל היכל החשמונאים. גם הורדוס ומשפחתו עלצו בו ויחדו בשמחה את פניו.

כן עבר החג הזה בששון וענג ובשלום אין קץ. ולמחרת החג יצאו כלם מהיכלם בירושלים, לעבור ולבוא אל יריחו, לבלות ימי הגשמים בהיכלי תענוגיהם שמה.

רבות המודות לארץ קדשנו בנפיה היפים שהם תפארתנו ומשוש לבבנו. מבורכת ה' היא כל הבקעה שבה עובר הירדן מים כנרת עד יריחו, אך נפת יריחו עולה על כלן⁽¹⁾. מקומה בערבה, בשפלה; סביבותיה הרי נתר המתנשאים זה על זה כמסגרת עז למראות הצובאות בעמק שוה זה, הוא ככר הירדן, ששם צוה ה' את הברכה. פלג אלהים מלא מים יוצא מבין ההרים כנהר היוצא מעדן להשקות את האדמה הזאת ולהפריאה עד להפליא. נחל עדנים זה הנקרא מי יריחו⁽²⁾ יוצא ממעין הנאדר בקדש, אשר מימיו רפא אלישע הנביא בשם ה'⁽³⁾, ואל כל אשר יגיעו המים האלה יפרח, יציץ ציץ וישא פרי למכביר. שקמות השפלה גדולות ועבות כארזי אל⁽⁴⁾, כמוהן כן גדלו ורחבו

(1) ילקוט יהושע ח', (2) יהושע ט"ז א'. (3) מ"ב ב' כ"א: (4) פסחים נ"ו.

זיתיה, תאניה ורמוניה וכל עציה הנושאים מבחר כל פרי למיניהו, ועל כלם הכי נהדרו יערי התמרים אשר מסביב ליריחו, ועל כן נקראה „עיר התמרים“⁽¹⁾. והאדמה נושאת כל תנובות שדי למיניהו; עמקיה מלאים פרחים עם כל ראשי בשמים, בהם הכי נכבדה שושנת המקום, „שושנת יריחו“, המרהבת עין בהודה ומשיבת נפש בריחה הנמלא⁽²⁾. שם שריגי הגפנים מתלכדים בעצי תות⁽³⁾ להקל להם משא אשכולותיהם; שם יטיפו מטעיה עסים והרבש יזל כמים ארצה; שם יאסף הצרי לרוב מאד ועל הכל נפלא הככר הזה במטע הפנג היקר, הגדל רק בו, ממנו יאסף שמן האפרסמון היחיד במינו, ואשר על ריחו הנודף למרחוק נקרא הככר בשם יריחו⁽⁴⁾.

מאחרי העיר דרומה יתהפך המחזה כלו ויהי לחרדה אלהים. שם נמצא ים המלח, הוא עמק השדים מלפנים, קבר ארבע הערים אשר הפכן ה' באפו. כמות הבולע כל היקום כן הוא הים הזה לכל תכונתו. מראהו כבדיל מצק ועל פניו צלמות. בו ישתפך הירדן בשאון זרמתו ועד מהרה יאֵלס דומיה, יעלם מני עין ולא יכירנו עוד מקומו. כל חיתי שדה ועוף השמים נדרו ממנו, כי קללת אלהים רובצת עליו וסביביו נשערה מאד. אין כל ציץ ופרח, גם כל צמח וירק דשא לא ימצא סביבותיו⁽⁵⁾. גם ההרים אשר יסבּוהו לזמים בערפל מאד העולה ממנו, לא ישאו כל פרי, כל מרפי צמחם יבשים, והעצים האמללים הנראים עליהם למעצבה יגדלו, פרחם כאבק יעלה ופרים הוא תפוחי סדם, גפני עמורה, אשר תוכם נחר ומלא עפר ואפר⁽⁶⁾. קציני מצרים היו מביאים את חנוטי מתיהם על ראש שמחתם — למען תראינה עיניהם את המות וידעו לראות חיים

(1) דברים ל"ד ג' ועוד. (2) בן סירא כ"ד ט"ו. (3) Maulbeerbäume

(4) ברכות מ"ג. (5) Volney I. 239. (6) דברים ל"ב, ל"ב; יוסיפון מלחמות 4, 8.

ולתענג על כל טוב. קציני יהודה השכילו מהם — כי בחרו להם מעון בככר הזה, אשר בו החיים והמות, מראות העדן והשאול נכח פניהם יתיצבו בכל חליפותיהם וחיל תמורותיהם. כי ישימו פניהם צפונה, וראו את ככר הירדן בכל נעימותיו וחמודותיו, ואם דרומה יפנו, וראו את חבל הארץ אשר אָררה ה', והתבוננו אל גאון הירדן היוורד שאולה ולא יעלה — והבינו לאחריתם. ומלכי יהודה חמדו את המקום הזה לשבתם בימי החרף, וימלאוהו גנות ופרדסים ובִּרְכוֹת מים וכל שכיות החמדה, ויבנו עליו היכלי משושם ויפארום מדור לדור. גם בנו שם מבצרים ומגדלים, לשמור את הדרך העולה מאנמוכיה לירושלים — כי מעבר ההוא נחשבה יריחו כמפתח לכל ארץ הקדש⁽¹⁾. את המבצר הראשון בנה יונתן החשמונאי, ושמעון אחיו אשר משל אחריו הקים בתוכו מגדל עז, הוא מגדל דגון, אשר בו נפל חלל מיד תלמי חתנו בכגדו בו. אחריו נבנו מגדלי תירס ושורוס⁽²⁾, והורדוס הוסיף עליהם עוד מגדל רביעי, ויקראהו בשם קפרון, לשם כבוד אמו⁽³⁾.

כבוא כל בית הורקנוס והורדוס למחרת החג שמה, יצאו כל אנשי העיר לקראתם ויקדמו פניהם בברכה ובזמירות הריעו להם. ביותר צהלול לקראת אריסטובל, העלם הנחמד, אשר כרוכם כן ראוהו בימי החג בשרתו לפני ה' בהיכל הקדש, וכלם הביטו אחריו עד בוא הארחים אל נוה תפארתם. שם כבר היה הכל נכון לפניהם — כי מאתמול בערב קדמה אלכסנדרה לבוא, והעבדים והשפחות ערכו את השלחן בכל טוב כיד המלך.

⁽¹⁾ מדרש רבה כמדבר ט"ו. ⁽²⁾ Strabo XVI, 763. ⁽³⁾ יוסיפון, מלחמות I 21, 4.

הורקנום ישב ראש, ומשני עבריו הורדוס ומרים, אחריהם אלכסנדרה וקפרון אמותם, ואחריהן אריסתובל ושלומית — כי יוסף בעלה נשאר בירושלים למלא מקום הורדוס בממשלה — ולד אריסתובל פנו לי מקום לשבתי, ואחרינו שרי החיל מבני יהודה ילדי ארצות הגוים: ליסמכוס, גדיאס ודוסתאי; סופרי המלך: נקולי הדמשקי ותלמי אחיו, ושרי הצבא מעמי הנכר: סופניוס, אנדרומכוס וגמלוס — הם אלה אשר נקראו „גרי שלחן מלכים“⁽¹⁾, וכל יתר השרים והשרות העומדים לשרת לפני המלך והמלכה ורואי פניהם יום יום. כמוב לב כלנו ביין החלונו להשתעשע בשיחות ערכות ובזכרונות נעימים, איש כרוחו וטעמו. הורקנוס ספר לנו הליכות אחינו בבבל, הורדוס השמיע מנהגי הרומאים ברומה קרית הפארס, ואנכי זכרתי דרכי אחינו באלכסנדריה, — כי אצלם השלמה אמונת ישראל להכמת יון ויפיפות יפת נכנסה באהלי שם להת להם לוית חן; ספרתי על אדות הבסיליקה⁽²⁾, זה בית הכנסת הגדול באלכסנדריה, הבנוי על שני טורי עמודי שיש הסובבים אותו לארבעה עבריו, ובו שבעים ואחד כסאות זהב לזקני השופטים, ומושבות מיוחדים לחברות האמנים בעלי המלאכה, מקום כל חברה לפי מלאכתה — למען אשר ימצא כל תרש עני את לחם חקו לפי עבודתו, בהכירו את בני אומנתו⁽³⁾.

„האמת הדבר — שאל אריסתובל בשחוק — כי בבית הכנסת ההוא יש מנורת שמן גדולה ורחבה עד כי יעבור בה השמש בסירת-דוגה להגיע אל הפתילה להדליקה? האמת גם זאת, כי מאחרי הבימה ישב השמש על סוס חבוש לרכבה, ובהקרא איש לעלות לתורה יריץ השמש את סוסו כאילה שלוהה

(1) ירושלמי קידושין פ"ד ח' . (2) Basilica, (3) סוכה ג"א ;

עד הגיעו אל האיש ההוא ; שם ירכיב גם אותו עליו למען יגיע הקרוא אל הבימה בעתו ?

הדבר יצא מפיהו וכל השומעים מלאו שחק פיהם . ואנכי הוכחתי בדברים , כי לא נאווה לכהן גדול להתלוצץ במקום אשר קדוש יאמר לו , ואהר השיבותי לאמר :

„גם באין ים שמן למאור וסוס אביר למרכב , גדול כבוד הבית ההוא והעם רב מאד בתוכו , עד כי לא ישמע קול המתפלל בעמרו לפני התבה ודבריו לא יגיעו לאזני העומדים במרחק . ולזאת קבעו תקנה , כי בעמרו על הברכה יניף חזן בית הכנסת ידו בסודר , למען יראה כל העם וידע לענות אמן בעתו" (1) . „והלא זו אמן (2) יתומה" ! — קרא הורקנוס בצדקתו — אחרי שעונים אותה על פי מראה עיניהם ולא למשמע אזניהם" . ואנכי התאמצתי להצדיק את אחינו האלכסנדרונים ; אבל כל דברי לא הניחו את רוח הזקן עד אשר השיחנו אריסטובל לדבר אחר , בהשיבו אמרים לאמר :

„לא לי לחות דעה ולהכריע אם האמן יתומה היא או לא ; אנכי רק זאת אדע : כי קוראיה שם יתומים הם בנפשם , באין אדם לנגדם , באין להם חלק ונחלה בארץ קרשנו ותפארתנו , אשר בה בחר ה' לשכן שמו בתוכה . כל עשרם וגדולתם בעיני כאפס וכאין — כי אל עקרבים המה יושבים בהיותם על אדמת זרים , בארץ נכריה ; כל חכמתם לא תועיל להשקיט להם מימי רע , הנשקפים להם מחמת אויביהם ומנאציהם , אשר עוד מעט ואמרו עליהם כאבותיהם : „הן עם ישראל רב ועצום — הבה נתחכמה לו !" ; גם דתם ומנהגי אמונתם יפיגו מעמם בארץ לא להם , ודמיונם בעיני כשתילי הפנג , יליד

(1) סוכה שם . (2) ברכות מ"ו ,

אדמתנו, אשר לשוא עמלו כל מלכי עמים לנמוע בארצם, כי יבש שרשם ותחדל יונקתם" ⁽¹⁾.

"צדקת מאד, בני! — אמר הורקנוס — זאת מבשרי חיותי בשבתי בארץ בבל. הן לא חסרתי שם כל, גם אהבה גם כבוד נחלתי בתוך אחי יושבי הארץ ההיא — וכל זה לא שוה לי, כי כלתה נפשי לארץ מולדתי ולירושלים עיר חמדתי — וטוב לי יום אחד בקרית מועדנו מאלף בערי הנכר אשר חצו עיני".

"לא כראותכם אראה זאת אני — ענה הורדוס חלקו — הן יתר הרבה מכם חזו עיני ברומה, במצרים וסוריה, ואשר עם לבבי לא אכחד. בעיני יחלקו בני האדם לשנים: לעשירי ארץ ולעניי עם. אלה יראו חיים וישבעו טוב ואלה יראו רעה וישבעו עמל; העשירים אזרחי עולם הם, כי ימצאו מנוחתם ושלותם בכל מקום אשר יבחרו, והעני לא ידע מנוחה וכל ארץ מתקוממה לו עד בואו אלי קבר — כי גם לרעהו ישנא רש ואף כי לאנשים נכרים אשר זרה להם רוחו! וגם אתה, אלופי ומיודעי הזקן — הוסיף אמריו בשומו אל הורקנוס פניו — לולא כלתה נפשך לצאצאייך אלה, אזי נשארת על מקומך בשלום וירושלים וכל ארץ הקדש לא עלתה עוד על לבבך".

"בדבר הזה לא צדקת, גיסי ומלכי — ענה אריסתובל — כי אהבת ארץ מולדת עולה על אהבת משפחה ושלוש בית. ומי כמוך יודע זאת, כי כעלות צר ואויב לרשת משכנות לא לו, יעזוב האדם את ביתו ומשפחתו וכל מחמדי עיניו, וברוח נכון ילך לקראת המות, לתת נפשו כפר ארצו ומולדתו. ואם כזאת יעשו כל בני עם ועם באשר הם שם, מה לנו איפוא לעשות כער

(1) יוסיפון קדמוניות XV, 4, 2.

ארץ חמדתנו, בעד עיר קדשנו ובעד מקדש אלהינו אשר כבוד ה' עליו חופף והוא תהלתנו ותפארתנו!".

הדברים האלה לא נעמו לי ולמרים, כי הזכירו להורדוס איך נלחמו היהודים גם אליו בהחשבו להם כצר. והורדוס בחנהו בעפעפיו ויאמר:

"ראה אני מדבררך כי איש חיל אתה גבורה מתנוססת כך. ואולי שגיתי בשומי אותך לכהן גדול בעמך — כי כאשר אחזה לי אני, הנה יכירך מקומך בצבא החיל, ורוחך תנחה אותך לעשות גבורות במלחמה בעד ארצך ועירך ומקדשך אשר אהבת סלה".

ופני אריסתובל התאדמו ועיניו האירו בהשיבו אמריו לאמר:
 "אמנם לא יבצר ממני לעשות עבודתי בבית ה' ולעשות גם חיל במלחמת ארצי לעת תדרשני. ואתה הלא ידעת אם לא שמעת דבר גבורות אבותי וחין ערכם, כי היו כהנים גדולים וגבורי מלחמה כאחד. ובנפשי אחוש כי באשורם תאחו רגלי ולעת מצוא בי חפץ לא נופל אהיה מהם".

"שש אני לשמוע כזאת מפוך — אמר הורדוס במאור עינים אשר שמח לבב מרים ואלכסנדרה — והנני לשיתך בין אבירי חילי, והייתי אני לך לאב ולמורה, והתיחשת בצבא במלחמה לאות ולמופת בעמנו".

"מאד אכף לך אדני ומלכי — ענה אריסתובל בתורה — והיה כמות כי אהיה תלמיד מקשיב וראוי למורה גדול ונכבד כמוד".

"בך בטחתי ולא אבוש; אך נכלה נא שיחתנו כעת — כי הנה נשיאנו הזקן מתנמנם ונפשו שואלת מנוחה".
 כן כלה הורדוס אמריו בהראותו על הורקנוס, אשר הוריד

ראשו ויעצום עיניו לרגעים בנפול תנומה על עפעפיו . ואז קמנו כלנו מן השלחן , ומרים ואלכסנדרה תמכו בידי הורקנוס להביאו אל חדר משכבו , וכן עשו גם הורדוס ושלומית לקפרון אמם . ואני נדרשתי להפץ אריסתובל , אשר שחרני לצאת עמו לשוח בגן הגדול אשר על יד הארמון , וגם שלומית נלוחה עלינו ונלך שלשתנו יחדו ,

בעברנו על פני מגדל דגון העוזב מאדם , וזכר אריסתובל את ההגדה השמורה בפי אנשי המקום על אדות המגדל שהוא ואשר גם בני משפחתו מאמינים בה : כי מגדל דגון נורא הוא על כל סביביו , כי בו תרחפנה רוחות שמעון החשמונאי ואשתו ובניו אשר הרגו ביד תלמי בן אבוב , קרובם המרצח , ומאשר גועז בלא עתם אכדה מהם מנוחתם בקבר , ולפעמים עוברות רוחותיהם כצללים לעיני הבא אל המגדל , וכל הרואה אותן לא ימלא עוד שנתו , כי מות ימות . ובהיות לב אריסתובל רחוק מהאמין בדברי תפל אלה , פצר בי לבוא עמו אל המגדל ולעלות אל המצפה הגבוה מאד , לראות משם את המקום ואת כל סביבותיו . ואנכי נאותי לו ונבוא שלשתנו אל תוכו , ונעל בלול המדרגות הסובבות לעמודים מעלה מעלה ונגיע מרום קצו . שם רצפת אכן עגולה וסביביה מעקה אבני גזית מונחות על עמודי שיש קטנים כאמה וחצי גבהם מעל פני הרצפה . עמדנו שם ולבנו פחד ורחב — כי כספר נגלה לפנינו כל הארץ מסביב . מצפון נראה לנו כל כפר הירדן עד ים כנרת , והוא כיריעה מרקמה כל מראות הטבע בשלל צבעיו ; ממזרח שמש — כל עבר הירדן עד ערי מואב ועד הערבה ; מפאת דרום — ים המלח וכל ארץ אדום עד הרי שעיר , ומפאת מערב — האח , ראתה עינינו ! זו

העיר ירושלים הקדושה, חמדת נפשנו ומשוש גילנו! עיני אריסתוכל אורו כשמש, פניו אדמו כתולע ולכו הולם פעם מרגשת קרב. גם אני נפעמתי מאד ממראה עיני, ומפי נעתקו מלים. ושלומית עמדה ותתבונן בנו בשחוק נסתר עד עבור סערת רוחנו, ותשאלנו להגיד לה על מה זה הורדנו את כל החרדה הזאת? הלא יחדיו היינו במבצר מסדה, הגבוה מן המגדל הזה פי שבע, כי מקומו במרום הר נשפה המעלה לשמים שיאו, והשמחה מה זו עשה? ואריסתוכל הואיל באר לה במה נשגב המקום הזה ובמה כחו גדול כי הרעיש בה לבבנו — והנה נשמע קול הורדום הקורא אלי מתחת לרדת אליו.

בלי חמדה ירדתי מן המגדל, ובקרבי אליו אחוזי בידי ויוליכני אל מגדל קפרון הנבנה על פיהו, ויורני את כל מוצאיו ומובאיו. אחר כן יצא עמי משם, ובדרך הליכתנו שאלני על דבר המקדש אשר בנה חוננו הרביעי במצרים, בעיר השמש, בארץ גשן. ואגיד לו תכלית הבנין המפאך שהוא אשר חזו עיני מנעורי — כי רק מחוץ שונה הוא מהיכל קדשנו בהר הבית, בעוד אשר בתוכו הוא כמעט דומה לו לכל תכניתו ותכונתו⁽¹⁾, ויגל הורדום את אוני, כי יש עם לבנו לפאך מקום מקדשנו ולהקים בנין חדש על תלו אשר יהיה נאה ומרום מראשון. ותהי עצתי לו אמונה, לבל יעשה דבר במרם ישאל את חכמי הסנהדריה הגדולה, ורק על פיהם יקים דברו, ואז יודוהו אחינו כלם והיה שמו לברכה בקרב עמנו עד עולם.

פתאם הגיע לאוזנינו קול רעש גדול כפרץ חומה נופלת תחתיה, והקול בא מן המקום אשר מגדל דגון עומד עליו! מהרנו לרוץ שמה בבהלה — כי הלא אריסתוכל ושלומית היו שם ומי

(1) יוסיפון, מלחמות VIII, 10, 3.

יודע מה היה להם! גם אלכסנדרה ומרים חרדו לקול הרעש ותחפזנה לצאת מן הארמון לדעת מה זאת. גם השרים והעבדים מהרו איש כקצהו אל המקום ההוא. אך בטרם נגיע שמה יצאו אלינו אריסתובל ושלומית, ופני שניהם לבנים בשלג מחרדת אלהים אשר נפלה עליהם. ובקרבם אלינו קדמתנו שלומית בדברים לאמר!

„מאת אריסתובל היתה זאת, כי נהרס חלק מן המעקה ויפול מראש המגדל ארצה, ויהי כפשע בינינו ובין המות. אכן גם גדול הוא כי נצלנו! אנכי לא פללתי כי הכהן הגדול הזה עודנו כילד קטן אשר לא יבין דעת — והנער נער!“

אנחנו השתוממנו למשמע אונינו ואלכסנדרה ומרים ספקו כפיהן, ותקומנה בי על אשר נתתי לאריסתובל לבוא אל המגדל, אשר בקרבו צופה אסון וכל באיו לא ישובון.

בהחל שלומית לספר את אשר קרה, רום אריסתובל אלי ואנכי הבינותי מה ירומון עיניו, ואשחר פני אמו ואחותי לתתו להלוך עמי מעט עד תשוב נפשו למנוחתה.

וזה הדבר אשר ספר לי בהרחיקנו מעליהם דרכנו:
כאשר נשארו לבדם על ראש המצפה, החלה שלומית לשיר שיר עגבים וללכבהו בעיניה, אחר כן נסתה אליו דברי אהבה ותהי רוברת הות נפשה, אך הוא לא שת אליה לבו — כי היתה נפשו מלאה מהדר ההיכל הקדוש הנשקף לו מזהר המוריה. אז החשתה ממנו ותחל גם היא להתבונן על כל סביביה — והנה נמשכו עיניה אחרי שושנה צומחת בבקיע החמה מתחת למעקה חוצה. ותפן אליו ותבקשהו לקטוף לה את השושנה ההיא, וימאן לעשות בקשתה. אז החלה להתלוצץ בו ולהכלימהו בדברים, כי לא נאה לעלם, השואף להמנות בצבא המלך, להיות ירא וחרד כמוהו. הלעג הזה כבר עליו מנשוא, — וישם נפשו בכפו וירכב

על המעקה וישח מלוא קומתו מטה, ובעוד ירו האחת אחות — באחד העמודים פנימה, שלח את ירו השנית להגיע אל השושנה — והנה יד שלומית אחות ברגלו, כמו הפצה היא להחזיק בו; אבל תחת שהיה לה למשוך את הרגל אליה, התאמצה ככל גופה לרחפה מעל המעקה חוצה! עוד רגע אחד והעלם נהרף ממקומו ועצמותיו נפזרו לפי שאל מטה. אך לאִשרו לא עזבהו לכו ברגע ההוא, ויבעט ברגלו בגוף הדוחף אותה עד כי נפלה שלומית אחורנית, ובהטותו בכח ירו אל העמוד האָחזו, התעופף היש קל בכל גופו מעל המעקה פנימה. מעצמת הדחיפה ההיא נפל על הרצפה, והעמוד וכל צלע המעקה נהרסו ממקומם ויפלו ברעם וברעש ארצה. ועתה הנה האשה הזאת הופכת הדברים, בשומה אשם נפשו, כי משובתו התעתהו לקטוף את השושנה, וכי בהתאמצה להחזיק בו בעט בה ויפילנה אחור!

ואנכי נעויתי משמוע. אמנם ידעתי את שלומית ואת רע לבבה; ובכל זאת כבר עלי להאמין בדברי אריסתובל. ואולי כאמת התעהו רמיונו לחשוב עליה דבר אשר לא יתכן. על כן יעצתיו להסתיר הדברים, לבלתי עורר מדנים בין הנשים, אשר גם בלעדי זאת חלק לבבן ורק רוח הורדוס היא תקבצן ותעצרן מבוא בריב. בדברים האלה שבנו אל המקום אשר עמדו כלם יחד. ואריסתובל שמע לעצתי ויכפר פני שלומית בדברו אליה ידידות ובהצדיקו אותה ממנו. ותיישר דרכו בעיני הורדוס ויהללה בפנינו, ולהת ענג לנפשות כלנו נדבה רוחו אותו ללמדהו קרבות להורות לו תחבולות הגשישה כמנהג גבורי יון ורומה.

בראשונה נסה להאבק עמו, ויורהו להעמיד במרחב רגליו למען יוכל להחזיק מעמד; ובכל זאת הפילהו בכל פעם על קלה. וגם בתנופת אבני מעמסה לא יכל אריסתובל להתחרות עמו — כי היה הורדוס לכח אמיץ ממנו. אך במרוצתם יחדו גבר

אריסתובל עליו לעינינו, כי היה קל ברגליו ממנו. והורדוס הרגיל בדבר מאן להכיר גם זאת, בגורו אמר כי רק במרוצה קצרה יעצור כח להקדימחו, לא כן במרוצה ארוכה, הדורשת דעת חוקים וכללים ידועים, הנקנים לאדם רק על פי הלמוד וההרגל. ויבקשהו אריסתובל לבחנהו גם ב זאת. ומרים ואלכסנדרה אמרו לחשוך המרוצה לעת אחרת, כי הלא כבר עיפה נפש שניהם מהמסות אשר נסו עד כה. וישאלן הורדוס בשחק: „האף בעת להם שערים יאספו אנשי החיל ידיהם למען ינוח חיל האויב ויחליף כח?“ — ובשחקו זה עורר עוד יותר את חשק אריסתובל, ויפצר באמו ואחותו עד אשר נעתרו לו בדבר הזה. וייעדו מקום המרוצה בין השקמים אשר בשפלה מרחק שלשה רים לארך המסלה עד הברכה העליונה אשר למי יריחו. הם הפנו לרוץ, ואנכי הקדמתי לבוא לפניהם אל מקום המועדה, בבחור בי הורדוס להיות לשופט בינותם.

ואלכסנדרה ומרים נשארו על מקומן לחכות עד שובנו אליהן.

כל הדרך ההיא מהר אריסתובל לרוץ ארח והורדוס רץ מאחוריו, אך בקרבם אל מחוץ חפצם ישוה הורדוס רגליו כאילות ויקפוץ וידהו כארי וכנמר, ועד מהרה עבר את אריסתובל ויקדים לבוא אל קצה הברכה. גם לא יעף ולא נלאה מאומה, בעוד אשר אריסתובל, בהגיעו אחוריו, היה עיף ויגע, זעה רבה כסתהו ורוחו קצרה עד מחנק נפש. למענו ישבנו יחד להרגיע על יצוע הדשא על יד מי המנוחות אשר בברכה. בעת ההיא התרחצו שם אחדים מפקירי חיל הורדוס הגבורים מבני העמים, בני גליה השומרים לראשו, והם שמים יחדו כבני אווה ומשחקים על פני מים כעל יבשת ארץ, ובראותם את מלכם נדמו יחד. אך הוא הניח להם כיד ויצום לשוב למשחקם ולהשתעשע על פי דרכם,

„גם זה שעשוע טוב ונחויץ לבני חיל מלמדי מלחמה — אמר הורדוס כפנותו אל אריסתובל — ולולא עיפה נפשך ממרוצתך, כי עתה יעצתיך לקחת מהם לקח טוב".

„כבר למדתי זאת דיין, וקל אני על פני מים כגבוריך אלה" — ענה אריסתובל.

דבריו נאמנו מאד, — כי אמנם למד מזמני גם את זאת בכרכה הגדולה אשר בגן המלך בירושלים דרומה בין מעין השלוח ובין עין רוגל.

„לו ידעתי כי לא תשיבו פני — אמר אריסתובל אלינו — אזי בקשתיכם לתתי לרדת המימה לרחויץ, להשיב נפשי ולחליץ עצמותי — כי אמנם עיף אני מאד ממרוצתי הרבה".

„אבל יראתי פן תראגנה הנשים לנו בהתמהמהנו פה עד שובך עמנו אליהן" — אמר הורדוס.

„שובו איפוא אתם להרגיע לבבן, ואנכי אשאר פה וטבלתי במים והיה זה לי למשיב נפש, ועד מהרה אשוב גם אני".

אנכי מאנתי להת לו את שאלתו, כי היה לבי חרד בקרבי מבלי דעת על מה, והורדוס גם הוא נראה כפוסח על שתי הסעיפים. אבל העלם שנה ושלש בקשתו ויפצר בנו עד בוש — ויעתר לו המלך, אך צוהו למהר ולהחיש מעשהו. ואל הפקידים קרא: „שימו עיניכם על אחי המלכה, ואל תחטאו בילד אם יקר לכם חסדי!"

ובצותו עוד הפעם את אריסתובל 'לשוב עד מהרה אלינו קם ממקומו, ואקום גם אני אחריו, ובלכתנו פנה אלי ויאמר:

„אכן עודנו בילד, רך ויחיד לפני אמו; אך רוח גבורה נוססת בו וחזוכו בצבא יאמצהו והיה לגבור חיל".

„האמת אנני לך, ארני ומלכי — אמרתי לו — כי בעיני לא טוב הדבר אשר אתם חפצים לעשות בו. לא טוב לאיש

לאחוז החבל בשני ראשיו ולא יתכן לכהן גדול להיות גם איש מלחמה, כי עבודת ה' תבקש שלום ותרדפהו, ועבודת הצבא דורשת דמים וקרבנות תחפוץ".

"והלא גם אבותיו מלפנים, אשר בהם ישראל יתפאר, היו כהנים וגבורים כאחד" — אמר הורדוס לתמו.

"זה היה בעתותי הרעה, בקום האויב להרע לנו בקדש ולהעבירנו על דת אבותינו, ובכל העם לא נמצא איש אשר רוח בו לעשות חיל במלחמה ולעמוד מפני הצר הצורר אותם. אז קמו הכהנים החשמונאים לחזק ידיהם רפות ולאמץ לבב נדכאים בשם ה', כדבר אחד חכמינו: „במקום שאין אנשים השתרדל להיות איש".

"ומי מהם השכיל לאמר כדבר הטוב הזה?"

"זה החכם הלבב לי, אשר עמד לפניך על הבמה בשנה העברה, בהיותו בחר הבית בשמחת בית השואבה".

"ומאין למדת דעת דרכיו?"

"מאז הברתיו קרבתיו והרבה דברים טובים שמעתי ממנו, אשר יסכנו לכל אדם לדעתם".

"ולמה זה סר צל החשמונאים מעליהם מזמן מות שלומית המלכה והלאה?" — הוסיף הורדוס לשאלני.

"כי סרו מדרך השלום ותהי יד איש באחיהו, ותהי יד ה' בכלם יחדו ותזנה משלום נפשם. כי אל גמולות ה' והוא משלם לאיש כפעלו ובמדתו".

"הגם על זאת שמעת דבר טוב מפי החכם המסכן ההוא?"

"כדבריק אדני כן הוא, — עניתי — פעם אחת ראה גלגלת צפה על פני המים, ויאמר לה: על ראטפת אטפוך וסוף מטיפך יטופון" —

פתאם נשמע לנו כקול צעקה מאחרינו, ונרגזו תחתינו ונמ

אזנינו להקשיב קשב, אבל לא שמענו מאומה כלתי אם משק מי הברכה ומצהלות אנשי החיל המתרוצצים בהם כדרכם.

„אין דבר“ — אמר הורדוס, אך פניו חורו בדברו וקולו חרד בשאלו אותי לאמר:

„ולפי זה הלא תמדו גם לי במדה אחת עם החשמונאים, כי קרעתי מהם את ממלכתם ואקחנה לי“.

„לא, אדני ומלכי — עניתי בנמתי מפניו במענה פי — לא ידון רוחנו בדברים כאלה. הן גם באנשים כערכנו אמר החכם ההוא: „אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו“, ואף כי בעיניי המלוכה, שבהם המשפט לאלהים המושיב מלכים לכסא“ —

ברגע הזה נשמע לו עוד הפעם קול פחדים מברכת המים, קול ענות חלושה אשר מפניו נמס לבנו. ונפן ונרוץ אל מול הברכה. ונרא מרחוק והנה פקידי החיל מתרוצצים במי שחו ומתאבקים יחדו, ובטרם נקרב אליהם ירדו שנים מהם במצולת מים, ורק האחד נשאר על מקומו, ובהעיפי עיני בו נדמה לי כי הוא רומז בעיניו אל הורדוס ופניו כמו התעוהו משחוק נסתר. הבטנו כה וכה ואריסטובל איננו!

פחד קראני ורעדתי. מחשבה נוראה עלתה על דעתי, אך לא מלאני לבי להגות בה, ואחרי שובי נחמתי: אין זאת כי אם שוכב הנער בבין חציר לתת מרגוע לנפשו, וצללי ערב הנה נמו, על כן לא נראהו.

עוד עיני משוטטות בסביבות הברכה, ופתאם נראתה לי דמות אשה מתחבאת בין השיחים.

התבוננתי אליה מרחוק, והנה היא שלומית, אחות הורדוס! „אנה פנה הנער?“ — קרא המלך אל איש החיל העומד

בברכה,

„הוא ירד המיטה וינסה כחו לשחות — ענה איש החיל —
ובימים יגיע אלינו צפו המים על ראשו וישקע תחתיו, והנה
חברי מהפשים אותו להצילו מרעתו“.
„אוי לי כי נדמיתי!“ — קראתי בלב נבוג ופלצות
בעתתני.

שני האנשים אשר ירדו במצולה שבו עלו וידיהם נושאות
משא כבד, גוית אדם, והשלישי גם הוא נלוה עמם ויחדו נשאו
משאם אל היבשה ויניחוהו על החוף.
פני אריסתובל נהפכו לירקון ושפתיו לתכלת וכל בשרו היה
לקפאון.

הנהתיו ידי הרועדת על לבו — והוא כאבן דומם!
„אללי לי! — שאגתי מנהמת לבי — מת הילד! הנער מת!
בני זה טפחתי ורביתי גוע ואיננו! אנא, הצילו, מלמו נפשו,
תחי נא ידכם עמדי לעזרני, אולי עוד נשיב אליו רוחו!“.
ברב כח גללנוהו, הפכנוהו על צדיו, טלטלנוהו טלטלה
ועטינוהו עטה — הכל לשוא! המות כבר אחז מרפו ולא יפליט,
שאול בלעה ולא השיב עוד!

„הוי על בן זה אמצתי לי! — קוננתי מרה ואגז משער
ראשי — אוי לאמך זו ילדתך, לאחותך אוהבתך כאישון עינה,
לאביך חוקן כל תקונוך בך! מי אכזר כי יודיעם! מי יאמין
לשמועה ומי יבין פשר דבר! הרים כסונו! גבעות נפלו עלינו!“
לקול שאגתי הנשמעה עד למרחוק חשו באו אנשים מכל
עבר. ותגדל הצעקה ויסב המספר במסלות הגן והיער, עד
אלבסנדרה ומרים הגיע, העומדות יד דרך ומשתוממות יחדו, למה
בוששנו לבוא, מדוע אחרו פעמינו לשוב אליהן!

והורדוס צוה ויניחו את המת בסירת דוגה, ויבסוהו בבגדיו,
והאנשים נטלוהו וישאוהו במסלה ההולכת הארמונה. עודם בחצי

הדרך ואלכסנדרה ומרים כבר רצו אחריהם כמשגעות, והורקנוס הזקן וכל אנשי בית הורדוס יצאו לקראתם דחופים ומבהלים, וכל העם מרר בבכי: „הוי כי בא שמשנו, מת כהננו ושרנו! הוי פרח נעים ואמלל, הוי צבי תפארתנו, איכה היית לציץ נובל ותקות עמך האבדת!“.

אך בוא באו שלשת פקירי החיל עם משאם ויעמידו את סירת הדוגה על יד השער, והורדוס רץ הארמונה וכרגע שב משם וחרבו שלופה בידו ויפול על שלשתם וימיתם—על אשר לא שקדו על דבריו ולא שמרו את הנער כמצותו. ומרים התעלפה, והזקן עמד משמים ורמט החזיקהו, ובעוד הורדוס ואנשיו עסוקים במרים לשאתה הארמונה ולהשיב אליה רוחה, התאפקה אלכסנדרה פתאם ותטני הצדה, וכאב מארץ השמיעה אלי קולה לאמר: „אך במרמה המית עבדיו הנאמנים—לבל יוכלו העיד בפניו כי כמצותו עשו ופקודתו שמרה רוחם“...

„מה זה תדברי, גבירתי השכולה!“—קראתי אליה ברעדה—„אכן השתוללה האם האמללה משאת פתאם כי באה“—אמרתי לנפשי בהביטי אליה בחמלה רבה ועיני הורידו כנחל דמעה.

„לא, ידידי, לאידי והותי לא אבדה בינתי—לחשה האשה בעינים מזרות זועה—בעיני ראיתו היום בצהרים מתלחש עם שלשת אנשי החיל אשר הביאה אחותו אליו המסדרונה. הוי לבן המת ולבת החיה! אכן נוראה המשפחה הזאת לכלנו ואחריתנו מי ישורנה!“.

או זכרתי את כל הדברים אשר נקרו ויאתו ביום הזה: זכרתי את השיחה במשתה הצהרים, את המקרה על מגדל רגון, את המסות הגדולות אשר נסה הורדוס את העלם לכלות כחו, את המסלה אשר בר לו למרוצתו, את הגבול אשר שם לו על

יד הברכה, את שחוק איש החיל בקרצו להורדוס בעיניו ואת שלומית אשר שרכה דרכה בעת ההוא במקום ההוא; זכרתי כי גם את הכהונה הגדולה נתן להעלם ולא ברצונו, זכרתי הכל — ואדע כי אמנם צדקה האם השכולה בדברה! אך החשיתי ממנה לבלתי הגדיל הרעה, אף התאמצתי להסיר החשד הנורא הזה מלכבה; אבל לב אס יחזה נכחה ולעולם כל משפט צדקו. כל אמרי היו ללא הועיל, אך נאותה לי להסתיר הדברים כלבה עד עת מצוא, פן יבלע למרים בגללם, וכבתה גחלתה הנשארה.

והורדוס הרבה למראה עין לספור את אריסתובל ולככותו, ויצו לחנוט גותו, וירבה לו רקוחים ובשמים ויקברו בכבוד גדול כיד המלך; אך אתו קבר גם את שלום ביתו ומנוחתו עד העולם.

ומרים מאנה להשאר עוד במקום אשר ראה במות אחיה היחיד. והורדוס שקד לעשות רצונה, וישבו כלם אכלים ועצובי רוח ירושלימה. משם שלחה אלכסנדרה דבריה בסתר אל קליאופטרה מלכת מצרים, ותספר לה את אחרית בנה יחידה, כי המיתוהו הורדוס בידי רשע. וקליאופטרה הגידה הדברים לאנטוניוס, ופתאם נקרא הורדוס למועד חדש האביב לבוא לודקיא, לעמוד לפניו למשפט על הרצח אשר עשו ידיו. ויחרד הורדוס מאד, ויקח עמו דברים וגם מנחות ותשורות הרבה, ואולי יצליח לכפר פני אדוניו ומושלו עז. ובדעתו כי מאת אלכסנדרה — ואולי גם ממרים — היתה זאת לו, הפקיד את שתיהן ביד יוסף גיסו, בעל שלומית אחותו, בצותו אותו לעיניהן לנצור אותן כאישון עינו ולשמרן מכל רע. ובסתר צוהו על אדותיהן, כי אם ימצא אנטוניוס עונן בו ויעש בו משפט מות, לא ינקח אותן ביום רע, והמית את שתיהן גם יחד. אך צוה להסהיר דבר פקודתו לבלתי גלותו לאיש עד עולם.

מאז שבנו ירושלימה החלותי להוקיר רגלי מבית המלוכה , כי היה בואי שמה למוכרת אבל ויגון למרים ולאלכסנדרה וגם לי , בהפקד מקום תלמידי הנחמד , אשר גדל על ברכי ויהי משוש גילי והדר כבודי נגדה נא לכל עמנו אשר חפץ ביקרו וישש לראותו מכהן פאר בהיכל קדשנו . גם קצרה רוחי מראות ברעה המוצאת את המשפחה החשמונאית מיד המשפחה האדומית , הרעה והחטאה , אשר סבבתה בכחש ותארוג עליה קוריה , כתולעה השמה קנה בשושנה פורחת , להובישה , להשבית מטהרה ולהכחידה מני ארץ . אז השלמתי אדיר כל חפצי ואקים לי בית נאמן , בקחתי לי אשה בת טובים , בת הלל הזקן , היא אמך האהובה אשר למדתי דעת אותה מאז החלותי לפקוד נוהו ולקחת תורה מפיהו . ואחל לעשות לביתי , ואקן לי בית ונחלה בכפר בית-פגי אשר במורד הר הזיתים לרגלי העיר ירושלים , ואשב שם עם חותני , אשר אמצתיהו כאב לי ואנחם בבתו זו אשתי אחרי אריסתובל תלמידי האמלל . אך לפעמים זכרתי את אחותו ואמו האבלות ואפקדן לעתים ברחמים גדולים ובידידות אמן — ומהן ומהקרובים להן נודע לי כל המוצאות אותן אחרי כן .

בת עשרים ושלוש שנה היתה מרים בעת ההיא , והיא אם מינקת לילד היולד לה ; אך מראָה היה כבת שמונה עשרה , ויפיה גדל שבעתים ושבעה — כי מלאו יצוריה כנן רוה וכתמר פורחת , ועצב רוחה על מות אחיה שת עליה לזית חן להגדיל נעימות פניה , כערפל דק המכסה פני שמש בחם קיץ . כל חייה ומעיניה נתונים היו לבנה אישון עינה , הנקרא על שם אלכסנדר אביה אשר הומת בילדותה , ובו נחמה מעט אחרי אֶחיה אשר גוע גם הוא בעצם תמו . אהבתה העזה לאריסתובל מחמל נפשה חוקה אמונתה באלהי השמים , אשר כל דרכיו משפט — כי חי עולם נטע נוצר האדם ביציר כפיו , ונפש תמה לא תכלה עם

בית חמרה ולא יאבד נצחה ותוחלתה מאלהי עולם. ויהיו כל דרכיה אמונה ומעשיה עבודת צדקה ואהבת חסד ואמת. גם בהורדוס לא אבדה תקות לרפוא משובתו ולהציבהו על דרך טוב— כי אמנם חדל לרדוף באף את שארית חכמי הסנהדריה ופליטת סופריה. אך גבול שם בינו ובינם: כי ישיחו בחקי ה' וילמדו לעם דרכיהם לאמונה ככל אות נפשם, רק בעניני המדינה לא יתערבו ודבר לא יהיה להם עם עסקי מלכותו. אלכסנדרה אמה שמרה דברה ולא גלתה סודה לה על אודות הורדוס ואשמתו במות אריסתובל, ועל כן התעצבה מרים כראותה את אמה שומרת עברתה לבית הורדוס. רק באחת הכירה צדקתה—בשנאתה את שלומית, כי אמנם היתה האשה הזאת כרוח רעה שלטת בבית ההוא, לגרות מדון ולהשבית שלום ממנו. גם עם בעלה התקוטטה שלומית תמיד ותעצב רוחו בכל עת, עד כי נבאשה בו מאד, ולולא היתה יראת הורדוס נכח פניו, אזי נער ממנה חצנו וישליכנה מעל פניו בשאט בנפש, כהתנער איש מרמש נבוה, מתולעה וזחלת.

יוסף היה אז כבן שלשים וחמש, הדור במראהו ובמעלות רוחו, כי היה טוב לבב ובעל נפש, איש תבונות ואוהב חכמה ודעת. ושלומית היתה צעירה ממנו לימים. אך רעתה יסרקה ותשלח רוזן בעצמיה, ותתן לה פנים חורים, ותחת עיניה כמשקע כהה העמוק תחתיו מן הלחיים, הבולמות אל מול האף העב ושוקעות למאד בצדי הפה הרחב. רק בעיניה דמתה אל הורדוס אחיה, כי גם הן היו אמוצות ומתלקחות לעת אפה ומבריקות כגפרית בוערה. ואת האחות היחידה הזאת אהב הורדוס כנפשו! אכן בזה נפלאה המשפחה האדומית מן החשמונאית, והיא שעמדה לאחת לרבא את השנית— כי חלק לב אנשי בית החשמונאים מימי אלכסנדר ינאי והלאה ואיש את אחיו צד למדחפות, בעוד אשר

אנשי בית אנטיפטר היו לב אחד כנפש אחת. רק יוסף נבדל מהם, כי היתה רוח אחרת עמו, וקטמות אשתו הוסיפו להרחיק דרכו מעליה ומעל כל בית אביה.

ומרים ראתה בעמל יוסף וצרת נפשו מחמת שלומית אשתו המבישה, ותנד לו מאד, ותקרבהו בידידות ותדבר אתו טובות, ותהי לו נדבת פיה לנחמה גדולה. אמנם נזתרה מרים מאד מהתערב בריב לא לה, ומדי פתח פיהו להתאונן לפניו על זדון אשתו ורע לבבה, גברה צדקתה על תועבת נפשה, ותתאמץ להצדיק לפניו את שלומית ולהפוך בזכותה, למען השקיט הריב ולא יפרע שלום בית. ושלומית ראתה את בעלה מדבר שלום וידידות עם מרים היפה, ותצת כאש חמתה. אך לא נועזה למשוך עליה חשד ולנבל שם כבודה, ותשמור את הדבר בלבה.

פעם אחת לעת הערב ישבה מרים כדרכה בנן הערנים אשר מאחרי הארמון דרומה. השמש שלחה קרניה האחרונות על ראשי העצים ועל מגדלי חומת ציון המזהירים מנגה נגדה מפאת מערב. מאחרי הגן נשמע קול רננות העוברים בעלי המלאכה בשובם אל נויהם, ומרים העמיקה לחשוב ולהגות בחקות החיים וגורל בני האדם לכל מקריהם וחיל תמורותיהם, ותבוא בה הרוח ותחל לשיר לאטה בהלך נפשה. ושפחתה הכושית ידעה מועדה ותחש ותביא לה מן הסכה את כנורה, אשר לא פרטה עליו זה כמה. ואצבעות מרים התעופפו ביעף על מיתריו, אשר ענו לה בנעימה לקול צללו שפתיה בזמרה משכיל שיר

הַעִשָּׂר וְהָאֶשְׂרִי

מִיַּד עִזּוֹ הַנְּהַדָּרֶת
בְּיַמֵּר הַסֵּן, רַב הַפְּאָרֶת

בְּלִיל הַשְּׁלִיף חִישׁ הָעֵשָׂר ;
 וּבְמִרְכָּבַת פֶּזַ וְכֶתֶם
 תִּמְעַלְפֹת שְׁבוּ וּלְשֵׁם
 יֵצֵא לַחֲפֵשׁ אֶת הָאִשָּׁר .

עַתָּה רְאוּהוּ עוֹבְרֵי דֶרֶךְ
 בְּחֶרֶדַת כְּבוֹד כָּרְעוּ בְּרֶךְ
 אֶף הַשְׁתַּחֲוּ עַל אַפָּיִם ;
 דְּבַרֵּי חֲנֹף לֹא דַבְּרוּ ,
 פִּרְחֵי חֶמֶד לֹא פִזְרוּ
 עַל כָּל מִדְרֶךְ תִּרְגְּלוּם .

אֵךְ הוּא זָעַף לֹא יָנוּחַ ,
 יִסַּע הִלָּאָה בְּחֶמֶת רוּחַ
 וּמַעֲזוּטָרָיו יִסֵּב עֵין :
 "מַה לִּי יִתְּנוּ תְּכֵלִי תִבֵּל ,
 הִתְחַלַּת שִׁקָּר , פִּרְחַת נִבֵּל ,
 אִם הָאִשָּׁר כִּמּוֹ אֵין ? !

יָמִים רַבִּים , הָהָּ , עֲמִלְתִּי ,
 יִרְחִי עָמַל לִי הַנִּחֲלָתִי ,
 וּקְצוֹת אֶרֶץ רַגְלִי נָעוּ ;
 בְּסוֹד עֲלִיזִים בִּקְשָׁתִיהוּ ,
 בְּהִיכָלֵי-עֲנָג חֲפִשָׁתִיהוּ ,
 אֵךְ עֲקֻבוֹתָיו לֹא נִזְרְעוּ !

בַּהּ הָעֶשֶׂר בְּמַר עֲצָבָה !
 נָסַע, נָסַע בְּמַרְכָּבָה
 לְנָאוֹת רַעִים עַד הַיָּעָה ;
 שָׁם מֵאֲחֵל רֵעָה יַעֲדָה
 קָטָן, דֵּל וְחֹסֶר כָּל הַדָּר
 אֹדֶר קָפְאוֹן לוֹ הוֹפִיעַ !

אֶל־הַשְּׁלָחַן אֲדוֹן הַכִּיֹּרֶת ,
 בְּגִיּוֹ סָבִיב שְׂתִילִי זֵית ,
 גַּם רַעֲיָתוֹ יִפְתֵּי־עֵינָיו ,
 יַחְדָּו יִשְׁכְּבוּ יֹאכְלוּ לָמוֹ
 אֲרוּחַת יָרֵק, פְּרִי גִנָּמוֹ , —
 מִרְאֵה עֵנִי, אֵךְ מִתְּנֵעִים ! --

בֵּין הַיּוֹשְׁבִים עֵין הָעֶשֶׂר
 רִאֲתָה פָתַע אֶת הָאִשָּׁר
 וּמִשְׁתַּאֲחַה לוֹ הַבִּיעַ :
 "מִתְּנֵה, תֵּה, פֶּה תַחֲזֵי עֵינִי ?
 תִּפְחֵה בַּסֶּתֶר, בֵּין בְּנֵי־עֵנִי
 אֲוֶרֶךְ, אִשָּׁר, בְּהוֹד יוֹפִיעַ ? !

בַּמָּה שְׁנָיו לָךְ שְׂאֵפְתִי ,
 אֲחֵרִי צִלָּךְ בַּק רְדִפְתִי ,
 אֵךְ לֹא הוֹעִיל כָּל־עֲמָלִי ; —
 עָתָה כִּי רִאֲתָךְ עֵינִי ,

עָתָה אֶל־נָא תַעֲזֹבֵנִי .
וְאֵתִי בָאָה אֶל הַיִּכְלִי !

— "אֶל הַיִּכְלֶךְ לֹא אָסוּרָה ,
בְּבֵתִי מִדּוֹת לֹא אָגוּרָה ,
וְרוֹדְפֵי בָצַע לֹא יִרְאוּנִי ;
בְּאַהֲלֵי דָלִים יוֹשְׁבֵי סֶתֶר ,
בְּמָקוֹם יָגוּז רֶם וַיִּשָּׁר ,
נָשָׁם כָּל מִשְׁתַּחֲרֵי יִמְצְאוּנִי . —

עָתָה שׁוֹבָה , הוֹן חֲפִשָּׁת ,
אוֹצְרוֹת חֲשֵׁךְ לֶךְ בְּנִסָּה ,
אֵךְ מִמֶּנִּי אֵנָּה תֶּרֶף . . ."
וְאֵךְ הָאִשָּׁר וְזֹאת תִּבְיַע
בָּבוֹז וְלַעַג רֹאשׁ הַנִּיַּע
וְלַהֲעִשָּׂר פָּגַה עֶרְף . —

ויוסף אשר התהלך בין עצי הגן לרוח היום, קרב אל המקום אשר ישבה מרים ויעמוד לפניו ויתענג על נעם נגינתה, וככלותה לשיר מלא פיו תהלת שירתה ויתן צדק לרעיון הנאמן הכלול בה, כי אמנם רחוק ממצוא אשר בצל העשר וטוב לשבת בשלוח באהלי עוני משבוע רגז בהיכלי חמדה, והנה נגשה שלומית אליהם פתאם ותבט אל יוסף בחרפה ובזו, ואחר שמה פניה במרים ותאמר בלעג שנון:

"חדשה היתה בארץ — כי מלכת ארץ תקוץ בעטרת בעלה ותקנא באביוני אדם הרעבים ללחם".

ומרים ידעה כי אך תאנה היא מבקשת לגרות מרדן, ותען ותאמר:

„הלא בן יאמר משל הקדמוני: „טוב פת חרבה ושלוה בה מבית מלא זבחי ריב".

ויוסף ענה חלקו לאמר:

„אמנם יש תפוחים יפים ותוכם רקב — כי תאכלם התולעת".

ושלומית הבינה כי אליה ירומזן מליו, ותהפוך בדברים ותאמר:

„ולתפוח כזה אתמשלה גם אני — כהיות לי בעל כמוך".
 „בדברך בן הוא, רעיתי — ענה יוסף — אך לא אל מראהו נמשלת כי אם אל תוכו" —

„ובכן תבקש לך אלופי פרי ישוה לך, אשר תאווה הוא לעינים — אף תמצאנו, כאשר עיני ראות"...

וחמת יוסף תקפתהו לבלי הכיל, אך מרים קדמתהו ותקם ממקומה ותאמר:

„סגלה אחת היתה לך, אחות הורדוס, כי לא צפון היה משכל לבך, וגם אותה תאבדי בענין רע, כי קנאתך אש תאכלך, כל ימך פונים בעברתך וכרשעתך — כסלתך. ואולם לבי לך בדרך זו בחרת, ורעי לך רשע, קצרי עולה ואכלי פרי כחש; אך אל תעזי להראות עוד את פני עד שוב הורדוס ויוכיח בין שנינו".

בדברים האלה עזבה את שניהם ותלך בחמת רוח דרך המשעל הפונה אל מעונה.

הדבר אשר הביעה שלומית בפיה למען הכעים את מרים ולמען תרחיק דרכה מעל יוסף בבקשה להסיר ממנה לזות שפתיה — הדבר הזה העלה רק חמת מרים עליה; אבל לא פעל על לבה להרחיק ממנה את אישה החף מפשע, כי עוד הוסיפה לקרבהו בחמלתה עליו, בדעתה מה רבו מכאביו מן האשה הזאת אשר גם באהבתה רבה רעתה מנשוא. האשה הצנועה באמת ובתמים שאננה היא מפחד גבר, כי תמתה היא משגבה ובהיות לבה רחוק מכל מחשבה זרה לא תביט און גם באיש הדובר אתה. — אך על יוסף הראה החשד הזה פעלו להפך — כי נתן מראה ודמות להרהורים נעלמים אשר אם עלו לפעמים על לבו, שבו התחבאו עד ארגיעה ולא הכירם עוד מקומם, ועתה מלאו כל חדרי לבבו ולא נתנו עוד דמי לו. הוא החל לערוך את שתי הנשים זו לעמת זו, והנה עולה מרים על שלומית בגופה ובנפשה כאור על חשך, כטוב על הרע, כיתרון החיים מן המות ותענוגי עדן ממצרי שאל. מאז ידע את שלומית לא ידע שְלוּ, ויקט מאד בפניו על אשר נואל בחפזו לרדוף אחרי הכבוד, כי בגללו לקח מוקש לנפשו ויפול ברשת אשה רעה המדה ממות. ולולא יראתו את הורדוס כי עתה שלחה מעל פניו בשאט בנפש, ויבחר לשבת בסתר המדרגה ולראות מנוחה כי טוב, מגור בהיכל המלוכה ולראות עמל כל הימים. ומאז ידע את מרים ידע כי מלאך שמים מתהלך עלי אדמה בדמות האשה היקרה הזאת — וגם היא לא תאשר במעון כבודה ותקנא בנאות השלום אשר לאביוני אדם! כי כן שמע מפיה במשא אשר נשאה על דבר העשר והאשר. וזכרו: אכזריות הורדוס בפקודתו על אדותיה, נוכח לראות כי לב האיש הזה כלבב שלומית אחותו במאזנים ישאו יחד, ובכן לא רק חפץ אחד לו ולמרים כי גם גורל אחד לשניהם, יחדו יביטו צר מעון בנאות חמס אלה, ונפשם מבקשת את השלום

והמנוחה הנעררים להם בבית הזה, המלא זבחי ריב. — המחשבות האלה מלאו כליותיו ולבו, ושנאתו לשלומית ואהבתו למרים גדלו ורבו בו עד כי נלאה הכיל, ויצפה ליום אשר יתן לו עז ותעצומות לדבר עם מרים כלבבו.

והיום ההוא בוא בא — כי פתאם יצא הקול, נפוצה השמועה על דברת הורדוס, כי הומת מידי אנטינוס, — ותגדל המבוכה בבית המלוכה. והעת הזאת מצא יוסף דרושה לחפצו, וישלח להגיד למרים להיות נכונה לו לקבלהו בחדר משכיתה, כי דבר נחוץ לו אליה.

כבואו אל חדרה הגיד לה את השמועה על דבר מות הורדוס. ותתחלחל האשה מאד, אבל עוד יותר גדלה חרדתה, בשמעה מפיהו את אשר פקד המלך לעשות לה ולאמה. וזה לה האות — כי בטרם יצא הורדוס לדרכו החליף משמרות החיל בארמון המלוכה, וירחיק ממנו את כל גרודי היהודים הנמצאים בצבא חילו, ויפקד תחתם גרודי השכירים מבני הנכר, ויצום לסור רק למשמעת יוסף גיסו, כי הוא לבדו המושל בשמו, אפס וולתו.

האות נכון הוא כנכון היום והדברים נאמנים מאד; אבל לו חפץ יוסף לעשות בדבר הורדוס, אזי כבר בצע אמרתו מבלי קדם פניה ומבלי גלות אונה מאומה! זאת הכירה מרים גם באבוד עשתנותיה מחרדת לבב, ותבן אל יוסף כי עוד דבר לאט עמו, ותעמוד דומם לשמוע מה ידבר.

ויוסף לא נתן עוד מעצור לרוחו ויגד לה את כל לבו; כי יקרו לו חייה באהבתו אותה כנפשו, וכי עתה, באין עוד פחד הורדוס לנגד עיניו, נכון הוא לגרש את שלומית מעל פניו, ואם חפצה היא בו והשיב לה עטרת אבותיה והיה לה לעבד עולם.

ומרים התנודדה מאד למשמע אוניה, אך חכמתה עמדה לה לעצור ברוחה. ותכלכל דרכה בתבונה, ותבקשהו לשלוח ולקרוא אליה את אלכסנדרה אמה, הבקיאה בעיני המדינות ויודעת הליכות עולם, ויחדו ימתיקו סוד וידעו את אשר יעשו. עוד היא מדברת ואלכסנדרה באה — כי כבר שמעה גם היא על דבר מות הורדוס, ובשמעה את פקודתו על אדותיהן נתכה כאש חמתה ותלשם ותשאף יחד. ומרים התאמצה לתת מרגוע לנפשה, ותעלים ממנה את דברי יוסף האחרונים, אך שאלה עצתה מה לעשות עתה לעצור את המלוכה בעד בנה הקטן. ותהי עצת אלכסנדרה לה אמונה, לבקש ולמצוא משען עז בממשלה הרומאית, אשר בידה גורל ארצן, כי אם יעשו דבר בלעדיה, וחרה לאנחנו ויחבל את כל מעשי ידיהן.

עודם משוחחים ומשתעים יחד וקול שחוק פרוץ נשמע מאחרי הדלת, אשר נפתחה פתאם לפני שלומית, והנה היא עומדת ומבטת כם בגאוח ובוז וקוראת אליהם בלעגי שפה לאמר:

„יקשתי לכם וגם נלכדתם יחד — כי הנה הורדוס אחי אשר שמחתם על מותו שוב ישוב עוד היום אליכם. עוד מעט ובא אל היכלו האדון אשר אינכם מבקשים ובעלילותיכם ישפטכם!“

וזאת דברה ותפן ותלך. ומרים ואלכסנדרה נשארו משתאות ומשתוממות על מקומן. וחמת יוסף עלתה עד להשחית, וישלף את חרבו וירדוף אחרי שלומית להכותה נפש. אך היא קדמה פניו ותכריעהו — כי כמעט יצא מחדר מרים ואנשי החיל כתרוהו ויגזלו חרבו מידו ויוליכוהו ויביאוהו אל חדר הכלא, ויעמדו עליו למשמר — כי בן פקר אותם שר צבא הורדוס, קוסטובר האדומי, אשר בא לפני מלכו לבשר דבר בואו, בשמעו מפי אחות המלך

כי קשר נמצא בארמונו ועליו לקדם פני הרעה ולהשקיעהו בעוד מועד .

מטעם שלומית הושם משמר גם על מרים ואלכסנדרה , לבלתי תת להן לצאת מחרריהן .

ואלכסנדרה בחמת אפה גלתה למרים את הסוד הנורא אשר העלימה ממנה עד כה : כי מאת הורדוס היתה שומה להמית את אריסטובל מחמל נפשן , וכי כבר גלתה ריבה אל קליאופטרה ועל כן נקרא הורדוס לבוא אל אנטוניוס ולעמוד לפניו למשפט . ומרים נעותה משמוע ולבכה נע בקרבה בנוע עצי יער מרוח סעה ומסער . היא לא יכלה להאמין כי בה עפלה נפש בעלה עד כי נשאהו לבבו להשיא מות על אחיה האהוב , הנער התמים הנקי כילד מכל דבר חטא ועון , ולספור עליו אחר כן ולמרר בבכי כהמר אב רהום על בנו יחידו . אבל גם עליה ועל אמה הלא יצא דבר מלפניו להמיתן אם יומת הוא מידי אנטוניוס — ועתה מי יודע מה יהיה לאמה ולה בשוּבו מדרכו , בדעתו את אשר עוללה לו אלכסנדרה אמה בהבאישה ריחו לפני קליאופטרה ! מי יודע העלילות אשר תשים להן שלומית המרשעת , אחרי שמעה את הדברים אשר נדבר יוסף אליהן ביום הזה !

והורדוס ידע את נפש אנטוניוס כי כף אחת מלאה זהב תכריע כל משפטי צדקו , ויביא אתו הון עתק די קנות לבבו . ואנטוניוס הוציא לצדק דינו ; רק לכפר גם פני קליאופטרה פקד עליו לתת לה את נפת יריחו הברוכה , אשר חשקה נפשה בה מאז . והורדוס לא נועז להשיב פניו ויעש את חפצו . ויעמרהו אנטוניוס כבוד והדר , גם מלא ידו לעשות במשפחתו כטוב בעיניו למען יכון לעולם בסאו .

ויהי בשובו ירושלימה ותפגשוהו שלומית אחותו, ותגל את
 אזנו כי בגד בו יוסף בעלה ונתנה אהבים עם מרים, ויחד עם
 אלכסנדרה קשרו קשר לבקש להם מעוז מרומה ולמגר לארץ
 כסאו. וימלא הורדוס חמה ובקנאתו הגדולה עשה ביוסף משפט
 מות, ויפרוץ אל מעון מרים ויאסור את אלכסנדרה לעיניה וכמעט
 כלה חמתו גם במרים. אך היא כתמתה הצדיקה נפשה, ואהבתו
 הרבה היתה לה כחומה למלט נפשה משהיתות שלומית אויבתה.
 ובעבור סערת רוחו דברה על לבו להשיב חמתו מאמה האמללה
 אשר אך טוב יעצה בבוא השמועה על דבר מותו: כי יבקשו
 חסות רומה למען תשאר המלוכה לאלכסנדר בנם הקטן, יורש
 העצר. והורדוס נשא פניה ויוצא את אלכסנדרה לחפשי, ולמען
 הרחיק מעליה דרכיה צוה להעתיק משכנו אל הארמון החדש אשר
 בנה לתלפיות בין שער הפנה ושער הגיא מלפנים, על יד חומת
 ירושלים מערבה, ואת ארמון החשמונאים השאיר בידי הורקנוס
 ואלכסנדרה. ומרים העתירה לו להרחיק מעליה את שלומית וגם
 את קפרון אמו, כי כל הימים אשר יגורו יחדו לא יונח להם
 מריב משפחה ותזנח משלום נפשם. ויאות לה הורדוס גם ברבר
 הזה, ויתן את שלומית לאשה לשר צבאו, קוסטובר הארומי,
 וישימהו לפקיד ומושל באדום ועזה — רק את קפרון אמו השאיר
 בביתו. אמנם היתה רוח רעה שלוחה מאז בין שתי האמות,
 בהתיחשן לתולדותן זו לעמת זו ובהתפארן תמיד אשה על
 רעותה; אך עתה, בשבת אלכסנדרה בהיכלה בלכד, וברחוק
 ממנה שלומית אויבתה תועבת נפשה, קותה לה מרים לראות
 מנוחה ולמצוא מרגוע לנפשה.

אבל ימי מנוחתה לא ארכו — כי בעבור שנה אחת בחלה
 נפש שלומית בבעלה החדש, ותביא דבתו רעה אל הורדוס, כי
 בעקבה התהלך קוסטובר אתו, בהחביאו עמו את בני בבא,

הקרובים למושפחה החשמונאית. ויצו המלך ויתפשו את בני בבא ואת קוסטובר מגנם ואת כל אוהביו אשר ידעו סודו ולא גלוהו, ויעש בהם שפטים וימיתם⁽¹⁾. ושלומית נשארה בבית אחיה כנעוריה, על אף מרים ועל חמתה — כי כן היה רצון הורדוס, להיות היא אורבת לה ושומרת כל צעדיה.

וקליאופטרה מלכת מצרים שלחה את אנטוניוס אוהבה עד נהר פרת, לערוך שם מלחמה את מלך ארם, ובדרך שובה באה ארצה יהודה להשכיר את נפת יריחו להורדוס בכסף מלא. והורדוס קדם פניה בכבוד גדול, מיראתו אותה מאד. וקליאופטרה שתה לו בחלקות, ובדעתה כחה הרב לצוד נפשות ביפיה, נסתה לגור גם אותו בחרמה. והורדוס הבין למזמתה כי מסכות תתהפך בתחבולותיה להעיר עליו קנאת אנטוניוס, וישכיל פיהו להשמט מפניה. ויספר לה תהלת מרים ויפיה וחין ערכה ותם דרכיה ואהבתה הנאמנת לו.

„לא נכחד עצמה ממני — ענתה קליאופטרה כמצאה לה מקום להבעיר כמו אש קנאתו — כי אמנם יפה-פיה היא מאד; אבל כי תתם דרכיה וכי תשמר אהבתה לך, בואת לא אוכל להאמין. ולו היתה כדברריך, אזי לא שלחה תמונתה לאנטוניוס למשוך עליה עיניו ולקנות לבבו לה“.

— ומאין תדעי זאת? — קרא הורדוס בחמה וכמעט נשאו לבו להתנפל עליה ולטרוף נפשה באפו.

(1) יוסיפון קדמוניות XV, 7, 8.

„על זה יש לי אות אמת אשר גם אתה לא תכזיבהו“ —
ענתה אשת הזמה ולבה עלץ בקרפה על מפלת הארי הזה.
ותפתח את מלתחתה ותוציא ממנה את תמונת מרים ותראנה
להורדוס.

— ואיך באה התמונה לידך? — הוסיף הורדוס לשאול
וקולו חרד מעברת זעם.

„הדבר נודע לי בעתו, כבוא לפני האיש אשר על ידו
נשלחה התמונה לאנמוניוס. ואנכי השכלתי לסכל עצת אשתך, ואקח
את התמונה מיד האיש ההוא, ואצו עליו מהגיד דבר לאנמוניוס,
כי בנפשו יהיה. וכן נשארה התמונה אתי, ואנמוניוס איננו יודע
עד מה מהטוב הרב הצפון לו מרעיתך התימיה“.

אחרי עשותה מזמתה הרעה השאירה לו את התמונה
למוזכרת עון מרים אשתו, ותשב אל ארצה.

והורדוס בא ירושלימה מלא רעל וכאב נעכר. ויפרוץ אל
חדר מרים בחרב שלופה, והיא חובקת אז את אריסתובל בנה
השני אשר ילדה לו ותקראהו על שם אחיה האהוב.

„הכוני לקראת המות! — הרעים עליה בקולו — כי הנה
נמצאת, אשה מבישה! נתפשת ברוב עוניך, וערמתך לא תעמוד
לך עוד להוליכני שולל ולהוכיח אלי צדקתך“.

— ומה עון מצאת בי כי כה סמכה עלי חמתך? — שאלה
מרים ונפשה נבהלה מאד.

„שאלי את לבך הרע ויגידך. אכן צדקה אחותי ממך! עתה
אאמין כי גם את יוסף העוית דרכך בבגדך בי. ויהי המעט לך
כי שטית אל מאהבך מקרוב ותבקשי לך גם אוהבים מרחוק,
ותשלחי תמונתך אל אנמוניוס לצודו בחרמך. הנה היא אתי;
התבונני אליה ואם יש עו בנפשך התכחשי לה ואמרי כי לא

תמונתך היא ולא ממך היתה שלוחה מנחה לאנמוניוס לבקש אהבתו!"

ומרים הביטה אל התמונה ותרגו תחתיה, ותמהר אל חדר משכיתה והורדוס אחריה. שם נמצאה תמונתה תלויה על הקיר לימין הורדוס בעלה כמאז. זאת ראתה ותחי רוחה, ותפן אל הורדוס במנוחת לבב ותאמר:

— התמונה השנית היתה ביד אמי, כי רק שנים נעשו אז מידי הציר היוני על פי פקודתך. אמנם קצרה דעתי מהבין איך הגיעה לידך. אנכי רק זאת אראה, כי מתאנה אתה לי להשכין לעפר כבודי...

"שימי בעפר פיך ודמי, אשה כבדת עון! הלא שמעת אם לא כבדו אוניך כלכבך, כי התמונה הזאת, השנית, שלוחה היתה לאנמוניוס שר צבא רומה; אך קנאת קליאופטרה הצילה כבוד שמי — כי עצרה אותה אהה, מיראתה פן יש לבב אנמוניוס אחריו, צרתה, ובהראותי עתה את פניה זכרה את דבר התמונה ותשיבנה לי".

אז זכרה מרים כי דברים היו לאלכסנדרה אמה עם קליאופטרה ועם דליוס ידיד אנמוניוס, בהתאמצה להנהיל את הכהונה לאריסתובל. גם התפארה אז לפניו בעצה אשר מצאה להטות לבב אנמוניוס אליה. האמנם היתה ידה בזה לחלל כבוד הבת בעד כבוד הבן? הדבר ברור כשמש בצהרים — ומה לה לעשות עתה? אם תכסה הדבר מהורדוס, או יחול העון עליה, ובקנאתו אותה הלא יכלה זעמו בה וגם משפחתה לא תנצל מידו, — ואם תגלהו לו, אזי תציל כבודה מחרפת עולם ועוד תציל להשיב חמתו גם מעל אמה. זאת שמה אל לבה ותבחר דבריה עם הורדוס להסיר בעש מלבבו, ותגל לו מחשבתה על אדות

אמה ותבקשהו לסור עמה עוד כיום ההוא אל מעונה, לשאול את פיה ולחקרה ולדעת ממנה פשר דבר.

צדקת מרים ישרה דרכה, ובתומתה ותבונתה הצליחה תמיד להפיץ עברות אפן ולאכזר את הארי הזה בנפשו. גם בפעם הזאת הניחה את רוחו כמעט, ועוד כיום ההוא הלכו שניהם יחדו אל אלכסנדרה וידרשו ממנה לעיני הורקנוס הזקן להגיד להם, מדוע עשתה כזאת ומה ראתה על ככה לתת כבוד בתה לכלמה ולשלוח את תמונתה לאיש נכרי זר, הנודע לשמצה בדרכו זמה. ואלכסנדרה נתנה תודה, כי השא השיא אותה השר דליוס בהיותו לפני שלש שנים בירושלים, בעוד לבה מלא רגז וכעש על הורדוס, על אשר מאן לתת את הכהונה הגדולה לאריסטובל בנה. ובמסרה לו את תמונת הנער נפתתה לו להפקיד בידו גם את תמונת מרים בתה. כשמוע הורקנוס זאת ויחר לו מאד וידבר אתה קשות, ומרים רבתה ריב חרפתה ותצא ממנה בחרי אף, והמת האב והבת הניחה את חמת הורדוס ויתאפק ולא דבר אליה מאומה. אבל אלכסנדרה ידעה את הורדוס ואת לבבו הקשה, ותדע כי לעולם ישמור עברתו לה ונקמה לא ינקמה — ותבקש עצות ותחבלות להנצל מידו.

וקליאופטרה האויבת את הורדוס מצאה יד לסכסך אותו במלך מלך נביות, ובעלותו עליו למלחמה שלחה חיל וצבא לעזרת בני נביות, ויכה חיל הורדוס מכה רבה, ובעודו נרדף על צואר מחיל האויב רעשה הארץ וכל עמק השרון היה למעי מפלה¹), ואנשים לאלפים „נעשו כתיהם קבריהם”²). הדבר הזה

¹ (באביב תשכ"ט. ²) ויקרא רבה פ' כ',

אמץ לבב מלוך להכביר ידו על ארץ הקדש. העת הזאת מצאה אלכסנדרה דרושה לחפצה — ותבא לפני הורקנוס אביה ותספר לו את כל המוצאות את ביתו מידי המשפחה האדומית, ותגל את אונו כי רק בגלל זאת פתחו הורדוס לשוב אליו מבבל, כי היה ירא את הפרתים בהיות ידם רוממה. וזה לו האות: כי בראשונה אמר לחלק עמו את המלוכה ועתה השיבתו אחור וישליכהו מעל פניו ככלי אין חפץ בו, — ומי יודע את אשר יעשה לו עוד בהיות לאל ידו! ועל כן אין טוב לו כי אם להמלט אל מלך נביות והוא יהיה מגן לו, ואם לא למענו יעשה נא זאת למענה — כי שמורה לה עברתו והוא נכון לכלות בהחמתו לעת מצוא. בדברים כאלה וכאלה הציקה לאביה יום יום ולא נתנה לו מנוח עד כי נעתר לה הזקן בתומתו, ויכתוב דברים בספר אל מלוך ויודיעהו כי יש את נפשו לבוא אליו. ויתן את האגרת על יד דוסא ידידו אשר גדל בביתו, והוא קרוב ליוסף בעל שלומית אשר הומת על פי הורדוס; בו בטח לב הורקנוס כי יהיה ציר נאמן לשולחו. אבל דוסא בגד בו בחפצו לקחת רצון מיד הורדוס, וימסור לו את האגרת. ויודהו הורדוס על ככה ויצוהו להביא את הדברים למלך נביות ולהמציא לו את השוכתו אשר ישיב לו בכתובים. ומלוך שמח על דברי הורקנוס וישב אליו דבר, כי הגה ארצו לפניו ולפני כל הנספחים עליו, לשבת בה כמו בבעיניו, והנהו שולח לו סוסים ועבדים, אשר יחכו לו על שפת ים המלח להביאהו אל ארצו.

בין כה וכה והורדוס אור חיל וגבורה במלחמתו עם מלוך, ויך אויבו אחור ויכניעהו לפניו — והנה צרה חרשה ומתלאה רבה! כי פרץ ריב ומדון בין שני האיתנים, שרי רומה המושלים בעוז עולם, בין אנמוניוס השליט בארצות הקדם ואוקטבינוס

השליט בארצות המערב. ואנמוניוס הנלכד במצודי קליאופטרה באהבתו אותה מאד לא שם לבו אל צבאות חילו לתת עליהם מוראו וגבורתו. ויהי בההנגש שני המחנות במלחמת הים על יד אקטיום⁽¹⁾ אשר על חוף הים בארץ יון, נשתה גבורת אנמוניוס וינס מנוסת חרב בדרך הים מצרימה, וכל חילו עבר אל אויבו עז ותהיינה כל ארצות הקדם נחלה לאוקטבינוס. המהפכה הגדולה הזאת הפילה אימתה על הורדוס, כי הוא היה אוהב לאנמוניוס מעודו, וגם במלחמה ההיא שלח מזון וצדה לצבאות חילו. ויירא ויצר לו מאד מפני אוקטבינוס המושל הכביר, פן יזכור לו בריתו עם אנמוניוס ונתן נקמתו בו, והורידהו מעל כסאו, והשיב את ממלכתו לבית החשמונאים, מלכי יהודה מלפנים.

אז קרא הורדוס עצרה, ויצו להסנהדריה הגדולה להאסף לשבת תחכמוני, כי דבר לו אליה.

בעת ההיא רבה העוובה בסנהדריה. שמעיה ואבטליון מתו, ובני בתירה, קרובי הורדוס, מלאו מקומם. ויהי הרבר הזה למכשול ולפוקה ללמודי ה', כי גם בהם חדלה התורה להיות לאמת המדה, להעריך על פיה את חכמיה ומוריה, כי אם אשר יבחר בו המלך הוא ישב ראש, ותהי התורה נעדרת⁽²⁾, והלכות פשוטות הלכו ונשתכחו בבית המדרש⁽³⁾. ורק חכם אחד נמצא אז אשר שב והזכירן, בהיות תורת שמעיה ואבטליון ערוכה ושמורה אצלו — הוא חותני, הלל הבבלי⁽⁴⁾.

כהגיע עת המועדה, בקר הורדוס את הורקנוס בהיכלו,

(1) תשנ"ט. (2) סוכה כ'. (3) פסחים ס"ו. (4) שם.

וישחר פניו ללכת עמו אל לשכת הגזית, מקום מושב הסנהדריה הגדולה¹). וישמח הורקנוס לקראתו, כי זה כבר לא נכבד להקרא אל שבת תחכמוני, ויקם וילך עמו יחדו. הדבר הזה היה לפלא בעיני אלכסנדרה, ותשלח לשאול את פי מרים, אולי לקחה אזנה שמץ מנהו, אבל גם היא לא ידעה מזה מאומה. ותחרדנה שתי הנשים מבלי הדעת, ותשלחנה ציר ממהר אלי להבהילני אל מקום מושב הסנהדריה, לראות מה זאת, וגם הן עלו בהר הבית ותחכינה שם לדעת פשר דבר.

בהגיע הורדוס עם הורקנוס אל לשכת הגזית, פנו להורקנוס מקום לשבת ראש. והורדוס עמד על רגליו לפני החכמים יושבי על מדין, וישאל את פיהם לאמר:

„מה משפט האיש הבוגד במלכו ובעמו, ובעוד הם נלחמים על נפשם מפני הצר הצורר עליהם, שת הוא ידו עם האויב ויקח עמו דברים בסתר לבוא אליו ולחסות בצלו?“

„בן מות הוא — ענו החכמים ברובם — אם נגלה עונו כי כזאת עשה“.

„רמו בראשו“ — ענה גם הורקנוס בהתעוררו רגע מתנומתו, כי זקן בן שמונים שנה היה בעת ההיא ולרגעים התנמנם משיבו. „יקום אפוא יוחנן בן יונתן, הוא הורקנוס בן אלכסנדר ינאי החשמונאי, ויעמוד לפני שופטיו! — קרא הורדוס — כי הוא הבוגד והפושע, אשר חפץ לעכור את עמו וארצו, ויקח דברים עם מלוך מלך נביות בעודו נלחם עמנו על גבול ארצנו. הנה העדים אשר הביאו דברי הורקנוס אליו, הנה האגרת אשר

¹ (מדות פ"ה ד')

השיב לו המלך על ידם, והנה העבדים השבויים אשר חכו לו עם סוסייהם על שפת ים המלח להעבירו שמה!"

ובדברו הניח לפניהם את האגרת החתומה בשם מלך נביות, ויצו לדוסא ולרעהו להביא את העבדים השבויים ולהגיד לפני השופטים את כל אשר ידעו.

אז נבהלו כל זקני הסנהדריה, חרדו מכסאותם בהלקח איש השיבה מקרבם לעמוד לפניהם למשפט. אבל האגרת והעדים ענו עונו בו, והורדוס המלך וגרוד אנשי חילו עומדים עליהם מזוינים, והורקנוס נשען על ידי השמשים העומדים על משמרתם, כי כשלו ברכיו מחרדת פתאם ובפיהו אין מלים להשיב על תוכחות. החכמים לא יכלו עוד להשיב דברם אחור, כי "כבר נגזרה גזרה" ⁽¹⁾. — ובמקום ההוא אשר הציל הורקנוס את הורדוס לפני חמש עשרה שנה, בעמדו למשפט הסנהדריה על הדם אשר שפך בארץ הגליל, במקום ההוא נשפט הורקנוס, שהיה מלך וכהן גדול בעמו, על ידי הורדוס עבדו מלפנים! וכן באו דברי שמעיה הזקן, אשר נבא אז לחבריו, כי ימים יבואו והאיש הזה כלה יעשה את כלם.

כברק מעופף עברה השמועה מלשכת הגזית אל כל קצות העיר, ומקול רעמה נחפזו כל יושביה וירוצו להמוניהם אל הר הבית, אך לפרוץ אל מקום המשפט לא יכלו — כי גדודי חיל המלך עמדו חמושים לשני עברי המסלה היוורת מהר הבית עד הגלגתה ⁽²⁾, מקום ההרגה לחיבי מיתה. ויגרל הבכי והמספד בהר הבית, אך קול יללת אלכסנדרה עלה על כלם, והמון נשים מקוננות סביבה, כלן יורדות בבכי ומתופפות על לבבהן. ומרים

⁽¹⁾ סנהדרין מ"ד. ⁽²⁾ Golgatha.

התעלפה בזרעותי וכל העומדים סביבינו נלאו ברוב עצותיהם להשיב אליה רוחה .

ועבדי המלך סבו את הורקנוס ויוציאוהו מחוץ לחומה , ואנשי החיל פנו לפניהם את הדרך בעופפם על פניהם את חרכותיהם השלופות , וכן הובא הורקנוס אל מקום ההרגה . שם כרכו על צוארו חבל דק עטוף מטפחת רכה ⁽¹⁾ , ושני העדים ⁽²⁾ משכו את החבל איש מקצהו . „תהי מיתתי כפרה על כל עונותי“ — לחשו שפתי הזקן בסור אליו מר המות ועד מהרה יצאה נפשו , וגויתו השלכה אל בור ככל הרוגי בית דין ⁽³⁾ , לא בכו ולא ספדו עליו במקום ההוא . לעמת זה גדל הבכי והמספר בכל רחובות העיר . „הוי ארון והוי הודו !“ קוננו עליו מרה , כי נגדע קרן ישראל ובית החשמונאים נהרס עד היסוד בו .

בעצם העת ההיא אשר הוצא הורקנוס למות , קרב הורדוס עם גרודו אל המקום אשר עמדה מרים נשענה על ידי בהתעוררה מעלף נפשה , ובראותה איתו צנחה לארץ ותתעלף שנית . ויצו הורדוס להעלותה על מרכבתו ועלי פקד לשבת על ידה ולהביאה אל מעונה ולחכות לו עד שוכו הארמונה , כי דבר לו אלי .

בהביאי את מרים אל מעונה השכיבה אמהותיה במטה , כי חלתה ותפול למשכב . ואנכי חכיתי להורדוס עד בואו , ונפשי בלתה לדעת מה הדבר אשר יגיד לי . ויהי בבואו אל היכלו יקראני אל חדר משכיתו , וידבר אלי דברים טובים , דברים חומים , ויורני ויאמר לי כי לא בו האשם במות הורקנוס כי אם בזקני הסנהדריה ⁽⁴⁾ , אשר לא הכירו פנים במשפט . ואף גם זאת — כי בפיהו ובשפתיו דן הורקנוס דינו לנפשו , באמרו בפני כל ,

⁽¹⁾ סנהדרין פ"ו ג' . ⁽²⁾ דברים י"ז ו' . ⁽³⁾ סנהדרין פ"ו ח' . ⁽⁴⁾ יוסיפון , דמוניות XV , 6 , 3 .

כי האיש אשר עשה כזה „רמו בראשו“, והוא וחילו מלאו רק אחרי דברם, ולו חפץ במות הורקנוס, כי עתה נקל היה לו לפגוע בו בלעדיהם, פי זה משפט המלוכה. אמנם צר לו מאד על מות הזקן אשר היה אוהבו ואיש חסדו מנעוריו, אך אולתו סלפה דרכו ואת אשר נעשה אין להשיב עוד. ואולם לתת מרגוע לנפש מרים ואלכסנדרה וכל המתאבלים עליו, ולהשקיט לב העם ההולך וסוער בקרב חוצות, גמר אמר להעביר את ראשי הסנהדריה ממשמרתם ולהושיב תחתיהם את חותני, האיש הצדיק אשר תמיד היתה תהלתו בפי, ולחבר היושב על ידו הפלא איש חסיד לו, את מנחם האסיי, אשר תהלתו מודעת בכל הארץ. ועתה הנהו הולך אל האי רודוס, להראות את פני אוקטבינוס המושל החדש, ואת פרורס אחיו קרא אליו לעצור בעמן בשמו. ובדאגתו למרים ואלכסנדרה, פן ימצא העם תאנה למרוד בו ולהושיבן לכסא תחתיו, והיו תוצאותיו מלחמה ושפך דמים לרוב — נמלך עליו לבו להעבירן אל מבצר אלכסנדריון; שם תעצרנה עד שובו מדרכו. ובדעתו כי שלם לבבי עמהן ורבה אמונתן בי, הנהו דורש מעמי לעזוב את ביתי ולבוא לשבת עמהן כל ימי העצרון במבצר ההוא. והיתה שבתו אתן למשיבת נפשן, וכי בטח לבו כי אצלח להשיב לבב מרים אליו, עד כי בשובו אליה לא תזכרנה עוד הראשונות, והיתה בריתו עמה חיים ושלום ואהבת עולם. ואנכי לא נועזתי למרות פיהו, כי מי יקשה אליו וישלם? ואעזוב את אשתי הבוכיה על מר נפשי, ואמוש את נחלתי למרת רוחי. אך זאת היתה נחמתנו, כי הורמה קרן אבינו להיות לנשא בעמו, לישבת ראש בסנהדריה הגדולה.

והורדוס יצא לדרכו מבלי הראות את פני מרים, וכשובה לאיתנה, ובהודיע לה דבר פקודתו החדשה, לעצור אותה ואת

אמה כשבזיות חרב באחד המבצרים אשר אוה למושב להן ,
 התנשאה כלביאה, ובזעם אפה הואילה לעורר את כל העם להתקומם
 על „העבד האדומי“, אשר עשה כלה למשפחתה ועודנו מסתולל
 בה ובאמה לדכאן תחת רגליו. רבות יגעתו להשיב חמתה
 מהשחית, בהביני אותה לדעת, כי גדול כח הורדוס בחיל גוים
 אשר אסף תחת דגלו, והם מלאים את כל מגדלי חומת העיר
 ושומרים אל הארמון ועל כל העם מסביב. ובאהבתה את עמה
 מנפשה התאפקה גם בפעם הזאת, ותט שכמה לסכול. ובערב
 הובאה אליה אלכסנדרה אמה האכלה והשוממה, נהוגה בידי שר
 צבא יטורי ושמיו שומי, אשר על ידו הפקיד הורדוס אותנו
 להביאנו אל המבצר. ועוד בלילה ההוא עברנו במרכבות המלך
 וגרוד רוכבים שומרים לראשנו, וליום המחרת הגענו אל אלכסנדריון
 ונשב בארמון הבנוי בו לתלפיות.

.....

וזמקום אשר בחר הורדוס לשבתן היה די הכאות לבב שתי
 הנשים, בהזכירו להן ימים מקדם והעתים אשר עברו על ביתן
 מאז החלה המשפחה האדומית להתור חתירותיה תחתיו ולהרסו
 עד היסוד בו. ידי אלכסנדר ינאי יסרו את המבצר הזה בראש
 הרי אפרים, ואלכסנדר נכדו, התן הורקנוס הזקן, בעל אלכסנדרה
 ואבי מרים, התבצר בו מפני גבינוס שר צבא רומה, אשר
 שסחו בו אנטיפטר אבי הורדוס. מן המבצר הזה לקח אלכסנדר
 בשביו ועל פי אנטיפטר הובא לפני פומפיוס אשר נתן נקמתו בו
 ויגירהו על ידי חרב. כל עבר ופנה הזכיר לאלכסנדרה שבתה
 עם בעלה, בעודנו מלך ביהודה, במקום הזה. ובזכרה למרים
 את כל מחמדיה מלפנים, ירדה בשיחה על נדודיה ומרודיה מאז

ועד הנה, ותשב ותזכור את כל אשר עוללו „העברים האדומים”
 למשפחתה, אשר הרבו לסכסך אותם איש ברעהו למען תמז
 ידם לכלם, וערמתם ואכזריותם עמדו להם לכלותם איש אי
 בקצהו. כן מת אריכתובל חמיה מסף רעל אשר השקוהו אוהו
 אנטיפטר ברומה; כן נלכד אלכסנדר בעלה ברשת אשר טמן
 האיש ההוא ויפול בחרב אויב באנמוכיה. ואת אשר החל הא
 הנה יגמור הבן העולה עליו ברשעתו. הוא שת קציר למשפחת
 ויכרת לה שם ושאר זקן וילד יחדו: את אנטיגנוס גיסה הסני
 אל אנטינוס, אשר המיר כבודו בקלון וימיתו מות נבל כעב
 נפשע; את עיני בבא בן בוטא עור ואת כל בניו השמיד, ל
 השאיר מהם עד אחד; את אריסתובל בנה היחיד טבע במי
 ואת הורקנוס אביה איש השיבה המית בחנק — ומי יודע דב
 מה יקרנה עוד! כי איש הדמים הזה לא ינוח ולא ישקוט עו
 הקימו מזמת לבו להכרית כל שריד מבית החשמונאים למען תהיו
 ממלכתם נכונה בידו.

כאלה וכאלה דברה אלכסנדרה באזנינו בעזבה עליה שיחה
 ומרים ידעה מאד כי גם אמה לא נקתה מסכסוכי ביתה, ובמזמותיו
 זו חשבה עזרה הרבה למשחית; ובכל זאת לא יכלה לחדד אמר
 נואש, כי עצמה משובת הורדוס, גדלה אכזריותו עד אין חקר,
 ובעד כל מחשבה אשר עלתה או יכלה לעלות על לבב אמה,
 לקח נקמתו בעצמה ובשרה, בנפשות היקרים לה, אשר נתנם
 כצאן לטבח. גם אהבתו אותה במה נחשבה היא? הלא גם היא
 רק פרי אהבתו לנפשו, ולולא זאת כי עתה לא נתנהו לכבו
 להפקיד עליה את יוסף גיסו להמיתה, בלכתו או לעמוד למשפט
 לפני אנטינוס — ומי יודע אם גם עתה, בלכתו לעמוד לדין
 לפני אוקטבינוס, לא צוה עליה בזאת, בהפקידו אותה בידי

ומי, השר היטורי, אשר גם הוא מוצאו מעם נכר כמהו! חקור לדעת ואת נוכדו שתי הנשים לנסות דבר אל השר הזה, תשחרנה אותי לבקש קרבתו ולקרבהו גם אליהן לעת תמצא ידי. במעלליו התנכר שומי כי נאמן הוא להורדוס מלכו וכי דבר אם עמו על אדותיהן — כי הרחיק דרכו מעליהן, ומדי נפגש ותן חלק להן את הכבוד הראוי לנשי המלוכה, אבל לא דבר מהן משוב ועד רע. אולם אשר כבר מהן נקל היה לי — כי זעט מעט נודענו איש אל רעהו, ותנעם עלינו חברתנו, ונבקר ויש אחיהו במעונותינו. ובסורו אלי החל להכיר ולהוקיר את המלכה ואת אמה, אשר שתיהן האירו אליו פניהן ותשיתנה בחלקות לו — ומי גבר לא ייטב לבו בחברת אשת חן תומכת בבור, אשר בה יפי והוד נפגשו, חסד וגדולה נשקו? לא ארכו ימים ושומי בקש ומצא לו מהלכים בין שתי הנשים, כי קצה פשו בחייו הבודדים במבצר ההוא, ותערב עליו שיחתן עד כי לאחרונה היתה שבתו אתן בכל עת, ולבו נמלא חמלה וידידות ימן למרים, המלכה העדינה, עד כי היה נכון להשליך נפשו מנגד ולהקריב בעדה לשחת חייו. אולם בהיות לבו נאמן גם עם מלכו, לא חדל להלל את הורדוס בפניה.

פעם אחת בשבתם לכדם הגיד לה בהתגלות לבו כי רבה אהבת המלך אותה עד אין חקר, עד כי עוברת היא את גבול החיים ומגיעה עד מעבר לשערי שאל. ובראותו כי מרים מכבירה לכבה וממאנת להאמין בדבריו, נלחץ לאחרונה לתת לה אות אמת על פי הסוד הכמוס עמו — הוא הדבר אשר יצא לו מפי הורדוס: כי בעצם היום אשר תגיע אליו השמועה על דבר מותו, ימית את המלכה הנאהבה והנעימה, למען תשארנה נפשותיהם קשורות יחד גם אחרי מותם.

„הגם בנפש אמי נקשרה כה נפשו, עד כי צוה להמית גם אותה?“ — העמיקה מרים שאלה.

הדבר הזה לא שם איש החיל אל לבו התמים, ובשאלו אותו מרים על ככה לא מצא מענה. אף אמנם נפקחו עיניו לראות כי צדקה מרים ממנו, ודבר בליעל יצוק בפקודה הזאת, והיטב חרה לו על הורדוס, אשר סבבהו בכחש ויסיתהו להועבה לרצח נפשות חנם! — מחשבותיו אלה לא נעלמו מעיני מרים בהתבוננה בו, וברגזה תחתיה על רשעת בעלה, העבד האדומי, היתה נחמתה בישר לב שומרה, השר היטורי, כי יסכל עצת הורדוס, ותחת עשות פקודתו להמית אותה ואת אמה אחר מותו, יהיה הוא למגן להן ולא יעזבן לראות שחת. כוס מלאה מסך תכילהו עד למעלה משפתה ולא ישפך ממנו ארצה, ונוסף עליו נטף אחד וחלף ועבר על שפתה עם כל העורף העולה על מדרתה. גם לסבלות מרים בא הקץ; פקודת הורדוס האחרונה עברה גבולה, ולב החשמונאים התעורר בה וינער כגור אריות.

„קץ לתהפוכות רע! — קראה אלינו אחרי צאת שומי מלפניה — העבד האדומי לא יוסיף עוד להוליכני שולל בדרך לבו. מהיום הזה והלאה איננו עוד בעלי, כי כנברי יחשב לי, באויבי בנפש. מי יתן מותו בידי הרומאים משובו עוד לראות פני! ולולא יקרו לי דמי עמי מחיי, אזי קראתי עליו חמס בשערים, ונמצאו לי גואלים כבירים מקרב אחי, והצלתי נפשי מידו. אכן מאהבתי את עמי אשא בשרי בשני, בצר לי על דמי צחי אחריש אתאפק; אבל בעלי לא יהיה עוד — תעב אתעכבו בפניו ויעבור עלי מה!

לא ארכו הימים ושומי בא אלינו ויבשר את מרים לאמר :
 „הפוני גבירתי לקראת ארחיך, הבאים אליך לחדות בשמחה
 את פניך !”

— ומי הם אלה ? — שאלה מרים ותתפלא .

„הם : קפרון חמותך ופרורם ושלומית גיסיך” .

— הואילה נא אדני להגיד להם כי דבר אין לי עמהם .
 ישובו נא בדרך באו ולא יבואו לראות פני , כי תועבה הם לי .
 „מה זה תדברי , גבירתי המלכה ? — קרא שומי ויחד —
 הלא שמעת מי הם : האחד הוא אחי הורדוס , הממלא מקומו
 בממלכה , ואתו אמו ואחותו ! אמנם לא לי להוכיחך מלים ולהורותך
 את אשר תעשי ; אבל אם כזאת אניד להם אני בפי , וחיבתי
 את ראשי למלך !”

— צדקת ממני — ענתה מרים בשימה דבריו אל לבה —
 הביאם איפוא הנה ואל תגיד להם מאומה .

השר היטורי השתחוה ויצא . ואלכסנדרה נגשה אל מרים
 ותאמר : „האמנם יש עם לבבך להרגיו את הנחשים הצפעונים
 האלה , אשר אין להם לחש ? אנא בתי , חדלי נא מזה אם יקרה
 נפשך בעיניך !”

„נפשי בכף עריצים אשר הולוה מאד ויגיעוה עד העפר ,
 ואם אהכחש להם כעצתך ונקלתי עוד מזאת והייתי בעיני כמדם .
 אבל אחת אמרתי : היה לא תהיה עוד כזאת . קץ לתהפוכות
 רע ! תעב אתעבם בפניהם , והיתה זאת נחמתי על כל הכעשים
 אשר הכעיסוני עד כה” .

לדברים האלה זורדה אלכסנדרה מאד , ותפן אלי ותרכה
 אלי תחנונים לדבר על לב מרים להשיב אפה , ולשית עצות
 בנפשה להתחפש לפני האנשים הרעים האלה — פן יבלע לה

ולכלנו. אבל אנכי, בדעתי נפש מרים, הצדקתיה בלבי, כי אמנם אויביה בנפש המה, וכאשר תכנע לפניהם כן תמצא ידם לה וכן יוסיפו לחמוס עליה מזמות להשחיתה, ועם עדרת חנף כאלה טובה איבה גלויה משנאה מסתרת. על כן החרשתי ממנה ואתן לה לעשות כאשר יורנה לבבה.

ואלכסנדרה הוסיפה להעתיר עליה דבריה ללא הועיל, עד אשר נפתחה הדלת במלוא רחבה, והאורחים באו ואחריהם שומי, שר המבצר והחיל אשר בו. אנכי ואלכסנדרה קמנו לפניהם ונגש אליהם צעדים אחדים ונכף להם כמעט, למען השלום. ומרים לא קמה ולא זעה ממקומה ועפעפיה הישירו נגדם מבלי דבר מאומה.

בעמדי על מקומי התכוננתי רגע בפניהם, כי לא ראיתם זה כמה. קפרון שמנה עשתה מאד עד כי קסו פניה בחלבה ונרמו לפני הלכנה במלואה, ומפלי בשר רב נערמו על צואריה עד געל נפש. מרוב חלבה ושמנה כבדה עליה לשאוף רוח, ונשמט אפה נשמעה למרחוק, והיא כלה מכסה משי ורקמה וזהב ופנינים ואבני חפץ וזעה רבה. שלומית דלה ורוה מבראשונה; עיניה הוסיפו להשקע בחוריהן, והמשקע הכהה אשר מתחתיהן העמיק רדת עד כי נראו שמורותיהן כעגילי תכלת כהה ועכורה. ואת פרורס ידעתי אך מעט, וחזות פניו נדמה לי כשועל ערום מתחפש והולך על שתיים.

„מה חפצכם בביתי?“ — שאלתם מרים במנוחה מכלי קום ממקומה ומבלי בקש אותם לשבת אִתָּה.

האורחים שמעו כן המהו איש אל רעהו, ופרורס התעורר ראשונה, ויבט בפניה ויאמר:

„הנה סרנו אל בית הורדוס, לדעת את שלום בניו“.

„הבנים בני, והבית וכל אשר בו לי הוא — ענתה מרים — הלא ידעתם אם לא שמעתם את שם המכצר הזה, הנקרא על שם אבותי מלכי הארץ הזאת”.

עיני קפרון התגלו, כמו הואילו לצאת מחוריהן, ואנכי הבלגתי על געל נפשי ואבקש אותה לשבת ולנוח. אני אחותי בבסא מעבר מזה, ואלכסנדרה מהרה ותאחו בו מעבר השני, ויחרו הגשנוהו אליה. והאשה הכבדה צנחה עליו ונשמת אפה כנופח באש פחם. ושומי הושיט שני כסאות לפרורס ולשלומית, אך הם הורו לו דומם ויעמדו תחתם כבתחלה.

„אכן נודע הדבר! — אמרה שלומית בחמת עכשוב — מרים בת מלכים היא ועל כן מרומים תשכון; על בן בחרה שבת במרום הרים, במכצר יסדו לה אבותיה מלפנים. — וכל זאת אדמה, כי לו היה הכל כחפצה, אזי לא הכירה פה מקומה, — כי נאה לבת מלכים לשבת בעיר המלוכה, בקריה העליונה, משבת נקיר חומה, במצודת סלעים אשר קן היא לכני נשר או משמר לילדי פשע”.

„אם לא תדעי לך, אשה טובת טעם, יכלה אני לספר גאונך מעשה ילדות: מעשה שדיה כבת מלך שנשבתה בין השדים, היוצאים מעמקי שאול לשחק בבני האדם! והשחוק כהולל מאד ומהול בדמעת עשוקים... אך למה אדאיב את נפשך בספורי עצב, ואת אשה ענוגה ורכת לבב מאד, כי הלא כן ידעתך מאז” —

„בת מלכים את! — קרא פרורס — ואיה ממלכתם עתה? המרם תדעי כי אברה ממשלת החשמונאים ונכרתה מקרב הארץ, עקב אשר היתה יד איש ברעהו. ולולא הורדוס אחי אשר במשפט העמיד ארץ, כי עתה היתה נחלה לבני נביות” —

„אשריה וטוב לה! — אמרה מרים בשחוק — כי נצולה מבני נביות ותהי נחלה לבני אדום" ...

„מרים!" — קראה אלכסנדרה ותבט אליה בתחנונים.

„אם הפצה את לבוא עד חקר משפחתי — קראה קפרון בגאווה — שאלתי את יושבי אנטוכיה ויגידו לך על אדות שרמלה קרובי העשיר, כי קמנו עבה ממתני כל מלכי יהודה גם יחד".
„לדבר הזה סלחי לי, מחתנתי הכבודה — השיבה אלכסנדרה

דרה בגאון וירצה יחד — הן תמיד תתפארי עלינו בעשר קרובך, שהוא כל יחוסך וכבודך — ומי היו אבותיו מלפנים? מה שמם כי אדע? — ומה יתרון לעשר כי יתהלל עשהו בו? הלא כל עשה רמיה, כל חולק עם גנב, כל בוצע בצע בעשק ובגזל יעשה חיל ויצבור כעפר הון. לא בזאת יתהלל המתהלל בתוכנו, כי אם בעשות טוב, בהרבות חסד וצדקה, במצוא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, בא לה יעשה לו שם עולם אשר לא יכרת, כשם אשר עשו להם אבותי החשמונאים מאז מעולם, נוסף על גבורתם ואמץ ורועם ולבבם בצאתם לישע עמם וארצם. אם לזאת תשימי לב, תכירי כבוד מולדתי ואפים ארץ — תשתחוי לי, כי בי תפגדי גם את כל הנספח על משפחתי. ולדבר הזה אל נא יחד אפך וסלחי לי כגדל חסדך!"

„אכן רבות פעלו החשמונאים האחרונים לעמם ולארצם וגם — לנפשם!" — הביעה שלומית בפיה; אך פרוס הסה אותה בקראו:

„קץ לדברי רוח! לא להתוכח באנו הלום כי אם לראות את אשת הורדוס ובניו. והנה אותה ואת אמה כבר שבעי עינינו לראות אף נמלאו אונינו משמוע, — ועתה הננו לראות את הילדים

אשר חנן אלהים את אחי... יביאום איפוא לפנינו, נחזה כם ונשוב לדרכנו".

"אחת אמרתי — ענתה מרים ממקום מושבה — הבנים בני, ואין את נפשי להראותם לאלה אשר ראות אותם למרת רוחי הוא".

"הידעת כי מושל עליון אני בארץ על פי המלך אשר מפניו גוים יחרדו? — קרא פרורם בגאון מושלים — אם לא תעשי פקודתי ברגע, אקרא לאנשי החיל שומרי המבצר ופתחו הם הדלתות לפני, ועשיתי כך ובילדיך ככל אשר אחפוץ".

"לדבר הזה יסלח נא לי, אדני המשנה! — אמר שומי בהשתהותו לו — החיל חילי, והגבירה היושבת בזה היא מלכת הארץ, אשר הפקיד המלך הגדול על ידי לעמוד לפניו לשרתה — ולא אתן לנגוע בה או לעשות פה דבר אשר לא ברוחה".

"היודע אתה את מי תוכח מלים?" — קרא פרורם וחמתו בערה בו.

"אכן יודע אני כי משנה למלך אתה בארץ יהודה על פי הורדוס אדני ומלכי; אבל פה במבצר הזה יושבת אשתו המלכה בשם כבודו, ואנכי והחיל אשר על ידי נתונים לה לעשות פקודתה. פה אין גדול ממנה בלתי אם המלך היושב על כסאו, אפס זולתו".

"חי ראשי כי בנפשך דברת את הדבר הזה!"
 "לו יהי כדברך; אני פי מלך אשמור, ואם יחשוב זאת לעון לי, ישפטני בלבבו".

"אנכי לא אחכה עד שוב אחי מדרכו, כי בלכדי אדין דינך וכעלילותיך אשפטך. הלא האשה הזאת אסירה היא פה

מטעם המלך, ואנכי אחיו הבכור המושל בשמו, והנה גם אמו ואחותו הנצבות בזה. אין זאת כי אם קשר קשרתם יחד, ועלי למחר ולהשקיע את המרד בראשיתו, — עוד אחת מעט וחיל כל הארץ אלי אאסוף, והרסתי את הקן הזה והשמדתי את כל אשר בו, ובך אעשה שפטים וגמולך בראשך אישיב".

"אני פי מלך אשמור ושאתך לא תבעתני".
 "צאו מזה אנשי דמים ומרמה, עוללי עלילות ברשע!" —
 הרעימה מרים עליהם בקולה ועיניה ברקים רבו להפיצם.
 "סלח נא אדני, גם אתן גבירותי סלחנה לי — אמר שומי בהשתחויתו אל הארחים — הואילו נא לעזוב את המלכה, כי כן צוה ועלי לשמור פקודתה מטעם המלך".

"נצא איפוא מזה! — קראה שלומית לאמה ולאחיה ופניה כסו בירקון כעלה נבל — ועוד נשוב נתראה פנים וידעו את תנאותנו".

ופרורם ושלומית תמכו את אמן בידיהם ויקימוה ממושבם וינהלוה עד הדלתות אשר נפתחו בידי שומי המשתחוה לפניהם בהדרת כבוד. ומרחוק עוד נשמע קול נחרת קפרון כמפוח נחר, מנשמת רוח אפה אשר כבדה עליה בשממה ובשאפה יחד.
 "נקיתי הפעם! — קראה מרים בצאת האורחים נכלמים מלפניה — הניחותי חמתי במשפחה הרעה הזאת על כל המכאבים אשר נשאתי ממנה עד כה. ידעתי כי תקח נקמתי ממני לעת תמצא ידה. מי יתן ונשבר גאון זדונה ונפל הורדוס חלל בדרך זו הלך ולא ישוב עוד! אולם גם כי ישוב יהפוך ידו בי, לא ימשול עוד בנפשי, כי תעב אתעבנו ויעבור עלי מה!"

"צר לי מאד כי נמשכתי גם אני בריב הזה, ובחפזי נפתלתי עם פרת הבשן הלוקחת לה קרנים בעשר שרמלה

קרובה — אמרה אלכסנדרה בדאגה — חמסי עליך, בתי, כי הנרלה עליהם בפיך ותמלאי פניהם קלון, ואם שוב ישוב העריץ מדרכו, מי יודע מה יהיה לי!"

ומרים הביטה אל אמה במנוד ראש, אך לא ענתה דבר. ותפן אל שומי אשר שב הביתה אחרי שלחו את האורחים מעל פניה, ותאחו ידו בידידות ותשלם תודות לו על היותו למנן לה מפני צורריה השאטים אותה בנפש. אך הוא ענה בישרו ותמו כי רק חובתו עשה, בהיותו שומרה וצלה על יד ימינה — כי כן היתה מצות הורדוס ופקודתו שמרה רוחו.

הקות מרים לא באה. הורדוס לא נענש מאת אוקטבינוס על אשר היה לבבו שלם עם אנטוניוס — כי עוד נחל כבוד ממנו, בהתחפשו לפניו לאיש אמונים השומר בריתו לאנשי חסדו. ובהניח הורדוס לרגליו את עטרת מלכותו, לתתה לאשר יבחר, שב אוקטבינוס וישימנה על ראשו, כי בו בחר לקרבתו באהבה ולתת מהודו עליו. וישב לו את נפת יריחו אשר קרע אנטוניוס מעל גבולו ויתננה לקליאופטרה אהובת נפשו. גם את הערים אשר נקרקעו מעל ארץ יהודה בימי פומפיוס שב ויספחן אל גבולו. גם שמע לעצתו בעלותו על ארץ מצרים, להשמר מאשה הרעה, מקליאופטרה המלכה, אשר צדה למדחפות את נפש אנטוניוס. וכראות קליאופטרה כי כל תחבולותיה לא תעמודנה לה למשוך את הקיסר הצעיר ברשתה, ותקץ בחייה ותשלח יד בנפשה. והורדוס שב לארצו שבע רצון וכבוד, וידא כעל בנפי רוח אל מבצר אלכסנדריון, לחדות בשמחה את פני מרים רעיתו משאת נפשו, והנה מפח נפש! כי עמדה מרים לפניו דומם, לא שאלה

לשלומו ולא שמחה בישועתו, ובקרבו אליה לחבקה באהבה
 חלצה נפשה ותסתר פנים ממנו. אז זכר את הדברים אשר נקמ
 ויאתיו לדאבון לבבה לפני צאתו לדרכו, ויתנחם ויאמר בלבו:
 "אך זעף אשה הוא ואשאנו; עוד מעט וכטל משכים יחלוף".
 וכאשר ספר לו שר המבצר את הדברים אשר נפלו בין המלכה
 ומשפחתו, נתן צדק למרים, ויהלל את שומי בפניו, על אשר
 עמד לימינה — כי אמנם חטא פרורס בשפתיו, בהתפארו עליה
 כי כחפצו יעשה בה. אחר כן צוה ויעבירו את כל בית המלוכה
 ירושלימה, והוא עבר לפניהם. ויהי בקרבו אל העיר הבירה ויצאו
 אחיו ואחותו לקראתו ויספרו לו הדברים כלשון אחרת. אז רעמו
 פניו והיטב חרה לו על עו פני מרים ועל גבה אף אלכסנדרה
 בעוד אמו לנגדן. ויצו את חתנתו להשאר בהיכלו למען תראה
 למורת רוחה את הדר כבוד אמו, ונקמה בפניה והשפילה גאותה
 ולא תרחיב עוד עליה בפיה, והעד העיד בה להשיב לב בתה
 עליו, פן תעלה עליהן חמתו ויבלע לשתייהן גם יחד.

אבל לב אשה חזק מסלע, כי לא בחזקת היר יוקח.
 והורדוס המושל האדיר, המעתיק הרים בכחו ובל מבצר משחק לו,
 נלאה אל מרים ולא יכל לה. שבועות עברו, ירחים נקפו, ואף
 מרים לא שב ממנו וחמתה לא שככה. היא היתה צופיה הליכות
 הבית כמקדם; קשורה בנפש לילדיה שכעתים על כל אהבתה
 אליהם מבראשונה; לעיני אחרים היתה גם לו גם למשפחתו
 כמלפנים, לא מנעתם מכבוד ולא גרעה מהם שיחה הערב —
 אבל כמעט נשארו לברם והנה נהפכה כלה ותהי רוח אחרת
 עמה, ותתנכר אליהם ותהי כאבן דומם, כנציב קרח, או כחמר
 גאווה, מחצבת רהב. פעמים רבות השתאה הורדוס אל האשה הזאת
 ולבו השתומם בתוכו; הזאת היא מרים הטובה והנעימה, הענוה

איפוא כי אם לבער אחרי כל גואליו וקרוביו, לבל ימצא עוד איש אשר יקח נקמתו ממנו!"

ואנכי בנותי הגיגו, ואזכור כי אמנם כן עשה העריץ הזה לבית החשמונאים.

— לא כן, אדני המלך! — השיבותי לתמי — כל עשה רצח בודון לא ינקה לעולם. כי גואל אחד יש לכל בני האדם, המשלם על יתר לשופך דמם, ובאין איש אשר ישיב לרשע כמפעלו, ישית הוא ידו עליו, ונתן לו לב רגז ומוסר כליות אשר כצפעוני יפריש. ומוסרו זה הנעלם מעין כל קשה לו מכל גמול וענש אשר יוכל להשיגהו בידי אדם — כי לעולם לא יעזבהו ולא יחדל ממנו עד רדתו ביגון שאולה.

לדברי אלה חרד הורדוס תחתיו ופניו נפלו מאד — אך עד ארגיעה התעורר וישאלני: „היודע אתה את כבא בן בוטא? העודנו חי? ואיה מקום מושבו?"

על שלש שאלותיו עניתי הן, ובלבי הבינותי כי נחם הוא ברגע הזה על הרעה אשר עשה לו ולמשפחתו וחפץ הוא להטיב עמו באחריתו. ועל כן בדרשו ממני להוליכיהו אל מקום משכן המורה האמלל אשר נקר את עיניו, נמצאתי לו. ויתחפש הורדוס וישנה בגדיו לבל תבירהו עין, ויסע וילך עמי עד רדתנו אל עמק החרוץ ועד הגיענו אל מעון המורה העז. הוא גר באהל דל, וגשים רחמניות מרלת העם גרי העמק האכילוהו והשקוהו ותתננה לו די מחסורו כפי אשר השיגה ידן. להן היה יקר שם כבוד החכם הזה על פי הדבר אשר קרה בתוכן בראשית בואו לשבת שם. כי איש אחד מבני בכל עלה ירושלימה וישא לו אשה וישב עמה בעמק ההוא. ויהי הוא מדבר כשרית, והיא לא שמעה את לשונו

ולא הבינה בדבריו, ועל זה חרה לו ויתקומט כה תמיד. והאשה התמה נשאה חרפה, השיגה כלמות, ותתאמץ לעשות רצון בעלה ולא יכולה. ויהי היום ויצו אותה להביא לו שני אבטיחים, אשר בארמית נקראים הם בשם „בוציני“, ותלך ותביא לו שני נרות גדולים, שגם הם נקראים בלשון כשרים בשם הזה. ויקצוף האיש כדרכו ויקרא בחמתו: לכו ושברי אותם על „ריש בבא“, לאמר: על ראש. ותלך האשה אל בבא בן בוטא ותמצאהו בשבתו לדין, ותקח נרותיה ותנפצם על ראשו. ויבהל הדין העור וישאל: מה זאת? ותען האשה בתומתה: „כן צוני בעלי“. ובהודע לו פשר דבר קם על רגליו וישא עליה כפיו ויאמר: „הן את שני נרותיך נפצת על ראשי בהיות רצון בעלך קרוש לך, לכן יתן ה' לך שני בנים אשר יהיו למאורות גדולים בישראל!“⁽¹⁾ —

„השלום לך, זקן?“ — שאלהו הורדוס בשנותו קולו.

— שלום! — ענה העור מבלי שאול אותו מי הוא.

„זכור את אשר עשה לך העבד האדומי!“ — הן את

בניך הרג וגם את עיניך נקר, ואתה מחשה?“

— ומה בצע בזכרי את אשר עולל לי? הן כתי לא יחיו

ואור עיני לא ישוב עוד לעולם.

„קללהו איפוא קללה נמרצת! קרא אל ה' ויקח נקמתך

ממנו!“

— אם כזאת אעשה וחטאתי לאלהים, כי כן אמר החכם

מכל אדם: גם במדעך מלך אל תקלל.

„אבל הוא איננו מלך, כי בעשק ובגזל עלה על כסא

החשמונאים“.

⁽¹⁾ נדרים כ"ו.

— די לי אם עשיר הוא, כאמור: „ובחדרי משכבך אל תקלל עשיר“, או נשיא — כאמור: „ונשיא בעמך לא תאר“.

„הלא זה בעושה מעשי עמו, לא כן הורדום — כי הולך הוא בחקות הגוים“.

— ובכל זאת לא אקללהו, כי „נהם ככפיר אימת מלך, מתעברו חטא נפשו“.

„ומי זה ילך וילשין אותך אליו?“

— גם על זה אמר החכם: „כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד דבר“.

לדברים האלה לא יכל עוד להתאפק, ויגד לו כי הוא זה, ויאמר:

„לו ידעתי אז כי כה נזהרים חכמי התורה ברוחם, אזי לא נחפזתי אז להמיתם. ועתה מה אעשה איפוא לכפר פני ה' על הרעה אשר עשיתי?“

— אתה כבית מאורי עולם — השיב אמריו לו — בקש לך ועשה דבר אשר יהיה לאור עולם¹).

כצאתנו משם אחזני הורדום בידו ויאמר לי:

„הפעם ראיתי כי חכמת אלהים בקרב המורים תלין, ואם יצלחו להשיב אלי לבב מרים — והייתי להם עד עולם. לך והביאה אלי ביום מחר את חותנך הנשיא, וגם את כבא בן כושא, הקרוב למרים, וגם כבודך יחד עמהם, ולפני שלשתכם תגיש מרים עצמותיה. בטוח אני בכם כי תצקו עליה מרוחכם

¹ בבא בתרא ד'.

ושמתם פקודתה שלום, ושבּה והיתה לי כבימי נעוריה, או אכף לכם מאד ותברככם נפשי".

ביום השני בבקר השכם נועדנו יחדו אל ארמון המלך. והורדוס ומרים נגשו לפנינו ויתוכחו יחד. מרים גלתה אלינו ריבה, ותספר את כל המוצאות אותה ואת ביתה מידי הורדוס ומשפחתו. והורדוס הצדיק נפשו ויתפתל באמרי נואש, ועל כל דבר אשמה אשר שמה עליו מצא לו מענה על פי דרכו. ויהיו כל הדברים יגעים עד אשר קם חותני ממקומו, וידבר על לב מרים להעתר אל בעלה ולשפות שלום לו, כי יש סבות ומקרים השולטים באדם לעשות את אשר יעשה, ועל כן הוא אמר תמיד: „אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו". ולהורדוס נתן עצתו להרפות מאף ולעזוב חמה ולשמור את הכלל: „מה רסני לך — לחברך לא תעביר!"⁽¹⁾, — כי זה עיקר התורה אשר חיים היא למוצאה.

„צדקת מורי החכם בכלל הגדול אשר נתת לי — ענתה מרים בשחוק מר — כי אמנם זה כל ישע וכל חפץ בעלי: להגיעני למקומו, לא בעולם הזה — כי מעורו הרחיקני לבלי תת לי להתערב עמו בעניני הממלכה, אך בעולם האחר, בעולם הבא... ולא רק לי בלבד יניח מקום אצלו, כי גם לאמי האמללה, אשר שכול ואלמון כתומם יחד באו לה מידי אנשים הידועים לי בשמותם"...

אנכי והורדוס הבינונו לדבריה, אך להלל ולבבא היו כדברי

⁽¹⁾ שבת ל"א.

הספר החתום, וידרשו ממנה להגיד להם מה ירומון מליה.
 „זה שתי פעמים — אמרה מרים בהביטה ישר אל פני בעלה אשר השתנו מאד ברגע הזה — זה שתי פעמים צוה את משרתיו עושי רצונו להמית אותי ואת אמי ברגע אשר תגיע אליהם השמועה על דבר מותו. בפעם הראשונה הפקידנו בידי יוסף גיסו, בלכתו לעמוד למשפט לפני אנשונים על מות אריסתובל אחי, אשר טבעוהו עבדיו בברכה אשר למי יריחו” —

„ובפעם השנייה?” — שאל הורדוס ברגו ועיניו הפיצו את האש הירוקה המתלקחת בהן לעת אפו.

„בפעם השנית — השיבה מרים במנוחה — צוה עלינו כואת בהפקידו אותנו בידי שומי, השר היטורי” —

לדבר הזה קפץ הורדוס ממקומו כמו נשכהו נחש בעקביו.
 „ובכן גלה לך שומי את סודי? — הרעים עליה בקולו — האיש הזה אשר מצאתיו נאמן לפני כל הימים, הוא בגד בי ויגל לך תעלומות לבי? איש כזה לא יחייב ראשו על חנם! אין זאת כי אם שלמת לו בנפשך תחת נפשו... אכן צדקה שלומית אחותי ממני! — הוסיף לשאג בחרקו שן — ועל כן בעט האיש הזה במשפחתי כשאת בנפש, ובבוא אמי ואחי ואחותי לפני פלגשו זו קנא לה קנאה גדולה וזרם כמו דוח, „צאן” אמר להם! אכן נודע הדבר!”

— עמידיוס! — נהמה מרים ברגזה תחתיה מן החרפה אשר נשא עליה העריץ הזה על שקר.

ברגע הזה ספק הורדוס את כפיו ועדת אנשי חיל פרצו החדרה.

„סגרו את הארורה בחדר הזה — קרא אליהם בקול עז — ושמרוה עד אחרץ משפטה! ואתם שובו לכם לאהליכם — קרא

אלינו — כי לא מלאכי שלום דרושים לי עתה, כי אם מלאכי מות אשר יחישו לעשות פקודתי".

פתאם פנה אלי ויקרא: וגם אתה, המורה לצדקה, הלא היית עמה במבצר אלכסנדריון — הבה שמעת לפקודתי? הכן שמרת את אשתי לבל תעשה מדחה? תפשוהו אנשי חילי ושימו עליו משמר בחדר השני עד אשר אפרש מה יעשה לו!"

כן נהפכו הדברים רגע אחד בעבור על הורדוס רוח קנאה. סערתו חמה יצאה ותתקפהו, ומלאכי השלום נפוצו מעליו, נזרו כמין לפני רוח. ואנכי נעצרתי בחדר הנשען אל חדר משכיתי, משם שמעתי פקודתו אל פרורס אחיו לשום משמר גם על חדר אלכסנדרה ולהבהיל את שומי היטורי ולהעמידהו לפניו למשפט. ובהשארו לבדו רץ בחדרו הנה והנה כארי בכלוב וינהם לרגעים כנהמת ים ופתאם נתן בבכי קולו ושאותיו מים נתכו. "הנה הסערה עוברת — חשבתי עם לבבי — עוד מעט ותקום לרממה, אז ישיב אל לבו, יכיר עותתו ויבוש מפחזותו". עודני מתנחם במחשבתי זו והנה נשמע קול דופק לאט על דלת חדרו. והורדוס התעורר וישאל: "מי זה בא?"

— אנכי פוליוס עבדך, המוסך לך את יין משתך.

"ומה חפצך עתה?"

— דבר לי אליך, המלך!

הרלת נפתחה והעבר בא ויפול לפניו ארצה ויקרא:

— לא אוכל לכסות מאדוני המלך את סודי הכמוס עמי זה

יום תמים, הנה יש אתי אבקת רכל, אשר סגלתה לעורך בלב

גבר אהבה עזה להאשה אשר הכינה זאת לו, — והיא שמורה אתי למסכה ביין משתך, למען תשתה ממנה ותרב אהבתך להמלכה רעיתך.

„הוי נבל! — קרא הורדוס באחוזו בערף העבד — החסר אהבה אני לאשה הסוררה הזאת, כי תאמר עוד להגדילה ולהרבות מכאבי לבבי האנוש? אם יש לך סם כזה, לך והשקה אותה ממנו, אולי תאהבני מעתה וסרה קנאתי ושב ורפא לי!“

כן קרא אל העבד בטלטלו אותו בידו החזקה ובהכותו אותו מכת בלתי סרה.

— הוי אדני ומלכי! — התחנן אליו המכה בהאנקו מעצמת מכאביו — אבל הסם הזה לא לי הוא, כי נתון הוא על ידי מאתמול. ואנכי לא נגעתי בו, כי חלילה לעבדך מעשות כזאת, חלילה לי! יום תמים עצרתיו אתי מבלי דעת מה אעשה. בראשונה חפצתי לזרותו על פני רוח ולהעלים סודי, אך אחרי שובי נחמתי, באמרי עם לבבי: אם כזאת אעשה וחטאתי למלכי כל הימים — כי מי יודע מה שרש דבר נמצא בו? אולי סם מות הוא, ואם לא יודע לאדני הדבר בעתו, מי יודע אם לא ימצא איש אחר אשר יעשה זאת למען הבצע, והביא על המלך ועלינו רעה לא נדע שחרה.

„ומי נתן את הסם על ירך?“

— הנה גם צרור הכסף והנה גם רביד הזהב הנתון לי, למען קנות לבבי, למען אפתה לעשות את אשר לא אוכלה.

„יהי לך אשר לך ואני הנני להוסיף לך כהנה וכהנה; אך הגידה לי קשט אמרי אמת: מי נתן לך את כל אלה?“

— אל נא יחר לאדני המלך, כי בנפשי נשבעתי להעלים דבר, ואיככה אוכל לעבור על שבועה ולחטוא את בשרי?

„הוי כסיל ובער! — קרא דורדום באחזו בו שנית בידו החזקה — אם לא תגיד לי כרגע ושחקתיך לעפר והדקותי אותך כאבק הזה אשר הבאת אתך”.

— אנכי אניד ; אך אל נא ימהר אדני לקצוף על האשה אשר נתנה לי ! כי מי יודע אולי הוא באמת סם אהבה , כדבריה .

„אל תאריך עוד נפשי , כי בנפשך הוא !”
— אבל יראתי מאד פן אעלה עלי חמתה ונגזרתי . הן אתה הורדום המלך , המושל בארץ , והיא מרים המלכה , השלמת בעמה , ומי יעמוד לפני חרונה !”
„מרים ! ! !” — צעק הורדום ויספוק את כפיו וימרט משער ראשו .

„הן כל שמעה אוני — נשמע קול שלומית , בבואה אל המלך החדרה — ועתה הנה הבוגד היטורי מובא הארמונה . נכחנהו נא בזאת : נשקהו כוס יין מהול באבק הזה , או נראה איך יפול דבר : אם סם אהבה הוא ונגלתה תאותו למרים לעין כל , ואם סם מות הוא — וידענו כי מתנקשת מרים בנפשך להורידך דומה בדמי ימך .

עצת שלומית נעשתה . ושומי שתה את כוס התרעלה , ועד מהרה התעוהו פניו מן הצירים והחבלים אשר אחזוהו ויפרפרוהו עד צאת נפשו .

או התנשא הורדום כאריה משחית ועל פני כל הארמון נשמע רעם קולו :

„וזאת עשתה לי בת התפת בעצם היום ההוא אשר קראתי למיודעיה על פי שאלתה לעשות שלום לי ! זה השלום אשר הואילה לעשות לי ! שלום רפאים , שוכני קבר ! — קרא כועס

אפו — עתה הנני אליה! על אף כל אוהביה אכלה חמתי בה,
אני אני אשים קברה וכלה אעשה לה!"

וקול רעש גדול אדיר וחזק יצא מארמון המלוכה, ויתנשא
על כנפי רוח וישם את ירושלים כמרקחה. המונים המונים נדחקו
על הכבר אשר לפני הארמון, וחיל רב נאסף ויחן לפניהם,
וימלא את מגדלי החומה המקפת את העיר מסביב, ויחזק משמר
על גבעות ירושלים ועל כל מקראה, ויעמוד הכן לבצור רוח
העם ביד חזקה אם יעזו בנפשו לעשות דבר נגד רצון מושלו עז
למרות עיני כבודו.

והורדוס צוה לענות נפשי ולהוציא מפי מלים על אדות
מרים והליכותיה עם שומי היטורי במבצר אלכסנדריון. ואנכי
הגדתי לפניו בתם לבבי את כל אשר ידעתי. ספרתי כי היטב
חרה למרים על אשר נעצרה במבצר כשבוית חרב, ותוכר למלך
את כל מעלליו הראשונים, ובהודע לה מפי שומי סוד הפקודה
הנסתרה, בשל כח סבלה. הואלתי עוד להגיש עצמותי ולהוכיח
על מרים צדקתה ובר לבבה, אבל הורדוס גער בי בחרות אפו
ולא נתתי להביע רוחי, וכן נאלמתי לדאבון לבבי. המלך שלחני
לחפשי, אך לא גרשני מנגד עיניו. ובראותי כי צרה קרובה,
ואשלח איש עתי להגיד בביתי כי נקרא לי דרור אבל לא אוכל
לעזוב את הארמון בטרם אדע אחרית מדים מה היא — וכן
נשארתי שם בנפש מרה. ראיתי רעות רבות, שמעתי עלילות
ברשע וירי קצרה מהושיע את מרים התמה ולהציל משחת נפשה.
וסריסי המלך הבהילו את מנחם האסיי ועדת תלמידיו לבוא
הארמונה לשבת על מדין ולגמור משפט מרים עוד ביום ההוא.

שנאה עזה היתה שמורה בלכב האסיים לבית החשמונאים מדור לדור. כי המה מהחסידים הראשונים אשר עמדו אל דגל מתתיהו הכהן ויהודה המכבי, וישליכו נפשם מנגד במלחמות הרבה ההיו להם עם הסורים מחוץ וההילנים מבית עד אשר טהרו את הארץ מהם. ועצת השלום עם העמים מסכיב והברית אשר כרתו המושלים החשמונאים עם רומה לפנים נחשבו בעיניהם לחטאה — כי התנשאו לעלות לכסא בטרם יבוא המלך המשיח להביא לעולם ישועת עולמים, ועוד לקחו להם גם את הכהונה, ויהי מטה אהרן בכפם לשבט מושלים! כן רחקו ממלכי החשמונאים מדור לדור, וברבות הימים רחקו גם מעל העם המחזיק בירי המלכים-הכהנים האלה, ויבחרו שבת בורדים במועדיהם על שפת ים המלח, הרחק משאון עמם והמונו. אך בהקרא מנחם על פי הורדוס להיות לאב בית-דין בסנהדריה הגדולה, נהרו לו רבים מבני עדתו ויהיו לאגדה אחת עם המלך הנותן להם עז ותעצומות

לפני עדת האנשים האלה, שיצאו „ממדה למדה“, בהקראם „לעבודת המלך“¹⁾, הוצגה מדים למשפט. והורדוס שם אשם נפשה ויטפול עליה עונות לא ידעה שחרם, ויזכור לה דבר התמונה אשר נשלחה לאנטוניוס, וידידותה עם יוסף גיסו ובריתה עם שומי היסטורי, והאחרון הכביד — הוא הסם אשר נתנה לעבד המלך לשום מות בשקיו. ומרים ראתה כי כלָה ונחרצה נתכת עליה מן העריץ הזה ומשפחתו הארורה, ויבז בעיניה לבקש לה רנח והצלה ולהצטרך לפני עדת חנף ממוקשי עם, הנכונים להטות משפט למען קחת רצון ממלכם ומאחיו ואחותו הרודים על ידו.

¹⁾ חגיגה ט"ז וירושלמי שם.

והער גאון וגבה, ותנשא בעברת אפה, ותשפוך על הורדום ועמה, ותמנה לו את כל פשעיו, ותספור לו את כל נפשות ביתה אשר הוריד הוא ומשפחתו שאולה בערמתם ובקנאתם ואש עברתם, ותגדל עליהם בפיה ותשפילם עד העפר, עד כי נלאה הורדום כלכל ויצא משם בחרי אף. אז חדלה מרים מדבר עוד, ותצו את שופטיה להחיש מעשיהם ולהוציא עליה משפטם החרוץ — כי מאסה חייה ושואלת היא את נפשה למות.

חפצה נתנו לה ודינה נגמר לה רג.

היא שמעה גור דינה במנוחת לבב, ותודה לשופטיה הקוראים לה דרור מידי איש אשר היה לה לתועבה ומחיי עמל וכעש אשר השביעוה בחרפה. אבל כמעט נודע הדבר מעבר לדלת, והנה נשמע קול בכי עבדי המלכה הטובה ויללת שפחותיה ואמהותיה וכל שריה ושרותיה ראי פניה, ואיש לא הפריעם מהוציא כל רוחם — כי כן היה דבר המלך על ידי שלומית אחותו, למען הכאות לב מרים ולמען תגדל ענות נפשה לכל משמע אזניה. ויגדל הבכי והמספר, עד שער החצר הגיע, עד ההמון הנאסף על פני הככר. והזעקה הקיפה את כל העיר ותגעש ותרעש מקצה ועד קצה ותהי לחרדת אלהים.

והורדום ישב משמים בחדרו. כל חושיו בו התעוררו ויחמרו בשאון, רגשות קנאה ואהבה, נקמה וחמלה תתרוצצו בקרבו, ומכלן הכי גברה התקוה, כי בהגמר דין מרים לרעה, תחרד מפני המות הצפוי לה, אז ירך לבבה ותתחנן אליו לסלוח לה כגדל הסרו ולפרות נפשה מיד שאל. אבל תוחלתו נכובה — וכשוב מרים אל חדרה בקשה רק להביא אליה את ילדיה וגם לתת לעבדיה ושפחותיה ולכל רואי פניה לבוא אליה לקחת ממנה

ברכה לפני מותה — כחוק לכל אסירי עני המטים להרג, לעשות כל חפץ לבבם בדבר הזה.

בקשתה נעשתה; לכלם נתן המשפט לבוא אל המלכה אחרי בכותה לרויה על צוארי ילדיה התמימים אשר לא ידעו מה לה ואחרי שלחה אותם מעל פניה — חוץ מאלכסנדרה אמה, כי הקשה המלך לבו וימאן תת לה שאלתה.

לא ארכה העת ודלת חדרה הגדול, חדר המשתה לקרואים ובאי מועד, נפתחה לפנינו, ואמנתה הזקנה יצאה אלינו בעינים אדומות מבכי, כי היא עמדה אצלה ועל ידה נשענה המלכה בעטוף לבה, בברכה את ילדיה בפעם האחרונה. ובקול גנח מנהמת לב בקשה אותנו בלאט בשם „הילדה” — כן הסכינה לקרוא את מרים מעודה, כי על כפים נשאתה בעודה בילדותה — למנוע קולנו מבכי בבואה להפרד מעלינו, פן ירך לבבה ולא תעצור כח ללכת במנוחה לקראת המות כראוי לבת החשמונאית. „הנה זה מעט שפכה לבה בהתודותה לפני ה' — יללה הזקנה — עתה באה אל חדר הבגדים לרחץ פניה ולהחליף שמלותיה. עוד מעט ותצא אליכם. לכן התאפקו נא ועשו כבקשתה!”

היא שבה אל מרים ואנחנו התאמצנו לעצור ברוחנו וברב כח התאפקנו, לעשות כדבר המלכה, אבל אין שלמון ללבב והעינים נגרו מאין הפוגות.

ומרים יצאה אלינו לבושה לבנים כביום הכפורים. אין עדי ויקר נראה עליה, אך שיערה הצהוב והארוך מסב קלע כצפת על ראשה, וצוארה הלבן כמגדל השן גלוי פלו — כמו הכינתהו לפי חרב. אחריה באה אמנתה הזקנה ובידיה ארגו גלוי וכו גליון כתוב פנים ואחור.

כלנו כרענו על ברכינו בהשתחוותנו לה.

„התאזרו וקומו!“ — אמרה לנו באמצעה לבה לבל ירעד

קולה ברברה.

חשנו לעשות חפצה, ונקם ונעמוד איש על מקומו ולבנו

העיק תחתיו לבלי הכיל.

„הנני הולכת בדרך כל הארץ, — הוסיפה אמריה לנו —

בארח לא אשוב אהלוך... ועתה אל ירך לבכם בהפרדי מעליכם!

כי ששה אני לקראת המות אשר יפדני מכל צרותי הגלויות

והנסתרות... הנה פקדתיכם לשלום; כל יקרתי וחמודותי נתונות

לכם לזכרון... יעדתי לכל אחד ואחת חלקם בהן כרשום בידי

בגליון הזה; אותו ערכתי מכבר, בדעתי אחרית דבר מראשיתו...

ולך מורי מה אתן? — קראה בנשאה אלי עיניה יונים — ידעתי

נגע לבבך... כי אמנם כאדם ישגית, ביעצך אותי גם אתה לתת

ידי אל האיש אשר מפניו פחד לבי... אל נא תשתוחח עליך

נפשך! הן אתה חשבת לטובה, והאלהים מצא את עוני וייסרני

למשפט כיום הזה... הא לך הטבעת הזאת! בה קדשני רוצח

נפשי בארשו אותי לו לעיניך, והיתה לך לעדה על צדקת נפשי,

כי לא חללתיה מעודי ולא השבתי מטהרה... האלהים יודע

תומתי כי נקיה אני מכל העונות אשר מפלו עלי אויבי שקר” —

בעד החלונים נראה גדור פרשים מעמי הנכר, והמתיצב

בחצר הארמון בשתי מערכות, זו לעמת זו, ממעון המלכה ועד

השער, ושליחי בית דין נוהגים מרכבה שחורה הולכים וקרבנים

אל המבוא. מרעש הרוכבים החמושים ודהרות אביריהם ומשאון

המרכבה בעברה על רצפת החצר התעוררה מרים, ותתחזק

ותקרא:

„שלום לכם, ידידי! שלום לעמי היקר לי מאד!...“

שלום לעיר המלוכה ולארץ הקדושה! יתן ה' והחרב הנמושה
עלי לא תמוש גם עליה מיד רשעים זו שדוה!... שלום לכלכם
והיו ברכה!"

בקראה כה הושיטה לנו שתי ידיה הרכות והלבנות, ואנחנו
כלנו נפלנו על ברכינו ונשק אותן באהבה רבה ונרטיבן בדמעותינו
החמות. עוד פעם אחת הביטה אלינו בעיניה יונים, אז התחזקה
והפן ותצא מאת פנינו.

כצעדי און עלתה על המרכבה השחורה הרתומה לסוסים
עטופים שחורים והנהוגה לאמה בידי השליחים בין מערכות
הרוכבים אשר התאחדו מאחריה עד צאתה אל השער הפתוח. שם
הוכן לה מפגע רע — שם עמדה אלכסנדרה אמה על יד שלומית
הארורה ועיניהן נפגשו יחד.

"אבל אשמה את כנפשך, בתי האמללה, בתתך כתף
סוררת לאישך המלך האדיר אשר אהבך סלה!" — אמרה אליה
אלכסנדרה בפנים חורים ושפתים רועדות.

חרדת קולה נתן מופת כי לא מלכה הוציאה מלים — כי כן
צוה מאת המשפחה הרעה, כהפילה עליה אימים ברוב רשעתה,
למען ענות נפש האם ובתה ולהוסיף יגון על מכאבן.

מרים לא השיבה דבר, אך הביטה אליה במנור ראש, על
מרח לבבה ויראתה את המות אשר ממנו לא תנצל עוד...

אלכסנדרה הושבה אל מקומה בחדר כלאה, ושלומית
הואילה לצאת אחרי מרים לראות בה נקמתה ולחזות במפלתה.
אבל כל הנשים העומדות עלי דרך ידעו כי היא הרוח המשחית
אשר השיא מות על המלכה ומירה נגזרה, ותתננה עליה בקולן
ותחרפנה אותה בחמת רוחן ותקללנה קללות נמרצות עד כי נבהלה
האשה הרשעה מפניהן ותסג לאחור ותשב הארמונה.

המרכבה נעה ממקומה ותחל לעבור לאטה בין חלוצי הצבא העומדים לשני עברי הדרך מזה ומה. ופתאם קם שאון בקרב העם הרב הנאסף, ואלפי ידים חמושות באבני קלע התנשאו לעמת אנשי החיל. המרכבה נעצרה; עוד רגע אחד ומלחמה גדולה נטשה על פני כל הכבר ודמים בדמים נגעו. והנה קמה מרים ממקומה ותתן קולה קול עז בקראה אל העם לאמר:

„שמעו אלי אחי בני עמי וישמע אליכם אלהים! לו בקשתי תשובת אדם, כי עתה קראתי לכם בעודי עמכם, בטרם יגיעו ימי הרעה אשר הקריבו לשחת נפשי. אך האלהים עד לי כי יקרה לי נפשכם מהוי, ובשם קרשו אשביעכם לעצור ברוחכם ולהשקט במכונכם! מאת ה' היתה זאת ואדם מה כי יבין דרכו! לכן אחי ואחיותי האהובים לי מנפשי, אחת אשאל מכם אותה אבקש: השקטו נא ואל תפרעו, תנוני למות במנוחה והיה זה חסדכם עמי כרב רחמיכם והיתה זאת נחמתי!“

השמש יצאה מבין העבים ותשלח קרניה על כבד המלך ותשפוך אורה על פני המלכה הנהדרה, ומנגה נגדה הוזהרה מקלעת שערותיה על ראשה ככתם פז. לשמע דבריה אספו כלם ידיהם, ובאיש אחד כרעו כלם על ברכיהם וכפיהם נשואות אליה לתת לה ברכה. ועיני מרים מלאו דמעה — אך עד ארגיעה שבה התאמצה ותפרש גם היא כפיה, ופניה הוזהרו באור יקרות בקראה אליהם בקולה הנעים לאמר:

„שלום לכם אחי ואחיותי! שלום שלום לרחוק ולקרוב! היו ברכה ותהי נא מיתתי כפרת כלכם!“

וזאת דברה ותשב על מקומה. וקול בבי גדול נשמע מסביב, יללת עם בלו — גם אנשי החיל, בני הנכר, בכו לקולם — כי נגע המחזה עד הנפש.

בהגיעם לרגלי גבעת גלגתה שבו עמדו. שם נגשה ערת נשים יקרות, ממבחר בנות ירושלים, להשקות את המלכה כוס יין מהול בלבונה — כי כן המשפט לכל הממים להרג, לערוך להם המשקה הזה למען תטרף דעתם ותפוג תוגתם⁽¹⁾. ותמאן מרים לשתות ותען ותאמר: „אמותה נא ברוח נכון, כי נכון לבי עם אלהי צורי, וישועתו תשגבני!“.

וזאת לפנים בישראל, בהגמר דין אדם למות, היה איש אחד עומד על פתח בית המשפט ורגל גבוה בידו, ורוכב על סוס עובר מאחרי האיש ההולך למות, ועיניו מסכות אל הרגל — אולי יבוא אחד לפני השופטים להיות למליץ על הנשפט ולהגיד עליו ישרו, ונתנו אות להאיש העומד על הפתח, והניף את רגלו תנופה, וראה זאת הרוכב ועבר חיש קל והריץ דברו אל השליחים, והשיבו את האיש הנפשע ושב לחקור דינו, אולי יזכה הפעם במשפט⁽²⁾. גם בלכת מרים למות, נשארו השופטים על מקומם, ורוכבים הוצבו לכל ארך הדרך; אך במקום הרגל על פתח בית המשפט הורם נס מאחרי המרכבה — כי כן היה חפץ הורדוס, באין עוד ישועה צפויה מאת השופטים שומרי דבר המלך לעשותו, כי אם מאת מרים בלבדה —

בעד החלון נשקף הורדוס מחדר הורתו, אשר חלתה מכאב לב, ועיניו נשואות אל הככר, צופיות יד דרך שער גינת אשר לחומת העיר צפונה, אולי יבוא המבשר להגיד כי השיבה מרים

(1) סנהדרין מ"ג. (2) ישט פ"ו משנה א'.

אל לבה והיא נכונה להתרפס לפניו ולבקש סליחתו, וצוה המלך והשיבוה בדרך זו הלכה והביאוה לפניו — ושם ורפא לו. היום פנה לערוב וצללי ערב נמו על רחובות העיר, ורוח הורדוס הלכה ורפתה, ויצוריו בצל כלם. עודנו עומד לפני החלון בעינים כלות, ולבו סחרחר ורוחו נכאה מאד — ופתאם קם שאון בקרב היכלו וקול צעקה נשמע בין השרים והעבדים הקרובים לו: „הנהו גוע, הוא קורא להמלך, עוד מעט ואיננו!“. ויחרד הורדוס ויקפוץ אל האולם. שם נודע לו כי פוליוס העבד נפל פתאם ארצה, והנהו מתהפך בציריו, כי חבלים באו לו, כמראה אשר נראה בשומי הימורי! וימהר הורדוס ויבוא אל מקום מפלת העבד. ועיני פוליוס יצאו מחריהן בהביטו אל הורדוס. „גמול אלהים! המלכה הצדיקה, ואני וש... הרש...“ בן בטא כשפתיו ולא יסף, כי אחוהו השבץ ויתפרפר עד צאת נפשו.

„על ראטפת אטפוך!“ — לחשו שפתי הורדוס בראותו את מות הנבל, ופתאם התעורר ויקרא: „השיבו את המלכה כרגע!“ „חישו, רוצו, נבלים, אם חפצי חיים אתם!“ — הוסיף לצעוק בקול קורע לבב, עד כי נבהלה קפרון אמו ותשכח את חליה ותרץ אליו בעבי גביה, ושלומית גם היא חרדה אליו ופניה הלבינו מאד למראה העבד המת, אך עיניה הפיצו את האש הירוקה, כעיני חיה רעה הרוכצת על טרפה.

הרצים יצאו רחופים ומבהלים בדבר המלך, רוכב ברוכב נגעו ויחרו חשו עמו על סוסייהם כנשרים קלים, להגיע ולבוא אל מקום ההרגה.

כהגיעם שמה הספיקו לראות גלגלת אשה אחוזה בשערותיה הצהובות ביד איש-חיל רומאי, והיא מורמה למעלה, וממנה דם נוטף ויורד על הסדן, וכל העם כורע על ברכיו ויורד בבכי.

רבות מבנות ירושלים מתעלפות בעטוף לבן, גם אנשי החיל, בני הנכר, כורעים ומשתחווים אל עבר פני הבמה, ששם גופת אשה לבושה לבנים מונחה לארכה, אשה אשר נגלתה לעיניהם באמץ לבה כגבורים אשר מעולם, אנשי השם. ידיה לא אָסרו ורגליה לא לעבותים הגשו — כי בכל חפץ לכה עלתה על הבמה וברוח נכון צעדה אלי מות, ובראותה את התורג הממונה על זה עומד מרעיד ונוטה לנפול, פטרה אותו מלפניה, וברוח חן ותחנונים פנתה אל אנשי החיל, לבור מתוכם איש כביר כח ידיים ולב, אשר יפנה בחרב פעם אחת ולא ישנה לה ולא ירבה מכאביה חנם. ובהמצא לה איש כזה מקרב מחנה הרומאים, פשטה צוורה על הסדן —

כן מתה מרים הטובה והישרה, הנאווה והמעננה, אשר רבות נשאה, רבות סבלה בחייה עד כי כשל כח סבלה ותבחר מות נפשה, ששה כי מצאה קבר.

עבריה היתה בחייה, חשמונאית במותה!

ונפש הורדוס קצרה בתוחלתו הממשכה, עד כי לא יכל עוד להשאר בחדרי היכלו, ורגליו נשאוהו אל השער. שם רץ הנה והנה עד אשר החלו הרוכבים לשוב, כלם חפויי ראש ועוברים על פניו דומם, מבלי דבר דבר. אז ידע המלך כי מרים איננה עוד בארץ החיים, עברה אל מקום אשר תקצר ידו מהגיע אליה, ועד נצח לא יחונה עוד.

„אי שמים! — קונן הורדוס במרירות — מרים איננה ואני אנה אני בא! אנא עבדי וידידי הנאמנים, חוסו נא עלי והשיבו לי את מרים רעיתי תמתי האמללה בנשים! השיבו לי את מרים

וקחו ממני ממלכתי כפרה, כי מה חפץ בכסא כבודי — ונורי אין עמדי! הוי כי שדרה אדרתי, נפלה עטרתי, באה שמשי, אור חיי נדעך וסביבי חשך וצלמות!"

"שובי אלי, מרים, ואשובה אליך! — ילל וייריד בשיחו, ברוצו כמשגע בכל חדרי מעונה — שובי שובי צפירת תפארתי ואל תיראי, כי הנה מלכך בא לך, להיות הרום לרגליך ולנשק פעמך!" משם חלף עבר אל הגן הגדול ואל היער הנחמד אשר נטעו על יד הארמון. וילך ויתע בכל משעוליהם, הלך ובקש, הלך וקרא, הלך וצעק: "מרים! מרים!"

לשוא בקש ויחנן קולו, לשוא קרא ויצעק מכאב לב, כי אין שומע ואין עונה, אין קול ואין קשב. מרים חלצה ממנו, נמלטה בצפור מפח וכצבי מיד; היא הלכה למנוחות ותחרל רגז, והוא נשאר לאנחות וכאבו נעבר ומכתו אנושה, לא תרפא עוד.

"על דאטפת אטפוך!" — שגן לו דברי מורנו הגדול, בזכרו את הגמול הצפון מאת האלהים לרשע המאריך ברעתו, והדברים נחתו בלבבו כחצים שנונים, כרעל שהוא אשר שם קץ לחיי שומי ופוליוס גם יחד.

כן התהלך קודר ביגונו הנורא ובמוסר כליותיו אשר ענהו בלי חשך — ומכל אנשי משפחתו, מכל שריו ועבדיו ורואי פניו וגרי ביתו אבדה עצה, נסתרה מזמה לרפא מחץ מכתו, לחדש בקרבו רוח נכון ולהשיב לו ששון ישעו. וכן כלתה נפשו למרים מחמד עיניו עד כי תעה לבבו, השתוללה בינתו, ובהלך נפשו דמה לראותה נכח פניו, ועפעפו הישירו לנגדו את רעיתו הנחמדה בכלות אליה שארו ולבבו. הוא לא קרב אל השלחן עד אשר הכינו אצלו כסא לשבתה, ולא נגעה ידו באכל עד אשר ערכו הסמעמים גם לפני מרים משאת נפשו, ויתרפק עליה מדי רברו

בה, וישאף צלה, ויתנה אהבים לה, ויכבד מקום מושבה וינשק כסא כבודה בשפתים דולקים ולב נמס.

וכן התענה במפח נפשו ומצוקת לבבו עד כי חלה ויאנש, ותתקפהו קדחת עצומה אשר אחזה בו ולא הרפתה ממנו ימים רבים. ותהי עצת הרופאים-פה אחד להרחיקהו מהיכלו בעיר הבירה ולהעבירהו אל נאות שדי אשר בקרבת העיר שמרון. — למחרת היום ההוא אשר שם קץ לחיי מרים ותלאותיה בחלד, יצאה אלכסנדרה לחפשי, ותשב אל מעון אבותיה בהיכל החשמונאים. שם התאבלה האם השכולה, ותבך בלי הפוגות על מות בתה מחמל נפשה, ותזכור את כל אשר עוללה המשפחה האדומית לכל נפשות ביתה, ותשם אל לבה את גורל נכדיה, הפלטה הנשארה לה מבתה האמללה, שארית משפחתה בארץ, והם נתונים עתה בידי שלומית הרשעה והאבוריה! זאת זכרה ותדאג מאד לאחריתם, כי מי יודע מה יהיה להם!

מחשבותיה אלה הוגו אותה מאד, עד כי התעורר בלבה רגש נקם וחמה עזה. ותבוא עם נעלמים, ותתיעץ עם קושרי קשר, וכאלה היו רבים עמה, כי מרה נפש כל העם על הורדוס ומשפחתו, ומחלתו הארובה נתנה עז בלבכם, וימרדו בו ביד רמה. ויכו את פרורס ואת חילו אחור ויצורו על ארמון המלך, בדרשם בשם אלכסנדרה, מלכת הארץ מלפנים, להשיב לה את נכדיה, העתידים למלוך אחריה.

ריח הדם השפוך בעיר המלוכה הגיע לאף הורדוס השוכב חולה בשומרון, ואיש הדמים שב ויחי... פתאם התגבר על מחלתו, וירד ממטתו ויתנער כאריה משחית, ויעל בשאה על ירושלים ויערוך מטבח לכל אוהבי בית החשמונאים, המורדים והפושעים בו. ואת אלכסנדרה תפש חיה ויעש בה משפט מות.

שני ירחים עוד לא עברו מאז כסתה אדמת גלגלה את דמי מרים המלכה, והאדמה ההיא שבה רותה מדמי אלכסנדרה אמה אשר נשפכו במקום ההוא.

כן אבד שריד לבית החשמונאים, לא נשארו כי אם הילדים אשר ילדה מרים להורדוס, והם זרע תערוכות: תערוכת צדק ורשע, חמלה ואכזריות, מלוכה ועבדות. על דורם גמרו חכמים אומר: כל האומר „מבית חשמונאים מוצאי“, עבד עבדים הוא⁽¹⁾. ומנחם האסיי ועדת תלמידיו יצאו מארמון המלך ופניהם לא נראו עוד בסוד הסנהדריה ואף לא בעיר וסביבותיה — כי נפל פחד העם עליהם, פן יכירום רואיהם כי המה עזרו למשחית, במשפט אשר חרצו למרים המלכה, ונפל עליהם כל העם מקצה וקרעום חיים. גם בהורדוס נכאשו מאד, על אשר אצו לעשות פקודתו, על אפו ועל חמתו. ויהי כי נפקר מקום מנחם בסנהדריה, ויבקשו החכמים וימצאו לחותני חבר טוב כראוי לו, הוא שמאי הזקן, גבר חכם בעז וחרד על דת קדש; איש אשר עשה תורתו קבע ויהיו מעשיו מְכַבְרִים מדבריו. גם הוא אהב אדם כהלל חותני, ותמיד דברו בפיהו: „לקבל את כל אדם בסבר פנים יפות“⁽²⁾. אך בקנאתו לה' ולעמו יקשה לבבו ולא ישא פני כל, יבדעתו את אשר עשו „העבדים האדומים“ לבית המלוכה, הנהו נוהר מעשות נפשות לא לנו ומהרבות גרים בישראל⁽³⁾. שני המאורות האלה, הלל ושמאי, יאירו עלינו אור־חדש, אור ה' אשר עליהם יורח. וזה הדבר הטוב הנמצא בימינו — כי במדה שהורדס ואון עמנו בממלכת ארצו, אשר נהפכה לאיש זר, לעבד מושלים, זנה יעלה מרום באמונת אלהיו, בהיות לו מורים חכמים, נשיאי ה', אשר רב כחם להגדיל תורה ולהאדירה.

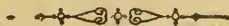
(1) קידושין ע' 1' (2) אבות פ"א ט"ו. (3) שבת ל"א.

ראובן בני יקרי! הנני עורך לך דברי בעורך ילד; עיניך לא תחזינה ולבך עוד לא יבין לדעת תהפוכות חלד, עמל בני האדם עם כל שאונם והמונם, אשר ששונם ויגונם אחוזים יחדו ובאים עליהם חליפות זה אחר זה עד בוא חליפתם המה. קרא את דברי כאשר תגדל, וראית מהם את אחרית המשפחה החשמונאית, אחרי ראותך ראשיתה במגלה שלפניה, ואולי תראה אתה את אחרית המשפחה האדומית אשר עיני ראו ראשיתה. יתן ה' ולא תבוא דאגת מרים אשר הביעה לנו בהפרדה מאתנו, וחרב הרומאי אשר עופפה על המלכה העבריה ותכריתהנה, לא תעופף גם על הממלכה העברית לשית קציר לה ולהכחידנה!

שמר לך את הטבעת הרצופה בזה והיתה לאות עולם בתוכנו, כי כזהב המהור הזה בן טהורה וזכה היתה בנפשה ובלבבה האשה אשר נשאה אותה על ידה. טבעת-קדושין זו קדש היא לי — כי בה קשורים זכרונות שתי נפשות יקרות, נפשות אה ואהות, מרים המלכה ואריסטובל הכהן הגדול, אשר אנכי הייתי אומנם ומדריכם מילדותם ולהם הקדשתי מבחר ימי ושנותי בעוד בחיים חיתם — תהי נא קדש גם לך גם לזרעך אחריד!

תמו דברי אביך

שבנא.

הַכֶּבֶל וְהַקּוֹץ.

(בשנת שלשת אלפים שמונה מאות ושלשים ושלש
לבריאת עולם).

אני שמעון בן יאיר, בן הזקיה, בן שבנא התן
הלל הנשיא, כותב המגלה הזאת, והיתה לך,
יהודה בני, למשמרת עולם לדורותינו.

שלש שנים הנה זה עברו אחר החרבן הגדול והנורא אשר
חלה ה' בנו ובארצנו, ועוד לא השיב ידו מבלע; עוד עשן
היקוד עולה ממבצר מסדה, המפלס האחרון לגבורי ישראל
בארץ קדשם, ופגרי אחינו עודם מפזרים על פני כל אדמתנו ואין
קיבר! אך טוב למתינו אלה מן החיים שנשארו אחריהם — שהם
נחים על אדמתם אשר נלחמו בעדה עד כלותם, ואלה נסחבים
להמוניהם אל כל ארצות הגוים לראויה בם. גבורינו אלה, אשר
הראו נחת זרועם במלחמותיהם עם פריצי אדם, משלכים עתה
לפני פריצי חיות, בתת אויבינו אותם טרף לשניהם! רע מאלה
גורל הנכבשים לעבודת פרך במכרי ההרים במצרים או הנמכרים
לעבדות עולם בכל קצוי ארץ — שהם אך פעם ימרפו ולא יוסיפו

לראבה עוד, ואלה נאנחים ונאנקים בלי חשך מתגרת יד מעניהם ולוחציהם, נוגשיהם ומציקיהם. אבל רע ומר מכל אלה לשרידים הנשארים בחיים על אדמת ארצם כשבלים בודדות אחרי הקציר — כי הנה הם חפשים לנפשותם (היו לעג לרש, הבז לבני עני!), חפשים מכל המצות התלויות בארץ: מחובות כל אזורחי עולם — מדאגת בית ומשפחה, עיר ועדה, מדינה ועם — כי את הכל נשא רוח, טאטא האויב במטאטא השמד! כל חבלי מות, כל ענויי העבדות לא ישוו למצרי שאל אשר ימצאו את הנשארים האלה, הנודדים כצללים על אדמתם האבלה והשוממה, והנכשלים לרגעים בעצמות החכיכות, עצמות אבותיהם ואחיהם, המפורות עליה בכל מדרך כף רגלם.

וזאת אות הברית אשר כרתה רומה עם יהודה בימי המכבים, גואלינו מלפנים, וזו אחריתנו בנוח שבט רשעתה על גורלנו! אכן בא דבר שבנא אבינו הזקן, אשר עיניו ראו במות מרים החשמונאית. פחד פחד הזקן⁽¹⁾ ויאתינו, וחרב הרומאי אשר עופפה בימיו על המלכה העבריה ותכריתנה, נמשה גם על הממלכה העברית ותשת קציר לה כיום הזה.

כשבלת בודדה נשארתי גם אני מרכבות אחי בני עמי אשר ספו תמו בימי עברות. אם לא השלכתי נפשי מנגד בעת צר, אם לא רחצתי פעמי בדם האויב או נכנעתי מפניו בגבור עלינו ידו — הלא אלהים יחקר זאת! עדים לי שתי המלחמות הגדולות שהיו על יד מגדל אנמוניה ועל שער בית קדשנו, שבהן נודע שמי להרומאים בין יתר גבורי עמי⁽²⁾; עדים לי פצעי הנאמנים, האותות הגדולים החרותים בחרבות וברמחים ובכל כלי נשק

(1) מבעת הקידושין 396. (2) יוסיפוס, מלחמות VI, 1, 8; שם 2, 6.

למינהו על כל גופי מלפני; עדים לי כל יושבי רומה, מאספסיוס וטיטוס ועד צעיר עבדיהם בזירח⁽¹⁾, כי לא יראתי את המות בעודו לנגדי, אף היו עתים אשר בקשתיו בכל אות נפשי ולא מצאתיו. ואם עתה עוד בחיים נשארתי, אות הוא כי כן רצה ה', וממנו היא שומה. להרבות כעשי והותי או לנחמני לעת קץ עם יתר אבלי עמי — כי לו נתכנו עלילות ואדם מה כי יבין דרכו! אך אספרה נא הדברים כמו, וקרא אותם הדור הבא אחרינו, והכירו וידעו, כי לא על נקלה הכריעונו אויבינו ולא באפס יד כבשנו — כי בכל עו נלחמנו בעמדנו על נפשנו, ולו היתה אחדותנו שלמה, לולא קמה עלינו הרעה מקרבנו, כי עתה נלאו אלינו כל עריצי גוים ולא יכלו לנו.

ראשית הרעה הגיעה אלינו בשבבר הימים, מאז פרצה מלחמת אחים על דבר המלוכה. הם למדו את הרומאים אלופים לראשנו, ואלה עזרו למשחית ותהי יהודה ירשה להורדוס האדומי, זמושל האכזרי, אשר רדה בנו בחזקה וישת עמנו הרום לרגליו. הורדוס כלה ועמו בבית החשמונאים, ולא חשך ממות גם את מרים רעיתו תמות⁽²⁾, וגם את שני בניה אחריה, אל כס נדר אריסטובל⁽³⁾, הוציא אל הורג⁽³⁾. אמנם גם על יתר בניו וקרוביו נברה רעתו: את אנטיפטר בנו הבכור המית ביד עבדיו ואת הורדוס בנו הרביעי העביר מנחלתו, גם את פרורס אחיו הוריד ובל שאולה, ועוד רבות רעות כאלה עשה בקרב ביתו ומשפחתו.

⁽¹⁾ Arena — הכבר הנוער לשעשועי הרומאים, בהרחק אסיריהם עליו להלחם בחיות רעות אל האנשים כגילם. ⁽²⁾ תשל"א. ⁽³⁾ תשנ"ג.

על כן יאמר עליו בשם אגוסטוס קיסר רומה בעת ההיא: „טוב
 היות חזיר בחצר הורדוס, מהיות בן ושאר בהיכל מלכותו!“⁽¹⁾.
 הורדוס בנו הרביעי נולד לו ממרים השנית, בת שמעון
 הביתוס, אשר בקחתו אותה לו לאשה נשא את ראש אביה
 ושימחו לכהן גדול בהיכל ה'“⁽²⁾. מאז והלאה גברה יד הביתוסים
 והצדוקים בעם ובמדינה, כאמונה ובממשלה. ובעוד אשר חכמי
 התורה, מורי הדת בישראל, העמיקו הרבו חקר בדרכי ההוראה
 בבתי מדרשותיהם, פרצו הצדוקים והביתוסים, עברו חק ומשפט
 בשער עמם ובהיכל קדשו, ורוב העשירים והשרים והשועים
 והאצילים היו עמם שכם אחד, ללכת בדרכי העמים ולאחוז במנהגי
 היונים והרומאים. אמנם נמצא בהורדוס דבר טוב — כי הרחיב
 את הר הבית ויבן את המקדש החדש, אשר גדול היה כבודו מן
 הראשון. עשרת אלפים בונים וחכמי חרשים עסקו בו, ושנה וחצי
 ארכו ימי בנינו⁽³⁾, ועוד שמונה שנים עברו בבנין חומותיו ותאיו ויצועיו
 ואיליו ואולמיו עד כי כלל הורדוס יפיו ויפארהו בכל פאר ושימחו
 תהלה בארץ. וחכמי ישראל עלצי בו עד כי כמעט סלחו להורדוס
 את כל אשר עשה להם, ויחשבו את בנין בית ה' לכפרה לו על
 דם חבריהם אשר שפכו ידיו⁽⁴⁾. אבל לעמדת זה הרבה המכשלה
 בבנינים אחרים אשר בנה בעיר הקדש, למצוא חן בעיני הרומאים —
 כי בנה טיאטרון בירושלים ואמפִּיתֵיאטרון מחוצה לה. גם בנה
 בקרן צפונית מערבית להיכל ה', לשם כבוד אנטוניוס מגנו, את
 מבצר אנטוניה במקום ה בירה, בית נשק החשמונאים מלפנים,
 ויבן בו מגדלים בצורים העולים בגבהם על מרומי המקדש. ועליו
 הפקיד שומרים מצבאות בני הנבר, להשקיף ולהתבונן אל כל

⁽¹⁾ Macrob. II, 4. ⁽²⁾ יוסיפוס קדמוניות XV, 3, 9. ⁽³⁾ חרף תשמ"א — ק"ץ
 תשמ"ג. ⁽⁴⁾ במדבר רבה י"ד,

הנעשה במקהלות עם בחצרות בית ה' ⁽¹⁾, ובאחד מגדליו עזר גם בגדי הכהן הגדול למשמרת ולערבון, ורק בערבי ההגים הושבו אל המקדש, ואחר שבו לקחום אל המגדל ⁽²⁾ — למען תהי עבודת הקדש תלויה ברצון הממשלה. — הוא הגדיל תפארת העיר שמרון, וירב בה התכונה לשימה לגברת הממלכה, אם ינתק מבטחו מירושלים מפני חמת העם היושב בה. הוא בנה את העיר קיסריה על אדמת הקדש, על חוף הים בין יפו והר הכרמל, ויושב בה בני יון וארם, ויבן בה במות ומקדשים לאליליהם, ותהי העיר לצרה לעיר ה' ולפח ולמוקש לעמנו עד כי נקראה בפי חכמינו בשם „בת אדום“, לאמר: רומה השניה ⁽³⁾. ומי ימנה מספר לאוצרות הכסף וחזהב אשר פזר על בניני ההוד והחמדה, למשחקי העמים ועבודת אלהיהם בערי צדון ודמשק, רודוס, שפרטה ואתונה וכל יתר ערי הגוים הקרובים והרחוקים! וכל האוצרות האלה נערמו מעמל עמנו, החי על עבודת אדמתו, בשומו עליו מסים אשר אכלו יגיעו ויריקו שארית כחו. והעם נשא בשרו בשניו וישח עד העפר מפני כבד משאו — כי רבה רעת המושל העריץ הזה, הנורא על כל סביביו. הוא לא נשא פני כל, וגם בקרוביו לא האמין, וקנאת ביתו צמתתהו לעת זקנה יתביא רקב בעצמיו ותענהו בתחלאים רעים לאין מרפא. ובכל זאת לא שב אפו, ובראותו כי קרב קצו צוה לתפוש רבי נכבדי עמנו ויקדישם ליום הרגה — למען יתאבל העם במותו. אך פקודתו זו לא נעשתה עוד; הנתפשים שלחו לחפשי והעם שמת על מותו ⁽⁴⁾ שמחה גדולה, שש כי מצא קבר. עליו אמרו

⁽¹⁾ מלחמות V, 8, 5. ⁽²⁾ קדמוניות XV, 11, 4. ⁽³⁾ מגילה ו'. ⁽⁴⁾ באביב תשנ"ו.

המושלים: „הוא עלה כשועל ערום, וימשול כנמר אכזרי וימת ככלב שומה“⁽¹⁾.

ירי הורדוס הרחיבו ממלכת יהודה בחייו, וירדו גם קרעוה לגזרים במותו. מששת בניו אשר נשארו לו היתה ממלכתו על פי פקודתו ירשה לשלשה מהם: ארקילאוס ירש את ממלכתו ביהודה, אדום ושמרון; אנטיפס היה לנשיא על ארץ הגליל ועבר הירדן דרומה, ופיליפוס — על ארץ הגולן והבשן כל חבל הארגב⁽²⁾ אשר מעבר לירדן צפונה וארץ מוצא הירדן, היא פמנאס. ושלומית אהותו גם היא ירשה את ערי יבנה, אשדוד ופואל אשר על יד יריחו. אך בעוד יורשיו מחכים לדבר אגוסטוס קיסר רומה לקדם בידם את ירשתם, התקומם העם לנער מעליו את ממשלת האדומים והרוכאים גם יחד. עוד בימי הורדוס, בצר לעם מאד מפני העול הקשה אשר שם עליו מלכו האכזר, בקש ומצא נחומים לו, כי הנה קרבו ימי המשיח, עוד מעט ויבוא הגואל, אשר יחלצוהו מעניו ומכל צרותיו וישיעו. ויהי אחרי מות הורדוס ויקומו לו גואלים הרבה אשר עשו את הארץ כמקקה; אך הם לא השבילו להתאחד יחדו, ויכו אחד אחד לפני שרי רומה אשר חשו באו לשים משטרם בארץ. — שלומית לא האריכה ימים, ובמותה הנחילה ערי ירושתה לבית אגוסטוס. פיליפוס היה איש שלום, וישב על נחלותיו במנוחה שלשים ושבע שנה⁽³⁾. הוא חדש את העיר פמיאס ויקראנה קיסריה פיליפי על שם הקיסר ועל שמו. גם חדש את העיר

(1) Macrobius Sat. (2) Trachonitis. (3) תשנ"ו—תשצ"ד.

צידון⁽¹⁾, אשר על פני ים כנרת צפונה-מזרחה, ויסב שמה יוֹלִיָה, על שם בת הקיסר. בנים לא היו לו, ובמותו נספח חבל נחלתו למדינת סוריה ובכך קם לממשלת רומה לצמיתות. אנטיפס אחיו גם הוא עשה חנף למושלי רומה, ויבן את בית-הרם⁽²⁾ אשר מעבר לירדן ויסב שמה ליִבְיָה, על שם אשת הקיסר. ובמותו (אגוסטוס⁽³⁾), וטיבריוס היה לקיסר תחתיו, בנה לכבודו עיר חדשה על שפת ים כנרת ויקראנה טבריה על שמו. הוא משל בחבל נחלתו שלשים ותשע שנה⁽⁴⁾. הוא הערים לקנות לו לבב הפרושים בירושלים, בהתנהגו שם על פי דרכם, בעוד אשר במקום שבתו עבר על חקי התורה ביד רמה — כי עשה לו פסילים ותמונות חיות על ארמונו בטבריה. ועוד הרע מזה לעשות — כי בגרשו את אשתו הראשונה, הנכריה, בת אריטס מלך ערב, לקח לו תחתיה את הורודיה גיסתו — נכדת שלומית דודתו — בחיי בעלה, הוא אחיו הורדוס הביתוסי, אשר העבירחו אביו מנחלתו. כמוהו הרע גם ארקילאוס לעשות בעיר הקדש, כי על אף כל יראי ה' והעם היושב בירושלים לקח לו לאשה את גלפירה, אלמנת אחיו אלכסנדר בן מרים החשמונאית, אשר הומת עם אריסטובל אחיו בפקודת אביהם האבזר, והיא לא היתה זקוקה ליבומו — כי היו לה בנים מבעלה הראשון. מאביו ירש ארקילאוס רק את עריצותו ולא את רוח גבורתו. זאת הראה בעליל בעלותו על כסא אביו⁽⁵⁾, בדרוש העם ממנו להקל מעליו את עולו. בחיל אשר אסף לו מבני הנכר היושבים בארצו ערך כחג הפסח ההוא מטבח לבני עמו בחדר הבית וברחובות העיר, ויגרש את העולים לרגל מעלות בחדר ה' ומהקריב קרבנותיהם כמשפט, ואחר

⁽¹⁾ Beth Saida ⁽²⁾ Beth Ramtha ⁽³⁾ 14 — היצע"ד, ⁽⁴⁾ תשנ"ו — היצע"ה, ⁽⁵⁾ תשנ"ו.

כן קרא גם חיל רומה לעזרה. או ישרד אצר בית ה' על ידי סבינום שר צבא רומה, ודם רב נשפך בקיץ ההוא פעמים ב"פולמוס של אסורוס"¹). אבל הארץ לא שקטה עד אשר קצף אגוסטוס על ארקילאוס ויגלהו ארצה גליה²), ואת חלק ירושתו, ארצות יהודה, אדום ושמרון, ספח אל רומה בתור מדינה מיוחדת, הנהוגה על ידי אחד נציביה תחת פקודת הנציב העליון המושל בסוריה. רק את הסנהדריה השאיר בה, לשפוט את העם על פי דרכו, חוץ מדיני נפשות, שבהם היה המשפט להנציב בלבד. גם בחירת הכהן הגדול היתה רק על ידו — ומאז והלאה חללה משמרת קדש זאת ותהי לסחורה עוברת בידי הנציבים לכל המרבה במחירה. וכהיות שבתם בקיסריה ומצודתם פרושה על עם מזור להם בדתו ורוחו ומנהגיו לכל הליכותיו, היתה להם הארץ כפרה לחלוב וכדבלה למצות, וינצלו את היהודים במסים אשר כבדו מנשוא. על כן רבו המתאוננים בעם, ותהיינה מהומות רבות בארץ, וכל מחשבות שלום הופרו מפני חמת המציק.

העם לא עצר כח להתנשא בעזו ולעשות תחבולות במלחמה — כי זה כמה לא היה לו חיל ערוך מקרבו, כיאות לעם היושב על אדמתו. הורדוס המלך היה ירא תמיד את חמת העם, ועל כן היו רוב אנשי חילו מבני הנכר ומעט בהם יהודים ילידי ארצות אחרות וכן עשה גם ארקילאוס בנו בשנות מספר אשר מלך אחריו. ואם הם לא האמינו ביהודים בני עמם יושבי ארץ ממלכתם, ואף כי נציבי רומה, אשר רק על לגיונותיהם נשענו, בלחצם את העם ובהכעיסם אותו תמרורים, למען יתפרץ מפניהם ולמען יתקומם על ממשלתם — והיה להם הדבר למעטה צדק על כל מעשיהם אשר עשו ואשר יזמו עוד לעשות לו! מלבד זה חלק לב העם לפלגותיו השונות אשר צררו אשה רעותה ועצת שלום רחקה מהן.

¹) Varus, ²) חשס"ו.

זה כמה התפרדו אנשי הדעת בישראל לשלש פלגות: לפרושים, צדוקים ואסיים. האחרונים רחקו מדרך עולם, התבודדו במועדיהם ויבלו ימיהם בטבילות והזיות, ודבר לא היה להם עם יתר אחיהם. הצדוקים והביתוסים נחלקו לדעותיהם: אלה פרצו חק ויתרועעו אל הרומאים כההילנים אל היונים מלפנים, ואלה הכירו רק את התורה הכתובה, מבלי שעות אל התקונים שעשו הפרושים לפי המקום והזמן על פי כללי התורה המסורה. הפרושים גם הם נחלקו לשני בתים: בית שמאי לבד ובית הלל לבד. אלה בקשו שלום, בקשו ענוה כהלל מורס, ואלה החרו החזיקו בדרך שמאי מורס, להחמיר בדת ולהקפיד על כל פרטיה כמהו. הפרושים היו אהובי העם, — וגם מהם היו לו למכשול ולפוקה, כי נמצאו רבים אשר דקדקו במצות יתר מדי, מבלי הבין אל הכונתן ותכליתן. גם היו כאלה אשר התקדשו למען הכבוד, למען יהברכו בהם רבים ויושיבום ראש בבתי התפלה ובמקהלות עם⁽¹⁾ — וההמון האמין בבלם לתמו וילך שולל בדרך לבס. עליהם התאוננו חכמי התורה האמתים, ויקראו את אלה בשם „חסידים שומים“⁽²⁾ ואת אלה בשם „צבועים“⁽³⁾, שהם יחרו „מבלי עולם“⁽⁴⁾.

על כל אלה נוספה מפלגה חדשה, היא מפלגת „הקנאים“, אשר מוצאה מארץ הגליל ומשם פשטה בכל הארץ ולאחרונה גברה ידה בירושלים ותהי עולה על כלנה. עוד בימי אנטיפטר אבי הורדוס התלקטו שרידי חיל אריסתובל, המלך המוסר, אשר קנאו לעמם בראותם אותו אָחזו בחבלים אשר שם עליו „העבד הארומי“ להכניעהו לפני רומה, ונפשם קוּתה ליום אשר ישית העם ידו עמם לפרוק עול זרים מעל צואריו. בראשם היה האיש חזקיה, אשר

(¹) מתיא כ"ג, ה', ו'. (²) סוטה פ"ג ד'; גמ' כ"א. (³) שם כ"ב: (⁴) שם.

התחזק בערי הגליל ומשם שלח ידו בבני הנכר יושבי ערי הגבול. היהודים הביטו אל גואליהם אלה ונהרו, אך הרומאים נתנום לחבר שודדים ומרצחים. והנה קם הורדוס למשול בארץ הגליל, ותהי ראשית מעשהו לפרוש שחת רשתו על הקנאים ההם, ובנפול חזקיה ואנשי חילו בידו, לא חקר דינם ולא הביא משפטם לפני הסנהדריה הגדולה, בחוק הימים ההם, כי על דעתו דן דינם ויכריעם כצאן לטבח. אמנם שקטה הארץ בנפול ראשי הקנאים בידו, אבל דעותיהם מצאו מסלות בלבב רבים, ותהי קנאתם ירשה לבניהם אחריהם. ויהי כאשר נטו נציבי רומה ידם על ארץ יהודה וישימוה למס עובר, ויקם יהודה הגלילי, בן חזקיה המומת, ויאסוף לו עדת מרי נפש אוהבי ארץ קדשם ואויבים בנפש להרומאים ולבית הורדוס הנשען עליהם, וילכוד את צפורי, העיר הראשה בגליל, ויפל חתיתו על צוררי ארצו⁽¹⁾. אמנם נאסף גם הוא גם אנשי בריתו בחרב אסורם, ותהי צפורי עיר מבטחו לשרפה מאכלת אש ואלפי יושביה נמכרו לעבדי עולם. אבל גם אז לא נכחרו הקנאים מן הארץ, ועוד הוסיפו חיל ועצמה בימי יעקב ושמעון, בני יהודה הגלילי, שגם הם נתפשו ונ^{מו}ת, והאחרון הכביר — הוא מנחם נכדו, שהיה בראשי הפריצים, בהתקומם העם יחד לפרוק עול רומה מעל צואריו.

אל חבר הקנאים נספחו גם צדוקים גם פרושים מבית שמאי; בעלי שני הקצות נפגשו יחד באהבתם וקנאתם לעמם ומולדתם. לעמם זה נספחו עליהם גם הרבה מן „הצבועים“, אשר היתה קנאתם להם למסוה כזב לבצוע בה מחשבות אונם. כי שלחו ידם בעשק ובגול, ויהי השד והחמם לחם חקם, וגם על אחיהם בני עמם עברה רעתם, וקנאתם נתנה להם פתחון פה, כי נקמת ה' הם

(1) תשס"ז.

עושים באוהבי הרומאים ודורשי שלוםם. ותהי המלחמה ארוכה בין שרי חיל רומה ובין גרודי הקנאים, ורבים מהם נתפשו ונאסרו ונשפטו מאת הנציבים מושלי הארץ. אך הנציבים שמו פדות בין הקנאים האמתים, המקנאים לעמם וארצם, ובין הצבועים אשר התחפשו באו בתוכם למען הבצע. את אלה שפטו באכזריות חמה, ומאלה לקחו כפר ויחלקו שללם עמם. ותהי גולת ידם חלקת חמדתם, לצבור הון ולהוסיף על העשר הרב שעשו להם מן המסים והמכסים והקנסים, אשר הרבו לשום על העם, כלכתם אחרי בצעם.

גם הכהונה הגדולה היתה סגלה יקרה להנציבים לעשות עשר — כי מכרוה בכסף מלא, וכמעט נמצא להם איש מרבה במחירה, העבירו את הראשון ממשמרתו וימנו את האחר תחתיו. על כן רב מספר הכהנים ששמשו בבית השני מימי הורדוס ועד החרבן ממספרם בימי הבית הראשון. כי בארבע מאות ועשר השנים שעמד הבית הראשון היו רק שמונה עשר כהנים גדולים⁽¹⁾, ובשבעים ושנים השנים שהיו מימי ארקילאוס ועד המלחמה האחרונה היו עשרים ושלושה⁽²⁾, ובתוכם היו כאלה שלא מלאו גם שנתם⁽³⁾. ובכל אלה יקר היה ממצוא איש ראוי למשמרת הקדש על פי צדקתו ותם דרכו, חוץ מישמעאל בן פאבי הראשון, אשר בצדקו נאמר עליו כי מן השמים בחרו בו⁽⁴⁾, וכי במותו „בטל זיו הכהונה“⁽⁵⁾, וחמשת בני קמחית, שזכו לכהונה גדולה זה אחר זה, ועליהם אמרו חכמים: כל הקמחים קמח, וקמח קמחית סלת⁽⁶⁾, ויהושע בן גמלא — שכהונתו גם היא נקנתה בכסף מלא על ידי אשתו מרתא בת ביתוס, אשר שלמה במחירה

(1) יומא ט. (2) יוסיפוס, קדמוניות XX, 10, (3) יומא שם. (4) פסחים ג"ז.

(5) סוטה פ"ט ט"ו. (6) ויקרא כ'.

שני קבין דיגרים⁽¹⁾, ואף שבמלחמה האחרונה העלה עליו חמת הקנאים בשיתו ידו עם בוגדי און, בכל זאת עשה דבר גדול בעמו, ועל טוב יזכר שמו — כי קבע בתי ספר לילדים, ללמדם תורה⁽²⁾.

אגוסטוס הערום מת⁽³⁾ וטיבריוס האכזר הומת⁽⁴⁾, וקליגולה ההולל והפרוע עלה על כסא רומה. במשך העת ההיא משלו בארץ הקדש שבעה נציבים זה אחר זה, והכבלים אשר הושמו על עם יהודה הלכו וכבדו. ופתאם זרח אור להם כשמש היוצאת מבין העבים — כי נתן ה' את חן אחד ממשפחת המלוכה בעיני קליגולה, ותהי ליהודים הרחמה.

אגריפס היה נכד מרים החשמונאית, בן אריסטובל בנה השני, אשר הומת עם אלכסנדר אחיו, בהביא שלומית דודתם — חותנת אריסטובל — דבתם רעה אל חורדוס אביהם. הוא גדל ברומה ויהי אמון עם בני המלוכה וחבר ורע לדרווס בן הקיסר טיבריוס. ובמות דרווס עזב את רומה בענין רע, כי פזר כל הוננו וילוה כסף רב ולא היה לו לשלם. וינע וינר בארץ אדום ובגליל ובסוריה עד בואו מצרימה. שם נמצא לו נשיא היהודים, אלכסנדר ליסי-מכוס, אחי פילון הפילוסוף האלכסנדרוני, אשר הלוחו די כסף לשוב ולנסוע רומאה. שם התרועע אל חברו מלפנים, קיוס קליגולה, שהיה ממשפחת המלוכה ויורש העצר. והנה קצף טיבריוס על אגריפס ויתנחו אל בית האסורים, כי הלשינהו עבדו אליו בדברים אשר דבר באוני קליגולה לאמר: „מתי ימות טיבריוס והנח ממלכתו לטוב ממנו!“ ויהי אגריפס אסור ששה ירחים

(1) יבמות ס"א. (2) ב"ב כ"א. (3) תשע"ד. (4) תשצ"ו.

עד אשר נמצא הקיסר מת במטתו, כי חנקוהו שריו רואי פניו, וקליגולה עלה על כסאו תחתיו. אז זכר הקיסר החדש את ידידו, אשר בגללו שבעה ברעות נפשו, ויחלף את כבלי הברזל בשרשרות זהב, וישם גזר על ראשו ויתן לו את ארץ ממשלת פיליפוס דודו, שהיתה נחלה לרומה אחרי מותו. ויהי בהשמע דבר אגריפס כי נשאהו הקיסר החדש וישימהו למלך בעבר הירדן, ותקנא בו הורודיה אחותו, ותאץ באנטיפס בעלה ללכת עמה רומאה ולנסות דבר אל קליגולה, אולי יקחו גם המה רצון ממנו והיתה להם המלוכה ביהודה. ויקצוף קליגולה עליהם ויקח גם את ממשלתם מידם, ויגלם⁽¹⁾ לעיר לוגרונוס⁽²⁾ אשר בארץ גליה, ויהיו שם עד מותם, ואת ארצם נתן נחלה לאגריפס אהובו, ויהי אגריפס הולך וגדל.

הקיסר הזה, אשר ברצונו הקים מעפר את חברו היהודי ויתן עליו כתר מלוכה, היה נכון להשמיד את העם היהודי ולהשבית מארץ זכרו. כי התנשא באולתו להיות לאלהים, ובפקודתו העמד סמל תבניתו בכל מקדשי העמים, וכלם השתחוו לו ויתנו לו כבוד אל, חוץ מהיהודים, אשר אמרו: „טוב לנו למות כאיש אחד מלחלל מקדשנו בפסל אדם!“ שמע קליגולה ויתעבר, ויצו לנציב סוריה לעלות עם חילו בשאה על ארץ יהודה ולהכחיד ישראל מגוי. אך אגריפס פגש את הכסיל באולתו וישם מעצור לרוחו, ועד כה וכה הומת קליגולה בידי אנשי חילו שומרי ראשו, ובעזרת אגריפס נבחר קלודיוס בן דרוווס לקיסר ברומה. וקלודיוס זכר לו חסרו ואמונתו וירוממהו בקהל עם וישימהו למלך על כל ארץ יהודה, וממלכתו רחבה ונסבה שבם אחד על ממלכת החשמונאים ואף על ממלכת הורדוס הגדולה והרחבה. בגללו זכר קלודיוס

⁽¹⁾ תשצ"ט. ⁽²⁾ Lyon.

לטובה גם את הורדוס אחיו וישימהו למלך במדינת כוחלית⁽¹⁾, אשר במורד הר הלבנון צפונה.

בעודו בארצות העמים השפיק אגריפס בילדי נכרים, כנין ונכד לבית הורדוס, וכמעט היה בישורן מלך, ישר ארחותיו והיו כל דרכיו אמונה וצדק ומישרים — כנין ונכד למרים החשמונאית. הוא נתן כבוד לתורה ויחבב המצות והיה שש לעשותן קבל עם⁽²⁾. הוא חדש את מצות קריאת התורה על ידי המלך בחג הסוכות במוצאי שנת השמטה. והיה בהגיעו אל הכתוב: „מקרב אחיך תשים עליך מלך, לא תוכל לתת עליך איש נכרי“⁽³⁾, ויזכור את מולדתו כי מצאצאי הורדוס האדומי הוא, ויאנק דם ועיניו מלאו דמעה. המחזה הזה נגע עד לב כל חכמי התורה ויראי ה', וינחמיהו בלם יחדו, בנשאם קול: „אל תירא, אגריפס, אחינו אתה!“⁽⁴⁾.

בהיותו נאמן לעמו דאג לאחריתו, ובדעתו כי מנוחת ישראל ותקומתו תלויה ברצון קיסרי רומה, ההולכים בשרירות לכס וחסדם כענן בקר, בקש עצות לכצר עמדתו. ויבין עצים ואבנים לרוב, לבנין חומה בצורה לפרור בידיהא אשר נוסף על העיר ירושלים צפונה מזרחה. אבל לא כלה מלאכתו — כי הבינו שרי רומה למחשבתו ויעוררו את הקיסר להניאהו מחפצו: ואגריפס לא נועז למרות פיהו, אך בסתר בקש תחבולות למשוך אחריו את חמשת מושלי הארצות הקרובות, להיות שכם אחד, למען יוכלו עמוד בפני רומה אם תכביר עליהם עלה. והיה כאשר נודעו יחדו אל מכריה קרית מועדם, והנה בא מרזוס נציב סוריה בתוכם פתאם, ויצום בגאות מושל עליון לעזוב מקומם. והמלכים הנועדים נבהלו מפני הנציב הרומאי וימהרו וישובו איש אל ארצו.

⁽¹⁾ Chalees. ⁽²⁾ פסחים פ"ח, שם ק"ז; בכורים פ"ג ד', ⁽³⁾ דברים י"ח ט"ז.

⁽⁴⁾ סוטה פ"ו ה'.

ובכל זאת לא נבצרה מאגריפס מזמה לבצע מחשבתו ולכונן שלום בני עמו; אך אחרת יעץ ה' ותקותם תמה נכרתה! כי בשנה הרביעית למלכותו, בשנת החמשים וארבע לימי חייו, נקרא אגריפס לבוא אל החג אשר נעשה לכבוד הקיסר קלודיוס בעיר קיסרית. ובהיותו שם חלה את מעיו לפתע פתאם וימת. — הרבה דברים בדאו ממשלי משלים על אדות מותו, בדברם חוון לבם, אך האמת תורה דרכה, כי יד נעלמה היתה בזה לשים מות במאכלו או בשקויו. בהנות בוגדים נלכד המלך הצדיק, כי אכלתהו אש קנאות, וקנאת דת וקנאת עם יחדו היו בעוכריו.

כי בעת ההיא החלה אמונת האלילים להתמוטט בעולם. הדת הרומית התערבה בדת היונית ותהי לאחת, וההגדות והמשלים אשר עליהם נוסדה מצאו פתרונם בתולדות הטבע, אשר חקרן חבמי לב ותעלומות הוציאו אור, ותהיינה הנסתרות לנגלות ולא יספו עוד תת חתיתן בארץ החיים. ותגדל משובת בני האדם בלכתם אחרי שרירות לבם, ותאכי אמונה בקשו את ההשגחה העליונה השמה משטרה בארץ וימצאוה בדת ישראל וישאו אליה נפשם. אמנם כבדה על הגברים לבוא בבריתה ולשמור חקיה ימצותיה; לעמת זה נקל היה לנשים להכיר עיקריה לטובה וליחד לבבן עמה, והרבה מנשי השרים והאצילים התיהדו בסתר וגם בגלוי. כאלה רבות היו באלכסנדריה, בדמשק ובאנטוכיה ובכל צרי אויה הקטנה, ואף ברומה, העיר והאם לכל ממלכות הארץ⁽¹⁾. בארץ הדייב⁽²⁾, היא אשור הקדמונית, התגירה כל משפחת המלוכה לבית מונבו, ונפש הילני המלכה נקשרה בדת ישראל עד כי עזבה ממלכתה לעת זקנתה ותבוא עם נכדיה לשבת בעיר זקודש בירושלים. היא ובניה, זוטוס⁽³⁾ ומונבו, בזבוז אוצרותיהם⁽⁴⁾

⁽¹⁾ Tacitus V, 5. ⁽²⁾ Adiabene ⁽³⁾ Izates, בראשית רבה מ"ו.

⁽⁴⁾ ב"ב י"א, יוסיפוס, קדמוניות XX, 2, 5.

לכלכלת עניי יהודה בשנת בצרת ⁽¹⁾. היא נדרה גלת זהב ממע לפתח בית המקדש, אשר כורוח השמש התנוצצו קרניה באור יקרור ואז ידעו הכהנים כי הנה הגיע זמן עבודתם בקדש ⁽²⁾, ומונבו עש כל ידות הכלים בכית ה' זהב טהור ⁽³⁾. הם גם פארו את העי ירושלים בהיכלי תפארתם, ובימי המלחמה הגדולה חשו הבני לעזרה ויראו את גבורתם ואמונתם לעמנו ולארצנו.

כן הלכה וגדלה אמונת ישראל בין העמים, בה שגג היהודים ישע, ותקותם אמצתם כי עוד מעט ובאו דברי הנביאי אשר בשרו טובה, השמיעו שלום עולם אשר יגיע להם באחרית הימים. בחמשת המלכים, אשר נקראו על ידי אגריפס להוע בטבריה, היה האחד יהודי, הוא הורדוס השני, מלך כוחלית, או אגריפס וחתנו, כי היתה בתו היפה, בירוניקה, לו לאשה. השני היה סמסוגרמוס מלך עמיסה, אשר בתו היתה לאשה לאריסטוב אחי אגריפס. השלישי היה אנטיוכס מלך קומגינה, אשר בנו עפיפֶנוס התעתד לבוא בדת ישראל ולשאת את דרוסילה, בו אגריפס הצעירה, לו לאשה. הרביעי היה פלמון מלך קיליקיה שגם הוא הואיל להתגיר ולהתחתן את אגריפס, והחמישי היה קומיו מלך ארס־הקמנה, מצאצאי אלכסנדר בן הורדוס הראשון. כי המושלים האלה היו יהודים או מתיהדים, קרובי אגריפס או מותעתדים להמנות בתוכם. ואגריפס הצליח כמעט ליחדם אלי ולהביאם בבריתו, למען יגדל כח עמו ומלאה כל ארץ הקדש מכבודו; אך תוחלתו נכובה, ומעיר קיסריה, אשר הקינ הורדוס הראשון לצרה לירושלים המעטורה, יצאה הרעה ותשחל למלכה ועמה גם יחד.

במות אגריפס היה בנו היחיד, אגריפס השני, נער בן שבע

(1) תת"ח. (2) משנה יומא ג' י'. (3) שם.

ישרה שנה, אִמּוֹן בְּרוּמָה עִם בְּנֵי מִשְׁפַּחַת הַמְּלוּכָה כְּמִשְׁפַּט.
 הַזֹּרְשֵׁי רַע, אֲשֶׁר הוּגוּ אֶת מֶלֶךְ יְהוּדָה מִן הַמַּסְלָה, הֵנִיאוּ אֶת
 הַלְוִיִּים מֵתַת לְבָנָו אֶת מַמְלַכַת יִרְשָׁתוּ, בְּמִצָּאִים תֹּאנָה כִּי עוֹדֵנוּ
 הָיָה, וְלֹא לוֹ לַעֲצוֹר בְּעַם נִלְהָב וּקִשָּׁה עֶרֶף כְּהִיּוּדִים. וְקָשָׁב יְהוּדָה
 יִשְׁבּוּא בִּיּוֹדֵי הַנְּצִיבִים כְּבִרְאשׁוֹנָה. רַק לַהֲוִרְדוֹם הַשְּׁנִי נָתַן מִשְׁפַּט
 כְּהֹנָה הַגְּדוֹלָה⁽¹⁾, לַתֹּתָה לֹאֲשֶׁר יִבְחָר, וְאַחֲרֵי מוֹתוֹ⁽²⁾ הוֹרִישׁ
 הַלְוִיִּים אֶת כּוֹחֲלִית, מִמְּלַכְתּוֹ הַקָּמְנָה, לֹאֲגִרִיפִס הַשְּׁנִי, וְאַחֲרֵי לִקַּח
 הַתֹּתָה גִּמְמוֹ וַיִּתֵּן לוֹ תְּמוֹרֶתָה מִמְּלַכַת עֵבֶר הַיַּרְדֵּן אֲשֶׁר הִיְתָה
 תְּיִלְיֹפּוֹס מִלְּפָנִים, וְאַתָּה יָחִיד — אֶת בַּחֲרִית הַכְּהָנִים הַגְּדוֹלִים
 הַחֲשִׁנָּה עַל כָּל הַנַּעֲשֶׂה בְּהַר הַבַּיִת וּבְהִיבֵל הַקֹּדֶשׁ. וּבְמוֹת
 הַלְוִיִּים בְּרַעַל אֲשֶׁר הִשְׁקַתְהוּ אֲגִרִיפִינָה אֲשֶׁתּוֹ הַסּוֹרֶרָה⁽³⁾ וְנִירוֹן
 הַמֶּלֶךְ הִגִּיעַ לַמְּלוּכָה, נֹסְפוּ עַל מִמְּשַׁלְתּוֹ עוֹד אַרְבַּע עֲרִים גְּדוֹלוֹת,
 תֹּתוֹכֵן גַּם טַבְרִיָּה, הָעִיר הָרֹאשָׁה אֲשֶׁר בְּגִלְיָל. רַק הַנְּצִיבִים לֹא
 יִסְרוּ, וְהָאָרֶץ וְהָעָם הָיוּ בִּיּוֹדֵיהֶם, וּכְטוֹב בְּעִינֵיהֶם עָשׂוּ בָהֶם.

שְׁבַע נְצִיבִים מִשְׁלוּ בָאָרֶץ זֶה אַחֲרֵי זֶה בְּעֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם
 שָׁנִים הָאֲחֵרוֹנוֹת, מְמוֹת אֲגִרִיפִס הָרֹאשׁוֹן וְעַד מְרוֹד יְהוּדָה בְּרוּמָה⁽⁴⁾,
 יֵשׁ אִישׁ מֵהֶם הָרַע לַעֲשׂוֹת מִרְעָהוּ אֲשֶׁר הָיָה לִפְנָיו. פַּעֲמִים
 בָּהֶם הִתְעוֹרְרוּ בְּנֵי עַמָּנוּ עַל הָעֵמֶל וְהַלְחָץ, הָעֵשֶׂק וְהַמְּרוּצָה; אֲךֹ
 הַנְּצִיבִים גְּבִירָה, בְּהוֹת בִּידֵם הָעוֹ וְהַמְּשַׁלָּה, הַכֹּחַ וְהַחֵיל.
 אֲשֶׁר קָצְרוּ יָדֵי חֵיל הַמִּשְׁמֵר בִּירוּשָׁלַיִם, חָשׂוּ בְּאוֹ צַבָּאוֹת חֵיל
 תְּיִסְרִיָּה וּמִצּוֹר, גַּם בְּנֵי הַנֶּכֶר יוֹשְׁבֵי אֶדְמַת הַקֹּדֶשׁ נָלוּ עִמָּם,
 וְקִיעוּ אֶת הַמֶּרֶד בִּיד חֲזָקָה. וּבְנֵי עַמָּנוּ נִהְרְגוּ לְרַבּבוּתֵיהֶם וְנִצְלְבוּ
 לַפִּיָּהֶם וְאִין דּוֹרֵשׁ דָּמָם מִיּוֹדֵי הַנְּצִיבִים וְאִין מְבִיא מִשְׁפָּטָם לִפְנֵי

⁽¹⁾ תת"ה. ⁽²⁾ תת"י. ⁽³⁾ תתי"ד. ⁽⁴⁾ תת"ד-תתכ"ו.

כסא רומה, כי על הכסא ההוא ישב נירון הקיסר, הפרוע והאכזרי אשר המית את אמו ואת אשת היקן, ואשר הצית אש בעיר רומה למען יבין לדעת מחזה העיר מרויה, בהעלותה על מוקדה על יד היונים בשנות קדם. המושל הפרוע הזה התאמר להיות משורר וממק⁽¹⁾ גדול בדורו, ויבחר הסתופף בערי יון להראות את כח ואת גדלו במשחקי הארץ ההיא, והיונים הערומים נתנו לו את חפצו, וישיתו לו בחלקות וירוממוהו במקלות עם. היכל א המושל-המשחק להפנות ממעשיו הגדולים ולעסוק בקטנות ולשמוע נאקת עם קטן ודל הטובע בדמעתו ודמו?

נוסף על כל אלה רבו אנשי בוגדות במרומי העם בקרבנו כי היה בית אגריפס השני להם למופת, וממנו ראו וכן עשו אגריפס השני הביא עמו את רוח המשובה והפריצות אשר היתר אז בגדולי רומה ואציליה, ואחיותיו היפות למדו אל דרכו והעמיקו סרה. בִּירוֹנִיקָה אחותו, הצעירה ממנו שנה אחת, במות אישך הורדוס השני, משכה ברשתה את פלמון מלך קיליקיה, ולמענה התגיר ויבוא בקהל ישראל; אך היא השתובבה בקלות דעתה עד כי נקעה ממנה נפש בעלה ויעובנה לנפשה. ואחותה דרוסילה, הצעירה, עוד הרעה לעשות ממנה — היא היתה לאשה לעזיז מלך עמיסה, אשר בחר בה אחרי עפיפנום הקומגיני ויבוא למענה כבדית אכרהם, והנה בגדה בו ותמר דתה ותהי לאשה לצורר עמה, לפיליקס הרומי, הרביעי בנציבי יהודה. מבית אגריפס למדו רוב שרינו ואצילינו, ויעזבו את מדת הצניעות, נחלת עמנו מאז מעולם, ויפרעו מוסר בשערים, וילמדו לשיר שירי עגבים ולהשמוע דברי נבלה⁽²⁾, ותרב המשובה בבית ישראל עד שבטלו המים

⁽¹⁾ Mimien — מִיִּיֶנֶק בטיאטרון, היודע להתחפש ולהעמיד פניו לפי הרמות אשר הוא מראה בחזון. ⁽²⁾ ירושלמי סוטה פ"ט י"ב.

המאָררים¹). אגריפס השני היה נתון בכל לבו להרומאים, ורוב שרינו ואלופינו גם המה הרבו עשות חנף לנציבי רומה, למען קחת מהם רצון, ויעצמו עיניהם מראות ברעה אשר מצאה את עמם. והרעה הלכה וגדלה ותשחת כל חלקה טובה בתוכנו, ויתענותו הדינים, ויתקלקלו המעשים, וירבו המלשינים, וגדל השחח, ותרב המהומה בארץ והמחלוקת והמשטמה בעם ה'²).

או קמה ותהי מפלגה חדשה בישראל. נגד „לוחשי לחישות“, מלשני בסתר רעיהם, יצאה מקרב הקנאים עדת נוקמים בסתר, מרצחי חרש, חמושים בסיקה³ — היא חנית קטנה אשר טמנו מתחת למדיהם, ועל כן נקראו בשם סיקריים או סיקריקים. באין צדק בשער דנו דינם בסתר, ובאחת הפנות או בראשי הומיות ואף בהצרות ההיכל ארכו לאנשי חרמם, החשודים על דבר, וידקרום בשלי עד מות, ופתאם נפל האיש מתבוסס בדמו, ולא נודע מי המכה — כי בקום שאון היו הם בראשי הצועקים מרה על הדם השפוך. המשפט הנעלם הזה העמיק שחת, כי לא הפליא עוד בין צדיק ורשע, בין בוגד און המתהלך באשמיו ובין גקי ותמים, אשר משך עליו חמת אויב בקנאת איש מרעהו או בשנאת חנם. לא ארכו הימים והסיקרים פשמו בארץ ויעשו הרצח למשלח ידם, ובכסף נשכרו לכל החפץ במות רעהו, ואימתם פלה על כלם עד כי לא נועז עוד איש לגלות סודם ולדבר בם בגלוי או בסתר. כרבות מעשי הרצח בטל דין „עגלה ערופה“⁴, כרבות הצבועים המעשרים את התבן נמל מעם התורה והתערבו זמושגים עד כי לא ידעו עוד להבדיל בין דין לדין, ובהמצא פעם אחת כהן הרוג בבית המקדש „געו כל העם בבכיה“ על טומאת

(¹) משנה סוטה פ"ט ט. (²) סוטה מ"ז. (³) Sica. (⁴) משנה סוטה, שם.

הסבין יותר מעל מפלת החלל, בי היתה „קשה להם טהרת כלים משפיכות דמים“⁽¹⁾.

בימי גסיוס פלורוס, הנציב האחרון⁽²⁾ הגיעה הרעה עד מרום קצה. הוא הרע לעשות מכל אשר היו לפניו, ויהי המעט לו השלל הרב אשר אסף משד העם, מגול רבים, כי עוד למש עינו אל האוצר האצור בבית ה'. הוא הערים מזומות להצר ולהציק לאחינו עד כי יכשל כח סבלם, ואז יהיה לו פתחון פה לחדש עדיו נגדם ולהצדיק עלילותיו בשערים. בעת ההיא ובני הנכר, יושבי קיסריה, הרבו להתגרות בשכניהם היהודים הגרים שם. ויהי ביום השבת⁽³⁾, בהאסף היהודים אל בית הכנסת להתפלל לפני ה', ויגש איש יוני ויעמד כלי חרש בחצר הבית וישחט אליו צפרים כחק ישראל למצורע בהטהרו. בזה הערים להזכיר ליהודים את דבת צורריהם בימים ההם: כי מצורעים היו אבותיהם במצרים ועל כן גרשו משם ביד חזקה. ויחר אף היהודים המתפללים ויפלו על היוני ליסרהו כרשעתו. והנה נאספו עליהם כל עובדי האלילים יושבי קיסריה ויתגרו מלחמה ביהודים ויכום מכה רבה. וכראוה היהודים כי מטה ידם, ויקחו אתם את ספרי קדשם ויצאו את העיר. ומלאכים שלחו אל פלורוס, היושב בעת ההוא בשמרון, להביא משפטם לפניו ולהזכירהו, כי זה מעט לקח מאתם הון רב להיות עליהם סתרה. ויתנכר הנציב אליהם וידבר אתם קשות ויתן אותם במשמר. ויהי בהודע הדבר בירושלים ויחר אף כל העם מאד על הנציב הבליעל, ולהוסיף כעם וחמה הגיעה אליהם פקורתו להוציא לו שבעה עשר בכר זהב מאצר בית ה'. הפקודה הזאת

(1) יומא כ"ג. (2) תתכ"ד—תתכ"ו. (3) אייר תתכ"ו.

שבוה את ירושלים כמרקחה, וינעדו כל העם על הר הבית ויקראו חמס על השורד העריץ, אשר כמות לא ישבע. בעם הרב הנאסף נמצאו אנשים אשר חמדו להם לצון, ויסבו בקפות צדקה ויקראו נדבות בעד „הנציב האכיון“.

השחוק הזה הוסיף יגון על מכאובנו: הוא הראנו לדעת איך נפלנו פלאים עד כי גם חיינו גם כל קדשי עמנו נתונים נתונים בידי עבדי עם נכר לעשות בהם כטוב לעיניהם. ביום ההוא נהפך לכב רבים מתלמידי בית הלל, „הנחים והעלובים“, ויספחו על תלמידי בית שמאי, המקנאים לעמם וארצם. וכן נדבקתי גם אני עם עדת חברי בן הכהן הראש, באלעזר בן חנניה, שהיה שר המשטר בהר הבית וממונה על כל הכהנים המשרתים את פני ה' בהיכל קדשו. ויביאנו אלעזר דרך החצר אשר בעזרת הנשים רחומה מורחה אל לשכת הנוזרים¹), שם העיר לבבנו על הרעה אשר מצאה את עמנו מידי רומה הרשעה. היא הביאה עלינו את הקללה הכתובה בספר תורת ה': „הגר אשר בקרבך יעלה מעלה“ — כי בני הנכר היושבים על ארמת הקדש, עובדי האלילים בעיר קיסריה, הברו מאת נירון קיסר לאורחי ארץ, ובני עמנו, היושבים אל העקרבים ההם, לקחו מעצר וממשפט וכורים נחשבו בארץ אבותם! זה כמה פעמים הבו אחינו מהם מכת בלתי סרה — כי ממשלת הודון הסירה משפטם, ודמיהם כמים המגרים; ועוד הרבה ערים כמוה נהפכו לזרים, לבני העמים אשר באו בתוכן לגור.

„ואת לנו תחת חסדנו! — קרא רעהו אלעזר בן שמעון, שגם הוא היה מתלמידי בית הלל, והוא בן אחת המשפחות המיחסות בירושלים — זאת לנו תחת חסדנו, בהקשיב אבותינו לדברי רבן גמליאל הנשיא בדור שלפנינו, אשר אחו בדרך אבי

(¹) מדות פ"ב ה.

אביו, הלל הזקן, ויורה לעמו תורת חסד, לבלתי הפליא בין בני עמנו לבני נכר הארץ, להחזיק ידיהם בשביעית ולשאול בשלומם ולכלכל ענייהם ולבקר חוליהם ולקבור מתיהם בתוכנו! — וזה הגמול אשר בני הנכר משלמים לנו! עתה הנה משנאינו אלה נשאו ראש, ואנחנו יורדים מטה מטה — ואם כה נביט עמל ונחריש, הלא עוד אחת מעט וירשו גם את ירושלים עיר קדשנו, ובבית קדשנו ותפארתנו יעמד אחד אליליהם לטמאחו, כבימי אנטיוכס מלפנים!".

הדברים האלה הרעישונו עד מאד ויעוררו בנו חמה עזה וקנאה קשה כשאל. ואלעזר בן חנניה הוסיף על דברי רעהו בקנאתו ואש עברתו, ויזכור לנו גבורות החשמונאים בימים מקדם, אשר לא שמו לב אל מספר גבוריהם אם מעט ואם הרבה, אך בשם אלהינו דגלו, ובקראם „לה' הישועה!" דרכה נפשם עז ואחר מהם רדף מאה מאויביהם! — הנה העתים הרעות שבו אתיו כיום הזה — קרא בחמת רוח — ולמה זה נגרע מגואלי עמנו ההם, אשר בקנאתם לה' ובאמונתם בו הצילו עמנו מחרפת צר? הנה גם נשיאנו, רבן שמעון בן גמליאל, הראש והראשון לבית הלל בימינו אלה, מודה ואומר כי כשל כח הסבל ועת לעשות לה' ולעמו. הבה, אחי, נקום נא ונעשה בעת לעשות וה' אלהים יעזר לנו!

„לה' הישועה!" — קראנו כלנו קול אחד ויחדו התאזרנו עז לקום לעזרת עמנו ולחוש לישועתו.

או פתח אלעזר בן חנניה את אוצרו, ויוצא לנו סכינים חדים וממרטים אשר הביא שמה מ„בית החליפות" אשר באולם ההיכל²), ובכרענו על ברכינו אל מול פני היכל ה', נשבענו יחדו

(¹ גטין ס"א. ²) מדות כ"ד ו.

בשם קדשו, לבלי הניח את נשקנו מידיו עד אם נבצע את מעשינו באויבי ארצנו או נפול יחדו חללים, בהלחמנו בם עד כלות כחנו ועד צאת נפשנו. ואלעזר בן שמעון יעץ כתבונתו למשול ברוחנו ולהתאפק עוד מעט, עד אשר תקלא סאת האויב בעלילות רשעתו, אז נצלח למשוך את כל העם אחרינו, ואז תמצא ידנו לנו ברצות ה' את דרכנו.

וסאת האויב נמלאה חיש מהר לרעתנו — כי ממחרת היום (הוא¹) בא פלורוס עם חיל צבאו² ירושלימה, ויכונן כסאו למשפט על הכבר אשר לפני ארמון הורדוס. ויצו ויביאו לפניו את מתתיהו בן תופיל הכהן הגדול ואת הנשיא רבן שמעון בן גמליאל וכל ראשי העיר וגדוליה, וידרוש מהם להסגיר אליו את המתאוננים ואת המתלוצצים, אשר חרפו שם כבודו. וכאשר נשבעו לו לאמונה כי לא ידעו מי הם, גרשם מפניו בחרפה ויצו לאנשי חילו לפשוט על העיר העליונה, עיר ציון, מושב שועי העם ואלופיו, ולשימה לבו ולמשסה. כשאה עלו צבאותיו על השוק העליון עם כל רחובותיו ומבואותיו, ויכו את כל הנופלים בידם וידקרום וירמסום בקרב חוצות, ויהרסו אל הכתים ויתנום לשלל ולבזה. ולקול השורדים ואנקת החללים רעשה כל העיר ותהי לחרדת אלהים.

ובירוניקה אחות אנריפס היתה אז בירושלים, לקים נדר נדרה אשר נדרה בחלותה ותחי מחליה. ובשמעה דבר השערוריה אשר עשו אנשי חיל פלורוס ברחבות עיר, שמה נפשה בכפה ותלך ותבוא לפני הנציב הזועם, ותפול לרגליו, ותתחנן מלפניו על עמה. אך הוא השיבה ריקם ויגרשה מפניו בחרפה וכוז.

¹ ט"ז אייר תתכ"י.

המהמה הזאת היתה לפתע פתאם, ואנשי בריתנו לא מצאו יד להתגורר ולעמוד בפרץ. גם אמנם עוד קצרה ידנו במתי מעט אשר בתוכנו להתיצב נכה פני האויב העז. ובכל זאת לא נתננו לבבי לשבת בית, ואעל אל העיר העליונה, לראות ברעה אשר מצאה את עמנו. עודני מתחמק בין פְּנוֹת הכתים, להתבונן אל כל הנעשה ברחבות העיר, והנה מאחד המבואות אשר לשוק העליון נשמע לאזני קול שועת ילד או אשה צעירה הקוראת לעזרה, ועל פני עובר איש אחד מאחינו, בנוסו מן המקום ההוא. שויתי רגלי כאילות וארוץ אחרי הקול עד הגיעי שמה — והנה איש חיל רומאי, גדול כענק וחסון כאלון, נפתל עם עלמה עבריה, רכה וענוגה; ידו האחת מחזקת בשערותיה הארוכות והפרועות ובשנית הוא קורע מעל צוארה את חרוזי-פניניה יחד עם לבושה וכתנתה אל מול לבה. למראה הוה רתחו מעי בקרבי, ואוציא את המאכלת הצפונה אתי מיום אתמול, ואקפוץ כארי אל השורר ההוא ואתקענה בין צלעותיו עמוק עמוק. עד ארגיעה והשורר נפל שדוד, נפח נפשו, והעלמה נפלה מתעלפת בזרעותי, עיניה סגורות, על עפעפיה צלמות, פניה לבנים כשלג ונחיריה ושפתיה הצבות מתלעות מדם — כי הכה השורר האבור באגרופו על פניה, בהתאמצה להחליץ מידו. נבוך עמדתי על מקומי עם משאי הנעים אשר על זרעותי. מי היא ואנה אשאנה — לא ידעתי, ובכל המקבא השלך הם, כי נחבאו כל יושבינו בסתרי בתיהם משד יסוד צהרים.

ממבוכתי זו הוציאני האיש הפליט אשר שב ממנוסתו, ובראותו את מפלת האויב השוכב מת לרגלי שש עלי ויברכני. הבטתי אל האיש הדובר בי, והנה הוא יוסיפוס בן מתתיהו, ממרומי העם, הקרוב אל משפחת המלוכה.

„אשרינו כי עלתה בידינו לחלץ מצרה את הנפש העדינה הזאת!“ — קרא יוסיפוס אלי בהעבירו ידו על לוח לבה, בהתגלות

בשרה במקום הקרע — להעירה מעלופ נפשה. ותחבֵּלְתוּ זֶה הוֹעִילָה כְּרָגַע — כִּי מִמַּגַּע הַיָּד הוֹרָה הַתְּנוּדָה הַעֲלָמָה הַתְּמָה , וְתִצְנָה מֵעַל זִרְעוֹתַי וְתִקֵּם וְתַעֲמֹד עַל רַגְלֶיהָ . רָגַע עוֹפְפָה בִּי עֵינֶיהָ הַגְּדוֹלוֹת , וּמִשְׁנָהוּ כְּסוּ בִשְׁמוּרוֹתֶיהֶן הָאֲרוּכוֹת , וְתִמְהָר וְתִכַּס קָרְעֶיהָ בִּכְפּוֹת יָדֶיהָ וּפְנֵיהָ הָאֲדִימוּ כְּתוֹלָע . אוּ מִהֲרָתִי וּאִפְשׁוּט מֵעַלִּי אֲדַרְתִּי וְאִשִּׁימְנָה מֵאַחֲרֶיהָ עַל כְּתָפוֹתֶיהָ , וְהִיא אַחֲזָה בִּשְׁנֵי קִצּוֹת הָאֲדָרֶת וְתִתְעַטֵּף בָּהּ מִלְּפָנֶיהָ . וְאוּ הָרִימָה אֵלַי עֵינֶיהָ הַשְּׁהוּרוֹת וְתִבְרַכְנִי בַתּוֹדָה , וְיוֹסִיפוּס גַּם הוּא הַשִּׁיב תוֹדוֹת לִי . וְאַנְכִּי הוֹצֵאתִי אֶת הַמֵּאֲכָלֶת מִצִּלְעוֹת הַחֲלָל , וְאַנְקְנָה בְּבִגְדֵי , וְאַתְנָנָה בַּחֲגוּרָתִי , וְאַחֲרַי כֵּן פִּתַּחְתִּי אֶת חֲרָבִי וְאַחֲגַרְנָה עַל מַתְנֵי . „תְּהִי נָא הַחֲרָב הַזֹּאת לְךָ לְמוֹזְכֶּרֶת טוֹבָה , יְרִידִי הַצֵּעִיר ! — אֲמַר אֵלַי יוֹסִיפוּס — כִּי אֲמַנֵּם הִיטַבְתָּ עֲשֵׂה בַּחֲחִישָׁךְ לִי עֲזֹרָתְךָ , וּבִלְעֲדִיךָ מִי יוֹדַע אִם מִצָּאָה יָדִי לְהַצִּיל אֶת הָעֲדִינָה הַזֹּאת מִרְעַתָּה . אֶת הָאִישׁ הַזֶּה יָדַעְתִּי עַד כֹּה רַק לִשְׁמַע אֶזְנִי , וְאַחֲשַׁבְהוּ בַּתּוֹר הָאֲדָם הַמַּעֲלָה , וְעַתָּה הַשְׁתוּמַּמְתִּי מְאֹד עַל עֵז פְּנִי , בַּהֲתַפְּאוֹרוֹ לִפְנֵי הַעֲלָמָה בַּפֶּעַל כִּפִּי , וְאַעֲזֵן וְאֲמַר :

„חֲלִילָה לִּי מִהַתְּהַלֵּל בְּאִשֶּׁר עָשִׂיתִי , בַּהֲצִילִי אֶת אַחֲוֹתַי בַּת עַמִּי מִכַּף שׁוֹאֵפָה ; אֵךְ בּוֹאֵת צִדְקָתְךָ , אֲעַנְךָ , כִּי בִלְעֲדִי מִי יוֹדַע אִם קִרְבָּה לְעֲדִינָה הַזֹּאת יִשׁוּעֶתְךָ — בְּנוֹסֵךְ עַל נַפְשֶׁךָ בַּעַת צִרְתָּהּ . „אֵל נָא — נַעֲמֹד עוֹד פֹּה ! — הָאִיִץ יוֹסִיפוּס בְּנוֹ — כִּי הִרְעֵשׂ בַּעִיר הוֹלֵךְ וְגָבוּר , וְלֶךְ , עֲדִינָה , דְּרוּשָׁה מְנוּחָה שְׁלָמָה אַחֲרֵי הַפֶּחַד אֲשֶׁר קָרָךְ .

„גַּם בִּלְעֲדִי זֹאת לֹא נוֹכַל עוֹד לְהַתְּמַהֵמָה — עֲנִיתִי — כִּי לֹא עַתָּה לְהַנְעִים שִׁיחָה , בִּשְׁמוֹעַ אֶזְנִי שֶׁד אַחִים וְאַנְקַת נַפְשׁוֹת הָעִיפּוֹת לְהוֹרְגִים” .

בְּדַבְּרֵי זֹאת אֶסַּף יוֹסִיפוּס אֶת הַפְּנִינִים הַמִּתְגוֹלָלוֹת עַל רִצְפַּת הַרְחֹב . וְאוּ כּוֹנְנֵי פַעֲמֵינוּ אֶל הַבַּיִת הַגָּדוֹל אֲשֶׁר מֵאַחֲרֵי הַמִּבּוֹא ,

בית העשירה האשה, מרתא בת ביתוס — כי שם מעונה. אנכי מאנתי לבוא הביתה ללא עת, גם היתה לי קרבת יוסיפוס לזרא. ובראות העלמה כי אין אני לדרכי, לא עצרתני עוד, ותגד לי כי שמה צפורה והיא בת יוסף בן גמלא, אחי יהושע הכהן הגדול, ובואה מעיר גמלה זה מעט, כי הביאה פיליפוס בן יהויקים, שר הרוכבים אשר לאגריפס, דודה מצד אמה, לבקר את יהושע דודה ואת מרתא דודתה. והנה נקרא דודה בתוך יתר שועי העם אל הנציב הזועם, ומאשר אחרו פעמיו עד כה, יצאה מביתה ותעמוד בקצה הרחוב ותצפה אל דרך שובו. ובשמעה את קול הקריה המה, פנתה כה וכה אולי יקרה לפניו איש, אשר יגיד לה פשר דבר — והנה נקרה אליה הרומאי הארור, ואחרית דבר הלא אדע. ככלותה לספר העתירה אלי לסור אליה עד מהרה לדעת את שלומה ולקחת ברכה ממנה ומקרוביה על החסד אשר עשיתי לה. ואנכי נענית לה בכל אות נפשי, ואגד לה גם אני את שמי ומולדתי. אז אצלח לי ברכה ותושט ידה לי בידירות וחסן, ועיניה הזהירו אלי באור יקרות, בבקשה אותי לחכות מעט קט עד בואה אל חדרה להחליף שמלותיה.

בדברה זאת כסתה כלמה פניה, ועל שפתיה הצבות רחף שחוק מהול בעצב, וכן נעלמה מנגד עיני. ואחר כן יצא אלי יוסיפוס ויתן לי את אדרתי ויברכני לשלום וישב הביתה.

עמוף באדרתי אשר נעמה לי עתה מאז עברתי רחוב הביתוסים ואבוא במרומי הר ציון בקרבת היכל החשמונאים. שם פגשני אלעזר בן שמעון ואחות מרעהו, אשר ספרו לי כי זה מעט הצילו את בירוניקה המלכה מידי מרעים, אשר יצאו בעקבותיה בשובה מאת פלורוס, ולקחת נפשה זממו.

מעט מעט קמה הסערה לדממה. אנשי חיל פלורוס שבו מהכות את בני עמנו ויריהם מלאות שלל ובוה רבה אשר לקחו

אתם אל הקסמרה¹), אחרי קחת פלורוס את חלקו. ורבים מאחינו אשר התיצבו לקראתם לעמוד על נפשם נתפשו והובאו לפני הנציב האכזרי, ובשכרון ייגו וחמתו צוה ליסרם בשבטים כעבדים נפשעים, ולהוקיעם על העצים נגד היכל מעונו לשעשועי נפשו.

ביום השני נאסף המון רב על מרומי עיר ציון ועל כל מקראיה, ובספרם על הלליהם ובהתבוננם אל המהפכה הנעשתה בבתים השדודים, ספחו חמתם על פלורוס צוררם. והנה צו יצא מאת הנציב לראשי העם, לשוב ולהתיצב לפניו! בפעם הזאת דרש מהם אות שלום: כי יצאו בראש העם לקדם פני גדודי החיל החדשים ולברך אותם, בכואם עתה לחזק את המשמר בעיר. בהודע דברו בתוכנו קם שאון; רבים מאחינו דברו כאוני העם לחזק מעשות פקודתו, כי אך רעות כמגוריו ורק תאנה הוא מבקש למצוא עוננו ולהוסיף יסרנו. העם נטה אחרינו וימאן לצאת ממקומו ולקדם פני מציקיו החדשים, הבאים להכביר עליו ידם. אך ראשי העם, אוהבי השלום והמנוחה, שלחו אלינו את מתתיה בן תופיל ואת יהושע בן גמלא, הכהן הגדול שהיה מלפניו, ואת כל ראשי משמרות הכהונה בהיכל קדשנו, כלם קרועי בגדים ואפר על ראשם, ואחריהם כל הכהנים משרתי ה' עם כלי הקדש אשר הוציאו מן ההיכל, והלויים עם כל כלי השיר, ויחדו שפכו תחנתם לפני העם וישביעוהו בכל הקדוש לו, לכבוש כעסו ולהשיב חמתו ולעשות כדבר הנציב — למען השלום. וכן חזקו דבריהם על העם עד כי נאות להם לעשות בקשתם. המה יצאו את העיר ויקדמו בשלום

¹ Castra — מחנה ומבצר לחיל רומא.

את פני החיל הבא, ודבר פלורום היה אל החיל בלאט, לבלתי השיב על ברכתם. כראות העם את פני ארחיו הנועמים רעמו פנים גם המה וילונו על אלופיהם אשר השיאו להם לדבר שלום באויביהם, ופתאם השתערו אנשי החיל על העם והרוכבים הריצו סוסיהם עליו, ותחי מהומה ומבוכה ומבוסה רבה בכל הדרך עד מבוא העיר. שם נדחקו הנסים יחדו ואלה אשר נרמסו בשער ברגלי אחיהם נמעכו כלה בפרסות סוסי אויביהם עד כי לא נכר עוד מראיהם. גם אחרי השער כסו חלליהם את כל הדרך העולה כיפרנר בידיותא ועד העיר התחתונה. ואני ואלעזר בן חנניה ואלעזר בן שמעון וכל אנשי בריתנו לא נפתינו ללכת לקראת החיל הבא ולא נפלנו ברעה ככל יתר אחינו, ויחדו עמדנו צפונה להר הבית להתבונן משם אל החיל החדש הבא עלינו. ברצח בעצמותינו ראינו את השערורה החדשה הנהיתה, ופתאם נגלתה לעינינו מזמת הנציב הבליעל, אשר למענה הביא עלינו את כל המהומה הזאת — כי יצא מהיכלו ויעמוד בראש גרודו ויכונן צעדיו אל מבצר אנטוניה, לפרוץ משם אל המקדש ולשלוח ידו באצר בית ה'! אז התאמצנו בשם ה' ונפרד לשני ראשים: הראש האחד תחת פקודת אלעזר בן שמעון — ואתו גם אני ויהודה אחי הצעיר — עלה על גגות הבתים בפרור ביזתא, ומשם השלכנו אבנים על ראשי צורינו, אשר נבוכו נדחקו יחדו במבואות הפרור הצרים מאוד. והעם הנם מפניהם שאף רוח ויאמץ לבו בעזרתנו ויעש גם הוא כמונו ויחסום הדרך על אנשי החיל ולא נתנם עוד לעבור. והראש השני תחת פקודת אלעזר בן חנניה לקח אתו קרדמות וכלפות מאצר כלי המקדש ויהרום ברב כח את אולם העמודים המאחד את מבצר אנטוניה עם הר בית ה'. ובזאת נסכלה עצת פלורום, נבצרה ממנו להרוס אל המקדש ממקום מעמד חילו במבצר ההוא —

כי שבר העמודים וקורות גנותיהם ההרוסים סגרו עליו את הדרך, בל יוכל עוד לעבור.

פלורוס היה מוג לב כטבע כל אדם אכורי, אשר לא ידע רחם בהיות לאל ידו, וכרפות כחו יפול לבכו ויחת ממעלליו. כראות פלורוס כי ירט הדרך לנגדו ולא על גקלה יוכל להגיע אל אוצר המקדש, מחזו חפצו, יצא עם חילו מירושלים, ורק גדוד אחד השאיר בה למשמר. ואנשי בריתנו החליפו כח ויתאזרו עז לשבור עול רומה ולנתק מוסרותיה לנצח.

אז יחלקו תושבי ירושלים לחצי: רבים נמו אחרינו ויהי דברם עמנו לקום כאיש אחד לישע עמנו ולקרוא גם לעזרת אחינו הרחוקים, היושבים על נהרות פרת וחדקל, — והנסיכים הגרים בני ממלכת הדייב נתנו יד עמנו, ויהיו נכונים לעזר גם את הפרתים לחדש מלחמותיהם עם רומה. אבל רוב השועים והקצינים וכל הקרובים לבית אנריפס החזיקו בשלום מאנו לעזבו, כי נפל פחד רומה עליהם.

ואגריפס היה בעת ההיא במצרים, כי הלך לברך את בן נשיא ישראל באלכסנדריה, את טיבריוס אלכסנדר, אשר בגד זה כבר בעמו וימר את דתו וישא חן וחסד מלפני מלכי רומה, וילך מחיל אל חיל, ויהי נציב ביהודה¹) ויצר לישראל מאד, ויוסף עלות מעלה ויהי לנציב ומושל עליון על כל ארץ מצרים. וכשמוע אנריפס את כל הנעשה בעיר הקדש, וימהר ויבוא ירושלימה ויאסוף את כל העם על הככר אשר לפני היכל החשמונאים, והוא עלה עם בירוניקה אחותו במעלה אולם העמודים אשר על פני עמק החרוץ, ומשם נשא מדברותיו ויוכיח לדעת, כי קצר כח עמנו הקטן והדל לעמוד מפני ממלכת רומה הגדולה והעצומה,

השלטת בכל הארצות ובכל הגוים. „חמלו על נפשותיכם! — חנן קולו בדברו ועיניו מלאו דמעה — חמלו על נשיכם וטפכם, על עיר קדשכם ועל היכל תפארתכם — פן יהיו לכלה ולבער בעלות עליכם רוח הרומאים המושלים בעז עולם!“ . כן קרא אל העם בקול קורע לבבות, ויבטיח אותנו לאמונה כי לב קיסר רומא אך טוב עלינו, ובהודע לו רשעת הנציב יעמידהו למשפט וכפעלו ישלם לו.

העם התבונן אל שכל מליו ואל בכי בירוניקה אחותו, אשר צרתנו נגעה אז עד נפשה, וישב אפו וחמתו שכבה. ויהי נכון למלא אחרי עצת אגריפס, לבנות את אולם אנטוניה מחרבותו גם לשלם את המס הראוי לאוצר המלוכה. וכראות אגריפס כי לב העם נכון עמו, ויוסף לדרוש ממנו להשקט במכוננו ולהכנע מפני פלורוס עד אשר יבוא נציב אחר למלא מקומו. ובדבר הזה שחת חכמתו וכל עצתו התבלעה — כי כמעט העלה את שם הצורר הנבל על שפתיו, ואף כל העם חרה בו, וישפכו עליו זעמם ויקללוהו קללות נמרצות ויסקלו באבנים ויעפרו בעפר לעמתו, עד כי נס מפניהם ויברח בהחבא.

העם עלץ בישועתו, כי שבת נגש, חדל שאון צרים מעיר האלהים, עוד מעט וגם מארץ הקדש כלה יגרש. ויקבעו את היום (הוא¹) ליום חג ומועד, — כי הוא תחלת הגאולה, זכר לחרותם (הבאה²).

ביום המחרת סרתי אל בית מרתא בת ביתוס לשאול בשלום צפורה ולדעת אם נרפאה מן המכה אשר הכה השודר אותה בפניה. והנה הגד לי שם, כי עוד ביום אתמול לקחה פיליפוט עמו בעוזבו עם אגריפס את העיר, ודברו היה נחוץ להשיבה אל

(¹) כ"ה סיון תתכ"ו. (²) מגלת תענית פ"ג מ"ג.

אביה, אחרי רואו כי לב העם היושב בירושלים הולך וסוער, ומי יודע מה ילד יום! הדבר הזה לא הכאיב לבבי מאומה, כי לא ידעתי נפש העלמה ההיא וגם לא התבוננתי היטב בפניה, לבלתי הכלימה — רק עיניה היפות והישועה אשר עשיתי לה השאירו לי זכרון נעים, אשר נתן בלבי ענג לא ידעתי שחרו, וזולת זה אין דבר.

ביום ההוא לעת הערב נפגשתי עם אלעזר בן שמעון, ויגד לי, כי מרים ארושתו, בת נקדימון כן גוריון דודו, רעית צפורה וחברת שעשעיה מילדותן, ראתה את פניה לפני עזבה את העיר והיא ספרה לה את כל אשר קרנה. ובהגיד מרים לה כי יודעת היא אותי, בהיותי אוהב ורע לארושה אהוב לבבה, העתירה לה לאצול לי ברכה בשמה ולהביע לי צרת נפשה, בעזבה את העיר, כטרם תמצא יד לה להראות את פני ולהודות לי בפיה על הטוב והחסד אשר עשיתי עמה. אך עוד חזון למועד — אמרה — ותקותה תאמצנה, כי עוד תשוב תראני בהנשע עמנו וארצנו מיד צר, כי עוד ירבו גואלים כמוני אשר יחישו עזרתה גם לבת ציון השדודה, לעם אלהים ולארץ הקדש אשר היו לבו.

הדברים האלה לקחו לבבי ויגעו עד נפשי; בהם ראיתי כי תמימת דעים היא עמנו ונפשה כלתה לראות מציון ישועת ישראל. אך קרות העת ההיא והמסכות אשר התהפכו בעיר ובארץ נשאוני הלאה, והמעשים הגדולים אשר נעשו אז בקרב עמי, הסיוחו את דעתי מרעיוני רוחי וממחשבותי לנפשי.

גם המרד הורס בעיר ובארץ. על פי אלעזר בן חנניה חדלו הכהנים מהקריב את קרבן היום בעד שלום קיסר רומה, אשר היה נהוג בעמנו מימי אגוסטוס והלאה. ובגליל קם האיש מנחם

מצאצאי יהודה הגלילי, ויעמוד בראש הסיקרים ויפול על מבצר מפרדה פתאם, ויהרוג את כל אנשי חיל רומה שהיו שם למשמר, ואת נשקם וחליצותם לקח הוא ואנשיו עמם וחמושים עלו יחדו עירה ירושלים, לחזק ידי תושביה לעמוד במרדם.

להוסיף עצים על המדורה שלחו מבקשי השלום מלאכיהם אל אגריפס ואל פלורוס, ויאיצו בם להביא חיל וצבא ירושלימה ולבצור רוח העם ביד חזקה. ופלורוס מאן לעשות בקשתם, כי ירא לנפשו או כי חפץ לחכות עד אשר יגדל המרד והגדיל נקמתו אחריו. ואגריפס שלה שלשת אלפים רוכבים ביד פיליפוס לעשות מלחמה בהמתקוממים, אשר לקחו עמדתם בהר הבית ובאקרא, היא העיר התחתונה. רק ציון, העיר העליונה, מושב השועים והאצילים, נשארה פתוחה לפני חיל אגריפס, שם התאחד עם הגדוד הרומאי ויחדו ערכו מלחמה עם הקושרים. שבעת ימים⁽¹⁾ ארכה המלחמה, ולאחרונה שת כל העם ירו עם גואליו, ואז נהרף כל חיל האויב גם מעיר ציון ויחש מפלט לו אל ארמון הורדוס וישגב שם.

אחרי שלשת ימים נכבש לפנינו גם מבצר אנמוניה, וחיל הרומאים אשר התבצרו בו הבה לפי חרב. אז שמנו מצור על ארמון הורדוס, ובעזרת הסיקרים האזורים בגבורה יכלנו גם לו. לחיל אגריפס הנהוג על ידי פיליפוס היתה מאתנו חנינה, ואחרי עזבו את נשקו בידנו יצא את העיר בשלום. אבל הרומאים בושו להכנע, ובאין עוד לאל ידם להחזיק מעמד בארמון הורדוס, התבצרו בשלשת מגדלי החומה אשר על ידו, ונצור עליהם עד אשר תם לריק כחם, ואז התחננו אלינו לשפות שלום להם. ואנחנו נעתרנו לעשות בקשתם, ועל פי הברית הכרותה בין משליוס שר הגדוד ובין גוריון אבי נקדימון וחנניה בן צדוק ויהודה בן יהונתן, ראשי

(1) ה'—י"ד אב.

וקני ירושלים, הניחו הרומאים בידנו את נשקם ואת כל הכבודה
 אשר להם ושימו לדרך פעמיהם. אז נגלתה רעת הסיקרים — כי
 נפלו עליהם פתאם ויהרגו את כלם לפי חרב, ורק על מטליוס
 חמלו — כי בסור אליו מר המות קפץ ונשבע כי נכון הוא להתגיר
 ולבוא בברית עמנו. על הדבר הזה השמו כל ישרי לב — כי נכלה
 עשו הסיקרים בעיר הקדש ויחללו שם כבודנו, בחללם שבועה
 להפר ברית ולשפוך דם נקי. משם פשטו הסיקרים על העיר
 העליונה ויד רב העם אתם, לתת נקמתם באוהבי הרומאים
 ומבקשי שלומם. וישלחו אש בהיכל החשמונאים, מעון אגריפס
 ובירוניקה, ובבית חנניה הכהן העשיר, ואחר כן שרפו את
 הארכיון אשר על יד ההיכל, ששם נאצרו כל כתבי המלוכה
 מלפנים וגם כל שמרי החובות שהיו על בני העם בעיר ובמדינה,
 וההמון שמח ועלץ למראה עיניו, ויחל במחולות סביב התבערה.
 והאנשים אשר הלכו במלאכות אחיהם אל אגריפס ופלורוס,
 להעלות צבאיהם על ירושלים, התחבאו במערות ובצנורות
 המים אשר מתחת לארץ, מפני פחד העם וחרון אפו. המעשים
 האלה היו למרת רוח לכלנו; מהם הראינו לדעת, כי עתידים
 הסיקרים להיות בפחזותם לנו למוקש וגם את העם יוליכו שולל,
 בהתעותם אותו בדרכיהם הנלווים; אך המקמה אשר קמה בארץ
 אסרה ידינו ותמנענו להסיר מעלינו נגענו בעוד מועד.

והיו בהקדע בערי הגוים את אשר נעשה לגדוד רומה
 הנשאר בירושלים, ותבער כאש חמתם, ויקומו על היהודים
 היושבים בתוכם ויקחו נקמתם מהם. מקיסריה החלה הרעה, כי
 הסית פלורוס את בני הנכר, אזור חי העיר, ויעשו זבח גדול
 ביהודים אשר שבו העירה בפקודתו. והיו מספר הרוגינו שם עשרים
 אלף איש, ואת שרידיהם פליטיהם רדף פלורוס באפו ויתפשם

ויאסרם לעבודת פרך באניות ממשלתו⁽¹⁾. וכשמוע היהודים יושבי ארץ הקדש את אשר נעשה לאחיהם בקיסריה, חגרו סמות, ויקומו גם המה על בני הנכר היושבים בתוכם ופילו מהם רב. וגדודים עברו מהם ויפשמו על ערי הגבול ויכו את יושביהן. וכן פשטה מלחמת עם בעם ועיר בעיר גם מעבר לגבול ארצנו, ועד אנטוכיה אשר בסוריה ואלכסנדרה אשר במצרים הגיעה. הפרעות האלו הוסיפו לפחת אש קנאות בלבב העם היושב בירושלים, והיו מספר המתנרכים למלחמה הלך ורב, וגבורי עמנו מרחוק באו לעזור. וגדודי אחינו יושבי ערי המדינות עשו חיל, ויכבשו את המבצר קפרום אשר בקרבת יריחו, ואת חיל המשמר הרגו לפי חרב. בעת ההיא יצא חיל המשמר הרומאי ממבצר מכור, בדעתו מראש כי תקצר ידו להחזיק מעמד נגדנו, וגדודי קנאנו מלאו מקומם ויתבצרו בו ולא עזבוהו עוד עד בוא קצנו.

אז התעורר קיסטיוס גאלוס, נציב רומה בסוריה, ויעל על ארצנו בראש שלשים אלף איש מלגיוני רומה וחיל מלכי הארצות אשר על גבולנו. גם אגריפס נלוה עמו בחיל שלשת אלפים איש רגלי ואלפים פרשים. וישטוף ארצנו כנחל איתן וישרוף ערים וכפרים ויך את יושביהן לפי חרב ויבוא עד גבעה, הרחוקה דרך פרסה אחת מירושלים. אבל במרם ינוח מדרכו קדמנו פניו בקול תרועת מלחמה, ונשתער על מחנהו בעז רוחנו ונכהו אחור⁽²⁾, ולולא חשו רוכביו לעזרה אזי עשינו כלה ביום ההוא לכל חיל החלוץ אשר היה עמו, ונשב העירה במצהלות נצחון ובשלל לא מעט. ביום הרביעי כאסוף קיסטיוס את כל חילו, התאור עז ויעל על ירושלים, ואגריפס היה לו למורה דרך, ויוליכהו דרך הצפון, ששם אין חומה ומבצר לחלקי העיר החדשים, ומשם פרצו על פרוך

⁽¹⁾ יוספוס, מלחמות II, 18, 1. ⁽²⁾ שבת כ"ז תשרי תתכ"ז.

ביותא ועל העיר החדשה ויעברו שוק העצים ויגיעו עד לפני החומה הצפונית. ואנחנו התחזקנו על החומה, ומדי קרב האויב אלינו נגף לפנינו ויסוג לאחור, וגדודים מאתנו פשטו מאחרי להכרית אכל מפי חילו. זאת ראה קיסטיוס ויבן לאחריתו, וימהר ויעזוב עם חילו את העיר ויפן ערף לשוב בדרך בא. אז יצאנו לדרך אחריו, ונעל על מרומי ההרים ונשלח את כל מגפותינו בחילו העובר במורד וחלליו כסו את כל הדרך. בהגיעו אל בית חורן מצא את גדודינו נטושים על ההרים מסביב לעשות בלה לו ולחילו בעברו בעמק אשר לרגלינו. שם היתה תבוסתו שלמה — לולא היתה חשכת הלילה מגן בעדו. בלילה ההוא העמיד נגדנו ארבע מאות איש חיל להסב אליהם עינינו, והוא התגנב עם חילו בלאט ויסע ויעבור כל הלילה עד כי לאור הבקר כבר חלץ ממנו בהרחיקו מעלינו דרכו. וארבע מאות האנשים עצרונו בחוקה וילחמו עמנו בעז וגבורה עד כי נפלו כלם לפי חרב. אמנם את קיסטיוס ואת יתר חילו לא הרבקנו עוד, אבל כל הכבודה הרבה, כל הנשק ובלי המצור וגם אצר כספו וזהבו נפל בידנו. וכן שבנו בשלל הרב ירושלימה⁽¹⁾ בקול רנה ותרועה ובהמון חוגג. את הכסף וזהוב הקדשנו לאוצר בית ה', את בלי המצור העמדנו בקצה הר הבית ואת הנשק חלקנו בינינו. גם דגל הלגיון הרומאי, אשר הוליך קיסטיוס עמו מאנטוכיה, נפל בידנו, לחרפת אויבינו ולכבוד ולתפארת לעמנו.

והעיר ירושלים צהלה ושמחה. כלנו עלצנו בישועת ה', כי הנה שבו לנו ימי החשמונאים מלפנים, וברב כח נלחמנו עם אויבנו עז אף יכלנו לו. את מורא הרומאים לא יראנו עוד ומהמונם לא חתנו, כי התפארנו עליהם לאמר: „כאשר מצאה ידנו

(1) ו' מרחשון תתכ"ו.

למטיליוס וקיסטיוס, כן תמצא ידנו לכל שריהם ולגיוניהם, כי זרוענו תאמצנו ולה' הישועה!"⁽¹⁾. ברצות ה' דרכנו עם אויבינו הוצה השלמו לנו גם אויבינו פנימה, כל שועי העיר וגדוליה שתו ידם עמנו, ולולא הסיקרים שהיו בעוכרינו, כי עתה נשארו כלם שלמים אתנו, ובאין בוגדי און בקרבנו שגבנו ישע ולא ידענו רע. אך מנחם ראש הסיקרים התעיב עלילה כדרכו, וישם דמי מלחמה בשלום, ויתפוש את חנניה ואת חזקיה, ראשי נבכדי עמנו וקרובי אלעזר בן חנניה העומד בראשנו, ויתנם לעוכרי עמם בבקשם שלום רומה, ויעש בהם משפט מות. ותקטן עוד זאת בעיניו, ויעד גאון וגבה ויבוא בלבוש מלכות אל הר בית ה', ויתנשא על פי שמו להיות למשיח אלהי יעקב⁽²⁾. אז חרה אף כלנו עד להשחית, ובעמוד אלעזר בן חנניה בראשנו, ערכנו מלחמה עם הסיקרים ונגרשם מבית ה', ונפיצם איש מעל אחיו. ואלעזר רדף אחרי מנחם, אשר ברח מפניו אל העפל על פני הר הבית דרומה; שם נכשל מנחם ברגליו, בהסתכך במעיל הארגמן אשר נשא עליו, ויפול ארצה, ואלעזר ואנשי בריתו סקלוהו באבנים וימת. ורק מתי מספר מהסיקרים נמלטו מן העיר ויברחו אל רעיהם אשר במבצר מסדה וישבו שם⁽³⁾.

אז היתה מנוחתנו שלמה. הסנהדריה הושבה אל מכונה כבתחלה, ורבן שמעון בן גמליאל נשיאה היה גם לנו לנשיא וראש. כי אף שהיה מצאצאי הלל לא זרה לו רוחנו ויבוא בסודנו, ובנו גמליאל⁽⁴⁾ וחתנו ר' אליעזר בן הורקנוס⁽⁵⁾ וגם רבים מזקני הסנהדריה נתנו ידם ולבם לנו — כר' חנינא סגן הכהנים⁽⁶⁾ וזכריה

(1) אדר"ג פ"ד. 2 (סנהדרין צ"ח; ירושלמי ברכות ה'. 3) יוסיפוס, מלחמות II 17, 9. 4) תענית כ"ט. 5) תוספתא שבת פ"א. 6) אבות דר' נתן פ' ד'.

בן אבקולס¹) ועוד כמהם. וכבוד אלעזר בן חנניה יקר מאד בימים
ההם בעיני כל חכמינו אלה, עד כי פעם אחת, בהאסף כלם
לבקר את אביו בחלותו, נמנו וגמרו על פי עצתו להנזר כלה
מבני הנכר הבאים בתוכנו²), אחרי אשר נגלתה איבתם לנו
במטבח זה ערכו לאחינו בשבתם לבטח עמם — ולא יהיו עוד
להרומאים למרגלי חרש בחדשם מלחמתם עלינו.

אמנם ידענו כי לא על נקלה יאספו הרומאים ידם מעלינו.
קרובי אגריפס הנה יצאו את ירושלים בהחבא, ללכת ארצה יון
ולעמוד לפני נירון קיסר ולהעיר עלינו כל חמתו. אך קוה קוינו
כי בקום כל העם באיש אחד לעמוד על נפשם, תחזקנה ידינו
באלהי ישענו, ונלחמו אלינו כל גויי הארץ ולא יוכלו לנו. ולתת
אמץ בלב אחינו, יעיץ אלעזר בן חנניה לאמונה, לכתוב „מגלת
בית החשמונאים”³), והיו גבורינו מלפנים להם למופת — כי גם
ממלכת סוריה הגדולה והחזקה בימים ההם לא הרפתה מהם
ותחדש חיליה נגדם, אך תם אז לריק כחה, וקץ ישועתם באה.
והעם התעורר בגבורה, וכלם יחד התנדבו לעזרה, אלה בכסף
ואלה בכח ידיים, אלה עדרו מערכה ואלה למדו ידיהם לקרב,
והעיר מלאה בתי חרשת עץ וברזל, להכין נשק וצרכי מלחמה
לרוב. גם בצרו את החומות, ויבנו חומה חיצונה סביב לפרור
ביזיתא, היא החומה אשר החל אגריפס הראשון לבנות ויניאווהו
הרומאים ולא נתנוהו אז לכלותה. וכל זה נעשה בשובה ונחת,
בהשקט ובטחה, כי בשלום ובמישור הלכנו וחדות ה' היתה מעוזנו.

(¹) יוסיפון שם IV, 4, 1; גיטין נ"ו. (²) משנה שבת פ"א ד'. (³) ה"ג
הל' סופרים.

וימי החנוכה, מועד מזכיר גבורת החשמונאים, היו בשנה
ההיא לחג גדול לעמנו ולחג משפחה לאנשי בריתנו, חג חתונת
אלעזר בן שמעון לבית גוריון עם בת גילו מרים בת נקדימון
דודו. וגם זה היה לנו אות לטובה — כי לב נקדימון העשיר נטה
בראשונה אחרי השלום, ככל שועי עמנו, ותהי עצתו גם הוא
להתרפס לפני רומה גברת הממלכות ולצפות לחסדה. ואלעזר בן
שמעון היה לב אחד עם אלעזר בן חנניה להתפרץ מפני הממלכה
הרשעה ולפרוק עולה מעל צוארנו, ולפלגות דעותיהם אלו חלק
לבכם, ויהי ריב ומדון נשא, וכמעט התרה אגדתם. וחתונת דודים
זו נתנה לנו אות אמת, כי הנה התיחדו הלבבות והגדולים נשמעו
לקטנים, לחוק השלום פנימה בעמדם בקשרי מלחמה עם אויביהם
חוצה.

ביום הרביעי⁽¹⁾ בצהרים נאספו כל הקרואים הצעירים אל
מעון החתן אשר ברחוב הפנים המפנה אל רחוב דוד. ואחרי
כלותנו לאכול ולשתות ולהטיב לבנו, החלה ההליכה אל בית
נקדימון אבי הכלה אשר בקצה הרחוב מעבר השני — כלנו לבושי
מכלול כיום מועד. החתן יצא בעמרת פרחים ושושנים קלועים
בעלי עץ עבות, ועל קדקדו פאר תכלת מרקמה חוטי זהב ומשבצה
אבני חן⁽²⁾, מעילו משי ירקרק חמור אטון הודו ועל מתניו חגרת
שני מעשה חושב, ובה תקועים קסתו⁽³⁾ וחתמו ופתילו⁽⁴⁾. הקרואים
יצאו במקלעות הדסים מסביב לראשם וביריהם ענפי עץ עבות
וכפות תמרים אשר זרקון למעלה ונטלון בידים מהירות לשעשע
לבב הרואים⁽⁵⁾, ולפניהם רעש חצוצרות וקול תפים וצלצלי
תרועה, וכל שמחי לב יצאו במחולות ורקודים. כמעט הגענו אל

(1) כתובות פ"א א'. (2) סוטה פ"ט י"ג. (3) מס' שמתות פ"ח, (4) בראשית
ל"ח י"ח. (5) כתובות י"ז.

רחוב רוד, הנמשכה משער הפנים מערבה ועד עמק החרוץ אשר לפני הר הבית מזרחה, והנה משני צדי הרחוב לכל ארכה צנורות נמשכים מבית נקדימון והלאה, האחד מקלח שפעת יין לכל עובר, לשתות ולשום בכליו, והשני — שמן טוב לכל החפץ לקחת עמו לסוך ולהתעדן⁽¹⁾. ודרור נקרא לכל ילדי בתי הספר אשר ברחוב ההיא⁽²⁾, ולתת מעדנים לנפשם בזבזו להם קליות ואגוזים⁽³⁾. וכה הלך ההמון ורב עד אשר נפגשנו בעדת הנשים הכבודות הבאות לקראתנו ממעון בית גוריון; כלן לבושות מחלצות, מעטרות בפרחים ועדויות מבחר כל עדי. הכלה יצאה בהינומה, הוא הצעיף הדק והשקוף המכסה את פניה⁽⁴⁾. באזניה נזמי זהב משבצים אבני שהם; לבושיה משי ורקמה, חשב אפודתה רצוף אבני חן. שערותיה ערוכות לאחורי ראשה ומתפשטות ויורדות לארכן על כתפותיה ועל גבה⁽⁵⁾. שרשרת זהב שלשיה מעשה עבות וממלאה בספירים סבבה את צוארה ותניע עד לבה, ועל ראשה „עיר של זהב“⁽⁶⁾, והיא עטרה עשויה מעשה חשב; בה תבנית העיר ירושלים עטרה גאותנו⁽⁷⁾, ובמקום המקדש — אבן יהלום יקרה המתנוצצת לעין בקרני הודה, כנברשת הזהב אשר על פתח ההיכל לאור פני השמש⁽⁸⁾. הכלה יושבת באפריון⁽⁹⁾ — הוא אהל משי אדום עם כפת תכלת וסכיבותיה כנפות ומלילות⁽¹⁰⁾, עשויות בחושי זהב מעשה עבות⁽¹¹⁾. והאפריון נשוא על כתפות שמונה נערים בני כושיים לבושי כתנות פסים. ועשר נערות בנות הודו הולכות לפני האפריון ומקטרות מר ולבונה עם כל ראשי בשמים, ולפניהן עשר נערות סוריות נושאות אבוקות

(1) מס' שמחות, שם. (2) מגלה ג'. (3) כתובות פ"ב א'. שמחות, שם.
 (4) כתובית, שם. (5) שם. (6) סוטה מ"ט: (7) שבת נ"ט. (8) תוספתא
 יומא פ"ב. (9) Palankin, (10) Quasten, (11) סוטה פ"ט ו"ד.

לקדם בהן את פני החתן, כחק⁽¹⁾). ולפני כל הכבודה הזאת להקת שרים עם נוגנים בחלילים ובנבלים ובכנורות ובמנענעים ובשלישים ובקול הארום⁽²⁾ והמנבורה⁽³⁾.

בקרב שני המחנות חר אל אחד עמדו יחדו. הקולות חרלו והכלה ירדה מאפריונה נשענה על יד חברתה, שושבינתה, ותקרב צעדים אחדים ותשתחזה בענות חן אל מול פני החתן אשר יצא לקראתה גם הוא, נשען על ידי, כי בי בחר להיות שושבינו⁽⁴⁾. אז אחז בידה וינהגה אל האפריון, ויושיבנה שם לימינו. העבדים אחזו בבדי האפריון וישאוהו מעלה, והשרים והמנגנים הרימו קול והקראים והקראות צהלו וישמחו. כלם הפכו פניהם ויכונו פעייהם אל בית נקדימון, ואנכי נשארתי על מקומי ולבבי פחד ורחב, בהתבונני אל השושבינה הנהמדה, העומדת לנגדי בבל הודה והדרה. בעיניה הכרתיה כי הנה היא צפורה, אשר הצלתי מכף הרומאי בשדרו ממנה את עדייה, והיא הביטה אלי ונהרה ופניה אדמו מגילת נפש.

„לא נפלאה היא, אדני, כי לא הכרתני בנשאך אלי עיניך— פתחה בחן שפתיה — כי בהפגשנו בפעם הראשונה צבו שפתי ואפי לפני שני מאד, עד כי בבואי אז הביתה ואביט אל הראי, עמדתי ואתבונן בי ולא הכרתי מראי אף אני”.

„אכן השתנית מאד לטוב, עדינה, בשובך אל קדמות מראיך— השיבותי אמרי לה — ומאד יגדל משוש לבי כי אשרתי לראותך עתה ביום שמחתנו זה. לכן משנה שמחה אשמח בו”.

„לא אכחד ממך — ענתה בתם לבבה — כי רק לבעבור זאת העתרתי אל אבי ואפצר בו עד בוש להניחני לבוא ירושלימה

(¹ מתיא כ"ה א', ⁽² Bybenъ, Schellentrommel . ⁽³ תוף גדול — סוטה מ"ט, ⁽⁴ תוספתא כתובות פ"א.

לכלולת מרים רעותי, בדעתי כי למועד הזה שמור לי ענג רב : להראות את פניך ולברכך בפי על הטוב, אשר עשית לי במרם נודעתי לך בשמי. אך נגרע נא שיחתנו עתה, כי לא זו העת. ועוד חזון למועד הזה אשר נתראה ונשיחה יחדו, כי הלא שושבינים נחנו גם שנינו, ומשמרת כבודנו שמורה תהיה לנו להפגש ולהתרועע דינו".

בדברה זאת הושיטה ידה לי ותלכבני בעיניה, ועד מהרה התחמקה התבוללה בתוך העלמות התופפות, וגם אני שבתי אל אחות מרעי העליוס, אבל בעבור חושי כי נפעמתי ולא ידעתי נפשי.

ובית נקדימון בן גוריון, העשיר בעשירי ירושלים, הוא ארמון כלול בהדרו כהיבל מלך. עשר מעלות אבני גזית עשויות למבוא החיצון. שם על גרם המעלות, לפני הפתח, עמדו נשים יקרות, באות בימים ונודעות לשם, ובידיהן בקבוקי יין סתומים וחתומים חתם צר¹), אשר הניפוס תנופה בצאתן במחול לקראת הבאים. וכחל כלם לעלות, עמדו הזקנות הכבודות בשתי שורות מזה ומזה, ולא חדלו לרקד ולהניף את הבקבוקים תנופה לפני העולים עד אשר תמו כלם לעבור על פניהן.

האולם, אשר בו נאספו עתה בני הנעורים, הוא גדול ורחב ידיים, פתוח אל מול החצר, ובמקום קיר מבדיל עומדים שני טורי עמודי אבן ממבחר השיש האתוני, הלבן כשלג והשקוף כבדלח. טורי עמודים כאלה ערוכים גם לכל עברי האולם פנימה, ולכלם אדנים וכותרות שיש אדמדם עם נקודות שחורות — הוא השיש המצרי. פסילים ותמונות כל חי לא יראו ולא ימצאו בכל

¹ כתובות ט"ו ;

הארמון הזה, כחק לישראל מאז ומעולם, ותחתיהם נראים על הקירות ועל כותרות העמודים ועל הספון מלמעלה פתוחי צמחים ופרחים וכל פרי נחמד למינהו, והם משוחים בצבעים הראויים להם עד כי לא נכר מעשה הטבע מפני מלאכת המחשבת. ובספון תלויות מנורות כסף על שרשרות נחשת קלל, ובין קני המנורות חרוזי זכוכית מוצקה לקצוות הרבה, מעשה ידי הצרונים. הקירות בנוים אבני גזית אמוצות למראה וחלוקות למשעי, ועליהם צנחרות זהב ורזאי כסף מברט, וביניהם מסגרות נחשת קורינתית¹ מסביב לכתבות עבריות: אמרי מוסר וחכמה הלקוחים מספרי הקדש וממשלי חכמינו. הקרקע מצפה צלעות ארוים חלוקי מעצד ומשוחי בששר, ומכסיהו יריעות יקרות בשלל צבעיהן רקמה. במעלה קיר הרחוב חלונות שקופים אטומים השולחים אור כהה לאולם מטה, ועל פני העמודים המפנים אל החצר יריעות שש משור, המכסות את כל פני האולם מעבר החוא. — עתה הוסרו היריעות מתחתיהן הצדה, והן אחוזות בחבלי בויץ אל העמודים הקיצונים לשני העברים, וזרי פרחים קטופים מגנות יריחו סובבים לכל העמודים ועוברים במקלעותיהם מזה אל זה, ובהם תלוי מבחר כל פרי ארצנו הטובה, ועלי אלה ואלון ושקמה קלועים באגדות על פני קירות האולם מסביב לצנחרות ולראיים ולכתבות הנמלצות. בין הקירות והעמודים יציעי משי ורקמה רכים ונעימים למושב ולמסבה, ועצי חמד מלאי ציצים ופרחים ונותני ריח כלבנון עם עצי רמון ואגוז ובטנים ושקדים ותפוחי זהב ופסתקיות ואפרקסים הובאו באגנות שיש מכרמי עין גדי והוצגו בשדרות ישרות לכל ארך האולם מן הקצה אל הקצה.

¹ Corinth — עיר בארץ יון ובה השבילו הצורפים להמציא את הנחשת

הזאת, היקרה מזהב — Plinius 34, 2.

כבואנו אל האולם ראינו המון רבה מעניי עמנו קמים מן השלחנות הערוכים להם בשורות הרבה על פני החצר. כלם שבעים ודשנים ממשתה שמנים אשר ערכו להם אבות הכלה, בשרתם לפניהם בראש כל עבדיהם. פניהם צוהלים מהיון הטוב אשר שתו לרויה, ולבם שמח על המנות ומתנות הכסף אשר חלקו להם ביד נדיבה, והנה הם מתיצבים במערכה אל מול האולם, ומחכים לראות את החתן והכלה ולברכם בשם ה'. שניהם יצאו לקראתם ויודו לאחיהם העניים על הברכות אשר אָצלו להם בלבב שלם. העניים פנו ויצאו דרך שער החצר, שם קדמום המנגנים בתרועה ובכלי שיר; שם הוגד להם כי ביום מחר לעת הזאת, עת יובל הווג בשמחות וגיל אל מעונו בבית שמעון בן גוריון, אבי החתן ודוד הכלה, ישובו יאתיו שמה אל המשתה אשר יעשה להם עם מנות ומתנות ביום הזה. העניים עלצו למשמע אוניהם וילכו משם שמחים וטובי לב, וקול זמירותיהם ומצהלותם נשמע עד למרחוק.

ובאולם העלו את המנורות. השמן הטוב היצוק בהן נתן ריחו, ואור גדול נגה מן המנורות והצנתרות על האולם וכל אשר בו, והראיים המבהיקים זיום האליפו את המראה וישיבוהו עד אין סוף, בקבלם אותו זה מזה ובהשיבם אותו זה לזה. החתן והכלה ישבו באפריזנם אשר העמד להם בראש הקרואים על יד הקיר המפנה אל הרחוב. וכל בני הנעורים ישבו במסבה, ועבדי הבית רצים ובאים לפניהם לשרתם: אלה מכיאים ממתקים ומגדנות ושקויי עדן, ואלה מוריקים שמן מר ואפרסמון מצלחיות בדלח; אלה זורקים „קפות בשמים“ וכל אבקת רכל, ואלה מניפים במניפות⁽¹⁾ על פני המסבים והמסבות לעשות להם קרת רוח למשיבת נפשם.

(1) Fächer.—בבא מציעא פ"ו.

בדעתנו כי עוד כשתי שעות תעבורנה עד בוא החכמים הזקנים לברך את הזוג ולסדר את הנשואים כדת, החלונו להתרועע ולהשתעשע על פי דרכנו. הבחורים קמו ממקומותם ויעמדו לפני הבתולות, ויחדרו חידות וימשלו משלים וישאלו שאלות וישיבו תשובות מחפזות, איש לפי רוחו ותבונתו. ואחרי התרועעם דים הואילו ליחד שעשעיהם בענין אחד לכלם, ויגמרו אמר לתת בשיר קולם. אז שבו כלם למקומותם ויאמרו להפיל גורלות מי בבחורים או בבתולות ישמיע שירת דודים, שירה עבריה, טהורה ונקיה, חמודה ורצויה לכל. והנה החלו החתן והכלה להתלחש, ושחוק נעים עבר על שפתיהם, בשומם עיניהם בשושביניהם, ואחר כן גזרו שניהם אמר, כי עלי ועל צפורה להשמיע קולנו ראשונה, אחרי דעתם כי שנינו יודעי פרק בשיר ומטיבי נגן.

מלכי היום פקדו, ומי לא ישמע? החתן והכלה נתנו צו — ומי ישיבם?

עד מהרה הובא כנור נעים מחדר הכלה, וצפורה קמה ממקומה ותבט אלי — ותתאדם. אחרי כן פנתה אל „מלכי היום” ותען בענות חן לאמר:

אנכי בת עיר מצער, יושבת הגליל, ואיך ימלאני לבבי לשיר בשירים בין העלמות הבחירות בבנות ירושלים? אך חזקה עלי פקודתכם, לכן אשירה בדבריכם ויהי מה; אשירה שירת עלמה יושבת שדה וכרם כמוני, שירת שולמית ב„שיר השירים אשר לשלמה”.

כן דברה ותקח את הכנור, ואצבעותיה עברו ברעש על מיתריו כשאון הסער בעצי היער, ואחר כן נשמעה לאזנינו המיה נעימה כמי השלוח ההולכים לאט, וכחליפות הרגש המפעם אותה

לפי הדברים היוצאים מלבה, בן השתנו פניה למראָה לכל תנועותיה,
בהביעה רוחה בדממה וקול לאמר:

אַנִּי יִשְׁנָה וְלִבִּי עֵר.

קול ? ...

הַזְדִּי דוֹפֵק!!!

”פִּתְחִי לִי, אֲהוּתִי!

בְּעִתִּי! יוֹנְתִי! תִּפְתִּי!

יִשְׂרָאֵלִי גִמְלָא־טָל,

וְקוֹצוֹתִי — רִסְסִי לְיָלֵה”.

וְדוֹדִי הָמָּק! עֶבֶר!

קראה פתאם בקול חרדה אשר הרגיו את כלנו כמו נתר
לבנו ממקומו. והנה הכנור המה לקולה כיונה הומיה, בהאנחה
מרה:

בְּקִשְׁתִּיהוּ וְלֹא מִצְאָתִיהוּ!

קָרָאתִיו — וְלֹא עָנָנִי! ...

או הבימה אלי בחן ותחנונים, וקול כחולה השמיעה בהתיפחה
על מר נפשה:

מִצְאוֹנִי תִשׁוּמְרִים,

תְּסוּבָּבִים בָּעִיר.

תְּבוֹנִי, פִּצְעוֹנִי,

נִשְׂאוּ אֶת רִדִּי מֵעַלִּי...

בדברים האלה התרגשה העלמה העדינה ועיניה מלאו
דמעה. ואנכי התנודדתי עד מאד, בזכרי את אשר קרה לה ביום
הרעש. אבל לא אל לבי בלבד נגעו הדברים, כי גם אל לב
אלה אשר לא ידעו מה ירומון מליה — וקול כרעם נשמע מכל
בני הנעורים במחאם, כף ובהריעם לה ולהוד קולה ולמשחקה
הנעים הלוקח נפשות.

והנה פנתה המשחקת הנחמדה אל עדת העלמות. עיניה
הורידה לארץ, ושתי אצבעות ימינה הרימה למעלה, ובקול רועד
מרגשת לב לחשה אליהן לאמר:

הִשְׁבַּעְתִּי אֶתְכֶן, בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם,
אִם תִּמְצְאוּ אֶת־דֹּדִי! ...
מִתּוֹ תִּגְדּוּ לוֹ?
שְׁחַלֵּת אֶתְכֶּה אֲנִי!

בפעם הזאת נרעש הבית עד היסוד בו, משאון כל בני
הנעורים, מתשואות „חן, חן!“ אשר ענו השומעים והשומעות
בהשיבם תודה וברכה להמשוררת הנפלאה המשחקת משכיל.
ובקרבי קם שאון מרגשת קרב; עפעפי הישירו לנגדי את הקוסמת
היקרה אשר לקחה לבבי, וזמותי נתקו בהלך נפשי עד כי בהושיטה
אלי את כנורה לא הבינותי חפצה, כי לא ידעתי נפשי.
אך עיניה הנשואות אלי באהבה וחן העירו רוחי ולבבי, ואקח
את הכנור מידה וארעישנו בפתח שירתי בשאון עובר, ולקולו
צללו שפתי גם אני בשיר האהבים ההוא, בהראותי באצבעי על
צפורה ידירות נפשי לאמר:

מִי זֹאת, הַנִּשְׁקָפָה כְּמוֹ שָׁחַר?
 — — יָפָה בְּלִבָּנָה, בָּרָה בַּחֲמָה?
 — — "לֹא יָדַעְתִּי גַּפְּשִׁי" שָׁמַתְנִי?

יָפָה אֵת, רַעֲיָתִי, בַּתִּרְצָה,
 נְאוּהָ — — בִּירוּשָׁלַם,
 אֵימָה — — בְּגִדְגִלוֹת!

לִבְכָּתְנִי, אֶחֱוִיתִי בְּלָה!
 לִבְכָּתְנִי — — בְּאַחַד מֵעֵינָיָה,
 — — בְּאַחַד עֶנְק מַצִּירְנִי!

לדברים האלה נרעשה העלמה ופניה כתולע האדימו. היא הבינה לשכל מלי, כי רמוזות הן על מקרה היום ההוא אשר בו נפגשנו ראשונה; הבינה — כי כמוה כן גם אני מלבי הוצאתי מזלין, ושירתנו זו בחרנו לנו לשעשע לבב השומעים הנה היתה למליץ בינותינו, ורגלה עלינו — אהבה. ברגע הזה הביעו אלי עיניה כל חושיה בה, כי הזהירו באור יקרות, האור הנפלא הבוקע בינות לעפעפים כהות מאש אהבה המלהטת קרב — ומבלי דעת נאחזו ידינו ויחרו צללו שפתינו בקריאה הגדולה אשר קרא המלך שלמה בעז רגשותיו, לאמר:

מֶה־יָפִית וּמֶה־נֶּעְמָה
 אֶהְבָּה בַּת־עֲנוּגִים!!!

ומחיאות כפים וצהלת הידר הרעישו את האולם, ומכל עברים נגשו אלינו לברכנו. כלם הביטו אלינו ונהרו; יחד הבינו

בדברים כי שירתנו לא משל היא כי אם חזון לבנו ומשאת נפשנו.
 בקום הסערה לדממה נגשו אלי חברי ויחד עם החתן שחרוני
 לשיר להם שיר מלחמה, משירי הגבורה אשר נשיר יחדו לחזק
 לבנו ליום קרב. אז נהלתי את צפורה אל מקומה ואושיבנה על
 יד האפריון לימין הכלה, אשר נפלה על צוארה ותאצל לה עתרת
 נשיקות, ואנכי שבתתי אל אחות מרעי אשר העמידוני בתוך ויעמדו
 במעגלה מסביב לי, ובדממת כלם הרימותי קולי קול עז, ואשיר
 שירי לציון לאמר:

1

אֶת רוּחַ אֶפְנוֹ, אֶת מְקַבֵּיט אֶלֶת*
 עִיר עָזוֹ לָנוּ צִיּוֹן! וְאַנְחָנוּ בְּגִיף —
 לְהִקְבֵּת רוּחָנוּ, תְּרַבְּנוּ תְּרַע,
 עֲזוֹנוֹ יַד הָאוֹיֵב בֶּל יָבוֹא שְׁעָרֶיךָ.
 נָשָׁם עַמִּים יִרְגְּשׁוּ, יִגְדּוּ בְּתִרְוַעַת,
 נִקְוָמָה נִלָּחֵם וְלֹאדָנִי תִישׁוּעָה!

וכלם ענו במקלה:

נָשָׁם עַמִּים יִרְגְּשׁוּ, יִגְדּוּ בְּתִרְוַעַת,
 נִקְוָמָה נִלָּחֵם וְלֹאדָנִי תִישׁוּעָה!

2

עִיר עָזוֹ לָנוּ צִיּוֹן, נִשְׁגָּב בָּךְ נִצַּח!
 אִישׁ דָּת לָךְ, אִישׁ קָדֵשׁ מִסְכִּיב חוֹמָתֶיךָ;
 בְּנֵי־אֲנָךְ נִגְיֵלָה, גְּרִימָה תִפְצֶה,
 צָרִיף יַחֲתוּ מַחֲסֵן יִפְעֶתֶךָ.

(*) השיר הזה והבא אחריו המת מעשי ידי המשורר מר ש. ל. גאָרדאָן.

יִחְתּוּ יְבוּשׁוּ מְזֻרָעִים הַגְּדֹעָה ,
וְאַנְחֵנוּ נִדְּפָלָה : לֹאֲדָנִי תִישׁוּעָה !

והמקהלה :

יִחְתּוּ יְבוּשׁוּ מְזֻרָעִים הַגְּדֹעָה ,
וְאַנְחֵנוּ נִדְּפָלָה : לֹאֲדָנִי תִישׁוּעָה !

3

הַעֲזֹרוּ גְבוּרִים , וְשֹׂאוּ כָּלִי מִלְחָמָה ,
הַחֲלִצוּ נָא יַחְדָּו , הָאוֹיֵב קִדְּמוּ !
וּבְחֶרֶב חֲפֹכָבִי , זוֹ חֶרֶב נִקְמָה
לְהַטֵּת צָרִיתִי , בָּעֵז הַלָּחֶמּוּ !
תִּלָּחֲמוּ כִּיהוּדָה , מִדֶּם תִּשְׁפִּירוּהָ !
תִּלָּחֲמוּ וּקְרָאוּ : לֹאֲדָנִי תִישׁוּעָה !

והמקהלה :

תִּלָּחֲמוּ כִּיהוּדָה , מִדֶּם תִּשְׁפִּירוּהָ !
תִּלָּחֲמוּ וּקְרָאוּ : לֹאֲדָנִי תִישׁוּעָה !

4

אַתָּה רוּחַ אֶפְנוֹ , אַתָּה מְקַדֵּשׁ אֱלֹהִים ,
עִיר עָז לָנוּ צִיּוֹן ! וְאַנְחֵנוּ בְּגִיף —
לְהַבִּית רוּחֵנוּ חֲרָבְנוּ תַרְעֵ
עֲזוֹנוֹ יַד הָאוֹיֵב , בֶּל יָבוֹא שְׁעָרֵינוּ ;
שָׂוֵא עַמִּים יִרְגְּשׁוּ , יִגְדּוּ בְּתִירוּעָה !
נִקְוָמָה נִלָּחֶם — — — — —

„הנה המתתנים וחכמי הסנהדריה באים!“ — נשמע קול מבשר.

הגברים קפצו ממקומותם לקדם פני המתתנים והמורים הבאים. בראשם בא רבן שמעון בן גמליאל הנשיא, איש כבן חמישים שנה, ופניו מלאים עלומים ומפיקים עז ונדיבות. זקנו אשר שיבה זרקה בו יורד על פי מדותיו, (מדו¹) משי לבן ושוליו מרקמים כסף ובמתנו אבנט ארגמן עם רקמת זהב. ראשו חבוש פאר תכלת ועליו יציץ נזרו — כי זה הדור הרביעי אשר הנשיאות היתה במשפחתו ירשה מאבות לבנים. אתו בא הכהן הגדול (המוסר) חנן מבית חנן, אשר קרבהו² רבן שמעון למען השלום, אף שהיה צדוקי³, ואתם הישיש גוריון ושלשת בניו: האחים המתתנים, שמעון ונקדימון ואחיהם הבכור יוסף בן גוריון. אחריהם הכהן הגדול (המוסר) ר' יהושע בן גמלא, אחיו יוסף בן גמלא, אבי צפורה, ר' שאול בן במנית, ר' זכריה בן אבקולס, ר' אליעזר בן הורקנוס, חתן הנשיא⁴, אליעזר בן חנניה, ראש הקנאים, ועוד חכמים אנשי שם, זקני הסנהדריה ויקירי ירושלים. גם המתתנות והנשים היקרות שבירושלים יצאו מחרר הנשים ותבואנה אל האולם.

יחד עם ראשי הסנהדריה בא יוסיפוס בן מתתיהו הכהן, אשר ראיתיו ביום הרעש, בהלכותו אל צפורה, והוא בן עשרים ושמונה שנה בעת ההיא, ממשפחת כהנים נכבדה בישראל, איש הולך את חכמים ויודע לשון יוגית. בימי חרפו התחבר אל האססים, אחר כן אל הפרושים. לפני שתי שנים הלך רומאה להמליץ שם על שני שליחי ישראל שהלכו שמה בעסקי אחיהם

¹ ברכות כ"ח. ² יוסיפוס, תולדות, 38, ³ קדמוניות XX, 9, 1; ⁴ עירובין פ"ו ב'. ⁵ כ"מ נ"ט.

ונאסרו אל בור. ובשוכו משם בשנה העברה היה לבו מלא מגדולת רומה ומגאון שריה ואלופיה, וידבק בבית אנריפס קרובו, ויבו לפרושינו, העוסקים „בדברים של מה בכך“, וילעג לעדת קנאינו, המתאמרים להתפרץ מפני רומה המושלת בעז עולם. אך מאז נברה ידנו על צרינו היתה רוח אחרת עמו, וישא בגדי כהונה, ויעטוף סדין⁽¹⁾ כוקני תלמידי חכמים, ויתחסד לעיני כל, ויתחשב בין יראי ה' — והם שמחו בו, בדעתם חכמת האיש הזה בהליכות עולם ודעתו את הרומאים וסדרי צבאותיהם ותבסיסי מלחמותיהם. מפי צפורה נודע לי, כי מאז הכיר אותה בבית דודה נטפל אליה בבקשו אהבתה, גם הצליח לקנות לו לבב דודה ודודתה, אך לא את לבבה, — ומהיום ההוא אשר הכירה מרץ לבו, בעזבו אותה לנפשה בידי הרומאי, נבזה נמאס בעיניה, ומתק שפתיו יוסיף געל נפשה.

כבוא יוסיפוס אל האולם, התבולל בין בני הנעורים ויעמוד על יד צפורה ויחל לשית לה בחלקות. אך בחודע לו דבר השירה אשר שרנו אני והיא שנו פניו, ויתן עיניו בי, וירם קולו ויקרא: „אוי לאזנים שכך שומעות! הלא הקורא פסוק משיר השירים כמין זמר, עליו התורה חוגרת שק ואומרת: רבונו של עולם, עשאוני בניך ככנור!“⁽²⁾

„אבא, איך מעשרין את התבן?“ — לחשתי אל חברי, בזכרי צביעות עשו בציד אשר בפיהו⁽³⁾.

„הרגע נא, ידידי, — ענה רבן שמעון בהגיע הדברים אליו — כי הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם, ועל כזה נאמר: דבר בעתו מה טוב“⁽⁴⁾.

(1) אדר"נ כ"ה. (2) מס' כלה פ"א. (3) בראשית רפה פ"ג. (4) מסכת כלה

„אבל הנשמע בזאת — הרים המקנא קולו — כי יתנו גברים אוניהם לחטוא ולשמוע זמרת אשה? הלא „קול באשה“ הוא דבר מגנה¹) — האף אין זאת, רבותי?“

„אבא, איך מעשרים את המלח?“ — לעגתי לו בפניו.

„באשת איש, אמרו, ולא בעלמה פנויה“ — ענה אחד החכמים.

„עתה ידעתי על מה ברח ממני יוסף הצדיק ביום מסה! — התלוצצה צפורה בלאט — כי בנפול עלי אימת הרומאי ביום הרעש, צעקתי לעזרה, ויהי כהרימי קולי ויעזוב יוסף בגרי בידו וינס“...

צחוק פרץ מפני בני הנעורים, בשמעם לצון העלמה המחכמה.

יוסף התחמק מאתנו ויפן אל הזקנים ויאמר:

„רבותינו, הגיע זמן תפלת המנחה!“

קסם על שפתי האיש הזה! כי כמעט יצא הרבר מפיו חרדו כלם מכסאותם וישאו עיניהם אל החלונות ואל פני השמים הנראים מפאת החצר.

„אמנם בן, הגיע זמן קרבן התמיד“ — אמר ר' יהושע בן גמלא, בחושו לעזרת יוסף רעהו, להפריע שיחת בני הנעורים המתלוצצים בו.

הנשים והבתולות באו אל חדרי הגבירה ואנחנו עמדנו להתפלל, וככלות התפלה היה סדר הנשואים והברכות כמשפט. ואז התחלקו הקרואים והקרואות לחבורות קטנות, חבורה וחבורה לפי ערכה, וישבו אל השלחנות אשר ערכו באולם לאכול ולשתות ולשמוח.

ואני וצפורה, שושביני הזוג, נועדנו אל חדר תחתן והכלה,

¹) ברכות כ"ד.

ונשב אל שלחנם, ונתעלם בשמחתם, והם הוסיפו לקרב לבותינו ולתת לאהבתנו ניב שפתים.

„הלא בת ירושלים אני — אמרה מרים לאלעזר — ועתה הנה נא הואלתי לדעת, העוד חלה עלי השבועה אשר השביעה צפורה אותנו, „בנות ירושלים“, להגיד לדודה את הדבר אשר שמה בפינו?“

„ומה תגיד לי ולא ידע? — ענה אלעזר — אולם אם יש עם לבבך להגיד דבר, הואילי נא והגיד לי מענה פיהו“.

„ומה אני לה ולא תדע? — שנתה מרים את דבריו ותשחק — כאשר אחזה לי אני, כבר התגלה לכם בשירתם זו יתר הרבה מכל אשר נדברנו אני ואתה על אדות אהבתנו מאז ועד הנה“.

„ובכל זאת — קראתי כחם לבבי, בפנותי אל צפורה — לא אבטח באשרי עד אם תגיד לי, עדינה, בשפה לנאמנים, כי אהבתי לרצון לך“.

„אשר עם לבבי לא אכחד — ענתה צפורה לאמונה — כי מאז קדמתני ישועתך, לא חדלתי מהגות בך, אדני! — כי אתה קנית כליותי ולבי, ואהבתך היא ראשית תקותי ואחרית תוחלתי בחיים. ובכל זאת“...

„ובכל זאת?“ — שאלתי בלב חרד.

„ובכל זאת לא ישאני לבבי לתת ידי לך במרס תבקשנה מאבי, כי הלא בתו אני ולו המשפט לגמור בעדי, ואם אעשה כזאת בלעדיו וחטאתי לו כל הימים“.

„צדקת, תמתי, בדבריך. אף אמנם נקל לי לשחר פניו עוד בערב הזה, בהיותו פה עמנו; אבל דאג אני את דורך ודודתך, שן יהיו הם לשטן לי, בנשות לבבם אחרי בן מתתיהו“.

„הרגע, ידידי, כי אם אמנם אחים הם, בכל זאת לא תאימו ברוחם, ויכול להיות כי האיש-אשר יבחר בו דודי, ימאס

בעיני אבי, יען כי — יען כי בו רצתה נפש דודי".

דבריה אלה לא הרגיעו לבבי, כי לא הבינותים.

"הואילי נא לבאר דברך!" — בקשזה אלעזר ומרים יחדו.

"הוא לא יתן את בתו לאיש — החפץ בשלום רומה" —

ענתה.

"הכה קלה דעת בן מתתיהו?" — קרא אלעזר ויקפוץ ממקומו.

"אנכי רק את קלות רגליו אדע — ענתה צפורה בשאט

נפש — כי אותה ראיתי בהיותי בקרב צרה, ואת לבבו לא בחנתי;

אך כרע וכאח הוא מתהלך עם דודי, העומד על דעתו מאז, כי

לשלום עמנו וארצנו אין טוב לנו כי אם לבקש אותו מרומה".

"עוד בערב הזה אנסה דבר אל אביך, איש שלומנו

ובריתנו. נכון לבי בקרבי כי לא ימנעך מידידי זה רצתה נפשך

בו. ועוד לי דברים עם דודך, אך אותם אדבר אליו בלשון

אחרת, ועל בן אחשך אותם לעת אחרת".

פתאם הקשיבו אונינו קול שאון באולם, ונחרד יחדו ממקומנו

ונבוא שמה. וגרא, והנה כלם נדחקים בפתחי האולם, אל העבר

הגלוי הפונה אל החצר. שם ראו עיניהם זרות — כי בעצם הימים

ההם, ימי הגשמים, טהרו פני השמים, ורק עבים קלים מרחפים

על פני הר הבית, והם אדומים כדם, ומנגה נגרם נראו פני

המקדש כמו בוער הוא באש כלו. עוד לא כלו להשתומם על

המראה הזה, והנה מראה נורא מזה נראה לעיניהם! כי שנו פני

העבים, רבם קבצו פארור, ועל פני השמים אשר לבשו קדרות

נראו רכבי אש וסוסי אש מעופפים על כנפי רוח ונאספים על כל

סביבות ירושלים עיר קדשנו — כחיל כבד הבא לשים עליה מצור¹).

¹ יוסיפוס, מלחמות VI, 5, 3.

כתום המחזה שבו כלם למקומם. החתן והכלה נקראו לשבת באפריונם, ואנכי וצפורה שבנו ישבנו על ידיהם. אז החלו כלם לשיח בדבר המחזה. אלה פתרוהו לרעה, ויהושע בן גמלא החרה החויק בידם, בהזכירו את האותות אשר נראו זה לא כביר בבית המקדש: כי השער הכבד מאד, שער המזרח אשר לחצר בית ה' הפנימית, אשר רק בכח עשרים איש הגיפו דלתותיו, נפתח פתאם כחצות הלילה באפס יד⁽¹⁾. והבהנים אשר היו שם על משמרתם שמעו פעם אחת כלילה קול המולה בקול מחנה, ואחר כן נשמעו להם הדברים: „נסעה ונלכה מזה!“⁽²⁾. ואלה פתרו האותות לטובה — כי מן השמים ילחמו לנו ויום משפט לה' בקומו להשיב גמול אויבינו בראשיהם. אך כל השיחה הזאת בטלה על פי רבן שמעון הנשיא, בהזכירו לכלנו את דברי הנביא: ומאותות השמים אל תחתו⁽³⁾ — כי בזמן שישראל עושים רצון ה' אינם מתיראים מכל אלה⁽⁴⁾, וכן הוא אומר: „ונתתי מופתים בשמים ובארץ“ וגומר: „והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט, כי בהר ציון ובירושלים תהיה פלטה“⁽⁵⁾. „לו יהי כדברך — אמר חנן הכהן הגדול מבית חנן — אבל בדבר שהסכנה מצויה אין סומכים על הנס⁽⁶⁾. ועל כן נחוץ לנו להתאזר עז ולהרבות חיל ונשק ולבצר את החומות ולהכין מזון וצדה ככל אשר תמצא ידנו“.

לדברים האלה החלו אחדים מעשירינו להתלחש יחדו. ואחר כן קם נקדימון ממקומו ויאמר:

„את הדבר האחרון הננו מקבלים עלינו — כי הנה נכון אני להקדיש לעירנו את אוצרות החטים והשעורים שיש לי בעמק החרוץ די כלכל יושבינו בשנות מצור“.

(1) יומא ל"ט; יוסיפוס, שם. (2) שם. Tacitus, V, 13— (3) ירמיה י' ב'

(4) סוכה כ"ט. (5) יואל ג', ג', ה'. (6) קידושין ל"ט:

„ואני מקדיש לזה את אוצרות היין והשמן והמלח שיש לי בעיר התחתונה בעזרת אלהי עד בלי די!“ — אמר רעהו, בן כלבא שבוע.

„ואני מקדיש לזה את אוצרות העצים שיש לי בפרור ביר זיתא!“ — אמר בן ציצית הכסתי¹.

לשמע זאת עלץ לב רבן שמעון הנשיא ויברך בקול רם את המתנדבים בעם וכל הקרואים ענו אחריו אמן.

בדבר בצרון החומות השמיע אלעזר בן חנניה דברו, כי אחרי הבנות החומה החדשה לפרור בזיתא, הנה בצורה העיר ירושלים למדי, וגם חיל גבורי המלחמה הולך ורב. מארץ הדייב באו שני גבורים, מורע המלוכה, מונבו וקנדאי; הם בוטחים בשכניהם הפרתים כי ישובו יתקוממו על רומה, ופשטו על סוריה, ובהיות ידי רומה אסורות במלחמה עם הגוי העצום הזה, לא תוכל עוד להרבות צבאיה במלחמתה עמנו.

„גם שבטי גרמניה וגליה התקוממו מחדש על רומה, ומבחר לגיונותיה הוצאו אל הרג שמה“ — אמר חנן.

„ובעוד שריה הגדולים מעבירים צבאותיהם עבודה רבה בקצות ארץ — ענה החתן אלעזר גם הוא חלקו — הנה נירון קיסרה מתהולל בארץ יון ועוסק בהבלי משחקיהם, אשר אליהם הוא נושא את נפשו, עד כי לא יפנה עוד לבו לעניני ממלכתו. ועל כן ממשלת רומה מתנהגת עתה בכבדות, ונתונה היא בידי הליזיס, העבד המשחרר, הנוהג אותה בעברת ודון² — ולא נפלאות היא איפוא כי רבו ברומה המתאוננים בעם, המתקשרים על אדונם ומלכם. אחרים מבחירי השרים כבר נתפשו ונשפטו

¹ גטין נ"ו: יוספוס שם V, 1, 4, 2. Suetonius, Nero.

למות, ורבים עוד עתידים ליום רע, ועוד יוסיפו לקשור קשרים ולהביא מהפכה בממלכה החטאה אשר קרב קצה".

"נקל לכם, אדני, להגדיל על רומה בפיכם, לשבור גאונה בדבר שפתיכם ולבטלה באפס יד—ענה יוסיפוס בן מתתיהו—מי יתן והיה כדברייכם, ושש לבי כמכם! אבל סלחו לי כגדל חסדכם אם לא כמחשבותיכם מחשבותי! אנכי ראיתי את רומה בעצם גדלה ולא נבחר עצמה ממני. לו ידעתם כמני במה כחה גדול, כי עתה לא נשאתם לשוא נפשכם ולא בטחתם על תהו. הן לא כסוריה רומה, ואף לא כמקדוניה, אשר עם מלכה אלכסנדר הגדול גדלה בעולם ואתו יחד נפלה ולא הוסיפה קום. ממלכה אשר הלכה וגדלה מאות בשנים, לא תירא עוד משאת פתאם. וגם כי תמצאנה אותה רעות רבות וצרות, כדברייכם, עוד שנים רבות תעבורנה בטרם יבוא הקץ לה. ועד העת ההיא עוד הרבה גוים וממלכות יהיו לה למרמס,—ואף כי עם קטן ודל כמונו, אשר חילנו וצבאנו חדש הוא עמנו, רכבי ברזל ומכונות וכל התכונה הרבה הדרושה למלחמה גדולה וכבדה—אין עמנו! גם כי נרבה כחול חילנו, גם כי תמצא ידנו להכין נשק לכל העם הזה—איפוא הם שרי הצבאות אשר יעמדו בראשם? מי ילך לפניהם ומי ילמד ידיהם לקרב ומי יעמידם במערכה ויביאם בקשרי מלחמה עם לגיוני הרומאים אשר בה הזקינו ואליה הסכינו מנעוריהם?"

הדברים האלה הנאמרים באמת הרעישו לבב כל שומעיהם. בכל האולם השלך הם, גם הנשים והבתולות גרעו שיחתן ותמנה און להקשיב ולשמוע. ובן מתתיהו השקיף וירא את הרשם הגדול אשר עשה בקהל שומעיו, ויוסף שאת מדברותיו ויקרא לאמר:

"אחת היא על כן אמרתי: אם למלחמה את הרומאים פניכם מועדות, עשוה איפוא בתחבולות חכמה. לפשוט בגדוד אמנם יכל נובל, אבל לעמוד במערכה נצלח רק אם יבחרו לנו

שרי צבא מלמדי מלחמה, אשר עיניהם כבר ראו מערכות הרומאים ולבם הבין אל כל הליכותיהם. שרי צבא כאלה דרושים לנו לא רק בירושלים קרית מועדנו וביהודה ארץ קדשנו, כי גם במדינותיה מסביב, הנחשבות על גבולה: בגליל, בעבר הירדן ובאדום ובכל המקומות אשר דרך שם יוכל האויב לבוא בארצנו. כי טוב לעצור את האויב. על הגבול מותת לו מדרך כף רגל על אדמתנו — פן יכבד עלינו לגרשהו, והערים אשר יכבוש תהיינה לו לשלל ויושביהן למס עוכד; באלה יבצר עמדתו ומאלה יקח לו את כל הנחוץ לכלכלתו".

"בטוח אני בגמלא עיר מושבי אשר בגליל מזרחה — אמר יוסף אבי צפורה — כי לא ימצא האויב בה מעמד. הן העיר בצורה לנו וכל אחינו כאיש אחד ערוכים הם לקרב, ובה' אלהינו בטחנו כי נעצור כח לעצרהו אתנו עד כלותו".

"כזאת הודיעני גם יוחנן בן לוי, ידידי ורעי היושב בגוש חלב אשר בגליל דרומה — אמר רבן שמעון — גם שם נכונים כל אחינו לעמוד בפרץ ולעצור את האויב כי ידרוך בגבולם. אך ליושבי צפורי אשר בגליל מערבה גדולים חקרי לב — כי עודם מחזיקים בתומתם עם אגריפס, "ידיד הרומאים". גם בטבריה חלק לב העם ועוד לא נודע איך יפול דבר".

"אי לזאת נחוץ לפקד שם שר צבא חרוץ וכביר כח לב — אמר אלעזר בן חנניה — אשר יאחד את הלככות ויטם שכם אחד לטובת עמם וארצם".

"מחר יהיה האות הזה! — קרא הנשיא — כי נקרא עצרה על הר הבית, והעם יבחר לו את שרי צבאותיו כאשר ימצאם לטוב לפניו".

"אשר אחזה לי אני — אמר יהושע בן גמלא — נחוץ להעיר לבב העם לבחור לו שרים כאלה אשר יצלחו גם לדבר שלום עם רומה — אם תאבה להעתר לנו ולהסיר כעשה מעלינו".

תלונה חרישית נשמעה בין עדת הקנאים, אשר החזיקו בריב וימאנו לשוב; אך חנן הבחן השתיקם, באמרו:

„בהסירה כעשה מעלינו אין די לנו, — כי אם בשלום אמת תחפוץ, אזי עליה להסיר גם נציביה מעלינו, ולתת לנו לבחור לנו מושלינו מקרבנו כמלפנים”.

„יהי בן כאשר אמרת! — ענה יהושע בן גמלא — אבל אם נעמיד בראשינו אחד מאלה אשר הפרו ברית עולם ושימו דמי מלחמה בשלום, בהמיתם את הגרוד הרומאי אחרי התפשטו את חליצותו — אזי לא תעתר לנו עד עולם”.

הדברים האלה כונן על אלעזר בן חנניה, אשר עמד בראש קנאינו בהעשות הנבלה הזאת בקרבנו — כי אף שלא מאת הקנאים היתה זאת, כי אם מאת הסיקרים, בכל זאת לא נקה גם הוא בעיני רבים מעון הזה.

„אם אלי ירזמון מליך — אמר אלעזר בן חנניה — הנני מוחל על כבודי בכל לב, כי לא שלטון אבקש לנפשי, כי אם שלום אמת לעמנו היקר לכלנו”.

„היה לא תהיה כזאת! — קרא אלעזר בן שמעון — אם כה נעשה לאיש אשר מאתו באה ישועתנו, ומצאנו עון. ואולם בקשו נא וראו אם תמצאו בתוכנו איש אשר יהיה ראוי למלא מקומו אחריו! אכן שוא תבקשו, כי לא תמצאו”.

אז נמצאו אחדים אשר הראו על החתן המדבר, כי הוא האיש הנחשב בחכמתו וגבורתו במעלה אחת עם אלעזר בן חנניה, ואם ימנו ויגמרו להעביר את האחד משאתו, אז אין טוב להם כי אם לבחור באלעזר בן שמעון למלא מקומו תחתיו.

„לא יתכנו דבריהם! — קרא יהושע בן גמלא — כי הלא

חתן הוא, ועליו להיות נקי לביתו שנה תמימה כדין האמור בתורה⁽¹⁾."

או החלו החכמים להתוכח בדבר הלכה: אם יש לחשוב את המלחמה עם הרומאים לחובה או לרשות — כי למלחמת חובה יצא גם חתן מחפתו⁽²⁾, לא כן במלחמת הרשות. ויען אשר בקריאה לצבא מדאגה לעתיד, פן יעלה אויב על הארץ, נחלקו החכמים לדעותיהם, גמרו להחמיר, ויעמידו דבריהם על דין תורה — ואלעזר בן שמעון יצא מחיל הפקודים לצבא וישאר נקי לביתו.

הנה בן נעדרו לנו שנים אנשים מראשי חילנו, אשר כל אחד מהם שקול היה כנגד כלם.

"לו הואלתם, רבותי, שמוע לעצתי — אמר ר' זכריה בן אבקולס — כי עתה אחזנו בדרך אבותינו ונעמיד לנו בראשינו את ראשי כהנינו בלבד."

"בואת לא צדקת — ענה רבי אליעזר בן הורקנוס — הן החשמונאים לא עמדו מעולם לבחירה, כי מאליהם קמו ויעמדו בראש עמם להצילהו מידי צריו."

"זאת לא זאת — השיב ר' זכריה — כי דעתי להקים לנו ממלכת כהנים, כאשר צונו משה רוענו בדבר ה' מימי קדם."

"אם מקרב ראשי כהנינו בימים האלה נבחר לנו אנשים אשר יעמדו בראשינו, או מי יודע מה יהיה לנו! — קרא ר' אליעזר — השכחתם את הריבות שהיו בין אנשי ר' יהושע בן גמלא ואנשי יהושע בן דמא שהיה מלפניו, והמהלמות אשר חלקו אלה לאלה ברכים מדי הפגשם יחד ברחובות העיר?"⁽³⁾

(1) דברים כ"ד ה'. (2) סוטה מ"ד: (3) יוסיפוס קדמוניות XX, 9, 1.

על זכרון המעשים האלה הואיל יהושע להשיב בחמה. אך חבריו השתקוהו, בהטותם און לשמוע מה ידבר אבא שאול בן בטנית, הנכבד על פני כל בישרו, תמתו ואמונתו⁽¹⁾.

„כן ר' אליעזר דובר — קרא אבא שאול — הבהונה הגדולה חללה בעמנו זה כמה, כי היתה לסחורה עוברת לכל קונה אשר ירבה במחירה, ותהי נחלה רק לבעלי משפחות אחדות שהספיקו לעשות עשר מן התרומות והמעשרות אשר לקחו להן בחזקה, בשלחם עבדיהם לחזור על הגרנות, מכלי תת חלקן לאחיהם העניים, כראוי להם על פי התורה⁽²⁾.”

הדברים האלה שבו היו כחצים שנונים ללכב יהושע בן גמלא, אשר קנתה לו אשתו, מרתא בת ביתוס, את הבהונה הגדולה במחיר רב מאת אגריפס השני.

ואלעזר בן חנניה היה עוין את יהושע בן גמלא — כי מאתו ומאנשי חברתו, החפצים שלום רומה, היתה שומה להבאיש את ריחו בעיני כל, ולטפול עליו עון הסיקרים בהרגת הגדוד הרומאי — וישמח על חרפתו הנשמעה מפי האיש היקר הזה, המורה לצדקה, ולמען הוסיף קלון על חרפתו פנה אל אבא שאול ויאמר:

„הן שמעתי מפי אחרים את המשא אשר נשאת על המשפחות החטאות האלה, ועתה הואילה נא והשמיעה אותו באזנינו, כי דבר בעתו הוא!“

„הדבר לא לי הוא — ענה אבא שאול — כי אם לחברי אבא יוסף, והוא מזמור שיר לכהנינו הגדולים בדורנו זה; עליהם כנסת ישראל מקוננת ואומרת:

(¹) ביצה כ"ט. (²) יוסיפוס שם 8, 5.

אֹזִי לִי מִבֵּית בֵּיתוֹם , אֹזִי לִי מֵאֶלְתָּם !⁽¹⁾
 אֹזִי לִי מִבֵּית חָנִין , אֹזִי לִי מִלְחִישָׁתָם !⁽²⁾
 אֹזִי לִי מִבֵּית קִתְרוֹם , אֹזִי לִי מִקְלָמוֹסָם !
 אֹזִי לִי מִבֵּית פֶּאכִי , אֹזִי לִי מִתְלָמוֹתָם !⁽³⁾

„כן, כן הוא — הוסיף אבא שאול, בראותו את יהושע בן גמלא, חתן ביתוֹם, וחנן לבית חנן מביטים אליו בעיני זעם — הלחישה והקלמוס, האלה והאגרוף יחדו בעוכרי ישראל מבית היו, ומבתי הכהנים הגדולים יצאו, כי „הם כהנים, בניהם — גוברים, חתניהם — אמרכלים, ועבדיהם — חובמים את העם במקלות!“⁽⁴⁾ .

וחנן ויהושע לא יכלו עוד להתאפק ויקומו לריב ומצה . ואחרים מקרוביהם עמדו על ידיהם, ובן מתתיהו התערב בינותם לסכסך את הנזופים ולעורר חמתם. גם מרתא בת ביתוֹם התעברה מאד והיטב חרה לה על החרפה אשר נשאו על בית אבותיה . ובראות רבן שמעון הנשיא כי עוד מעט ויפרוץ מדון, ויקם ויעמוד בין אנשי הריב, ויעתר להם להסיר כעש מלבכם ולשובת ממדני אחים, ויגער כהעולכים המלכינים פני חבריהם ברבים, כי הלא שנאת חנם היא, המחרבת עולמות⁽⁵⁾. „כל ימי גדלתי בין החכמים — אמר — ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה“, כי ברוב דברים לא יחדל רגו „וכל המרבה דברים מביא חטא“⁽⁶⁾. המחתנים גם המה התערבו בדבר, ויחלו פני כלם להטיב לבכם לבלתי הפריע שמחתם. מעט מעט שבו הקרואים למנוחתם, והמחתנים לא הרפו מאנשי הריב עד אשר נעתרו להם לברך איש רעהו על היין, ועד

⁽¹⁾ Keule, дубина , ⁽²⁾ Hetze, наущение , ⁽³⁾ פסחים נ"ז . ⁽⁴⁾ שם .

⁽⁵⁾ יומא ט'. ⁽⁶⁾ אבות פ"א י"ז .

מהרה נשכח הכל — למראה עין. המנגנים נתנו בשיר קולם והקוראים יצאו לחל במחולות ולשמח את החתן והכלה כחק ליראי ה' ולחושבי שמו¹).

בעת ההיא נדברו החתן והכלה עם יוסף בן גמלא, בהקראו אליהם על פי צפורה בתו, וימתיקו יחדו סוד על אדותי, ואחר כן נקראתי אליהם גם אני. ויוסף שלם תודות לי על החסד אשר עשיתי לבתו, ויברכני ויאמר לי, כי נכון הוא בכל לב לאמצני כבן לו, כי לכבוד יהיה לו לחשבני על ביתו, ואחרי דעתו כי נפש בתו האהובה דבקה אחרי, הנהו נכון לשית ידיו על ראשינו ולברכנו בשם ה'. אך יום כלולתנו ידחה עד אשר תבוא גאולה שלמה לעמנו ברצות ה' את דרכנו — כי איך נעשה לנו בית בישראל בעוד אשר נוע תנוע הארץ תחתיו מפני פחד אויב? וצפורה מלאה אחרי אביה, ותאמצני בתקותה, כי היד אשר הצילה אותה מכף הרומאי, היא תציל גם את הארץ מפני הגוי המר והנמהר ההוא, והיום אשר בו יפדה ישראל מכל צריו הוא יהיה יום כלולתנו ושמחת לבנו. בדבר הזה נעניתי לה גם אני, כי לא נתנני גם לבכי להכדל מקרב אחי היוצאים לצבא. גם חוקו עלי דברי החתן, אלעזר בן שמעון, אשר בצר לו כי הרחק מן המחנה בדבר החכמים שהעמידו דבריהם על דין תורה, היתה רק זאת נחמתו, כי כל עוד חפשי אני לנפשי אמלא אני מקומו אחריו. ברברים האלה תקענו כפינו איש לרעהו ותוסד אנדתנו בשם ה'. „יובא נא יין ישן לברית החדשה אשר נכרתה בתוכנו לברכת עולם!“ — קרא החתן בקול רם, בהודיעו ברבים את דבר אנדתנו.

לבשורה הזאת־צהלו כל השומעים והרב עליצותם מאד. רק שנים אנשים לא שמחו לשמועה, והם — יוסיפוס בן מתתיהו ויהושע בן גמלא אוהבו. אבל בעוד אשר נשאר יהושע סר וועף כל הערב ההוא, הערים יוסף להעלים רגשותיו, וכעבור רגע קרב אלי ואל צפורה ויברכנו בפיהו. אכן יוכל האדם למשול ברוחו ולכסות על הגות לבו בדבר שפתיו; אבל העינים הן מראות הנפש, ואותן לא יכל גם יוסף לשנות בדברו עמנו; בהן ראיתי מבוכתו ואש קנאתו. אבל אנכי לא שתי אליו לבי ברוב שמחתי על תקותי כי באה.

ונקדימון עשה כדבר אלעזר חתנו, והיין הישן נשפך כנחל עדנים ויוסף להצהיל פני כל ולהטיב לבותם. וכהגיע השמחה עד מרום קצה שחרוני כלם לשיר להם שיר הלולים, שיר חמשת הקולות הנשמעים במשתה הנשואים, הנחשבים כחמשת הקולות שבהם נתנה התורה לעמנו בהר סיני¹). ואשא קולי בשמחת גילי, ואשיר לאמר:

1

הַבּוֹסוֹת מֵלֹא, הָרִיקוּ הַנְּבָלִים!
 דָּם עֲנָב אוֹיְבֵנוּ יִשְׁפֹּךְ בְּנְחָלִים,
 יִשְׁפֹּךְ אֶל פִּינוּ, אֲדוֹנֵי, שְׁלָמָה
 פֹּה יֵשֵׁב דְּמִיָּה עַד נָמוֹת בְּצִמָּה?
 יֵין אָדָם חֲבִלִילִי וּבְעֵין חַחֲשִׁמְלָה
 נִגְמָעָה, נִשְׁמִיעָה קוֹל חֲתָן, קוֹל בָּלָה!

¹ (ברכות, שם.

המקהלה :

יין אדם חבלילי וכעין התשמלה
נשמעה, נשמיעה קול חתן, קול בלה !

2

כוס ברכה נשא להכבוד היפפיה,
החתן הנכבד, כבוד הפנהדריה !
כוס ברכה להכבוד הנאחבים גם יחד ;
להכבוד עיר הקרִיט לא גרע בה פחד !
להכבוד עז עמנו ינשא למעלה,
נשתיה, נשמיעה קול חתן, קול בלה !

המקהלה :

להכבוד עז עמנו ינשא למעלה
נשתיה, נשמיעה קול חתן, קול בלה !

3

תפוסות תמלאות, תקרואים ספינה !
תנפשות הנגזות מיינכן תשקינה !
תרמנה תפוסות, תנפשות תרוינה !
סמכוני גם אני — וישפתי תרנינה !
מיון ברק תזקב מנת כוסי אמלאה,
אשמיעה קול שמחה, קול חתן, קול בלה !

המקהלה :

מיין בֶּרֶק הַזֶּהב מִנֶּת פֹּסֵי אִמְלָאָה ,
אֲשִׁמִּיעָה קוֹל שְׂמִיחָה , קוֹל חֲתָן , קוֹל בִּלְתָּ !

4

חֲבִיטוֹ , גְּבוּרִים , אֲמִיצֵי הַלְּבָבוֹת ,
חֲבִיטוֹ לַיִן , אֶל־פָּנָיו לְהַקְבוֹת ,
יִפְּקוּ רֶב־אֶמֶץ וְנַעֲיֻמוֹת , עֲלוּמִים ;
כִּמְהוֹ נִתְאַמֵּץ נִלְחָם בַּלְּאֻמִּים !
וּבִיּוֹם טוֹב כּוֹסֵנוּ נִרְיָקָה וְנִמְלָאָה ,
נִשְׁמִיעָה קוֹל שִׁשׁוֹן , קוֹל חֲתָן , קוֹל בִּלְתָּ !

המקהלה :

וּבִיּוֹם טוֹב כּוֹסֵנוּ נִרְיָקָה וְנִמְלָאָה ,
נִשְׁמִיעָה קוֹל שִׁשׁוֹן , קוֹל חֲתָן , קוֹל בִּלְתָּ !

עוד כלנו צוהלים בקול שמחה וששון , והנה נשמע פתאם
קול פחדים , קול נורא העולה באזנינו כועקת שבר , ובתשובה על
קולות השמחה אשר השמענו הגיעו אלינו דברים מן הזעקה לאמר :

קוֹל , קוֹל , קוֹל !
קוֹל מִמְּזִרְחָה , קוֹל מִמַּעַרְב !
קוֹל מֵאַרְבַּע רִחוֹת הַשָּׁמַיִם !
קוֹל יוֹם ה' מִרְ צוֹרֶת :
הוֹי עַל יְרוּשָׁלַם וְתִתִּיכַל !

הוֹי עַל הַתֵּן וְכֻלָּהּ !
 הוֹי עַל כָּל עֵם יְהוּדָה !
 הוֹי מֵאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם !
 הוֹי מִמִּזְרָח, הוֹי מִמַּעֲרָב !
 הוֹי, הוֹי, הוֹי !

עוֹדְנוּ עוֹמְדִים נִבְהָלִים וּמִשְׁתוּמְמִים אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ, וְהִנֵּה עַל מַדְרַגּוֹת הָאוֹלָם מֵצֵד הַחֹצֵר נִרְאָה אִישׁ בַּחֲצֵי יָמָיו עֲטוּי שְׁלֵמַת אֲכָרִים. מֵרָאֵהוּ דָל וְרוּחַ, שְׁעֵרוֹת רָאֲשׁוֹ וּזְקָנוֹ אֲרוּכוֹת וּפְרוּעוֹת, עֵינָיו קִמּוֹת וּמִשְׁפָּתָיו הַמְּבַקְעוֹת יוֹ קִצּוֹף מֵהוֹל בָּדָם. כֹּלָם הַכִּירוּ כִּי זֶה הָאִישׁ הַמִּשְׁנַע, יְהוֹשֵׁעַ בֶּן חֲנָנִי, אֲשֶׁר נִרְאָה בִּירוּשָׁלַיִם בֵּין עוֹלֵי רִגְלִים, וִירְגָיו אֶת הָעִיר וְיוֹשְׁבֶיהָ בִּקְרִיאתוֹ הַנּוֹרָאָה. אִישׁ לֹא רָאֵהוּ בְּבֹאוֹ אֶל הַחֹצֵר, וְאֵף הוּא לֹא הִבִּיט בְּפָנָיו אִישׁ בַּהֲגִיעוֹ אֶל הָאוֹלָם. כִּי דִבְרוּ אֵלָיו לֹא עֲנָה, כִּי הוֹשִׁיטוּ לוֹ כּוֹס יַיִן לֹא לֶקַח, כִּי עֲצֹרוּהוּ לֹא נִדְחַק לִלְכֹת וְכִי הַכוּהוּ הָעֲבָדִים לֹא הִתְאוּנָן, וְכִמְעַט הִרְפוּ מִמֶּנּוּ נִשְׁאוּהוּ רִגְלָיו הַלֵּאָה בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין שְׁלַחֲנוֹת הַקְּרֹאִים לְכָל מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם, הַלֹּךְ וּקְרֹא קְרִיאתוֹ הַנּוֹרָאָה, הַלֹּךְ וְהַשְׁמִיעַ זַעֲקָתוֹ הַגְּדוֹלָה וְהַמְּרָה. וְתִהְיֶה חֲרָדָה וּמֵהוּמָה גְּדוֹלָה בְּכָל הָאוֹלָם. הַנָּשִׁים וְהַבְּתוּלוֹת הִתְעַלְּפוּ וְהָאֲנָשִׁים נִשְׁמוּ אַחֲזוּ שַׁעַר, גַּם אֲמִיץ לְבוֹ בַּגְּבָרִים לֹא מֵצָא יָדָיו מִפֶּחַד פֶּתָאִם. עַד כֵּה וְכֵה יֵצֵא הַמִּשְׁנַע אֶת הָאוֹלָם דֶּרֶךְ הַפֶּתַח הַפּוֹנֶה אֶל הָרְחוֹב, וּמִשָּׁם עוֹד נִשְׁמַע קוֹל בְּרֵמָה, בַּעֲמָדוֹ עַל גֶּרֶם הַמַּעֲלוֹת, קוֹל גְּדוֹל וְלֹא יִסָּף. הַמִּקְרָה הַזֶּה שֵׁם נִשְׁף חֲשָׁקָנוּ לַחֲרָדָה. לְשׂוֹא עֲמָלוֹ הַחֲכָמִים לְהַרְגִיעַ אֶת הַלֵּבָבוֹת, לְרִיק שְׁקָרוֹ אֲנָשֵׁי בֵּית נִקְדִּימוֹן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַקְּרֹאִים מִיַּין הָרֶקֶח — כִּי מֵאֲנָה לִנְגוֹעַ נַפְשָׁם בַּהֲיוֹת לֵב כֹּלָם חָרָד מִקוֹל הַקּוֹרָא. וּבִרְאוּתָנוּ כִּי עֲרֵבָה כָּל שְׂמֵחָה, לֹא אַחֲרָנוּ עוֹד יְשֻׁבָת, וְנִבְרַךְ אֶת הַמַּחֲתָנִים וְאֶת הַנִּשְׁוֹאִים בְּשִׁפְהָ רֶפֶה, וְעֲצוּבֵי

רוח נפרדנו איש מאת רעהו בלילה ההוא. ולפני צאתנו הזכירנו רבן שמעון הנשיא להיות נכונים ליום מחר, יום הבחירה לשרי הצבאות ולראשי העם, להועד יחדו על הר הבית, להורות את העם לדעת את אשר יבחר.

מראות השמים בערב ההוא וקריאת המשגע על משתה הנשואים בבית נקדימון החרידו ביום המחרת את כל העיר. ואוהבי השלום מצאו להם פתחון פה להמס לבב העם, למען יוכלו המותו אל כל אשר חפצו. ובהאסף כלם יחדו על הר הבית נמנו וגמרו: להוסיף עשות חיל ולהכין הכל למלחמה, אך שרי הצבאות יבחרו להם רק מקרב האנשים אשר לא התערבו עד כה בריב עם רומה — אולי תתרצה אליהם לשום פקודתם שלום. הנה בן נדחו אנשי בריתנו אחד אחד: אלעזר בן שמעון נשאר נקי לביתו, אלעזר בן חנניה הרחק ממקומו ויושם לנציב באדום הקמנה, ותחתיו נבחרו בירושלים שני אנשים מהמתונים בעם: יוסף בן גוריון, אחי נקדימון, וחנן בן חנין הכהן הגדול, הם יצבאו על ירושלים וחומותיה, והממשלה תהי נתונה בירי הסנהדריה, ובראשה ישאר רבן שמעון בן גמליאל לנשיא כשהיה. אכן היה לב הנשיא שלם עמנו ועם כל אנשי בריתנו, ולו היו חבריו זקני הסנהדריה כמהו, כי עתה כביר מצאה ידו להציל עמנו מרעתו⁽¹⁾. אך לרעתנו והותנו חלק לב הסנהדריה, בשבת בתוכה רבים משועי עמנו, אשר נמו בסתר אחרי הרומאים, ויפרעו כל עצותיו הטובות. ועם לא יבין נמשך לתמו אחרי המחליקים אליו בלשונם, ועל פיהם היתה בחירתו בגברים לא יצלחו. מכלם הכי הרע לו בבחרו ביוסיפוס בן

(1) חיי יוסיפוס, 38.

מתתיהו, לשומו ראש על מדינת הגליל, המדינה החזקה והבצורה, בהאמינו לו על דברתו, כי כביר תמצא ידו לשית בה מעצור לחיל האויב בראשית דרכו, לכל יוכל להבקיע אל הארץ פנימה — והאיש הזה נהפך לעמו כקשת רמיה ויורד עז מבטחו בבגדו בו! גם אני נרחיתי בבחירה. לא הכירני העם לשר וראש בחיל הצבא. אמנם לא שתי לבי לזה, כי לא כבוד בקשתי למצוא, ומעודי לא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני; אך על שועינו ואלופינו חרה אפי, כי בנכליהם הגו את אנשי בריתנו מן המסלה, ויעמידו תחתיהם אנשים כלבבם. והעם הסכין לענות מפני עשיריו ולעשות כל חפציהם, גם כי יוליכוהו תהו לא דרך בלכתם אחרי בצעם —

כשובנו מהר הבית קראני רבן שמעון הנשיא ללכת אחריו, וכבואנו אל היכלו הביאני חדר בחדר, וימתק עמי סוד. ויהן על ידי מכתבים ואגרות לבני ממלכת הדייב ולראשי אחינו היושבים בבבל ובסוריה, וישם דברו בפי, לעוררם לעזרתנו באנשי חיל ובנשק ובכסף ובכל הנחוץ למלחמה הבאה. ולפני צאתי את העיר סרתי אל אלעזר בן שמעון ואועד לי שם את יוסף בן גמלא ואת צפורה בתו אהובת לבבי, ואגר להם דרכי אשר אני הולך בפקודת הנשיא, ויהיו הדברים תנחומות לנפשם. וצפורה אמצתני בדברים ותעורר רוחי ותחזק לבבי להתאזר עז ולהשגיא פעלי לישע עמנו וארצנו. וכן נפרדתי מהם וממנה ואצא לדרכי בלב נכון ובטוח בעזרת אלהי ישענו.

בהגיעי אל נהר חרקל אשר על גבול ממלכת הדייב, נעשה לי גם בדרך פליאיה, — אך לא פה המקום לספר כמו. ולי מה יקר אז הנם ההוא, כי היה לי אות לטובה מעם ה', כי אצלח בדרכי אשר אני הולך. אכן באתני טובה באחריתי — אך לא זו הטובה

אשר בקשתי ולא אליה נשאתי את נפשי. עוד אשוב אדבר בה ואז יודע פשר דבר.

ארבעה ירחים עשיתי דרכי, ובני ממלכת הדויב ואחינו יושבי בבל נמצאו לי, ורבים מהם התנדבו בכספם וגם בנפשם לחוש לעזרת אחיהם יושבי ארץ הקדש לעת ידרשום. רק יושבי סוריה נמנעו מעשות חפצם בגלוי — כי היתה עליהם אימת אויביהם העמים יושבי הארץ והרומאים הרודים על ידיהם. וכשוכי אל ארץ קדשנו ראיתי לדאבון לבבי את זרע העמל אשר יצא ממועצות שועינו עוכרינו בנפש, והנה עשה פרי כחש; ממנו אכלו אחינו יושבי הגליל ויבוא ברעל בקרבם ואחריתם מרה בלענה.

כגן עדן היתה מדינת הגליל לעמנו, כי היא אסם כל ארץ הצבי. הרריה ועמקיה מלאו ברכת ה' ואדמתה זבת חלב ודבש. מהללה אדמת כרוזים וכפר נחום בחלב כליות חטה, ואדמת גוש-חלב בשמן זיתיה⁽¹⁾, קריתים, בית קמה ובית לבן וכפר סיגנה — ביין הנבחר⁽²⁾, — צפורי, גברה ושיתין — בתאניהן ורוב רבשן⁽³⁾, ים כנרת — במימיו הצלולים ובדגיו המזובים והמעלים⁽⁴⁾, עיר חמתן — במעינותיה החמים המעלים תעלה ורפואה לאדם רב, וכל חבל הים ההוא — בכל פרי אדמה ועץ למיניהם⁽⁵⁾, הלא הם „פירות גינוסר“ הנודעים לשם ולתהלה⁽⁶⁾. שם השיג דיש את בציר ונגש קוצר במושך הזרע⁽⁷⁾; שם בסר גמל

(1) מנחות פ"ה. (2) שם פ"ו. (3) כתובות ק"ב; ירושלמי פאה פ"ו ד'.
(4) יוסיפוס, מלחמות VI, 3, 7; לוקש V, 6. (5) יוסיפוס, שם 8. (6) ברכות מ"ב; בראשית רבה צ"ט. (7) יוסיפוס, שם.

ונצה נפגשו, אביב ואסיף נשקו. שם פשו עדרי בקר וצאן לרוב מאד⁽¹⁾, ותבואות הארמה בגליל עלתה פי חמש על תבואת כל ארץ הקדש⁽²⁾, שגם לה אצל ה' ברכה עד בלי די⁽³⁾. על כן רבו יושבי המדינה הזאת עד ילש מאות רבוא במספר, ולהם ארבע מאות וארבע ערים גדולות וקטנות, אשר במאתים מהן לא מעטו יושביהן ממספר חמשה עשר אלף⁽⁴⁾. הם היו אנשים פשוטים ותמימי דרך, לא הרבו לעסוק בתורה גם לא הקפידו על לשונם⁽⁵⁾, אבל היו בריאים ומוצקים, בעלי כח ולב, אוהבי אדמתם וחרוצים בעבודתם וחובבי דתם בכל נפשם ומאדם. ובהיות שבתם בין עמי נכר היושבים על גבולותם מסביב⁽⁶⁾, היו כלם למודי מלחמה מנעוריהם. לו נבחר עליהם גבור משכיל ונאמן רוח, כי עתה היתה המדינה הזאת מבצר משגב לכל ארצנו; לא כן האיש יוסיפוס — כי במרמה בא אליהם, בכחש סובבם ובהתפוכות רע חלק לכותם ויסכסך אותם איש ברעהו, עד כי נפרדו לעריהם לכל מושבותיהם, ולא התחברו עוד גם בפני האויב, העולה עליהם בחיל כבר להכריעם יחד.

שתי פנים היו לאיש הזה מראשית דרכו — כי למראה עין שת ידו עם הקנאים המתקוממים על רומה, ובסתר היה לבבו שלם עם אגריפס ידידו, אשר נספח עם חילו על מחנה האויב. ואת רומה ירא יוסיפוס מאד ומפני שמה נחת תמיד. חיל גדול ורב אסף לו בראשונה בגליל, ללמדם מלחמה. מהם בחר לו צבא רוכבים שומרים לראשו — ובהם היה למגן על צפורי ועל כל הערים אשר נטו אחרי הרומאים, ויכבדו אכפו על טבריה וגושיחלב ועל

(1) שם, 2. (2) כ"ב קכ"א. (3) סוטה ל"ד. (4) יוסיפוס שם 3; חיי יוסף 45. (5) עירובין נ"ג: מרקום XIV, 70. (6) יוסיפוס שם; Strabo XVI 760.

כל יתר הערים אשר התפרצו מפניהם. ואת כל אלה עשה בתחבולות ערמה, בהתחפשו אל יושבי הגליל ובאחזו עיני האנשים הפשוטים ההם עד כי לא הבינו דרכו ויאמינו בו לתמם, ולא שמעו עוד לקול אחיהם אשר חזו נבחה וידעו כי האיש הזה ערם יערים ולכו לא בן.

בראש האנשים אשר הכירו את יוסיפוס בתהפוכות דרכו היה יוחנן בן לוי מגוש-חלב, איש חכם וכביר כח לב, אשר בהבינו אל כל מעשיו שלח אנשים ירושלימה להביא הדברים לפני רבן שמעון בן גמליאל, אלופו ומיודעו מנעוריו. ויחר הדבר להנשיא, וישלח מלאכים בשם הסנהדריה לחקור את יוסיפוס בסתר ולעמוד נגדו בגלוי ולהסירהו ממשמרתו אם ימצאו עונו בו. אבל כמעט נודע הדבר ליהושע בן גמלא, ויגל את און מתתיהו אבי יוסיפוס, והוא שלח בסתר להגיד זאת לבנו ולהזהירהו מפני האנשים ההם האורבים לו על דרכיו. ויהי הנקל ליוסיפוס להעמיק מהם לסתור עצה ולהוליכם שולל, — וכאשר לא יכל עוד להתחמק מפניהם הביא דבתם רעה אל יושבי הגליל, כי שלוחים הם מאת אויביו ומקנאיו בירושלים, להתנקש בנפשו על לא עול בכפו. ויושבי הגליל הנתעים בשוא קצפו על המלאכים ההם ויבקשו המיתם, — ויוסיפוס הערים להגן עליהם מפני מבקשי נפשם, ויחשב לו הדבר לצדקה. ואחר כן העיר את המחזיקים בו ללכת ירושלימה בהמון רבה, ולהתאונן רע באוני העם על הרעה אשר אויביו עושים לו ולכל מדינת הגליל, בהתנכלם לו להביא פח יקוש על דרכיו. והעם האמין לדבריהם, ויקצוף על זה מאד, ויאבה לשרוף את בית הנשיא עליו באש, ויאכוף את הסנהדריה להשיב את המלאכים אחור ולקים בידי יוסיפוס את משמרתו הנכבדה. ויוסיפוס העמיד אורבים להמלאכים בדרך שובם, אשר תפשו ויאסרום בכבלי ברזל — וכן הושבו בחרפה אל העיר הכירה, ועדותם לא נאמנה

עוד, אחרי הודע ברבים כי יסרם יוסיפוס בחמתו על הרעה אשר חשבו לעשות לו⁽¹⁾. בהיות המשרה נכונה בידו, אכף את החיל אשר אסף יוחנן בן לוי, לעזבהו ולשוב איש למקומו, והוא עלה עם חילו על גוש-חלב, אשר שמרה אמונתה ליוחנן גבורה ואלופה, ויפול עליה פתאם ויתננה לבו. בעת ההיא נלאתה העיר מבריה נשוא את הריבות אשר קמו בשעריה, בסכסך יוסיפוס את תושביה איש ברעהו, ותשב ותכנע לפני אנריפס. ויחר הדבר לאנשי הגליל ויאיצו ביוסיפוס להעלותם עליה ולעשות בה שפטים; אבל הוא הערים לשכך חמתם, בשיתו להם בחלקות ובדברו גבוהה בלשון מדברת גדולות. כן עשה גם בהתעוררם יחד על העיר צפורי, אשר בקשה חסות הרומאים — כי בעלותו עמם עליה, בהלם בפחד פתאם כי הנה הרומאים באים! וחרדתו נתנה להם מוקש עד כי נסוגו אחור בדרך באו. כן התפתל האיש הזה בהתנשאו לעשות גדולות בדבר שפתיו ולא בפעל כפיו. והעת עברה באפס מעשה עד עלות הרומאים בחיל גדול על הארץ, נהוגים מאת אספסינוס, הגבור העריץ, אשר לא ישוב מפני כל.

מסתר המדרגה על אספסינוס לגדולה עד היותו למושל כל הארץ. אבי אביו היה איש צבא, אשר עזב מחנהו ודגלו והיה משרת בחנות שלחני רומאי. סבינוס אביו היה מוכס כאחת ערי אויה, ובעשותו עשר ולא במשפט בא לשבת בארץ הלוציה⁽²⁾ והיה שם למלוה נותן כספו בנשך. ואספסינוס עבד בצבא רומה מנעוריו וילך מחיל אל חיל, ויעש גבורות במלחמותיו בגרמניה ובריטניה. ונירון קיסר שלחהו עם חילו ארצה אפריקה; משם שב בחסר כל עד כי נאנס לאחוז בסחר סוסים ונפשות אדם, ועל זה שמהו נירון ממרה לחצי לעגו ויכנהו בשם „חמר-גמל“⁽³⁾.

⁽¹⁾ חיי יוסף 40—63. ⁽²⁾ III Boetapia, Schweitz. ⁽³⁾ Suetonius Vesp. IV.

בעצם הימים אשר התהולל נירון קיסר במשחקי שעשעיו בארץ יון, באה אליו השמועה על דבר מרד היהודים והמכה אשר הכה קסטיוס וחילו לפניהם. ויירא נירון ויצר לו מאד, פן יקומו גם הפרתים הקרובים לארצם וכבשו את סוריה, והתקוממו כל עמי הקדם לקרוע ארצותם מעל רומה. ומספר שרי צבאותיו רבי העליליה היה הולך וחסר — כי צרה בהם עין המלך ההולל, פן יתנשאו למרוד בו בהיות לאל ידם, ויועציו הרעים עזרו למשחית. כן הומתו שני האחים מנכברי שריו, רופוס ופרוקלוס לבית סקריבניוס; קורבולונוס גבור ארמניה ראה כי בלתה אליו הרעה מאת המלך, וישלח יד בנפשו, ויציינוס מוסקוס נתפש ונשלח אל ארץ גזרה⁽¹⁾. גם קסטיוס נציב סוריה מת בענין רע אחרי הפכו ערף לפני היהודים המורדים⁽²⁾, ועל אספינוס חרה אף נירון עד להשחית — על אשר נועז בנפשו לעזוב את בית התיאטרון בעמוד מלכו על הבמה והוא לבוש שמלת אשה. וישב אספסינוס שומם בביתו, והי נכון לקראת המות, בדעתו כי לא ינקה נירון את כל עושה בזאת, כי את מלכו חלל במאנו לכבד את הדר משחקו, היקר לו מכבוד מלכותו. אף אמנם חשב נירון לעשות בו נקמתו; אבל פתאם היתה רוח אחרת עמו, בחמדו לצון לו, ויקרא ויאמר: „יבוא אספסינוס הבער, אשר היופי והנעם זרו לרוחו, וילחם בעם היהודים, הנבערים מדעת כמהו!“⁽³⁾. ועל סוריה הוקם נציב חדש, ליצינוס מוקינוס, איש המזמות, אשר ידע להלוך עם הסורים ולהשקיט את הפרתים במכונם עד אשר יבצע אספסינוס מעשהו ביהודה.

Suetonius (³ Tacitus Hist. V. 10. (² Dio Cassius LXIII, 17. (¹

ibid.

עוד בחרף ההוא¹) נסע עבר אספסיוס בדרך הים מארץ יון ויבוא לעיר עכו. שם הרבה התכונה לאסוף חיל וצבא למלחמה. טיטוס בנו הולך אליו מאלכסנדריה את הלגיון החמישי והעשירי. שמת נקבצו מלכי הארצות הקרובות: מלכי נביות, קומגינה ועמיסה, ויבואו עם חיליהם לעזרה, ומספר צבאותיו הלך ורב עד ששים אלף, לכד מהעבדים נושאי כלי הנשק ולמודי מלחמה ככל אנשי הצבא. גם אגריפס בא עם חילו אשר אסף לו מעמי הנזר, לחלק כבוד להשר הרומאי ולהראות אהבתו ואמונתו לרומה השלטת. אגריפס נלכד במזמורתיו. הוא שמח בסתר לבו למרד היהודים, בתקותו, כי כאשר תכבד המלחמה, תתפשר רומה להשיב ממלכת יהודה על מכונה ולהשיב אותו על כסא אבותיו ולהסתפק במס אשר תשים עליו, כדרכה עם המלכים החוסים בצלה. ויהי דברו אל שועי ירושלים, לבחור ביוסיפוס קרובו, לשמו קצין ומושל במדינת הגליל. ויוסיפוס נמצא דרוש לחפצו ויתפון עלילותיו שם על פיהו. ודברים היו לאגריפס גם עם יוסף בן גמלא על פי פיליפוס שר הרוכבים, אשר התגורר בבית גיסו בגמלא זה ירחי מספר, אחרי מלטו נפשו מיד הקנאים בירושלים. אך יוסף לא אבה שמוע לו — כי היה לבבו שלם עם אנשי בריתנו: לפרוק מעל עמנו את עול רומה ומשפחת הורדוס כאחד, וכל יושבי גמלא נמשכו אחריו וישימוהו עליהם לשר וראש, ועל פיהו בצרו את עירם ככל אשר מצאה ידם.

ואויבי אגריפס מבני הנזר הביאו דבתו רעה אל אספסיוס, כי הוא מהזיק בסתר בידי המורדים, וכי בגד בגד פיליפוס איש מעשהו בגדוד הרומאים אשר נעצרו בירושלים, ויסגירם בידי הקנאים מבקשי נפשם, ועתה יאחר שבתו בגמלא, העיר אשר

מרדה ברומה ביד רמה. ואגריפס ראה כי רעה נגד פניו, וימהר ויבוא עם חילו עירה עכו, להספח על מחנה האויב¹). וישלח ציר ממונה אל פיליפוס, לעזוב את גמלא ולהחיש בואו אליו, פן יבלע לו בגללו.

אך יצא יצא פיליפוס את העיר, ומלאך בא מאת יוסיפוס ואגרת בידו אל פיליפוס רעהו ואיש עצתו. ויוסף השכיל להעלים ממנו דבר צאת פיליפוס לעכו, ויגר לו כי הלך לימים אחדים לראות את שלום קרוביו וידידיו היושבים בעיר בתירה. וכאשר אין על המלאך דרכו, נפתה ליוסף לתת לו את האגרת כי ימציאנה הוא לבעליה. על פי האגרת החיא נגלה סוד יוסיפוס, כי שלם לבבו עם אגריפס ודברים היו להם יחדו על ידי מלאכי חרש אשר שלחו איש לרעהו, וכי על פי עצת יוסיפוס נספח אגריפס עם חילו על מחנה אספסינוס ויביא אתו זהב הרבה למנחה, וגם לקח עמו את בירוניקה אחותו, הלוקחת נפשות ביפיה וחין ערכה — לאסור את השר הזקן בנפשו ולהוליכיהו שולל במקסם יפיה. באחרית דבריו חלה יוסיפוס את פני פיליפוס ידידו עז, להראות פניו על יוסף וצפורה, להפר בריתו עמי ולבחר בו תחתיו — כי בלתי נפשו אליה באהבתו אותה מאד, גם גדול כבודו בעמו לעת הזאת, ועוד תקוה נשקפה לו להוסיף עשות חיל ולעלות מעלה, — אם תקום עצתו למשוך את אספסינוס ברשת זו הכין לו על ידי בירוניקה היפה, ואגריפס יצלח בעזרתו להיות למלך ביהודה.

¹ חיי יוסף, 74.

בעת ההיא שבתו ממסעותי ירושלימה. ואספר להנשיא את המוצאות אותי בדרך, והוא הגיד לי את כל אשר נעשה — כי הנה עלו הרומאים על הארץ, ובגליל כל הדברים יגעים, והנהו דאג את יוסיפוס, פן עושה הוא בעקבה זר מעשהו, ומי יודע מה ילד יום! ויאין בי לאחוז דרכי שמה, להתראות עם יוחנן בן לוי ולחקור את מעשי יוסיפוס. ויתן על ידי אגרת גלויה, כתובה וחתומה בשמו, לשומה לפני כל זקני עמנו בגליל, אם יהיה הדבר נחוץ.

עוד לא הסירותי האבק מעל רגלי בשובי מדרכי הרחוקה, ואשוב ואשים לדרך פעמי כדבר הנשיא. ותהי ראשית דרכי עירה גמלא — ויוסף שמח לקראתי מאד וצפורה נפעמה לבואי פתאם, ויפג לבה ומפיה נעתקן מלים; אך עיניה המאירות הביעו לי עליצותה ומשוש גילה. ומה פחד ורחב לבבי בראותי את ידידות נפשי לנגד עיני! ראיתיה בירושלים ביקרותיה, בהתנוססה כאבן נזר בין רעותיה, בהוד והדר אשר שוו עליה עדייה — ובגמלא ראיתיה כמו שהיא, לבושה רק שמלתה לעורה, בהיזתה צופיה הליכות בית אביה; ראיתיה במיכה ומבעה ועוד עלתה בתולדתה ויפיה וחיץ ערכה שבעים ושבעה!

כעבור הסערה הראשונה ונפשנו שבה למנוחתה, החלונו להתיעץ על צפונינו. ויהי בהגיד להם את דבר הנשיא וחשדו אשר הוא חשד את יוסיפוס, וישחקו האב והבת מרה. ואשאלם לדעת מה זאת ומה ירומון עיניהם, ויראוני את האגרת אשר כתב יוסיפוס לפיליפוס. ויהי בקראי את הדברים וארגו תחתי, ותצת כשאול קנאתי, ואדרוש מאת יוסף לתת את האגרת על ידי, והיא תהיה לי סגלה, להסיר את האפר מעל עיני קצין עמנו

זה ולהוכיח עליו דרכו בשערים. ולב יוסף הישר נע בקרבו — כי נחשב בעיניו לדבר און לגלות סוד לא לו. אך צפורה הוכיחה בחבמתה, כי בדבר הזה תלוי כל גורל עמנו, ועל פיה נענה אביה לי ויתן בידי את האגרת לעשות בה כטוב בעיני. אז לא יכלתי עוד להתמהמה — כי גברה חובתי לעמי על כל רגשות אהבתי לצפורה ידידות נפשי, והיא גם היא משלה ברוחה — כי נפלאתה אהבתה לעמה מאהבת נפשה. ועוד בערב ההוא בכתה על צוארי רב בכי, ואשק לאב ולבתו בשפתים דולקים ולב נשבר, וגם הם אצלו לי עתרת נשיקות ויברכוני באהבה רבה וישלחוני לשלום. ואנכי שויתי רגלי באילות ומגמת פני לגוש-חלב, למצוא את יוחנן בן לוי ולקחת עצה מפיהו בדבר נשיאנו.

לא נקל היה לי לעשות דרכי זה, כי גרודי רוכבים, נהוגים על ידי פֶּלְקִידוֹם שר צבאם, נתנו משכנם בצפורי, ומשם שמו עברו בגליל וישרפו ויחריבו ערים וכפרים על יושביהם. וגרודי רגלים יצאו לִפְנֹת הדרכים לפני החיל הגדול, המתעתד לעלות על ערי המבצר. רק ברוב עמל וחרף נפש הצלחתי להתחמק מפני האויבים ולהגיע ולבוא לגוש-חלב.

יוחנן איש כבן ארבעים שנה בעת ההיא, והוא קטן ודל בשר ומראה פניו כידוע חלי, אך מעיניו ברקים יהלכו ומפיו חצב להבות אש בדברו ביוסיפוס איש חרמו, אשר הקניאהו בעלילותיו וישיבֵּעֵהוּ במרורים לבלי הכיל. דאגת יוחנן גדלה מאד בהבינו לאחרית אחיו בגליל, אשר מבחר עתם עברה לבלי הועיל, ועתה הנה כסה האויב את עין הארץ; חיל יוסיפוס הכה זה פעמים על ידי פֶּלְקִידוֹם מרפיון ידי מנהלם, ורוב אנשי החיל כבר נפוצו הלכו איש לאהלו, ויוסיפוס הלך למכריה, להסתר מפני האויב, ומשם שלח דברו להסנהדריה בעצת נפתלים נמהרה:

לשחר פני אספסיוס לשלום, ואם המה למלחמה, יואילו נא לשלוח
לו חיל ועזרה מירושלים הבירה!

ואספסיוס הראה מראשית דרכו כי לא לשלום פניו מועדות.
בעלותו עם חילו על גִּבְרָה הגדולה, כבש אותה באפס יד, כי עיר
פרוצה אין חומה היתה — ובכל זאת כלה העריץ חמתו בה, וישרוף
אותה באש ויך את כל יושביה לפי הרב. וכן עשה גם לעירות ולכפרים
מסביב לה, אך שם הפלה לו כל בחור וטוב וכל אשה בריאה
ויפה, למכרם ממכרת עבדי עולם, ואת היותר החרים. משם פנה
צפונה, לעלות על יודפת הבצורה ולהבקיעה אליו. והעיר
הזקה ונשגבה מאד, יושבת על שן סלע, ומסביב לה בקעות
עמוקות מאד, רק מפאת צפון עמק מישור, ושם בנו אנשי העיר
חומה בצורה עם מגדלים גבוהים, ועל החומה הכינו אבנים ונשק,
להשיב האויב בחמה. אל העיר הבצורה הזאת הרבינו אני ויוחנן
שלוח את גבורי אחינו, בדעתנו כי כל עוד תעמוד היא על
מכונה, לא יעז האויב להניח אותה מאחריו ולעלות על ירושלים
להחרירה. עליה כבר נסה פִּלְקִידוס כחו, ויצאו גבורינו לקראתו
ויכוהו אחור. (עתה¹) הנה הסיע אספסיוס אליה את כל חילו
מפאת צפון, ויבן דיק וישפוך סוללה ויעמיד עליה כלי מלחמה
לרוב מאד, ויור על העיר זקים וחצים ואבני קלע ולפידי אש
אוכלה. אבל הנצורים הראו נפלאות בגבורתם, כי התנפלו פעם
בפעם על כלי המצור וישרפום ויהרסום, ויהרפו את האויב מפניהם
בגבורה נמרצה. ואת כל אלה עשתה ידם בלי קצין ומושל ובלי
משוח מלחמה. ולב יוחנן כטח בהם, בדעתו תעצומות עזם,
וישם עיניו ולבו אל הערים האחרות, להכין אותן ולסעדהן ולשלוח
אליהן את בחורי עמנו מסביב, והיו גם הן לאבני נגף ולצורי

(¹) י"ז אייר תתכ"ז.

מכשול להאויב כיודפת אחותן. ואני ואחות מרעי עוורים על ידו ועוורים מערכה בכל לב.

לשמע גבורת בני יודפת בוש יוסף לעמוד מרחוק ולחבוק את ידיו ויעזוב את טבריה ויבוא אל יודפת גם הוא. וגבורי אחינו בתמתם צהלו לקראתו, כהגבירו עליהם בלשונו ובהרכותו לדרב גבוהה כדרכו. וישימוהו בראשם ויסורו למשמעתו ויוסיפו עשות נפלאות בעז רוחם ואמץ לבבם.

ואספסינוס אשר הסכין לעשות גבורות במלחמותיו הרבות, גלאה ברוב עצותיו בהלחמו עם יושבי יודפת ולא יכל להם. ופעמים הרבה הביאוהו בין המצרים עד כי היה הוא וחילו הנצורים והם הצרים עליו¹). באחת המלחמות ההן נפצע אספסינוס, כי ירה בו איש אחד חץ שנזן מראש החומה, והחץ נחת בכף רגלו ודמו עליו נטש. למראה הזה חרד טיטוס מאד, וכל הרומאים נבהלו נמוגו יחדו. אך הפצע לא היה עמוק, כי פגע החץ בו בבלות כח מעופו, ועד מהרה גרפא אספסינוס מן המכה וישב לאיתנו. אז צוה את חילו לחדול מהלחם מלחמת תנופה, רק להקיף את העיר מכל עבריה ולבצר מקומם מסביב לה עד אשר יתמו הנצורים ברעב. אבל אימת רעב לא בעתה את בני יודפת — כי היה להם בר ומזון לרוב; אך חסרו להם מים לשתייה, כי לא היה בעיר כל מעין ונחל, והימים ימי הקיץ וגשם אין כי אם מי בורות החולכות הלוך וחסור. — ומאז והלאה החלו ראשי החיל לחלק לעם מים כמדה ובמשורה. זאת ראו הרומאים מראשי סוללותיהם וישמחו בלבם — והנה יעץ יוסיפוס מזומה להשבית שמחתם, ויצו לאנשי העיר, למבול בגדיהם במי הבורות ולשטחם על קיר החומה לנגד עיני האויב. והם בתומתם שמעו לעצתו וזיילו מימיהם בשפע

¹ יוסיפוס, מלחמות III, 7, 19.

רב ממרום החומה ארצה¹), ובוה הקריבו ימי אידם ורעתם מהרה לבוא.

עוד מוצא אחד נשאר לעיר הזאת, אשר דרך בו יכלו יושביה לצאת ולבוא, והוא גיא הרים על יד העמק המערבי. משם יצאו שליחיהם באישון לילה, בלכתם על ארבע וגביהם מכסים בעורות. והרומאים דמו כי שועלים יהלכו שם ולא שתו אליהם לבם, — וכן יצאו הלוך ושוב והבא אתם מים לשתות. דרך הגיא הזה חפץ יוסיפוס לברוח, בראותו כי צרה קרובה. ויגל את אוני ראשי העם, ויורם לדעת, כי אם יצלח הוא להמלט, ואסף אליו חיל מכל יושבי הגליל, ואכף את הרומאים לחדול ממצור יודפת ולהסב פני המלחמה אליו. אבל ברבר הזה לא אבו שמוע לו, מיראתם פן יפול לב העם עליו בצאת מושלו מקרבם. לא ארכו הימים והסוד נגלה להרומאים, ויעמידו שומרים על הגיא, ויחדלו המים גם מן המוצא ההוא²). אז החל העם להתעמף בצמא, והאויב הוסיף אונים וירב עצמה, וירם מגדליו מעל לחומת העיר, ויור משם על הנצורים בחצים ובאבנים ובכל כלי משחית. ויתחזקו גם המה ויוסיפו להרים את החומה עוד עשרים אמות לגבה. ואספספוס הקריב את הכרים ואילי הברזל, לנגח את החומה ולפרוץ בה פרץ רב. אבל כמעט החלו להבקיע ולעלות בסערה דרך הפרץ אל העיר, והנה נשפך עליהם שטן רותח אשר בער כס כנחל גפרית, גם השלך לרגליהם קש וחשש מקשל במים, ותהי להם דרכם כחלקלקות, בה כשלו נפלו יחד, והנצורים שלחו כס את כל מגפותיהם וירבו חלליהם מאד, ואחר שבו וירפאו את שבר החומה וישגבו בה כבתחלה.

אמנם היה מספר גבורי יודפת הלוך וחסור, כי נפל מהם רב

¹ שם, 13. ² שם 14—16.

וגם עיפה נפשם בצמא ומרוב עבודה, עד כי רבים מהם לא עצרו עוד כח לעמוד על רגליהם, בעוד אשר האויב הלך ורב, כי התלקטו אליו רבים מעמי הנכר אויבי עמנו וחפצי רעתו. בכל זאת התחזקו הנצורים ויחגרו שארית כחם לעמוד מפני הצר הצר עליהם.

ארבעים וארבעה יום ארכו ימי המצור ועוד לא ראו הרומאים קץ לעמלם, ונפש כלם קצרה וכמעט רפו ידיהם ויאמרו נואש. והנה נפל אליהם איש יהודי מיושבי העיר, ויבוא לפני אספסינוס ויגל את אזנו, כי באשמורה השלישית בלילה ינחו הנצורים העיפים והיגעיים, בדעתם כי גם הרומאים יישנו אז שנתם, ולכן אין טוב לו כי אם לעלות עליהם לעת ההיא בפתע פתאם. וישמע אספסינוס לעצת הבוגד ויעש כן. ויהי באשמורה האחרונה בלילה, ונקרב את חילו אל החומה בלאט, ושיטוס עלה עם מבחר גבורי החיל על החומה⁽¹⁾, וימיתו את השומרים הנרדמים ויעלו העירה בטח וכל חיל הרומאים אחריהם, ועד אשר מצאו אנשי העיר את ידיהם, נפלו חלל בחרב האויב, ורבים מהם שלחו יד בנפשם — והרומאים לקחו נקמתם גם מהחולים הרבים המתעלפים בצמא, ויהרגו וירצחו ביום ההוא את כל הנופלים בידם, מבלי תת לאיש חנינה. ואחר כן תפשו את שאריתם בכל המחבואים והמנהרות והתהלכות אשר מתחת לארץ; אלה הכריעו לטבח ואלה לקחו בשבי. ויהי מספר החללים וההרוגים ארבעים אלף איש, והשבויים והשבויות עשתי עשר אלף נפש. ואספסינוס צוה לערות את החומה עד היסוד בה ולנתוץ את כל בתי העיר ולהשביט כל זכר לה.

ככלות הרעה לגבורי אחינו ביודפת, התחמק יוסיפוס מביין

(1) א' תמוז.

אנשי המלחמה, וירד אל בור עמוק אשר בירכתי מערה נסתרה, ויתחבא שם. אל המערה ההיא התלקטו פלטים שרידי חרב עד ארבעים איש, ויהיו שם שני ימים. ביום השלישי נגלה מסתרם להרומאים, וידעו כי גם יוסיפוס מתחבא אתם. וישלח אספסינוס שרים מאת פניו, להביא את יוסיפוס אליו. ויקפוץ יוסיפוס לעלות; אבל חבריו מרי הנפש המסתתרים אתו סבוהו גם סבכוהו, וידרשו ממנו, למות אתם מות ישרים, בראוי לגבורי ישראל, ואם לא, אזי ימיתוהו מות נבל, כמשפט לבוגד בעמו. לשוא הכביר הנקלה הזה עליהם במלים, וידבר נשגבות על האדם ונפשו, על תעודתו בחלד ועל גמולו ונחלתו במרומים — כי לא שעו אל חלומותיו ואל דבריו, ויחרפוהו וישביעוהו כלמות ויאמרו לטרוף נפשו באפס. ובראותו כי כל אמריו ללא הועיל, חבל מזמה להוליכם שולל, ויתהפך בתחבולותיו כשומע להם לבחר מות מחיים; אך תחת שלוח איש יד בנפשו יעץ אותם להפיל ביניהם גורלות, ואשר יפול עליו הגורל ראשונה, יומת מידי האיש אשר יעלה עליו הגורל אחריו, וכן יעשו עד תם כלם למות, והאחרון אשר ישאר לבדו יפול על חרביו וימות ככל אחיו. והאנשים הישרים והתמימים ההם האמינו בו גם אז, וישמעו לעצתו, ויהי הוא המטיל את הגורל ביניהם, ואיש איש הושיט את צוארו בנפש חפצה ויפול לפי חרב רעהו. וכן שכל יוסיפוס את ידיו עד כי היה הוא האחרון, ולא נשאר עמו בלתי אם איש אחד — ואותו פתה על נקלה לעלות עמו מן הבור ולנפול אל האויב. ויוסיפוס התפאר לפני הרומאים אשר כן עשה⁽¹⁾, אך כסה הדברים ברוב חלומות וחזיונות ולהג הרבה. ובבואו לפני אספסינוס שם נפשו לנביא אל ויחש עתידות לו. ואספסינוס קרבהו כמו נניד ויתן לו

(1) שם IV, 1,

מהלצות ומתנות יקרות, ויהי יוסיפוס יועצו ואיש סודו מן הוא והלאה,

בקץ אשר בא על יודפת ראשית גבורתנו היה גם ליתר מבצרינו בגליל ובעבר הירדן צפונה. כי אמנם לכח אמצו הרומאים ממנו, בחיות להם אנשי חיל רגלים ורוכבים, חמושים בבלי קרב שונים לפי מקומם ומועדם; כלם יחד למודי מלחמה מנעוריהם ושומעים ומקשיבים לקול שריהם ומושליהם, בעוד אשר אחינו, אנשי שדה ומקנה, לא למדו מלחמה, ולחם נשק מכל הכא בידם. אכן הגבירו המה בחם לבם וחרף נפשם ותחבולות חכמתם תבונתם, אבל חסרה להם המשמעת, גם אבדה האמונה בקציניהם העומדים בראשם. אף אמנם רבו בתוכנו כל בוגדי בגד — והם שהיו בעוכרינו ויחישו אחריתנו כיום הזה! מעיר יפיע, הקרוכה ליודפת והבצורה והחזקה כמוה, יצאו גבורי החיל בהמון רבה להלחם עם האויב הבא עליהם, וכאשר נגפו לפניו וישבו אחור, סגרו אחיהם את השער בעדם, מיראתם פן יבוא גם האויב אחריהם, וכן נפלו כלם חללים לפני שער העיר בין החומותים. ואחר כן השתער האויב על החומה ויבקיענה אליו ויפרץ העירה וישת קציר לכל יתר תושביה¹). — גם הטבע קם לאויב להם להכרית את שאריתם: בעיר יפו אשר על חוף הים התיכון התחזקו אחינו, ומשם שמו באניות על פני הים ויארבו לאניות הרומאים הנושאות בר ומוזון ממצרים לקיסריה. וחיל אספסינוס עלה על יפו ויורד עז מכמחה, ואנשי העיר החישו מפלט להם באניותיהם. והנה התנשאה רוח סערה ותך כים גלים. רוב האניות

¹ (שם III, 7, 31.

נפצו על שני סלע ויושביהן ירדו תהומה, ואשר נשאו אל שפת הים בחרו לשלוח יד בנפשם מנפול בידי האויבים האורבים להם על החוף. — העיר טבריה בקשה שלום רומה, ואחינו הקנאים אשר בה עזבוה בחמתם ויבואו אל אחיהם אשר בעיר טבריה הבצורה, היושבת על ים כנרת, ובקרוב האויב אל העיר הרבו חלליו בהלחמם בו מעל החומה ומאניותיהם אשר על הים. והנה פרץ ריב בעיר — כי רבים מעשיריה חפצו לעשות שלום כאחיהם בטבריה — ובהחלק לבב העם גבר האויב, מבחר גבורינו נפלו חלל ויתרם השליכו נשקם מידם ויבקשו חסד. ואספסיוס הבטיח אותם לתת להם את שאלתם, אם יצאו את העיר וילכו אל אשר יצו. המה יצאו, ואנשי חיל רומה נצבו עליהם מזה ומזה, ויורו להם דרכם במסלה העולה לטבריה. שם אָספו אספה על מקום אחד, ועד מהרה בא אספסיוס אחריהם⁽¹⁾, ובפקודתו נפלו אנשי חילו על הזקנים והחלשים וימיתו אלף ומאתים איש. מהבחורים נאסרו ששת אלפים איש ונשלחו לעבודת פרך בארץ יון, ושלושים אלף וחמש מאות איש נמכרו לעבדי עולם. ואת יתר העם נתן אספסיוס לאגריפס המלך, לעשות להם כטוב בעיניו — כי היה חבל הארץ ההוא מקום ממשלתו. ואגריפס מצא לטוב לו, להראות כי גם לבו רחוק מחמלה — וימכור גם אותם לעבדים ושפחות בארצות הגוים. וכן עשה גם לכל היהודים יושבי מדינות ממשלתו, בערי חיפה וגדרה וכל חבל ארגב והגולן אשר מעבר המזרחי לירדן צפונה⁽²⁾.

שנה אחת עוד לא עברה מאז מרדו אחינו ברומה, וכל ארץ הגליל ועבר הירדן צפונה נכבשה לפני האויב ותהי לשממה, מהפכת זרים, חוץ מערים אחדות אשר בקשו שלום הרומאים

⁽¹⁾ ח' אלול תתכ"ז. ⁽²⁾ שם IV, 3, 10.

מבראשונה — לא נשאר בלתי אם מבצרי הר תבור, גוש-חלב וגמלא.

מבצר הר תבור כבש פִּלְקִידוֹס בערמה. כי בהתעמף העם בצמא, באפס מים לשתות, נתנו הנצורים את לבם להתנפל על הצרים ולהדוף אותם מפניהם. ופלִקִידוֹס התראה כמו נגף לפניהם ויסג לאחור עד רדת הרודפים אחריו אל העמק, ואז הפך פניו אליהם, וגדודי פרשיו שות שתו ההרה ויסגרו עליהם הדרך. אז כבדה המלחמה על אחינו, כי היתה להם מפנים ומאחור — רבים מהם הצעו חללים, נפלו כגבורים על מרומי שדה, והנותרים מהם, בראותם כי אבדה תוחלת אונם, הבקיעו להם דרך וינוסו מן המקום ההוא ויחישו מפלט להם ירושלימה.

גוש-חלב נכבשה לאחרונה ובאפס יד. היא היתה עיר קטנה בקצה גבול הצפון, ויושביה כלם עשירים בעלי שדות וברמים לרוב מאד. ויוחנן בן לוי הערה לשוא כחו ולבבו לצקת עליהם מרוחו, ורק מזירתם אותו ואת החיל אשר עשה לו מקנאי אחינו, נאותו לו לבצר את העיר ולהקיפה חומה. ותהי גוש-חלב מקום המועדה לרבי אחינו המתנדבים בעם. ויוחנן למדם קשת ויתן להם נשק ויעש להם צדה וישלחם אל הערים הבצורות, אשר להן לטשו הרומאים עיניהם ראשונה. וכן נשלחתי גם אני עם אחות מרעי, אנשים כלבבי, לעיר גמלא — כי כלתה נפשי להלחם לימין יוסף, אבי צפורה אהובת לבבי ומחמד עיני, לשמוח אתם ביום ישועה או לערות נפשי עמם יחדו ברעה אשר תמצא את עמנו. והי בעלות טיטוס בחיל גדול על גוש-חלב, ובשמעו שמע יוחנן גדול העצה ורב העלילה, ויחש עתידות לו כי פה תכבד המלחמה על חילו העיף והיגע מהמלחמות הרבות שהיו להם עד כה. וימלך עליו לבו לנסות דבר אל יוחנן ולקרוא אליו לשלום, אם יכנע מפניו בלי כבד מלחמה. ותושבי העיר כשמעם

את הדבר הזה, ויאיצו ביוחנן לדבר שלום אל האויב ולהסגיר את העיר בידו. ויוחנן ראה כי אין מבטח ביושבי עירו, וידרוש מעם טיטוס לתת לו זמן עד יום מחר ואז ישיבהו דבר. ויאות לו טיטוס ויעמוד עם חילו על מקומו ולא אין לקרבה אל העיר יום תמים. בלילה ההוא יצא יוחנן את העיר בלאט, ועמו כל אנשי צבאו אשר היו בלבבו, ויעבור אתם במסלה עד הגיעם מאחרי חיל האויב, ויחישו פעמיהם בדרך ההולך ירושלימה. ויהי ממחרת, ויצאו אנשי העיר לקראת טיטוס בפתחם לפניו שעריה לרנחה. אז ראה טיטוס כי רמחו יוחנן מרמת ערומים, ויצו את רוכביו לרדוף אחריו, אך הם כבר אחרו המועד. רק את הנחשלים, אשר פגרו מלכת, אותם תפשו ויגירו על ידי חרב. ויוחנן ואנשיו עברו שלום ויגיעו ירושלימה.

מבל מלחמות הגליל הכי כבדה על הרומאים מלחמתם בעיר גמלא, ורבות רותה האדמה מדם חלליהם עד אשר גברו על אחינו ויורידו עז מבטחם.

העיר גמלא היתה ממול העיר טרכיה לעבר ים כנרת מזרחה, בנויה על צלע הר גבוה ותלול, אשר סביביו עמקים ותהום רבה. ועל פי יוסף אלופם הקימו תושביה עוד חומה בצורה ומגדלים מסביב לה. ובהיותם בטוחים במבצר מעוזם ובמצודת סלעים משגבם, לא שקדו להרבות להם אנשי מלחמה די עמוד למשמר על כל סביביה. לעמת זאת פתחו שעריהם להמון הפליטים החלשים אשר נמלטו אליהם מפני חרב. זה כמה צר אגריפס על העיר הזאת, הנחשבת בחלקו, ולא יכל לה. והנה קרב¹) אליה אספסינוס

¹) כ"ד אלול.

עם חילו הרב, אשר העבירו עבודה גדולה לחפור בהרים, למלא העמקים ולסול לו מסלות אל חומת העיר. רבים חללים הפלנו מהם בעבודתם זו, והם לא נסוגו אחור עד בצעם מעשיהם ועד שפכם סוללותיהם. בעלות רוב חילם עליהן לא מצאנו עוד מעמד מפני המורים בחצים ובאבני קלע ובכל כלי משחית אשר ירו להפיצנו. ואז הגישו את הכרים ואילי הברזל לנגח את החומה, ויפרצו בה פרץ רחב, ויהרסו לבוא העירה. פעמים אחדות התנפלנו עליהם ברב כח ונהדפס מפנינו ביד חזקה. לאחרונה התגברו עלינו ברב חילם ויהינו לעלות אל מרומי העיר. שם היתה מבוכתם — כי נלוו עלינו יתר אנשינו ויחדו אזורנו חיל ונשתער בחמה שפוכה על האויבים העולים אחרינו. גם הנשים והבתולות חגרו חמות ותשלכנה אבנים וקורות על ראשיהם, עד כי נלחצו לרדת בדרך עלו. אבל צבאותיהם הבאים מאחריהם חסמו עליהם את הדרך, ובראותם כי אבד מנוס מהם העפילו לעלות על גגות הבתים אשר במורד ההר. והנה נפלו הגגות תחתיהם מפכר מושאם, וגם הבתים נהרסו ויתגלגלו אתם יחד על הבתים התחתים ויהיו להרס גם המה. ויהי מספר ההרוגים והפצועים והנחנקים בעבי האבק רב מאד. ואנחנו הוספנו אמן, בראותנו בזה איבע אלהים, ותורה נוראות ימיננו ונשלך כמעט את כל העיר התחתית אחריהם, ונרבה חלליהם לאין מספר, ומכל החיל אשר פרץ העירה שבו רק מתי מעט אל המחנה כל עוד נפשם בם.

יקר היה היום ההוא⁽¹⁾ בתשועה הגדולה אשר היתה לנו, ועליצותנו גדלה לעת הערב, ככלותנו לסתום את פרץ החומה באבני ההרס אשר צברנו שם למכביר. ובכל העבודה אשר עבדנו ביום ההוא לא יגענו ולא יעפנו ולא בקשנו לנו מנוחה. שפתינו

(1) א' סכות תתכ"ח.

לא נלאו לספר תהלות ה' וישועתו בקהל רב, והגשים והבתולות פצחו רנה ותצהלנה קולן בשידי עז וגבורה ותפארת, ובראשן — רעיתי תמתי, צפורה בת יוסף. ואנכי אשר לא שמעתי הוד קולה זה עשרה ירחים, מיום חתונת אלעזר בן שמעון בירושלים, שבעתי שובע שמחות, בשמעי אותה מנצחת בנגינותיה ובראותי אותה עליוזה וצוהלת בין רעותיה, המזמרות שידי הלולים לאביה ולי, על הגבורות אשר פעלנו בעזר אלהי ישענו. — הנאווה והמענגה! זה ימים ושבועות לא תדע מנוח ובביתה לא ישכנו רגליה; כל עתותיה פונות בדאגתה לאחרים ונפשה לא תחיה. ומה רבו מעשיה, ה', ועלילותיה מה עצמו! כאביה גבור עמו מופת היא לבנות גילה, לעשות גדולות עד אין חקר: לבקר חולים, לחביש פצועים, לנחם אבלים ולכלכל יתומים ואלמנות, להושיע את רכאי רוח ולהביא אכל ומים להנלחמים על החומה ולחזק לבבם ולעודד רוחם בשם אלהי מעוזו! כמוה בן גס אסתר, אחותה הצעירה, נערה בת ארבע עשרה שנה, מפליאה לעשות כנפש ברכה ולב נדבה. ומה גדול יהיה כבוד הכית הזה בעמנו — חשבתי עם לבבי — אם ישוב ירחמנו אלהי עושנו ויקרב קץ ישענו!

אבל לא רחם ה' עמו, אך קצנו קרב וישועות כל נעשו ארץ. ויום הפקודה בא ויאבד שריר מעיר מעוזו. לעיר גמלא היו מנהרות ותהלוכות מתחת לארץ, להמלט על ידן על נקלה, אם יבוא צר ואויב בשעריה. עליהן לא הפקדנו עוד שומרים, כי מעט מאד החיל אשר נשאר אתנו. ובחיל אגריפס היו אנשים אשר ידעו מוצאן ומובאן — והם הורו דרך להרומאים. ויהי בלילה¹), מקץ האשמורה האחרונה, ויבואו אנשי

¹ שמיני עצרת.

חיל באחת המנהרות ההולכת עד המגדל הגדול אשר לחומת העיר צפונה, ובשום נפש בכף הסיעו אבני המסד ממקומן וישבו אל המחנה. ולאור הבקר החל כל החיל להתאסף על הגבעה הקרובה אשר נכח פני המקום ההוא. ושומרי החומה נתנו אות, ויבהילו אותנו אל המגדל, להתיצב לקראת האויב הנכון להשתער עליו ביום הזה. וימהר יוסף ויעל שמה עם מבחר גבוריו, וגם אני עם החיל אשר ברגלי חשתי אחריו. ויהי בקרבי אל המקום ההוא והנה נפל המגדל תחתיו ויתפוצץ ברעש גדול לפתע פתאם, וכל האנשים אשר היו בו נהרגו בפעם אחת. מקול מפלתו רגזה האדמה וכל העיר היתה לחרדת אלהים, וכל אנשי המלחמה העומדים על משמרותם מרחוק נסו נפיצו ממהומת מות אשר היתה בהם.

עד היום לא אדע מה היה לי אז ואיך נשארתי שלם בין המון אחי אשר רוצצו ונפצו באבני המגדל החרום. כשוב אלי רוחי כמעט, פקחתי עיני ואראה והנה אני שוכב על הככר אשר לפני המגדל, וסביבותי ערמות אבנים וגלי חללים, פרקי עצמים, קרעי בגד ובשר, שפך עפר ודם, וממעל לי קול מר צורח, קול משק עורבים ועיט הרים מתעופפים מקצה השמים אל הפרה הגדולה הערוכה להם פה, והנה אחדים מהם נצים ומתרוצצים וקורעים זה מפי זה קרב איש, מעי אדם אשר נמצאו להם בין עיי המפלה. ואנכי עודני שוכב על מקומי מבלי דעת איפה אני ומה זה היה לי, אם חלום רע מבעתני או בהקיץ תחוונה עיני אף תשמענה אוני כל אלה. פתאם זכרתי ואחו בשרי פלצות; זכרתי כי לפנות בקר הבהילונו השומרים להחיש פעמינו אל המגדל הצפוני, וכי עלה יוסף שמה עם חיל צבאו לקדם פני האויב, ואחריו חשתי גם אני — והנה רעש גדול אדיר וחזק מקול מפלת המגדל תחתיו.

עתה ידעתי, אוי, מה היה לנו! שם נגעל מגן גבורינו, שם קברו עצמות יוסף וכל אשר אתו, ופה נהרגו כל האנשים אשר לרגלי — ולמה זה דומיה בעיר ושקט על כל מקראיה? אין זאת כי אם דומית מות, ושלות השקט היה לה — כי כל קהלה כלם חללים, וכל המונה — סביבותיו קברותיו. הרומאים כבר כלו מעשיהם, טבחו טבחם, מסכו יינם, שתו לרויה מדם חללינו, בלה עשו את יושבי העיר הזאת כאת כל אחינו ואחיותינו הנופלים בידיהם — ומה אחרית צפורה מחמד עיני ואסתר מחמל נפשי? אוי לי, כי עיפה גם נפשו להורגים!

הואלתי לקום ממקומי ולהרים פעמי למשואות העיר, אבל רגלי כמו בסד הושמו ויצורי כצל כלם. ברגע הזה הקשיבו אזני קול שעמט פרסות סוסים, ואחריו קול רוכביהם המדברים יחדו. נשאתי את עיני — ושמה החזיקתני! כי ראיתי את פיליפוס, שר הרוכבים אשר לאגריפס, רוכב על סוסו, ואחריו אחדים מאנשי חילו נוהגים בגמל ותומכים בידיהם מזה ומזה בשתי נערות היושבות על רבשתו, וכקרבם אל המקום ההוא, וכעברם על פני המגדל ההרוס, ספקו שתי הנערות כפיהן ותשאנה קולן בבכי תמרורים.

„השקטנה בנותי ותניגה דמי לכן! — קרא פיליפוס אליהן בחמלה רבה — כי הנה החיכות האלו הצבורות על עצמות יוסף אביכן, מצבת כבוד הן לו, הנותנת תפארת ועז לשמו, וטוב לו מותו תחתיהן ממות ארבעת אלפי אחיו בחרב אויב או חמשת אלפי אחיו אשר שלחו יד בנפשם בהתנפלים מראש צורים אל תהום רבה. ודענה וראינה כי רק אתן הנותרות לחיים מכל אחיותיכן ובנות גילכן אשר הגירו הרומאים על ידי חרב ומכל הילדים והילדות אשר נפצו אל הסלע“⁽¹⁾.

את הרברים האלה דבר פיליפוס עברית, לבל ישמעום הסורים אנשי חילו, אשר עמדו מלכת, בראותם את פקידם הרוכב לפניהם עומד על מקומו.

„אללי לי! — קראה צפורה ביללה — כי עוד נפש אחת יקרה מצאה לה פה קברה, ובה נקשרה נפשי כבנפש אבי היקרה לי מנפשי. מי יתן מותי במקום זה נהרגו שניהם גם יחד! כי מה חפץ לי עוד בחיים, באין עמי אבי עטרת ראשי, באין עמי שמעון אהוב לבבי. אויה לי! כי כל חמדותי נשא היום הזה אתו וכמוהו לא ישובו אלי עוד. אבי איננו, שמעון איננו, גם נחלתנו נהפכה לזרים וכל קרובי ומיודעי, שבני וגרי עירי יחד ספו תמו מן בלהות — ואני אנה אני באה!”

לרברים האלה לא יכלתי להתאפק. נפשי יצאה בדברה, ואתאמץ לקום ממקומי, אך לא יכלתי מלט משא הרוני אחי הצבורים עלי תחת אבני המגדל אשר נפלו עליהם וימיתום. ואנשי החיל ראו את תנועתי ויקפצו אלי יחדיו, וצפורה התבוננה אל מקומי ופתאם השמיעה נאקת חלל ותתעלף.

בין כה וכה הוצאתי מתחת הגל והובאתי לפני פיליפוס. ואנכי לא יכלתי עמוד על רגלי, כי יבשו כמעט מן המשא הכבד אשר העיק תחתיהן כל העת ההיא, וכל עצמותי דכאו וכמו התפרקו במהפכה הנוראה אשר הפך עלינו אלהים באפו. ובשאלו את פי מי ומה אני, לא עצרתי כח לענות ואאנק דם. אך אסתר הנעימה הגירה לו פשר דבר בבכי ותחנונים, וצפורה גם היא התעוררה מעט מעט מעלוק נפשה, והיגון והשמחה והאבל והנחמה יחד נגלו על פניה החורים, בהתרפקה עלי בחמון רגשותיה כי התגברו. ופני פיליפוס זעפו מאד. בקרבו קם שאון מרגשות שונות אשר סערו להפיצו. לאחרונה התגבר למישול ברוחו, וחובתו

בעבודתו גברה על מדת חמלתו, ויקרא לאנשי חילו סורית
לאמר:

„אסרו את האיש הזה והוליכוהו אחרינו, הרחק מן הנערות
האלו, עד בואנו קיסריה, והעמדנוהו למשפט אגריפס מלכנו. זכרו
ואל תשכחו כי בן מות האיש הזה, ואתם תערבו לנו את נפשו,
אם המלט ימלט מידכם!“

בדברים האלה הפנה שכמו וידפוק את סוסו וירכב לפנינו.
ואנשי החיל עשו כדברו, וירכיבוני ויאסרוני אל אחד סוסיהם,
ויוליכוני הרחק במטחוי קשת מאחרי צפורה ואסתר, מבלי שעות
אל שועתן ואל קול תחנוניהן. וכן עברנו בדרך שני ימים על פני
ים כנרת והר תבור ועמק יזרעאל; עברנו על פני ערים וכפרים
הרבה אשר היו לשמה, ועל פני שדי חמד וכרמים אשר נהפכו
ויהיו כמדבר, עד בואנו אל קיסריה. שם נתנוני במשמר עד
אשר יפורש מה יעשה לי.

ביום השלישי לשבתי במשמר נפתחה הדלת לעת הערב,
ונער אחד לבוש כסריסי המלך אגריפס בא אל חדר כלאי. התבוננתי
אליו — והנה היא אסתר, אחות צפורה ידידות נפשי!
פניה שנו מאד. אכלה ויגונה בימים האחרונים האלה
החליפה כליל, כמו הוסיפו ימים על ימיה. הילדה התמה והעליוה
היתה לעלמה נבונה ורבת מחשבות. ובקרבה אלי שמה ידה למו
פיה להשתיקני, ואחר כן פתחה שפתיה עמי ותאמר בלאט:
„הנני באה אליך במלאכות צפורה: מחר תעמוד למשפט
לפני אגריפס. ועתה חפשה נא בגדיך, אולי יש עמך כתבים
ואגרות, הוציאם נא אלי והפקדם על ידי, ולא יהיו כך לעדה על

מוצאך מירושלים ועלילותיך בגליל, ולא תקסר בידי הרומאים
אשר לא ירעו רחם".

"כדברייך הראשונים אעשה — השיבותי — והנני נכון לתת
לך את כל אשר אתי. אך רעי לך כי בהחקר דיני לא אתבחש,
וכי ישאלוני על דבר מוצאי לא אבסה דבר, כי רק אמת יחגה
חבי ויעבור עלי מה!".

ברברי זאת הריקותי את בגדי ואתן הכל על ידה, והיא
מהרה ותסתיר הכל בחיקה.

"עוד דבר לי אליך בשם צפורה — הוסיפה אמריה לי — הן
יוסיפוס בן מתתיהו נמצא כעת בקיסריה בהיכל אגריפס ואספסיוס
אנשי חסרו, והוא מתנחם להשיב לב צפורה עליו, ואל נכון ישלח
מלאכיו אליך להטות לבך לדבר רע, לחשוב על אחותי תועה —
לכן אל תאמין להם בדבר צפורה, כי אמנם שומרת היא אמונתה
לך וכל ימי צבאה לא תחדל מאהבתך. אך אם תראה ונוכחת כי
בידך להציל נפשך תמורתה, — תיקר נא נפשך בעיניך ובחרת
בחיים — והיתה זאת נחמתה. כי הלא דרוש הנך לעמנו ורב
ישועות בבח איש כמוך לארצנו ולעיר קדשנו — ואנחנו כאשר
אברנו אברנו!"

המלים האחרונות נעתקו מפיה, כי רבו אנחותיה וברב כח
התאפקה מתת בבכי קולה. ולי היו המלים כרעמים אדירים אשר
הלמוני ברב כח ושיבוני עד דכא. הן הגליל חרב בעון יוסיפוס —
הגה לבי נכאים — והוא יושב לבטח בקיסריה ופורש שחת רשתו
על בת העם אשר מידו נגזר! וצפורה הנעימה והאמללה הנה
היא אחווה כצפור בפח, ומה אָמְלָה לבתה, ומה גדלה אמונתה
וחסדה עמי!

"וידע אני נפש צפורה — השיבותי אמרי לה בלב רגש —
ומי יתן וידעה כה גם אותי! נכון אני בכל עת לתת נפשי כפרה,

אבל לא לראות חיים בלעדיה! וגם בזאת תשגה מאד, בחשבה כי עוד אסכון בחיים לעמי וארצי. אות הוא כי לא תדע משפטי אויבינו — כי אם ישפוטני הרומאים, אזי יענוני עד מות ויוקיעוני כעבד נפשע, ואם בירי אגריפס אִשְׁפֹּט, ומכרני ממכרת עבד, והיתה מנת חבלי עבודת עולם המרה ממות".

"אל נא תשתוחח עליך נפשך! — נחמתני אסתר בנדרות פיה — כי עוד לא אפסה כל תקוה. לא על חנם חרדה צפורה עלי את החרדה הזאת, לקחת ממך את הכתבים והאגרות אשר אתך, ולא על נקלה עלתה בידה להטות לבב שילה הבבלי, עבד אגריפס וקרוב לפיליפוס דודנו, עד אשר נאות לה להחליף שמלותי ולהעבירני שלום אליך. אין זאת כי אם יש תקוה ודבר לאט עמה. גם זאת צותני להגיד לך, כי עוד ראה תראך עין בעין, ופה אל פה תדבר בך. אך יהי נא זה סוד כמוס עמך, אל יעבור על דל שפתיך!"

בדברים האלה חבקתני באהבת אחות נאמנה, וגם אני נשקתיה נשיקות אחוה, ואברך את צפורה על פיה, ותברכני גם היא ותלך.

שילה הבבלי! — חשבתי עם לבבי בעלות השם הזה על זכרוני — הלא זה הוא הגבור אשר נספח עלינו בצאת פיליפוס וגרודו מעיר קדשנו! הגם זה בגר בנו בגבור עלינו יד האויב בגליל? ואיככה איפוא שב וישת ירו עם צפורה ואסתר למרות עיני אגריפס אדוניו?

עודני הוגה באיש הזה ומיגע נפשי למצוא חידתו, והנה נפתחה הדלת ושילה נצב לנגד עיני!

"השמר והשקט, אדוני, אל תירא מפני! — אמר אלי

בלאט — כי לך אני ולא לצריך, והנני בא להזהירך מפני שולחי, הפורשים רשת לרגליך".

"ומה האות כי לא להונותני הנך בא מטעם שולחך?" — אמרתי, בבחני אותו בעפעפי.

"זה לך האות: כי נמצאתי לצפורה אהובתך, ואשים נפשי בכפי ואעזור על ידה להביא אליך את אסתר אחותה".

"אבל מה מעשיך בקיסריה? ואיך שבת לעבוד בצבא אגריפס, כאשר תעיד כך חליצותך אשר עליך?"

"על פי חברך וידידך, אלעזר בן שמעון, באתי הנה, להתחקות על מעשי אויבינו ולדעת את אשר הם חושבים לעשות לעיר קדשנו".

"ואיך האמינו אויבינו אלה לך, אחרי עזובך אותם זה כשנה תמימה? ואיך לא יראת פן יתפשוך כבוגד ויעשו בך שפטים על צאתך בצבאותינו?"

"ומי יגיד להם זאת? הן מגרוד פיליפוס לא נשאר אף איש אחד בירושלים חוץ ממני, והנשארים מחיל קסטיוס עומדים הם באנטוכיה הרחוקה. רק אחד הכירני פה, הוא יוסיפוס בן מתתיהו, אשר היה אז בירושלים בהיות ידנו בערף אויבינו, והוא לא יאשימני על ככה — כי גם הוא הלא יצא בראשונה למלחמה על הרומאים, ונקל לו להאמין כי כמהו נהפכתי גם אני ואהיה לאיש אחר. גם לא ישארו לבו לעשות לי רעה — פן יחר הדבר בעיני פיליפוס קרובי ושארי. ולו מה יקרה אהבת פיליפוס! כי על ידו יקוה להטות אליו לבב הנערה אשר אליה הוא נושא את נפשו, ובכל זאת הנהו מירא אותי, כי אם לא אהיה לו ציר נאמן בכל אשר ישלחני, ילשינני אל אגריפס ויחייב את ראשי למלך".

"ומה היה לאגריפס כי כה ירדפנו באפו? ומה בצע במלכותו

אשר לה ייחל, אם כלה יעשה את העם אשר עליו הוא מתנשא בלבו למלוך?"

"הוא נאחו בחבלי חטאתו, וערמתו הוליכתהו שולל בדרך אשר לא יוכל עוד לשוב ממנה. בראשונה שמח בלבו על הנצחון שהיה לעמנו במלחמתו עם קסטיוס, ותקותו אמצתהו כי תבחר רומה דרך שלום, תסיר מעלינו נגע נציביה ותשים עלינו מלך מקרב אחינו, והיה הוא לה כהורדוס אבי אבותיו מלפנים. והנה נודע לו למורת רוחו, כי לב העם נוטה לנער גם ממשלת בית הורדוס מעליו — ועל כן חשב אגריפס מומה לגדע את קרניו ולהוכיח מבטו בגליל מעזו. ומחשבתו באה, בהבחר יוסיפוס שמה לשר וראש, — כי היה איש מעשהו וכל חפצו השלים. כבוא אספסינוס עם חילו הגדול עירה עכו, בקש אגריפס לשבת בשלוה על נחלת ממשלתו הקטנה מעבר לירדן עד בוא העת אשר יעמוד כאיש הבינים בין שתי מערכות האויבים וישם פקודתו שלום באחריתם — והנה קפץ עליו רגו הצורים, אשר הביאו דבתו רעה אל אספסינוס, כי גם ירו תבון בסתר עם בני עמו! וזאת היא אשר אלצתהו להסתפח עם חילו על מחנה הרומאים ולהתראות לעיניהם כמו נוסף גם הוא על אויביו. ואחרי הנקשו בפעל כפיו נדחה גם ברעתו — כי אספסינוס הוא איש אשר לבו קשה כאבן; הוא לא ידבר שלום אל עמנו — כי להשמיד בלכבו וכלה הוא חפץ לעשות לנו, ומיראת אגריפס אותו נהפך גם הוא לאכזר, והנהו מעולל אחריו ומשיב ידו על אחינו כבוצר על סלסלות".

"ואיכבה נהפך לב בירוניקה לשנוא את עמנו? הלא תמיד נאמנה רוחה עמנו, ובכל קלות דעתה ושובבותה היתה יראת אלהים נגר עיניה וירושלים כחתם על לבה".

„גם היא נלכדה ברשתה ובשחותה נפלה. בראשונה באה בעצת אחיה לצוד נפש אספסיוס ביפיה, — אבל הוקן הזה האוהב כסף ונשים, ידע הפעם להזהר, וכל מתנות אגריפס וחמדות בירוניקה אחותו לא הטוהו מן הדרך אשר התוה לו במלחמה הזאת. לעמת זה נמצא לה טיטוס בנו אשר יתאן את יפיה, — ועז פני הגבור הצעיר הזה מצא לו מסלות בלבכה, והנה היא מתרפקת על דודה באחבה רבה, עד כי שכחה למענו את עמה ואת מולדתה. ובכל זאת שמעתי רבים אומרים לנפשה כי עוד קשורה היא בעמה ואך בצלם תתהלך עם טיטוס למען קחת את לבבו, כי אז תמצא ידה לה להטותו אל אשר תחפוץ. ומי חכם ויבין את זאת? הן עקוב לב האשה מכל, ואנוש הוא, מי ידענו?"

„ומה מעשי יוסיפוס פה אתם?"

„הוא שת בחלקות, כדרכו, ובלשון חנף יצליח, וכלם יאמינו בו ויכבדוהו כאיש אשר צדקה עשה. אספסיוס העמידהו לנביא לפניו¹⁾, וטיטוס נתנהו ליועין פלא. על פני כל שרי החיל יפבד, ובכל בית אגריפס ובירוניקה נאמן הוא. כל זאת ראיתי ותצת כאש חמתי וכמעט נשאני לבי להמיתו בשלי; אבל אחרי שובי נחמתי, כי מה בצע בדמו? הן אלה משועי ירושלים אשר בחרו בו אשמים עוד ממנו. לכן אמרתי: יחיה הבוגד הזה לפניהם ונשאו הם את עונו".

„ויוסיפוס הוא אשר שלחך אלי עתה לדבר דבר בשמו, האף אין זאת?"

„אמנם שלחני הוא אליך. אך הדברים אשר שם בפי הם גם מטעם פיליפוס ואגריפס חבריו".

„דבר נא ואשמעה!"

¹⁾ יוסיפוס, מלחמות, IV, 13.

„זה כבר נשא יוסיפוס עיניו אל צפורה בת יוסף, ונפשו חשקה בה מאד. אך היא זרה מתאווה ותבחר בך תחתיו. והנה הובאתם יחדו כשבויי חרב עירה קיסריה! כמעט נודע הדבר ליוסיפוס והנה חשב מזמה ללכדה ברשתו. בראשונה נסה דבר אליה, בהצדיקו נפשו בעיניה ובספרו לה את כבוד גדלו ואשר נשאהו אספסינוס לעיני כל. ובראותו כי בוז תבוז לו עתה מאו, מלאו כליותיו נקלה. וילך אל אספסינוס ויבקש ממנו לתת לו את השבויה הזאת לאשה, ואחרי אשר כל אשה שבויה נחשבת היא על רכוש רומה, כשלל הנאסף במלחמה, נתן לו אספסינוס את חפצו כתוב בספר וחתום בטבעתו כמשפטם. ועל פי הספר הזה היתה לו צפורה כשפחה מקנת בספו. ובכל זאת לא יוכל להתעמר בה ולקחתה לו בחזקה, פן תעלה עליו חמת פיליפוס דודה. ועל כן נוסדו יחדו לקרב לבבה אליו — על ירך. וזאת העצה היעצה: הן בן מות אתה, כי מיוצאי ירושלים הנך ובמלחמת הגליל נתפשת; אך הסוד הזה עוד לא נגלה להרומאים, ונקל לאגריפס לקרוא לך דרור, אם תאבה להנזר מאהבת צפורה ולהגיד לה בפניה, כי הנה נואשת מעמך וממנה — למען חיך. אז תנקה משבועתה לך, ונקלות בעיניה גם מיוסיפוס, המתאמר עוד לאוהב עמו ומבקש טובתו, ולא יכבד עוד ממנו וממתי סודו להטות לבבה אליו מעט מעט עד כי תרצהו ותנחם בו אחריו.“

„ומה דעתך על זאת?“

„בדעתך דעתי גם אני. ולו גם אלף פעמים ימיתוני לא אעשה שקר בנפשי ולא אניד בפי את הרחוק מכליותי.“

„והלא בשקר כזה הנך מסתתר בהיותך פה עמם!“

„כזאת וכזאת יעשה איש לטובת עמו, והיא תהלתו; לא כן אם לטובת עצמו ובשרו יעשנה — כי לחרפת עולם תחשב לו.“

„תמים דעים הנך עמי, ידידי! — קראתי בחבקי אותך באהבה — ועתה אחת אשאל מאתך אותה אבקש: הנה אנכי הולך למות, כי עצת רשעים רחקה ממני — היה נא תמים לצפורה תמתי כצדקך וכתמך עמי! זכר לה ולאסתר את חסדי יוסף אביהן, אשר הערה למות נפשו במלחמת עמנו, והיית להן לאב וליועץ תחתיו!“

„בטח בי כי כל אפעל למענך. וה' אלהינו הבוחר בציון יבחר בך להצילך מרעתך, כי לו הישועה“.

„לה' הישועה! — השיבותי גם אני בקול קריאתנו מאז — והוא ישלח גאולה לעמנו. ואנ' הנה בידו אפקיד רוחי והטוב בעיניו יעשה“.

שילה יצא מאת פני ואנכי נשארתי לבדך, תפוש ברוב שרעפי בקרבי. לבי הגה בדברים אשר שמעו אזני, ומחשבותי עמקו ביוסיפוס עוכר נפשי ועמי ובאשם אשר שם שילה את נפש בוחריו בירושלים. ומה יאמרו אחינו שמה בהגיע להם השמועה על דבר הבגד אשר בגד יוסיפוס בנו, בנפלו אל אויבינו? אם כמחשבות שילה מחשבותיהם המה, אז רע ומר יהיה לבוחרים ההם ולנו — בהפגיע קנאינו בהם את עונו; אז תהיה יד איש ברעהו, ודמים לרוב ישפכו ברחובות עיר קדשנו. ואם כל זאת תבואתם בקרוב עליהם אויב לאכול את בשרם, אז מי יודע מה ילד יום!

המחשבות האלה הוגו נפשי מאד עד כי בגללן לא זכרתי אחריתי, וגם גורל צפורה לא עלה אז על לבבי — כי במה נחשבנו אני וצפורה גם יחד, בהיות רעה גדולה כזאת נשקפת על עמנו ועל עיר קדשנו!

בן עבר עלי הלילה אשר חשבתיהו אחרון לימי חיי, ואתהפך בדאגה על משבבי עד אור הבקר. אז נרדמתי כרפות רוחי ואישן שנת נדורים.

בנכון היום העירוני השומרים משנתי ויעמידוני על רגלי ויחפשו את בגדי, אך לא מצאו מאומה. ואחר כן אסרוני בנחשתים וימסרוני לאנשי צבא מחיל אגריפס, אשר בתרוני וינהגוני אל מקום המשפט.

מר הלכתי בחמת רוחי ובלי חמדה הבטתי אל העיר קיסריה, זו „בת אדום“, אשר הקים הורדוס המלך לצרה לירושלים עיר הקדש⁽¹⁾. ראיתי את רחובותיה הישרות והרחבות, אשר תוצאות כלן הימה, אל חוף סבתה הנפלא בהדרו. ראיתי את כתיה והיכליה ומקדשיה ותיאטרותיה, אשר אבניהם אבני שיש לבנות כשלג לבנון⁽²⁾. והיא מלאה תשואות אדם רב, בההפך עליה חיל גוים, המדברים כלשון עם ועם, חוץ מלשוננו העברית — כי זה כשנה השמידו יושביה את כל אחינו מקרבם. ראיתי את מצבות האלילים הנמצאות בה למכביר, אלילי צור וארם, יון ורומה — ואזכור עון מוסדה ובונה, זה הורדוס האדומי, „העבד — המלך“, אשר הרבה המכשולים האלה בקרב ארצנו, בעשותו חנף לכל עמי הארצות.

על ראש הגבעה אשר אל מול פני החוף בנה לו הורדוס היכל תפארה במקדש מלך, ולפניו שתי מצבות אבן. האחת היא צלם דמות אגוסטוס הקיסר, והשנית סמל דמות רומה מעוז⁽³⁾. ההיכל הזה היה אחר כן מושב לנציבי רומה אשר משלו בארצנו. עתה היה מעון לכל מידעינו ומקראינו: בקומה האחת יגורו אספסינוס וטיטוס, בשנית אגריפס ובירוניקה, ובעליות העליונות — פיליפוס

(1) מגילת ו'. (2) יוסיפוס, מלחמות I, 20, 5—8. (3) שם.

עם שתי בנות אחותו, ויוסיפוס וכל שרי החילים רואי פני אספסינוס ואגריפס. מאחרי ההיכל רחוב גדולה המלאה לה קסתראות — מעונות ערוכות בכל ושמורות לאנשי הצבא העומדים שם למשמר.

אל אחד חדריו ההיכל ההוא, בקומה השנית, הביאוני אנשי החיל ויעמדו עלי בחרבות שלופות. ואנכי לא עצרתי כח לעמוד על רגלי, כי זה חמשה ימים לא בא אכל אל פי, זולת מעט הלחם היבש אשר אכלתי ברגזה ובשממון. אך בשמעי קול צערי אנשים הולכים וקרבים, אספתי שארית כחי ואתחזק ואעמוד על עמדי.

ואגריפס בא החדרה וישב בראש השלחן, ואחריו פיליפוס, יוסיפוס, ויועץ וסופר ומוזכיר. הסופר שם על השלחן גליונות וספרים וקסת סופרים, ואז צוה אגריפס לאנשי החיל לצאת ולעמוד במסדרונה. ואחר צאתם פנה אלי וישאלני לשמי ומולדתי. „שמי שמעון בן יאיר לבית הלל, מיושבי ירושלים“.

„ומה היו מעשיך בשנה האחרונה?“

„נמנית בין הקנאים אשר נלחמו בשם האלהים אל אויבי ארצם גם יכלו להם“ — עניתו במנוחה.

לדברים האלה רגז אגריפס ועיניו מלאו זעם. אך התאמץ למשול ברוחו, וישב וישאלני:

„ומה היה חפצך בגליל?“

„חפצי לא צלח בידי, כאשר עיניך רואות. במפלת גמלא נתפשתי והובאתי הנה“.

„הנה פִּיךְ ענה בך כי מפריצי ירושלים אתה ובמורדים הנך, ולא למשפטי איפוא תעמוד כי אם למשפט הרומאים, אשר ייסרוך קשה ויענו עד מות נפשך“.

„בידכם הנני וכחפצכם עשו בי. אם תשפטני אתה או הרומאים — אחת היא לי”.

אז רזם אגריפס לפיליפוס. ויקם פיליפוס ממקומו ויפן אלי וישנה לי את הדברים אשר גלה לי שילה הבבלי ביום אתמול. ואנכי השיבותי פניו ריקם.

„הלא הגדתי לכם כי מקנאי ירושלים אני, אשר לא יראו מות — קראתי — הסגירוני איפוא אל הרומאים, ועשו הם בי כטוב בעיניהם. והאלהים עוד יתן נקמות לנו וכגמולם יושב לכל אויבינו!”.

אז נגש פיליפוס אלי ויחל את פני לחמול על בת אחותו, אם באמת ובלב תמים אאהבנה, כי מה בצע בהתאבלה על מותי כל ימיה? הלא טוב כי ארשע בעיניה רגע אחד למען יעמוד רוח והצלה לשנינו.

אמריו אלה העתיר אלי בהשפילו קולו כאב מארץ. ואנכי השיבותי בהרימי קולי ואקרא ואומר:

„רב לך, אל תוסף דבר! אנכי לא אתכחש לעמי, גם לא אפיר בריתי עם צפורה כל עוד נשמתי בי. אך טובה בידה ונקיה תהיה משבועתה לי, אם לבה לא נכון עמי ותבחר באיש אחר תחתי”.

„לבה נכון עמך ובאיש אחר לא תבחר תחתך, ואף כי באיש אשר כצד נחשב לה!” — השמיעה צפורה קולה בבואה פתאם אל החדר.

ברגע הזה נפתחה דלת אחרת! ובירוניקה באה גם היא, החדרה.

דברי צפורה היו כמשפט חרוץ לבירוניקה — כי היא הלא נקלה מזאת, באהבתה לאיש הצד, הצורר את עמה בעברת ועם, ואשר רבבות בניו כבר מידו נגזרו.

עיני שתי הנשים נפגשו, ועיני כל פנו אליהן להתבונן בהן. שתיהן נחמדות למראה ויפות להפליא. האחת ברה בחמה, עיניה יונים, שערותיה כפז, לבושיה משי ורקמה, פניה מלאים ומפיקים ענג ועדנים. — בלה מפוס בת יפת, אשר במקרה יתראה לעתים בקרב עמנו. השנית יפה כלבנה, עיניה בעיני היעלה, שערותיה בכנפי עורב, לבושה פשתה כהה קרוע מול לבה, כי מתאבלת היא על אביה. פניה ארוכים מעט ומפיקים תם ואמונת אמן. אך רום מצחה וקשתות גבותיה, ארך עפעפיה, גבה אפה היפה וצל-הכלת קל המכהה מעט את עורה הרך והדק — כל אלה יחרו יעידוה כי בת שם ועבר היא, בטפוס הנעלה, השמור באצילי בני עמנו; יפה פרי תאר אשר גמלתהו שמש ארצנו, שמש צדקה ורחת על ארץ השירה והנבואה! לאחת כבר עברו שנות העלומים, כי הנה הגיעה לשנת הארבעים; כבר ראתה עולמה בחייה ותשת לרויה מכוס תענוגיו — ועודה מחזקת בהוד עלומיה, ולמראָה עוד יוטל כפיר רומה, טיטוס בן אספסינוס, הצעיר ממנה שתים עשרה שנה. השנית עודנה בנערותה, כי עוד לא מלאו לה שמונה עשרה שנה, אך שבתה בתוך יער וכרמל גדלתה, רוממתה בעץ רענן, תומתה וענות צדקה שוו עליה חן ונעם מאד נעלה, לא יערכום בנות מלכים ביקרותיהן, ואבלה ויגונה בימים האלה עלו כעננים על פניה — והנה באה כסופה וברקים שלחה מעיניה, בראותה לפניו את כל זעומי נפשה נקבצו באו יחד להכחיד שארית תקותה ולהוסיף מכאב על יגונה.

ובירוניקה נבוכה מאד, ופניה העידו על סערת לבה. מראה העלמה היפה והנוגה מלאנה רצון ויעורר בה רגשי חמלה וחנינה; אבל דבריה העציבות מאד, כי היו לה כמו ערכה אותם אליה למען הרעימה, ויעוררו בה רגשי קצף וחמה. לאחרונה התגבר

משמע אוניה על מראה עיניה, ותגמר אמר להשפיל את הנערה ולהגיעה עדיה, אחרי אשר צר כחה לנער מעליה חמאת נפשה ולהתרומם אליה ולהיות כמוה.

„לא לנערה פתיה כמוך המשפט ללכת אחרי לבבה, כי אם להקשיב לקול ארוניך ולעשות פקודתם אם תאבי ואם תמאני!“ — דברה אליה בירוניקה קשות.

„עב ריה אני! — ענתה צפורה בגאון — ואלהי ישראל הוא אדני, אפס זולתו!“.

דבריה אלה העלו חמת אנריפס, ויען ויקרא :

„דמי, נערה מורדת! הלא שבוית מלחמה את, ולולא את פני פיליפוס דורך ויוסיפוס אוהבך אני נושא, כי עתה נמכרת ממכרת שפחה בארצות הגוים, ככל הנשים השבויות, בנות הערים אשר מדרו בי“.

„אי שמים! — קראתי מנהמת לבבי — הכזאת ידבר מלך ישראל, וארץ הקדש לא תרגו תחתיה מרעת המושל בה!“.

„צר לי מאד כי גם אתה גם צפורה תענו עזות להוסיף כעס ולהגדיל פשע — אמר פיליפוס בפנותו אלי — ואנכי חשבתי כי בלשון אחרת תדברו גם שניכם. שימו נא לב והבינו לאחריתכם! הן אתה צפוי אלי מות נורא ואיום, אם תפול ביד שרי רומה, וגם את, בת אחותי, יחד עם אסתר אחותך רק ברצון מלכנו הנבן יושבות בביתי עד כה ולא הוצגתן בחוצות קיסריה להמכר בשפחות חרופות, כמשפט לשבויות חרב. והנה גבר חסדו על צפורה, לקחת אותה אחרי כבוד ולהושיבה עם נדיב אשר תחויגה עיניכם, ולהציל גם נפשך משחת בלי — אם תאותו להפר ביניכם בריתכם אשר אין תקוה עוד לאחריתה. לכן חוסה נא על נפשך, עלם נלבב, ודבר אתה על לב צפורה להכנע לפני מלכה ולעשות רצונו בלבב שלם — וחיתה נפשך בגללה!“.

„ובמה יודע כי תבוא גאולה לידידי ודרור יקרא לו?“ —
שאלה צפורה.

„כלנו נערבהו לטובה, ועל דברתנו לא נכזב“ — השיבה
בירוניקה בלב נכון.

ופני יוסיפוס אורו מתקוה באה, ויפן אל צפורה ויחליק
אליה בלשונו ויאמר לה:

„המי אלי אונך, עדינה, ואתן מרגוע לנפשך. כי הנה פה
עמנו ספר גלוי לתעודת מסע, כתוב וחתום בשם המלך, כי בעל
הספר הוא אחד עבדיו הנאמנים. ועתה הואילי נא, גבירתי,
והמי אלי לבך, וקמנו את דברי הספר ונתון אותו על יד העלם
הזה — והיתה הארץ פתוחה לפניו ללכת אל כל אשר יהיה רוחו“.

וצפורה לא השיבתהו דבר, אך פנתה אל בירוניקה
המתבוננת בה, ושחוק קל נראה על שפתיה, באמרה לה: „אם
כן איפוא, יגדל נא חסד המלך לתת את הספר הזה על יד ידידי
— ומה מכם יהלוך אם אלך גם אני אחריו? והאדון יוסיפוס ימצא
לו אישה אחרת, אשר תהיה כלבבו ולא תבזה צלמו כמוני“.

„היא לועגת לנו!“ — קראה בירוניקה ופניה האדימו
כתולע.

„לכן הנני אליה! — קרא אגריפס בקפצו ממקומו — עוד
היום תראה את אהובה בהתעוּתו תחת ידי הרומאים אשר יענו
למות נפשו, ואחר כן יסחבוה עבדי בחרפה, סחב והשלך אל בית
יוסיפוס ידידי, כי הוא אדוניה וכחפצו יעשה בה“.

„ואת לא תעשה!“ — ענתה צפורה בהשקט ובטחה.
„ומי זה יעצור בעדי לבצע אמרתי?“ — שאל אגריפס
בגאון לבב.

„אנכי! — ענתה צפורה בהרימה קולה — כי בידי נפשות
כלכם ומות תמותו עוד היום גם יחד!“

לדברים האלה קפצו כלם ממקומותם ויביטו איש אל רעהו ויתמהו תמה, וצפורה הוסיפה ותאמר:

„הן יש אגרת נכונה במקום בטוח, אשר אם תמסר בידי אספסיונים, וראה את המלכדה אשר שמתם על נתיבו — כי כלכם יעצתם עליו רעה, להביא את הגבירה הזאת אל מחנהו: „לאסור את הזקן בנפשו ולהוליכו שולל במקסם יפיה“. יראה זאת טיטוס וכעס, האב הזקן — וחרק את שניו. אם לא תאמינו לי, שאלו את פי יוסיפוס, והגיד לכם כי כזאת וכזאת כתב אל פיליפוס דורי. והאגרת שמורה במקום בטוח, כאשר דברתי, ובטרם תפול אחת משערות ראשו ארצה, יפלו ראשיכם בחרב, והאב והבן יחרו יקחו נקמתם מכם!“

כלם הביטו אל פני יוסיפוס אשר הלבינו כשלג, עיניו יצאו מחוריהן ושערו כילק סמר. ואימתו זו היא בעתתם ותבסם פלצות. עתה ידעתי למה הבהילה אלי את אסתר לקחת את הכתבים אשר עמדי! וחבמתה היא שעמדה לה להטיל מוראה וחתיתה על העדה הרעה הזאת ולשלוט בה כרצונה. על פיה נכתב הספר הגלוי על שמי ושם רעותי, צפורה ואסתר ונתון אותו על יד פוליוס דודן, אשר יצא עמנו עוד ביום ההוא לשלחנו בדרך ער עברנו עיר שכם, התחנה האחרונה ששם צבאות האויב נחתים. ובהגיענו אל הר המלך, השיב פיליוס לצפורה את ספר אספסיונים, אשר על פיהו נחשבה לשפחה ליוסיפוס, ואסתר שלפה את נעלה ותשב לידו את האגרת אשר היתה לנו לישועה. וכן נפרד מעלינו במקום ההוא ויפן וישב לדרכו. ואנחנו אחזנו לבטח דרכנו, הלוך ונסוע הנגבה, וביום השלישי באנו אל מתחז הפצנו ירושלימה.

וירושלים רגזה תחתיה מפני השמועות הרעות אשר בהלוח
 מן הגליל. ממפלת יודפת רפו ידי רבים, והקול נשמע כי יוסיפוס
 נספה שם במלחמה הקשה, ויתאבלו עליו אביו ואמו וכל קרוביו
 וידידיו, ותתאבל כל העיר עמם. ואוהבי השלום מצאו להם פתחון
 פה, וירחיבו בפייהם על הקנאים, כי שוא תקותם לעמוד בפני
 הרומאים האדירים, אשר כל מבצרי בת יהודה יפלו בידם כתאני
 הבבירות, ויוכיחו בדברים כי אין טוב ליושבי ירושלים כי אם
 להתרפס לפני רומה ולבקש חסדה ושלומה. והנה באו פליטים
 מקנאי טריכיה ויספרו את המוצאות אותם מידי אספסינוס האכזר,
 אשר הלל דברו להנבנעים מפניו ולא שב מהם עד כלותם! שמע
 העם את הדבר הזה ויחר לו עד מות. ויוחנן בן לוי הגיע עם רוב
 פליטיו מגוש-חלב, ויודיע ברבים את עלילות יוסיפוס, כי הפכפך
 וזר היה דרכו בגליל ועל כן לא הצליח. ואנכי וצפורה ואסתר
 באנו מקיסריה ונמלא את דברי יוחנן, ונספר בשערים כי חי חי
 הוא, והנהו יושב לבטח עם אספסינוס ואגריפס ומבקש לו נשים
 יפות מבין שבויות חרבם. שמע העם ויתגעש, ואָבלו על יוסיפוס
 נהפך לחמה עזה, ויהי שם הבוגד בעמו לקללה בפי כל, וישימו
 אשמו בראשי בוחריו, וכל קרוביו וידידיו וכל מבקשי השלום,
 אשר זה מקרוב הגבירו ללשונם, חרדו ופחדו מפני זעם העם
 ועברתו הקשה. וקנאינו הרימו ראש, כי נטה לבב כלם אחריהם.
 ופליטי אחינו, אשר הגיעו שמה מכל קצות הגליל, הלהיבו
 לבב העם, בספרם נפלאות גבוריהם והעבודה הקשה אשר העבירו
 את הרומאים עד כלות כחם. וגם אני, השב ממקום מערכות
 האויב, הודעתיו את אשר שמעו אוני שם, כי על כן השיב אספסינוס
 את לגיונותיו לקיסריה וסביבותיה, כי ראה את ענין מורה מאד
 ולחוליהם וחלליהם אין מספר. ובגלל זה נדרש לתת להם מנוחה
 כל ימי החרף עד אשר יחליפו כח ועד אשר יגיעו אליו אנשי חיל

חדשים למלא מקום הראשונים אשר נעדרו ממנו. מיוחדת ספרו עלילות הגבור אליעזר בן שמאי — כי בהגיש הרומאים את איל הברזל לנגח את החומה, הרים אבן גדולה מאד וישליכנה מראש החומה על האיל המנגח ויסר את ראשו מעליו, ואחר כן קפץ ארצה בתוך חיל האויב, אשר נס מפניו כמפני מלאך בלהות, וישא את ראש האיל עמו עד מרום החומה; שם נצב קוממיות, בהרימו משאו מעל לראשו, עד אשר נפל אחרנית בנשוש עליו דמו מן החצים הרבים אשר נחתו בו ⁽¹⁾. ושני אחים מבחורי ישראל, ניטרים ופיליפוס, השתערו בגבורתם על הלגיון העשירי מחיל רומה, ויכו וישחיתו ויפרעו בו פרעות ויניסו את כל הלגיון מפניהם ⁽²⁾. נפלאות כאלה ספרו מכל הערים הבצורות, אשר כבשון הרומאים רק מאשר היה חילם רב מאחינו במספר, ופעמים הרבה היתה תבוסתם שלמה, לו היו גם לנו רוכבים, לרדוף אחריהם ולהכחיד את שאריתם. ועל כלם רבו תשואות העם לשמע גבורות אנשי גמלא ונפלאות נשיהם ובנותיהם, אשר השליכו את כל העיר התחתית אחרי הרומאים, ויכום ויכתום עד חרמה, ולולא נמצאו בוגדי בגד, אשר הובילום בתהלוכה מתחת למגדל — כי עתה נשארו בני גמלא בתקפם עד היום הזה; לולא נמצא קשר ביושבי טריכיה, כי עתה היתה ידם בערף אויביהם, וגם ביוחדת לא גבר האויב, לולא נמצא איש בוגד אשר גלה לו מסתריה. סוף דבר: ה ב ו ג ד ים בעם הם אשר הביאו על אחינו בגליל את כל הרעה אשר מצאתם, וכאלה הלא רבים גם עמנו בעיר הקדש — קראו הקנאים פה אחד — ואם לא ינערו הם ממנה, אז מי יודע אחריתנו גם אננו!

כמעט נודע לעם דבר בוא צפורה ואסתר ירושלימה, נאספו

⁽¹⁾ מלחמות III, 7, 21. ⁽²⁾ שם.

כלם על בית אלעזר בן שמעון, מקום זה יסדתי לשבתן שמה, ויספרו איש לרעהו את גבורת יוסף אביהן וכל מעשה תקפן בקיסריה, ויהללון בקהל רב, ויברכון ויתברכו בהן וישימו כבוד תהלתן. ובהובר להם מעשי אגריפס ויוסיפוס לבל עלילותיהם, נהם העם כהמות ימים, וירעש ויתגעש בקצפו על כל אנשי שלומם, כי בעוכרי עמם היו, ויפול על קרובי אגריפס וימיתם. משם כוננו צעדיהם אל רחוב הביתוסים, לתת נקמתם ביהושע בן גמלא, ידיר יוסיפוס ואיש עצתו; אך אני ויהודה אחי עמדנו בפניהם וברב בח ודברים עצרנום מבוא עוד בדמים. בין הקנאים נמצאו נלהבי לב, אשר נתנו פניהם במתתיהו בן תופיל, להדיחם ממשמרת הכהונה הגדולה, אשר היתה לו מאת אגריפס מגנו. ולבל תהיה עוד הכהונה נחלה לכהנים העשירים, אשר אך קרבת הרומאים יחפזון, גמרו אמר להטיל גורלות. ויפול הגורל על כהן הדיוט, עובר אדמה, הוא פנחס בן שמואל הסתת מכפר חבת א⁽¹⁾, אשר לא ידע בכהונה בין ימינו לשמאלו. והיו לשחוק ללמודי ה' ולמורת רוח לרבן שמעון הנשיא ולכל זקני הסנהדרין — כי את כבוד ה' הללו בבחרם באיש כזה לשרת בקדש⁽²⁾. וחנן הכהן הגדול לבית חנן לבש קנאות ויאסוף אליו את תושבי העיר ויקראם לצאת לקראת הקנאים הנלהבים. והעם אשר זה מעט שתי ידו עמם, נטה כואחריהם ויחפוך פניו אליהם. ותהי יד חנן הולכת וקשה עליהם, ויהדפם מכל השוקים והרחובות עד תר בית ה' ועד החל — הוא החומה השנייה אשר להיכל הקדש. במעוז ההוא התבצרו, וחנן לא נועז עוד להלחם עליהם — לבלתי טמא את מקום המקדש בשפך דמים. אך העמיד עליהם שומרים מזינים בין שדרות העמודים אשר לאולם בית ה', לבלי תת להם לצאת ממקומם עד אשר יכנעו מפניו ולא יוסיפו עוד לעשות הרע בעיניו.

(¹) תוספתא יומא פ"א. (²) יוסיפוס, שם, 6, 8.

פתאם יצא הקול כי חנן וחבריו שלחו מלאכים בסתר אל אספסינוס, להלות פניו במנחה למחר ולעלות על ירושלים ולבער את המורדים מקרבה. אז קם יוחנן בן לוי ויעורר את אחיו אנשי הגליל לשית ידם עם הנצורים. וכדעתו כי בחיל המעט אשר אתו לא יעצור כח להכריע את אויבי הקנאים, נשלחו בעצתו צירים קלים אל האדומים העזים, הנודעים באהבתם וקנאתם לעיר הקדש, לחוש לעזרת אחיהם הנצורים ולהציל את העיר מידי הבוגדים, החפצים להסגיר אותה בידי הרומאים. והאדומים מרי הנפש חשו לקול הקורא ויחלצו חושים ויבואו במספר עשרים אלף איש תחת פקודת ארבעה שריהם מצביאיהם: יוחנן, יעקב, שמעון ופנחס. ויהי בראות חנן כי חיל האדומים הולך וקרוב, ויצו לסגור בפניהם את השערים ויעמיד אנשי חיל על החומות, לבלתי תת אותם לפרוץ העירה. ויתושע בן גמלא עלה על החומה וינסה דבר אליהם לשוב מעל ירושלים לבלתי הגדיל המהומה בתוכה. אך דבריו לא הניחו את רוחם, ושמעון השיבהו לאמר: „אין לאיש מיושבי ירושלים המשפט לסגור השער מפני הבאים להגן עליה מפני אויביה מבית או מחוץ". ויקש דבר האדומים מדבר יהושע, וימאנו לשוב, ויתקעו את אהליהם לפני שערי העיר.

ויהי בלילה, ליל סופה וסערה וחזיון קולות וגשם שוטף, ושומרי החומה וגם שומרי אולמות ההיכל יחדו חתו נמגו, ויעזבו משמרותם ויתמלטו אל הבתים. אז קמו אנשים אחדים מהנצורים ובידיהם מגרות וחרוצות ברזל אשר לקחו מאצר כלי הבית, ויעברו בקרב חוצות עד הגיעם אל חומת העיר, ויגוררו את הבריחים והמנעולים אשר לשער, ואיש לא ראה ולא שמע את הנעשה, כי לא נשמע קול המגרות מפני קול הסערה, ויפתחו שער ויעברו אל חיל האדומים המסתתרים תחת מגניהם ושלטיהם מזרם וממטר.

והאדומים התפרצו בחמה עזה העירה ⁽¹⁾ ויחר עם הקנאים הנלהבים התנפלו על השומרים ועל כל המתיצבים בפניהם. ויהי מספר ההרוגים כלילה ההוא רב מאד.

ויהי ממחרת ויקומו הנלהבים ויבטלו את הסנהדריה הגדולה אשר רבה היה משועי העם ואציליו, ויכוננו כסאות למשפט, לרדן את אויבי הקנאים ואת כל הנחשדים כי במבקשי שלום הרומאים המה. ויהיו חנן לבית חנן ויהושע בן גמלא הראשונים למות בחרב המשפט, וגם קבורה לא היתה להם. אחר כן שפטו את יוסף בן גריון, שר העיר, אשר שת ידו עם חנן להקים מלחמה אחים בעיר הקדש, ועוד אנשים נכבדים ונודעים לשם הגירו על ידי חרב.

המהפכה הזאת מרה ועצבה את רוח נשיאנו, רבן שמעון בן גמליאל. אכן לא מנעוהו הנלהבים מן הכבוד הראוי לו, וישחרוהו לשבת ראש בסנהדריה אשר יסדו המה. אך הוא מאן כי יקרא שמו עליה, ולבלי התערב עם שונים משך ידו מכל עניני העיר והמדינה, ויהי בודד במועדיו מעת ההיא והלאה. אפס כי לא הניא את גמליאל בנו ואת אלעזר בן הורקנוס חתנו מהתראות עם הקנאים המתונים שבהם נחשבתי גם אני ויהודה אחי, ואלעזר בן שמעון נבחר מאתנו לעמוד בראשנו.

דרך עם בתנועתו כסוס אביר במרוצתו, אשר כמעט ירפה רסנו ונשא את רוכבו אתו בשטף עובר עד הפילו אותו או עד נפלו עמו למשואות. פליטי הגליל, מרי הנפש, קראו מלא על השועים והאצילים, העשירים והקצינים, בהתעוללם עליהם כי בלם יחדו

(1) אדר תתכ"ח.

בעוכרי עמם המה. ונשיאם יוחנן בן לוי, אשר עיניו ראו אחרית אחיו בגליל, בהחלק לבבם מפני הבוגדים אשר רבו בקרבם נמשך אחריהם. ויהי דברו בפיהו, כי אם לא ישמידו אנשי ירושלים את הבוגדים מבית, אין מבטח מפני האויב מחוץ. ונלהבי הקנאים מצאו את אנשי הגליל כלבבם, וישיתו יד עמם. „מי לה' אלינו—קראו ברחובות עיר, בהתגודדס בהמון רבה— ואשר לא לנו הוא לצרינו!“ והאדומים מלאו אחריהם ויפרשו שחת רשתם על עשירי העיר ושועיה, ויתפשו ויורידום אל בתי כלאים ויעשו בם שפטים. אז ברחו רבים מפני חרב המשפט המעופפת עליהם וינוסו אל מחנה הרומאים. שם ספרו את הנעשה בעיר הקדש, וישיתו על המעשים נוספות, ויחלו פני אספסינוס לעלות על ירושלים ולהבקיעה אליו, ולהציל את יושביה, שהם כלם שוחרי שלום רומה, מירי המורדים והפריצים אשר כוננו להשחית. לדברים האלה שמח אספסינוס בלבו, אך לא שעה אל בקשתם, אף לא אל שריו אשר האיצו בו לכלות מעשהו בעיר הבירה — כי הוא אחרת יעץ: לכבוש בראשונה את כל הערים והמדינות אשר מסביב לירושלים, ולסגרה מכל עבריה, ובין כה וכה יכלו שם איש רעהו, ואז יקל לו לשית ידו על שאריתם ולבצע מזמותיו בם.

בחדש האביב ⁽¹⁾ הסיע אספסינוס את חילו ממשכנות מנוחתו בחרף, וישימהו שני ראשים. הראש האחד עלה אחרי פֶּלְקִידוֹס אל עבר הירדן דרומה. והנה גם שם חלק לב העם: רובם פתחו לפניו שעריהם בשלום, וקנאיהם יצאו מהם לא בחיל ולא בכח, ותהי מכת האויב בהם רבה מאד. והראש השני עלה אחרי אספסינוס בכח גדול וביד חזקה ויכבוש את ערי יהודה ואדום, ויך את יושביהן המתיצבים בפניו, מבלי תת להם שארית. רק

⁽¹⁾ תתכ"ח.

מאדום התיכונה והמורחית וגם ממחוז עקרבים, אשר על פני ים המלח דרומה, אסף ידו — כי קץ מפני גרודי האדומים וצבאות שמעון בן גיורא, אשר ארבו לחילו בין רוכסי ההרים והמעברים הצרים וישחיתו ממנו רב. בין כה וכה הגיעה אליו השמועה כי מת נירון קיסר מות נבל⁽¹⁾, ובתהפיכות ארצו לא מצא נכון לו לענות במלחמה ארוכה וממשכה ולשים מצור על ירושלים ויתר המבצרים אשר שגבו ממנו, וישב אל קיסריה בלב מלא מחשבות ועצות לימים יבואו. —

והשערוריות בירושלים הלכו ורבו, ויד נלהבי הקנאים הלכה וכבדה על ראשיה ונכבדיה, בעזרת האדומים אשר נספחו עליהם. אז התעוררו קנאינו המתונים לעמוד בפרץ — ועל פי אלעזר בן שמעון באתי בסתר אל שרי האדומים, ואוכיח דרכם על פניהם, ואדבר על לבם לסור מעל אחינו הנלהבים, אשר בעזרתם יסדו להם ממשלת בלהות, לשפוך במים דמי גדולים ונכבדים מהם, ולהורות חקי דרור וחפש בידים אשר דמים מלאו. ודברי נגעו עד לבם, ויכירו האדומים עותתם וינחמו על מעשיהם, וימהרו ויוציאו את האסירים מבתי כלאיהם⁽²⁾, ורבים מהם עזבו את ירושלים וישבו אל ארצם, ויתרם שתו ידם עמנו ויהיו עזר לנו נגד יוחנן ומרעיו אנשי הדמים.

הנה בן נפרדו קנאינו ויהיו לשני מחנות: הנלהבים ובראשם יוחנן בן לוי קראו חרב על כל השועים החשורים כי חותרים הם בסתר להשלים עם רומה, והמתונים ובראשם אלעזר בן שמעון התאמצו להשקיט ריב אחים ולמשוך גם מרומי העם אחריהם. ואני הייתי לו למשנה, ויהודה אחי עזר על ידי, ואתנו עדת שרים משועי העיר ונכבדיה. וריב שתי המפלגות הלך ורב עד כי

(1) 9 יוני 68. (2) מלחמות IV, 8, 5.

פרצה מלחמת שערים, ובעזרת האדומים אשר נספחו על חילנו נפלנו על חיל יוחנן פתאם ונכדו אחר עד העופל, ומשם החיש מפלט לו אל הר הבית ועד העזרה. אבל מעט מעט התלקמו אליו כל נלהבי הקנאים ויתעתדו יחדו לנפול עלינו ולקחת נקמתם ממנו. אז קראנו עצרה, ונאסוף את זקני העיר ואת ראשי הכהנים, ונמתק סוד יחדו במה להסיר את הרעה הזאת מעיר האלהים. ותהי העצה היעוצה לקרוא אלינו את שמעון בן גיורא עם החיל אשר לרגליו ולשימהו לכל לראש⁽¹⁾.

שמעון בן גיורא, איש צעיר לימים וגבור נערץ, עשה לו שם במלחמותיו עם קסמיום, ברדפו אחריו בין ההרים להכרית את פליטיו. ובבחירת שרי המדינות, עת הושם אלעזר בן חנניה לנציב בארץ אדום, נבחר הוא למשנה במחוז עקרבים, הנחשב על גבול אדום. משם פשט עם גדודו על הערים מסביב והיו למשמח חרמים לכל החפצים בשלום רומה. וחנון הכהן הגדול מושל אז בירושלים, ובהגיע אליו השמועה על דבר המעשים אשר בן גיורא עושה במקום ממשלתו, שלח חיל וצבא לתפשו. וימלט שמעון מפניהם אל הסיקרים היושבים במבצר מסדה, וישב שם עד מות חנון. אז יצא שמעון ממקומו ויקבץ אליו כל איש מצוק ומר נפש, ויעש לו חיל גדול. בו החל לקצות במחנה הרומאים, בהתנפלו עליהם מן המארכים אשר בחר לו, עד כי עזבו מפניו את דרך ההרים ויעברו רק במישור הארץ, ובגלל זה לבש שמעון גאות, וישארו לבו להציב לו יד בירושלים הבצורה ולהתנשא לכל לראש. והי הדבר רע בעיני יוחנן בן לוי, ובקרוב שמעון עם חילו אל ירושלים, יצאו אנשי יוחנן בחרב לקראתו — ויכו מפניו מכה רבה. ובכל זאת לא ערב שמעון את לבבו ללכוד את עיר הקדש

⁽¹⁾ ישם 12, 11.

ביר חזקה, וישם פניו אדומה. ואלעזר בן חנניה, נציב אדום, היה רעהו ואיש עצתו, ולמענו הלך אל מבצר הורדיוס אשר על גבול מדבר יהודה, בין ערי תקוע ובית לחם, לדבר על לב בעלי המבצר לתתו ביד שמעון, למען יוכל להשגב בו מפני הרומאים ולתת מכשולים על דרכם בחבל-הארץ ההוא. כבוא אלעזר שמה, קבלוהו כלם בכבוד גדול; אך בהגידו להם דבר חפצו, חרה אפם בו, כי מאנו להפקיד עתותיהם ביד איש סיקרי, ויבקשו להמיתו וירדפו אחריו עד החומה, ובראות אלעזר כי אבד מנוס ממנו שם נפשו בכפו ויקפוץ ממרום החומה אל תהום רבה — ובנפלו התפרקו כל עצמותיו וימת שם⁽¹⁾. ושרי צבאות אדום נכנעו מפני שמעון ויתנוהו עליון על כלם. בעת ההיא התלקטו אליו רבים מן העשירים אשר נסו מירושלים מפני חרב יוחנן בן לוי, ויחלו פניו לעלות על עיר הקדש ולשום משטרו בה. ובעודנו עושה בה ובה הגיע אליו הכהן הגדול מתתיהו בן תופיל במלאכות כל זקני עיר הקדש, לבוא עירה ירושלים ולהיות בה לקצין וראש. ויעש שמעון כדברו, וישלח את צבאות האדומים לפניו והוא עלה אחריהם בראש חילו, ובהגיעו עד ירושלים⁽²⁾ נפתחו לפניו שערי העיר, והעם שמח לקראתו, וכלנו קדמנו את פניו בשמחה וכבוד, ונהי בעינינו כמוצאי שלום וישע רב.

מאז באה צפורה עם אסתר אחותה ירושלימה ותבחר לה מעון בבית מרים רעותה, אשת אלעזר ידידי ורעי, לא החליפו בגדיהן השחורים ולא התראו לעיני אחרים. גם מבית דודתן מרים בת ביתוס, אלמנת יהושע דודן, הוקירו רגליהן — כי זרה רוח

(¹) שם 12, 5. (²) ניסן תתכ"ט.

העשירה הגאיונה להן מאז. ותבחרנה שבת בדר, בהתאבלן אבל כבד על אביהן האהוב אשר נספה בלא עת, ותהי שבתן רק עם מרים רעותן הטובה. אולם אנכי ויהודה אחי היינו מרואי פניהן יום יום, ותהי חברתנו נחמתן ושמחתן מיוגונן. מעט מעט הסכינה אסתר עם אחי, אשר מאז נודעה לו נמשך לבבו אחריה, וכאהבתי את צפורה כן גדלה אהבתו לה, וכן אהבתהו גם היא בכל לבבה, ותדבק בו בכל תמת ילדותה, רק תבונת צפורה וכח לבה הכביר, אשר למדוה למשול ברוחה, הם הורוה לשים מעצור גם לרוח אחותה, כי היא דחתה נשואי כלנו לעת תשקוט הארץ ממלחמה — והעת ההיא עוד תרחק חק.

ביום השני לבוא שמעון בן גיורא ירושלימה נאספנו כלנו אל בית אלעזר בן שמעון להמתיק סוד יחרו. בפעם הזאת נעתרו שתי האחיות אל מרים הגברת, ותבואנה אחריה אל היכל הבית, לראות את הגבור הנערץ הנודע לשם. אמנם היה כגבור הודו, ומראהו וכל הליכותיו נתנו עדיהם כי לא מבית המדרש יצא האיש הזה לצבוא על חילו. שמש ארצנו שזפתהו, רוח צח שפיים אמצתהו והרי יהודה ואדום הדריכו נפשו עז. עורו בהה, שעורותיו שחורות, עיניו כגחלי אש צפים בשלג, אפו יפה, שפמו מגדל וזקנו עגול וקצר — כי עוד לא מלאו לו שלשים שנה. מדת ראשו מתאמת עם קומתו הממקצה, כתפותיו רחבות וכל יצוריו כברזל עשות. חסון הוא כארו בלבנון וקל ומהיר כעפר האילים. קולו רחב ונעים ובהתרוממו בכח יחזק כקול חצוצרה ויריע עד למרחוק. על ראשו קבע ברזל ממרט ועל חזהו צנת נחשת, ובאזור העור אשר במתניו תלויה חרב ארוכה ועקומה. בצעדו הביתה הסיר קבעו הסוכך לראשו, והנה נראה על רום מצחו קו ארוך ואדום — גלד הפצע אשר בא לו מחרב אויב ביום קרב. ואנחנו כלנו קמנו לקראתו ונקדמהו בברכות טוב. ואלעזר הציג לפניו את קרואיו ואת כל נפשות

ביתו. כלנו היינו יהודים לו בשמותינו ברוב או במעט, ורבים מאתנו היו מידעיו מאז, בהלחמנו שכם אחד על קסמים, בהיות ידנו בערף אויבנו. וכאשר הוצגו לפניו שתי האחיות העטופות שחורים, התרגש האיש מאד — כי הוא ידע את יוסף אביהן הגבור וגם עלילות שתי בנותיו בגמלא ובקיסריה לא נכחדו מזמנו, בהיותן לשם ולתהלה בפי כל. ומרגע ההוא והלאה לא גרע מהן עיניו, וגם בהקראו אל השלחן לא ישב לאכול עד אם הושבו שתיהן לימינו ולשמאלו. וביותר היו עיניו נשואות אל אסתר הצעירה, אשר גם באבלה לא סר ממנה רוחה העלו ותהי שיחתה שעשעיים לו — על אף יהודה אחי אשר קנא אותה ויהי עוין את שמעון ויחשבהו כצר לו.

בהתימנו את ארוחת הערב, בטרם יגע אל פינו היין הטוב השמור לנו למועד הזה, החלנו לשית עצות בנפשנו, ונבקש תחבולות להשקיט ריב אחים ולבצור רוח הנלהבים לבל יוסיפו עוד לערוץ. ותהי העצה היעוצה מאת בן גיורא, כי יעלה אלעזר בן שמעון ואתו כל חיל המתונים לשבת במגדל אנטוניה, ולקחת משם עמדתו בהיכל הקדש — פן יפרוץ יוחנן שמה, בהיותו בקרבתו, ונפלה אימתו על עשרי עמנו, ויראו כלם מעלות שמה ומהגש מנחה ומעשיות זבחים ועולות בבית ה'. ושמעון יציב לו יד במגדל פזאל אשר בחומה הישנה על יד היכל הורדוס, אשר נשרף בראשית המרד. ומשם תהי ידו מושלה לו באקרא, היא העיר התחתונה, ובציון, העיר העליונה, בהעמידו את חילו בהן למשמר. אז ילחץ יוחנן בתוך, ונקל יהיה לנו לעצרהו ממעלליו גם להכניעהו לפנינו ביד חזקה, אם יכביר לבבו ולא ישיב ידו מבלע. וכאשר יבואו חילינו איש על מקומו הנכון לו, אז ננסה אל יוחנן דבר, ופתחנו אליו לשלום — אולי יענה לנו, וחדלו הפרעות מעיר הקדש, והיה שלום אחד לכלנו.

על הדבר הזה הסכימו רוב חברינו, ובתוכם נכבדי עמנו הנודעים לשם: יהודה בן חלקיה, שמעון בן חצרון וחזקיהו בן חבור. אך רוח אלעזר בן הורקנוס וזכריה בן אבקולס לא נחה מזה — כי היה רע בעיניהם לראות חיל העם כאים אל הקדש, אשר לא בדת. ומתתיהו הכהן הגדול הקשה לנו לבלי כפר עוד ליוחנן על הדם אשר שפכו ידיו, כי אם לתפשו ביד חזקה ולשפטהו משפט מות. לעמת זה נמצאו בתוכנו אנשים אשר הפכו בזכות יוחנן בן לוי, כי לא כצעקתה הבאה עליו עשה. כי אמנם כבדה ידו רק על אל אלה אשר רעה נשקפה מהם לחפש העם, בנכליהם אשר נכלו להם על דבר הרומאים, בעוד אשר לאנשים הישרים בלבותם לא יאנה ממנו רע, גם כי דעתם נוטה להתרפס לפני האויב ולבקש שלומו. כן לא נגעה יד איש בר' יוחנן בן זכאי, אשר דרש ברבים לפתוח שערים ולהניח נשקם מידם⁽¹⁾. ואף לאבות יוסיפוס, העצורים במשמר, לא נעשה רע, ושומריהם, שהם מפליגי יודפת⁽²⁾, לא הפגיעו בהם את עון בנם הבוגד, אשר עכרם כיום הזה.

ובן גיורא גער בבן הורקנוס ובן אבקולס, היראים לתת את חיל העם לבוא אל הקדש, בהעמידם דבריהם על דין תורה. „לכם החכמה והגבורה בבתי מדרשותיכם, ששם יכירכם מקומכם! — קרא בלעגי שפה — שם, בעולם הרמיון, ידכם רב לכם לתלות הררים בשערה ולבנות מגדלים על פני רוח; אבל כל הרריכם ומגדליכם כמה נחשבים המה בעולם ההוה, שבו החיים דורשים את תפקידם! איש תבונה כי ירעב, לא ישא משאכם מרחכם וריבכם על דבר הביצה שנולדה ביום טוב, ובעודה בכפו יבלענה. כן גם אנחנו לא נחכה עד אשר תורו לנו את המקום המוהר על פי דעתכם

(1) אדר"ג פ"ד . 2) מלחמות V, 13, 3.

להתבצר בו מפני האויב הקם עלינו מבית או מחוץ. ובעת אשר הדבר נחוץ, טוב כי ידרוך זר במקום הקדש לשמרו, מאשר יבוא צר בו לחללו ולהחריבו!"

דבריו אלה הנאמרים בגאות מושל לא היו לרצון לרוב שומעיהם, אך התאפקו מהשיב אמרים לו. ואני ואלעזר בן שמעון ערבנו להם בעד אנשי חילנו, כי לא יהינו ללכת הלאה מהגבול אשר יתאו להם ראשי כהנינו. ובוה תמה המועצה על דבר הסדרים בקרב העיר פנימה. או החלונו להתייעץ על דבר האויב המחריר אותנו מחוץ — כי הנה קמה על רומה רעה גדולה מקרב שרי חיליה. גל בא הזקן אשר עלה על כסא נירון הומת ברחובות עיר בירי אנשי החיל אשר מרדו בו⁽¹⁾, ותחתיו קם אוטו שר צבא הלגיונות העומדים בספרד ויהי למושל בארץ. והנה קשרו עליו הלגיונות העומדים באשכנז, ויבחרו בן ליוס שר צבאם וישימוהו לקיסר רומה, והנם נלחמים עתה איש ברעהו, והפרעות רבו בארץ. ואספסיוס אבד עצות מבלי דעת בידי מי יחזיק ולמי ילחם אתנו. — עת כזאת היתה לסוריא מלפנים, בימי יוחנן בן מתתיהו החשמונאי, ותהי לו עת מצוא עצה ותושיה ובה נושע עמנו תשועת עולמים⁽²⁾. לו ידע גם אגריפס מועדו, לו הבין בינה לעתים, אזי היה הנקל לו לאסוף חיל וצבא רב ולכרות ברית עם מלכי הארצות, ואז השלמנו לו גם אנו ויחדו היינו על הממלכה הרשעה, המשפלת גוים, להשב גמולה בראשה ולהוריד לארץ נצחה. אבל הוא לא כן יעשה — כי הנה הוא רץ ושב במלאכות אספסיוס בלכתו אחרי רעיון לבו, ובירוניקה אחותו אחוזה בחבלי אהבתה את טיטוס ותשכח את עמה אשר אהבה מלפנים. ומה לנו אפוא לעשות? הנשקט במכוננו עד אשר תשוב רומה למנוחתה ותשוב תהפוך ידה

(1) 5 יאג' 69, (2) טבעת הקירושין, 188.

בנו? האם לא טוב להחליץ חושים ולצאת ביד רמה אל האויב העומד בארצנו ולגרשו מעל פנינו?

העצה הזאת לא ישרה בעיני שמעון, היודע את כח הרומאים כי רב חילם וכי עצמו כלי מלחמתם, ולא נעצור כח בנשקנו הקל לאסור עליהם את המלחמה לבדנו, ולהרפס מן המקומות אשר התבצרו בהם ומן המבצרים אשר החזיקו להם בארצנו. ואלעזר בן שמעון ויהודה אחי מלאו אחרי דבריו, כי אמנם כבר נסו גבורי ירושלים כחם בעלותם ביד רמה על אשקלון הבצורה, ותהי תבוסתם שלמה—כי הָכו אחור והפרשים שות שות עליהם ויכרתו את פליטיהם⁽¹⁾. גם לא נכון לנו לצאת את העיר ולעזבה ביד נלהבי קנאינו עם יוחנן העומד בראשם—פן יסגרו שעריה בעדנו ואז תמצא ידם לכל אנשי מצותם וכלה יעשו אותם.

„אולי ייטב לנו לעת הזאת לנסות דבר אל אספסינוס, ולהעביר רעת הרומאים מעלינו בדרך שלום?“—שאל מתתיהו הכהן הגדול וכרגע חרד תחתיו וינוע לאחור מפני בן גיורא הלומש עיניו לו בעברת זעם.

הדברים האלה עוררו שאון בתוכנו ואיש איש ענה את חלקו לפי רוחו ונמיות לבבו, ובתוך המהומה התנשאה צפורה כלביאה ותהם את כלם ותקרא לאמר:

„אם כה תעשו, אז תחטאו חטאה גדולה לרבבות אחיכם, חללי הגליל, אשר בגללכם הקריבו לשחת נפשם בכוא עליהם כנהר צר! על מה איפוא עיפה נפשם להורגים, נפלו בניהם ובנותיהם ביד שוביהם, נמסרו ונמכרו לעבדות פרך ולחרפת עולם? לא, אדוני ואלופי! כבר הרחקנו לכת; לא נוכל עוד לעשות כדור המדבר ולחפוף לשוב מצרימה; כבר הרבינו לשלם בנפשותינו

(1) מלחמות III, 2, 1—3,

במחיר החפש הצפוי לנו באחריתנו, לא נוכל עוד להושיע ממנו ולשוב לעבודתנו ולשאת עלינו עול צוררנו כבראשונה! ואם כה תחשבו, במה אפוא טובים אתם מיוסיפוס, עוכר נפשנו, אשר בגבור ידנו על צרינו קפץ לעמוד בראשנו, וכמעט מטה רגלנו סר מעלינו ויתרפס לפני אויבינו?"

"וכזאת תדברי את, רעותי החכמה והמשכלת? — קראה מרים אשת אלעזר — אבל השמת לבך אל אחריתנו, אם יחזק האויב ממנו? הן הגברים צפויים אלי מות, ואותו לא ייראו — כי אחת ימות האדם בעת ופגע אשר יקרהו, ושתיים ולא יוסיף; אבל מה יהיה גורלנו אנו אם נפול בידי האויב? הטוב כי יתעמר בנו לענותנו ולמכרנו ממכרת שפחות חרופות כבנות הגליל?"

"את גורל אחיותינו האמללות ההן ראינו בעינינו, בהיותנו עצורות בבית דודנו בקיסריה — השיבה אסתר בלב דוי — בנות ערינות, רכות וענוגות, הוצגו לממכר בראש מרומים. כל רואיהן מששון, כל עובר עליהן התעלל בהן וישם כבודן לכלמה" —

כן דברה הנערה התמה ופתאם התנודדה ותאנק דם.

"אבל בטוחה אני בהן — אמצה צפורה לבכה בהשיבה אמריה לה — בטוחה אני כי אך מעטות מהן מתענות עתה תחת ידי קוניהן מבני הנכר, ורובן כבר מצאו להן את המות, המלאך הגואל מכל רע — כי בשבעים ושבעה דרכים ימצא המלאך הטוב הזה לדורשיו באמת. אולם גם המעטות הנשארות בחיים כבודות הן בעיני בחרפתן אשר תשאנה באנס, מכל אלה המתמכרים אל האויב ברצון, בשאפם להגיע אל טובם בבגר בוגרים."

"אמנם אין מבטח ברומאים גם אם שלום יענונו — אמר אלעזר בן שמעון — כי מוצא שפתיהם לא ישמורו, ושבועתם יחללו לעת תמצא ידם לנו. שאלו לפליטי מריכיה ויגידוכם משפט

שרי רומה, אשר גזרו אמר: „להמיר שבועה ליהודים לרעתם אין פשע“⁽¹⁾. הלא „אחינו אנשי בריתנו“ קראו לנו זקני רומה בראשונה, בבוא מושלנו החשמונאים בדברים עמם⁽²⁾ — ומה היתה אחרית האהבה הרבה אשר נשבעה לנו? הזונה השלמת הזאת חבקתנו בורעותיה עד מחנק נפש, והננו ברעתנו כיום הזה! עתה הנה באה עד משבר, כי נהפכו עליה ציריה מרעת בעליה ומלחמות בניה איש ברעהו — הנקרא עתה אליה לשלום, למען יוכל אספסיוס לעלות מארצנו ולחוש עם לגיונותיו לרוחתה לישועתה? האם לא תשוב אחרי כן להכביד עלינו אכפה על ידי נציביה הרשעים, אשר השביעו ברעות נפשנו ויביאנו עד הלם? לא אחי ורעי, משלום שוא כזה טובה מלחמה גלויה! והנני אומר כדבר אחותנו החרוצה, צפורה בת יוסף, אשר רוח אביה הגבור דבר בה, לאמר: „לא נוכל לעשות כדור המדבר ולחפון שוב מצרימה; לא נוכל עוד לשוב לעבדותנו ולשאת עלינו עול צוררינו — כי כבד עלינו מנשוא“.

„חן וכבוד לבנות יוסף — ומי יתן והיו כל גברינו כמהן!“ — קרא בן גיורא בהוד קולו — „ועתה אחת נגמר אמר וממנו לא נשוב: אנחנו נעמוד על משמרתנו ונצפה לחדשות אשר תבואנה מרומה. אם תכבד עליה מלחמת אורחיה, לא יוכל עוד אספסיוס לעמוד מרחוק ולהשאר על מקומו, וקם עם חילו ועלה מן הארץ, ואז לא יכבד לנו לטהר ארצנו מכל אויביו בני הנכר אשר נאחזו בה לפצענו וחבורתנו, וידנו תמצא לנו להקים בתוכנו ממשלת עז אשר תכון לעולם. ואם תשוב רומה למנוחתה ושב חילה להלחם בנו — אז נסגר בקרב חומותינו הבצורות, ומהן נשלח בו את כל מגפותינו עד כי ילאה נשוא. ובשוב אויבנו אחור, יכשל ויאבד מפנינו, והיתה אחריתו כחיל מטליוס וקסמיוס, וכאשר מצאה ידנו

⁽¹⁾ מלחמות יש IV, 3, 10. ⁽²⁾ חשמונאים I, 8, 20—37.

לשני השרים ההם, כן נעשה לאספסינוס וחילו בבוא עת פקודתם גם המה" (1).

„כן דברת!—קרא זכריה בן אבקולס—אין שלום לרומאים, ואת מוראם לא נירא, כי עיר עז לנו, ובה' השוכן בקרבנו נשים מבטחנו כי הוא יעמוד לנו ומכל צרינו יושיענו. יצור האויב על חומותינו עד רדתו, ינוח עלינו כדור עד יבוא דקב בעצמיו, והיתה אחריתו כחיל סנחרב בימי חזקיהו, אשר בלילה אחד נהפכו כלם פגרים מתים—כי אין מעצור לה' להושיע את עמו בעת צרתו, וכימי קדם יראנו נפלאות".

„בן יקום וכן יהיה — קראנו כלנו קול אחד—אנחנו נתחזק בעד עמנו ובעד עיר אלהינו ולה' הישועה!"

כאשר נדברנו כן עשינו. עוד בלילה ההוא באשמרת הבקר פקדנו את חילנו ונעל אל מבצר אנטוניה ונעבור דרך אילס העמודים אל הר בית ה' ואל מעון קדשו. שם הצבנו לנו שומרים מזינים, ואחר שמנו מעוננו בעליות המרוחים אשר למגדל הנהדר במבצר ההוא, וכל יתר החיל בא בתחתיותיו לגור. ושמעון בן גיורא אזה למושב לו את מגדל פואל, ואת חילו הציב בעיר העליונה והתחתונה, כאשר אמר. ויוחנן נשאר עם חילו על מכון הר הבית, ואנחנו נסינו לדבר שלום בו ולא אבה שמוע. אבל גם ממלחמת שערם משך ידו. וכן שקטה העיר ולא נראתה אבחת חרב ברחבותיה. בחג הפסח ההוא⁽²⁾ הרבו באי מועד לעלות לרגל ירושלימה. אמנם נפקד מקום בני הגליל, אשר רבם היו עדי אבד, והנשארים

(1) אדר"ג פ"ד. (2) תשב"ט.

מהם היו רק אלה אשר קדמו את הרומאים בשלום ויפתחו לפניהם שערי עריהם לרוחה, והם יראו מעלות אל עיר הקדש, פן יחסדום הרומאים מעבר מזה ופן יפגעו בהם קנאינו מעבר מזה על הבגד אשר בגדו בעמם ובארצם. לעמת זה רבו המתנדבים בעם, הבאים בשנה ההיא מארצות האחרות, להביא מתנות ידיהם אל היכל קדשנו וגם אל אחיהם אנשי המלחמה, ורבים מהם הביאו את נפשם נדבה, להמנות בחילנו ולצאת בצבאותינו⁽¹⁾. הארחים הרבים מלאו את אילמי העמודים אשר סביב בית ה', וגם את עיר הקדש ופרוריה ואת שני הכפרים, בית היני ובית פגי, הנחשבים על גבולה⁽²⁾. המעונות והמטות היו נתונים לעולי רגל חנם אין כסף⁽³⁾, ומפות היו פרושות על פתחי הבתים, למען ידעו הארחים כי השלחנות שם ערוכים לפניהם לאכול באות נפשם⁽⁴⁾.

ושמעון בן גיורא היה כמונו מן הקרואים לאכול בבית אלעזר בן שמעון, ויחדו השתעשענו בחג ההוא בחברת שלש נשי החן: מרים, צפורה ואסתר, אשר ערכו לנו שלחן ותפארה אותו ביפין והדרן. ומדי בלינו לאכול ארוחת הערב שבנו אל מקומנו במגדל אנמוניה, ושם גם לנינו איש בחדר מעונו, כמדבר. רק בן גיורא אחר מאתנו לשבת, כי קרוב בית אלעזר למגדל פואל, איש בו בחר לשבתו מאז בואו ירושלימה.

בן עברו עלינו ימי החג בשמחה ושעשעעים, ואיש מאתנו לא פלל כי זה הפסח האחרון למנוחתנו ומשוש גילנו בעיר קדשנו! ביום האחרון כי יעבור, ואנכי ויהודה אחי יצאנו מבית תענוגינו לשוב אל המבצר, והנה יצאה צפורה אחרי חרש, ותמני הצדה, ותאמר אלי בלאט, כי למוכת פלנו נחוץ לסבב פני הדבר כי יוכן מעון במגדל אנמוניה גם למרים גם לה ולאסתר — למען

⁽¹⁾ Dio Cassius 66, 4. ⁽²⁾ פסחים ס"ג: ⁽³⁾ יומא י"ב. ⁽⁴⁾ כ"ב צ"ג:

הרחיקן מבן גיורא... לשמע דבריה רגזתי תחתי, אך לא יכלתי להוציא מפיה עוד מלין, כי התחמקה ממני והשב הביתה. פקודת צפורה שמרה רוחי, ועוד בערב ההוא דברתי על לב אלעזר בן שמעון לעשות את הדבר הזה. אך הגדתיהו לו בשמי, מבלי קרוא שם צפורה עליו ומבלי הזכיר את שם בן גיורא, לבלתי הכעיסהו. למחרת הבקר נעשה הכל כדברי, ובבואנו עם אלעזר אל ביתו למשתה הצהרים, נקרינו אל שמעון, היושב שם בחדר הנשים ומשוחח אתן בדרכו. אחרי המשתה השמיע אלעזר, כי הנה הוכן במגדל אנמוניה מעון נחמד עם חדרים יפים למרים ולשתי האחיות, וכי עוד היום הנהו חפץ להעבירן שמה, למען תהיינה בקרבתנו, ולא נדרש לנוע יום יום הנה והלום. צפורה ואסתר אחותה ויהודה אחי נהרו למשמע אזניהם ולבבם פחד ורחב, רק למרים לא היו הדברים לרצון, כי היה צר לה לעזוב את בית תפארתה והיכל חמדתה ולנוע אל המבצר, באין כל פחד אויב לנגד עיניה. התבוננתי אל שמעון והנה עיניו מזרות זעם ופניו נפלו מחמה עצורה; אך עד ארגיעה משל ברוחו ויתאפק ויאמר:

„אשר אחזה לי אני, לא נכון לשום במעון צבא נוח משפחה“.

ואנכי אשר בנתי הניגו, לא יכלתי עצור ברוחי, ואען ואמר: „ואשר אחזה לי אני, לא נכון לאיש זר להתערב בעיני אחרים אשר אליו לא יגיעו“.

על זאת חרה אף בן גיורא, ויענני בגאון וגדל לבב לאמר: „למושל עליון המשפט להתערב בכל אשר ימצא נכון לפניו, ועל האחרים להקשיב לקולו בכל אשר יאמר להם“.

דבריו אלה העלו את חמת אלעזר ויען בגאות גם הוא: „אכן למושל עליון שמנוך בשני חלקי עירנו, אבל לא

בחלק העיר אשר עליו יחשב מבצר אנטוניה. שם אני המושל ובני יאיר משנים לי, ובתוכנו לא יתערב זר, יהי מי שיהיה!"

"ואנכי אראכם כי פקודתי חקת עולם היא לכם, וממנה לא תסורו למרות עיני כבודי".

"הראנו אפוא נפלאותיך, ונדע במה כחך גדול להכריענו תחתיד!" — קרא יהודה אחי, בשומו ידו על חרבו.

"הנני לעשות כדברך!" — קרא שמעון בשלפו את חרבו מתערה.

ברגע הזה הריקונו כלנו חרבותינו ונעמוד הכן לקרב. אבל שלש הנשים קפצו ותעמודנה בינינו להניאנו מבוא בדמים, ובעוד הן צועקות ומתחננות אלינו להשיב חמתנו, קרב מעשרום האדומי, עבד מרים, אל בן גיורא מאחריו ויפיל חרבו מידו ויאחזהו בין זרעותיו לפתע פתאם. והאיש גדול כענק ולבחו אין חקר, ובתעצומות עוזו הרים את הגבור הזה ממקומו וישאהו ויטילוהו החדרה ויסגור את דלת הברזל בעדו ונעל. אז פנה אלינו ויקרא:

"עתה מהרו החישו לעבור אל המגדל בטרם יודע הדבר לאנשי חילו. ואנכי אעמוד פה למשמר עד אשר תכלו מעשיכם, ואז אבוא גם אני אחריכם".

מהרנו ונעש כדברו. ומרים אשר מאנה בראשונה לעזוב היכל כבודה האיצה בנו עתה לצאת מן המקום הזה, אשר בו אין מבטח עוד מפני קנאת בן גיורא ועברתו כי קשתה.

ומעשרום חבה לנו עד כלותנו לעבור ולהגיע אל מחוז חפצנו. אז יצא אחרינו, ובהגיעו עד המשמר האחרון לחיל בן גיורא, מסר שם את המפתח, להוציא ממסגר אסירם, והוא אחז לבטח דרכו לבוא אחרינו ולהגיע אלינו. —

זאת היתה ראשית המדון בינינו ובין שמעון בן גיורא—
 כי נשא עיניו אל אסתר ויחמוד יפיה בלבו. ברוחה העלו ובשיחתה
 הערבה משבתהו אחריה מבלי הדעת. כי אמנם היה לבה תמים
 כילד, ובתומתה לא ידעה כי גחלים היא חותה בחיק האיש
 הזה אשר לא הסבין תת מעצור לרוחו. וצפורה בחכמתה
 הבינה מראשית אחרית, ותשכיל להרחיק את הזיק הבוער בטרם
 יאחו בלבו והיה ללהבה. אמנם היתה תשוקתו רק חשק עובר
 וברבות הימים הכל נשכח—לולא נמצאו אנשים נרגנים אשר היה
 ריבנו דרוש לחפצם, והם סבסכו אותנו איש ברעהו וישלחו בינינו
 מדנים חדשים לבקרים עד כי רבתה המשטמה, וכן חלק לבנו ולא
 זכרנו עוד אחריתנו.

כמעט יצא בן גיורא ממאסרו, ותהי ראשית מעשהו להצית
 אש בהיכל אלעזר בן שמעון, ואחר כן עשה כזאת גם לבתי קרוביו
 ומידעיו—למען ירוששו יחדו וידל כבודם ולא יעצרו עוד כח
 לכלכל את החיל אשר לרגלם. ורכים משועי ירושלים אשר נטו
 בסתר אחרי הרומאים, בהיות לבם שלם עם אגריפס המלך, הרבו
 לחרחר ריב ולהשליח את בן גיורא בנו וביוחנן בן לוי—למען
 יתם לריק כחנו במלחמותינו איש ברעהו. עצרת בוגדים זו שלחה
 אש באוצרות הבר והמוזון והשמן והעצים, כל אשר צברו נדיבי
 עמנו לכלכלת החיל והעם לעשירות בשנים לעת ידרשום. ובהעכירם
 קול כי מאת אחת פלגותינו היתה זאת, העירה את הפלגה האחרת
 לקחת נקמתה מאת אויבתה על הרעה אשר היא מביאה על כלנו
 בפעל רשעתה. כל הנכלים והעלילות האלה נודעו לנו אחרי כן,
 כאשר כבר עבר המועד, ובעתם לא ידענו עד מה. כלנו כצאן
 תעינו ויחדו נאחזנו בסבך, ותרב המהומה בתוכנו, ותגדלנה
 הפרעות והשערוריות והתגרות והמלחמות בעיר הקדש, ותהי יד
 איש באחיו וחרב איש ברעהו, וחלק גדול מבניני העיר אשר בין

הר הבית ואקרא היה לשרפה מאכלת אש, ותחתיהם נהפך לבקעה רחבת ידים למצב אנשי החיל ולמלחמותיהם בימי קרב⁽¹⁾.

כן עברה עלינו שנה תמימה במלחמותינו בעיר הקדש, עד כי לא שמנו עוד לב אל רומה והליכותיה בימים ההם. גם אמנם השיב האויב ידו מעלינו כל העת ההיא, כמו חדל ממנו לעולם. צבאות הרומאים עמדו במנוחה במקומות אשר אחזו להם בארצנו מקרוב ומרחוק, ואספסיוס וטיטוס עזבו את קיסריה ואת ארץ הקדש וילכו אל אשר היה רוחם.

אבל נכבדו מאד הקורות את רומה בימים ההם ובעת ההיא, ומסבות התהפכו בתחבולותיהן והנה באו לרגליהן חליפות וצבא אשר לא פלל איש לשמוע! אוטו אשר עלה אחרי גלבא על כס רומה נגף לפני וימליוס צרהו וישלח יד בנפשו⁽²⁾, ווקני רומא אשר השפלו ללחך עפר רגלי נירון ההולל, נשבעו שבועתם אמונה גם לוימליוס השוכב והפרוע לשמצה. אז השיב אספסיוס אל לבו לאמר: הן עטרת רומה היתה ככדור למשחק, והנה היא עוברת מיד ליד, הבה, אשלחה גם אני ידי אליה, אולי אצלח לעשות לביתי, ותחת היותי עבד לאחרים יהיו הם עבדי עבדים לי! הוא חשב דרכו ומקרב [עמנו נמצאו לו אנשים כלכבו לעשות דברו ולהשלים חפצו! אגריפס נסע עבר ארצה מוֹיָה⁽³⁾, ומשם הלך רומאה, לעורר את קרובי אספסיוס להסב את המלוכה אליו⁽⁴⁾. בירוניקה אחותו הלכה לאלכסנדריה, ותפתה את היהודי המומר, את טיבריוס אלכסנדר, נציב מצרים, לשית ידו עם אספסיוס⁽⁵⁾. ואז הלך טיטוס לסוריה ויט את לבב הנציב מוקנוס לבחר באביו

⁽¹⁾ מלחמות, Tacitus II, 81 ⁽⁴⁾. Mösia ⁽³⁾. 69. 16 אפר' ⁽²⁾. 4, 1, V ⁽¹⁾.

⁽⁵⁾ ישם.

גם הוא. והנה התקוממו הלגיונות העומדים במוזיה וימאסו בויטליוס ויעלו עליו למלחמה; טיבריוס אלכסנדר השביע את חילו שבועת אמונים לאספסינוס הקיסר החדש⁽¹⁾, ומוקינס הסיע את צבאותיו מסוריה ומיהודה ויעל על רומה ביד חזקה, והלגיונות אשר נשארו ביהודה שמחו על השמועה כי נבחר שר צבאם למלך על כל הארץ, ויצהלו כאבירים ויקראו "יחי הקיסר!". ואספסינוס וטיטוס ירדו מצרימה ושם חכו עד הגיע אליהם הבשורה, כי אחרי שפך דמים רבים ברחובות רומה ואחרי השרף מקדשה הגדול, היכל הקפיטוליום, גברה יד קרוביהם שמה, ויקם העם על ויטליוס וימיתו⁽²⁾, ואספסינוס הוקם על להיות לקיסר רומה, ומושל בעז עולם. אז מהר הקיסר החדש לעלות אל רומה, לאחוז ממשלתו ביד חזקה. ולכונן את כסא ממלכתו ולסערו בפאר נצחון צוה את טיטוס למהר ולעלות על ירושלים לכבשה ולבצע מעשהו בעם יהודה — כי נחשבה לו לחרפה נגדה נא לכל עמו, כי בעוד אשר שבטי גרמניה וגליה וסרמטיה, רוב עמי המערב אשר מרדו בעת ההיא ברומה, שבו נכנעו לפניו כאפס יד, הנה העם הקטן הזה, עם היהודים, יושב ארץ הקדם, עומד במרדו זה ארבע שנים ועודנו מקשה ערפו, מאן הקנע!

עד מהרה אסף טיטוס חיל וצבא במספר שמונים אלף איש, ובלי מצור וכלי משחית בהמון רב אשר לא היה כמהם להרומאים בכל מלחמותיהם עד כה. גם מלכי הארצות הקרובות חשו באו עם צבאותיהם לקול הקריאה להסתפח אל מחנהו. עליו נלוו גם שלשה בוגדים מבני עמנו: אגריפס, יוסיפוס וטיבריוס אלכסנדר. האחר הקריב אליו את חילו וכל מאדו, השני היה לו למורה דרך

(1) 1 יולי 69, (2) 22 דעצ' 69.

והשלישי היה לו לאב וליועץ אשר הנחהו בעצתו במלחמה הזאת מראשיתה ועד אחריתה.

וחג הפסח האחרון⁽¹⁾ קרב לבוא, ולרגליו שבו באו רבים מאחינו יושבי הארצות הקרובות והרחוקות בעלותם לרגל ירושלימה, ויהי מספר התושבים והארחים בעיר קדשנו כאלף אלפים ומאתים אלף איש⁽²⁾ — וכל באיה לא שבו עוד! כי פתאם קרבו צבאות הרומאים אליה מכל עבריה, ויסגרו עליה דרכיה. ותהי חתת האויב על אורחיה וארחיה גם יחד, כי יראו לעזוב את עיר מעוז ומבטחם. לא יצאו ממנה בלתי אם אלה אשר היו להם דברים בסתר עם הרומאים — ועל אלה הבוגדים הצבו שומרי החומות והשערים, לארוב להם ולתפשם וליסרם בדרך פשעם.

הרעה אשר נשקפה אלינו מן האויב הבא עלינו מחוץ, שמה קץ לריבותינו ומלחמותינו פנימה. ויהיו דברי ראשונה אל אלעזר בן שמעון להשלים עם יוחנן בן לוי, אחרי אשר מקרי הימים הורנו ראשית דעת, כי לא לחנם שמר עברתו לשועי אחינו. כי אמנם הרבה הרבו המה פצעינו בשנאה הגדולה אשר עוררו בינינו על חנם. וגם יוחנן נעתר לנו, בזכרו לי אהבתנו מאז, בהיותנו עוד בגליל — ועוד בפסח ההוא התאחדו שני מחנותינו ויהיו לאחד. ובהוסד השלום בינינו במחנו ונהי שאננים מפחד רעה, כי עיר עז לנו מאד, ובה כביר תמצא ידנו להתחזק ולעמוד בפני כל צר ואויב העולה עלינו.

העיר ירושלים נבנתה על שלשה הרים: על הר ציון, העיר העליונה; הר אקרא — היא העיר התחתונה, וממול

(1) ג"א תת"ל. (2) מלחמות VI, 9, 3.

שניהם — הר המריה, הוא הר הבית. שני עמקים עמוקים הקיפה מסביב, אשר בימי הגשמים היו מלאים מים, הם נחל קדרון וגיתון. תחלת שניהם בפאת צפונית-מערבית, משם יסב האחד את העיר מערבה ודרומה, והשני צפונה ומזרחה, ואחר יתחברו בפאת דרומית מזרחית והיו לאחד על יד עין רוג'ל. אל המקום ההוא יגיע גם העמק השלישי, הוא עמק החרוץ, המפריד ממערב למזרח בין הר ציון ואקרא, ומשם יסב דרומה בין הר ציון והר המריה, וגשר אבנים בעל קשתות נבנה על העמק הזה לחבר את עיר ציון עם הר הבית. בימי אגריפס הראשון נוסף עוד פרור אחד מצפון לעיר, הוא החלק הבנוי על גבעת ביזתא. בפרור הזה ישבו בני דלת העם, בעלי המלאכה; בו היו שוקים ושערים לסחר הצמר והבגדים, הכלים והעצים והמקנה. בעיר ציון ישבו בני מרום העם; שם היו היכלי הורדוס ואגריפס וארמנות שועי ירושלים וקציניה. צפונה לה היתה העיר התחתונה, היא אקרא, ותכונתה כחצי אגן הסחר, וגם בה נמצאו היכלי חמד וארמנות תפארה לרוב מאד. מדרום הר הבית היה הפרור עפל, וצפונה מערבה לו היה מבצר אנמוניה, ובקעה עמוקה הפרידה בין המבצר להפרור ביזתא.

מלבד החומה הישנה אשר הקיפה את העיר העליונה, היתה עוד חומה אחת מסביב לעיר התחתונה, ועליהן נוספה עוד חומה שלישית אשר הקיפה את הפרור ביזתא. לראשונה היו ששים מגדלים, בשניה ארבעה עשר ובשלישית תשעים, והחומות עבות וחזקות והמגדלים גבוהים ובצורים מאד⁽¹⁾. — כאלה במח לבנו כי לא יעצור כל אויב כח להבקיעם אליו ולכבשנו, בעמדנו למגן להם ובהחסותנו בם.

(1) מלחמות V, 4,

העיר היתה כלילת יפי, ועליה נאמר: „עשרה קבין יפי ירדו לעולם, תשעה נמלה ירושלים“⁽¹⁾, וכל „אשר לא ראה אותה בתפארתה לא ראה כרך נחמד מעולם“⁽²⁾. גנות שושנים היו בה למכביר⁽³⁾, גם גדלו בה עצי קנמון אשר נדף ריחם למרחוק⁽⁴⁾. שווקיה היו מעטרים בכל פרי נחמד למיניהו⁽⁵⁾. וחצותיה כלם היו מרצפים באבני שיש⁽⁶⁾. בשלש רגלים התרבה מספר אנשיה פי ארבע⁽⁷⁾, ובכל זאת לא אמר אדם „צר לי המקום שאלין בירושלים“⁽⁸⁾ — כי היו יושביה כלם נדיבי לב ומכניסי ארחים בכל אות נפשם וחפץ לבבם⁽⁹⁾.

ומיטום הגיע בראש לגיונותיו אל הר המצפה, אשר במרחק אלפים אמה מירושלים צפונה. שם עזב את מחנהו ויקח עמו שש מאות פרשים ממבחר גבוריו וירכב הלאה אל מול ירושלים, לרגל אותה ולמד את חומותיה ומגדליהן. זאת ראו צופינו ויתנו לנו אות, ונמהר ונגיח מאחד השערים אשר לחומה הקיצונה ונפול עליו לפתע פתאם ונך גרדו אהור וכמעט נפל מיטום שבי בידנו. אך הפרשים התעוררו מחרדתם וישליכו נפשם מנגד וילחמו בכל מאמצי כחם עד כי הצליחו למלטהו מרעה ולנום עמו אל מחנהו. אז שבנו ראינו כי חסר סוסים במלחמה הוא חסרון לא יוכל להמנות; ובכל זאת שמחנו כי עלתה בידנו להחריד את אויבנו מראשית דרכו ולהניסו בחרפה מעלינו. ויהי גם זה לנו אות לטובה, כי כן תמצא ידנו לו במלחמה הבאה.

⁽¹⁾ קידושין מ"ט: ⁽²⁾ סוכה נ"א: ⁽³⁾ ב"ק פ"ב: , מעשרות פ"ב, ה'.

⁽⁴⁾ שבת ס"ג. ⁽⁵⁾ ר"ה ל"א: ⁽⁶⁾ קדמוניות XX, 1, 11, ⁽⁷⁾ מלחמות VI, 9, 3,

⁽⁸⁾ אבות פ"ה ו'. ⁽⁹⁾ למעלה 431.

ביום השני החל הלגיון העשירי להתבצר על הר הותים ממול ירושלים מזרחה צפונה. כי כן היתה עצת בוגדינו הנלוים על טיטוס: למחר להחל מעשהו בחג הפסח, ואז לא יהיה לו מעצור מאתנו, בהיות החג קדוש לנו מחללו. ואנחנו סכלנו עצתם, כי בעצם היום ההוא עוררנו את גבורתנו, ונצא חוצץ משערי העיר ונעבור את נחל קדרון ונבוא על אנשי החיל כסער קטב ונכס ונהמם ונפורם לכל רוח. אך טיטוס חש לעזרתם עם מבחר פרשיו הרבים והעצומים, אשר משו עלינו כנשרים עד כי לא מצאנו מעמד מפניהם, ונסוג לאחור עד מורד ההר—והנה חיל חדש יוצא משערי העיר, חיל שמעון בן גיורא אשר בא אלינו לעזרה! אז שבנו בדרך זו ירדנו ונעל על האויב שנית ונשתער עליו בכל עז ונרבה חלליו מאד וכמעט עשינו לו כלה: אבל טיטוס הוסיף למשוך אליו חיל ועזרה מן הלגיונות הצפונים, והוא עם פרשיו שות שותו עלינו מעברים עד כי נלחצנו לשוב, בפעם הזאת העמיד טיטוס את צבאותיו לרגלי ההר לשמור את צעדינו, והם לא משו עוד ממקומם עד אשר כלה הלגיון העשירי לחפור במעלה הר הותים ולבצר עמדתו תחתיו.

ביום ההוא ראו הרומאים את כחנו וגבורתנו, וידעו כי לא על נקלה יצלחו להכריענו תחתיהם. ואנחנו שבנו העירה בלב נכון ובטוח בה' כי תשגבנו ישועתו—כי שלום אמת נעשה במלחמה הזאת בינינו ובין בן גיורא, ואיש לרעהו נתנו יד בעמדתו יחדו על שדה קטל והרג רב.

עד מהרה נטיו אהלים על הבקעה הנשמה אשר בין הר הבית ואקרא, והמקום ההוא אשר ראה ריב אחים בערכם קרבות יחדו, ראה גם נדבת אחיותיהם, בהתחרותן יחד במדות האהבה והחמלה. שם גלו' בנות ירושלים צדקתן, בהוסדן יחד לפקח על פצועי המלחמה, לחבשם ולכלכל מחלתם בידים אמונות ולב

נרבה, וצפורה עמדה בראש כל נשי החדר, ומרים ואסתר עזרו
 על ידה, ובאשר פצועים וחולים שם הן, למחר רפואה ולהחיש
 ישועה ככל אשר יכלו. מלבד זאת אספה צפורה חבר עלמות ונשי
 חיל כגילה, למרוץ החצים והחרבות, להכין אבני קלע ולהיות
 נכונות לעזרה לחיל הגברים בהלחמם מעל החומה — כאשר
 הסכינה לעשות במצור גמלא עיר מולדתה. בעבודה הזאת החזיקה
 אסתר בכל אות נפשה, כי היתה כרוחה ולבבה, ותלמד ידיה
 למשוך בקשת, לירות בהצים בגבור משכיל ולקלוע אל השערה
 ולא תחטיא. הנה כן שקדו בני הנעורים על מעשיהם, לעשות
 בחפץ כפיהם ולהיות ערוכים ונכונים למלחמה הבאה; אבל כלם
 יחדו כמר מדלי נחשבו נגד המון הולכי בטל ואוכלי לחם חסד,
 אשר בתוכנו רבו כמו רבו! המון זקנים וזקנות, ילדים וילדות, רפי
 ידים וידועי חלי, נשים פרוות עם ערת עולליהן עמוסי בטן — כל
 אלה יחד עלינו התמלאו, מהם אשר התכלכלו זה כמה בדרך
 צדקה בעיר האלהים אשר רבו בה נדיביה מאז מעולם, ומהם אשר
 נמלטו אלינו מן המקומות הקרובים כבוא אליהם בנהר צר. להם
 חרד לבנו בחושנו עתידות לנו — כי היה עלינו לכלכלם ולנהלם
 בלחם ומזון די צרכם, והאוצרות והממגורות יחד היו לבער, ואם
 תבוא העיר במצור וישועתנו מרם תקרב, אז מי יודע מה יהיה
 להם ומה יגיע אלינו על ככה באחריתם!

כאשר בלה הלגיון העשירי להתבצר על הר הזיתים, החל
 המחנה הראש לקרבה אל העיר מפאת צפון ולשפוך סוללות על
 דרכו ולהעמיד כלי משחתו אל מול החומה הקיצונה, הסוכבת
 לפרור ביוזתא. ולהישר לפניו דרכו שחת את כל הגנים הסובבים
 לעיר ואת כל עצי שדה ועצי פרי כרת לבניני הדיק ולמעשי הסוללות

והמכונות. אז החלו המלחמות והקרבות בינינו ובין האויב, באמצענו
 כחנו להפריעהו ממעשהו, ופעמים הרבה הפלאנו הכותו ונצית אש
 במכונותיו ונחבל את כל מעשי ידיו. אך סוללותיו הרבות ובלי
 נשקו הטובים ורכביו ופרשיו הקלים הם שעמדו לו תמיד לגבר
 חילים ולהשיבנו אחור. רבים הללים הפלנו מהרומאים ועצומים
 היו כל הרוגיהם בירותנו מעל החומה בחצינו השנונים, או בהתנפלו
 עליהם ברמחים ובחניתות ובחרבות שלופות, אך כלה לא יכלנו
 עשות להם, כי עצם מספרם מאד ובתחבלות הרבה עשו מלחמה.
 בן הכינו להם „סוכך“—מקלעת ענפים אשר בסתה על ראשיהם
 מלמעלה או ערכו „צבים“—מגנים ושלטים שהכירו להם יחרו
 להגן עליהם מעבריהם. וביותר הפליאו להעזר בהכליסטראות⁽¹⁾—
 הן מכונות הקלע; מהן השליכו עלינו אבנים כבדות אשר עופפו
 במרחק שני רים ויותר, ובנפלן על החומה וסביבותיה הפילו ממנו
 רב. אך בהיות אבני המקום לקנות במראיהן, למדנו אחרי בן
 להזהר מהן ולנמזות מפניהן: כי נכרו במעופן, ובהגלות הסוד הזה
 להרומאים חבלו מזומה להחשיך תארן, ואז שבו הרבו להשחיתנו,
 כי לא נכרו עוד לעין ולא ידענו דרכן.

אכן דברים רבים נגלו להרומאים בכל הנעשה בתוכנו,
 ורבות פעמים נסכלנו על זאת וכל חכמתנו התכלעה. ויהי כדברנו
 על אדות זאת פעם אחת בערב, בהועדנו יחדו באחד הדרי מעוננו,
 ובבקשנו עצות מרחוק לבלע פני הלש ולדעת את הבוגדים בתוכנו
 שהמה בעוכרינו, והנה הטתה אסתר את צפורה הצדה, ותתלחש
 עמה רגעים אחדים, ואחר כן שבו שתיהן אלינו. ופני צפורה חורו
 מאד בפתחה שפתיה עמנו לאמר:

„הנה נדבה רוח אסתר אותה, להתחפש ולבוא אל מחנה
 האויב—אולי יצלח לה להוציא תעלומה אור“.

⁽¹⁾ Ballista

כלנו נבהלנו למשמע אוזנינו, ויהודה אחי נתר ממקומו ויקרא:

„חלילה לך מה' לעשות זאת, פן יכירוך שם ונגזרת!"
 „לדבר הזה אל תדאג לי, ידיר לבבי! כי לא על נקלה יכירוני
 בהתחפשי, ואם יקרני אסון אין רע — כי לא אחת אני בבנות
 ציון, הנספות בלא עת מחצי אויב או מאבן קלע. ואם נגזר
 עלי מן השמים למות, הלא אחת היא אם יפגעני המות בעמדי
 אצלך על החומה כפעם בפעם או בהיותי במחנה האויב לגלות
 מצפניו!"

לשוא התאמצנו לדבר על לבה ולהניאה מחפצה הנורא,
 לשוא בכתה מרים תמרורים בנפלה על צוארה, לריק שחת יהודה
 אמריו הנעימים, בעוררו את האהבה — היא החזיקה באחת וממנה
 לא שבה.

„קדושה אחת היא לארמתנו הורתנו, אשר למענה נערה
 למות נפשנו — קראה הנערה ברגש — ואל חיק אמנו זו האהובה
 הלא אשובה באשר אפולה!"

„הוי אסתר, אסתר! — קרא יהודה בלב נמוג — זכרי את
 קיסריה ושוד השפחות החרופות יעלה נא על לבבך! הן צרינו
 זרים אכזרים, ובידיהם יש ענשים קשים ומרים ממות, ואת
 עלמה עבריה, רכה וענוגה וכבודה בבנות — ואיך תשליכי מגד
 נפשך וכבודך יחד!"

„לדבר הזה יש עצה — ענתה צפורה וקולה חרד בדברה —
 הנה אתי מאכלת קמנה וחדה, אשר ירשת פליטה היא לי מנשק
 בית אבינו; אותה צפנת עמי במצור גמלא, חשכתיה לי ולה
 ליום צר, פן יבואו הערלים והתעללו בנו בגבור עלינו ידם. ועתה
 הא לך זאת, אסתר מחמל נפשי! והיתה אתך למשמרת. לכי אל
 משלחתך בשם אלהי קדשנו, ואם יקרך אסון, והיתה המאכלת לך
 סגלה, וידעת את אשר תעשי בה!"

מפני עז לבב שתי האחיות נחתנו גם יחד ונשבות מענות עוד אותן דבר — כי אמצו ממנו ברוח נדיבתן וגבורתן. ותלכנה שתיהן את מרים ותבואנה חדר בחדר. שם עשו שערותיה, ותחלפנה את שמלותיה ותמשחנה עוד פניה וידיה בצבע כהה אשר מצאו אתן בין תמרוקיהן, וכעבור זמן מה שבו עמה אלינו. ואנחנו עמדנו משתאים וכמעט לא הכרנו מראה — כי במקומה ראינו לפנינו נער סורי, קוצותיו תלתלים מסביב לראשו, לבוש כתנת משי ירוק ומכנסי פסים רחבים, וחגורה על חלצים ועליה תלוי ילקוט עור, וכפות עור מתחת לרגליו והן מחשקות אליהן ברצועות היוצאת מבין האצבעות וכרוכות עליהן מזה ומזה עד הקרסולים, והנער עומה סדין עב הרכוס בקרסי נחשת אל שכמו הימנית, ועל גבו קשת ואשפה מלאה חצים.

„עתה הרגעו והשיבו נפשכם למנוחתה! — אמרה אלינו בלשון ממהרת לדבר סורית — כי במראה הזה לא יכירני אדם כי אשה אני וממעי יהודה יצאתי“.

אף אמנם לא יכלנו לחדד כי הצדק אתה. אז נדברנו יחדו כי אם יהיה לה דבר להודיענו, תכתבהו על פסת ניר דק אשר תדביק אל חץ, ואותו תורה לה למטרה אל חלון „מגדל הנשים“, אשר בתוך לחומה הקיצונה. ומדי יום ביומו תתראה אלינו בצהרים, בעמדה מנגד לנו על יד קבר הילני המלכה. אותות כאלה וכאלה שמנו בינינו ובינה, לדעת את שלומה אם יסך ה' לה וישמרנו מפחד רעה. וככלות כל התכונה קמה עמדה ותברכנו לשלום. אז נשקנה חליפות ויהודה מרר בבכי, אך שתי האחיות אמצו לבבן, ובצאת אסתר לדרכה נלוחה צפורה אליה לשלחה עד השער, וגם אותי לקחו עמהן, וליהודה לא נתנו ללכת, פן ירך לכבה מקול אנחותיו וקשתה עליה פרידתה.

מעט מעט למדנו גם אנו ידינו לעשות מלחמה במכונות הקלע אשר היו לנו משלל מטילים וקסמיוס⁽¹⁾, אשר עמדו עד כה על הר הבית לזכרון. ומדי קרב האויב לשפוך סוללות בקרבת החומה להשחיתה, הבה מאתנו מכה רבה עד כי הפך ערף לפנינו וינוע ויעמוד מרחוק. לאחרונה חדל ממעשהו זה ותחתיו החל לבנות שלשה בנינים אשר לא ידענו תכונתם.

אבל עוד ביום ההוא נמצא חץ בחדר החלון הפתוח במגדל הנשים, ועליו כתוב לאמר:

„שלשה מגדלים, חמשים אמה לגבה, מגנים לסוללות חרשות”.

עד מהרה המתקנו סוד ונגמר אמר לחפור תהלכות מתחת לארץ ולעשות להמגדלים כאשר עשו הרומאים למגדל גמלא. דברנו אף עשינו ובטרם יכלה האויב מלאכתו הגענו בלילה אל מגדל אחד ונערער יסודו, וכמעט נשבה בו רוח נפל המגדל תחתיו ויהי להרס. מקול מפלתו נבהלו הרומאים מאד ותהי מהומה גדולה במחנה, ובהחפזם לנוס לא הכירו איש את אחיו וידמו בחפזם כי היהודים באו עליהם בסערת מלחמה, ותהי חרב איש ברעהו כל הלילה עד אשר נודע להם שרש דבר נמצא בזה, ויבושו מפחזותם ומרך לבם. ואנחנו שמחנו כי חזינו נקם אף ששנו מראש על מבוכתם העתידה להם כהגיענו אל שני המגדלים האחרים, ונהי נכונים להשתער אז עליהם באמת ולהגדיל תבוסתם ברעש מלחמה.

עודנו ששים ושמחים בתחבלה זו, והנה נמצא לנו חץ חדש אשר הזהירנו לאמר:

„חופרים בעמק לפני המגדלים, והתהלכות ללא הועיל עוד!”

(¹) למעלה 339, 341.

או חדלנו מעבודתנו. והרומאים כלו מלאכתם וייצפו את המגדלים ברזל ויעלו את כלי הקלע אליהם למעלה — ומשם היה נקל להם לירות עלינו בלי חשך. ואנחנו לא יכלנו להשיב מכה אל חיקם, כי חצינו התמוללו בעבי מגניהם, ואבני הקלע לא הגיעו אל מרום עמדתם. וכן התקרבו מעט מעט אל החומה, ויחלו לנגח באילי הברזל, ומקיץ חמשה עשר יום למצור עירנו פרצו בה פרץ רחב, וראשי גבוריהם שמו נפשם בכפם, ויפרצו דרך בו אל שער החומה, וכל החיל הרב פרץ שער ויעבור וילכוד חלק העיר החדשה אשר על יד פרור ביוזתא, במקום אשר הגיע אליו קסמיוס בראשונה.

ושיטום הסיע את מחנהו ויתקע אהליו לפני מהחומה ההרוסה, על פני המישור אשר עמד חיל סנחרב מלפנים, הוא המקום הנקרא בשם „מחנה אשור“, — ומשם החל להשתער על החומה השניה. אז החלה מלחמה גדולה ונוראה אשר ארכה ארבעה ימים תמימים. אנחנו ירינו עליהם זקים ומות ממגדל אנמוניה ומאילמי בית המקדש הצפונים, ושמעון בן גיורא וכל גבוריו עמו נלחמו נגרם כאריות מעל החומה התיכונה ולפני השער. יומם היתה המלחמה הולכת וחזקה עד נמות צללי ערב ובלילה נשארו כלם על מקומותם, ואיש לא פשט את הליצותיו מעליו. אנחנו חרדנו לרגעים פן יעלה האויב על החומה באישון לילה, והרומאים פחדו ורעדו פן יתנפלו היהודים עליהם בנוחם על משכבותם. וכמעט נבקעו עפעפי שחר שבה נמשה המלחמה ברעש ורגז ובכל מאמצי כח. ביום החמישי נשתה יד אחינו מפני המכונות הרבות אשר כוננו הרומאים להשחית. חיל שמעון נסג לאחור באין מעמד והרומאים הקריבו את כלי התותח אל מגדל הקוץ אשר לחומה השניה וינגחו אותו באילי הברזל עד רדתו, ובנפלו נעשה פרץ בחומה והרומאים שות שתי העירה ויבואו בחוצות הצרים המטים עקלקלותם על יד

החומה — ושם היתה מבוכתם! כי בשמץ עובר התפרצו עליהם גבורינו מכל עבר ופנה, והמוני אנשים ונשים עלו על הגגות ומשם השליכו אבנים וכל הנמצא בכפם על ראשי הרומאים התועים בחוצותינו כצאן אבודות, ורכים מאתנו יצאו דרך השערים ויתנפלו על הגדודים העומדים הכן לבוא אחרי אחיהם העירה, ותהי מכת הרב והרג ואכרן בחיל הרומאים אשר בעיר, ורק מעטים מהם הצליחו לנוס ולהמלט על נפשם.

בנצחון הזה הודענו ידנו וגבורתנו בעיר מעוזנו ומשגבנו. ומיטום אשר לא חשב אנוש העביר את כל חילו עבודה רבה ואחרי מלחמת שלשה ימים, לילה ויום, עלתה בידו לשוב ולכבוש את החומה, ובכל זאת לא מצא עז בנפשו לבוא עם מחנהו העירה, ויתן לנו ארוכה ימים אחדים, אולי נשוב אל לבנו לחרול מנשק ידנו ולשחרהו לשלום. ולמען הראות את גדלו ועצם ידו צוה לכל צבאות חילו להאסף יחדו על הכר הנרחב אשר מחוץ לעיר, לעבור חלוצים על פניו ולקחת מידו את שכרם חלף עבודתם כמשפט.

נורא ונהדר היה המראה בהקבץ כל החיל הגדול והנורא על מקום אחד, הגלוי ונראה לעינינו לכל עבריו, ובעברם על פניו איש איש בחליצותו היפה ונשקו המזרז, ומכלם הכי נפלאו הרוכבים והפרשים, לבושי מכלול כלם, בעברם עם סוסיהם האבירים, ועדייהם כסף וזהב התנוצצו לעיני השמש ויהיו למחזה כליל יפי. הגדודים אשר כלו לעבור על פני טיטום ושריו נקבצו באו אחרי כן אל הקפילאות⁽¹⁾ אשר במחנה, לתת כסף שכרם

⁽¹⁾ Kapilos — מקום משתה בלשון רומי (ב"ר י"ט).

ביין ושכר ותענוגות בני האדם. מחנה הרומאים היה במראהו כקריה בצורה, האהלים נטו במשטר כרחובות עיר, ובתוכם גם שוק רחב למקח וממכר. בימי המנוחה ההם נמצאו על השוק המון משחקים ומשחקות, מרקדים ומרקדות, נשים ושרות, גם מאחזי עינים, חוברי חבר וקוסמי קסם, להראות מעשי נפלאותיהם בעד בצע כסף. פה נערות הודיות, חשופות שכם וגלויות שוק, קופצות בין חרבות למושות, עוברות בעד השלח ולא תבצענה; שם בני כושיים אוגדים נחשים צפעונים סביב לבשרם הערום, ולשונם לשון אפעה שומה בפיהם ולא יפגעו. אך כל אלה שעשעים המה רק לצעירי החיל, לנערים אשר זה מקרוב באו — כי הגברים אשר הזקינו על עבודתם בצבא נותנים בכוס עיניהם, יושבים על מזרקי יין ושותים לשכרה, או משחקים בקוביא, ושכרם חלף נפשם וחיתם הולך ועובר מיד אל יד. ופקידי הצבא ושרי החיל יושבים אל שלחנותיהם בלבר, והם אווחים בזה וגם מזה לא יניחו ידם.

מאחרי השלחן אשר לשרי הצבא נראה נער סורי, יפה תואר ויפה מראה, ועל גבו קשת וחצים, ובידו עט ולוח — הוא מנצח על המשרתים והמשרתות הרצים רצוא ושוב לעשות רצון המסבים ולהביא להם כל משאלותיהם, והוא רשם הכל על הלוח לזכרון ולמצוא חשבון. ובהיות אזניו קשובות אל כל אשר ידרשו, הנהו מזין ומקשיב לכל מוצא פיהם, וגם לשיחותיהם ומדברותיהם איש לרעהו. וכטוב לבם ביין או מאשר הסכינו עמו הנם משוחחים אתו כעם אנוש כערכם, ועונים אותו על כל שאלותיו בעניני המלחמה — כי כן נראה מרחוק, בהראותם באצבע על העיר ויושביה.

אל המקום ההוא היו נשואות עיני אחינו, אשר לאלפיהם ורבבותיהם עלו על החומות ועל הגגות להתבונן אל המראה. אך

לא מחזה אנשי החיל העוברים בסך, בתפארת חליצותם ונשקם, לקח לבכם, — כי אם מחזה השלחנות המלאים כל טוב; אליהם הביטו בעינים כלות — כי הנה זה החל הרעב לענות נפשם. בבתי העם כבר תם הלחם, הקמח כבר אול מן השוק והחנויות, והמוני אדם החלו להתכלכל בכל הבא בידם, וגם זה הולך וחסור, עוד מעט ואיננו. ושם לנגד עיניהם זרים אוכלים פרי אדמתם לשובע נפשם, זוללים וסובאים עד אשר יצא מאפיהם — והם רק בעיניהם יראו ומשם לא יאכלו, באזניהם ישמעו צהלת אויביהם ברננם מיטוב לב, והם רעבים ונפשם ריקה! על זאת שממו רבים, ונפשם כלתה לחדש את המלחמה ולהחריש המית לבכם ומעיהם בשאון כלי הנשק ובתרועה וקול שופר.

מאז נכבשה החומה הראשונה ונהרס מגדל הנשים, החלה אסתר לשלח הציה למטרה אל מגדל אנטוניה, ושם נמצאו יום יום. אך הידיעות קטנו בערבן; רק זאת נודע לנו, כי הגיעו אל טיטוס דברים מקרב עירנו, המבשרים אותו כי הנה החל הרעב לשלוח מגפותיו בנו, ועל זאת צוה לערוך את השלחנות בקרבת העיר — למען למוג לבבנו ולדבא כחלל רוחנו.

ברביעי לימי המנוחה שלח טיטוס דברו אלינו להניח נשקנו ולהסגיר את העיר בידו. ויצו גם ליוסיפוס לדבר על לבנו, אולי נעתר לו באשר יחודי הוא ובלשוננו ידבר לנו. ויוסיפוס בחר לו מקום בטוח אשר לא יגיעו אליו חצינו, ויפתח במשל פיהו, וידבר גדולות ונשגבות כדרכו, ויזכירנו ימות עולם, כי עבדים היו אבותינו מעודם, בהכנעם תמיד לפני החזק מהם, ומאברהם אבינו, אשר לקח פרעה את שרה אשתו בחזקה, ועד סבלות מצרים ואשור ובבל וסוריה נשאו אבותינו עול זרים וידמו, ורק לישועת ה' יחלו כי יחמול עליהם ויגאלם בדרך פלא. ועתה גם לישועת ה' אך שוא ניחל — כי הרומאים גוי צדיק שומר אמונים

ואנחנו עם כבד עון וגדל פשע, ועין בעין נראה כי ברצון אלהי עליון עשו הרומאים חיל והצליחו⁽¹⁾.

כן העתיר עלינו במלים בכזבו לנו בלשונו, גם בכה ויתחנן לנו לחוס על העיר והמקדש ועל נשינו וטפנו ולהתרפס לפני טיטוס, כי אז יתרצה ברחמים ושלום יעשה לנו, ואם לא נעשה כזאת אז מרה תהיה אחריתנו, ובטרם ישלחו הרומאים ידם בכל הקדוש והאהוב לנו, ישלח בנו הרעב את כל מגפותיו ויכלנו — כי הלא כבר החל להשחית בעם ולשלוח חציו בנו כיום הזה.

בדבר הזה הזכיר לנו עון אחינו הבוגדים כמהו, המודיעים את אויבינו מכל הנעשה בתוכנו, "ורבים מאתנו התמרמרו על ככה ויחרפוהו בחמת אפם וימלאו פניו קלון.

בעצם היום ההוא נמצא לנו חץ ועליו כתוב לאמר:

"בן הכהן הגדול נמצא במחנה. מתתיהו ויתר בניו שתו יד עם בן יהודה, שר המגדל התיכון, להסגיר את החומה ביום מחר כי יבוא."

החץ הזה נחת בנו וישפוך לארץ מררתנו. ונמהר ונודיע הדבר לבן גיורא, כי על חילו נחשב בן יהודה והמגדל הוא בגבול משמרתו. ושמעון חגר חמות ויאסור את מתתיהו ושלשת בניו אשר עמו ויכבד עליהם אכפו עד תתם תודה כי בן עשו. גם גלו שמות יתר השועים והאלופים אשר היו בקושרים, ועוד כלילה ההוא נתפשו כלם חרש ויושמו במשמר. ויהי ממחרת וישלח בן יהודה את אנשי חילו אל מקומות שונים, למען הרחיקם מעליו, ולא נשארו עמו בלתי אם חבריו ומתי סודו — ולא ידע כי הושמו לו מארבים המבינים אל כל מעשיו. ובעודנו עושה כה וכה לבצע מחשבתו הרעה פרץ שמעון וחילו אל המגדל ויתפוש את בן

(1) מלחמות V, 9, 3—4.

יהודה ואנשיו וימיתם לעיני טיטוס ושריו וגדוד גבוריו אשר החלו לגשת אל החומה, כבטחם בעדת המרעים ההם. אז נעשה משפט חרוץ גם ביתר הבוגדים אשר נתפשו בכף⁽¹⁾, בהגלות עונם, כי זה כבר היתה ידם במעל, והם היו בעוכרינו, בשלחם אש באוצרות המזון ובעוררם מדנים בינינו, למען נכלה איש רעהו במלחמת אחים.

במות האנשים ההם, החמאים בנפשותם, עוד לא פסו הבוגדים מתוכנו, ובקרב המחנה עוד נמצאו אנשי רשע „ידידי הרומאים“, אשר „כתבו דבריהם על חצים ויורוס חוץ לחומה“⁽²⁾, ועל ידיהם נתפשנו, נבעו מצפונינו.

ביום ההוא אשר נעשה המשפט החרוץ בבוגדי עמנו, קם שאון בקרב מחנה האויב — כי נמצא שם חץ אשר הרעישם כארבה, יחד עליו התגודדו, ופקידי החיל לקחוהו ויביאוהו אל שר המחלקה⁽³⁾, ומשם פשט גדוד ויבוא אל השוק אשר בקרב המחנה, ויתפוש גער אחד ויאסרהו ויוליכיהו על הכבד אשר אל מול החומה, ועד מהרה הוכן שם עץ צלב להוקיעהו נגד עינינו. על המראה הזה התכוננו מראש החומה, וצפורה עומדת על ידי כפעם בפעם ופתאם השמיעה קול ענות ואחריה עורר יהודה אחי זעקת שבר — כי הנה זה הנער הסורי, היא — אסתר מחמד עינינו הלקוחה למות!

ברגע ההוא אשר הואיל יהודה לקפוץ מעל החומה עם עדת גבורינו אשר נכנונו לעשות כמהו, חש אחד הרוכבים כחץ יעוף אל פקיד^ה הגדוד העומד על אסתר למשמר וענש, וירקן על ידו גליון, ובקרוז הפקיד את הכתוב בו נתן צו, והגדוד סבב את הנער כבראשונה ויוליכיהו אחרי הרכב בין רחבות האהלים עד נמותם אל אהלי הקורבן אשר

(1) שם 13, 2—1, (2) אדר"נ פ"ד, (3) Cohors.

לטיטוס ולראשי הלגיונות, ושם נעלמו מעינינו ולא יספנו עוד לראותם.

מרעידים ומשוממים נשארנו כלנו על מקומנו, וכל עצה אבדה ממנו לרעת דבר אסתר ואת אשר נגזר עליה. נפשנו ירעה לנו עד מאד ויגון קודר כסה עלינו בצלמות. ויהודה התמרמר עלינו וירב כעשו עמנו בהתאוננו רע עלינו ובמלאו פיו הוכחות על אשר נתנו לה היללה הנעימה להשליך נפשה בתוך לבאים ולהביא עליה את כל הרעה הזאת. אך צפורה האבירה והנאדרה בכח לבב הכליגה על יגונה גם בהגיע הרעה עד נפשה. אף התאמצה לנחם את כלנו, בהשיבה אמריה לנו, כי בצרת עם כלו אין אדם שליט בחייו לשמרם מפחד רעה, כי אם כה יעשה כל אחד בדאגו לנפשו, ואבדה תקות העם ונכחד כלה מן הארץ, ועוד הוסיפה לאמר:

„הן לכם הגברים הכח והעז לאחוזו בחרב ולעמוד בקשרי מלחמה עם הצר הצורר על ארצנו, ולנו הנשים לעזור על ידכם בכל אשר נוכל. אכן נבצרה ממנו גבורת מלחמה, להראות נחת זרוענו על שדה קטל, אבל גם לנו הצדקה לשים נפש בכף ולהראות כי עבריות נחנו, בדבורה או כיעל, כאשר התבצית⁽¹⁾ או כיהודית הבתולית⁽²⁾, או להשליך נפשנו מנגד ולמות בעד עמנו ואלהינו כחנה יולדת השבעה⁽³⁾, ולהניח עצמותינו בחיק אדמתנו הורתנו, אשר קדושה אחת לה בכל מקום אשר עיני ה' אלהינו עליו, כדבר אסתר אחותי בהפרדה מעלינו.”

„הנאהבה והנעימה!” — קרא יהודה בבכי תמרורים — אכן לה אמר לבי כי לא אשוב עוד לראותה. מי יתננה לי עתה, אחותיה ולא הרפיתיה עד עולם!”

(1) שופטים ט' ג. (2) יהודית ח' טז. (3) גטין נ"ז; חשמונאים II ו'.

„ומה בצע לאחיך בהיותי לנגד עיניו? — אמרה צפורה בהביטה אלי באהבה רבה — ואנכי מתנכרת לו, וגם הוא כמו זר יחשב לי כל עוד יעמדו נכרים על אדמתנו וזרים קמים עלינו להשחיתנו!“
 „ולי מה יקרה חברתך, אחותי כלה! — קראתי ברגש לבב — את רוח אפי וראשית גבורתי, כי מפניך גבורים יכלמו ובך לי צדקות ועז. אבל שאון זרים מי יודע אם נכניע עוד! — הוספתי במר נפשי — הן תוחלתנו ממשכה מאד ותקות עמנו מי ישורנה!“

„ובכל זאת אל נחדלה מיחל — השיבה אמריה לי — כי בוא תבוא לנו ולעמנו בעת רצון — ולה' הי שועה!“

ויוסיפוס לא חדל להתראות אלינו מרחוק ולקרא לנו לשלום, כי חזקה עליו פקודת טיטוס אדוניו, אשר קצרה רוחו במלחמה הארוכה ונפשו כלתה לשוב רומאה ולראות בטוב אשר הגיע את בית אביו בהגיעו למלוכה ⁽¹⁾. אבל לשוא העתיר יוסיפוס אלינו אמריו, לריק יגע לפתותנו בפיתו, כי אם נתרפס ונרחב את טיטוס יכבוש כעשו מעלינו וירחמנו וירצנו, — אנחנו ידענו כי אך בכחש יסובבנו, כי בן אספסינוס אבורי הוא ולא ירחם, ופי מלאכו זה המדבר אלינו עוד הוסיף להעיר חמתנו. ויהי ביום השני ויתיצב יוסיפוס נגדנו כפעם בפעם, ויערוך אלינו מלים, ובהיות נפש כלנו מרה עלינו בגלל האסון אשר קרה את אסתר, התמרמר עליו איש אחד מחילנו ויור בו אבן קלע, והאבן נגעה בראש יוסיפוס ויפול ארצה ויתעמף כחלל. אז פרצו אנשינו מהעיר להחזיק בו ולסחבהו אלינו, אך טיטוס שלח גדודי חילו ופרשיו לקראתם, ובעוד הם

⁽¹⁾ Tacit. Hist. V, 11

נלחמים יחדו, לקחו הרומאים את יוסיפוס וישאוהו אל המחנה. והקול נשמע כי נהרג יוסיפוס וישמחו כל אחינו כי הוּו נקם, ובהגיע השמועה אל אמו הכלואה במשמר, לא התאבלה עליו אף לא התעצבה אל לבה, באמרה, כי גם בחייו לא שָׂמַח לבבה¹). אולם שמחת אחינו היתה עדי רגע, כי עד מהרה שב רוח יוסיפוס אליו ויקם ויתעודד וישב ויתראה אלינו — להרעימו.

כראות טיטוס כי עצת שלומו לא קמה ועצת בליעל הופרה — כי מאנשי החיל בתוכנו אין עוד קושרי קשר בהמוֹן להסגיר את העיר בידו, ויחר אפּוֹ, ויצו לבנות דִּיק ולשפּוֹךְ סוללות על מצודת אנטוניה ללכדה, כי משם יקל לו להרוס אל המקדש ולכבשהו. גם צוה להקים מצודות על החומה הישנה, ללכוד את העיר העליונה. על הסוללות והמצודות ההן העביר את כל אנשי חילו עבודה רבה, והם שקרו על עבודתם ומלאכתם מתחת ל„סוככים“ ומבעד ל„צפים“ אשר ערכו להם למחסה ומגן, וכל יתר החיל עמד בין גרודי העושים במלאכה להיות עליהם למשמר. ובבקשנו עצות ותחבולות להפריע את האויבים ממעשיהם, היתה העצה היעצה מאת יוחנן לבוא אליהם במחתרת. אז גברנו חילים ונחפור תהלוכה ארוכה מתחת מצודת אנטוניה עד הגיענו אל תחתיות הדיק והסוללות, הקרובות אשה אל אחותה, ואת יסודתן תמכנו בקורות עצים, לבל תפולנה בלא עת, ובין הקורות שמנו עצי שרפה משוחים בזפת ובכל דבר אשר קל מהרה יתלקח. ואחר כן שקמנו ונכט במכונונו עד אשר הקימו את האילים והכרים ומכונות הקלע והחרס בדרכם, וכאשר כוננו להשחית שלחנו אש בקורות התהלוכה ונשב על עִקְבֵינו. והאש אחזה בקורות התומכות את היסודות מתחת, ופתאם לפתע נבקעה האדמה בקול רעש וזועה, וממנה יצאה אש

מתלקחת ותאכל את עצי הדיק והסוללות והמכונות, ויחדו נהרסו ויפלו תחתיהם ברעם ורעש ותמורות עשן ולהבת שאל ואבק פורח זקנים מעופפים על כנפי רוח, מגור מסביב! למראה הזה רפו ידי הרומאים ולא קמה בהם עוד רוח. הם לא פללו כי נמצא עז לנו לחפור באדמת סלע במרחק רב כזה, והנה בושו ממבטחם וכל עמל ארבעה לגיונות ועבודתם ויגיעתם שבועים וחצי כלה בעשן ויהי לקער!

עוד הרומאים נכובים באפס עצה להתגבר על המצודה ולהבקיעה אליהם, והנה מחיל שמעון יצאו גבורי מלחמה אשר נשאו לבבם לעשות כלה ליתר המצודות בכח ידיהם בלבד. בראשם עמדו שלשה גבורים מצבא חילנו: תפתיוס הגלילי, בן-נבט הדייבי ומעשרום עבד מרים, הוא הענק אשר התגבר על שמעון בראשיתו⁽¹⁾. כהולכי בחליל אל משתה דודים הלכו אל מחנה האויבים, ובצערי און נגשו אליהם מבלי חת מופני חציהם אשר ירדו עליהם כמטרות עז, בימונם נשקם ובשמאלם לפידי אש, ופתאם השתערו עליהם כסער מתחולל ופיצוץ כקש נדף ויתנפלו על הסוללות הנשארות ויציתו אש בכל כלי משחתם. והרומאים אשר במחנה חשו להציל את אחיהם ממות ומכונותיהם מיד להבה. אז פרץ גם חיל שמעון משערי העיר ותהי מלחמה כבדה סביבות הסוללות הנוערות. וגבורינו נשאו בידיהם את הברזל הלוחט אשר על האילים והכרים ויפזרום לכל עבר, וכל יתר החיל קפצו מראש החומה וירוצו בחמת כחם אל מחנה הרומאים, ויתמרמרו אליהם בכל עז, להרסם ממעמדם ולשרוף את אהליהם. אם נחתה חנית אויב כצד היהודי הנלחם, לא חש להוציאה ולחבש לפצעו, כי אם התנפל עליה במלוא גופתו לשברה בעודה בבשרו, לכל תצלח עוד כיום קרב⁽²⁾.

⁽¹⁾ למעלה 433, ⁽²⁾ מלחמות V 11, 5.

נגד מרי הנפש האלה הנלחמים בסערת חמה כזאת לא מצאו הרומאים מעמד ויחלו להפוך ערף. אז הסיע טיטוס את כל חיל רוכביו ופרשיו, וישתער על אחינו מאחריהם. וכראות אחינו כי היתה להם המלחמה מפנים ומאחור, הריעו תרועה גדולה ויעלו ענני אבק ועפר רב סביבותם עד כי התהוללו הסוסים, השתוללו הרוכבים והנלחמים לא ראו ולא הכירו איש את אחיו. וכן נסוגו אחינו לאטם עד שובם העירה. והרומאים נשאו בשרם בשניהם ותכה מכעש עינם, בראותם כי כל מעשי ידיהם עלו בתהו ויאבדו. רבם נואשו ולא האמינו עוד כי תמצא ידם לעם הרמס, ובהם נמצאו גם כאלה אשר שמו אותותיהם אותות כי אדיר ה' לנו ובאברתו יסך על עיר קדשו, ויקללו במלכם ובאלהיהם ויתמכרו אלינו לבוא בבריתנו ולהיות כמונו⁽¹⁾. הגרים האלה, גרי הצדק, הרחיבונו וישלמו נחומים לנו, ועל כן יקרו לנו מאד, ונחלק עמם שארית לחמנו, אף חסרנו נפשנו מן המעט אשר עוד היה לנו לבל ידעו הם מחסור.

ונפש טיטוס ושריו קצרה בעמלם לשוא להוריד עז מכטחנו ולהכניע גאוננו. ויועדו יחדו להמתיק סוד במה יוכלו להסיר מעליהם חרפתם לעיני כל הגוים, — כי עם היהודים, הקטן והדל, עומד בקרית עזו כסלע איתן נגד חילם הגדול והנורא, ובל כלי יוצר עליו לא יצלח וכל חכמתם התבלע וגבורתם מאפע. אז גמרו אמר להקיף את העיר בסוללה אחת ארוכה וחזקה, ולסגור על ירושלים מכל עבריה, למען הכרית אבל מפי יושביה, או יכנע ערפם הקשה או ישבר לאין מרפא וכרעב וכדבר יחדו יכליון.

⁽¹⁾ Dio Cassius 66, 5

ועצת רשע זו קמה ונהיתה! על פי טיטוס נהפך כל חילו הרב לחופרים ולחוצבים, ועצים מרחוק הביאו למעשה הסוללה ולמבנה החומות, ויחריבו את סביבות ירושלים עד תשעים רים לכל רוחותיה בהשחיתם כל עץ ומטע מאדמת ארצנו⁽¹⁾. וכל הפקידים ושרי הצבא שקדו על עבודתם ויאיצו באנשי החיל לכלות מעשיהם במשך ימים אחדים, ועל שערי חומותינו הפקידו שומרים יומם ולילה, גם הקימו שלשה עשר מגדלי צופים, לשמור צעדינו ולהיות כלם נכונים לקראתנו, פן נשוב ונחבל את כל מעשי ידיהם.

ככלות המלאכה הגדולה הזאת עד תמה סגרה העיר כלה, ורלת העם אשר זה כמה החיו נפשם בצמחי האדמה ופקועות השדה, נשארו בעיר באפס מחיה — כי כל היוצא ממנה נתפש בידי הרומאים ותהי אחריתו להכרית. ובכל זאת רבו היוצאים, כי כבד הרעב מנשוא. ורוכבי הרומאים ארבו להם ויתפשום ויכום ויענום וידושו את בשרם בעברת זעם, ואחרי כן הוקיעום על עצים לעינינו נגר החומה, ויעותו את גופם במראות ממראות שונים, ויחזקום במקבות ומסמרים ויתעללו בם בשחוק אכזרי, לחרפה ולזועה לכל ראה. וטיטוס לא כהה בם ולא הניא אותם ממעשי רשעתם, וכאשר רב מספר הנתפשים ולא נמצאו די עצים להוקיעם, צוה לקצץ את ידיהם ולהניסם העירה, לשית בם נוספות על מספר חוליה וחלליה⁽²⁾.

והרעב הלך וחזק בעיר. מחיר הלחם עלה למעלה ראש, עשירי קרת נתנו מחמדיהם באכל להשיב נפש, ועד מהרה תם כלה, ויחפשוהו כמטמונים ולא נמצא עוד. והעניים בשלו את התבן אשר למשכבם מתחתם ואת כל כלי העור ואף את צפיעי

⁽¹⁾ מלחמות VI, 1, 2. שם V, 11, 1—2.

הבקר וגללי האדם הדיחו במים ויכרו מהם את הגרגרים ואת הפרודות ושארית כל אכל אשר לא עָכַל. ובבלעם את כל הבא בכפם נהפך לרעל במעיהם ויכבדו תחלִּיָּהם מנשוא. מזוי רעב ולחומי רשף נעו כצללים בקרב חוצות, תעו להמוניהם בברכים כושלות מצום וחלי, ובאשר נפלו לא הוסיפו קום. אנשים ונשים לאלפיהם ולרבבותיהם עלו וחלו עם ילדיהם על הגגות כל עוד רוח באפם, ופניהם החורים מַסִּבִּים אל הר הבית ועיניהם השקועות בחוריהן נשואות אל היכל הקדש, בצפיתם לישע ממעונה אלהי קדם — וכה נפחו נפשם ויגעו מבלי משים. ויהי מספר המתים הולך ורב עד כי לא הספיקו הנשואים בחיים לחצוב להם קבריהם, וישליכום מאחרי החומה עד כי מלאו העמקים. והגויאות מהם. וכאשר תם כחם לשאת משאם חוצה לעיר, צברום בבתים החרבים מאין יושב, וכאשר נמלאו עד אפס מקום סתמו את מבואיהם מחוץ. אבל מהרקב אשר בא בגויות הצבורות לחמריהן פרצה מגפה גדולה אשר הוסיפה לשים שְׁמוֹת בקרבנו, ויהיו חללינו מתגוללים בראש כל חוצות ואין מאסף עוד.

ובכל אלה לא נפל לבב גבורינו, ובצפיתם עוד צפו כי נפש הרומאים תקצר בעמלם וישיבו ידם מעם נקשה ואבד המתחזק באלהיו, או מן השמים ילחמו לנו והיתה מכת הרומאים כמכת מדין בצור ערב או כמפלת סנחרב בימי חזקיהו. כי אמנם גדלה האמונה בתוכנו בימים ההם ובעת ההיא, כי „חבלי משיח“ באו לנו וימי גאולת כל העולם קרבו אתיו, הימים אשר חזו לנו נביאינו קדושי ה' לעת קץ. רוח מלא מאלה בא על כל העם היושב בירושלים; חולינו חזו ישועות בהלך נפשם, חללינו ספרו נפלאות בצאת רוחם, ורעבינו האמללים לא בקשו לתת להם משארית הלחם והיין והשמן, הנמצא באוצרות הקדש, או מבשר הובחים, עולות התמיד, אשר עוד הקריבו הבהנים על מזבח ה'

דבר יום ביומו — כי אלה קרשי שמים המה, חק לאלהי מרום לכפר בם על נפשותינו, ואלה — לאנשי החיל, לוחמי מלחמת ה', השופכים כמים דמם בעד עמם וארצם לגאלם מיד צר. אמנם גם אנחנו גם כל אנשי המלחמה החלוננו לשאת חרפת רעב, כי הלחם והקמח כבר אול מאוצרות בית ה', ונכלכל נפשנו רק בתאנים ושארית היין הנמצא עוד להשיב נפש ולא לשבעה. ואז היה בתוכנו לחק, לתת לאיש תאנים ליום כמספר האויבים אשר אכלה חרבו בו⁽¹⁾). הנה כן הוסיף הרעב לתת אמץ בלבב גבורינו, וכן הרבו עצמה להתחזק במעווס, ויעמדו על החומה כקיר ברזל וכסלע כבד. וכל צבאות רומה חתו ממכטם ולא מצאו עז בנפשם להרוס אלינו ולקחת ממנו עמדתנו. אמנם גם בהם נגעה הרעה, והמגפה אשר פרצה בתוכנו מהמון המתים אשר התגוללו בכל מקום באין קובר, היתה גם בם ותפיל מהם חללים למכביר. ובכל זאת לא נגרע מספרם, כי נמלאו תמיד באנשי חיל חדשים מקרוב באו, ומלכי גוים באו לעזרתם וכל טוב ארצותם בידם, גם צבאותיהם העלו עמם — והם נתנו להם לב חדש ורוח חדשה נפחו בתוכם להחזיק מצור ולהלחם בירושלים עד רדתה.

בתוך הבאים היה אנטיוכס בן עפיפנוס מלך קומגניה, המדינה אשר על נהר פרת מזרחה צפונה. הוא עפיפנוס, אשר בנערותו הואיל לבוא בדת ישראל למען התחתן את דרוסילה, בת אגריפס הראשון⁽²⁾, ובצר לנו נוסף גם הוא על אויבינו וישלח את אנטיוכס בנו עם מבחר חילו לעזור לטיטוס בצורו עלינו. ויהי כבואו אל המחנה וירא את הרומאים והנה הם רובצים על מקומותם הרחק מחומת ירושלים. ויתפלא על זה מאד וישאל את טיטוס: האמנם יראים הרומאים את היהודים כי יחנו מרחוק מבלי קרוב

(¹) אדר"ג פ"ו. (²) למעלה 322.

אל חומת העיר לכבשה? וישחק טיטוס מרה, ויען ויאמר: „נסה נא אתה, אולי תצלח מהם וכבדנוך!“ וימהר אנטיוכס ויולך את גדודי חילו ביד רמה להעלותם על החומה בסערה. ואנחנו הודענום את ידנו, ונכס ונהמם ונשחיתם עד כי לא שבו מהם כלתי אם אנטיוכס הקל ברגליו ואתו רק מתי מעט משרידי חילו וגם הם קמים ופצועים, מלאי כלמה וכאב נעכר.

ולטיטוס הגד כי נסבת הנגף אשר היה בחילו היא צפרי גויות היהודים המשלכות חוץ לחומה, ויסר אל המקום וירא והנה הגיאיות מלאות מהן, וליח נבאש נוזל מתחתן בהמאסן מחם שמש⁽¹⁾. למראה הזה רגזו תחתיו ויצו לסתום את הגיאיות ולמלאותן עפר, ועל אנשי חילו פקד לבלתי הניא עוד את היוצאים מן העיר למלט נפשם משחת בלי. ואז החלו רבים לעזוב את העיר ולהמסר בידי האויב. אבל מרעה אל רעה יצאו — כי נפוחי רעב אלה בטושם אלי אכל למלא נפשם נקרעו מעיהם החמרמרים ותבקע קיבתם הרפה ובעוד אכלם כפיהם נפלו וימותו. וגם אלה אשר נזהרו באכלם לא הצליחו למלט מן שאל נפשם — כי רבים מהם, לפני צאתם אל הרומאים, בלעו דינרי זהב, מיראתם פן יחפשו תופשיהם ויגזלו מהם את הנמצא אתם. והנה יצא הקול במחנה, כי בטני היהודים מלאות זהב. ויקומו אנשי החיל על היהודים הנמצאים אתם, ויבקעו את בטניהם להוציא את הזהב ממעיהם. וירבו חללי אחינו בהרצחם נפש עד כי ביום אחד נמצאו יותר מאלפים איש מקקעי בטן. שמע טיטוס ויתעבר, כי חשב לחרפה להיות בחילו זובחי אדם למען הבצע. אך לשוא צוה על חילו במפגיע לבל יוסיפו עשות את הנבלה הזאת — כי האכזרים לא חרלו מחמם כפיהם, ומיראתם לרצוח נפשות יומם לעיני כל, עשו

⁽¹⁾ מלחמות V, 12, 3.

מעשיהם במסתרים או בחשכת לילה⁽¹⁾. ובהשמע הדבר הנורא הזה בחוצות ירושלים, אסרו חכמינו על העם לבלוע זהב בעת סכנה כזאת⁽²⁾. אף אמנם חדלו אנשי העיר לצאת אל האויב, ויבחרו למות ברעב ממות בידי הרומאים המרצחים.

עוד הפעם התיצב טיטוס לקראתנו מנגד ויעד בנו להפגע לפניו ולשחרהו שלום, ואם לא, אזי חרב תחרב העיר כלה וגם המקדש לא ינצל מידו. ואנחנו בחמת רוחנו בזינו להרשע העריץ הזה, כי מרה נפשנו עליו מאד. ויוחנן אסף כל עברתו ויחרפהו וינאצהו ויקראהו „רוצח בן מרצח“ ויענהו בשם כלנו, כי טוב לנו למות מלחיות חיי עבדים, וכל עוד נשמתנו בנו לא נרף מהלחם עם אויבנו מחריב ארצנו⁽³⁾. „הרבה עלינו צבאך כהנה וכהנה! — דבר אליו באפו — כלם יכרעו ויפלו אתנו יחדו. גם לעירנו ומקדשנו לא נראג עוד, כי יקרים הם לחפצי חיים, ולא לאנשים כמונו, אשר כל ישענו וחפצנו רק להוקיר מותנו לאויבינו, אשר באפם עשקונו ועל חנם בלעונו. אך אלהים מעוז לעיר קדשו ולמעון זה בחר לשבתו עולמים — הוא יגן עליהם בעזו, הוא יקח גם נקמתנו מכם והשב ישיב שבעתים אל חיקכם ככל אשר פעלתם לנו!“.

כרבות החולים והחללים בעירנו עד אין מספר, רפו ידי צפורה ולא עצרה עוד כח לאסוף אליה נשים רחמניות ולהיות לעזרה סביבותיה כאשר הסכינה לעשות בראשונה. ומאז חדלה לעשות בחפץ כפיה היתה בצל נהלך, ותחדל גם מבוא על החומה ולהיות לרוח גבורה למשיבי מלחמה שערה. ותשב שוממה עם

⁽¹⁾ יש 13, 4—5. ⁽²⁾ תוספתא גטין פ"ב. ⁽³⁾ שם, 11, 2.

נרים אשת אלעזר, ותקנא ברעותה זו, אשר ירדה בשיחה ותבך המורורים על הישד והשבר אשר מצאו את עמה. היא לא יכלה לבכות, כי כאבן התחבאו דמעותיה בקרבה ויעיקו תחתיה לבלי הכיל עד כי קצרה רוחה ולבה חשב להשבר. פתאם הגיעה אליה השמועה כי דודתה, מרים בת ביתוס, הולכת למות. והמון מעיה ורחמיה גברו אל האלמנה הזאת, אשר בצל קורתה התלוננה בימים הטובים מאלה, ותנער ממקומה ותקם ותלך לראות את דודתה ולדעת מה היה לה. הליכתה בפעם ההוא דכאה כחלל נפשה, כי לא ראתה את העיר ורחובותיה זה כמה — והנה נעותה מראות, איכה נהפכה הקריה העליוה למעונות תהו! ומה גדל השממון בתוכה! נפוחי רעב נעים כצללים או מתעטפים כחלל ברחובותיה, הרגלים כושלות בפגרי מתים, גדולים וקטנים, המתגוללים כדמן על פני רצפת הרחובות, ורוח קטב עולה מהם לתת מחנק לנפש כל עובר. כל זאת ראתה עתה בעיניה, הרגישה בכל חושיה בה, ומעיה המו בהמות ימים, לבה הלם פעם, ראשה סחרחר, האזנים כמשק גבים שוקק בהן, נשמת אפה כנחל גפרית ונפשה כארץ עיפה — והעינים יבשות ולא תדמענה!

מבלי דעת נשאוה רגליה אל רחוב הביתוסים, ותלך אל ארמון מרתא, ותבא דרך הדלתות הפתוחות אל האולם — שם נקרתה לה אשה זקנה, קטנה וקמוטה מרוב ימים, אשר הגידה לה, כי עוד בלילה ההוא יצאה נפש מרתא מפני זלעפות רעב אשר עונה זה שבועות שלשה. האשה הענוגה הזאת, העשירה בנשי ירושלים, שלחה את עבדה אל השוק לקנות קמח סלת, ויבקש העבד ולא מצא. וישב אליה ויאמר: „סלת אין, אך קמח נקי יש“; אך עד שבא העבד אל השוק, נמכר גם הקמח הנקי, גם הקמח המערב בסבין, גם קמח השעורים — וכן שב בידים ריקות

ומרתא נשארה בנפש ריקה⁽¹⁾, ובכל כבוד עשרה ויקר אוצרותיה לא נמצא לה אכל לשבור רעבונה, וכן התעטפה בענוים רעים ונוראים עד צאת נפשה.

„ובמה תחיי את את נפשך?“ — שאלה צפורה את הזקנה, בהשענה אל הקיר, כי בשלו ברכיה באין מעמד.

„הנני רואה כי ילדה ישרה את; אך יהי נא סודי כמום אתך, אל תגליהו! — אמרה הזקנה, ובדברה הוציאה מחיקה נעל עור בלה — את הנעל הזה הקרה ה' לפני במרתף הארמון הזה, והנני מוצצת אותו במסתרים זה ימים שלשה ונפשי לא תקלא, כי אין שנים לי להריקהו ולאכלהו כאחד האדם. אך צר לי עליך, עלמה חלושה ואנושה, לכן הא לך זה, נשבי לך ממנו להשיב נפשך ואני אחיה בנותר!“

„קומי נפש יקרה ולכי עמדי! — קראה צפורה בלב נרעש — עוד יש לנו מעט צמוקים ויין, ואכלת עמנו ושתית וייטב לך.“

„הם! — קראה הזקנה, בשומה ידה על פי צפורה ובהביטה סביבותיה בחרדה — אם ברכך ה' באלה, אל תדברי בקול ואל תשמיעי כזאת בחוצות ירושלים, פן ישמעו הרעבים מרי הנפש והרגו אותך וגזלו אכלך מפוך.“

„עוד זאת חשבת אלהים לנו — נאנחה צפורה ועיניה דלו למרום — כי בניך הרחמנים נהפכו לאכזורים ועל מעט אכל איש את אחיו יכה נפש!“

„הרעבים האלה יניעון להמוניהם — אמרה הזקנה — יהמו ויסוכבו עיר, יחתרו בבתים ויחפשו אכל במטמונים, ואוי לאדם אשר ימצא בידו מאָם, כי כחומם נפשם יחשבוהו ונקה לא ינקוהו.“

וצפורה משכה את הזקנה אחריה ותתנהל עמה לשוב אל

(1) גטין נ"ז.

המצודה, אך כחה עזבה ורגליה נטו לרגעים, ותשען על הזקנה הקטנה, הטופפת לאטה בצעדים מהירים, קטנים וצרים. ויהי כעברן יחד על פני רחוב הנשיאים, והנה עדת אנשים נפוחי פנים וצבויי בטן חשים רצים מאחד בתי השן בעינים מזרות אימה ופלצות. והמה נסים נמלטים יחדו מפני אשה אחת הרודפת אחריהם, והיא נוראה ואיומה למראה: שערותיה פדועות, עיניה כמו יצאו מחוריהן, וקצף מהול בדם יוצא עובר על שפתיה המבקעות, ובידה רגל ילד, חרויה וחרובה מאש זרה, והיא קוראת אחריהם בקול נחר:

„אתיו הנה, שורדים! אכלו מבשר זכחי, עדת מרעים! זה הילד טפחתי ורביתי, זבחתי אף צליתי צלי להחיות נפשי, והנה הגיע הריח אל אפכם ותצר עינכם במאכל התאוה אשר ערכה לה האם מפרי בטנה! הא לכם הרגל הזאת! שובו וקחו לכם הכל! זה הילד הנחמד אהוב היה לי בחייו ונעים במותו — אך לאכול מבשרו לא אוכל. גם כי יציקני הרעב אלף מונים, פה ברחוב אגוע וידי לא תגע בו ועיני לא תשוב לראותו עוד!“

וצפורה הכירה את האשה האמללה, כי היא ממרומי העם, ושמה מרים בת אלעזר, אשת יוסף האפרתי, מכפר בית היצוב אשר מעבר לירדן. את דואג בנה יחידה הביאה עמה ירושלימה אחרי מות בעלה, ותהי „מודדת אותו בטפחים ונותנת משקלו זהב לבית המקדש“ — ועתה הנה זו אחרית הילד האמלל וזה גורל אמו השכולה! ⁽¹⁾.

„הרים כסונו! גבעות נפלו עלינו!“ — קראה צפורה ולא בקולה ותפול לארץ מבלתי יכולת עוד לקום.

„אנא, הושיעו, הצילו! מלטו נפש עדינה מרעה!“ —
 צעקה הזקנה בהרימה בכח קולה.
 ועדת האנשים, אשר זה מעט נדמו כחיתי מרף בשאפם
 לשבור רעבון נפשם, חשו לקול הקריאה, ויחגרו שארית כחם
 ויעמיסו את צפורה על זרעותיהם וישאוו בחמלה רבה אל מגדל
 אנטוניה, באמור להם הזקנה כי שם מעונה.

כאשר הבהילונו אל צפורה לא הכרנוה עוד, כי ישנו פניה
 כלה, עיניה חשכו ורמעו, אוניה כברו משמוע גם גרונה נחר
 וקולה לא היה לה. לרגעים הקיאה מים עכורים ומהולים במררתה
 אשר הוסיפה געל נפשה. ומרים קפצה אליה בבהלה ותצעק צעקה
 גדולה ומרה. ותהרפנה הזקנה אחור ולא נתנה אותה לגשת אל
 רעותה, גם הוציאה כל איש מעליה, חוץ ממני — אחרי דעתה
 מה אני לה. השכבנוה על מטתה ונפשוט מעליה את בגדיה.
 והזקנה פתחה את כתנת צפורה אל מול לבה ותבט אל תחת
 זרעותיה ופתאם זעקה מרה ותקרא: „אהה ה' אלהים, אשר יגדתי
 בא לה!“.

התבוננתי גם אני אל תחת זרעותיה, וארא והנה כשני
 כתמים אדומים, עגולים וארוכים מעט נראו בשחיה.
 „אוי נא לי מה היה לה! — קראתי אל הזקנה בלב נמוג —
 הלא זה אות הדבר!“

„בן אתה דובר, בני! — ענתה הזקנה — זה „דבר הוות“.
 עוד מעט והכתמים יראו על כל גופה היפה, ואחרי כן יחפכו
 למראה תכלת, ואז“ —

„החרישי ודמי! — גערתי בה בבהלה — עורי נא אחותי
 כלה! — צעקתי אל צפורה בלב נשבר — התעוררי נא רעיתי

יפתי, תמתי! קחי ממני חלקך בחיים או הבי לי חלקי במחלתך
והיה גורל אחד לשנינו!"

בן נתכו כמים שאגותי, ולקולי חדרו אלינו כל האנשים
הנאספים בחדר השני, ויתבוננו אל צפורה ויספקו עליה כפים:
„הואת היא הנפש האבירה אשר היתה לרוח גבורה לכלנו?
— יללו עליה מסביב — אוי נא לנו, כי כירושלים נדמתה בימי
טובה ואליה נמשלה גם עתה ברעה זו הגיעתה!"

„עורי נא אחותי, ידירתי! — קרא גם יהודה אחי בבכותו
תמרורים — הן יד ה' הויה בי ואדע אלמון בטרם ראיתי חיים עם
אסתר רעיתי אשר אהבתי סלה — אל נא יהי גורל אחי כמוני!
שובי נא אליו וחיי לפניו כאשר הסכנת עמו והיתה זאת תנחומתי!"
„שובי אלי, רעיתי, אהובתי! שובי שובי השול מית!"
הוספתי לקרוא, בהתנפלי לפניו לנשקה מנשיקות פי. —

גש הלאה, ידיד לבבי! — נשמע קול צפורה ברעד אשר
אחזה מקרה נסתרה — אל תגע אל פי, כי מות בו. הן רוח אפי
נהפכה למשחית, כי יצקה ירושלים עלי מרוחה, — אך תנה לי
יד ימינך! גם אתם, יהודה ואלעזר מקראי, שימו ידכם אל ידי
והשבעו לי בה' כי לא תעזבו את אמנו השכולה, זו הבת ירושלים,
ואהבתכם קדש תהיה לה עד בוא קצכם ואלי תאספו או עד אשר
ירחם ה' אותה וכירושלים תנחמו!"

„כלנו נשבע!" — קראנו יחדו, באהזנו איש אחרי אחי ביד
ימינה.

עד ארגיעה חלפה קרתה ולחייה נצתו מן חלקת עזה.
„הוי מים, מים! אנא, מלטוני מיד להבה!" — נשמע קולה
בהתחננה אלינו.

כרגע הובאו לה מים חיים, אבל לשוא הגעתים אל שפתיה,
כי השתוללה בחמה ולא ידעה נפשה.

„כי אש יצאה מאת ה' — קראה בהקעות רוחה — ותגע בהיכל קדשו, ותלהט מוסדי הרים, הר מוריה, הר ציון, מגערת אלהינו יעשנו. גם הר סיני עשן כלו — כי שם נגלה כבוד ה' ומימינו אש דת לנו, ופה יעשן אפו בצאן מרעיתו, ותבער אש בעדרתו, מוקרי עולם בגבוליה, ויהי כל פאר לאפר — בו יתפליש עם בלו — בהורותו במהו — על פני רוח —”

„קחי נא מעט מים להשיב נפשך!“ — העתרתי אליה בלב נשיבר.

„מים? — שאלה מבלי הגיעם אל פיה — מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה — אש לא נפח היא ועל מי לא יקום אורה? לפניו שחו רעים וטובים. יוסיפוס אהב את צפורה — לא את האמללה העולה פה על מוקדה, כי אם את העלמה המאשרה, בעודה רעננה ובתמר פורחת... צפורה אהבה את שמעון בן יאיר — וגם אסתר חשקה בו... יהודה אהב את אסתר — וגם בן גיורא חשק בה... ומרים — בחפזה — חשקה בבן גיורא, אך אהבתה היתה צל עובר — גם ימינו צל עובר... גם כח אויבינו צל עובר — ומה שונים הצללים! — קמן הצל וקצר לעיני השמש בקלה נרה על ראשינו — וארוך מארץ מדרתו באישון לילה” —

עד כה וכה וכל פניה בסו בכתמים הנוראים, ומראיהם תכלת. עיניה קמו ולא נעו, גם לשונה נעה בכבדות, אך עור נשמעו דבריה, בהוסיפה לאמר:

„מתוך אור השמש ונעים מראהו, בהופיע גלת הזהב על ראש ההיכל מננה נגדו, אך הבה הכפתור וירעשו הספים, וקרנים מידו לה נפזרו כחול דק — ויכה השמש מקרני האיל המנגח — זיתפוצץ ויהי לכוכבים קטנים מפזרים ומפורדים בכל עבר ופנה להאיר השכת לילה — אז יכלימם עין רקב, כי יגדל אורו מהם — אך נצח ישראל — לא ישקר וחסד ה' עד העולם — ובכן תשמח

הזקנה — מוצצת הנעל — כי צמחו לה שניה אחרי בלותה —
הגני, אבי — כי קראת לי! — — —

אלה היו דבריה האחרונים, ואחר זה החלה להתעות, בהאבקה עם מר המות. והאשה הזקנה השביעתנו בשם ה' ותאץ בנו לצאת את החדר ולסתום מבואו, פן ידבק הדבר בכל יושבי המגדל. ואלעזר בן שמעון הזכירני את השבועה אשר נשבענו לצפורה על אדות ירושלים עיר קדשנו, ויאחו בערפי ויוציאני בחזקה מן החדר ההוא. ונצא כלנו בבכי תמרורים.

והקול נשמע בכל המצודה וגם לאנשים העומדים על החומה כי מתה צפורה, ויגדל הבכי והמספד בין כל אנשי המלחמה. ויהי קול בביתם הולך וגדול, עד מנחה הרומאים הגיע. ויתמהו איש אל אחיו ויאמרו: אין זאת כי אם שר וגדול נפל היום בישראל! ואת העת הזאת בחר לו טיטוס להגיש את צבאותיו אל החומה אשר על יד מצודת אנמוניה ללכדה! אבל אנשי חילנו מרי הנפש כלו חמתם בצר הצורך עלינו, ומן המגדל השליכו על האויבים אבנים וקורות עץ ומטילי ברזל ולפידי אש וכל כלי משחית להשחית ולבלע, עד כי נסוגו בבחלה לעת הערב וינועו ויעמדו מרחוק.

אולם אם ה' לא ישמר, שוא שקדו שומרים! החומה אשר עליה כלו הרומאים כחם כל היום, נחרסה באישון לילה באפס יד. במקום ההוא אשר חפרנו את התהלוכה הגדולה מתחת לארץ לשלוח אש בסוללות הראשונות, נפרצה החומה ותשקע בעמק החפירה לפתע פתאם, ובנפלה עתקו אבנים גם מקיר המצודה ותהיינה להרס⁽¹⁾. ויהודה ואלעזר וכל שרי החילים, בהיותם יחדו נדבאים ומשוממים מן האסון הנורא אשר קרה את צפורה מחמד

(1) א' תמוז תת"ל.

עיניהם, כשמעם את קול ההרס לא קמה בהם עוד רוח וידמו בחפזם כי כל המגדל נופל תחתיו, ויאיצו איש ברעהו למהר ולנוס מן המקום הזה. בראשונה מאנתי לעזוב מקומי, כי גמרתי בלבי להשאר במגדל ולמצוא תחת עיי מפלתו קבר עולם על יד צפורה מחמל נפשי. אבל הם משכוני אחריהם בחזקה, בהזכירם לי שנית את השבועה אשר נשבענו לה: כי לא נרף ולא נעזוב את ירושלים ביד אויביה כל עוד נשמת שדי תחיינו. כחולם בהקיץ יצאתי אחריהם וכל אנשי חילנו עמנו.

עוד אנחנו חתים נסוגים אחור, והרומאים נגשו אל החומה המפורצת ויהרסו לבוא דרך בה העירה. ומה גדלה חרדתם בראותם לעיניהם חומה חרשה עומדת מאחריה, ועליה עומדים גבורי יהודה ערוכים לקרב! כי אמנם נגלו ליוחנן בקיעי החומה הישנה, אשר החלו להראות בה מאז נגלה יסודה בתהלוכה אשר חפרנו, ויחש עתידות לו, ויבן את החומה החדשה ויכוננה בחכמה לבל תמוט¹). שני ימים עמדו הרומאים מנגד ולא נועזו לגשת אל החומה, כי נפל פחדנו עליהם. ומיטוס הערה כחו ולבבו לעוררם אל החפץ לנסות אלינו דבר, ויער למוסר אונם כי הנה היהודים עולים עליהם ביתרון הכשר דעת ומזמה וגם באמץ לבבם וגבורתם ואהבתם ואמונתם איש לרעהו²). ומאתנו לא נשארו כי אם מתי מעט למשמר, כי לא נתנונו אלעזר ויוחנן לשוב עוד אליו, פן ידבק הדבר בנו ויבלע לכל החיל בגללנו. ויהי כלילה השלישי ויתגנבו עשרים איש מגבורי הרומאים חרש, ויעלו בפרצה אשר בקיר המגדל ויקרבו אל השומרים לאטם וימיתום, ופתאם הריעו בחצוצרה לאות מלחמה. לקול התרועה בחשכת לילה נבהלו אנשי החיל שומרי החומה, בהתעוּתם לחשוב, כי כל מחנה הרומאים עלה אל המצודה, וירוצו יחדו אל

¹ (מלחמות VI, 1, 4, 2) שם 6.

שערי בית המקדש להגן עליהם מפחד אויב. וטיטוס הסיע את כל מחנהו אל החומה המפורצת, ויעלו דרך בה אל פרצת המגדל, ותבוא המצודה בידם, ומשם יצאו לרדוף אחרי היהודים הנסים, ויגיעו עד חומות בית המקדש — ושם התלקחה מלחמה נוראה ואיומה אשר לא היתה כמוה בירושלים מיום הוסדה ועד הנה! כל אנשי המלחמה מזה ומזה התנגשו יחדו על בר מצק לא רחב תחתיו, ובאפס מקום לירות בחצים ולקלע באבנים נלחמו יחדו בחרבות וברמחים. ותהי יד איש ברעהו והנצבים ראשונה יחדו נפלו ונרמסו תחת רגלי הבאים אחריהם, אשר נרחקו גם המה בלחץ אשר לחצום העומדים מאחוריהם ויסגרו עליהם הדרך. ומבלתי יכלת לשוב מפני האויב או לרדוף אחריו, התמרמרו הנלחמים בחמה שפוכה, וישאגו ויתגעשו וירעמו בשאון וינהמו כהמות ים לגליו. מקול ענותם רעשה האדמה ותרגו ירושלים פלה ותהי לחדרת אלהים. והמלחמה נמשכה משעה התשיעית כלילה עד השעה השביעית ביום המחרת. ולאחרונה גברה ידנו על צרינו עד כי נלחצו לסגת אחור ולהסגר מפנינו במצודת אנטוניה, ותהי זאת נחמתם כי באה המצודה בידם. במלחמה הזאת נודע בגוים שמי ושם אחי¹ — כי השבועה אשר השביעתנו צפורה לפני מותה עוררה את גבורתנו ותתן אמץ בלבבנו וגבורה בימינו, ונפלאות השחתנו והצלחנו מעל לבח אנוש. במלחמה הזאת שבענו נקמות מאויבינו וחרבנו רותה מדם חללים אשר נצברו סביבותינו לאין מספר. אך מצודת אנטוניה נשארה בידי הרומאים. משם לא יכלנו עוד לגרשם, כי שגבה המצודה ממנו. גם הרבה מגבורינו נעדרו מאתנו במלחמה העצומה ההיא, ובתוכם אלעזר בן שמעון, שר צבאנו. ומרים העדינה נשארה

¹ שם 8.

אלמנה שוממה, מתגוררת בין יתר הנשים האמללות אשר המלטנו אל אילמי ההיכל בחצר בית ה'.

בפקודת טיטוס נהרסה חומת המצודה עד היסוד כה, לבעבור תהיה תחתיה מסלה רחבה לכל צבאות חילו לעלות עלינו ולבצע מעשיהם בנו. ביום ההוא ⁽¹⁾ בטל התמיד ⁽²⁾ — כי לא נמצאה עוד כל נפש בהמה להקריב לפני ה'. אבל לשוא קוה טיטוס כי עתה ירך לבבנו, וערפנו לא נקשה עוד — כי בדבר יוסיפוס אלינו רתת, ענהו יוחנן קשות: „אנחנו לא נדאג לעיר קדשנו ולהיכל אלהינו, כי ה' יהיה לחומת אש סביבם, אף ישועתנו בעת צרה” ⁽³⁾. שמע טיטוס וינאץ, ויהי בלילה ויצאו מבחרי גבוריו להתנפל עלינו פתאם ולפרוץ אל הקדש פנימה. אבל שומרינו, בשמעם את קול צעדיהם, הריעו תרועה גדולה וכלנו התעוררנו לקראתם. אך בחשבת הלילה לא הברנו איש ובהתרוצץ צבאותינו יחדו בחמת נקם היתה ידם איש ברעהו, ובכל זאת לא עזבונו מקומנו עד עלות השחר. אז נפרדנו לגדודינו ונלחם במשטר וסדרים ובגבורה נמרצה. וטיטוס ושריו עמדו על מגדלי המצודה ויחזקו ידי חילם בהרימם קולם בתרועה, אבל לשוא יגעו בקראם, נחר גרונם — כי נפלאות עשו אחינו בהלחמם בעד מקדש אלהינו, מנשרים קלו ומאדיות גברו, ואחרי הלחמם שמונה שעות בלי חשך רפו ידי הרומאים וישובו על עקב בשתם. גם במלחמה העזה הזאת הצלחתי לעשות לי שם עולם, בהכבדי בחיל האויב לעיני יוחנן ושמעון מעבר מזה ולעיני טיטוס ושריו מעבר מזה ⁽⁴⁾ — כי כרוח ממרום נחתני לעשות

(1) י"ז תמוז. (2) תענית פ"ד, ו'. (3) מלחמות, שם 2, 1. (4) שם 2, 6.

נפלאות בחרבי, בהיות תמונת צפורה מרחפת לפני מראשית המלחמה הנוראה הזאת ועד אחריתה.

ככלות הרומאים להרוס חומת המצודה, היתה להם מסלה רחבה עד חומות בית המקדש, וישפכו שם ארבע סוללות נגד אילמי העמודים צפונה ומערבה, ומכונותיהם היו עליהם סתרה מפני החצים ובני הרשף אשר שלחנו בהם יומם ולילה. או בא המקדש במצור ואנחנו כלואים בו כצפרים בכלוב, ומזון אין עוד באוצרות הקדש בלתי אם מעט התאנים אשר נשארו בהם, וגם אלה הולכות וכלות, בהחלקן במדה מעטה מאד גם בין יתר הנפשות, אשר התמלטו שמה מן הבתים אשר על יד המצודה כבואה בכף אויבינו. או רחש לבבנו דבר חדש: לפתוח לנו דרך בין החיל העומד על הר הזיתים מזרחה להר הבית ולצאת למרחביה ביר רמה; שם לא יבצר ממנו להרבות עצמה ולהתנפל על אוצרות המזון אשר להאויב ולהציל את עיר קדשנו מחרפת רעב. אבל עד אשר הגענו אל הסוללה המקפת את העיר מסביב ועד אשר הבקענוה אלינו, נאסף צבא רב מחיל האויב מאחריה, ויעמדו נגדנו כחומה בצורה ויחסמו עלינו את הדרך. ותשב ותהי מלחמה כבדה ורבת דמים בינינו. אבל לשוא כלינו כחנו, לריק אכלה חרבנו סביבותינו — כי חיל האויב הלך ורב וידנו קצרה להדוף אותם מפנינו, ובכן נלחצנו לשוב אהור ולהשגב בחצרות בית אלהינו. בראותנו כי אילמי העמודים אשר בין המקדש והמצודה ותקרותיהם אשר ממעל להם יכולים היות סתרה להאויב לבוא אלינו דרך שם וגם להתאסף עליהם מלמעלה ולשום אותנו מטרה לחציהם ולכלי מושחתם, סבנו את לבנו ליאש על הדר תפארתם ולכלותם מעל פנינו. ותהי ראשית מעשינו להצית אש באילם הפונה צפונה מערבה אל המצודה⁽¹⁾, מקום אשר האויבים נחתים שם.

⁽¹⁾ כ"א תמוז.

אבל גם הרומאים יראו את האילמים, פן יהיו להם למוקש, בעלותנו עליהם בפעם בפעם, וישלחו גם הם אש באילם השני הפונה אל המצודה צפונה מזרחה. אז הערמנו עצה ללכדם בפח יוקשים. ויהי בלילה, ונטמון עצים יבשים וזפת וגפרית תחת הספון אשר לאילם המערבי, (ובבקר ¹) עלינו על ספון האילם החזק ומגמת פנינו אל הרומאים לתגר במ מלחמה, ובצאתם חלוצים לקראתנו נסוגנו אחור, כמו נפלה אימתם עלינו, והאויבים חשו העמידו סלמות ויעלו אחרינו אל האילם ויעמדו עליו מלמעלה בהמון רב, וישמחו כי בא בידם על נקלה. ופתאם התאכזבו גאות עשן ולהבות אש מבין קורות האילם, עד שער קיפונם ²) אשר בקוץ לו, וכל האויבים אשר נמצאו שם היו לשרפה מאכלת אש, ואשר קפצו מן הספון למטה נפצו אל האבנים אשר מתחת. וטיטוס וכל שריו ראו בלב נשבר את הרעה אשר מצאה את אנשי חילם והושע לא יכלו להם, ואשר חשו שמה לעזרה נפגעו גם המה מהרם הקורות הבורות ומכרודי האש אשר התמלטו מהן לכל רוח.

עד כה וכה הקריבו הרומאים את סוללותיהם אל החומה המערבית אשר לחצר בית ה', ויגישו את אילי הברזל לנגחה. ששה ימים אמצו כחם לשחתה ³), אבל שוא היה עמלם — כי אבני החומה הגדולות וקשוריהן זו בזו שגבו מהם. וקרני איליהם עם כל כלי מפציהם נהרסו גם יחד ולא יכלו להן. אז גמרו אמר להעמיד סלמות אל החומה ולעלות עליה בסערה. ואנחנו לא הפרענום ממעשיהם ולא הניאנו אותם מעלות עליה. אך בהגיעם אל מרום קצה התנפלו עליהם ברב כח ובחמה שפוכה, ונבתקם בחרבותינו ונהדוף את סלמותיהם בחזק יד, וכל אנשי החיל המלאים אותם נפלו עמם אחור וכל עצמותיהם התפרקו באבני המקום ההוא.

(¹) ב"ח המזו. (²) מדות פ"א, ג'. (³) ב'—ח' אב,

ביום הששי לפנות ערב ירדתי מעל החומה המערבית ואבוא אל בין האילמים השלישיים אשר על יד קיר החומה הדרומית. בפעם ההיא נשאתני רוחי להתבונן אל הדר המקום הקדוש, עטרת גאותנו ותפארתנו, וכמו נקא לי לבי כי עוד מעט ולא אישוב לראותו עוד, חקתיו על לוח לבי לזכרון עולם.

מסביב להר הבית המרום והנשא היתה חומה גבוהה ובצורה אשר מדרת הקיפה — עם מצודת אנטוניה שחברה אליה — ששה רים. בראשונה היה ההר הזה קטן וצר בראשו. ועמנו הריק את אוצרותיו מאות בשנים להגדילו ולהרחיבו, ויקפוחו ביסוד אבנים היורד לעומק שלש מאות אמה ויותר עד הגיעו אל קרקעיתו הבתולה, והאבנים גדולות מאד וארכן ארבעים באמה⁽¹⁾. על היסוד ההוא נבנתה החומה ולה חמשה שערים, שנים לפאת דרום ואחד אחד לכל הפאות האחרות⁽²⁾. לארך החומה פנימה לכל ארבעת רוחותיה התנוססו האילמים הנפלאים, והם טורי עמודי שיש לבן בשלג, והעמודים נחצבים מאבן אחת, וגבה כל אחד חמש ועשרים באמה, וכתרות נחשת קורינתית לכל העמודים וספון עצי ארז על ראשי הטורים מלמעלה ורצפת אבנים קטנות בנות צבעים שונים החתיים מטה, והפתוחים והצעזעים על קורות הספון מעשי חרשים כלם ונפלאים ליפי. הטורים היו שנים שנים לכל עבר, ורחב ביניהם שלשים אמה, חוץ מעבר הדרומי, הרחב מכלם, ששם היו ארבעה טורים. בטור הראשון והרביעי היה גבה העמודים חמשים אמה ורחב האילמים כרחב אשר ביניהם ובין הטור השני והשלישי — שלשים אמה. ובטור השני והשלישי היה גבה העמודים מאה אמה ורחב ביניהם ארבעים וחמש אמה, וגם אלה העמודים נחצבים כל אחד מאבן אחת ועביו רב, עד ששלשה אנשים לא

⁽¹⁾ מלחמות, V, 5, 1. ⁽²⁾ מדרת פ"א ג'.

יכלו להקיפו, בהתחברם בידיהם סביבותיו. האילם ההוא נקרא „אילם המלך“, וכל העומד עליו מלמעלה אחזתהו רוח עושים בהביטו אל עמק גיבן-הננס מטה⁽¹⁾. בין האילמים היו ספסלים למושבות, מקומות לחנויות ולממכר הבהמות והיונים לקרבנות. באילם המזרחי נמצאו מקומות מיוחדים לתפלה, לדרשות המורים, למושב הסנהדריה הקטנה וגם לאספות העם⁽²⁾.

שטח הבית בפנים החומה נחלק לשנים: האחד הוא החצר החיצונית; שמה יכלו גם בני הנכר להכנס ולבוא, ולגבול להם היה השורג המקיף סביב — הוא קיר אבנים ועמודים יפים עליו מלמעלה, וגבה הקיר והעמודים שלש אמות, ועל העמודים כתובות כתובות רומית ויונית לאמר: „בל בן נכר לא יבוא אל הקדש, והעובר על זה דמו בראשו“⁽³⁾. לפנים מן השורג היה החל, ברחב עשר אמות, ושתיים עשרה מעלות לו מסביב לעלות בהן אל החצר הפנימית, המוקפת חומה לבדה, ובחומה שלשה עשר שערים: ארבעה בדרום, ארבעה בצפון, אחד במזרח ושנים במערב⁽⁴⁾. כל השערים אשר לחומות הר הבית והמקדש היו כגבה עשרים אמה ורחב עשר, ושתי דלתות לכל אחד, והדלתות מצפות זהב סגור, וכן גם הספים והמזוזות והמשקוף. חוץ משער המזרחי השני, שער ניקנור, שהיה מצפה נחשת קורינתית, היקרה מזהב⁽⁵⁾. החצר הפנימית לא היתה באמצע הר הבית כי אם רחוקה מפאת דרום מאתים וששים אמות, מפאת מזרח מאתים וחמישים, מפאת צפון מאה אמות, ומפאת מערב, לאחרי קדש הקדשים, ששים ושלש אמות⁽⁶⁾. וגן שושנים כסה את כל הפאה המערבית מן הקצה ועד הקצה⁽⁷⁾.

⁽¹⁾ קדמוניות, XV, 11, 5; מלחמות, שם. ⁽²⁾ סנהדרין פ"ו; קדמוניות שם; לוקש II, 46. ⁽³⁾ בלים פ"ח ח'; מלחמות VI, 2, 4. ⁽⁴⁾ מדות פ"ב ו'; שקלים פ"ו, ג'. ⁽⁵⁾ מדות שם ג'; מלחמות V, 5, 3. ⁽⁶⁾ שלמי הגבורים פ"ב, שם פ"ג; תוי"ט מדות פ"א, ד'.

החצר הפנימית נחלקה לשנים: לחלק מזרחי ומערבי. בראשון היו שלש עזרות: עזרת נשים, עזרת ישראל ועזרת הכהנים, והן ערוכות זו אחר זו ממזרח למערב, וקרקע כל אחת גבוה מהקודמת, ובמעלות יעלו אליה ממנה. בשני היה המקדש, וגם הוא נחלק לשלשה: האולם, ההיכל וקרש הקדשים.

עזרת הנשים התרוממה בקרקעה שש אמות על פני שטח הר הבית, ובשתיים עשרה מעלות עלו אליה⁽¹⁾, מדת שטחה היה מאה ושלשים וחמש אמה לארך ולרחב⁽²⁾. באמצע חומת העזרה לשלש רוחותיה היו יציעים נשענים על שדרות עמודים, ועליהם היו הנשים עומדות לראות בשמחת בית השואבה, שאז היתה העזרה בעצמה מיוחדת לגברים⁽³⁾. בקצה העזרה מערבה התרומם הקרקע בגבה חמש עשרה מעלות, שבהן עלו אל עזרת ישראל⁽⁴⁾. שם היה שער ניקנור⁽⁵⁾. בחומה המקפת את עזרת ישראל ועזרת הכהנים היו אכסדראות, הן תקרות יוצאות מאמצע הקירות ונשענות על שדרות עמודים לכל ארבע פאותיה, ומתחתם מושבות למנוחה וגם למחסה מפני אור השמש ומי הגשמים⁽⁶⁾. בקצה העזרה מערבה שב והתרומם הקרקע בגבה אמתים וחצי, וארבע מעלות עשויות לכל רחב העזרה לעלות אל עזרת הכהנים. על שלש המעלות העליונות היה הדוכן, מקום שהלויים היו משוררים ומזמרים לשם ה'⁽⁷⁾. שם היה הכיור והמזבה, ועל ידו שני השלחנות, של שיש ושל כסף, וכל יתר צרכי הוביחה⁽⁸⁾. מן המזבח והלאה החל הקרקע להתעלות במספר שתיים עשרה מעלות עד האולם⁽⁹⁾.

(1) מדות פ"ב ג'. (2) שם ה'. (3) שם פ"ב ה'; סוכה פ"ה ב'. (4) מדות שם. (5) שם ו'. (6) תמיד פ"א ג'. (7) מדות פ"ב ו'. (8) שם פ"ג; שקלים פ"ו ד'. (9) מדות פ"ג ו'.

בפתח האולם היתה יריעה יקרה מרקמה שלל צבעים פרושה למסך על פני כל רחב חללו פנימה — בגבה ארבעים אמות ולרחב עשרים אמה⁽¹⁾. שם היו שני שלחנות, של שיש ושל זהב, ללחם הפנים העשוי והמוסר⁽²⁾, ושרשרות זהב עבות קבועות ותלויות בקורות האולם, בהן היו פרחי כהונה מפסגים ועולים, להשגיח אל העטרות, הן הפפות המזהבות אשר ממעל לחלונות ההיכל⁽³⁾. ההיכל כלו אבני שיש לבן מצפות זהב⁽⁴⁾, ועובי הקיר שש אמות⁽⁵⁾, ולו שער גבוה עשרים אמה ורחבו עשר, ובו דלתות כפולות מבית ומחוץ⁽⁶⁾, והדלתות כבדות מאד עד כי עמלו עליהן ליום הרבה לפתחן⁽⁷⁾, וקול רעש הגפתן נשמע למרחוק⁽⁸⁾. מעל השער מחוץ היתה גפן זהב, ודליותיה נשענות על מטות עץ ארו, והגפן מלאה עלים וציצים וגרגרים ואשכולות, אשר הרבו הנדיבים בעם להקדיש ולתת עליה ברכה⁽⁹⁾, וממעל לה — מנורת זהב, וגלה על ראשה, היא הנברשת שנרבה הילני המלכה, אשר בזרוח השמש התנוצצו קרניה למרחוק⁽¹⁰⁾. בהיכל היו מנורת הזהב, שלחן הזהב ללחם הפנים הקגש ומזבח הזהב לקטרת. ושני כני זהב היו בהיכל מזה ומזה, להניח עליהם דם הפר ודם השעיר ביום הכפורים⁽¹¹⁾. — בקצה ההיכל מערבה היה קדש הקדשים. שתי פרכות יקרות הבדילו בינו ובין ההיכל, ושתיהן היו פרופות מעט, למען יהיה המבוא פתוח. החיצונה היתה פרופה צפונה והפנימית דרומה⁽¹²⁾. בו לא היה מאומה כלתי אם אבן השתייה, שעליה היה הכהן הגדול נותן את המחתה ביום הכפורים⁽¹³⁾.

מדת שתי העזרות והמקדש היתה בארך מאה ושמונים ושבע

(1) מדות יש' ז'. (2) יקלים, שם. (3) מדות שם ה'. (4) מלחמות, V, 5, 6. (5) מדות פ"ד ז'. (6) שם א'. (7) נגד אפיון II, 9. (8) תמיד פ"ג ח'. (9) מדות פ"ג, ח', (10) יומא פ"ג י'. (11) שם פ"ה ד'. (12) שם א'. (13) שם ב'.

אמות על רחב מאה ושלושים וחמש⁽¹⁾. בהן היתה מדת המקדש מבחוץ מאה על מאה אמה לארך, לרחב ולגבה, ומבפנים היה האולם אחת עשרה אמה לארך ושבעים לרחב; ההיכל ארבעים אמה לארך ועשרים לרחב, ובית קדש הקדשים עשרים על עשרים אמה לארך ולרחב, וגבה אחד לכלם — ארבעים אמה, ויתר חללם נמלא בתאים ולשכות וחדרים ויציעים ועליות לצרכי הכהונה והעבודה ולמשמרת הבית ואוצרות הקדש, וגם שערים ופתחים ומסכות וגשרים ולולים ומעלות, המאחדים את כל הכנינים בגבה שלש קומות — עד חלונות המקדש — להיות לאחד. ושפעת מים היתה עולה ויורדת ומתקבצת במקומות מיוחדים לצרכי השתיה והבשול והרחיצה והטבילה⁽²⁾. לגג המקדש היה מעקה שלש אמות לגבה, ועל פני בלו כדונים חדים ומצפים זהב, להניא את הצפרים מעשות שם קניהן⁽³⁾ וגם להגן על הבית מפני הברקים⁽⁴⁾. אבני המקדש היו שיש לבן מזהיר ומצהיר, ארך כל אחת ארבעים וחמש אמה ורחבן שש וגבהן חמש באמה⁽⁵⁾. ובהיות קרקע המקדש גבוה מן החצר החיצונה עשרים ושתים אמה⁽⁶⁾, היה בנינו נראה מעל החומה המקפת את הר הבית. לבנת קירותיו וזהר הזהב הרב המכסה את שעריו וחלונותיו וקורותיו ומסגרותיו ומעקהו וגגו וכדוניו נראה למרחוק כגבעת שלג מתנוצצת בלהבי אש. וכל הרואה אותו מעמי הנבר נבהל וישתומם למראה עיניו⁽⁷⁾, ועל כן יאמר: „מי שלא ראה בנין הורדוס לא ראה בנין נאה מימיו“⁽⁸⁾. ולב האיש היהודי הבא ירושלימה, בראותו את קדוש משכן עליון הבנוי לתלפיות, פחד ורחב לבבו וגפשו מלאה עליצות קדש, — כי את כבוד ה' ראו עיניו בהופיעו ממעון קדשו בעיר זו בחר לשבתו בקרב ישראל עמו אשר אהב סלה!

(1) שם א'. (2) משנ' מדות. (3) שם פ"ד, ו'. (4) Michaelis zerstr. (5) Scher. III, 387, ff. (6) מדות פ"ב ד'. (7) מלחמות, שם. (8) כ"ב ד'.

מקדשנו זה נבנה בימי הורדוס ושמונה שנים ארכו ימי בנינו⁽¹⁾. אבל גם אחרי כן לא חדלו הבונים לעמול בו ולהשלים תפארת תאיו ולשכותיו ואילמיו, ועוד שבעים ושלוש שנה עסקו בו עד ימי הנציב גסיוס פלורוס⁽²⁾. בעת ההיא כלו שמונה עשר אלף איש עבודתם שם, והעם עוד דרש מאגריפס להחל בנין אילם חדש אשר ימשך מזרחה עד נחל קדרון. וימאן אגריפס עשהו, אך נאות להם להוציא את זהב הקדשים לעשות מרצפת אבני שיש לכל חוצות העיר⁽³⁾, וכן היה⁽⁴⁾.

אל האולם המערבי סרתי לשאול בשלום מרים מחמל נפשי, ואמצאנה עטופה שחורים יושבת למעצבה באחת הפנות, ולרגליה האשה הזקנה אשר הביאה את צפורה אל המצודה בחלותה, ועל ידן מעשרום, עבד מרים מלפנים, אשר הביא לגבירתו תאנים אחדות, שכרו לנפשו, אשר קבל מיוחנן בדבר גבורתו ואמץ לבבו. „למה זה, ידידי, תחסר נפשך מטובה? — אמרה מרים אליו — ואני ידעתי כי במספר מעט מאד נתונות הן עתה אף לאנשי הצבא, ובתתך לי את חלקך הלא תרעיב נפשך עד יום מחר”.

„אל תדאגי לי, גבירתי! — ענה גבורנו זה — כי עוד כהנה וכהנה תהיינה לי בראשי האויבים אשר אכרות ואביא אל יוחנן בן לוי נשיאנו, — כי בן גמרנו מסחרנו: תאנה תאנה בראש כל אויב”⁽⁵⁾. ומרים קבלה לרצון את ארבע התאנים אשר הביא לה מעשרום, ותתן מחציתן להזקנה הרובצת לרגליה.

(1) תשמ"ג — תשנ"א, (2) תתכ"ד, (3) קדמוניות XX, 11, 1, (4) שם 7, 9, (5) אדר"נ פ"ו.

„תניני נא, שרתי, לחלק ברכתי עם האלמנה הנהלאה
היושבת שם! — כי זה מעט באה הנה מן העיר, והיא מתעטפת
ברעב עם שני ילדיה ובידה אין מאומה להחיות נפשם.”

„יהי לך אשר לך, אישה יקרה! — קראתי להוקנה בלב
רגש — ועתה קומי ולכי עמדי אל האישה הזאת ואתן לה מחסורה
כפי אשר תמצא יד.”

הוקנה קמה ותלך עמי אל המקום ההוא; אבל במרם נגיע
שמה ראינו והנה עדת אנשים ונשים נאספים אל האישה הזאת
בצאת נפשה, כי מתה!

„אשריה וטוב לה! — קראה אישה אחת לבושה שמלת משי,
ופניה הצבים ושפתיה המבקעות מן חלקת קרב העידו בה, כי גם
נפשה קרובה לשחת — כי הנה חרלו ממנה הענוים הקשים אשר
ידכאונו באפס תקוה להנצל מהם עד בוא חליפתנו.”

„באפס תקוה? — קראה אישה אחרת לבושה בגד פשתים וילדה
על שבמה — כזאת תדברי יען כי כן הסכנת בימי עשרך. אכן אבדה
האמונה ונכרתה מלב העשירים, ועל כן יאמרו נואש בצרתה להם.”
„לאמר נואש בעת רעה חמאת מרי היא, משחית נפשו
הוא יעשנה! — קרא איש עמוף סדין בדרך הפרושים — הן נפש
עבריה בלי אמונה כגוף בלי נשמה, על כן אמרו: צדיק באמונתו
יהיה ורשעים בחייהם קרואים מתים.”

„נקל לך להוכיח בשער — אמרה העשירה אל האישה אשר
גערה בה — כי יש לך בעל בעמנו, המאכילך תאנים כנפשך שבעך, —
ואני אלמנה שכולה, סורה וגלמודה, הנושאת חרפת רעב זה
שמונת ימים מבלי מנחם ומבלי מרחם להשיב נפש.”

שאלתי את פי העומדים אצלי, מי היא האישה המאשרה
אשר בעלה יכלכלנה בתאנים לשובע נפשה, ויגידו לי כי היא
אשת יהו נתן הנודע בגבורתו, שמעתי ותרגו במני — כי הנה זה

מעט נפל הלל בעשותו נפלאות לא קוינו! האיש הזה היה מהמון העם, איש קטן ודל ולא תואר לו ולא הדר. ויהי בעמדו היום על החומה, והנה בעשרים רומאים חמושים מטפסים ועולים בסלם אל המקום אשר הוא עומד עליו לבדו. ויאחו יהונתן בראש הסלם ויניעוהו כאשר ינוע בכברה, ועצמות אנשי החיל נפזרו לפי שאל. זאת ראו הרומאים ובעצמותיהם רצח. ויהונתן עמד על ראש החומה ויחרף מערכותיהם ויתקלם בם ויקרא לאמר: „הלא אנכי איש יהודי היושב במצור ובמצוק, ואתם רומאים אדירים המושלים בעז עולם — ברו לכם איש חיל ממבחר גבורים ויצא נא אלי וראיתם את אשר אעשה לו!“ ובדברו קשר חבל אל קצה החומה מעבר מזה וירד בו ארצה. בראשונה לא ענוהו הרומאים דבר, כי בוזוהו בלבם; אך כאשר הרבה להשביעם חרפה ובוז חרה בו אף אחד גבורי הפרשים ושמו פודינס, וירץ אליו בעבי גבי מגניו. ויקפץ עליו יהונתן וידקרהו בחרבו וירמסחו ברגליו ויקח את חליצתו וישב ויעל בחבל על החומה. ויהי בעלותו, ושר הגדוד אשר בו היה איש החיל המומת קנא קנאתו, ויור חץ שנון אל יהונתן ויפלה בליותו. ואנחנו בלנו זעקנו חמס על מעשה שר המאה, אשר לא בחק. אבל הרומאים הזדונים שמחו על זה ויריעו ויתקעו כף. ויהונתן נפל שדוד ויעש לו שם עולם במותו⁽¹⁾. ואשתו העומדת בזה עוד לא תדע כי היא עתה אלמנה אמללה כאשה ההיא, המקנאת בה על חבלה כי נפל לה בנעימים!

אחר הפקירי את שני היתומים הקטנים, ילדי האשה המתה, על יד הזקנה, להביאם אל מרים, ששם אמציא להם מחיתם כאשר תשיג ידי, סרתי מן המקום ההוא במפח נפשי, ואלך ואבוא אל פנה אחרת. שם שמעתי אנשים נפוחי פנים ושקועי עינים נדברים ומתוכחים יחדו על אדות המלחמה ואחריתה.

⁽¹⁾ מלחמות VI, 2, 10.

„אך שוא קוינו ויבוא רע — אמר האחד — בא האות על ירושלים כי תחרב והר הבית כי ישומם“⁽¹⁾ ! כי בהבטל התמיד הנה הגיעה העת שעליה רמו דניאל, כי האויב ישבית זבח ומנחה ואז „בלה ונחרצה תתך על שומם“⁽²⁾ .

„חזות קשה הגד גם לי — אמר השני — כי מאז נהרסה מצודת אנטוניה הוסרה הפנה היוצאת מן הקדש צפונה מערבה, ויהי בית ה' לבנין מרָפֶע בעל ארבע הקרנות, שעליהן נבא זכריה כי הן הנה אשר תורינה את יהודה וירושלים“⁽³⁾ .

„רב לכם להמם את הלכבות באמרי נואש! — גער בם השלישי — האם טחו עיניכם מראות כי כל הרעות אשר באונו אחוזות הן בעקבות המשיח, כי כל צרותינו אשר הגיעונו הן הן „חבלי משיח“⁽⁴⁾ , אשר עליהם נאמר: „וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה“⁽⁵⁾ .

„לו היה כדברך — אמר הראשון — אזי לא חרד רבן יוחנן בן זכאי את כל החרדה, להתחמק מעירנו הנצורה ולשחר פני האויב לתת לו להחזיק ישיבה ולהרביץ תורה בעיר יבנה“⁽⁶⁾ ! הוא ברוח קדשו חזה למרחוק כי ההיכל סופו להחרב⁽⁷⁾ ועמנו יהרס ומכל מחמדיו לא ישאר לו כלתי אם התורה הזאת“ .

„ולו היה כדברך — ענה השלישי — אזי לא נשאר נשיאנו רבן שמעון בן גמליאל בעיר קדשנו, ולא החזיקו בנו ורוב תלמידיו בידנו מאז ועד הנה“⁽⁸⁾ .

„ולוא היה כדברך — השיב השני — אזי לא עזבהו חתנו ר' אליעזר בן הורקנוס, ולא יצא עם חברו, ר' יהושע בן חנניה, אחרי ר' יוחנן בן זכאי להרביץ תורה בעיר יבנה“⁽⁹⁾ .

„ומה שלום הנשיא עתה? — שאל הראשון — הן זה זמן

(1) שם, 4, 5. (2) דניאל ט' כ"ו. (3) זכריה ב' ב'. (4) סנהדרין צ"ח.
(5) דניאל י"ב ז'. (6) גמין ג"ו: (7) יומא ל"ט: (8) למעלה 342. (9) גמין, שם.

רב אשר כמסתיר. פנים היה מאתנו, והתלאה אשר מצאתנו השכיחה אותו מלבבנו עד כי לא שמענו שמעו זה כמה".

"הוא חולה עצור בביתו — ענה השלישי — כי ריב אחינו מאז, בהחלקם לפלגות ובהלחמם איש ברעהו, דבא כחלל רוחו, והנהו יושב משמים בביתו מבלי התערב עוד בתוכנו. אמנם נעשו בקרבנו דברים הרבה אשר היו בעוכרינו; אבל את הנעשה אין להשיב עוד".

"אשר עם לבבי לא אחד — אמר השני — כי יש אשר יסיתי לבי בספק אם יש תקוה, לאחריתנו, במאננו להכנע מפני האויב החזק ממנו. ולו הואלנו מאז שמוע לעצת אוהבי השלום, כי עתה לא באה עלינו כל הרעה הזאת!"

"אי לכם קטני אקמה! — קרא איש זקן בגשתו אליהם — מי זה יהבל להתוכח על אור וחשך ולבקש חשבונות למי משניהם היתרון? אנכי אחת אשאלכם ושתים זו תשמעו: היהודים נחנו אם לא? היש אלהים בקרבנו אם אין? — הלא עלינו דבר אלהים בקדשו: "כי לי בני ישראל עבדים", ועל זה דרש רבן יוחנן בן זכאי בעצמו, כי עבדי אלהינו אנחנו "ולא עבדים לעבדים" (1). ועתה הגידו נא: הכבל העמים יהיה בית ישראל, לכף כאגמון ראשו ולשאת עליו עול כל עם נכר בקומו לערוץ ארץ? הן את מוריהם הין נים רצנו והלאנום, ואף כי את הרומאים — זה העם אשר מוצאו מאתמול, אשר יותר מתשע מאות שנה, בטרם ירעו שני מיסדי רומה, רימום ורומולוס, את חזיריהם על גבעת פלנטינה, מקום זה בנו אחרי בן את העיר הרשעה — נתן ה' אלהים את ברכתו לאברהם אבינו על הר המריה,

(1) קידושין כ"ב:

ההר אשר עליו אנחנו עומדים עתה, מקום זה נבנה עליו בית קדשנו ותפארתנו, כי יתברכו בזרעו כל גויי הארץ!"

"ואנכי על דעתי אעמודה — אמר השני — כי לו שמענו לעצת שלום אשר נתן לנו אנריפס מאז, כי עתה נעתרה רומה לנו ותשם פקודתנו שלום ולא ידענו רע ביום הזה!"

"מחוח לא תצא חמה ומקאשה שעורה! — ענה הזקן — הן רומה לא תוכל לדרוש שלומנו וטובתנו בדרכה עם הגוים הנכנעים מפניה, כי לא כדרכיהם דרכינו ולא כדתיהם דתנו. ואנחנו לא נוכל לבקש שלום מרומה — כי לא לנו להכנע מפני עובדי פסל, המתהללים באלילים, אשר מדי יעלה עלינו רוח מושלם, והציג פסל תבניתו בבית קדשנו, ואמר: „זה אלהיכם אשר שמתי לפניכם, אליו תשתחוו ולו תעבדו!"

"אנחנו עם לבדד נשכון; לא נוכל היות תלואים למשובת מלכים עריצים כאנטיוכוס וקלינולה ולזדון נציבים שודדים ואבזרים בגסוס פלורוס וככל אלה שהיו מלפניו! ומה חירות אשר הבטיח לנו אנריפס, נון „העבד האדומי", אשר נתננו בכף רומה הרשעה? לחיות על אדמת קדשנו ולתת פריה ותנוכתה לעם זר הרדה בנו? לעבוד את אלהינו במעון קדשו ולשאת חרפה מאנשי חילו, בעמדם עלינו למשמר? לא ולא! עם ישראל לא יוכל להיות חציו עבד וחציו בן חורין, חציו לה' וחציו לעזאזל — אנחנו חרות שלמה נבקש, החרות אשר נתן לנו אלהינו ביד משה נביאנו בהוציאו אותנו מתחת סבלות מצרים, — ואם צרה עין אחרים להניחה לנו, יקראו עלינו מלחמה, יביאו עלינו מצור, ירעו לנו ויענונו ככל רוע לבבם, וה' הטוב בעיניו יעשה! אנחנו נשא גם נסבול — ונראה כמה יתן לעריצי גוים לשלוט בעולמו ולהרע לעם זו יצר לו, לעיר אשר בחר לשבתו ולבית אשר נקרא שמו עליו לעד ולעולם!"

את הדברים האלה דבר איש השיבה בהרימו כבח קולו. וערת

אנשים ונשים סבבוחו, כלם נושאי ילדיהם הרזים על זרעותיהם, כלם נפוחי רעב וכל עוד נשמתם בם, אך עיניהם לזהמות מאש קנאות הבושרת בהן, בקנאם לעמם ולארצם, לדתם ולחרותם.

היום פנה לערוב והשמש שלחה קרניה מפאת מערב, והמקדש האיר מכבודה, ומוזהב הכדונים אשר על הגג המרום והנשא ועד מסגרות חלונותיו וקורותיו, כל הזהב המכסה אותו מפאת ים ונגב הזהיר מאדם פני שמש ויהי כאש להבה סביבותיו. ואורו נגה על כל ההמון הרב העומד בין טורי העמודים. ברגע הזה שכחו כלם את רעבון נפשם, ופניהם החמרמרים הזהירו באור יקרות, אור קדש אשר חלק אלהים למאמינים בו ולבוטחים בישועתו.

„האין זה בבור אלהים הוזרח עלינו ממעון קדשו? — קרא חזקן בעליצות נפשו, בנשאו בפיו אל היכל הקדש, עטרת גאותנו — העוד יש בתוכנו איש אשר עיניו לא תחזינה למישרים, כי כאור הזה ההולך מאתנו לשוב אלינו ליום מחר כי יבוא, כן יאיר ה' פניו אלינו ממעון קדשו, ותשגבנו ישועתו בצרתה לנו!“

מבלי משים כרעו כלם על ברכיהם ופניהם הצבים קופנים אל ההיכל; העינים השקועות מלאו דמעות ונפשם הנהלאה השתפכה בצקן לחש, בתפלה ותחנונים מקרב ולב עמוק.

„ועתה הנחמו אחי ואחיותי אסירי התקוה! — הוסיף חזקן לקרוא בלב נכון ובטוח — כי קרוב יום ה' ועדינו יאתה. עוד מעט ויבוא הקץ למלחמת גוג ומגוג, ובאה פקודת ה' על רומה ועל אנפיה ועל העמים אשר אתה. על הרי ישראל יפולו, וקברום בית ישראל שבעה חדשים למען טהר את הארץ⁽¹⁾. עוד אחת מעט ונבקע הר הזיתים מזרחה וימה, והיתה מגפת ה' בעמים הצובאים על ירושלים⁽²⁾, בשרם כמק יהיה ונשקם כאבק יעלה.

(1) יחזקאל ל"ט. (2) זכריה י"ד.

והיה לעת ערב יהיה אור ומצהרים יקום חלד, וה' אלהים עלינו
יראה ולעיני הגוים יגלה צדקתו!" — — —

התנחומים האלה עזרדוני וישעשעו נפשי. חוק ואמין בכח
האמונה נשאתי רגלי לשוב אל אחי אנשי המלחמה — כי הגה
שבו הרומאים להרגיזם ולקלוע אבנים אליהם ממכונותיהם לגרשם
מעל החומה, ואחדות מאבנים האלה עופפו למרום ויפלו בחצר
המקדש. — עוד אוני קשובות לאמרות קדש הנשמעות מפי יראיו,
בקרואם עתה „לה' הישועה!" — והנה נשמעה מאחרי קול יללת
המשגע, יהושע בן חנני, בהתהלכו בחצר החיצונה ובקראו
בקול פחדים את קריאתו הנוראה:

קול מְזוֹרָח, קול מְמַעֲרָב!

קול מַצְרִיפֵּעַ רוּחוֹת תְּשָׁמוֹם:

הוֹי עַל יְרוּשָׁלַם וְתִתִּיכָל!

הוֹי עַל חֶתָן וְכָלָה!

הוֹי עַל כָּל עַם יְהוּדָה!

לדברים האלה נפוגותי ונרכאתי עד מאד. „הוי על חתן
וכלה!" — חשבתי עם לבבי — והאם לא צדק המשגע בקריאתו? —
ומה אחרית צפורה ואסתר, הנאהבות והנעימות? ומה גורלי וגורל
יהודה אחי? והאם טוב גורל כל עמנו מגורלנו אנו? הן כל זאת
באתנו כדבר המשגע ואחריתנו מי ישורנה!

מבלי פנות אל האיש הקורא הלכתי הלאה ולבי הגה נכאים
בדבריו אשר תשמענה אוני מאחרי — ואבן גדולה התעופפה מעל
לחומה, ובעברה מעל לראשי לא נשמע קול מפלחה על אבני
הרצפה, כי התנקשה בגוף רך אשר נפל עמה. ובשובי על עקבי
מצאתי את יהושע בן חנני שוכב גלוי עינים ופניו למעלה, וצלעותיו

שקועות אל תוכו — כי נשברו יחדו מהלמות האבן הכבדה אשר פגעה בו ותפוצצוהו⁽¹⁾.

ועדת האנשים אשר עזבתי זה מעט סובבה את החלל, ואחד מהם קרא: „הנה זאת גבלת העורב המבשר רעה — כן יאבדו כל עושיה, ה', ואוהביו כצאת השמש בגבורתו!“ „אמן!“ — ענו כלם פה אחד.

וקול רעש גדול נשמע מעל החומה, קול תרועת מלחמה, שויתי רגלי כאילות וארוץ ואבוא אל אחי ברגע אשר הריעו בשמחה: כי גדוד שלם עלה על החומה עם נשריו ודגליו יחדו, ואחינו הכינו לו מטבח כדרכם ויבתקוהו בחרבותיהם עד כי לא נותר ממנו גם אחד, וכל דגליו ונשריו נשארו בידי אחינו, הצוהלים ומריעים על חומת משגבם, ועיני האויבים רואות וכלות⁽²⁾.

עוד אנחנו שמחים וצוהלים על נצחוננו במקום ההוא, והנה תמורות עשן ואש מתלקחת עולה משער קופינוס! כי בהיות עיני כל ערוכות אל מקום המלחמה בראש החומה, התגנבו הרומאים אל השער מתחת ויציתו בו אש, ממנה נתכו פחי הוזה אשר על הדלתות, והאש אחזה בקרשיהן ומשם נגעה בקורות האילם הנשאר על יד השער מעבר מזה ותלך הלוך וגדול ותגיע עד האילמים האחרים, לא נשאר בלתי אם הטור התיכון אשר לאילם הדרומי, הוא „אילם המלך“. אל האילם ההוא התמלט כל ההמון הנמצא בקרבתו, כששת אלפים נפש במספר, ובשמעם לקול איש מתנבא בקרבם עלו יחדו על הספון הגבוה; שם התיצבו לראות בישועת ה' אשר תעשה לנו עוד בלילה הזה, כדבר האיש המתנבא. ומרים אשר

(¹) מלחמות VI, 5, 3, (²) שם 4, 1.

מאנה לסמוך על הנם, עזבה את הזקנה המתחזקת באמונתה, ותרין אלינו למצוא בנו מחסה עז. ואנחנו כלנו חשנו מפלט לנו מפני־הלכה הלוחטת סביבנו ונמלט את כל יתר הנפשות הנמצאות בין טורי האילמים הבורעים, ונביאן אל החצר הפנימית, וגם אנחנו באנו שמה אחריהן.

בליל זה בכו אבותינו על שרפת הבית הראשון, בליל זה בבינו מרה גם אנו על האש האוכלת סביבותינו, כאפס עצה להציל מהמרדנו מיד להבה, המקדש אשר זה מעט הופיע בהורו והדרו מנגה אור השמש בבואה, שב ויתנוצץ מאש פלדות הבורעת מושלשת עבריו, כמו היה ללהבה גם הוא. למראה הזה נבקה רוחנו בקרבנו וכמעט היינו נכונים לטרוף נפשנו בידנו ולשים בפעם אחת קץ ותכלה לכל ענינו ומרודינו. אך כעבור הבהלה הראשונה ובראותנו כי ארמון ה' עודנו עומד על תלו בכל יפעת קדשו ותועפות עזו, שבה אלינו רוחנו, ותחזק אמונתנו באלהי משגבנו, ונקם ונשבע יחדו כמעל ידינו, כי כל עוד נשמתנו בנו לא נתן להאויב לנגוע בו, כי באיש אחד נעמוד לפניו עד אשר יעשה ה' תשועה לנו במקום קדשו. כי האמנם יתן אלהים את מעון כבודו ביד זרים להשכית מטתו ולהשחיתו? הדבר הזה לא יתכן לעולם! אנחנו שלמי אמונו לא נעזוב כבודו ביד צר; כל עוד כתפנו לא נפלה משכמה, כל עוד זרוענו מושלת לנו נעמוד על נפשנו ועל מקדש אלהינו — וה' הטוב בעיניו יעשה! הלילה עבר והשחר הפיץ ענן אורו, עוד מעט והשמש יצא על הארץ וקרניו הראשונות פגעו בכדוני הגג ויגיעו אל גלת הזהב אשר על פתח ההיכל. והנה הן מתרוצצות ומתפוצצות סביבה, כהן אור חדש זרוע לנו כשמש חדשה העולה ממקום הקדש, להופיע על ההר הזה, העשן כלו מאש האוכלת את ספוני אולמיו. לאור זה התעוררו כהני ה' בימים הטובים מאלה, לשקוד על עבודת

הקדש⁽¹⁾, ולהביא את עלת הבקר ולתת ברכה לעם אשר בחר ה' לשכנהו במקום הזה, והלויים היו נותנים בשיר קולם ובזמירות הריעו לו. עתה הנה המזבח שומם זה שלשה שבועות, הכהנים זרו מעבודתם והלויים חדלו משירם וזמרים. אך עוד ידם אמונה לה' ועמו — כי תחת המאכלת וכלי השיר אחזו בחרב ובחצוצרה. רבים מהם הראו נחת זרועם על ראש החומה, בעמדם לימין גבורינו הנלחמים בעד עיר קדשנו ובית אלהינו. עתה הנה שבו נאספו אל מקום זה נוסד לעבודתם קדש, גם הקהל רב מאד, ושתי העזרות הראשונות מלאות זמנים עד אפס מקום, אך לא משוב לב נקבצו באו — כי כעדרי צאן נדחקו יחדו מפני האש הגדולה הבוערת עליהם מסביב; לא זבחים ומנחות הביאו אתם לכבד את ה' מהונם — כי נפשם ריקה זה כמה ומעי בלם חמרמרו מפני זלעפות רעב. ובכל זאת עודם מתחזקים בשם אלהיהם, עוד לבם מלא תקוה כי קרוב יום ה' וישועתם לא תרחק עוד. הנה נפשם מלאה מהדרר ההיכל בהופיע עליו השמש נהרה, ולבם ובשרם ירננו אל אֵל חי. רוח חן ותחנונים שפוכה על פני כלם ונפשם תכלה להשתפך בצקון לחש ולשלם פרים — שפתיהם. מבלי כל פקודה ומשמעת נבדלו הלויים מתוך ההמון ויבואו אל שתי הלשכות אשר מתחת לעזרת ישראל ופתחיהן אל מזל עזרת הנשים, ועד ארגיעה יצאו משם כמאתים איש וכידיהם כנורות ונבלים ומצלתיים וכל כלי שיר⁽²⁾, ויעמדו במשטח על חמש עשרה המעלות העולות מעזרה הראשונה אל השניה. הנשים עלו על היציעים העליונים והאנשים עמדו מתחת, כבהג נסוך המים⁽³⁾; אך לא מים נסכו פה לפני ה' כי אם דמעות חמות, אשר ירדו מעיני כל כנחל שוטף, לקול רגנת הלויים, בשפכם לפני ה' שיחם בפסוקים לקוטים

(1) יומא פ"ג י'. (2) מדות פ"ב ו'. (3) שם ה'; סוכה פ"ה ב', ד'..

מוזמרות דוד, אשר תוכנם עולה כבד עם תכונת נפשם ומוצבם לעת הזאת. הנה קול חלילים נשמע בלחש, כאנחת לב נשבר ונדבה; הנה המית נבלים עונה אחריה ברממה, כנפש המיה ומשתוחת מעצר רעה ומיגון, ולקול ענותם צללו שפתי המישררים בתפלה ותחנונים לאלהי מרום לאמר:

אֱלֹהִים! בָּאוּ גִוִּים בְּנִחְלָתְךָ,
— שָׁמוּ אֶת יְרוּשָׁלַם לְעֵיִם.
נָתַנוּ אֶת נִבְלַת עֲבָדֶיךָ מֵאֶכָל לְעוֹף הַשָּׁמַיִם,
— בִּשְׂרַח הַסִּידִיךָ — לְחֵיתוֹ אֶרֶץ.
שָׁפְכוּ דָמָם בַּמִּים סְבִיבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִין קוֹבֵר.
לָמָּה הִי תַעֲמוֹד מִרְחוֹק,
— תַּעֲלִים לְעֵתוֹת בַּצָּרָה?
לָמָּה פָּנִיךָ תִּסְתִּיר,
— תִּשְׁכַּח עֲנִינִי וּלְחַצְנִי?
אֶפְ-נִנְחָה וּתְכַלִּימֵנוּ וְלֹא-תֵצֵא בְּצָבָאוֹתֵינוּ!
תִּשְׁיִיבֵנוּ אַחֲזֹר מִגִּי-צָר, וּמִשְׁנֵאֵינוּ יִסָּסוּ לָמוֹ!
הִשְׁכַּח תְּנוֹת אֵל, אִם קָפִין בְּאֶף רַחֲמָיו סִלָּה?
אֲתָה תִקּוּם הַבְּרַחַם צִיּוֹן!
כִּי יַעַת לְחַנּוּנָהּ, כִּי בָא מוֹעֵד.
קוֹמָה עֲזֹרָתָה לָנוּ, וּפְדֵנוּ לְמַעַן חֲסִדְךָ!

התחנונים האלה הנשפכים בנגנות התוגה נגעו עד נפשנו ויגרו כל עצבותינו — וקול קורע לבבות, קול זעקת כל המוננו הרב הנדחק אתנו, כל הנפשות הרעבות והיעפות, הנוגות והנמוגות, נשמע מכל פנות העזרה בקראן אל ה' בחזקה, עד כי לא נשמע עוד קול המנגנים והמישררים מפני קול בכי העם. נשים

רבות התעלפו על היציעים באין עוד כח לכבות, הילדים והילדות קרעו שמים בועקתם מרה, בין האולם ולמזבח בנו הכהנים משרתי הקדש, וקול הלויים נחבאו, שבתה נגינתם מעקת לב והמית קרב, גם אמיץ לבו בגבורים לא יכל להבליג עז על שר ויתן בכבי קולו— כמו נבא לנו לבנו כי זאת הפעם האחרונה תחזינה עינינו את בית אלהינו, נשא כפינו ולבבנו אל דביר קדשנו ותשמענה אזנינו שירות היכל, נגנות עבדי ה' העומדים לפניו בבית הזה לשרתו!

כתום התפלה והבכי והקולות חדלו, קם יוחנן ושמעון, וגם אני ויהודה אחי נלוינו עליהם, ונלך אל העזרה השלישית. והמון נערים פרחי כהונה שבו עמנו אל שתי העזרות הראשונות ובידיהם סלי תאנים, שארית הברכה הנמצאה בבית ה', לחלקן בין הנשים והילדים הנדחקים שם, תאנה אחת לנפש. את הנותר חלקנו לזקנים דחלשים אשר בתוכנו, ויתר העם גם כל אנשי החיל נשארו בנפש ריקה — כי לא נשאר עוד מאומה באוצרות הקדש. „אם לא יעשה ה' תשועה עוד היום הזה, אז אבדנו כלנו אבדנו!“ — חשבנו עם לבבנו, אך זמותינו לא עברו פינו,

אחר הצהרים החלה האש להשקע, והנה חיל הרומאים עוברים דרך השער ההרוס ופושטים אל החצר החיצונה! למראה הזה רתחו מעינו ותבער כמו אש קנאתנו וכאיש אחד קמנו ונצא דרך השער המזרחי, הוא שער שושן¹) ונתנפל בחמה שפוכה על מחנה האויב ונפרץ במ כדכים שכולים וכואבים בעדרי צאן. לשוא הציבו מגניהם כמו נד, לריק הערו כחם ולבכם להחזיק מעמד — כי כשטף מים כבירים הרסנו אליהם, וכרוח סערות בקענום.

¹) מדות פ"א ג'; כלים פי"ז ט'.

וקולות אדירים נשמעו מקרבנו לעוררנו ולהוסיף. אמין בלבבנו, לימוני נשמע קול האיש הזקן בעופפו מטהו למעלה ובקראו בקול כרעם: עורו, בני יעקב! יחתו גבוריך, עשו! היום הזה יעשה ה' תשועה גדולה! הנה רוחות החשמונאים מרחפות על פנינו! הנה כבוד ה' ומהיכלו יתן קולו! מלאכי צבאות ידדון ידדון ומן השמים ילחמו לנו!"

רוחנו אש אכלה, נפשנו גחלים להטה ומחנה האויב אכל כקש יבש. אבל ישועתנו רחקה וה' סר מעלינו ויהי ערנו. אלהי ישראל שחת רחמיו מעמו, זנח מקדשו וכלה ונחרצה נתכה על שומם!

מראש מגדל אנמוניה ראה טיטוס את תבוסת מחנהו, ויתן אות ממרומיו וכל צבאותיו חשו עלו עלינו כארבה. עד מהרה בא גם הוא עם רוכביו ופרשיו, ויסבנו כדבורים, ויאפפנו כמלאכי זעם, מפניהם נחתו אחינו ויסגו לאחור. עוד שתי פעמים התנפלנו על האויב בהריקנו שארית גבורתנו. חרבות אחינו רוו מדם חללים וחניתותיהם שבעו מבשר אבירים, ובהשבר כל נשק יד נלחמו באבן ובאגרופ, חנקו בכפיהם אף נשכו בשניהם. אבל לאחרונה כשל כחנו, חיל האויב הלך ורב וירי אחינו חלכו ורפו, ובנטות היום הפך חילנו ערף ושות שית השערה. והאויב חש בא אחרינו, ועזרת הנשים מלאה ממנו, וברוב עמל הצלחנו להמלט מפניו דרך שער ניקנור אל עזרות ישראל והכהנים ולסגור את השער מאחרינו, בשובי גם אני אחור ראיתי את גופת איש השיבה מתגוללת בפתח השער — כי נרמס ברגלי העם בהחישם מפלט להם אל החצר הפנימית.

עוד לא שאפנו רוח מן המהומה והמבוכה אשר קמה בתוכנו, בהרחותנו אל שתי העזרות, הצרות להכיל את כלנו יחדו, והנה נעתם חלל העזרה האחת מגאות עשן אשר התאכבה

ממעל לשער ניקנור! כי השלך לפיד אש מיד אויב דרך חלון הזהב ויפול בלשכה אשר לימין השער, היא „לשכת פנחס המלביש“⁽¹⁾, ששם בגדי הכהנים לארבע ועשרים המשמרות ערובים ושמורים בתשעים וששה ארגוני העץ, העשויים בקורות הלשכה לכל עבריה⁽²⁾, והאש אחזה בם ותהי כל הלשכה ללהבה, ממנה התלקחו האכסדראות אשר מסביב לקורות העזרה, והנה מבול אש מסביב לנו! מפניו נם המוננו אל כל רוח; אלה פרצו דרך השערים צפונה ודרומה, ששם קדמום הרומאים בלהט חרבותיהם, ואלה חשו מפלט להם אל ההיכל. אבל עד מהרה באו הרומאים אחריהם וימלאו את כל פנות העזרות והמקדש, ויערכו מטבח נורא לכל הנופלים בכפם. על המזבח ועל כל סביביו נערמו חללים לרוב מאד, איש ואשה זקן ונער יחדו, גם על עוללים ויונקים לא חסה עינם, ונהרי נחלי דם שטפו עברו על מרצפת המקדש וירדו עד העזרות ועד החומה והחל ועד החצר החיצונה. משם נשמעה אנקת ששת אלפים נפש בהעלותם על מוקדם! עד הרגע האחרון חכו לישועה, ויעמדו על משמרתם בראש הספון התיכון אשר לאילם המערבי, עד אשר ראום הרומאים ויציתו את האילם באש וכל אשר היו עליו בלו מיד להבה⁽³⁾.

ומימזם עם כל שריו וראשי חילו עברו דרך פתחי המקדש ויבואו אל ההיכל ואל קדש-הקדשים, וגם בירוניקה אהובתו נלוחה עמו לראות בבלע את הקדש⁽⁴⁾, ויחדו השתוממו על הדר כבוד עזו ויפעת קדשו, ויתנו עדיהם כי אין על עפר משלו ובכל ארצות הגוים אין כמחו⁽⁵⁾. אך עד מהרה שבו אחור בבהלה, כי מלא העשן את כל הבית עד מחנק נפש.

(1) שקלים פ"ה א'. (2) תמיד פ"ה ג'. (3) מלחמות VI, 5, 2. (4) גטין ג"ו: (5) מלחמות י"ב, 4, 7.

והרומאים בחמת קנאתם ואש עברתם לא שמעו עוד קול מושל ומצוה, ויהרגו וירצחו וירמסו ויטרפו הכל באין מציל, גם עמו אל השלל ויבוזו את כל הבא בידם וימלאו חוריהם זהב ויקרות עד אפס מקום. כשרי שאל קפצו בין להבות האש אשר הקיפו את כל הר הבית, וקול תרועתם ומצהלותם, קול רעש האש המקרקרת קירות, קול צעקת הנלחמים על נפשם, שועת המומתים, אנקת החללים ויללת כל אנשי העיר, אשר לרובבותיהם עמדו עם נשיהם וטפם ברחובותיהם ויעוררו זעקת שבר וירבו תאניה ואניה על שרפת בית מקדשם — כל הקולות האלה התבוללו יחד והד ההרים מסביב לירושלים ענה להם ובקול כמהם הרעים, ויגדל את הרעש והשאון והמהומה והמבוכה. לאור הלהבה הגדולה אשר הקיפה את המקדש גראו כהנים הרבה בעמרם על חומתו ממעל, משם הסיעו את הכדונים וישליכום על ראשי הרומאים המתרוצצים תחתיה להגדיל המרורה. ושנים מראשי המשמרות, מאיר בן בלגה ויוסף בן דלעאי, בראותם כי אפסה כל תקוה, קפצו אל להבות האש הבווערת במקדשם ובאות נפשם נשרפו עמו יחד¹).

ומה מאד כלה נפשנו גם אנו לעלות על מוקד מקדשנו ולא תראינה עינינו אידנו! אך חזקה עלינו שבועתנו אשר נשבענו להלחם עד בוא קצנו, והיא אשר נתנה אמן בלבבנו, לפרוץ אל החצר החיצונה ולהבקיע לנו דרך בין רכבות האויבים המשוטטים בהר הבית, עד הגיענו אל הגשר העולה משם אל הר ציון, ונמצא מפלט לנו בעיר העליונה, מאחרי החומה הישנה. שמה הביא מעשרום גם את מרים אלמנת אלעזר, בנטלו אותה על זרעותיו, כי לא עצרה הנהלאה כח ללכת, ואני ויהודה אחי היינו למגן לו בכל

הדרך עד בואנו יחדו אל מחוז חפצנו. שם נמצא לנו גם מעט אכל, שארית המזון האצור בבתי השועים; אבל במה נחשב הוא? כי לא היה די השיב נפש כלנו בלתי אם לימים עשרה, וגם זה במדת רוון ועומה, אשר לא תשפוק לסעוד לבב אנוש ולהשיב אליו כחו. ומה תהי אחריתנו ככלות גם זה? ומה בצע בעמדנו עוד על נפשנו? הן ה' הסתיר פניו, הסיר חסרו ממנו, והנה באנו עד הלם — היש עוד תקוה להתגבר על אויבנו עז ולגרשהו מפנינו? הנכנע מפניו למען הציל את השארית הנמצאה?

על הדבר הזה המתקנו סוד בהאספנו יחדו, וקנאינו גמרו אמר כי להכנע מפני האויב לא נוכל, אחרי אשר אחת נשבענו בשם ה' לבלתי נשוא עלינו עול זרים כל עוד נפשונו בנו⁽¹⁾, רק אם יואל האויב לתת לנו לצאת מן המקום הזה בכלי נשקנו המדבר ה, נעזוב את העיר בידו ונצא אל אשר יהיה רוחנו ללכת. ואם לא יאות לנו האויב גם בדבר הזה, אז נחזיק במעוזנו, ועוד חללים אין מספר יפלו מחילו עד אשר יצלח ללכוד את הר ציון משגבנו. העצה הזאת ישרה בעיני כלנו — כי כל עוד לא נכנענו תחת על זרים, חפשים אנחנו לנפשנו לחיות על פי דרכנו. ואולי עוד נראה בהמיר ארץ, ובחליפות עתותיה נמצא יד לנו לשוב אל המקום הזה, לבנות חרבותינו ולהשיב מקדשנו על מכוננו ולהיות לעם שקט ושאנן ההולך בשם אלהיו, אשר זה כל מאויינו ומשא נפשנו.

את הדבר אשר גמרנו בינינו השמענו ביום המחרת באוני טימום ושריו, בהפגשנו יחדו על הגשר אשר בינינו. ויהי כשמוע טימום זאת ויחר אפו, ויצו את אנשי חילו לשרוף את כל חלקי העיר אשר נפלו בידם ולעשות ביהודים כרצונם. רק אלה אשר

(1) שם 7, 2.

יצאו ביום הזה מעיר ציון לבקש חסדם, הם יזכרו לטובה; אותם יביאו אל הר הבית ויחזיקום בחומה אשר לעזרת הנשים, שם יחקר דינם להפליא בין הנופלים אליהם מאנשי המלחמה ובין אלה אשר לא ערכו קרבות עד כה. — אז שדרה העיר התחתונה וגם הפרור עפל אשר להר הבית דרומה, וכל הנמצאים שם מן הזקנים והחלשים קבו לפי חרב, והצעירים והבריאים לקחו בשביה לחמכר ממכרת עבדים ושפחות. ואחר שלחו הרומאים אש בבית המועצה והארכיון, בהיכל הילני המלכה ובכל יתר ההיכלות והארמנות הנאווים והנהדרים, וכל הבתים הגדולים עם הקטנים עם רבבות החללים הצבורים בהם, חללי החרב והרעב והדבר, כלם נשרפו ויהיו לאפר. ביום ההוא התירו יוחנן ושמעון לכל האנשים אשר לא נשבעו שבועת האלה, לצאת אל האויב ולבקש להם רוח והצלה כאות נפשם. ויצאו אליו בני ממלכת הדייב, אשר היו באמנה אתנו עד כה, וגם רבים משועי עיר ציון אשר יראו לנפשותם, ויצו מיטום לתתם במשמר עד אשר יפרש מה יעשה להם.

בין הנופלים אז אל מיטום היו גם ימני כהנים מן הממונים על בית ה', יהושע ופנחס. ובבואם לפנינו גלו לו את מסתרי בית המקדש, וימסרו לידו שלחנות ומנורות ומזרקות וכפות וכל כלי הקדש וכל היקרות הממונות והחמדות הגנוזות אשר נצולו עד כה מן האש ומן האויב; בהן גם פרכת למסך ואצר התכלת והארגמן ותולעת השני ואצר השמן הטוב עם כל ראשי בשמים לקמורת הסמים — ובוה פדו בשלום נפשם, בחנו אלהים — וימלטו!

ומרים ראתה כי היתה הרנחה — כי התירו אחינו ידם מעל החפצים בשלום וגם האויבים יתנו להם חנינה, ותכל נפשה לצאת אל הרומאים גם היא. ויהי דברה אל מעשרום עברה נאמן ביתה מלפנים, להוליכה אל המחנה ולהיות למגן לה בדרך עד הגיעה שמה. ואנכי לא הניאותיה בשמעתי זאת מפיה, אחרי דעתי

אותה, כי מעודה חסרה לה הרוח אשר פעמה את צפורה ואסתר להפליא עלילה ולהיות נכונות לכל תקרבת בעד החרות אשר אליה אנחנו נושאים את נפשנו. אך התבוננתי אל מעשרום מבחר גבורינו, לדעה מה יעשה עתה: היפול גם הוא אל הרומאים לבקש חסדם כגברתו זו, האשה המצרה, היראה מפני אבחת חרב? גם אם יבנע לפניהם — היצלה? הן טיטוס צוה לשפות שלום רק לאנשי השלום אשר לא הניפו חרב על הרומאים, והוא הלא הכם למאותיהם ולא לפיהם וחרבו אכלה בשרם ולא ידעה שבעה! גם אם יתחפש ויתכחש להם, הלא יכירוהו כלם כי הוא זה! לו אין דרך אחרת — השבתי עם לבבי — כי אם להשיב פני מרים ריקם ולהשאיר אתנו כאשר עד כה.

אבל האיש הזה לא בקש חשבונות רבים כמוני! אך רגע אחד השיב אל לבי, ומשנהו גמר אמר ללכת עם גברתו אל המקום אשר אמרה לו. ומבלי דבר דבר הניח קשתו מידו ויחגור חרבו, ויקרב אלי ואל יהודה אחי וישקנו, ואחר כן יצא עמה. ובהגיעו עד השער, אשר נפתח לפניו על פי פקודתנו, נשק עמודיו ודלתותיו, ויקרא לשלום אל חבריו ומידעיו. וילך אחרי מרים לאטו עד הגיעם אל מחנה האויב. שם הגיש אותה אל פקיד חיל אשר יצא לקראתם מן האהל, ושני אנשי חיל יצאו מטעם הפקיד להוליך את מרים אל הר הבית, מקום אשר היוצאים אל האויב עצורים שם. — כמעט הנתקו רגלי מרים מן המחנה, וחנה קם שאון בגרוד הרומאי, בעמוד לפנייהם הגבור היהודי וחרבו שלופה בידו! ועד ארגיעה היתה שם מוקמת מלחמה כבדה, קול שאגה וצלצל חרבות וחללים רומאים נופלים כעמיר מאחרי הקוצר. אבל אלה ברעו נפלו ואחרים מלאו מקומם, וידחקו אל גבורנו ויסבוהו כדבורים ויפלו עליו מכל עבריו עד אשר נפל שדוד ולא הוסיף עוד קום — כי בתקוהו כלם בחרבותיהם ובחוטבי עצים היו לו. ואחר כן סחבו את גויתו סחוב

והשלך אל העמק, וישבו אל המחנה בקול ענות גבורה ובתרועת נצחון — כמו הגדילו לעשות!

עוד הפעם שבת במצור ובמצוק! עוד הפעם עמוד על החומה למשמר, כיום כלילה, בידים כבדות ונפש ריקה! היעמוד לבנו אם תחוקנה ידינו להשגב בעיר אשר נגרעה מערכה, כי נסע יתרה בה? הן רבה שרף האויב כמו אש ויתרה לתועבה עשה: בית מקדשנו חרב, ההיכל שומם, לא נשאר ממנו בלתי אם קירות ערומים ושחורים, ועליהם תלויים דגלי האויב ונשריהם פורשי הכנפים כמו טשים אלי טרף. גם הוקמו שם פסילי אלהיהם, להקריב להם קרבנות ולהקטיר לפניהם מר ולבונה¹ — ועינינו רואות כל אלה ממרום הר ציון ובאבנו נעכר ומכתנו אנושה!

ובכל זאת לא רפתה רוחנו, כי עוד חזקה בנו אמונתנו, אף קשתה עלינו להפרד משארית מחמדינו. הלא זאת היא עיר ציון, קרית חנה דוד, אשר לה שר שירותיו בקדש! הלא זו העיר „כלילת יפי, משוש לכל הארץ” — ואיכבה נתננה ביד האויב לחלל יפעתה? — אמנם לא האויב הבא עלינו מחוץ אמן ממנו בעמדנו למגן לה, כי אם אויבנו הפנימי הוא הכריענו: הרעב הנורא הדימנו ויפיל חרבנו מידנו. רבים מיושבי העיר לא יכלו עוד שאתו, ויבחרו לצאת עם נשיהם וטפם אל הרומאים ולהמכר ממכרת עבדים ושפחות בידי שוביהם. — בעת ההיא הוזל מחיר הזהב ומחיר האדם עד מאד — כי משד ירושלים והמקדש ומשבי בני יהודה נמלאו כל שוקי הארצות הקרובות עד כי לא נמצאו להם עוד קונים כי אם במרחקים².

¹ שם 6, 1. ² שם 6, 1; 8, 2.

עוד רבים חללים הפלנו מחיל האויב בנסותו לעלות כסערה אל חומתנו הבצורה, ועצומים היו הרוגיו בשפכו סוללותיו אל העיר כדרכו. אבל ככלותו מעשהו זה הם כחנו כלה מפני הרעב אשר חזק עלינו מנשוא. ובטרם יפרץ האויב את החומה מפאת מערב, עזבנוה אנחנו מאין אונים. עוד פעם אחת חגרנו שארית כח וננסה להבקיע לנו דרך מעבר אחר. ונרד אל העמק אשר על יד "עין רוגל", לעבור את החומה מפאת דרום; אבל גם שם עמד חיל כבד ממחנה הרומאים למשמר, ויתיצבו לקראתנו בעבי גבי מגניהם. אז שבנו העירה כלב נואש, ולבל נפול בידי אויבינו גמרנו אמר לרדת אל המערות והמחלות אשר מתחת לארץ.

בבור אשר כרינו באחת המערות ההן טמנתי עם יהודה אחי את אוצר כספנו וזהבנו יחד עם המגלות והזכרונות והסגלות והיקרות אשר נשארו לנו מאבותינו לנחלה. ונשם עליהם אבן גדולה וכבדה, להסתירם מעין כל, כי עוד לא אבדנו תקותנו בה', כי השב ישיבנו אל עיר קדשנו כבוא עת לחננה. ואז הדבקנו מתי מספר מאחינו, ונחתור אתם יחדו למצוא דרך בנלווי התהלכות ומוצאותיהן חוצה לעיר — כי כאלה רבים עמהן.

והרומאים עלו על החומה ויבואו ציונה ברעש מלחמה, ויערכו מטבח רב לכל הנופלים בידם, ויבזו את כל העיר ואחר כן הציתוה מסביב. יום המים⁽¹⁾ לא השיבו ידם מבלע ונהרי נחלי דמים שמפו ברחבותיה עד כי כבו במקומות הרבה את האש המתלקחת⁽²⁾. ביום השני כעלות השמש על הארץ זרח אורה על עיר חרבה, שרופה ועשנה, אשר רצפתה מתלעה מדם חללים וחוצותיה מלאים פגרי אדם רב הצבורים לחמרים כאלמות שדה בקציר תבואה.

(1) ח' אלול. (2) שם 8, 5.

ותהלכות הרבה היו מתחת לעיר אשר נמשכו אל כל עבר ותוצאותן חוצה לה. שם היו מי גחון, הוא השלח, אשר מוצאם מאחרי העיר מערבה⁽¹⁾, ועוד בשנות קדם, בשבת עיר היבוס בירושלים, היו למים האלה מהלכים בצנורות העירה⁽²⁾. וחזקיהו מלך יהודה פלג לשטף הזה תעלות⁽³⁾ וינהלנו בברכות, להשקות יושבי העיר מים. בהן הבי נודעו: הברכה הישנה⁽⁴⁾, העליזנה⁽⁵⁾, התחתונה⁽⁶⁾, ברכת המלך⁽⁷⁾ והברכה העשויה⁽⁸⁾. בין התעלות הבי נכבדה התעלה הנמצאה בסלע הר העפל, אשר ארכה אלף ומאתים אמה ומוצאה אל עמק החרון וגני המלך אשר במורד הר ציון דרומה. שם נמצאה כתבה חרותה בכתב הצורים ובלשון עברית, המספרת לדור את מעשה התעלה, כי הצבוח משני עברים עד אשר נפגשו החוצבים איש לקראת רעהו⁽⁹⁾. מעיר עיטם, הרחוקה ששים הים מירושלים דרומה, ששם מעינות נכבדי מים, הובאו מים רבים בתעלה מתחת לארץ דרך בית לחם וירושלימה, ושם עברו בצנורות וברכות דרך העיר⁽¹⁰⁾ והמקדש⁽¹¹⁾ ותוצאותיהם אל נחל קדרון⁽¹²⁾. דרך הברכות היו יושבי העיר יכולים לבוא אל הצנורות ולצאת דרך מוצאותיהם. גם מערות הרבה נמצאו בעיר ובסביבותיה⁽¹³⁾ אשר יכלו להיות להם למחסה ומפלט בעת רעה, בנפול העיר ביד צר⁽¹⁴⁾. כן היתה תהלכות נסתרה מתחת לארץ, ממצודת אנמוניה אל המקדש; אותה בנה הורדוס בעד החיל העומד למשמר במצודה, למען יוכל לבוא בכל עת אל הקדש ולהשגיח אל היהודים בהאספם על הר הבית בהמון רבה⁽¹⁵⁾. מעבר לשער

(1) דהיי"ב ל"ב ל'. (2) שם ה' ח'. (3) דהיי"ב שם. (4) ישעיה כ"ב י"א. (5) שם ד' ג'. (6) שם כ"ב ט'. (7) נחמיה ב' י"ד. (8) שם ט"ז. (9) לונק, מורה דרך 136—138. (10) קדמוניות VIII, 7, 3. (11) יומא ק"א; זבחים נ"ד. (12) יומא פ"ה ו'; מדות פ"ג ב'. (13) מלחמות VI, 8, 4; 9, 4; VII, 2, 2. (14) Tacit. Hist. V, 12. (15) קדמוניות IX, 11, 7.

שכס אשר מצפון לעיר היתה מערה גדולה המשתרעת מתחת לפרוור ביזיאת, ובה הסתעפו סעיפים ושבילים אל כל עבר, והם הלכו ורחבו במשך העתים ברחבות קריה — כי מהם נחצבו אבני החומה למקדש הראשון והשני ולכל היכלי העיר ובניניה⁽¹⁾. אחד שבילי המערה הזאת הגיע עד גני המלך אשר על יד דרך השער בין החמותים (דרומה⁽²⁾) ומשם השתרעה מערה ארוכה שמונה עשרה מיל⁽³⁾, אשר הגיעה עד ערבות יריחו⁽⁴⁾. אל המערה הזאת, מערת צדקיהו, שאפנו כלנו לבוא, כי תוצאותיה אל יער גדול, הטוב למחסה ומסתר מפני האויב, גם קרוב הוא לים המלח, ומשם נקל להגיע ולבוא אל מצב מכור, אשר עוד לא בא בכף הרומאים⁽⁵⁾.

באפס תקוה עוד להציל עיר ציון מיד צר, נפרדנו לגדודים קטנים ונרד ממקומות שונים דרך הברכות והבורות אל הצנורות ואל המחלות. שם הפקרנו רוחנו ביד ה' ונלך איש אל עבר פניהו ונתע בחשכת אפלה ונגשש כעורים קיר. הקרה השוררת בחדרי תהו אלה היתה בראשונה למשיכת נפשנו, אבל אחרי כן הגדילה רעבוננו עד בלתי נשוא. במקומות אשר צרה התהלוכה מלכת בה קוממיות, הלכנו על ארבעתנו או זחלנו כנחשים, ופעמים רבות תפשו ידינו בפגרי אדם המתגוללים שם, גופות אחינו אשר הקדימו לפנינו לבקש מפלט להם בדרך ישימון זה, אבל כשל כחם ברעבון נפשם וכן תמו לגוע ויאבדו ממתים מחלד. נפשנו ידעה מאד כי גורל כזה צפוי גם לנו, ובכל זה לא רפתה רוחנו, ונבחר למות בירכתי חשך אלה מלהמסר בידי האויב. רבים מאתנו פגרו מלכת, תעו בשבילי התהלוכה ויטו מגי ארח זה אחזנו אנו. כן חדל יהודה אחי לענות אותי על קריאתי — אות הוא כי גם הוא נטה אל שביל

⁽¹⁾ Phil. Wolff, Jerusalem 100 ff. ⁽²⁾ מ"ב כ"ה ד'. ⁽³⁾ כמדבר רבה

ב'. ⁽⁴⁾ דרשת חז"ל במ"ב כ"ה ד'. ⁽⁵⁾ מלחמות VII, 4, 6.

אחר או תם כחו והנהו מתעמף שם בירכתים בצאת נפשו, אבל בצרתנו זו הגדולה חרלנו מדאוג ומלחוש איש לאחיו, ובמצוקתנו הנוראה תעה לבב כלנו ובינתנו החלה להסתתר.

כמה ארך לנו נודנו זה לא ידענו בנפשנו, כי במחשבי ארץ אלה נצפנו ממנו עתים. גם לא צלחנו עוד למצוא חשבון — כי אור המחשבה נדעך ומוזמותינו נתקו לרגעים, ורק רוח החיה, המושל בכל היקום, הוא נשאנו הלאה, וכן תעינו זמן רב מבלי הדעת. והנה מרחוק נראה לנו מקום צר, אשר אור כזה זרוע לו מנגדנו כבעד ערפל, ולאור הזה נמישכנו מבלי משים ובשאפנו אליו הגענו אל אחד הבורות אשר בתוך העיר — והנה הוא הבור אשר דרך בו ירדנו אל המערה! כי תעינו בדרכנו בנלווי התהלוכות העקלקלות, ובמששנו בחשך הלכנו סובב עד בואנו אל המקום אשר ממנו יצאנו.

אבל לשוב ולפגש חשך לא מצאנו עז בנפשנו, גם לא היו עוד עתותינו בידנו — כי הנה נגלינו להרומאים המלאים כל פנות עיר ציון, וכרגע הריעו עלינו בקולם, ויקבצו אלינו ויאחזונו וישאוונו ויעלונו ויסחבונו אתם דרך הגשר הנטוי על עמק החרוץ עד הגיענו אל הר הבית, מקום אשר אסירי המלחמה עצורים שם. כי צוה טיטוס לנו סביבינו־צרינו, לבלתי נגוע באנשי המלחמה הנתפשים בכפם, להמיתם ככל עמם — כי אותם הקדיש לימי נקם, להכבד בם לעיני כל הגוים ולעשות בהם שפטים כדי רשעתו. שם מצאתי את יוחנן בן לוי שוכב באחת הפנות בין אנשי חיל העומדים עליו למשמר. גבורנו זה היה איש מכאבות וידוע חלי, ורק רוחו הכביר המריצוהו לעשות גדולות ונפלאות כל עוד אמצתהו תקותו להציל עמו וארצו מיד צר, ובאבוד כל תקוה נתקו המוסרות אשר

החזיקו את גופו הרפה. אז חלף רוחו בעטוף לבו, ויחלש ויאנש ולא עצר עוד כח לבקש מפלט לו. וכן מצאוהו הרומאים בהתעטף עליו נפשו. ובהגיע הבשורה אל טיטוס שמח עליה מאד, ויצו להחיותו ולרפאותו ולנצרהו מכל משמר. למען יוכל לפאר בו מרכבת כבודו ביום גאווו, בשובו אל רומה בהדר נצחונו.

יתר שאת ויתר עז היה לשמעון בן גיורא — כי בכשיל וכליפות ירד אל אחד הבורות להבקיע ולבוא אל מערת צדקיהו, גם שמן למאור וגם צדה השפיק לקחת עמו לזמן מה, ובכל זאת לא הצליח הוא ואנשיו מאתנו — כי ירט הדרך לנגדם, בפגשם בסלע כבד, ובטרם מצאה ידם לחצוב בו דרך להגיע אל מחוץ חפצם אול הלחם מכליהם, והרעב הנורא הכשיל כחם, ויציק להם עד מות. ובראות שמעון כי אבד מנוס ממנו וימלך עליו לבו לעלות אל הרומאים ולמות מות גבורים על אדמת הקדש, על המקום אשר ראה כחו וגבורתו בעמדו למגן לו. וילבש לבנים ויעט מעיל ארגמן ויט אל התהלוכה העולה אל מקום המקדש, ויעל ויעמוד פתאם לפני הרומאים הנצבים שם, וכראותם איש לבוש מלכות עולה מן הארץ נבהלו יחדו וינועו ויעמדו מרחוק.

„אני בן גיורא, אשר הרבה את חלליכם. ועתה קראו אלי את שר צבאכם!“ — אמר אליהם בגאון מושל.

וימהרו הרומאים ויקראו אליו את טורנוס-טרופוס⁽¹⁾, אשר שם טיטוס לשר וממונה על העיר ויושביה.

אבל תאות שמעון לא נתנה לו — כי לא אין השר לשפטהו, בחשבו אותו כשבוי מלחמה. ויאסור אותו בזקים וישלחהו אל טיטוס אשר שש עליו בשמחה, ויצו להוליכהו אחריו רומאה ושם יקח נקמתו ממנו כמשפט אשר יחרץ לו⁽²⁾.

(1) Terentius Rufus. (2) מלחמות VII, 2, 2.

מכלם הכי הצליח יהודה אחי — כי מצא לו את השביל הנוטה אל מערת צדקיהו, בו הגיע עד היער אשר על ירדן יריחו. ביער ההוא נמצאו לו פלטים הרבה אשר הגיעו שמה לפניו וישימוהו להם לראש, ואחרי כן נוספו עליהם עוד אנשי חיל כבירי כח, אשר נמלטו ממבצר מכור בנפלו ביד צר. אבל גם שם לא ארכה מנוחתם — כי כאשר בצעו הרומאים מעשיהם במבצר ההוא, סבו את היער ויקיפוהו ברוכביהם ופרשיהם, לבלתי תת פלטה לכל הנמצאים בו, וחיל הרגלי בא עליו בקרדמות ויכרת את עציו ויחשפהו חשפה. ותהי מלחמה עזה בין שירידי גבורינו ובין חיל האויב, הרב והעצום מהם, ותהי אחרית אחינו — להכרית, כי הכום הרומאים מכת חרב והרג ואברן, וגם יהודה אחי נפל על חלליו במקום ההוא¹). אשריהו מה טוב חלקו! כי כגבור היה הורו במלחמה ומות גבורים מת בקרב אחיו על אדמת ארצו אשר אהב סלה.

כל הדברים האלה נודעו לי אחרי כן, בהפגשי עם אחי השבויים כמוני, אשר לקטו ממקומותיהם לאחר אחד על פי יפס וגבה קומתם או על פי שם כבודם וגבורתם, להוליכם אחרי טיטוס בבואו רומאה במרכבת כבודו, להתפאר לפני עמו ולהשתבח בתהלתו. אכן אשר חבל אחי ממני, כי לא חזו עיניו את אשר ראיתי אני לאידי והותי, בעברי על פני עירנו השרופה ובהגיעי להר הבית. העיר הקדושה נהפכה כלה למזבח גדול ונורא, וחצר בית ה' — לחצר מות. הוקנים והטף מדלת העם נשחטו במקומותם בכני צאן ודמיהם שטפו עברו כנחלים בכל החוצות והרחובות, ויתר השבויים הובלו אל הר הבית, ועל פי אנשי כגדות אשר הורו להרומאים את שרנו ונכבדינו וכל מבחר גבורינו נפרדו כלם למחלקות: ראשי העם וזקניו הוקעו עלי עצים לעיני השמש; הבחורים

והבריאים בעם לקחו לעבודת פרך ארצה מצרים, לחצוב זהב מהרריה, ואנשי המלחמה עתרו להשלח לערי הארצות, לעשות שעשעים לנפשות הגוים, בהדחפם אל הזירה⁽¹⁾ להלחם איש באחיו עד מות או להאבק עם פריצי חיות עד יהיו מרף לשניהם. וכל הנערים מבן שבע עשרה שנה ולמטה וכל הנשים והבתולות היפות והעדינות נמכרו לעבדות עולם. מכל רבבות הנפשות אשר נפלו אל האויב במשך ימי המצור השאיר טיטוס רק ארבעים אלף איש אשר שלחם לנפשם, ויתרם היו לחרב ולמרף ולעבדות ולחרפה (כיום הזה⁽²⁾).

אבל בטרם יצא המשפט החרוץ על ההמון המובא על הר הבית, מתו מהם עשתי עשר אלף איש מפני זלעפות רעב, כי לא שקדו הרומאים שומריהם לתת להם אכל להחיות נפשם⁽³⁾, חוץ מאלה אשר נבחרו להאסר אל מרכבת כבוד טיטוס בבואו רומאה — להם דאגו ועליהם שקדו להחיותם ולהשאירם לפלטה כמצות אדוניהם עליהם. וביניהם נמנית גם אני לחבורתי ולפצעי, כי אל צוני לחיות למדת רוחי ולמות לא נתנוני.

בין ראשי עמנו ההרוגים היה גם נשיאנו רבן שמעון בן גמליאל⁽⁴⁾ אשר גלו הבוגדים עונו, כי בראשית המלחמה עמד בראש עמו ויהי אויב ליוסיפוס על תהפוכות דרכו בגליל. גם על ראש רבן גמליאל בנו עופפה חרב האויב, על שיתו ידו עם קנאינו, וכבר חפשוהו בין השבויים לעשות בו משפט חרוץ⁽⁵⁾. אך רבן יוחנן בן זכאי השפיק לבוא מִבְּנֵה, ויתנפל לפני הצר הצורר, לשום בית נשיאנו לשארית, ויפדה נפש רבן גמליאל מיד שאל⁽⁶⁾. גם ליוסיפוס נתן הרשיון להציל נפשות מרעה, ויבחר לו

(1) למעלה 309. (מלחמות VI, 8, 2; VII, 9, 2. 3) שם

(2) שמחות פ"ח. (4) תענית כ"ט. (5) גמין נ"ו:

רק משפחות קרוביו ומידעיו, וישתכח במעשהו זה כי הוציאן להפשי מבלי קחת כפר פדיון נפשן" (1).

הנה כן היתה אחרית המלחמה כליון חרוין לעם היושב בירושלים: אלף אלפים ומאת אלף נפש נפלו בחרב וברעב ובדבר, ותשעים ושבעת אלפים נפש לקחו בשביה (2). מלבד רבבות אלפי אחינו יושבי הגליל ועבר הירדן וערי יהודה, אשר נפלו על חלליהם או הובלו לעבודת פרך או נמכרו לעבדות ולחרפות ולדראון, וכל ערי מושבותיהם היו לחרבה ולשממות עולם, לא נשארו בלתי אם מעט הערים, אשר יושביהן היו באמנה את הרומאים ויפתחו לפניהם שעריהן במרחביה. בפקודת מיטוס נהרסה ירושלים כלה, ומכל חומותיה וארמנותיה ומקדש אלהיה לא נשארה אבן על אבן, לבר משלשה מגדלים שרידי החומה הישנה (3), אותם הותיר מיטוס, להראות עוזו לכל באי עולם, כי מצאה ידו למבצרי מעוזים כאלה להבקיעם אליו ולהרסם עד היסוד ולהגיעם עד העפר.

עוד הפעם ישבה בת יהודה על חרבותיה כאלמנה שוממה, בכיה ומקוננת על בניה כי יצאוו ועל כבוד בנותיה כי גלה מהן, בהנתנן בידי שוביהן אנשי החיל, להתעלל בהן ולענותן ולמכרן כשפחות חרופות (4). כדמות הזאת ערך לו אספסינוס במטבעות זהב וכסף אשר יצק לעמו לזכרון, דמות אשה אַמללה יושבת לארץ תחת עץ תמר וידיה אסורות בזקים והיא מר לה (5). ומה שונה האויב הרומאי מהאויב הכשדי אשר היה מלפניו! נבוכדנצר הותיר את דלת העם על ארמתם ויתן להם מושל מקרבם (6). ואת השבויים הושיב בארצו ויתן להם אחוזות נחלה

(1) חיי יוסיפוס 75, (2) מלחמות שם, 9, 3, (3) שם, שם 1, (4) שם VII,

8, 7, (5) Madden. jew. coinage 183, (6) ירמיה ל"ט י'; מ' ה' ;

למטעי גנים ולמכנה בתים לחיות בשלום ולראות בטובה ⁽¹⁾, ומיטום לא חמל גם על שאריתם ויאבד מארץ זכרם, ואספסיוס אביו לקח את כל הארץ לנחלה ויחלקנה בחבלים לאשר ירבה במחרס ⁽²⁾. לגולי בבל היו נביאי אל, אשר עמם היו בצרה וישלמו נחומים להם, כי עוד מעט כימי שנות גבר ונפקדה הארץ ושלמו ימי אבלם; ולגולי רומה אין חזון למועד ולא נביא ומנחם, כי אם בוגדי און, אשר עמדו מנגד נגעים ויָקְנוּ מחרבנם ויתענגו על רב אידם! יוסיפוס מאן לקחת את נחלותיו אשר היו לו בסביבות ירושלים, אחרי היותם לחרבה, ויקח מיטום שדות אחרים ממבחר אדמת השרון לאחות עולם ⁽³⁾. כשוב מיטום מירושלים החרבה עשה שעשעים לעם היושב בקסריה, ויותר מאלפים וחמש מאות איש משבוי גבורינו, אשר הובלו אחריו, נפחו נפשם בזירה, ששם השלכו לפני חיתי מרף אשר מרפום לעיני כל, או אכפו עליהם בשבטי ברזל לוחטים מיקוד, להאָבֵק ולהלחם איש באחיו עד נפלם יחדו חלל. ושחוק כזה עשה אחרי כן לאגריפס ידידו ובירוניקה אהובתו, בסורו עם עדת שריו ומרעיו — ובתוכם גם יוסיפוס — אל קסריה פיליפי עיר משושם, כי מדי הטיב לבו ביין משתיהם נתן שעשעים לנפשם בדמי אלפי אחינו האַמללים, אשר נשפכו כמים ונבלעו למכביר בחול הזורה! ככה עשה מיטום אחרי כן בכל מסעותיו, בשובו אל ארצו בתרועה וקול שמחה והמון חוגג ⁽⁴⁾. ושלשת פושעי ישראל אלה, אשר נלוו עליו בכל הדרך ההוא, ראו את התועבות האלו נעשיות לעיניהם ברבבות אחיהם בכל עיר ומדינה — ושמחת עולם על ראשם!

(1) שם כ"ט ה' ו'. (2) מלחמות שם 6, 6. (3) חיי יוסיפוס 76. (4) מלחמות

בין שבע מאות גבורי החיל ממבחר בני יהודה הנודעים לשם, אשר נבחרו לפאר מרכבת טיטוס כבואו רומאה, נמנית גם אני. רבת שבעה לה נפשנו בדרך נוד עד אשר הובאנו אל העיר בת שבע הגבעות, זו רומה הרשעה, וישימונו במשמר בית האסורים אשר על יד גשר נירון מעבר לנהר טיבר ימינה. ולמקין השעת ירחים אחרי חרבן עיר קדשנו ⁽¹⁾ שב טיטוס אל ארצו. אז הוכן חג הנצחון, יום זכרון לעם רומה לגבורות אשר עשה, בקומו על עם שקט, אשר בקש רק לשבת כמנוחה, לכל יבזו זרים יגיעו, ויט עליו ידו ויכחידהו מן הארץ!

ביום ההוא באשמרת הבקר פקדונו שומרינו וירחצונו ויחליפו שמלותינו וילבישונו מתלצות ויביאונו בעדי עדיים כפי אשר הסכננו לשאת עלינו בארצנו, איש לפי מעמדו ומקומו ⁽²⁾, ויעמידונו הכן ללכת אחרי מרכבת כבוד טיטוס דרך שער הנצחון אשר הוכן לו לגאון תפארה. לו ראנו אז איש עובר לתמו, כי עתה חשכנו למאשרים בבני אדם, הלקוחים אחרי כבוד להמנות בקהל השרים הנלוים על טיטוס, בהופיעו בהדר גאונו בעיר ממלכת אביהו. אך הכבלים אשר על רגלינו, ופנינו הקודרים מני יגון הם העידו בנו, כי פארונו שובינו כאשר פארונו אנו מלפנים את שורינו, כרחצו אותם למשעי, בשימונו עליהם פתילי תכלת וארגמן ובצפותנו קרניהם זהב — להקריבם כליל על מזבחנו!

הבקר אור והמסע החל דרך רחוב פלמינוס בין היכלי תפארה, מקדשי הוד וגני חמדה ואילמי עמודים כלילי יפי, עד הגיענו אל שער הנצחון. שם נמצאה כבודה רבה אשר נהרה מכל רחוב ופנה אל המקום ההוא, ועדי לים ⁽³⁾ רוכבים על סוסים לבנים וליקטורים ⁽⁴⁾ הולכי רגלי הציבו הכל במערכה נכונה לעבור דרך

⁽¹⁾ סיון תתל"א. ⁽²⁾ שם 5, 3, 5. ⁽³⁾ Aediles — שרים הממונים על הסדר והמשטר. ⁽⁴⁾ Lictores — שוטרים מוינים.

השער לעיני כל בני רומה הנאספים על „שדה מאדים“⁽¹⁾ לראות במראה. בראשונה נראו המון כמרים לבושי בגדי כהונתם, עוברים בקול רנה ותפלה, בנשאים על כתף את פסילי אלהיהם העטופים תכלת וארגמן ותפוישים כסף וזהב. אחריהם הובלו בחצוצרות וקול תרועה כל הקרבנות והמנחות, המקדשים לאליליהם לכבוד היום הגדול הזה, אחריהם עברו נערי האצילים לבושי מכלול, נושאים כל סגלות העיר ושכיות חמדותיה, כל כלי הכסף והזהב והיקרות והרקמות השמורים במקדשיה והיכליה משלל כל הארצות והממלכות אשר בוז הרומאים במלחמותיהם מאז ועד הנה. אז הופיע הקיסר אספסיוס במרכבת זהב עם מיטוס זרוע עזו ועל ידו דומיצינוס בנו השני, רוכב על סוס צחור לפני המון שרי הצבאות הרוכבים אחריהם, כלם לבושים תגאות בוז ברקמת זהב ועל ראשיהם זרי דפנים⁽²⁾ לאות נצחונם. אחריהם זקני אנשי החיל נושאים באגנות כסף אבני חן, גלילי זהב יצוק ומשי כבד ויקר — שלל ארצנו אשר בוז במלחמה. אחריהם שנהבים ופרדים ועירים ומכל החיה והבהמה והעוף הנמצאים בארץ הקדש ובמדינות אשר על גבולותיה, גם אריות ולבאים ונמרים ודבים מסוריה וערב והלבנון הובלו בכלובי ברזל ועברו דרך השער — הן הנה חיתי המרץ המתכלכלות זה שבועות וירחים מפשר אחינו לעיני מיטוס ושריו בכל הערים והמקומות אשר עברו! אחריהם הובאה מערכת צמחי הארץ הכבושה ומבחר כל עץ ופרח הנמצא בה: עצי גפן ורמון וזית ותאנה ואגוזים וכמנים ושקדים, ארזי לבנון, פנג יריחו, שושנות העמקים וחבצלות השרון וכבוד כל יער וכרמל⁽³⁾.

⁽¹⁾ Campus Martius — מקום הערוך ללמודי תכסיסי המלחמה וגם לשעשעי העם. ⁽²⁾ Лавровые вѣнки, Lorbeerkränze, ⁽³⁾ מלחמות VII, 6, 5, 4, 5, ועוד סופרים אחרים.

וקול חצוצרות השמיע ברמה כי הנה צבאות החיל באים!
 בראשונה עברו הפרשים על סוסיהם האבירים, ואחריהם חיל
 הרגלי, כלם לבושים בגדי תפארה, חרבותיהם החליפו בענפי זית
 ועל ראשיהם זרי דפנים ופיהם מלא שירי עז וגבורה ונצחון.
 אחריהם עברו מכונות המצור ואילי הברזל אשר שחתו מבצרינו
 ויהרסו חומות עיר קדשנו. ומאחריהם חפות גדולות וגבוהות
 ויריעות אין מספר, ממלאות תמונות כל המלחמות אשר נלחמו
 בעמנו בגליל, בעבר הירדן, ביהודה ובירושלים, תמונות ההרג
 וההרס והשרפה והחרבן והשבי והבזה והמלקוח, כלן עשויות בידי
 חרשי צירים אשר תארו הכל כבמחזה. אחריהן כל שלל יהודה
 וירושלים, כל עשר כבוד העם אשר השמידו מפניהם, ואחריהם
 כלי בית מקדשנו: שלחן הפנים והמנורה וכל כלי הקדש ופרכת
 המסך אשר להיכל גם מבחר קדשנו ותפארתנו --- ספר תורת משה
 אשר שרדו מבית ה', כל אלה נשאו אויבינו אנשי המלחמה
 בעברם לפנינו בקול שירה וזמרה, ולעמתם ענה המון רבה בצהלם
 לקראתם ברעם קולו:

„Evae! Judaea est devicta! Judaea est capta!“⁽¹⁾

והקול הלך וגדל על כל סביבינו עד כי חרדה הארץ תחתינו.
 מה אעידה, מה אשוה לנו, אמללי בני ציון! מי ימלל
 סערת לבנו ורגשת כל חושינו בנו, בעמדנו כיום ההוא על יד
 שער הנצחון כעדר בתוך הדברו, כלנו אסורים בכבלים ולנגרנו
 כל המראה הנורא הזה! הן כל הרע אויב בקדש, ועודנו מסתולל
 בנו לחללהו לעינינו ולנאץ שם אלהינו לפני כל המונו ועלו בו!
 ויושב בשמים יחשה יתאפק? אי שמים! לו יכלנו לבכות על
 שברנו, אזי הטבענו את כל הכבר עם כל המונו ושאונו בנהרי

⁽¹⁾ האח! יהודה כבושה! יהודה שבויה!

נחלי דמעותינו ; לו יכלנו לשאת קול צעקה , אזי קרענו שמים
 בזעקתנו , הקשינו לשאול את אלהינו ואלהי אבותינו : על מה ולמה
 באתנו כל זאת ? ! אבל אל לנו בכות על שברנו לעיני אויבינו !
 חלילה לנו להתיפח על מר נפשנו , בעוד צוררינו צוחלים כאבירים
 לנגרנו ! התחזקו אחינו העברים עוד הפעם הוֹאֵת , שימו לבכם
 חזק מצור , אל ירך ואל יבאה ביום מסה , פן ישמח עלינו צרנו ;
 יתפוצץ לב העברי בקרבו לרסיסים ואל יחורו פניו מפני אויבו
 בנפש ! בוז לך , רומאי ארור , את דמינו תוכל לראות כמים
 המוגרים , אבל לא את דמעותינו , אותן לא תזכה לראות עד
 העולם !

הגיע המועד להעביר גם אותנו דרך השער ולכלול בנו
 תפארת חגם ומשועם . הנה המנצחים והמנצחים נפגשים — שם
 המון רבה , רבבות אלפי אדם נרחקים יחדו על המישור הגדול
 והרחב אשר בין נהר הטיבר וגבעת קוירינוס , והם מלאים את כלו
 עד אפס מקום , והמוניהם נשקפים מן היציעים , מענפי העצים
 ומגגות הבתים וההיכלות הקרובים . בכל עבר ופנה , במרום ובשפל
 ראשי אדם רב מופנים בעינים לטושות אל מתי מעט היהודים ,
 שבויי המלחמה , האסורים מקשת , והם הולכים קוממיות ,
 ושפתיהם נעות בלאט , בנשאם תפלה אל האל אשר הסתיר פניו
 מהם ! אכן לא על נפשם הם מתחננים לפניו , אחרי אשר הסיר
 משפטם , בהניעו אותם בחמתו אל העיר הזוללה אשר אכלה את
 עמם בכל פה , — אך גמול ושלם הם מבקשים ממנו , להשיב
 נקם לצריו המתעללים בשם קדשו ומתהללים באלהי מעום . הגם
 זאת לא יעשה ה' למען שמו המחלל ? אכן בטוחים אנחנו כי
 תוחלתנו זאת , למצער , לא תפוז , ואם לא תראינה עוד זאת

עינינו, יראוה בנינו אחרינו. כי העיר החנפה והרשעה, המשתרעת על שבע גבעותיה כגפן סורחת, הנה הרקב עולה בה להשמיר שרשיה מתחת; עוד מעט וגם קצירה ייבש ופריה כאבק יעלה. בעקב עשרה הנפרו יאחו עני וריש נורא, אשר לא היה כמונו בתוכנו מאז היינו לגוי, וגם אחרינו לא יהיה בעמנו לעולם! שם על עמודי השיש, המחשקים זהב, מטפסים ועולים המוני אנשים שפורים, גלויי ראש וחשופי שת, הם ערות רומה, קלון מרכבות בבורה, — ולהם ולמענם עשתה את היום הזה, כי המה הרבים בקרבה. כאלה לו ירבו בתוכה ולא ימעטו, אז יקרב קצה לבוא וימיה לא ימשכו. כן תעשה לה, אלהינו, כי אם צדקתך לעיר הרשעה הזאת כהררי אל, הן גם משפטך תהם רבה!⁽¹⁾

בכלות שאון ההמון הרב, אשר הרעיש כים בשוא גליו, בראותו את השבויים היהודים מובאים דרך השער, קרב אלינו הפרפקטוס⁽²⁾, הרוכב על סוס שחור בעורב וסביביו עדת עדיליו וליקטוריו, ובידו מגלה עפה, בה רשומים שמות כל האסירים והמשפטים החרוצים עליהם. ויקרא לפנינו מעל הגליון את שם כל אחד מאתנו ומשפטו החרוץ, בהחשבנו יחדו לעבדים פורקי עול, אשר התפרצו מפני אדוניהם. חוץ מבני ממלכת הדויב, אשר לא הובאו בעול רומה, להם הוקל המשפט להשאר בה לערבון, לבל תוסיף משפחת המלוכה אשר על נהר חדקל, להתקומם על רומה ולשית יד עם המתפרצים מפניה⁽³⁾. וכהתמו לקרוא לקחנו אחד אחד לגמר דיננו, ובלי אמר ודברים רק בחבוק ידים ונשיאת עינים למעלה, לאמר: „ה' ינקום דמנו!“ , נפרדנו איש מרעהו לעולם.

⁽¹⁾ בראשית רבה ל"ג. 2. — Praefectus — ראש השוטרים, הממונה על העינים. ⁽³⁾ מלחמות שם, 6, 4.

ראשונה נלקח מאתנו ראש גבורינו, שמעון בן גיורא. הוא הוצא אל הורג. בהפשיט הליקטורים את בגדיו מעליו עד החלצים, שמו חבל על צוארו ויסחבוהו אחריהם בכל הדרך, וידושו בשרו בשוטים ובעקרבים עד הגיעם עמו אל שן הסלע (הטרפעי), משם הדפוהו לאחור וכל עצמותיו נשברו כשבר נבל יוצרים.

האות נתן כי מת אויב רומה, והחצוצרות הריעו תרועה גדולה, והכהנים הקריבו זבחי תודה והעם צהל קולו בראש המיות. — אז נקרא משפט יוחנן בן לוי. האיש הזה נהפך בירחי מספר אלה לגל עצמות מכסות עור ירוק. פניו קמטו ושערו כלו הפך לבן, עד כי בשו הרומאים להתפאר בו, כי על האיש הזה כלו כחם במלחמה הכבדה, — ויצא דינו להאסר בבור תחתיות ולבלות שם אחרית ימיו אשר לא ימשכו עוד. לשוא קוה יוחנן כי יעשו גם לו משפט מות, לשים קץ ותכלה לכל מכאביו! תאות לבו לא נתנה לו, וכן הוכל באויקים אל בית הכלא אשר כל באיו לא ישובו.

אז נקראתי אני בשמי. עונותי גדלו מנשוא — כי השאתי לאחינו יושבי נהרי פרת וחדקל לבוא אלינו וללחום מלחמתנו, גם עשיתי חיל וצבא בגליל, נלחמתי במבצר גמלא ואחר כן הייתי למפקד צבא בירושלים. אי לזאת נגמר דיני להיות טרף לפריצי חיות!

לשמע אוני רגזתי תחתי, אבל עד ארגיעה אמצתי לבבי ואבין נפשי לכל הבא עלי. הליקטורים פשטו את בגדי, קרעו כתנתי מעלי וציגוני ערום, לא השאירו לי בלתי אם החגורה על

(¹) Tarpejus rupes — מקום הסקילה לחייבי מיתה ברומה, כמורד הקפיטוליום מערבה.

מתני. ויתנו בידי מאכלת קמנה, לזולחם בה עם מתקוממי, וינהגוני ויבילוני אל האמפיתיאטרון אשר הכין אספסינוס לעמו, לשעשעהו על פי דרכו. שנים עשר אלף איש מושבוי אחינו האחרים עתדו מאת טיטוס לכלות חייהם בזירתו, ואנכי לקחתי מאחרי מרכבת כבודו להקדיש את המקום הזה בדמי ראשונה.

במנוחת נפש הבטתי סביבי. הבנין ידוע לי, כי כמותו היה גם בירושלים; אותו בנה הורדוס, „העבד הרומאי“, בעשותו חנף לעם זה אשר סגרנו בידו. ואנחנו שרפנותו בראשית המלחמה ונאבד כל זכר לו מאדמת קדשנו; אך זה גדול ורם ממנו. הוא עגול וארוך, סביבותיו מושבות במדרגות רחבות זו למעלה מזו ומגיעות עד ארבע קומות. (בפוריום¹), אשר בקומה התחתונה, תאים מוקפים שבכות זהב, בהם יושבים שרי המלוכה, הכהנות הוסר (פְּלִיזִיּוֹת²), ובתוך להם — משפחת הקיסר וכל נכבדי קרואיה וארחיה. הקומה השניה — לזקני הסינט, השלישית לאזרחי העיר ולפרישים האצילים, והרביעית — לכל המון העם. הקירות והמבואות ואילמיו העמודים משובחים בששר וקלועים ורי פרחים. על תאי הפוריום מלמעלה פרושות יריעות יקרות למסך מפני קרני השמש, וגלות עליות יורקות למעלה את מימיהן המהולים במיץ שושנים, להפיץ ריחו לקרר את חם היום והמקום. בתוך לגי החזיון תשתרע הזירה הגדולה, המקסה בלה בחול דק לבלוע את הדם השפוך. ומנגד לי נשקפים כלובי כל חיתי מזרף למיניהם. דלתות בלאיהן נעולות, והנן רצות בסוגר הנה והנה וקול נהמתן אימה —

¹ Podium — מקום המושבות הראשים. ² הבתולות המקדשות לאלילה Vesta.

בהרגישן כי עוד מעט ומלאו פיהן בשר תאוה ולשונן השלוחה תלחך דם חם למשיבת נפשן .

כל ההמון הרב התבונן אל מבנה גוי ובדי עורי, ואיש איש חוה עלי דעתו ומבינתו, ואיש ברעהו התוכח והתערב : כמה אוכל לעמוד בפני הארי הסורי, אשר הקדישוני שופמי להיות לברות לו .

מבלי דעת נמשכו עיני אל תאי הפודיום. גם שם ישיחו בי וישערו כחי ואמין וזרעותי. ופתאם נתר לבי ממקומו — כי ראיתי את אגריפס ובירוניקה יושבים בהדר וגאון בתא אשר על יד משפחת המלוכה, ועל ידם פיליפוס שלישי, ומאחריהם יוסיפוס בן מתתיהו — והוא מחליק לשונו לאשה אחת היושבת שם בפנה! למראה הזה רתחו מעי, ואסב עיני מנגד עוכרי עמנו אלה, ואתאמין למשול ברוחי, לבל יראו זעומי נפשי את בעשי והותי .

„אלף ססטרציות¹) הנני ערב ערבה, כי ינצח היהודי הזה את האריה הסורי!“ — נשמע מן הקומה השניה קול אחד האורחים, בהראותו עלי באצבע .

„הנני מתערב אתך כי יחזק האריה ממנו — ועוד אלפים אוסיף אם לא יקרעהו הנמר ההודי ברגע הגיעו אליו“ .

ובכן גם נמר הודי חובן לי אם תגבר ידי על מתקוממי הראשון, גם לביאה לובית ועוד חיתי מרף כהנה וכהנה נכוננו לי ולאפי אחי, העתידים להיות מרף לשניהן! — כן שמעו אזני מפי האורחים, בקראם על מושבותיהם את הרישימות אשר

¹) Sestertius — מטבע רומי .

נפוצו לאלפיהן בכל פנות העיר, להיות יושביה נכונים לחג הגדול הזה.

„שמעו נא אחי ורעי! — קרא קול אחר אל המתערכים בנפשי — בעשר ססטרציות הלא תוכלו לקנות כלב יהודי כזה לעבד עולם לכם, ואתם אומרים להזויל זהב לאלפים בעד נבלתו במותו!“.

הדברים האלה דבר איש נבזה, הולך יחף ולבוש קרעים, אשר חטמו המלא אבעבועות יתן עדיהו כי לא בנזירים חלקו—וגם האזרח הזה יתקלם בנו ויחרפנו בגבה אפו!

ומה בצע בהלחמי ובעמדי על נפשי? — חשבתי עם לבבי— ומה חפץ לי כי אאריך חיי עוד רגעי מספר? הלמען עשות תענוג לעדת הנקלים ההם, המתערכים עלי שם?

כן חשבתי ואשליך את המאכלת הלאה.

אז פרץ ריב בין המתערכים. הראשון שב מדבריו, כי באין נשק בידי, איך אעמוד בפני המורף הנורא הנכון לקראתי? והשני דרש בסף ערבתו. ובעוד הם מתוכחים שם יחדו, נפתח אחר הכלוכים, וארי גדול ואיום קפץ מקרבו בקול נהם — כי דקרו העבדים בשרו בשוטי ברזל דרך השבכה, להרגיזוהו ולהניעהו ממקומו. כמעט שיצא מכלובו עמדו רגליו על רצפת נחשת בוערה מאש המושמה תחתיה, להגדיל חרון אפו ולהעלות חמתו להשחית. האריה שאג וירץ אל הזירה; שם התנער ויתנודד בכל גופו, ויפער כשאל פיהו, וישלח לשונו האדומה והיבשה, ויחשוף את שניו החדות והחזקות, אשר רב כחן לפרק גידי ברזל ולטחנם עד דק. ובראותו אותי חפו זנבו ויניע רעמתו השחורה, ויתן כרעס קולו וינהום עלי כנהמת ים. ואנכי עמדתי על מקומי מבלי חת, וזרעות ידי שלובות אל מול לבי — כי לגאון עמי היה לי להראות, כי היהודי ישחק למות ולא יחת. האריה החל לצעוד אחרנית, למך

את מדת המרחק אשר בינינו ולקפוץ עלי בפעם אחת, בדרך החיה הזאת בשאפה אל מרפה.

עיני שנינו נפגשו — — —

ברגע הזה קם שאון בקרב כל ההמון הנאסף, ומאחד תאי הפודיום נשמע קול ענות, קול פחדים נורא מאד.

נשאתי עיני אל המקום אשר עיני כל אליו תלויות, והנה אשה צעירה לבושה לבנים נראתה על הגג השפל אשר לכלובי החיות, וברגע אשר הבטתי אליה קפצה מן הגג על רצפת הנחשת ותרץ ברגל ישרה אל הזירה ותעבור לפני האריה ותפול עלי ותחבקני בזרועותיה בקול קורא עברית: „הנני למות אתך, אחי!“.

התבוננתי בה וכל קרבי התחלחלו.

עודני מתאמץ להרפה מפני ולעמוד לפני האריה תחתיה, והנה מוחזה נפלא לנגד עינינו! האריה אשר רבץ על ארכבותיו האחרונות, לקפוץ ולהתנפל על מרפו, כרע רגע על מקומו ויניע בזנבו הנה והנה ככלב המתרפס לפני אדוניו, ואחר החל לזחול לאטו על ברכיו עד הגיעו אלי, ויחכך בזקנו את כפות רגלי, ועיניו כמו מפיקות לי שמחה וגיל.

אז חברתי את מידעי מלפנים. ואקח את אסתר, הנבוכה ממראה עיניה, ואושיבנה על גבו להשיב נפשה למנוחתה.

וזה דבר הפלא: בנסעי למסעותי אל ארץ הדייב, הגעתי עד שפת נהר חדקל. היום היה חם כתנור, השמש בערה כאש להבה, ואנכי מצאתי לי מחסה בחרש מצל. קשרתי את סוסי אל אחד העצים ואשכב לנוח ולחכות עד שיפוח היום. פתאם התעוררתי לקול כרעם אשר החריד את כל היער, וסוסי רגז תחתיו ותכסהו פלצות. קמתי אני ממקומי וידי אחזת בחרבי, והנה אריה שאג לקראתי בקול ענות, והוא מקפץ על שלש רגליו, ובקרבו אלי נפל על צדו ויצרח מרה וישטח לנגדי את רגלו האחת, כמו התחנן לי

לחוש לעזרתו. אמצתי לבבי ואגש אליו וארא והנה קוץ מכאיב תקוע בכף רגלו, והפצע עמוק מאד ודמו עליו יטוש. ואשכיל את ידי ואוציא את הקוץ וארחץ את הפצע ואחבשהו. הכאב הוקל והאריה כרע שכב אצלי ויתרפק עלי ברגש תורה. יום תמים נשארתי ביער ההוא ולא נתתי להאריה לנוע ממקומו, ואצוד לו ציד ואשקהו מי הנהר מן הכלי אשר היה אתי. ביום השלישי עליתי על סוסי ואוסף עשות דרכי, והאריה הלך אחרי ככלב נאמן, ולא מש ממני עד בואי אל עיר מושב. אז עזבני בלי חמדה וינוע ויעמוד מרחוק, ולא סר ממקומו עד אשר באתי ברחובות העיר ואעלם מנגד עיניו.

והאריה הזה הוא הכירני עתה בהתבוננו בי, וגם אני הכרתיו ברעמתי השחורה ובכתם הכהה אשר על מצחו!

הוא אשר דברתי¹): „בהיותי על גבול ממלכת הדייב נעשה לי נס בדרך פליאיה“. והנס הזה הוא שעמד לי עתה להציל משחת נפשי — כי כל הרואים השתוממו על המראה, ורבים האמינו לראות בזה מחזה אלהים, אות משמים כי ה' חפץ חיי. וקול רעש גדול אדיר וחזק נשמע מכל מדרגות האמפיתיאטרון, קול קורא בכח: „Gratia! Indultus!“²)

נשאתי עיני אל הפודיום וארא והנה טיטוס כורע לפני בירוניקה היושבת כפסל שיש בלי כל רוח חיים, והנסתליות עומדות ומניפות צעיפיהן לאות חסד וחנינה. ברגע הזה התעוררה בירוניקה מעלף נפשה ותבט אלינו בחמלה רבה ותפרש כפיה אל טיטוס ברוח חן ותחנונים. ויפן טיטוס וישח מעל החיץ אל מול

¹ למעלה 357. ² סליחה וחסד.

פני אביו היושב בתא הפנימי. רגע התלחשו האב והבן יחד, וההמון היושב מרום לא חדל מהרעים בקולו נפלאות, בקראו לחסד ורחמים. אז נתן מיטום אות, (והפריטור¹) בא אל תא הקיסר ובניו, ואחרי רגעים אחדים יצא מלפניהם ויעל אל תאָהו אשר במושב זקני הסינט, וישם נס לבן על מטה עזו וכבודו ויניפחו תנופה ויהן קולו קול עז לאמר:

„הקיסר נוטה חסד להאמיר אשר בזירה, כחסד אשר הראו לו אלהינו האדירים, ודרור יקרא לו ולאשה אשר על ידו. והארי ההודי לא יוסיף עוד להראות פה, כי קדש יהיה לאפולון אלהינו, עקב הפלא אשר נראה בו לעינינו כיום הזה!”
וכל העם מקצה צהל קולו ויקרא: ספֹוס! ספֹוס!² ! יחי הקיסר!

בפקודת הפריטור הושבו לי בגדי ואלבשם. ואז הולכתי את האריה בידי, כאשר ינהל הרועה את כבשתו השוכבת בחיקו, ואביאהו אל כלובו. שם חבקתיו באהבה ותודה, והוא התרפק עלי וינהם למעצבה בראותו אותי יוצא מאת פניו. והעבדים העתיקו את הכלוב ממקומו להביאהו אל אחד הבנינים אשר במקדש אלהי מעזם. ואנכי ואסתר הובלנו אל ארמון אגריפס אשר על יד היכל אספסינוס. שם הביאתני אסתר אל חדרה אשר במעון פיליפוס דודה, ואז פתחה שפתיה עמי ותספר לי את כל המוצאות אותה מאז ועד הנה.

מפי האנשים אשר עזבו את ירושלים בימי המצור - נודעו לה קורותינו והעתים אשר עברו עלינו מהחל ועד כלה. היא ידעה כי מתי צפורה במגפה, ותבך עמי תמרורים בדברה באחותה

¹ Prætor — ראש השופטים, הממונה על משחקי העם ומערכות הצבור.

² Sophos — הידד!

האהובה; ידעה גם מות אלעזר בן שמעון ודבר צאת מרים אשתו אל מחנה האויב. אמנם נשארה בחיים, אבל נחלותיה לא הושבו לה עוד, כי החרמו יחדו, עקב אשר היה בעלה בראשי הקושרים. גם מות יהודה אחי במלחמה על יד הירדן נודע לה זה כמה; אבל לא מררה בבכי בדברה בו, ויהי הדבר בעיני לפלא. אך החשיתי משאול אותה, ברעתי כי גם בלעדי אשאל לא תכסה ממני דבר. ואלה הרברים אשר ספרה לי על אדותיה:

בעצם היום ההוא אשר הומתו הכהן הגדול מתתיהו ובן יהודה על ראש החומה, בהגלות עונם על ידה¹, הגיע חין מירושלים אל מחנה האויב ועליו כתוב לאמר: „עלמה אחת מבנות ציון מתחפשת בבגדי נער סורי נמצאת במחנה, ואת כל אשר תראה ותשמע תודיע בכתובים לעומדים על החומה". ועל פי האות הזה נתפשה אסתר ותובא אל שר המחלקה. ויצו השר להוקיעה נגד החומה, ודבר שלח אל טיטוס להודיעהו את אשר קרה ואת אשר גזר עליה. ויואל טיטוס לראות בעיניו את העלמה המרגלת, והרצים יצאו דחופים בדברו להביאה לפניו. שם באהלו ישבו שרים הרבה, ובתוכם גם אגריפס ופיליפוס שלישו, אשר הכירו את אסתר. ועל פי פיליפוס דודה נאות אגריפס לחלות פני טיטוס לסלוח להנערה חטאת נפשה ולמסרה בידי דודה אשר יתן עקבתו בעדה כי לא תשוב עוד לכסלה.

באות המשרה על שכב פיליפוס לפקח על המזון הנשלח לחיל רומה ממצרים הקרובה, לקח אותה עמו לאלכסנדריה, ובאשר בצע טיטוס מעשהו בירושלים, נסע עבר פיליפוס אתה רומאה, להושיב ארמון אגריפס ובירוניקה על משפטו. ודודה לא גרע ממנה עיניו עד בוא אדוניו שמה. אז נספחה אסתר על הנערות הנלות

¹ למעלה 451.

על בירוניקה, המלכה העבריה, המושלת בלבב טיטוס, יורש העצר, והעתידה לשבת עמו לכסא, ברשתו אחרי אביו את ממלכתו הגדולה. שם שבה נפגשה אסתר עם יוסיפוס השוכן חצרים, והוא הולך וגדול בעיני אספסינוס עד כי נתן לו משפט אורח ברומה, וינחילו היכל כבודו אשר ישב בו מלפנים, בטרם יעלה על כסא ממלכתו¹). והנה החל יוסיפוס להתנות אהבים עמה על פי דרכו — כי האשה אשר הביא עמו מאלכסנדריה לא שמרה אמונתה לו ובמעלליו השיבה לו²). אבל אסתר שנאתהו תכלית שנאה ותשקצהו ותבוז צלמו. ובירוניקה התאמצה בכל עז להטות לבבה אליו, והיא לא יכלה להשיב פניה בחמה, כי גברו עליה חסדיה, גם יראה³ את אגריפס⁴ פן יטנה באף ויכצע בה את מחשבתו אשר חשב לעשות לאחרותה בהיותן כלואות בקיסריה³). הנה כן התחמקה הנערה האמללת ותשכיל פיה ותעצור ברוחה מהשיב דבר נכון כחפץ לבבה.

כן נמשכו הדברים למרת רוחה וימיה פנו ביגון וכעס. בירוניקה הרבתה וכוחיה עמה, כי היה לקיסר רומה המשפט לעשות בעמנו כרצונו. כי בהיותה מבית הורדוס, אשר בעזרת רומה עלה למלוכה ומטובה שבעו צאצאיו אחריו, הסכינה לחשוב את הממלכה הזאת למטה עז ביר ה', אשר ממנו לה הכח והגבורה והגדולה והתפארת, והעם אשר יקשה לבבו וימאן לשאת עלה ממרה הוא ברצון אלהי עולם וגדול עונו מנשוא. הדברים האלה היו לאסתר כחצים שנונים אשר הכאיבוה לאין מרפא — כי בהם הורד גאון עמה, ויהי ככל הגוים בית ישראל, להבנע לפני כל עם נכרי בקומו לערוץ ארץ — ואיה אלהיו המעלה אותו מארץ מצרים, אשר בחר בו להיות לו לעם סגלה ולהפליאהו מכל העמים אשר

¹ חיי יוסיפוס 76. ² שם. ³ למעלה 412.

על פני האדמה? ואסתר התאמצה להוכיח כי זאת אך פרי חטאת החשמונאים שהיו מלפנינו, אשר הראם ה' עוזו ונפלאותיו בהצילו עמם מיד חזק ממנו, והם לא חזירו חסדו ויבקשו מעוז מרומה ויבואו בברית עמה, ובוה חמרו את רוח אל, וישב דרכם בראשם, וצור זה חסיו בו נהפך עליהם וירוצצם וידק גם עמנו לעפר כיום הזה. אבל כל דבריה היו ללא הועיל! בירוניקה עמדה על דעתה, ועוד בטחה על תהו, כי גם היא כלי חפץ הנה ביד ה' ולגדולות עתדה לימים יצרו — כי על כן נתן את חנה בעיני מיטום לאהבה אותה כנפשו, למען תת את מובלכתו בידה, ואז לא יבצר ממנה לבנות ארצנו מחרבותיה ולהגדיל כבוד עמנו מבראשונה. הנה כן רחקו מחשבות שתי הנשים אחת מרעותה, ותהי לאסתר שבתה בבית הגבירה הזאת לפוקה ולמכשול ולמגנת לב.

מות צפורה אחותה ויהודה אחי, חרבן ירושלים ואחרית כל גבורי עמנו שלקחו בשבי, כל אלה יחדו העמיקו הרחיבו פציעה וישפתוה לעפר מות, ולשית על מכאביה נוספות הציק לה יוסיפוס באהבתו, וכמו לא התבונן כי למושא כבד הוא לה וקרבתו תועבת נפשה. עד כה וכה הגיעה השמועה כי עוד מעט ויבוא מיטום רומאה, לחג את חג נצחוננו על עמנו וחרבן עיר קדשנו. ויוסיפוס הראה לה את רשימת כל שבויינו, המובאים אחרי מרככת כבוד מיטום, והמשפטים אשר יעשו בהם באכזריות חמה ושטף אף. בתוך האסירים הנשפטים למות מוצאה גם את שמוי, ובהודע לה כי משפטי חרוץ להיות לברות לפריץ חיות אשר ישליחו בי בזירה, גמרה בלבה לכלות ימיה עמי יחד. ולמען בצע מזמתה שנתה דרכה עם יוסיפוס, ותהל להאיר פניה אליו ולקרבהו אליה בדברי רצון. ולב יוסיפוס עלץ בקרבו, בחשבו, כי הנה נהיה תקותו ותאותו באה לו, אז שחרה פניו להוליכה אל האמפיתיאטרון, לראות את הבנין

הנפלא אשר כונן אספסיוס לשעשעי בני עמו. והוא נתן לה את שאלתה, ויוליכנה שמה ויביאנה אל התאים והלשכות והמדרגות ויראנה את המוצאות והמבואות והתהלכות והכלובים. ועפעפיה בחנו את הכל ותרא והנה דרך ישרה יש מאחרי תאי הפודיוס לבוא על גג הכלובים, ותשמור את הדבר בלבה. ובירוניקה שמעה כ' שנתה אסתר את דרכה והליכותיה עם יוסיפוס, ותשמח על זה מאד ותהללנה לפני אגריפס — ולפיליפוס דודה לא היה הדבר לרצון, כי הכיר את יוסיפוס מקרוב, ויחקרהו וידע לבבו, אך נזהר ברוחו מחות דעו בגלוי ויהי כמחריש.

בהגיע יום החג, היום אשר חשבה אסתר כי אחרון הוא לחייה, העירה שחר, ותתפלל ותתודה לפני ה', ואחר כן התרחצה לבל יכיר איש דמעותיה, ותלבש לבנים בהתעתדה למות, ותיטב פניה ותבוא אל בירוניקה אשר הרבתה רקוחיה ועדייה ליום הזה — כי בו תתראה ראשונה לפני עם רומה, בהלקחה אחרי כבוד לשבת בתא אשר לימין הקיסר ובניו, לאות כי עוד מעט ועל משפחתם תמנה גם היא. ובירוניקה שמחה לקראתה ותועד לה מקומה אצלה. אבל היא מאנה לשבת ראש, ותשב שם מאחריה על יד הכסא הנכון ליוסיפוס. ויהי גם זה לבירוניקה לאות, כי נהפך לבבה לאהבה אותו ועל כן בחרה לה מקומה שמה, למען תוכל לחדות בשמחה את פני אהובה רצתה נפשה בו. ויוסיפוס גם הוא נתעה בשוא לחשוב כזאת, ובשבתו אצלה החליק אליה בלשונו וירב אמרים לה. בעצם העת ההיא אשר העמדתני בזירה, העתיר יוסיפוס אליה ליעד לו את יום חתונתה, יום שמחת לבו, וברגע ההוא אשר הגיח האריה ממקומו, קפצה גם היא ממקומה ותרץ כאילה שלוחה דרך הדלת אל התהלוכה אשר מאחרי הפודיוס, ותבוא על גג הכלובים, ובמרם ימצאו כלם את ידיהם ורגליהם

חבקתני בזרעותיה לעיני כל — „כי טוב לה מותה עם ידיד לכבה,
מחיותה את יוסיפוס תועבת נפשה" ! —

ובדברה זאת נצתו לחייה החורים באש לא נפח, ותפול על
צוארי ותסתר פניה בכפל מעילי . . .

„צפורה אהבה את שמעון בן יאיר — וגם אסתר חשקה
בו" — כה היו דברי צפורה בצאת נפשה¹⁾, והדברים האלה קמו
עתה במראה ולא בחירות, נצבו עתה לנגד עיני בתמונה יקרה
ונחמדה המתרפקת עלי ורוחי ונפשי אליה תאסוף !

ברב כח התאמצתי למשול ברוחי הסוערה, ואשקנה ראש
ואושיבנה על ידי, ואקח דברים עמה על אדות עתידותינו ומעשינו
לימים יבואו.

„הן לא בידנו טובנו — השיבה אסתר כאנחת לב — אך
תקותי חזקה בפיליפוס דודי, כי כל יפעל למעני. גם בבירוניה
אבטח כי תעמוד לימיני וכל חפצי תשלים".

תקות אסתר באה. פיליפוס אשר ידע נפשה לא מצא דרך
אחרת לפניה כי אם להטיל גורלה בחיקי ולהפיל חבלה לי
בנעימים. ואחרי עמל לא מעט עלתה בידו להמציא לה תעודה
כתובה וחתומה בשם אספסינוס ואגריפס, כי כל נכסי אביה בגמלא
נתונים לה לנחלת עולם, ולה ולי נתן הרשיון לבחור לנו מקום לשבתנו
באשר נחפוץ. אבל שנינו בחרנו הסתופף בחרבות ארצנו מגור
בהיכלי רומה. ובטרם נעזוב את העיר הביאנו פיליפוס אל אחינו
היושבים מעבר לנהר טיבר. שם קדשתיה לי לפני ה' במקדש מעט,
לעיני כל זקני העדה, אשר בברוננו מאד ויכרו למעננו כרה גדולה.

¹⁾ למעלה 467.

אבל לחמנו בבכי אכלנו ושקוינו מסבנו בדמעות שליש — כי גם בקהלם נגעה הרעה, בגזרה אשר יצאה מלפני אספסיוס, כי כסף התרומה, מחצית השקל לגלגלת, אשר שלחו אל מקדש ה' בירושלים, יתנו עתה ברומה אל היכל הקפיטוליום לשם יופיטר אלהי מעזה⁽¹⁾. ובכן היתה נדבת הקדש למס כבר אשר הושם על היהודים מן הוא והלאה, וזה שמו אשר קראו לו: "Fiscus judaicus" להיות לחק עולם ולא יעבור.

כאשר הקיפו ימי המשתה אצנו לדרכנו, לשוב אל ארץ אבותינו. ופיליפוס ברכנו לשלום, ובטרם יפרד מעלינו חלק לנו מהונו לבנות חרבותינו, גם הנחילנו את נכסיו אשר מעבר לירדן, כי ערירי הוא ויורש אחר אין לו וולתנו.

נסענו דרך הים ונבוא בשלום אל חוף ארצנו עירה עכו. שם נקרתה לנו אשה עניה מכנות עמנו, והיא לבושה קרעים, עמופה בלויי סחבות והודה נהפך עליה למשחית. האשה הכירתנו ותשאלנו לשלום, ואנחנו עמדנו משתאים ולא הכרנו מראָה — כי נעותה שחה ותוקן בלא עת מעצר רעה ויגון. ומי ימלל חרדתנו ועקת לבבנו בשמענו מפיה כי היא מרים בת נקדימון, אלמנת אלעזר בן שמעון לבית גוריון! הרכה והענוגה, האמונה עלי תולע, חבקה אשפתות ותלקט שעורים תחת טלפי הסוסים, באין לה מאומה להחיות נפשה!⁽²⁾ בכינו על שברה בכי רב וברחמים גדולים אספנוה אלינו לשבת אתנו ולחלק עמנו מנת חבלנו וגורלנו, ככל אשר יגזור ה' עלינו.

משם הרימונו פעמינו למשואות עיר קדשנו, ונבך עליה הרבה בכה — כי ממקדשה ומכל היכליה וארמנותיה נשארו רק

(1) מלחמות, VII, 6, 6, 2) אדר"נ פי"ו.

גלים נצים ועיי מפלה. בלה שוממה מאין יושב, ורק זקני חיל הרומאים הבאים ממושב משמרתם בבקעת עמאוס הקרוכה (לירושלים¹), הוא המוצא, המקום אשר ממנו הבאנו מלפנים את ערבי הנחל, לסב בהם את מובחנו בימי שמחתנו ומועדנו²)— זקני החיל ההם מתהלכים בין חרבותיה וחותרים בהן בלי חשך, למצוא עוד יקרות וכלי חפץ אשר נעלמו מעיני אחיהם, אנשי המלחמה שהיו מלפניהם. על פי התעודה שהיתה בידי נפן לי הרשיון מאת הישר באסוס, אשר העמיד אספסיוס לנציב בארצנו השוממה, לבוא בהר ציון אל המערה אשר בה טמנתי עם יהודה אחי את סגלות מחמדינו שהיו לנו מאבותינו. ירדתי אל המערה ואמצא את האבן הגדולה, והנה נגלה מעל פי הבור אשר כרינו, ומכל היקרות לא נשאר מאומה, בלתי אם המגלות והזכרונות אשר לא שוו לכוזנינו לשלוח יד בהם. אבל לי יקרו מכל הון, ואלקטם אחת לאחר ואקחם אתי. בתוכם מצאתי גם את הקוץ אשר הוצאתי מרגל האריה ביער אשר על נהר חדקל, והקוץ הזה הוא שהיה לי לישועה ויצל אותי ואת אסתר רעיתי מהיות טרף לשנוי! אליו ספחתי גם את הכבל אשר ענה רגלי בימי עניי ומרודי, שבוי ונודי, והיו גם שניהם לזכרון עולם לדורותי אחרי.

זה כשנתים ימים יושבים אנחנו בגמלא, באספנו אלינו מתי מעט משרידי אחינו התועים כשיות נדחות בארצנו הנשמה, ועוד לא מצאה ידנו לגדור פרצותינו ולהקים הריסותינו. שנה תמימה עברה עד אשר הסירו אנשינו את ערמות העפר והאבנים ממקום

¹ מלחמות, VII 6, 6, ² סוכה מ'ה,

אשר היה המגדל הגדול בחומת העיר צפונה, בתקותנו למצוא תחת מעי מפלתו את גופת יוסף אבינו. אבל מי יכיר שאריתו בין גלי העצמות השבורות והצבורות שם יחד! אכן כלן אהובות, כלן חביבות לנו — כי עצמות אחינו בשרנו הנה, אשר רקבו במנוחה תחת המפלה, אחינו המאשרים אשר נאספו בעצם תמם, במרם תמצא יד האויב להם לכלותם ברעה, ככל יתר אחינו אשר נגזזו מידו ויכלו באפס תקוה.

אספנו את כל העצמות ההן ועצמות כל הרוגינו אשר התגוללו בכל חוצות העיר החרבה, ונכרה להן קברים בבקעה הגדולה אשר על ידה. עתה הנה הבקעה מלאה מהן ועוד לא תמו מעל פני האדמה; עוד תמצאנה למכביר תחת חרבות הבתים ובין עיי השדה. העצמות האלה כל בית ישראל הנה, ומלאות הן כל רחב ארצנו מן הקצה אל הקצה!

התחינה העצמות האלה? היקום בית ישראל גם עתה אחרי נפלו? הישיב ה' את שבות אחינו גולי רומה כאשר עשה עם אבותינו אשר גלו בבלה? מי חכם יגיד זאת, נכון וידענה! הן מאתנו אבר חוון, אין עוד נביא ואין אתנו יודע עד מה, רק אתה ה' הלא ידעת!

נחמה אחת נשארה לי ביגוני הגדול והנורא, היא אסתר רעיתי הנאהבה והנעימה, אשר שמרה לי אהבתה מאז, כאמונתה את עמה. ואנכי הנחלתיה אהבתי ואמונתי אשר שמרתי לצפורה אחותה, ולתקופת הימים ילדה לי אותך, בני, ואקרא את שמך יהודה, על שם אחי המת — וזכרו חי בתוכנו כיום הזה!

יצוק ה' מרוח רודך עליך, יהודה בני יקירי! והיית ורבית וגדלת והיית לאיש ובעל בעמך, ונחה עליך רוח חכמה וגבורה

ועצה ותושיה, וקראת את הרברים האלה הכתובים בזה לזכרון,
וידעת את אשר עשו אביך ואמך, והיית כמהם בן נאמן לעמך
ולארצך ולמולדתך, אך מאשר מהם בפעליך ומעשי ידיך. ואולי
יזכך ה' לראות במפלת אויבינו ובתקומת אחינו — אז אקוה כי לא
תהיה אתה האחרון להשיב כבוד עמנו אליו כבתחלה ותפארתו כימי
עולם ובשנים קרמוניות.

עד חנה דברי אביך

שמעון.

תם החלק הראשון.

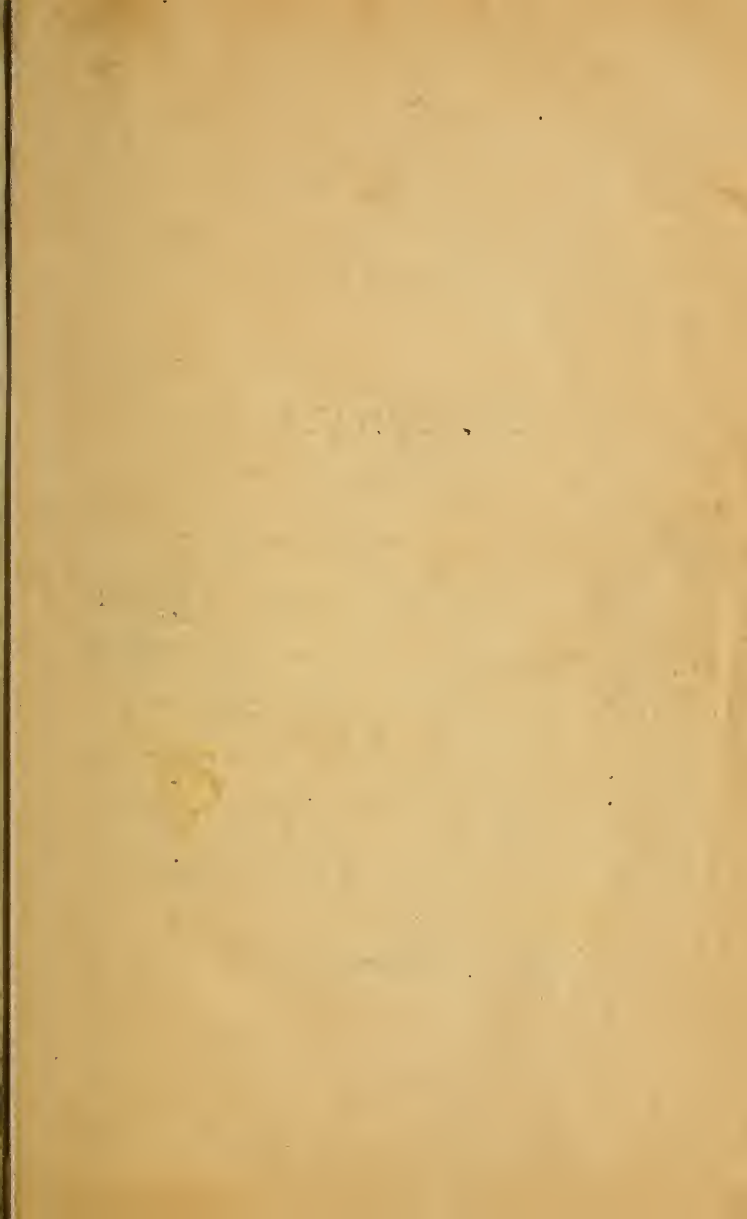
מעות	לתקין	
מצב	מבצר	צד 501 שורה 10 :
שושנות	שושני	— 509 — 22 :

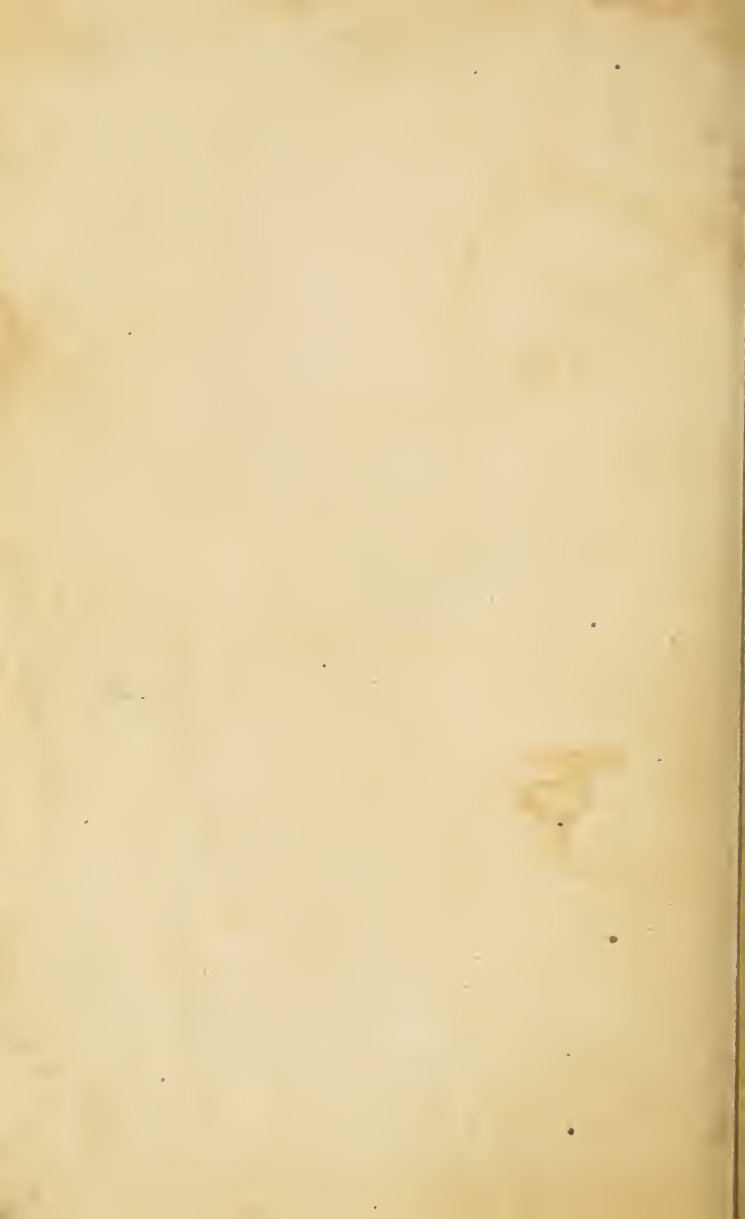
ת כן הענינים

לחלק הראשון:

I—IV	I אל הקוראים מאת המו"ל
3—15	II פתח דבר (תרגום)
16—68	III א) פק הסיידים (ספור מקורי)
69—119	ב) זר הדפנים (תרגום)
120—184	ג) הקנצה (מקורי)
185—306	ד) טבעת הקדושין (מקורי)
307—528	ה) הפכל והקנין (מקורי)

כתבה המו"ל :

Издательство „**Axiasaf**“ Варшава.

Verlag „**Achiasaf**“ Warschau.

